

การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำปิง

The Study of Vernacular Architecture on the Ping River

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชวาลย์ ธรรมสอน
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๔๘ จำนวน.....เล่ม
(สงวนลิขสิทธิ์)

โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำปิงครั้งนี้อันพึงจะมีประโยชน์ทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสังคม ชุมชน อันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์ตามความถูกต้องและตรงกับความต้องการของชุมชนที่มีส่วนร่วมคิด

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้สนับสนุนงบประมาณ ขอขอบคุณประชาชนทุกชุมชนที่ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ทั้งมีรูปแบบและความคิดส่วนตน อันเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง และสำนักงานจังหวัดและผู้รู้ท้องถิ่น ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.เกษม จันทร์แก้ว รองศาสตราจารย์ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนา รักการ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรและ ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์กาญจนา เจริญย์ ที่ได้ตรวจสอบผลงานมาเป็นระยะ และขอขอบคุณคณะทำงานผู้ดูแลงานวิจัยภาคเหนือ รองศาสตราจารย์อนันต์ กาญจนพันธ์ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยตลอดมาเช่นกัน และสมาชิกในครอบครัว ที่ได้ออกศึกษาตราครุฑภาคสนาม ด้วยดีตลอดมา

หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยครั้งนี้คงพอจะเกิดประโยชน์แก่เยาวชนรุ่นหลัง และประชาชนทุกหมู่เหล่าที่สนใจและได้ศึกษาทำให้เกิดปลูกจิตสำนึกในคุณค่าแห่งผลแห่งภูมิปัญญาของบรรพชนที่ได้สร้างสรรค์สั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและหวังที่จะให้เกิดการอนุรักษ์สมบัติบ้านสมบัติเรือนพื้นถิ่นนี้ให้คงอยู่กับวิถีของชุมชนสืบต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชวาลย์ ธรรมสอน

หัวข้อวิจัย การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำปิง
ชื่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชวาลย์ ธรรมสอน
สำนัก ศิลปะและวัฒนธรรม
คณะ เทคโนโลยีอุตสาหกรรม
สถาบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ปี พ.ศ. 2547

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งประสงค์เพื่อสืบค้น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำปิง จาก อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ ถึง เขตเทศบาลเมืองตาก จังหวัดตาก โดยเลือกแบบ เจาะจงในชุมชนที่ยังคงมีบ้านเรือนไทยในลักษณะพื้นถิ่น และศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ของชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน ในอดีตและปัจจุบัน ที่มีความสัมพันธ์ผูกพันกันอย่างไร และ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อหาข้อมูลการแสดงความคิดเห็นของ ประชาชนที่มีต่อชุมชนของตนและทำการเสาวนา เพื่อแสดงความคิดเห็นในการอนุรักษ์และ แนวทางหรือความต้องการการพัฒนา โดยใช้กลุ่มประชากรแบ่งออกเป็น 6 หน่วยศึกษา รวมทั้งสิ้น 347 ตัวอย่าง วิเคราะห์หาค่าความถี่ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต

จากการศึกษาได้ค้นพบว่า ยังคงมีเรือนในลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอยู่มากมาย มี รูปแบบเรือนหลายลักษณะตามอาชีพ การงาน รวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่และกระจัดกระจายอยู่ตลอด ริมน้ำปิง โดยเฉพาะย่านตลาดในเมืองและชุมชนชนบท จากการวิเคราะห์ภาคสนามและแบบ สัมภาษณ์ ปรากฏว่าชุมชนในแต่ละท้องถิ่นยังคงรักและหวงแหนในมรดกของบรรพชน ยังมีความ พอใจที่จะมีชีวิตอยู่อย่างเดิม ๆ เป็นส่วนใหญ่ มีการแสดงความคิดเห็นที่อยากจะให้มีการพัฒนาในด้าน สิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภค ไม่คิดที่จะโยกย้ายไปที่ใด ความสัมพันธ์ของสังคมในชุมชน ยังคงมีลักษณะนิยมไทยอยู่เช่นเดิม สอดคล้องกันทั้งจากการสังเกตพฤติกรรมชุมชน การสำรวจ ภาคสนามและแบบสอบถาม และเห็นสอดคล้องกับในอันที่จะร่วมอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนให้เกิด กิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

Thesis Topic: The study of Local Architecture in the provinces on the Ping River
Researcher: Assistant professor Chatchawan Thamasorn
Department: Arts and Culture
Faculty: Industrial Technology
Institute: Kamphengphet Rajaphat University
Year of study: 2004

Abstract

This study aims at exploring local architecture in the provinces on the Ping River from Banpotpisai District in Nakonsawan province to Muang-Tak municipal area in Tak province. The researcher has specifically chosen communities where houses which retain locality still remain. The study then proceeds to the community's history, lifestyle and culture from the past to the present and how they are connected.

The study uses questionnaires and interviews to gather the locals' opinion toward their community, and also sets up a seminar for them to share their opinion about both preservation and development. The population is divided into 6 case studies; with a total of 347 samples and is calculated for its frequency percentage and moderate arithmetic values.

This study has discovered many houses that preserve the local architectural value, and yet have different styles as a result of the different professions of each owner. These houses are gathered as a big group, and also scattered along the Ping River, especially in the market area downtown and in the countryside community.

The result from both fieldworks and interviews reveal that people in each district still love and are proud of their own heritage. They mostly are satisfied to live a traditional lifestyle and have no desire to move, yet want to see more development in the environment and public facilities.

The patriotic sense still remains in the relationship between people in the community, which harmonizes with the community-behavior observation, fieldworks and questionnaires. This also conforms to the idea of preserving, developing and promoting their community to cultural tourism.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญภาพ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
บทนำ	1
ความสำคัญที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์	4
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตของการศึกษา	4
วิธีดำเนินการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	6
บทที่ 1 บริบทแห่งสายน้ำแม่ระมิง	9
วิญญูณแห่งสายน้ำ	9
กำเนิดแม่ระมิง	11
คุณภาพแม่น้ำปิง	14
ประวัติศาสตร์เมืองแห่งสายน้ำและวิวัฒนาการของชุมชน	18
วิถีชน คนริมปิง	26
ชุมชนเชื้อสายหลายชาติพันธุ์	30
บทที่ 2 ภูมิเหี้ย ภูมิเรือน	57
ภูมิปัญญาและคุณค่าทางสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัย	
เรือนไทยเดิม	59
ลักษณะทั่วไปเรือนไทยเดิมชุมชนคนลุ่มน้ำปิง	61
ส่วนประกอบของเรือนไทยเดิม	64
การวางตัวเรือน	74
เรือนไทยปั้นหย่า และมนิลา	76
ลักษณะทั่วไปเรือนไทยปั้นหย่า	76

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ลักษณะทั่วไปเรือนไทยมนิลา	78
เรือนโถงค้ำชาย	80
ลักษณะทั่วไปเรือนโถงค้ำชาย เรือนแถวค้ำชาย	80
ลักษณะโครงสร้างเรือนโถงค้ำชาย	83
เรือนประยุกต์แบบยุโรป	89
บทที่ 3 ปุ่มเหย้า ปุ่มเรือน กระบวนการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรม	93
กลุ่มสถาปัตยกรรมปิงตอล่าง	
ชุมชนบ้านบางแก้ว	94
ชุมชนบ้านคลองขลุ้ง	113
ชุมชนบ้านนครชุม กำแพงเพชร	124
ชุมชนบ้านโกสัมพี , วังเจ้า	152
บทที่ 4 ปุ่มเหย้าปุ่มเรือน กระบวนการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรม	159
กลุ่มสถาปัตยกรรมปิงตอนกลาง	
ชุมชนชาวระแหงแขวงเมืองตาก	160
บทที่ 5 วิเคราะห์รูปแบบภูมิปัญญาการจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนพักอาศัย เรือนค้ำชาย	
และข้อเสนอแนะ	233
การจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนพักอาศัย	234
ผลการวิเคราะห์เรือนคหบดี เรือนโถงค้ำชาย และเรือนแถวค้ำชาย	280
บทที่ 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและสัมภาษณ์	315
การวิเคราะห์ข้อมูล	315
การอภิปรายผล	340
ข้อเสนอแนะทั่วไป	341
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	343
บรรณานุกรม	435
ภาคผนวก	

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	แสดงวัฏจักรของน้ำ (Hydrological Cycle)	9
1.2	แสดงความสัมพันธ์ของความสูงของแม่น้ำปิงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง กับระยะทางของแม่น้ำปิงจากต้นน้ำปิงคอยด้วย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ถึงจังหวัดนครสวรรค์	10
1.3	แม่น้ำปิงใต้เขื่อนภูมิพล	10
1.4	น้ำตกคลองลาน ต้นน้ำคลองสวนมาก อำเภอคลองลาน จังหวัด กำแพงเพชร	11
1.5	น้ำตกคลองวังเจ้าและน้ำตกเต่าดำ ต้นน้ำคลองวังเจ้า ถึงอำเภอโกสัมพี จังหวัดกำแพงเพชร	11
1.6	ปากแม่น้ำวัง ตำบลปากวัง อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	12
1.7	อ่างเก็บน้ำหลังเขื่อนภูมิพล	13
1.8	เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก	13
1.9	แม่น้ำปิงหน้าตลาดเทศบาลเมืองกำแพงเพชร	15
1.10	บริเวณสวนสาธารณะหนองมณีบรรพต จังหวัดตาก	15
1.11	พลาสติก	17
1.12	พลาสติก	17
1.13	ปลาช่อน	17
1.14	ปลากระโทงแทงได้ในแม่น้ำปิง บริเวณฝายเก็บน้ำ น้ำหนัก 55 กก. ตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร	17
1.15	ปลาช่อน ตกได้ในแม่น้ำปิง บริเวณฝายเก็บน้ำ ตำบลนครชุม จังหวัด กำแพงเพชร	17
1.16	เรือหาปลาแม่น้ำปิงบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์	18
1.17	เมืองโบราณลุ่มแม่น้ำปิง จังหวัดกำแพงเพชร	19
1.18	เมืองโบราณลุ่มแม่น้ำปิง เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดกลางทุ่ง จังหวัด กำแพงเพชร	19
1.19	วัดคู่อ้อมเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่	19
1.20	พระพุทธรูป ณ เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่	20

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
1.21	แม่น้ำปิงจังหวัดตากปัจจุบันยามใกล้สนธยา	20
1.22	ฝายน้ำล้น แม่น้ำปิง ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร	21
1.23	ตำแหน่งก่อสร้างเขื่อนภูมิพล ดอยเขาแก้ว อำเภอสามเงา จังหวัดตาก	21
1.24	บริเวณตลาดเมืองระแหงจังหวัดตาก	22
1.25	บริเวณเกาะกลางลำน้ำแม่ปิงอันสดสวยได้สะพานกิตติขจร จังหวัดตาก	22
1.26	ภาพเรือแม่ลิโดยสารสองชั้น เดินทางจากตาก – พระนคร	24
1.27	บริเวณสันเขื่อนภูมิพลปัจจุบัน	24
1.28	บริเวณหลังเขื่อนภูมิพลปัจจุบัน	24
1.29	เมืองโบราณลุ่มแม่น้ำปิงจังหวัดกำแพงเพชร	25
1.30	สะพานวุฒิกุล วังเจ้า ข้ามแม่น้ำปิง จังหวัดตาก	26
1.31	สะพานเดชา ปากน้ำโพ	27
1.32	เรือหางเมงป่อง	27
1.33	เรือหางเมงป่อง เรือแม่ปะ เสด็จประพาสต้นเมืองกำแพง เมื่อสิงหาคม 2449	28
1.34	ความสดชื่นรื่นรมย์เมื่อได้ยลหยาดหาทรายในกระแสน้ำสายโขแม่ปิง	28
1.35	ลักษณะริมตลิ่งริมแม่น้ำปิง	29
1.36	แพไม้ไผ่กลางลำน้ำแม่ปิง	29
1.37	สะพานเดชาขณะกำลังก่อสร้าง จังหวัดนครสวรรค์	30
1.38	เรือชล่ากลางแม่น้ำปิง	30
1.39	เรือแม่ลิแดงโดยสารชั้นเดียวแล่นจากปากน้ำโพ ถึงจังหวัดตาก	32
1.40	สะพาน ตำบล ไตรตรังย์ – ตำบลเทพนคร จังหวัดกำแพงเพชร	32
1.41	ภาพหงส์สัญลักษณ์ชาวมอญ วัดปราสาท ตำบลคณเฑาะ อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร	34
1.42	เจดีย์ทรงมอญ วัดโบสถมณีสรีบุญเรือง ตำบลหนองหลวง อำเภอมือง จังหวัดตาก	34
1.43	วัดประทุมคงคา วัดหนองหลวง	34

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
1.44	พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี	35
1.45	สาวงามแห่งเมืองกำแพงเพชรสมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยจอมพล ป.พิบูล สงคราม	36
1.46	หลูกหรือระหัดวิดน้ำภูมิปัญญาของชุมชนคนริมแม่ปิง	42
1.47	เรือแม่ปะ หรือ เรือหางเมงป่องกำลังถูกลากให้พันแก่งในแม่น้ำปิง	43
1.48	แพไม้ขอนสัก	44
1.49	หลูกในน้ำแม่ปิง ในภาพมีเรือหางเมงป่องด้วย	44
1.50	เรือแม่ปะ หรือเรือหางเมงป่อง	45
1.51	แพของชาวบ้านที่ใช้เดินทางในแม่น้ำปิง	46
1.52	สภาพการเดินทางระหว่างเชียงใหม่ถึงพระนคร	47
1.53	สภาพชีวิตของคนลุ่มน้ำปิงตำบลบ้านนาในลีลาแห่งคนแม่น้ำอันแสนสุข	47
1.54	สภาพชีวิตคนลุ่มน้ำตำบลบ้านนาที่ต้องอพยพมาอยู่ที่จัดสรรได้เขื่อน	48
1.55	ย่านกลุ่มเรือนพื้นดิน จังหวัดนครสวรรค์ถึงจังหวัดตาก	49
1.56	ลักษณะภูมิประเทศและทางน้ำ	50
1.57	ทางน้ำของกลุ่มน้ำปิงและลำน้ำสาขา	51
1.58	ขอบเขตการปกครองในกลุ่มน้ำปิง	52
1.59	ลุ่มน้ำปิงและลำน้ำสาขา	53
1.60	ขอบเขตการปกครองจังหวัดตาก	54
1.61	ขอบเขตการปกครองจังหวัดกำแพงเพชร	55
1.62	ขอบเขตการปกครองจังหวัดนครสวรรค์	56
2.1	แสดงลักษณะเรือนชนบท	58
2.2	แสดงลักษณะเรือนไทยกำแพงเพชรในสมัยรัชกาลที่ 5	59
2.3	แสดงลักษณะเรือนไทยแบบเรือนค้าขายชาวนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร	60
2.4	แสดงลักษณะรูปด้านหน้าของเรือนไทย นางพี ปานะ เจ้าของเรือน เขตเทศบาลเมืองจังหวัดกำแพงเพชร	60

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
2.5	บ้านริมน้ำ ตำบลบ้านแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์	61
2.6	แสดงลักษณะรูปด้านทิศเหนือของเรือน มองเห็นป็นลม	62
2.7	แสดงลักษณะเรือนไทยเดิมลุ่มน้ำปิง	63
2.8	แสดงลักษณะการไหลเวียนของอากาศและอุณหภูมิ ณ จุดต่าง ๆ ของเรือนไทย	63
2.9	แสดงลักษณะใต้ถุนพิพิธภัณฑ์เรือนไทยกำแพงเพชร	64
2.10	แสดงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อร่างกายคนเรา เมื่อนั่งอยู่บริเวณใต้ถุนบ้านของ “บ้านไทย” เมื่ออยู่ใกล้ผิวหนังที่เย็นกว่าผิวหนังของมนุษย์ ซึ่งมีอุณหภูมิเฉลี่ย ประมาณ 32 องศาเซลเซียส	65
2.11	แสดงลักษณะใต้ถุนเรือนในสังคมปัจจุบัน ใช้เป็นที่จอดรถจักรยานยนต์ และเก็บวัสดุ ตำบลนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร	65
2.12	แสดงลักษณะการนั่งห้อยขาบริเวณพาไลและชาน	66
2.13	แสดงลักษณะการใช้ประโยชน์ระเบียงเรือนไทย	67
2.14	ระเบียงหน้าเรือนค้าขาย	67
2.15	แสดงลักษณะบันไดแบบโบราณแม่บันไดและลูกนอนมนกลมพร้อมที่จะขึ้นลงได้สะดวก	69
2.16	แสดงลักษณะบันไดเป็นขั้นคี่ 7 ขั้น ขึ้นบนสูงกว่าชานเล็กน้อย ขั้นล่างสูงกว่าพื้น 1 คืบ	70
2.17	แสดงลักษณะครัวไฟพิพิธภัณฑ์เรือนขุนแผนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	71
2.18	แสดงลักษณะครัวเรือนไทยชาวลุ่มน้ำปิง ปัจจุบันยังใช้การได้ดี มีคพรั้วจะมีที่เสียบอย่างมีระเบียบ	72
2.19	แสดงลักษณะครัวเรือนชนบทผ่าซัดตะโปรงให้ลมผ่าน	72
2.20	แสดงห้องนอนเรือนไทยเดิมค้าขายริมทาง ห้วนอนจะหันได้ทั้งทิศเหนือและทิศตะวันออก นายมงคล นางผ่องศรี มั่นเขตวิทย์ เจ้าของเรือน	73
2.21	แสดงลักษณะภาพเขียนทิศทางห้วนอน	74
2.22	แสดงสภาพการตั้งเรือนค้าขายริมแม่น้ำปิง	75

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
2.23	แสดงลักษณะเรือนปั้นหยาหรือจั่วลม นายกว้าง จันทโรสถ เจ้าของเรือน ถนนราชดำเนิน เขตเทศบาล จังหวัดกำแพงเพชร	77
2.24	แสดงลักษณะแปลนเรือนทรงปั้นหยาที่มีมากในเมืองกำแพงเพชร และ เมืองตากหรือลุ่มน้ำบางชุมชน	77
2.25	แสดงลักษณะเรือนไทยมนิลาชั้นเดียวแบบเรือนแฝด นางมยุรี มุสิกปาน เจ้าของเรือน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร	79
2.26	แสดงลักษณะเรือนครัวทรงไทยมนิลา เป็นเรือน 2 ห้อง	79
2.27	แสดงสภาพโครงสร้างเรือนมนิลาและบานเพ็ชร์ยังใช้การได้ดี ขณะกำลัง ทำการซ่อมแซมเป็นอนุรักษ์เรือนไทยให้คงอยู่ต่อไป เรือนกำแพงเพชร เรือนเมืองระแหง ในอดีตไม่มีการมุงด้วยแป้นเกร็ด	80
2.28	ลักษณะเรือนค้ำชาย	81
2.29	บ้านตรอกจีน	82
2.30	ชุมชนระแหง	82
2.31	แสดงลักษณะเรือนโถงค้ำชายริมถนนราชดำเนินหันหน้าเรือนไปทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือยังมองเห็นระเบียงชั้นบน	83
2.32	เรือนบางแก้ว	84
2.33	เรือคลองขลุง	84
2.34	เรือนนครชุม	85
2.35	เรือนโกสัมพี วังเจ้า	85
2.36	เรือนระแหง	86
2.37	แสดงลักษณะสภาพเรือนค้ำชายตั้งอยู่บนถนนเทศบาลปัจจุบันเรือนตระกูล ดำรงรัตน์ จังหวัดกำแพงเพชร	86
2.38	แสดงลักษณะเรือนโถงค้ำชาย ถนนเทศบาล หันหน้าเรือนทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ หันหลังเรือนลงน้ำปิงในอดีต	87
2.39	แสดงลักษณะห้องแถวค้ำชาย ย่านต้นโพธิ์หน้าศาลากลางจังหวัด กำแพงเพชร	87

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
2.40	แสดงลักษณะหุ่นจำลองเรือนโถงค้ำขาย	88
2.41	แสดงลักษณะเรือนประยุกต์แบบจ๋วมนิลา หลังคาปั้นหย่า 2 ชั้น ขุนทวิ จีนบำรุง เจ้าของเรือน ถนนเทศา จังหวัดกำแพงเพชร	89
2.42	แสดงลักษณะแปลนเรือนประยุกต์แบบจ๋วมนิลา หลังคาปั้นหย่า 2 ชั้น	89
2.43	แสดงลักษณะภายในเรือน ขุนทวิ จีนบำรุง	90
2.44	แสดงลักษณะเรือนประยุกต์จากมนิลาและปั้นหย่าที่มีมุขยื่นและทำจัว มุขซ้อน นายสมศักดิ์ ศรีไพบูลย์ เจ้าของเรือนถนนราชดำเนิน จังหวัดกำแพงเพชร	90
2.45	เรือนพะโป้	91
2.46	เรือนโสภโณคร	91
2.47	โรงเรียนธมาวิทยาคาร วัดคีตลาราม (วัดน้ำหัก) สร้างโดย นางถนมา แซ่ตั้ง คหบดี ชุมชนเชียงทอง ตำบลระแหง อำเภอเมือง จังหวัดตาก	92
3.1	วัดแจ่มจรัสศรัทธาธรรม	95
3.2	สภาพการจัดสินค้าภายในเรือน โถงค้ำขาย นายสุ้ยฮ้อ แซ่ลื้อ ยังคง เอกลักษณ์ความดั้งเดิมมากกว่า 40 ปี ในตลาดบางแก้ว ยังยืนยันว่าจะไม่ย้าย ไปที่ใด ขอเป็นหนึ่งเดียว ณ ที่นี้มีขอชา โขวห่วยทุกชนิด อาหารตามสั่ง ถ้วยเดียว ภรรยาและลูกสาว ช่วยดูแล	95
3.3	รูปแบบเรือนไทยภาคกลางทรงจอมแห ปลายหาง บ้านหน้าต่างติดบาน พับเหล็กยุคใหม่ ตำบลบางแก้ว นางวัลลิ พิมลรัตน์ เจ้าของ อายุเรือน 120 ปีขึ้นไป และชาวตลาดบางแก้วขณะกำลังให้สัมภาษณ์	96
3.4	ลักษณะเรือน โถงค้ำขายบริเวณตลาดบางแก้ว	97
3.5	เรือเมล์ยนต์ที่หยุดให้บริการหลังปี พ.ศ.2506-2507 พระนครศรีอยุธยา	98
3.6	ตามหาร่องรอยตำแหน่งเรือนที่ ร.5 เสด็จขึ้นบ้านเจ๊กบางแก้ว จากการให้ สัมภาษณ์ของชาวบ้านบางแก้ว	98
3.7	เรือแข่งที่ปลดระวางแล้ว แต่รอการรื้อฟื้นได้ศาลาวัดบ้านแคน	99
3.8	ลักษณะเรือนชาวบ้านทรงไทยมนิลา รุ่นกลาง	100

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.9	เขาหน่อ ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพพิสัย แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่พระพุทธเจ้าหลวง ร 5 เสด็จพระราชดำเนินถึง วัดบนเขาเมื่อ ส.ค.2449	101
3.10	สภาพแม่น้ำปิงหน้าตลาดบางแก้วอันใสสะอาด	101
3.11	ศาลเจ้าเงินและศาลปู่อาดชุมชนคนไทยบ้านบางแก้วและบ้านตาซัด	103
3.12	สภาพเรือนริมน้ำตลาดบางแก้วและแพชาวประมงน้ำจืด	104
3.13	เรือหาปลา ชาวประมงจอดคอยเวลาออกหาปลาที่ชุกชุมพอยืดเป็นอาชีพได้	104
3.14	เรือนโถงค้าขายนางสงฆ์ ฤกษ์หรัยคั้นตระกูลฤกษ์หรัยที่ยังคงพำนักอยู่ตลาดบางแก้ว	105
3.15	สภาพเรือนริมน้ำฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ชุมชนตลาดส้มเสี้ยว	105
3.16	การประชุมชาวบ้านเพื่อสอบถามความต้องการของชุมชน	106
3.17	สภาพตลาดเก่าบรรพพิสัยที่รอคอยการปรับปรุงทั้งล่องลอยความคึกคักในอดีต	106
3.18	วิถีชีวิตของชาวบ้านบางแก้วที่ผูกพันกับแม่น้ำปิง	107
3.19	สภาพเรือน โถงค้าขายที่หยุดกิจการยังคงลักษณะสภาพความเป็นเรือนที่ยังพักอาศัยได้ดีโดยตลอด	108
3.20	สภาพตลาดข้างวัดและศาลเจ้าเงินบรรพพิสัย	108
3.21	รถยนต์โดยสารสมัยเมื่อ 30 ปีที่แล้ว เจ้าของอนุรักษ์ไว้ดูเล่น ขอซื้อไม่ขายตัวถึงไม้ต่อจากจังหวัดสุโขทัย	108
3.22	สภาพตลาดสดเทศบาลคลองขลุงและทางเข้าตลาด	108
3.23	ป้ายบอกทางเข้าตำบลบางแก้ว	109
3.24	แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านบางแก้ว	112
3.25	สี่แยกแสดงลักษณะชุมชนริมน้ำชุมชนบ้านคลองขลุง	117
3.26	ร้านทองหงในตลาดคลองขลุงยังมีลูกกรงไม้กันโจรกรรมปล้นเงินหน้าเรือน	117

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.27	สภาพเรือนโถงค้าขายในส่วนที่ปิดกิจการค้าแต่ยังมีการพักอาศัยของ ลูกหลาน	118
3.28	ลักษณะเรือนพักอาศัยรูปแบบได้ปรับปรุงให้ทันสมัยขึ้นทรงจั่วมีเพิงกลุ่ม ระเบียงมีหน้าถ้ำ	118
3.29	เรือนสร้างขึ้นใหม่โดยใช้อุปกรณ์ชิ้นส่วนไทยเดิม เช่น ช่องลมฉลุลาย เครือเถาบานประตูหน้าต่างอย่างปราณีต และกลมกลืน	118
3.30	แสดงความงาม ความละเอียดในฝีมือช่างและเจ้าของเรือนในปรับแต่ง ส่วนประกอบจากเรือนเก่านำมาใช้ส่วนต่าง ๆ ของเรือนอย่างถูกต้องตาม ลักษณะการใช้งาน เช่น พื้นไม้สักเก่าขัดลงน้ำมันใหม่ช่องระบายลมลาย ฉลุ ตามตำแหน่งที่ถูกต้อง แฉงกันแดดหรือหันสาดข้างระเบียง การจัด พื้นที่ทางสังคมหรือชาน โถงอยู่หน้าเรือนมากพอที่จะทำกิจกรรมประเพณี	119
3.31	ด้านข้างและด้านหน้าของบ้าน เจ้าของบ้าน คือ นางอุงเงิน โพธิ์ม่วง	120
3.32	ลักษณะบันลมนมีเหงาเรือนไทยภาคกลาง อุคหน้าจั่วใบเรือ	120
3.33	แสดงลักษณะช่องลมฉลุลายเครือเถา	120
3.34	สภาพศาลทำเสาปูน เมืองไตรตรังษ์ ริมแม่น้ำปิง ขณะกำลังย้ายสถานที่ ที่ตั้งใหม่	121
3.35	แสดงเส้นทางเข้าเขตเทศบาล อำเภอคลองขลุง	122
3.36	แผนที่เขตเทศบาล อำเภอคลองขลุง	123
3.37	ป้อมทุ่งเศรษฐี ตำบลนครชุม หลังการบูรณะ พ.ศ.2545	124
3.38	วัดหนองพิกุล นครชุม	125
3.39	เจดีย์วัดหม่องกาแล นครชุม	125
3.40	เจดีย์วัดกลางทุ่ง นครชุม	125
3.41	เจดีย์วัดหนองลังกา นครชุม	125
3.42	พระบรมธาตุเจดีย์เมืองนครชุมกำแพงเพชรบูรณะครั้งแรกโดยพะญาตะกำ เมื่อ พ.ศ.2414	125

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.43	เจดีย์เหลี่ยมบูรณะซ่อมแซมโดยพระยาตะกำหรือหม่องปัน โย หลักฐานจากคุณศรีสุดา อุปโยธิน หลานสาวหลวงพิจิต โยธการ เมื่อ พ.ศ.2451 บริเวณเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่	126
3.44	ภาพชาวเวียงจันทร์	127
3.45	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี)	128
3.46	พระยาตะกำหรือหม่องปันโยหรือหลวงโยธการพิจิตรต้นตระกูล อุปโยคิน	128
3.47	พระโป๋น้องชายพระยาตะกำ ต้นตระกูลรัตนบรรพต จังหวัดกำแพงเพชร (ขณะนี้อยู่ระหว่างการสืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จากหลักฐานที่มีอยู่ 2547)	128
3.48	ภาพงานศพ นายส่างหม่อง ชาวไทยใหญ่เมื่อ พ.ศ.2473 วัดท่าหมั้นตลาดเก่านครชุมปัจจุบัน	128
3.49	สภาพคลองสวนหมากขณะกำลังแต่ตั้งหน้าเรือนพระโป๋ (2547)	129
3.50	เรือข้ามฟากนครชุม กำแพงเพชร ณ ท่าเรือหลังที่ว่าการอำเภอเดิม	129
3.51	พระพุทธรเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) เสด็จถึงเรือนพระโป๋ เมื่อวันที่ 25 ส.ค.2449	129
3.52	ประชาชนชาวนครชุมรอรับเสด็จพระพุทธรเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) ในบริเวณวัดพระบรมธาตุ	129
3.53	เรือหางแมงป่อง เรือพระที่นั่งรัชกาลที่ 5 เมื่อเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร 2449	130
3.54	เรือหางแมงป่อง พระองค์ทรงแจวเรือด้วยพระองค์เอง	130
3.55	เจดีย์วัดพระบรมธาตุกำลังบูรณะซ่อมแซม	132
3.56	เจดีย์ทรงมอญเมืองมะละแหม่ง	132
3.57	ชุมชนชาวจีนย่านตลาดเก่านครชุมลักษณะชุมชนคลองสวนหมาก	134
3.58	สะพานข้ามแม่น้ำปิง จังหวัดกำแพงเพชร	135
3.59	สะพานวังเจ้า วุฒิกุล	135
3.60	สภาพเรือนค้าขายริมคลองสวนหมาก	135
3.61	หน้าตลาดนครชุมริมถนนสายเอเชีย	135
3.62	เรือนกำลังยกขึ้นเป็น 2 ชั้นต่อด้วยเสา คสล. ชั้นล่าง	137

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.63	สภาพเรือนไทยในซอยซากังราว ตำบลนครชุม ยังคงสภาพควมรยั้งกับการอนุรักษ์	137
3.64	ต้นศรีมหาโพธิ์ปลูกพระมหาธรรมราชาลิไทย ทรงปลูกไว้เมื่อ 1900	138
3.65	แสดงสภาพบ้านเรือนไม้ในชุมชนชาวนนครชุมและกำแพงเพชรที่ยังคงความอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเมืองพื้นถิ่นไว้เป็นอย่างดี มีอายุไม่น้อยกว่า 80 – 150 ปี มีบางส่วนที่ยังคงรอการบูรณะซ่อมแซม	139
3.66	แสดงบรรยากาศงานเสวนา เรื่อง “นครชุมเมืองน่าอยู่” เพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน เพื่อการมีสิทธิและส่วนร่วมคิดร่วมทำของประชาชน และในงานนี้ได้มอบเกียรติบัตรให้แก่เยาวชนที่มีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยนายไพศาล รัตนพัลลภ ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร เป็นผู้มอบเกียรติบัตร และเปิดงาน	140
3.67	ทำเจ้าคุณศรีวิชิราภรณ์เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุเสวนาธรรมกับชมรมนักอนุรักษ์ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร	141
3.68	เรือนพะ โป้ริมคลองสวนหมาก 2547	142
3.69	สภาพเรือนที่ควรแก่การอนุรักษ์	143
3.70	เรือนขาสั้น, เรือนยาว เมืองนครชุม	143
3.71	สภาพตลาดที่ควรได้รับการปรับปรุง	144
3.72	เรือนขุนทวิ ลำซำ ลักษณะเรือนคหบดีกำแพงเพชร	144
3.73	เรือนนายสมศักดิ์ ศิริไพบูลย์	145
3.74	ภาษาจีนที่อยู่บน ไม้กำหนดทิศและตำแหน่งของประตูเรือน	145
3.75	เรือนโถงค้าขายบริเวณย่านตลาดนครชุม	145
3.76	เรือนสมัยใหม่ปัจจุบัน ไม่มีนอกชานหรือโถง ดังนั้น การจัดกิจกรรมทางสังคม ประเพณี เช่น การรดน้ำคำหัวจึงต้องใช้บริเวณพื้นที่ว่างบางส่วน เช่น ที่จอดรถยนต์ เป็นต้น บริเวณเลี้ยงดูอาหารคัดแคบแต่อบอุ่นยามลูกหลานมาร่วมงาน 13 เมษายน 2548 บ้านวังยาง ตำบลนครชุม	146
3.77	ย่านกลุ่มเรือนพื้นถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร	148

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.78	กลุ่มเรือนที่ควอรนุรักษ์ เทศบาลนครชุม	149
3.79	กลุ่มเรือนแถวค้าขาย จังหวัดกำแพงเพชร	150
3.80	กลุ่มเรือนที่ควอรนุรักษ์ ซอยซากังราวนครชุม	151
3.81	แสดงลักษณะสะพานวังเจ้าข้ามแม่น้ำปิงและคลองวังเจ้าที่ยังคงมีน้ำท่วมเมื่อ มีนาคม 2548	153
3.82	ศาลเจ้าพ่อแยกออกจากศาลเจ้าพ่อเสือริมแม่น้ำปิง เพื่อความสะดวกในการทำพิธีของชุมชนซึ่งย้ายออกจากเดิม ไปอยู่ริมถนนสายเอเชีย ซึ่งสะดวกในการเดินทางขยายตลาดการค้า	153
3.83	ลักษณะเรือนพักอาศัยตัวบ้านและเรือนโถงค้าขายริมแม่น้ำปิง โกสัมพีวังเจ้าที่ไม่วิจิตรสวยงามในรายละเอียดมากนักด้วยเป็นชุมชนชนบท	155
3.84	ลักษณะศาลเจ้าพ่อเสือ แต่เดิมเป็นศาลเจ้าพ่อจรเข้ที่ยังคงความนับถือของผู้คนที่ผ่านมาโดยเฉพาะชาวประมงแม่น้ำ แต่พบเศษอิฐดินเผาโบราณควรที่จะทำการสืบค้นต่อไป	156
3.85	ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบางแก้ว – โกสัมพี	157
4.1	เจดีย์ยุทธหัตถีทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	161
4.2	ศาลหลักเมืองสี่มหาราชเชิงสะพานกิติจักรแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตกของจังหวัดตาก	163
4.3	ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง	164
4.4	บริเวณตากเก่า ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก	164
4.5	จารึกภาษาจีน เศษกระเบื้องดินเผาผนังหลังคาแบบกาบกล้วยและกั้นหอยเสียบพระพุทธรูป	165
4.6	ซากอาคารหอธรรมสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2258 ตำบลปากห้วยแม่ท้อ อำเภอเมืองตาก แปลจากจารึก	166
4.7	ลักษณะเสาหลักเมือง	166
4.8	ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตำบลป่ามะม่วง จังหวัดตาก	166
4.9	ต้นไม้ใหญ่ข้างศาลหลักเมืองด้านทิศตะวันตกของถนนเลี้ยวเมืองด้านป่ามะม่วง	166

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.10	นางเอื้อย อายุ 82 ปี ตัวแทนพ่อหลวงควงดีผู้ทำพิธีกรรมเฉพาะงาน	168
4.11	สมาชิกครอบครัวชาวหัวเดียว ผู้มาเซ่นไหว้พ่อหลวงควงดีเมื่อลูกสาว แต่งงานแยกครัว	168
4.12	ศาลาการเปรียญวัดส้มเกลี้ยง ตำบลป่ามะม่วงกำลังถูกรื้อ	168
4.13	แผนที่เมืองระแหง	169
4.14	สภาพแม่น้ำปิงมองจากฝั่งตำบลป่ามะม่วง และสภาพแม่น้ำปิง หลังเขื่อนภูมิพล	170
4.15	ลักษณะสภาพสังคมของคนเมืองเหนือ เชียงใหม่ในอดีตใกล้เคียงกับ สังคมเมืองระแหง	172
4.16	สภาพกองคาราวาน วิวต่างของนักเดินทางค้าขายเมืองเหนือและ ขอนไม้สักที่เตรียมขนย้ายลงแม่น้ำปิง	172
4.17	ลักษณะการเดินทางด้วยช้าง และการใช้ล้อเกวียนในอดีต	174
4.18	ลักษณะกาแลยอดจั่ว ปลายหางปลา ปั้นลมของแท่นดั้งเดิมอายุไม่น้อยกว่า 100 ปี เรือนชุมชนชาวหัวเดียว	178
4.19	สภาพสถาปัตยกรรมในวัดต่าง ๆ ในชุมชนหัวเดียว ไม้งาม ที่มีคุณค่ายัง ในการอนุรักษ์	178
4.20	ชาวเมืองหัวเดียวผู้ให้ข้อมูลและสภาพหอไตรวัดไม้งามหลวง ที่ขาดการเอาใจใส่	178
4.21	ลักษณะสถาปัตยกรรมในวัด ชุมชนหัวเดียวไม้งามที่มีเอกลักษณ์	179
4.22	ลักษณะเรือนค้าขายกลุ่มคหบดีตรอกบ้านจีน จังหวัดตาก ขาดการดูแล ของเจ้าของเรือน	179
4.23	ลักษณะเรือนชุมชนบ้านจีนเป็นสถาปัตยกรรมจีนผสมตะวันตก และไทยทั้งดงาม	180
4.24	ลักษณะเรือนสถาปัตยกรรมเรือนอันมีเอกลักษณ์เฉพาะเมืองระแหง คือมี การนำศิลปะจีนตะวันตกผสมไทยได้อย่างสวยงามลงตัวในคุณค่าศิลปะ แต่ขาดการดูแลที่ดี	181

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.25	ลักษณะบ้านซุ้มประตูเรือนตระกูลโสภโณครเป็นศิลปะสถาปัตยกรรมตะวันตกผสมจีนไทย	182
4.26	พระเจ้าอินทวิชยานนท์	183
4.27	ลักษณะเรือนประยุคต์หรือรุ่นใหม่ในสมัยรัชการที่ 5 ทรงยุโรปสร้างโดยนายเต็งตันตระกูลโสภโณคร	184
4.28	การเดินทางโคนแพไม้ไผ่และการล่องซุงไม้ในลำน้ำปิงในอดีต	185
4.29	การเดินทางโดยม้าต่างทั้งระดับเจ้าชายและนักการค้านักเดินทาง	186
4.30	ลักษณะกิจการการทำไม้ขนสักโดยล่องแพซุงการทำไม้โดยใช้ช้างและรถยนต์	187
4.31	วัดเชียงทองล่าง วัดเชียงทองบน ศาลาวัดท่าแค ศูนย์รวมของชุมชนท่าแคเชียงทอง	188
4.32	วัดสี่ตลาราม (วัดน้ำหัก) สร้างในปี พ.ศ.2435 โดยนายบุญเย็น โสภโณคร เป็นผู้สร้างให้กับชุมชนเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกเกือบทั้งหมด	189
4.33	ลักษณะเรือนพักอาศัยชุมชนไม้งามคันยั้งคงเอกลักษณ์ชัดเจนเป็นเรือนมนิลาขนาดกลาง	190
4.34	ลักษณะวัดอันเป็นศูนย์รวมของจิตใจใน ศรัทธาแห่งพระพุทธศาสนา ชุมชนชาวเกาะตาเถียร ไม้งาม	191
4.35	ลักษณะเรือนกาแลแค่ปลายหางเป็นการผสมผสานถึงกลางแห่งศิลปะสถาปัตยกรรมที่มาพบกันคนละครึ่งทาง กลาง เหนือ ใต้ อันมีทั้งเรือนทรงไทยแบบภาคกลางและเรือนกาแลอย่างดีเชื่อมชุมชนไม้งาม หัวเดียด	192
4.36	วัดคอยศิรี หรือวัดหัวเมืองด้านทิศเหนือของเมืองและวัดปทุมศิริ ติดต่อกันเป็นวัดล่างเมืองเป็นชุมชนมอญ	193
4.37	เจดีย์ทรงมอญ วัดโบสถ์มณีศรีบุญเรือง รมณีย์ ตำบลระแหง จังหวัดตาก	194

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.38	สภาพบ้านเรือนไม้ไผ่พื้นกระดาน หรือเรือนบ่าเก่า ชุมชนชาวระแหง เทศบาลเมืองตาก จังหวัดตาก อายุกว่า 100 ปี ยังสามารถพักอาศัยได้ถึง ปัจจุบัน เป็นลักษณะเรือนขาสันยกพื้นสูงไม้พื้นศิระะ พอสำหรับให้พื้น น้ำท่วมในฤดูน้ำหลากซึ่งแม่น้ำปิงจำท่วมเกือบทุกปีก่อนที่จะมีการสร้าง เขื่อนภูมิพล	195
4.39	ลักษณะเรือนรุ่นใหม่หรือเรือนประยุกต์ แต่ด้วยความรักใน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตนจึงได้ออกแบบให้เรือนทรงล้านนาตาม สภาพแวดล้อมของชุมชน	198
4.40	ลักษณะอาหารพื้นถิ่นที่มีขายในตลาดหรือกาดมั่ว ทั้งคาวหวาน ครบ ครัน เมืองระแหง นับได้ว่าเป็นเมืองที่ทำอาหารพื้นเมืองไว้บริการให้กับ คนยุคใหม่ที่ไม่มีความอดทนอดกระเจียว ต้มน้ำพริกหนุ่ม	199
4.41	อาหารขบเคี้ยว พื้นเมืองได้พัฒนาหีบห่อ บรรจุภัณฑ์ให้เป็นสินค้าของ ฝากได้ เช่น เมี่ยง แป๊ะหลอ เป็นต้น	199
4.42	กลุ่มเรือนโถงค้ำขายและเรือนแถวในตลาดระแหงยังคงแสดงความสง่า งามอยู่จนปัจจุบัน	200
4.43	ลักษณะเรือนค้ำขายชั้นเดียวมีทั้งทรงมนิลา ปั้นหย่า มุงกระเบื้องดินเผา และได้เปลี่ยนมาเป็นกระเบื้องลอนและสังกะสีบ้าง แต่ยังคงความมีเสน่ห์ แบบเดิม	201
4.44	ลักษณะเรือนเก่าเมื่อประมาณ 100 ปี ขึ้นไป ยังมีให้พบเห็นในชุมชน เมืองระแหง	203
4.45	ลักษณะสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ในชุมชนหัวเขียดไผ่งาม ที่ยังคงเห็น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อังคงามและมีความหมาย	204
4.46	สภาพเรือนนายปิ่น กันจันะ หลังจากรับการปรับแต่งให้เป็น 2 ชั้น	206
4.47	ลักษณะเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นชุมชนระแหง	207
4.48	ภาพผังเครือญาติชุมชนคนหัวเขียดในสายสกุลธะใจ วันอัน อินปินตา จิโน ธรรมสอน	209
4.49	ผังเครือญาติต้นตระกูลธรรมสอน และวันอัน	210

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.50	ลักษณะเรือนพื้นบ้านยังคงอนุรักษ์ล้ามน้ำ รูปทรงสถาปัตยกรรมแบบ ล้านนาผสมไทยกลาง ได้อย่างลงตัว	212
4.51	ลักษณะการปลูกต้นลำไยหน้าเรือนให้ร่มเงาและผลทุกปี และการเก็บ กระเบื้องมุงหลังคาไว้สำหรับซ่อมแซมเมื่อเกิดรั่วซึม	216
4.52	ลักษณะเรือนพักอาศัยทรงปั้นหยาขาสัน ตำบลระแหง จังหวัดตาก มุง กระเบื้องดินเผาฝากระดานพื้นไม้ ยกสูงพอพื้นน้ำท่วม	216
4.53	สภาพภาคมั่ว (ตลาดสด) ชุมชนเชียงทองก่อนปรับปรุงและหลังปรับปรุง ให้มีสุขลักษณะดีขึ้น	217
4.54	ลักษณะห้ายนต์และกาแล เรือนชุมชนเชียงทอง	221
4.55	ลักษณะการยึดมั่น ถือน้ำในขนบธรรมเนียมประเพณี ปีใหม่เมืองหรือ เทศกาลสงกรานต์ของทุกปี ชุมชนยังคงทำบุญตักบาตร พาลูกหลานมา กราบไหว้พระเพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิต โดยเฉพาะญาติพี่น้อง ลูก หลาน ที่มาจากต่างถิ่นนำบุญกระดุกบรรพบุรุษ บั้งสุกุล รคน้ำคำหัว ขอมมาลา โทษ ขอพรจากปู่ ย่า ตา ยาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ เป็นประจำทุกปี	222
4.56	ภูมิปัญญาแห่งน้ำส้มป่อย มะกูดเผา ดอกมะลิหอมในการประกอบพิธี เป็นที่มาของคำว่ารคน้ำคำหัว ด้วยน้ำส้มป่อยอันจะทำให้ผสมหอมนุ่ม ยาง จากส้มป่อย ช่วยขไลมหนังสือระขจัดรังแคแก้คัน หรืออีกหลายอย่าง ควรที่จะศึกษาให้ได้ในรายละเอียดต่อไป นอกจากความเชื่อโบราณใน การลงทุกข์โศกโรคภัยภัยต่าง ๆ เพียงอย่างเดียวไม่ได้การใช้ประโยชน์ ชานเรือนหรือชานโถง จึงยังคงใช้ประโยชน์คู่ชีวิต คู่วิถีแห่งไทยต่อไป	223
4.57	คำสอนการปฏิบัติตนให้มีชีวิตอยู่บนเรือนอย่างผาสุกควรที่จะบันทึกเป็น คำศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยเตือนให้ผู้อยู่อาศัยบนเรือนอย่าประมาทและมีความรัก สามัคคีกันตลอดไปเป็นภาษาอักษรเมือง	224
4.58	คำแปรเป็นภาษาไทยกลาง ไทยกลาง ตัวพิมพ์ติดอยู่ฝาเรือนด้านขวา ประตูห้องนอนที่มีห้ายนต์แปรให้เข้าใจง่ายสำหรับคนรื้อต่อมาได้ฟัง ปฏิบัติ	225

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.59	ภาพเก่าเจ้าแม่ นางนกเอี้ยงพระมารดาพระเจ้าตากสินมหาราชที่เคารพนับ ถือของชุมชนคนระแหงสืบต่อมา	226
4.60	ภาพเก่าเจ้าของเรือนริมทำนน้ำหน้าบ้านตรอกบ้านจินนานกว่า 50 ปี	226
4.61	บรรยากาศริมน้ำปิงยามเย็น	227
4.62	สภาพแม่น้ำปิงยามเดือนเมษายน 48 มีผู้คนลงเล่นน้ำหาดฝั่งตะวันตก	227
4.63	ลักษณะหอไตรคลองน้ำที่รอคอยการบูรณะและกุฎิพระทรงไทยกลางคู ทรุดโทรมแต่ยังใช้งานได้จนถึงปัจจุบันรอการบูรณะเช่นกันอันสูงค่าของ ความงามในสถาปัตยกรรมไทย	228
4.64	บรรยากาศหนองน้ำมณีบรรพต	229
4.65	หนองมณีบรรพตหนองน้ำธรรมชาติมาแต่อดีตกาลเป็นแหล่งสะสม อาหารของชุมชนมาแต่อดีตพัฒนาให้เป็นที่พักผ่อนตัดวงจรชีวิตสิ้นเชิง	229
4.66	ลักษณะเรือนโถงค้าขายในย่านตลาดระแหงที่ยังคงมีความเอกลักษณ์อย่าง เหนียวแน่นมั่นคงของตัวตนในอดีต เช่น โรงแรมสงวนไทย ยังคง อนุรักษ์ไว้ซึ่งความดั้งเดิมในอดีต	230
4.67	ลักษณะตลาดเมืองระแหงที่ได้รับสมญานามเมืองอาหารอร่อย	231
5.1	ลักษณะนอกชานที่ได้มุ่งหลังคาปรับเป็น โถงเอนกประสงค์ในเรือนพัก อาศัย	233
5.2	แสดงลักษณะกิจกรรมงานสวดอภิธรรมในวัดที่ดูสะดวกกว่าการจัดใน บ้านของชุมชนชาวลุ่มน้ำปิง	235
5.3	ลักษณะการจัดงานสวดอภิธรรมในเรือนรุ่นใหม่ที่มีโถงเอนกประสงค์ น้อยคู่กับแคบในเวลามีฐานะทางสังคม	236
5.4	ลักษณะชานหรือเรือนเอนกประสงค์ และลักษณะเรือนที่มีวิถี เปลี่ยนแปลงไปจากความเจริญเครื่องมือไปทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย	237
5.5	ลักษณะห้องบนเรือนไทยโบราณที่มีฐานะมีทรัพย์สินสมบัติเก็บไว้ในห้อง มากและลักษณะช่องปฏิภูม ในเรือนขนาดพอเหมาะกับการใช้งาน ทั้งการ เก็บกวาดทำความสะอาดด้วยจะติคขอบธรณีประตู	238

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.6	ลักษณะห้องโถงเรือนชาวบ้านที่มีฐานะดีและมีการจัดอุปกรณ์เรือนที่ทันสมัยใช้จัดวางตู้เย็นไว้ในห้องโถง	239
5.7	ลักษณะการใช้ประโยชน์ พาไล หรือเดินในภาษาล้านนาและติดต่อกับหลังคาخانที่จัดทำภายหลัง	240
5.8	ลักษณะการจัดห้องครัวสมัยเมื่อมีการพัฒนามีเตาแก๊สแทนเตาถ่าน มีตู้เย็นหม้อหุงข้าวแทนการหุงแบบเช็ดน้ำ	242
5.9	ลักษณะกิจกรรมงานครัวเมื่อมีงานหรือกิจกรรมทางสังคม	243
5.10	ลักษณะการหาปลาแบบชาวบ้านที่มีอุปกรณ์ทันสมัยขึ้นมาใช้เช่นมีเรือเครื่องยนต์แทนการพายเรือ และใช้เปิดชนิดมีรอกแบบตะวันตก	244
5.11	แสดงลักษณะห้องเก็บของ	245
5.12	แสดงลักษณะห้องน้ำ ห้องส้วมที่จัดไว้นอกตัวบ้าน	246
5.13	แสดงแปลนเรือนนางสาววัลลี พิมลรัตน์ เรือนพักอาศัยชุมชนบางแก้ว ผศ.ชัชวาลย์ ธรรมสอน สํารวจและเขียนแบบ	247
5.14	แสดงรูปด้านหน้าเรือน รูปด้านข้างเรือน เรือนนางสาววัลลี พิมลรัตน์พักอาศัยบางแก้ว ผศ.ชัชวาลย์ ธรรมสอน สํารวจและเขียนแบบ	248
5.15	แสดงแปลนเรือนนางสนาน ผลบุญ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร นางสาววิจิตรา คัดสาย สํารวจและเขียนแบบ	249
5.16	แสดงรูปด้านข้าง รูปด้านหน้า เรือนนางสนาน ผลบุญ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร นางสาววิจิตรา คัดสาย สํารวจและเขียนแบบ	250
5.17	แสดงแปลนเรือนนางพี ปานะ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร	251
5.18	แสดงแบบรูปด้านขวา รูปด้านหน้า เรือนนางพี ปานะ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร	252
5.19	แสดงแบบรูปด้านซ้าย รูปด้านหลัง เรือนนางพี ปานะ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร	253
5.20	แสดงแบบรูปตัดตามยาว รูปตัดตามขวางเรือนนางพี ปานะ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร	254

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.21	แสดงแปลนเรือนมยูรี เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร นางสาววิจิตรา คัคสาย สํารวจและเขียนแบบ	255
5.22	แสดงแบบเรือนมยูรี เรือนพักอาศัยกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม เขียนแบบ	256
5.23	แสดงแปลนเรือนผจญอริพาย เรือนนางสุรีย์ ผจญอริพาย พักอาศัย กำแพงเพชร น.ส.วิจิตรา คัคสาย สํารวจและเขียนแบบ	257
5.24	แสดงแบบเรือนผจญอริพาย เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร นางสาว วิจิตรา คัคสาย สํารวจและเขียนแบบ	258
5.25	แสดงแปลนเรือนนายธงชัย ทองธรรมชาติ เรือนพักอาศัยนครชุม กำแพงเพชร นายประพันธ์ ท้องฟ้าชุ่มและคณะ สํารวจและเขียนแบบ	259
5.26	แสดงแปลนเรือนกุลทองคำ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร นางสาว กรรณิกา ตะติยะและคณะ สํารวจและเขียนแบบ	260
5.27	แสดงแบบเรือนกุลทองคำ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร นางสาว กรรณิกา ตะติยะและคณะ สํารวจและเขียนแบบ	261
5.28	แสดงแบบเรือนกุลทองคำ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร นางสาว กรรณิกา ตะติยะและคณะ สํารวจและเขียนแบบ	262
5.29	แสดงแปลนเรือนนางจรรยา อนุเพชร เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร พิเชษฐ เทพบุตร สํารวจและเขียนแบบ	263
5.30	แสดงแปลนเรือนนายสินค้ำ สมบูรณ์ เรือนพักอาศัย ต.เชียงทอง จ.ตาก นายอาทิตย์ จิตรวิเศษ สํารวจและเขียนแบบ	264
5.31	แสดงแปลนเรือนนายสินค้ำ สมบูรณ์ เรือนพักอาศัย ต.เชียงทอง จ.ตาก นายอาทิตย์ จิตรวิเศษ สํารวจและเขียนแบบ	265
5.32	แสดงแปลนเรือน เรือนพักอาศัย ต.เชียงทอง จ.ตาก	266
5.33	แสดงแบบเรือน เรือนพักอาศัย ต.เชียงทอง จ.ตาก	267
5.34	แสดงแบบเรือนเครื่องไม้หอมพายุ เรือนพักอาศัย ต.หนองหลวง จ.ตาก	268

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.35	แสดงแบบเรือนเครื่องไม้หมอบพោย เรือนพักอาศัย ต.หนองหลวง จ.ตาก	269
5.36	แสดงแปลนเรือนเครื่องไม้ เรือนพักอาศัย ต.หนองหลวง จ.ตาก	270
5.37	แบบเรือนเครื่องไม้ เรือนพักอาศัย ต.หนองหลวง จ.ตาก	271
5.38	แสดงแปลนเรือนเครื่องไม้ เรือนพักอาศัย ต.หนองหลวง จ.ตาก	272
5.39	แสดงแบบเรือนเครื่องไม้ เรือนพักอาศัย ต.หนองหลวง จ.ตาก	273
5.40	แสดงแปลนเรือนนายปิ่น ก้นจันะ เรือนพักอาศัย ต.หัวเดียด จ.ตาก นายเอกวิทย์ จิโน สํารวจและเขียนแบบ	274
5.41	แสดงแบบเรือนนายปิ่น ก้นจันะ เรือนพักอาศัย ต.หัวเดียด จ.ตาก นายเอกวิทย์ จิโน สํารวจและเขียนแบบ	275
5.42	แสดงแปลนเรือนยายสุนันทรา ณ ลำพูล เรือนพักอาศัย ต.หัวเดียด อ.เมือง จ.ตาก นางสาวเกศรา สอนวงศ์ สํารวจและเขียนแบบ	276
5.43	แสดงแบบเรือนยายสุนันทรา ณ ลำพูล เรือนพักอาศัย ต.หัวเดียด อ.เมือง จ.ตาก นางสาวเกศรา สอนวงศ์ สํารวจและเขียนแบบ	277
5.44	แสดงแปลนเรือน ขุนโสภิต กิตติขจร เรือนคหบดี ต.หนองหลวง อ.เมือง จ.ตาก นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	278
5.45	เรือน ขุนโสภิต กิตติขจร เรือนคหบดี ต.หนองหลวง อ.เมือง จ.ตาก นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	279
5.46	แสดงผังบริเวณขุนทวี ลำซำ เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	284
5.47	แสดงแปลนเรือนขุนทวี ลำซำ ชั้นล่าง เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	285
5.48	แสดงแปลนเรือนขุนทวี ลำซำ ชั้นบน เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	286
5.49	แสดงแบบเรือนขุนทวี ลำซำ ด้านหน้า เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	287

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
5.50	แสดงแบบเรือนขุนทวี ล้ำช้า ด้านข้าง เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	288
5.51	แสดงแบบเรือนขุนทวี ล้ำช้า ด้านข้าง เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	289
5.52	แสดงแบบเรือนขุนทวี ล้ำช้า รูปตัด เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	290
5.53	แสดงแบบขยายประตู หน้าต่าง ขยายช่วงต่อไม้กับเสาคอนกรีต เรือนขุนทวี ล้ำช้า	291
5.54	แสดงผังบริเวณเรือนศิริไพบุรย์ เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	292
5.55	แสดงแบบเรือนศิริไพบุรย์ เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	293
5.56	แสดงเรือนศิริไพบุรย์ เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	294
5.57	แสดงแปลนเรือน โสภโณคร ชั้นล่าง เรือนคหบดี ตำบลเชียงทอง กิ่งอำเภอ วังเจ้า จังหวัดตาก นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	299
5.58	แสดงแปลนเรือน โสภโณคร ชั้นล่าง เรือนคหบดี ตำบลเชียงทอง กิ่งอำเภอ วังเจ้า จังหวัดตาก นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	300
5.59	เรือน โสภโณคร	301
5.60	เรือน โฉงค้ำขายนครชุมกำแพงเพชร	301
5.61	ผังบริเวณเรือนมุสิกปาน เรือน โฉงค้ำขาย เรือน โฉงค้ำขายนครชุม กำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	302
5.62	รูปด้านข้างของเรือนมุสิกปาน เรือน โฉงค้ำขายนครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	303
5.63	แปลนชั้นบนของเรือนมุสิกปาน เรือน โฉงค้ำขายนครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ	304

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.64 รูปด้านข้างของเรือนมุสิกปาน เรือนโถงค้าขายนครชุมกำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม ตำรวจและเขียนแบบ	305
5.65 ผังบริเวณเรือนนายแลล้ม เจริญไทย เรือนโถงค้าขาย โกสัมพี จังหวัด กำแพงเพชร นายพิเชษฐ์ คชเดือน ตำรวจและเขียนแบบ	306
5.66 แปลนเรือนชั้นล่างนายแลล้ม เจริญไทย เรือนโถงค้าขาย โกสัมพี จังหวัด กำแพงเพชร นายพิเชษฐ์ คชเดือน ตำรวจและเขียนแบบ	307
5.67 แปลนเรือนชั้นบนนายแลล้ม เจริญไทย เรือนโถงค้าขาย โกสัมพี จังหวัด กำแพงเพชร นายพิเชษฐ์ คชเดือน ตำรวจและเขียนแบบ	308
5.68 เรือนโถงค้าขาย นายแลล้ม เจริญไทย จังหวัดกำแพงเพชร	309
5.69 แปลนเรือนนายคม กาญจนสูตร เรือนโถงค้าขาย อำเภอเมือง จังหวัดตาก นายโสฬส ม้วยแดง ตำรวจและเขียนแบบ	310
5.70 รูปด้านเรือนนายคม กาญจนสูตร เรือนโถงค้าขาย อำเภอเมือง จังหวัดตาก นายโสฬส ม้วยแดง ตำรวจและเขียนแบบ	311
5.71 เรือนนายคม กาญจนสูตร	312
5.72 แบบเรือนนครชุมกำแพงเพชร เรือนแถวค้าขาย อำเภอเมือง จังหวัด กำแพงเพชร	313
5.73 รูปด้านหน้าและด้านข้างเรือนนครชุมกำแพงเพชร เรือนแถวค้าขาย อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร	314

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองตากย้อนหลัง 3 ปี	219
5.1	แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนพักอาศัย	234
5.2	แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนคหบดี	280
5.3	แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนโถงค้าขาย	295
6.1	แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	361
6.2	แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	361
6.3	แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ	317
6.4	แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการศึกษา	317
6.5	แสดงจำนวนและร้อยละของรายได้ของครัวเรือนเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย	318
6.6	แสดงจำนวนตามเหตุการณ์ที่ประสบในรอบปีที่ผ่านมา	318
6.7	แสดงจำนวนของการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง	319
6.8	แสดงจำนวนการเป็นสมาชิกกลุ่มของชุมชน	319
6.9	แสดงจำนวนและร้อยละของการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ประชาสังคม / ประชารัฐ / ประชาพิการณ์	320
6.10	แสดงจำนวนและร้อยละของการพักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล	320
6.11	แสดงจำนวนและร้อยละของภูมิลำเนาเดิมของท่าน	321
6.12	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ที่ย้ายมาอยู่ด้วยตนเองเข้ามาอยู่ครั้งแรก	321
6.13	แสดงจำนวนและร้อยละของเหตุผลสำคัญที่สุดที่ย้ายมาอยู่	322
6.14	แสดงจำนวนและร้อยละของที่ดินในการทำนา ทำไร่	322
6.15	แสดงจำนวนและร้อยละของภาษาหลักที่ใช้พูดในครัวเรือน	323
6.16	แสดงจำนวนและร้อยละของบุคคลที่ใช้ภาษาหลักในการสื่อสารในบ้าน	323
6.17	แสดงจำนวนของประเพณี วัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนที่ไปร่วม และถือปฏิบัติอยู่	324

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
6.18	แสดงจำนวนของสิ่งที่มีน้ำหนัก	324
6.19	แสดงจำนวนของการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา	325
6.20	แสดงจำนวนและร้อยละของการใส่บาตรพระสงฆ์	325
6.21	แสดงจำนวนและร้อยละของการมีความรู้จักเพื่อนบ้าน	326
6.22	แสดงจำนวนของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง	326
6.23	แสดงจำนวนของสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรม / โบราณสถาน	327
6.24	แสดงจำนวนและร้อยละของการเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน	327
6.25	แสดงจำนวนของความพึงพอใจในความสะดวกสบายร้อยละสวยงาม ของสภาพชุมชน	328
6.26	แสดงจำนวนของความสนใจในการแสดงพื้นบ้าน	328
6.27	แสดงจำนวนของสถานที่ที่ได้ชมการแสดง	329
6.28	แสดงจำนวนของประโยชน์ที่ได้รับจากแม่น้ำปิง	329
6.29	แสดงจำนวนของสภาพแม่น้ำปิง	330
6.30	แสดงจำนวนของการใช้น้ำในอดีต	330
6.31	แสดงจำนวนของแหล่งที่ใช้น้ำอุปโภค บริโภค	331
6.32	แสดงจำนวนของความคิดเห็นในการจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว	331
6.33	แสดงจำนวนของสถานที่ที่ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว	332
6.34	แสดงจำนวนและร้อยละอายุของเรือนพักอาศัย	332
6.35	แสดงจำนวนและร้อยละของบุคคลที่เป็นเจ้าของบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน	333
6.36	แสดงจำนวนและร้อยละของพื้นที่บริเวณบ้าน	333
6.37	แสดงจำนวนและร้อยละของลักษณะบ้าน	334
6.38	แสดงจำนวนและร้อยละของวัสดุที่สร้างบ้าน	334
6.39	แสดงจำนวนและร้อยละของการถ่ายเทอากาศ	335
6.40	แสดงจำนวนและร้อยละของทิศทางหน้าเรือน	335
6.41	แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นในการย้ายไปอยู่ที่อื่น	336
6.42	แสดงจำนวนและร้อยละของสถานที่ที่ต้องการย้ายไปอยู่ใหม่	336

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
6.43	แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการปรับปรุงเรือน บ้านเอื้ออาทร คอกเบี้ยดำ ผ่อนระยะยาว	337
6.44	แสดงจำนวนของความต้องการปรับปรุงส่วนใดของบ้าน	337
6.45	แสดงจำนวนและร้อยละของความต้องการงบประมาณ ในการปรับปรุงเรือน	338
6.46	แสดงจำนวนและร้อยละของความสามารถในการผ่อนส่งเงินกู้ แบบเอื้ออาทร	338
6.47	แสดงจำนวนของความสามารถในการดำเนินส่วนใดผ่อนชำระ เงินกู้แบบเอื้ออาทร	339
6.48	แสดงจำนวนและร้อยละของการชำระผ่อนส่งเงินกู้เอื้ออาทรต่อเดือน	339

บทนำ

ความสำคัญที่มาจากปัญหาที่ทำการวิจัย

แม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำสายหลักของภาคเหนือ คือ จากอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ไหลมาบรรจบแม่น้ำน่านที่ตลาดปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นเส้นทาง การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนในอดีต มีการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมของผู้คนหลายชาติพันธุ์ อันทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนและแบบแผนชุมชนริมน้ำตลอดริมสองฝั่ง น่าสนใจที่จะศึกษาที่มาที่ไปของแต่ละชุมชนเหล่านั้นในความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ที่แตกต่างกันไป เลือกที่ตั้งหลักแหล่งทำมาหากินกันตามวิถีทางชีวิต โดยมีแม่น้ำปิงเป็นองค์ประกอบหลัก อันน่าสนใจอย่างยิ่ง

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ เมื่อได้ศึกษาแล้วจะพบว่าเรื่องราวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทำให้ต้องค้นเรื่องราวเกี่ยวเนื่องอีกมากมาย เพื่อค้นหาที่มาของรูปแบบการใช้สอยการจัดที่ว่างและมวลทางสถาปัตยกรรมของพื้นถิ่นแต่ละแห่งพร้อมทั้งต้องศึกษาถึงกิจกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อ ประเพณี ศาสนา ซึ่งส่งผลต่อการวางผัง กลุ่มบ้าน หมู่บ้าน ต้องศึกษาระบบนิเวศวิทยาท้องถิ่นซึ่งแฝงการอนุรักษ์ ระบบนิเวศวิทยาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการ ตั้งถิ่นฐาน การดำรงชีวิตและการให้ความอุดมสมบูรณ์ต่อการดำรงชีวิตตามวิถีทางเกษตรกรรมได้อย่างเหมาะสม

การศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทำให้ได้ความรู้เกี่ยวเนื่องต่าง ๆ อีกมากมายในแง่วิชาการและในอีกด้านหนึ่งทำให้สามารถเข้าใจถึงการสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่มาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งอาจจะนำไปสู่การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจในลักษณะของท้องถิ่นกันอย่างแน่นแฟ้น (อรศิริ ปาณินท์, 2539 : 9)

สถาปัตยกรรมท้องถิ่นหรือพื้นถิ่นมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Vernacular Architecture หมายถึง รูปแบบอาคารทุกประเภทที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่น และเน้นอาคารประเภทพักอาศัยเป็นหลัก ซึ่งรูปแบบอาคารก็แตกต่างกันไปตามลักษณะของวัฒนธรรมสภาพแวดล้อมและสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน

ความสำคัญของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นนั้น Sir Robert Matthew ผู้เขียนคำนำให้กับหนังสือ History of the House ได้ให้ความสำคัญของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นนี้ว่า เป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าที่อยู่เหนือกาลเวลา (Timeless Quality) โดยถือว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ (Phenomena) ทั้งหมดในสังคม ในอารยธรรมของมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่แสดงถึงรูปแบบของชีวิตในรูปลักษณะต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ไปการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสถาปัตยกรรม

พื้นดินนั้น เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้ว จะพบว่าสถาปัตยกรรมพื้นดินจะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจสภาพของสังคมได้ชัดเจนขึ้นอีก เพราะอาคารพักอาศัยนั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของประชาชน (Popular Culture) ที่แฝงอยู่ในตัวอาคาร เป็นงานศิลปะที่มีใช้ผลผลิตของคนฉลาดหรือผู้ชำนาญการเพียงสองสามคน แต่หากเป็นงานคิดค้นและสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นไปตามครรลอง (ธรรมชาติ) และกิจกรรมที่ต่อเนื่องของประชาชนทุกคน ในสังคมว่าด้วยประสบการณ์และความชำนาญของกลุ่มชน ในการสร้างสถาปัตยกรรมขึ้นมาเป็นมรดกทางสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา เป็นเสมือนหนึ่งฟอสซิลทางอารยธรรม เป็นรากเหง้าที่มาของอารยธรรมนั้น ๆ ที่บ่งชี้ความเป็นชุมชนนั้น ๆ (วีรพันธ์ ชินวัตร อังโน วิวัฒน์ เตมิพันธ์, 2541 : 55 – 56)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาศาปัตยกรรมพื้นดินมีค่ามากยิ่งขึ้นในคุณค่าแห่งภูมิปัญญาบรรพชนที่ควรศึกษาและหยิบยกขึ้นมาเป็นจุดขายแห่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างดียิ่ง

การศึกษาศาปัตยกรรมพื้นดิน เป็นการศึกษาถึงองค์ความรู้ในด้านการอยู่อาศัยจากอดีตเท่าที่มีอยู่ในแง่ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม มาจนถึงปัจจุบันของชาวบ้าน โดยอาศัยงานสถาปัตยกรรมเป็นสื่อกลาง บ้านหรือเรือนพักอาศัยของชาวบ้าน จึงเป็นพื้นฐานของงานสถาปัตยกรรม ที่ผ่านขั้นตอนการเรียนรู้วิธีการที่จะดำรงชีวิตให้กลมกลืนสมมูลกับธรรมชาติ มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในการปรับเปลี่ยนเนื้อที่ประโยชน์ใช้สอยของที่พักอาศัย การเลือกใช้วัสดุตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อการก่อสร้างอย่างเหมาะสม เรือนพักอาศัยพื้นดินจึงเป็นแบบอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ของชาวบ้านในพื้นที่นั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การศึกษางานสถาปัตยกรรมพื้นดิน นอกจากจะช่วยให้เข้าใจถึงคุณค่าในเชิง ช่างเทคนิค ทางด้านการก่อสร้างแล้ว เรายังจะได้เรียนรู้และเข้าใจถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ชนบทรอบนิคม ประเพณีในหลายลักษณะที่ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละคนแต่ละครอบครัว แต่ละชุมชนของชาวบ้านอีกด้วย (เฉลิมชัย เกรียงชัย, 2543 : 1)

บนสองฝั่งของลำน้ำปิง ในเขตพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชรถึงจังหวัดตาก นั้น มีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ตลอดแนวฝั่ง อันมีลักษณะเรือนและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามชาติพันธุ์หรือหลายเผ่าพันธุ์ มีการเคลื่อนย้ายเคลื่อนไหวมาตลอดของแต่ละยุคสมัยมาแต่โบราณ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภูมิประเทศและภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่มชนเหล่านั้น จึงทำให้ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนแตกต่างกันไปหรือผสมผสานกัน ในจุดเชื่อมต่อของวัฒนธรรม ณ ที่ใดด้วยเหตุผลใด ความเชื่อที่แตกต่างหรือเหมือนกันในบางส่วน ที่อาจจะมียุทธพิพลต่อการสร้างบ้านแปงเมือง การเคลื่อนย้ายของคนภาคกลาง ขึ้นไปตามลำน้ำ หรือการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของคนภาคเหนือล่องตามแม่น้ำ เพื่อแสวงหาที่ทำกินหรือสร้างอาณาจักรมาแต่อดีต

ดังนั้น การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานนั้นมีมาแต่อดีตและมีตลอดมาทุกยุคสมัย การผสมผสานทางด้านศิลปวัฒนธรรมจึงอาจเกิดขึ้น สถาปัตยกรรมและเรือนพักอาศัยในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นตอนกลาง ทั้งที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน แต่ละรูปแบบนั้น ได้สนองประโยชน์ของการอยู่อาศัยความพึงพอใจได้อย่างพอเหมาะพอดีของแต่ละถิ่นนั้น ๆ อันได้ทั้งความลงตัวสวยงาม มีเหตุและผล ในอันที่จะบอกให้รู้ถึงวิถีชีวิต ความสมานกลมเกลียวด้วยเช่นกัน

แม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำสายสำคัญหลักในแถบภาคเหนือมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาเป็นแม่น้ำที่มีความสะอาดกว่าแม่น้ำวัง ยม และน่าน เนื่องด้วยสายน้ำเกิดจากแหล่งน้ำบนภูเขาหินเป็นส่วนใหญ่และถูกกั้นสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า สามารถใช้ประโยชน์ในการชลประทาน ที่ตำบลบ้านนาอำเภอสามเงา จังหวัดตาก ซึ่งเริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2500 แล้วเสร็จเมื่อ ปี พ.ศ.2507 อันได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานนามว่า เขื่อนภูมิพล และได้สร้างเขื่อนคอนกรีตต่อประเทศชาติจนถึงปัจจุบัน (เอกสารเผยแพร่เขื่อนภูมิพล, 2515) ซึ่งอาจเกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนเหนือเขื่อนได้บ้างเช่นกัน

ด้วยผู้วิจัยเป็นคนที่เกิดที่เจริญเติบโต 2 จังหวัด คือ จังหวัดตาก และจังหวัดกำแพงเพชร ด้วยบิดาเป็นคนจังหวัดตากดูแลกิจการทำไม้ครอบคลุมถึงจังหวัดกำแพงเพชร มารดาเป็นครูประจำภาคจังหวัดกำแพงเพชร การรอบรู้โดยธรรมชาติของบิดาเคยพาท่องเที่ยวไม้สักจากจังหวัดตากถึงจังหวัดกำแพงเพชร เคยนั่งเรือยนต์ล่องตามลำน้ำปิงในอดีต เคยอาศัยพักพิงอยู่กับญาติที่มีวิถีชีวิตอยู่ริมน้ำ โดยตลอดคามีวันลิ้ม ตระกูลทางบิดาเป็นช่างก่อสร้างเกือบทั้งหมด ตระกูล ทางมารดาเป็นผู้รักการศึกษาและมีเชื้อสายทางมอญที่มีศิลปะ ดนตรีและการศึกษามาโดยสายเลือด คุณตาเป็นบรมครูของหมู่บ้านเมื่อ 100 กว่าปีมาแล้ว จึงเป็นแรงบันดาลใจที่ใครจะศึกษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาของชุมชนริมน้ำปิง ที่กล่าวถึงเพื่อบันทึกศึกษาไว้เป็นประวัติศาสตร์แก่ท้องถิ่นในแผ่นดินเกิด เพื่อทดแทนแผ่นดินที่ให้ชีวิตของ วงศ์ตระกูลจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เราเปรียบเสมือนเป็นคนของแผ่นดิน (ราชภัฏ) ตามตำแหน่งที่ทางราชการกำหนดไว้ ด้วยใจปรารถนา

2. วัตถุประสงค์

การศึกษาศาปัตยกรรมพื้นถิ่นในกลุ่มแม่น้ำปิง มีความมุ่งหมายสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลทางด้านสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นและตลอดแนวลำน้ำ
2. เพื่อศึกษารูปแบบหรือลักษณะทางภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่สำคัญของแต่ละชุมชนตลอดแนวลำน้ำปิง

3. เพื่อศึกษาหาแนวทางการอนุรักษ์สร้างสรรค์ และหาจุดเด่นเพื่อส่งเสริมทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำปิง เมื่อเสร็จแล้วมุ่งหวังจะได้รับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาจากรูปแบบและแบบแผนการใช้ชีวิต ทางกายภาพของเรือนและสิ่งแวดล้อมโดยรอบชุมชน อันควรแก่การอนุรักษ์และหาเอกลักษณ์เพื่อใช้ในการศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น วิชาสถาปัตยกรรมไทย (Thai Architecture) หรือวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้และแนวทางการอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

4. ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษาถิ่นฐาน รูปทรงทางสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัย
- ศึกษาทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละชุมชน
- ศึกษาสภาพแวดล้อมโดยรวมของชุมชนที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และแบบแผนเรือนพักอาศัย โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงสภาพเรือนที่ยังคงความสมบูรณ์มากที่สุด

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะชุมชนและเรือนพักอาศัยที่ตั้งอยู่ริมน้ำปิงทั้งสองฝั่งเฉพาะเขตอำเภอเก้าเลี้ยวจังหวัดนครสวรรค์ ถึง เขตเทศบาลเมืองตาก จังหวัดตากในระยะลึกจากริมฝั่งน้ำไม่เกิน 250 เมตร โดยเจาะจงเรือนที่ยังคงมีความสมบูรณ์มากที่สุดมีอายุไม่น้อยกว่า 60 ปี เท่านั้น

4.3 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้จะทำการศึกษาซึ่งใช้เวลา 1 ปี นับเริ่มเวลาจากวันได้รับอนุมัติให้ทำการวิจัย

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

5.1 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้า รวบรวมจาก บทความ ข้อความบันทึก ตำราที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากห้องสมุดสำนักศิลปวัฒนธรรม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Internet ฯลฯ และนำเสนอเป็นรายงานแบบพรรณนา (Analytical Description)

การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยการออกสำรวจพื้นที่ เพื่อทำการศึกษาดังข้อมูลจริง โดยใช้อุปกรณ์ ถ่ายภาพ สเก็ตภาพ ถ่ายวีดิทัศน์ อัดเทปเสียง จากเรือนที่เลือกสรรค์ อายุไม่น้อยกว่า 60 ปี

การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) จากผู้รู้ท้องถิ่น (Key of Knowrage) เจ้าของเรือนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อบันทึกประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเรือนและวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ และการจัดเสวนาจากตัวแทนชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์บอกเล่าและแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.2 การจัดลำดับข้อมูล (Data Classification) โดยการนำข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้า ภาคเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม และสัมภาษณ์ มาจำแนกตามลักษณะของรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือน

5.3 รวบรวมวิเคราะห์และแปลความ (Analytical and Interpretation) จากข้อมูล ทั้งหมดที่ได้มา

5.4 วิเคราะห์และสรุปผล เพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับ โดยมีที่ปรึกษาแนะนำหรือเสนอแนะทุกขั้นตอน

5.5 เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดตามขอบเขตแล้ว นำไปศึกษาตรวจสอบความถูกต้องของผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษา

5.6 วิเคราะห์ข้อมูลรวบรวมแยกลำดับและเขียนนำเสนอแบบพรรณนา และสรุปผล การศึกษาคั้งนี้จะแยกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาสถาปัตยกรรมเรือน อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ ถึงเทศบาลเมืองตาก อำเภอเมือง จังหวัดตาก

ระยะที่ 2 อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ถึง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 จะทำให้ทราบข้อมูลทางภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมเรือน ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมของผู้คนแต่ละท้องถิ่นที่ศึกษา

6.2 จะทำให้ทราบถึงแนวทางในการอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมเรือน สิ่งแวดล้อมและ ศิลปกรรมท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ

6.3 ให้ปลูกจิตสำนึกของผู้คนในชุมชนที่เข้าศึกษาให้รักและหวงแหนสมบัติแห่ง ภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมเรือนและธรรมชาติ

6.4 จะทำให้ทราบถึงแนวทางในการที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อันจะ ทำให้เกิดรายได้ในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ

7. หน่วยงานที่น่าผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

7.2 องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อใช้ในการวางแผนและพัฒนาสร้างศักยภาพ สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

7.3 สถานศึกษาในชุมชนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือท้องถิ่นศึกษา หน่วยงานพัฒนาการชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

7.4 สถาบันการศึกษาที่เรียนเกี่ยวกับสังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมไทย วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

แผนการดำเนินการระยะที่ 1

ลำดับ	กิจกรรม / ขั้นตอนการดำเนินการ	พ.ศ 2547									พ.ศ 2548			หมายเหตุ			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
1	ศึกษาข้อมูลและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและออกแบบสอบถาม																
2	สำรวจแหล่งข้อมูล 2.1 ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ (หน่วยที่ 1) 2.2 เทศบาลตำบลคลองขลุง อ.คลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร (หน่วยที่ 2) 2.3 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (หน่วยที่ 3) 2.4 ตำบลวังเจ้า กิ่งอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดตาก - กำแพง (หน่วยที่ 4) 2.5 ตำบลเชียงทอง ตลาคระแหง อำเภอเมือง จังหวัดตาก (หน่วยที่ 5) 2.6 ตำบลหัวเดียด ตำบลไม้งาม อำเภอเมือง จังหวัดตาก (หน่วยที่ 6)																สำรวจข้อมูลเบื้องต้น
3	จัดเสวนาหาข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ชุมชน ในอดีตและปัจจุบัน แนวความคิด ในการอนุรักษ์ ผู้รู้ ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำท้องถิ่น (อย่างน้อย 10 คน / 2 อำเภอ / ครั้ง)																เฉพาะตำบลบางแก้ว
4	วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ																
5	เขียนแบบ สเก็ตภาพ																
6	วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนตามขอบเขตบพที่กำหนดไว้																
7	รวบรวมเรียบเรียงและจัดพิมพ์																

← → แผนงานวิจัยตามที่เสนอ
← → งานวิจัยที่ได้ดำเนินการ

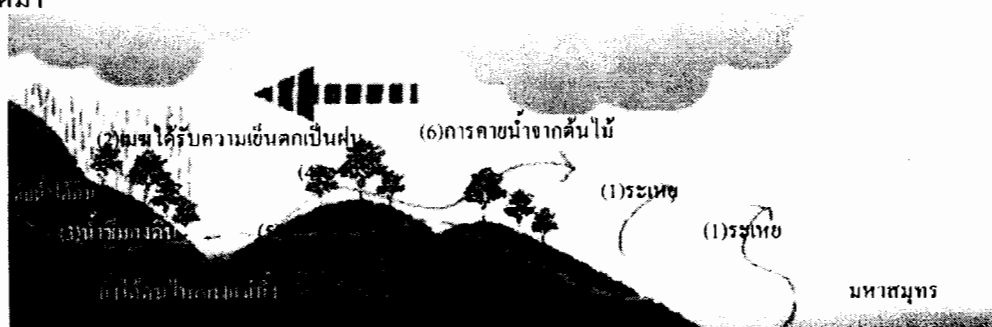
บทที่ 1

บริบทแห่งสายน้ำแม่ระมิง (Ping River)

วิถึญญาณแห่งสายโยน้ำ

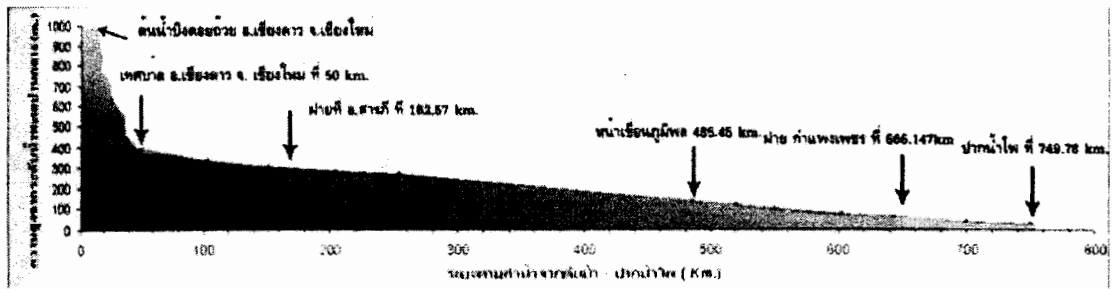
แม่น้ำเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรม หล่อหลอมผดุงชีวิตสรรพสัตว์ สรรพสิ่ง สร้างวิถี
ลีลาแห่ง มวลมนุษย์ชน ด้วยความมหัศจรรย์ของเนื้อน้ำ อันคงอยู่ได้ใน 3 มิติ คือ เป็นของแข็ง
ของเหลวและไอระเหย ปรึบสภาพไปตามอุณหภูมิที่ได้รับ ด้วยเนื้อน้ำหนึ่ง โมเลกุล ประกอบด้วย
ออกซิเจนมีประจุลบและไฮโดรเจน มีประจุบวกเล็กน้อย น้ำหนึ่งหยดมีนับล้าน โมเลกุล ผู้ที่ได้เรียน
เท่านั้นจะเข้าใจ ประชาชนส่วนใหญ่จะรู้และเข้าใจเพียงว่า น้ำคุดคั้งมีวิถึญญาณมีชีวิต มีอำนาจ
มีอิทธิพลทำลายล้าง ถ้ามมนุษย์ไม่รู้จักเคารพบูชา ปฏิบัติการใด ๆ ไม่ถูกคั้งตามกฎแห่ง
นิเวศน์ธรรม คือ ไม่มีการบริหารจัดการน้ำที่ถูกคั้ง ใช้น้ำอย่างไม่ระมัดระวัง ทำลาย องค์ประกอบ
แห่งกฎของธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ พืชพันธุ์ บนผิวโลกและดิน อันทุกสรรพสิ่งเป็นวงศาณณาณชาติ
คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อยู่ด้วยกันพึ่งพากันมีคัลยภาพ ขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้

ดวงอาทิตย์เป็นดวงไฟ เป็นพลังนำน้ำขึ้นสู่สวรรค์ชั้นฟ้าจากทะเล มหาสมุทร โครงสร้าง
โมเลกุลของน้ำ กลั่นเป็นไอ เมฆหมอก ล่องลอยกระจายไปครอบคลุมผิวโลก กลั่นตัวหยดลง
เป็นหยาดน้ำฟ้าหยดน้ำฝนจากยอดเขายอดดอยเพื่อแบ่งสรรปันส่วนให้กับมวลมนุษย์ พืช สัตว์
สะสมไหลซึม ไตรกซ็อนผ่านผิวดินซึมลงสู่เบื้องล่าง สร้างชีวิตสร้างธาราให้รินไหล ปุยหิมะ ภูเขา
น้ำแข็งขั้วโลกคุดคั้งคลังน้ำใหญ่ในสต็อกค้อย ๆ ละลายกลายเป็นน้ำรินไหลลงสู่ที่ลาดต่ำคั้ง
ธาราน้ำชำระล้าง สร้างสมเคลื่อนย้ายตะกอนดินหินทราย แพร่กระจายให้แก่มวลพืช ชูบชีวิตสรรพ
สัตว์โลกวัฏจักรของน้ำหมุนเวียนสับเปลี่ยนอยู่ร่ำไป เป็นระบบวงจรนิเวศน์ธรรมชาติที่สำคัญยิ่ง
ตลอดมา

ภาพที่ 1.1 แสดงวัฏจักรของน้ำ (Hydrological Cycle)

ที่มา : วสันต์ จอมภักดีและคณะ, 2547 : 2-19

ภาพที่ 1.2 แสดงความสัมพันธ์ของความสูงของแม่น้ำปิงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง
กับระยะทางของแม่น้ำปิงจากต้นน้ำป่าปลอกอ้อย อำเภอเชียงดาว
จังหวัดเชียงใหม่ ถึงจังหวัดนครสวรรค์

ที่มา : วสันต์ จอมภักดีและคณะ, 2547 : 2-19

ภาพที่ 1.3 แม่น้ำปิงได้เขื่อนภูมิพล

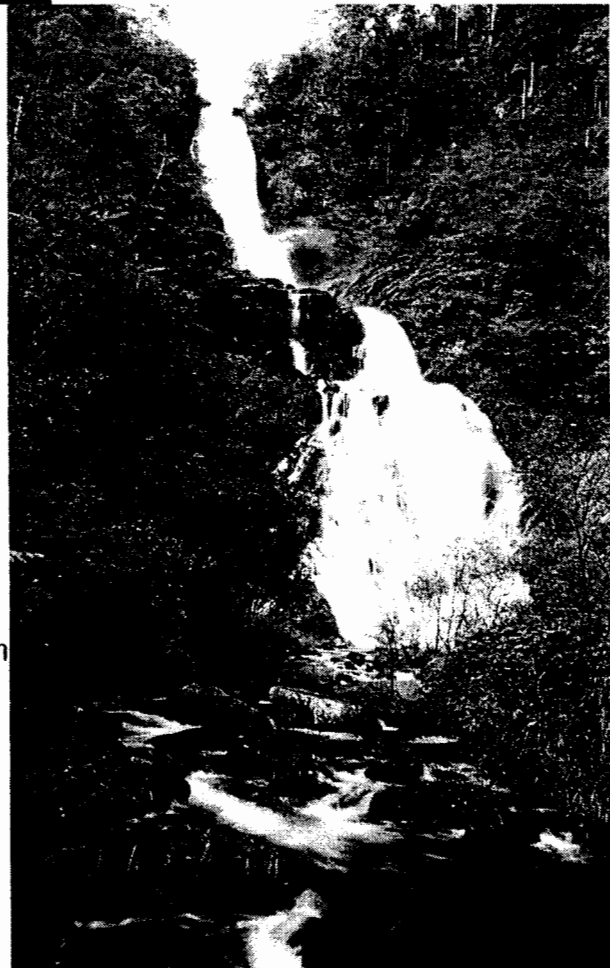
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.4 น้ำตกคลองลาน
 ต้นน้ำคลองสวนหมาก
 อำเภอคลองลาน
 จังหวัดกำแพงเพชร
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

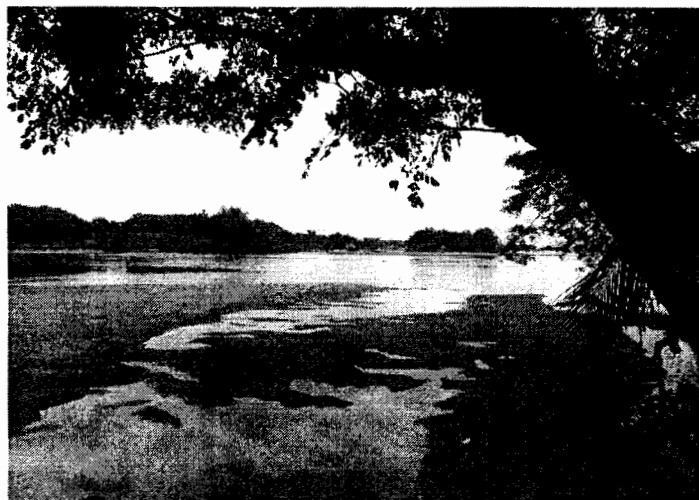

ภาพที่ 1.5 น้ำตกคลองวังเจ้าและน้ำตกเต่าดำ
 ต้นน้ำคลองวังเจ้า
 กิ่งอำเภอโกสัมพีนี
 จังหวัดกำแพงเพชร
 ที่มา: เรืองศักดิ์ แสงทอง ถ่ายภาพ, 2546

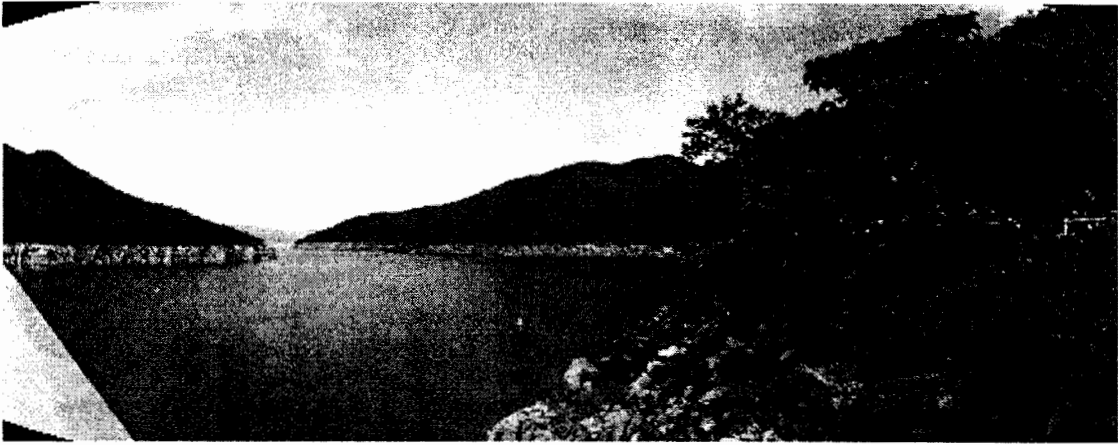

กำเนิดแม่ระมิง (Ping River)

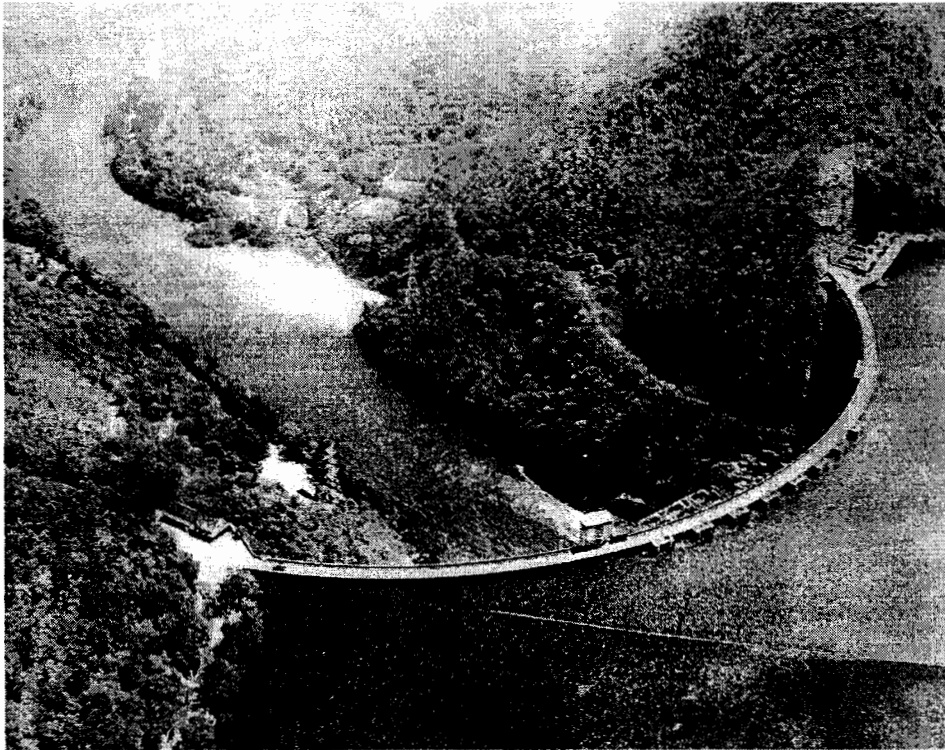
บนสองฝั่งแม่น้ำปิงที่ทอดยาวจากอำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่ ไหลลงสู่ที่ลาดต่ำ ผ่านจังหวัดลำพูน จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จนถึงจังหวัดนครสวรรค์ ณ บริเวณท้ายเกาะยม ตลาดปากน้ำโพ บรรจบสบกับลำน้ำน่าน เป็นแม่น้ำเจ้าพระยามี ความยาว 740 กิโลเมตร เป็นสายน้ำใสสะอาดด้วยเกิดจากลำน้ำสาขาบนที่ราบสูงตอนบนบริเวณเทือกเขาผีปันน้ำ มีลำน้ำสาขาที่สำคัญหลายสาขา เช่น ลำน้ำสาขาตอนบน คือ ลำน้ำแม่ปิง น้ำแม่แตง น้ำแม่ริม น้ำแม่ลา น้ำแม่ใน น้ำแม่กวัง น้ำแม่ปุกา น้ำแม่ขาน น้ำแม่เตียน ห้วยก้อ น้ำฮอด น้ำแม่ตื่น น้ำแม่จัด น้ำแม่วาง น้ำลี น้ำแม่กลาง น้ำแม่แจ่ม ห้วยศึก น้ำท่ากาน เป็นต้น (พรพิไล เลิศวิชา และ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว , 2546 : 20) และลำน้ำสาขาตอนล่าง เช่น น้ำแม่วัง บรรจบแม่น้ำปิง ที่ตำบลปากวัง อำเภอบ้านตาก จังหวัดตากได้เชื่อมภูมิพล น้ำปากห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก น้ำคลองวังเจ้า เส้นแบ่งเขตจังหวัดตาก และจังหวัดกำแพงเพชร คลองเมือง คลองแม่ระกา คลองสวนหมาก คลองแม่ลาย คลองขลุ้ง แม่ น้ำก่งจัน ตำบลท่ามะเขือ จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น ในแต่ละสายน้ำไหลรวมลงสู่แม่น้ำปิง คุงเป็นคั้งสายโลหิตใหญ่เป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำและไม้่นานาชนิดที่มนุษย์ได้พึ่งพาอาศัย ในระบบนิเวศน์ ที่สมบูรณ์มาแต่อดีตน้ำไหลนองที่พื้นผิวไหลรวมลงสู่ลำธารเล็กและแม่น้ำสายหลักและลำน้ำสาขาเรียกรวมได้ว่าลุ่มน้ำ พื้นที่ที่ถ่ายเทน้ำ ไปสู่ลุ่มน้ำเราเรียกว่าพื้นที่รับน้ำ พื้นที่รับน้ำหนึ่งจะแบ่งจากกันโดยสันของพื้นดินซึ่งเรียกว่า สันปันน้ำ แม่น้ำคเคี้ยวเลีย้ววกไปเวียนมา เพื่อกระจายสายน้ำให้ถึงทุกพื้นที่ บางครั้งทำให้เกิดเป็นทะเลสาบครั้งเสี้ยวจากการพังทลาย และทับถมของตะกอนดินหินทราย (เข้าถึงได้จาก www.Plarson Indochna.com)

ภาพที่ 1.6 ปากแม่น้ำวัง ตำบลปากวัง อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.7 อ่างเก็บน้ำหลังเขื่อนภูมิพล
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.8 เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก
ที่มา : ป้ายประชาสัมพันธ์ เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก

มนุษย์มีภูมิปัญญาหาแหล่งที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย และทำมาหากิน ด้วยถ้ามีปริมาณน้ำมากเมื่อใดก็จะท่วมไหลบ่าทำให้เกิดการเสียหายต่อชีวิตได้ มนุษย์ได้ใช้ความคิด ภูมิปัญญา ทำฝาย ทำเขื่อน เพื่อกักเก็บน้ำหรือป้องกันน้ำท่วม เพื่อจัดสรร ปันส่วนน้ำให้พอใช้แก่การดำรงชีวิตในรอบขวบปี สร้างบ้านเรือนสูงพอให้พื้นน้ำยามน้ำหลาก

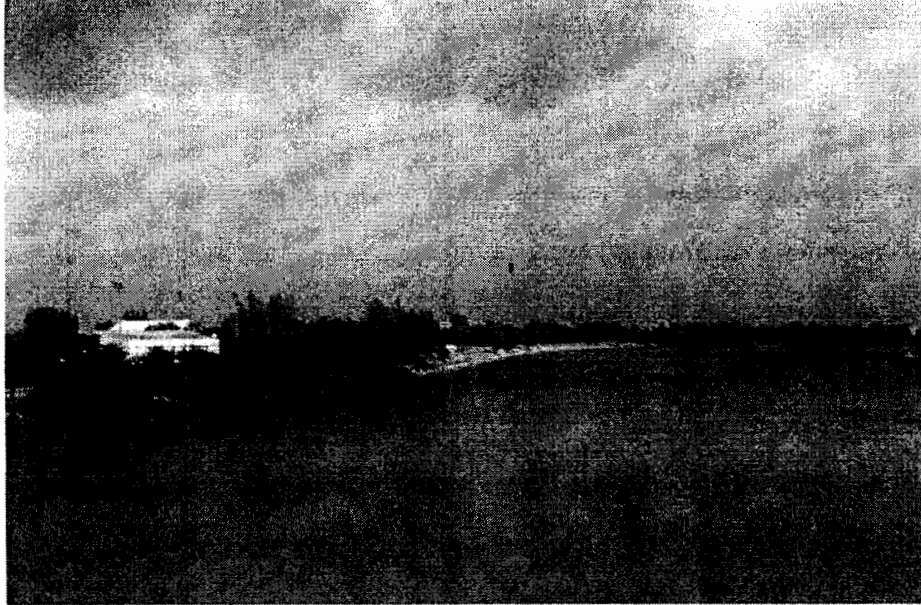
คุณภาพน้ำแม่ปิง

จากรายงานการวิจัยของวสันต์ จอมภักดีและคณะ (2547, 2 - 26) ได้รายงานถึงคุณภาพน้ำปิงที่สามารถให้ชีวิตสัตว์น้ำพืชน้ำได้อาศัย ดังนี้

รายงานในปี พ.ศ.2544 – พ.ศ.2546 (Kunpradid, 2002) มีการศึกษาคุณภาพน้ำใน แม่น้ำปิง จากต้นน้ำ ถึงอ่างเก็บน้ำดอยเต่าพบว่า คุณภาพน้ำส่วนใหญ่ค่อนข้างดี โดยจุดเก็บตัวอย่างบริเวณบ้านป่าแดด มีคุณภาพน้ำต่ำกว่าจุดเก็บตัวอย่างอื่น แต่ถือได้ว่าดีขึ้นเมื่อเทียบกับงานวิจัยที่มีมาก่อนหน้า โดยค่า BOD₅ จัดอยู่ในช่วงปานกลางถึงค่อนข้างเสีย คือน้อยกว่ามิลลิกรัมต่อลิตร ส่วนสารอาหารอื่น ๆ พบว่ามีปริมาณลดลงเช่นเดียวกัน สาเหตุเนื่องจากในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา มีระบบการจัดการน้ำเสียชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ดีขึ้น รวมไปถึงการที่ ชุมชนมีความรู้ และความตระหนักถึงสภาพแวดล้อมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของอนินทรีย์สารที่ละลายได้ จำพวกยาฆ่าแมลงและโลหะหนักในแม่น้ำปิงในปี 2531 วิจิตรและคณะ รายงานว่าพบโลหะหนักบางชนิดและสารตกค้างกลุ่มออร์กาโนคลอรีน (Organo-chlorine) ในแม่น้ำปิง โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน เนื่องจากการชะล้างสารเหล่านี้จากริมฝั่งแม่น้ำลงสู่แหล่งน้ำ และคณะวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาอีกครั้งในปี 2535 ซึ่งผลที่ได้ค่อนข้างใกล้เคียงกัน คือมีการตกค้างของสารมากในช่วงระยะเวลาที่มีฝนตกชุก ในปี 2537 ศูนย์วิเคราะห์สารมลพิษ อุตสาหกรรมหนัก ได้ศึกษาสารพิษในแม่น้ำปิง พบโลหะหนักบางชนิด แต่ค่าไม่สูงเกินมาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดิน อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยที่บ่งชี้ว่า มีการตรวจพบสารปนเปื้อนในแม่น้ำปิง เช่น อภิรักษ์ (2537) ซึ่งทำการศึกษาคูณภาพน้ำตอนบนของแม่น้ำปิง พบสารฆ่าแมลงกลุ่มออร์กาโนคลอรีน จำพวก α BHC และคลอรีน ในปริมาณสูง นอกจากนี้มีงานวิจัยระบุว่าพบสารฆ่าแมลง กลุ่มออร์กาโนคลอรีนปนเปื้อนสูงในแม่น้ำปิงตอนล่างเช่นกัน (พรกมล, 2538) แต่คงด้วยคุณภาพพัดผ่านกั้นหันปั่นพลังไฟฟ้า และระยะเวลาที่น้ำได้พักตัวอยู่ในอ่างเหนือเขื่อนมีเวลาเพียงพอ ต่อการปรับสภาพคุณภาพน้ำน่าจะดีกว่าบริเวณเหนือเขื่อนได้

ในส่วนการศึกษาสาหร่ายที่สำรวจ พบว่าในแม่น้ำปิงถือได้ว่ามีความหลากหลายค่อนข้างสูง กล่าวคือ จากรายงานคุณภาพน้ำและการกระจายของสิ่งมีชีวิตในแม่น้ำปิง โดย

ศูนย์วิจัยน้ำ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่ามี การกระจายของสาหร่าย ใน 5 ดิวิชั่น 44 สปีชีส์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นสาหร่าย ที่พบได้ทั่วไป ยกเว้นบางชนิดที่พบในคุณภาพ น้ำเสียเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการ กระจายของแมลงน้ำ ที่พบดังที่กล่าวมาแล้ว สาหร่ายชนิดที่เด่น ในแม่น้ำปิง คือ *Spirogyra* spp., *Navicula* spp. และ *Melosira* spp.

ภาพที่ 1.9 แม่น้ำปิงหน้าตลาดเทศบาลเมืองกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

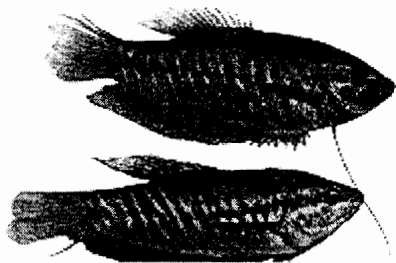
ภาพที่ 1.10 บริเวณสวนสาธารณะหนองมณีบรรพต จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

จุดสำรวจที่ 5 (เขตอำเภอเมือง จังหวัดตาก) พบเพลงตอน 15 ชนิด โดยเพลงตอนพีช 11 ชนิด และเพลงตอนสัตว์ 11 ชนิด ซึ่งองค์ประกอบของชนิดส่วนใหญ่จะมีลักษณะ เช่นเดียวกับที่จุดสำรวจอื่น สำหรับมีปริมาณรวมเท่ากับ 565 ตัวต่อลิตร ประกอบด้วยเพลงตอนพีช 465 ตัวต่อลิตรและเพลงตอนสัตว์ 100 ตัวต่อลิตร

การแพร่กระจายของปลาในลำน้ำปิงตามจุดสำรวจต่าง ๆ พบว่า ปลาส่วนใหญ่จะมีการกระจายขึ้นลงตลอดลำน้ำ โดยพบปลาจำนวน 37,34,32,42,25 และ 36 ชนิดในจุดสำรวจที่ 1 ถึง 6 ตามลำดับ โดยเฉพาะปลาตะเพียนขาว (*Puntius gonionotus*) ปลาชิวควาย (*Rasbora dusonensis*) ปลาชิวหางกรไรกร (*Rasbora trilineata*) ปลาขี้ขอก (*Mystacoleucus marginatus*) ปลากระสูบจุด (*Hampala dispar*) ปลาไส้ตันตาแดง (*Cyclocheilichthys apogon*) ปลาสร้อยขาว (*Cirrginus jullieni*) ปลาซ่า (*Labiobarbus* sp.) ปลาสร้อยนกเขา (*Osteocheilus hasselti*) ปลาคดเหลือง (*Mystus nemurus*) ปลากระทิงหว (Xenentodon cancila) ปลาเป็นแก้ว (*Chanda siamensis*) ปลาหมอช้างเหยียบ (*Pristolepis fasciatus*) ปลากระดี่หม้อ ปลาคูก (*Clarias* SP.) ซึ่งอยู่ในครอบครัว Clariidae เป็นต้น ชนิดที่พบในทุกจุดสำรวจ ได้แก่ ปลาตะเพียนขาว (*Puntius gonionotus*) ซึ่งเป็นปลาที่พบกระจายอยู่ทั่วไปในแม่น้ำ และแหล่งน้ำธรรมชาติของประเทศ และนับว่าเป็นปลาเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่ง ส่วนชนิดปลาที่พบเพียงบางจุดสำรวจ ได้แก่ ปลาเล็บมือนาง (ปอม) (*Epalzeorhynchus* sp.) ปลาตามิน (*Amblyrhynchthys*) และปลาติดหิน (*Glyptothorax* SP.) ซึ่งเป็นปลาที่มักจะไม่ค่อยพบมากนักในแหล่งน้ำโดยทั่วไป เนื่องจากจะอยู่อาศัยในพื้นที่เฉพาะ เช่น ตามพื้นที่ลำน้ำที่เป็นหิน หรือที่มีกระแสน้ำไหลค่อนข้างแรง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบปลาหมากผาง (*Hilsa lanagurta*) ซึ่งเป็นปลาที่อยู่อาศัยได้สองน้ำคือทั้งน้ำจืดและน้ำกร่อย โดยพบแพร่กระจายอยู่ในแม่น้ำปิงและแม่น้ำสาขาบริเวณ อำเภอเชียงดาว และอำเภอจอมทอง ซึ่งปลาชนิดนี้ได้มีรายงานพบกันมากในแม่น้ำปิง แสดงว่าได้มีการแพร่กระจายเข้ามาในแม่น้ำปิง

ส่วนปลาอีกชนิดหนึ่งที่นับว่าเป็นปลาเศรษฐกิจ คือ ปลาตะเพียนขาว (*Puntius gonionotus*) ซึ่งพบเฉพาะบริเวณจุดเก็บตัวอย่างที่อำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งอยู่ใกล้ปากแม่น้ำปิงเขตติดต่อกับแม่น้ำวัง ยม น่าน เช่นเดียวกัน และไม่สำรวจพบในบริเวณจุดเก็บตัวอย่างอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าปลาในแม่น้ำวัง ยม น่าน สามารถมีการแพร่กระจายเข้ามาในบริเวณแม่น้ำปิงได้ ดังนั้น การดำเนินการก่อสร้างเขื่อนภูมิพลจึงควรพิจารณาเกี่ยวกับการแพร่กระจายของปลาในแม่น้ำวัง ยม น่าน กับแม่น้ำปิง ซึ่งจะต้องมีช่องทางให้ปลาเหล่านี้สามารถเคลื่อนย้ายเข้ามาได้ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านนิเวศวิทยาทางการประมงและด้านเศรษฐกิจอีกด้วย โดยสรุปแล้วปลาที่สำรวจพบทุกชนิดยังไม่นับว่าเป็นปลาที่หายากและกำลังใกล้สูญพันธุ์ (*Endangered species*) ใดๆก็ตามปลาที่สำรวจพบแทบทุกชนิดมีคุณค่าทางเศรษฐกิจแก่ชาวประมง เนื่องจากสามารถนำไปขาย

หรือบริโภคเป็นอาหารได้ ทั้งนี้เพราะนิสัยในการบริโภค หรือการประกอบอาหารของประชาชน
ในท้องถิ่นภาคเหนือ ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องขนาดปลา โดยสามารถใช้ปลาขนาดเล็กประกอบ
อาหารบริโภค เช่น ปลาจี่ ได้เป็นอย่างดี

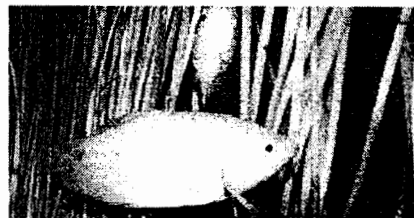
ภาพที่ 1.12 ปลาสลิด

ที่มา : web.ku.ac.th/agri/f_salid/p11_9.htm

ภาพที่ 1.13 ปลาช่อน

ที่มา : web.ku.ac.th/agri/f_salid/p11_9.htm

ภาพที่ 1.11 ปลาสลิด

ที่มา : web.ku.ac.th/agri/f_salid/p11_9.htm

ภาพที่ 1.14 ปลากระโทงแทง ตักได้ในแม่น้ำปิง
บริเวณฝายเก็บน้ำ น้ำหนัก 50 กก.
ตำบลนครชุม อำเภอเมือง
จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ชมรมตกปลา จังหวัดกำแพงเพชร

ภาพที่ 1.15 ปลาช่อน ตักได้ในแม่น้ำปิง
บริเวณฝายเก็บน้ำ ตำบลนครชุม
อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ชมรมตกปลา จังหวัดกำแพงเพชร

ภาพที่ 1.6 เรือหาปลาแม่น้ำปิงบางแก้ว
อำเภอบรรพตพิสัย
จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม 2547

ประวัติศาสตร์เมืองแห่งสายน้ำ และ วิวัฒนาการชุมชน

มนุษย์เลือกที่ตั้งถิ่นฐาน (Settlement) สองฝั่งริมแม่น้ำปิง เกิดชุมชนริมน้ำ (River Linear village) ที่อุดมสมบูรณ์ มีการอพยพเลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือนจากใต้ขึ้นเหนือ จากเหนือล่องใต้ เป็นเส้นทางเดินทัพเดินทาง สร้างเมือง สร้างอาณาจักรแต่ก่อนกาลอันมีหลักฐานตำนาน บันทึกจารึก ให้ปรากฏอยู่หลายแห่ง เช่น ดงแม่นางเมือง หรือ เมืองธานบุรี เจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลา 2,000 ปี อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ เมืองคลอง เมืองกิ่งอำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร ที่พบดินเผา กำไร ขวานหิน วัตถุทาง เมืองไตรตรึงษ์ (พุทธศตวรรษที่ 12-16) พบพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ตะเกียงดินเผาแบบอินเดีย (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2541: 1) เมืองเทพนคร เมืองแปบ เมืองนครชุม เมืองซากังราว จังหวัดกำแพงเพชร เมืองตาก ณ บ้านดงมะม่วง (บ้านป่ามะม่วง) เมืองสร้อยศรีสุขกลางแอ่งอ่างน้ำเหนือเขื่อนภูมิพลปัจจุบัน พระนางจามเทวีราชเทวีแห่งเจ้าเมืองลพบุรีได้เดินทาง ทางลำน้ำปิง ขึ้นไปสร้างเมือง หริภุญชัย หรือเมืองลำพูน เวียงกุมกามและเมืองเชียงใหม่ที่พระยามังราย เจ้าเมืองเชียงรายได้สร้างไว้พร้อมบ้าน 3 แห่งคือบ้านกลาง บ้านลุ่มและบ้านแห่ม (พรพิสัย เลิศวิชา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2545 : 37) ทุกเมืองที่กล่าว เป็นเมืองที่เกาะอยู่ริมฝั่งน้ำปิงทั้งสิ้น การเดินทัพของพระเจ้าตากสินมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จากกรุงเก่าเข้าเมืองตาก ขึ้นสู่ทัพพม่าเข้าเมืองเชียงใหม่หลายครั้งหลายครา อาศัยสายน้ำเป็นปัจจัยเกี่ยวพันกิจกรรมการยังชีพและการเดินทางยามรบทัพจับศึก ขนสินค้าเป็นแหล่งสะสมอาหารอันยิ่งใหญ่ของมวลสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ทำให้เกิดวิถีชีวิต วงจรชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ นานาของมนุษย์

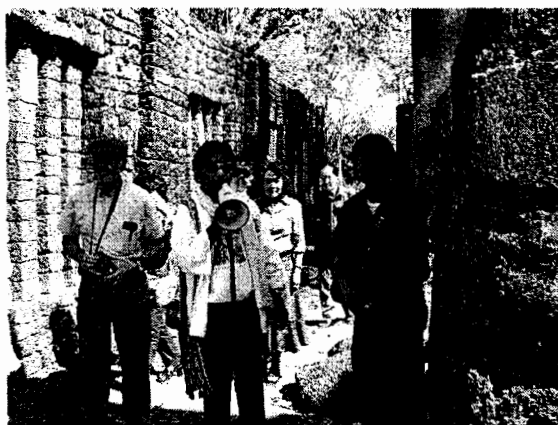
ลำน้ำปิงเป็นร่องน้ำลึกลงแคบและชันในช่วงบนตั้งแต่ต้นน้ำถึงบริเวณเขาแก้วเขายันฮิ ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก จุดที่สร้างกำแพงคอนกรีตเขื่อนภูมิพลปัจจุบัน ด้วยทั้งสอง

ฝั่งน้ำ ขนาบด้วยเทือกเขาน้ำ ไหลแรงมีเกาะแก่งมากในช่วงเขาแก้วถึง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใต้เขาแก้วลงมา ลำแม่น้ำเริ่มกว้างและตื้น คลิ่งลาดต่ำกว่าด้านบนด้วยเป็นบริเวณพื้นที่ราบลุ่ม ท้องน้ำเป็นทรายและกรวดหินเหนือน้ำใสนอกจากในฤดูน้ำหลากที่มีน้ำขุ่นขึ้นเป็นกระษัยการ (Erosion) โดยเฉพาะน้ำแม่วังเมื่อไหลลงสู่แม่ปิงแล้ว นั้นจะทำให้แม่น้ำแม่ปิงมีสองสีสองฝั่ง คือ น้ำด้านฝั่งตะวันออกจะขุ่นขึ้นฟองลอย แต่ส่วนน้ำด้านฝั่งตะวันตกจะยังคงใสเหมือนเดิมสามารถ พบเห็นได้ในบริเวณปากแม่น้ำวังถึงเมืองตากจะผสมกลมกลืนเป็นเนื้อน้ำเดียวกัน เมื่อถึงเกือบ จะถึงกึ่งอำเภอโกสุมพิ์ จังหวัดกำแพงเพชร ขึ้นอยู่ความแรงของน้ำ ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับลำน้ำ เจ้าพระยาตอนเหนือลำน้ำน่านพบน้ำปิงบริเวณหน้าเกาะยม หรือหน้าตลาดปากน้ำโพเช่นกัน ด้วยลำน้ำน่านมีกระษัยการ (Erosion) แต่แม่น้ำแม่ปิงนั้นยังคงใสสะอาดกว่า แม่น้ำปิงช่วงกว้างที่สุด เมื่ออดีต ณ เมืองระแหง แขวงเมืองตาก

ภาพที่ 1.17 เมืองโบราณลุ่มแม่น้ำปิง

จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.18 เมืองโบราณลุ่มแม่น้ำปิง

เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

วัดกลางทุ่ง

จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.19 วัดคู่อ้อมเวียงกุมกามจังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.20 พระพุทธรูป ณ เวียงกุมกาม
จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

จากการสำรวจของมิสเตอร์เจม แมคคาร์ที (James McCarthy, 1994 : 119) ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จ้างให้มาสำรวจทำแผนที่เมืองสยาม และแนวทางการวางสายโทรเลขเมื่อ พ.ศ.2343 (ค.ศ.1890) ได้บันทึกไว้ว่าแม่น้ำมีช่วงกว้างมากถึง 2,000 ฟุต (ประมาณ 600 เมตร) แต่ปัจจุบันได้ถูกถมหายไปเกือบครึ่งของลำน้ำเมื่อประมาณปี พ.ศ.2508 ที่คาดหวังว่าจะให้ได้พื้นที่ปลูกสร้างอาคารและสวนสาธารณะที่ทำการราชการ ริมน้ำ และได้ขยายเป็นตลาด โรงแรม ในภายหลังและหรือต้องการบิบบแม่น้ำให้น้ำมีระดับสูงขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าไม่มีสิ่งใดที่จะได้เพียงอย่างเดียว จึงต้องมีเสียบ้าง ในขณะเดียวกันเสียแม่น้ำ ได้พื้นที่ ได้มากกว่า หรือเสียมากกว่า แล้วแต่วิถีคิดของปัจเจกชน

ภาพที่ 1.21 แม่น้ำปิงจังหวัดตากปัจจุบันยามใกล้สนธยา
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.22 ฝ่ายน้ำล้น แม่น้ำปิง ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.23 ตำแหน่งก่อสร้างเขื่อนภูมิพล ดอยเขาแก้ว อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
ที่มา : สมุดสะสมภาพ นางมะลิวัลย์ ปิ่นตาใส อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ภาพที่ 1.24 บริเวณตลาดเมืองระแหงจังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.25 บริเวณเกาะกลางลำน้ำแม่ปิงอันสวดสวยได้สะพานกิตติขจร จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

ถึงอย่างไรลำน้ำปิงก็ยังคงให้ชีวิตได้ประโยชน์แก่มวลมนุษย์ตลอดมา ในปัจจุบันด้วยการบริหารจัดการน้ำตามหลักวิชาการ ใช้เทคโนโลยีวิศวกรรมชลประทาน สมัยใหม่เข้าร่วมด้วยช่วยกัน ปิดกั้น คันน้ำ เปลี่ยนแนวสูบลับ สูบส่ง ยกระดับ กรองกลั่น เพื่อนำมาใช้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด แต่ถึงอย่างไรด้วยจิตสำนึกของคนไทยยังคงไม่หลงลืมบุญคุณของผู้มีพระคุณที่ได้ให้ชื่อว่าแม่ คือแม่น้ำ พิธีสืบชะตาแม่น้ำ ประเพณีลอยกระทงยังคงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่คนไทยเรายังสืบสานกันต่อไปด้วย ได้จิตสำนึกของผู้รู้คุณแก่ชีวิต

เมื่อประมาณ 150 ปี มาแล้ว (ประมาณ พ.ศ.2397) สังกษราชปาลเลอกัวซ์ ชาวฝรั่งเศส ได้เขียนบันทึกเกี่ยวกับคุณค่าและสภาพของแม่น้ำในประเทศไทยไว้ดังนี้

“.....ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ ในโลกนี้ ยังมีประเทศใดบ้างที่มีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งไปกว่าประเทศสยามหรือไม่ โคลนตมของแม่น้ำได้ทำให้ผืนดินอุดมไปด้วยปุ๋ยทุกปี โดยแทบไม่ต้องบำรุงดินเลย ก็ได้ข้าวกอใหญ่อันมีรสพิเศษ.....”

อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ.2534 มร.สติฟ แวน บิค นักเขียนนักสำรวจชาวอเมริกัน และเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องแม่น้ำ ซึ่งทำการสำรวจแม่น้ำมาแล้วทั่วโลก ได้แสดงความห่วงใยต่อแม่น้ำเมืองไทยไว้ว่า

“.....คนไทยใช้แม่น้ำมาก แต่ไม่ได้คิดถึงอนาคตของแม่น้ำ.....”

สำหรับแม่น้ำปิง ได้มีนักคิดชาวไทยที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น ฯพณฯ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตผู้นำประเทศได้แสดงทรรศนะไม่เห็นด้วยกับการขุดลอกพื้นที่ชายตลิ่งแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นพื้นที่น้ำท่วมถึง มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณไม้ ท้องถิ่นดั้งเดิมตามธรรมชาติ และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ นก และแมลงต่างๆ มากมายหลายชนิด (สมโชติ อ๋องสกุล, 2544)

จากการศึกษาความเป็นไปได้ก่อนสร้างเขื่อน ศึกษาวิเคราะห์เขียนบอกไว้ว่า หลังจากสร้างเขื่อนแล้วนั้นเรือสามารถแล่นได้ตามเดิม ดังมีรายงานพอสรุปได้ดังนี้

โครงการเขื่อนภูมิพลเมื่อสร้างแล้วเสร็จจะให้ประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. สามารถผลิตกำลังไฟฟ้าได้ 2, 230 ล้านกิโลวัตต์ ชม./ปี ประหยัดค่าเชื้อเพลิงได้ปีละ 370 ล้านบาท

2. ทำการชลประทานให้แก่พื้นที่จังหวัดตากและกำแพงเพชร ได้ประมาณ 1,500,000 ไร่ จะได้ข้าวเพิ่มขึ้นอีกปีละ 390,000 ตัน หรือประมาณ 500 ล้านบาท (พ.ศ. 2502) โดยคิดราคาข้าวตันละ 1,657 บาท

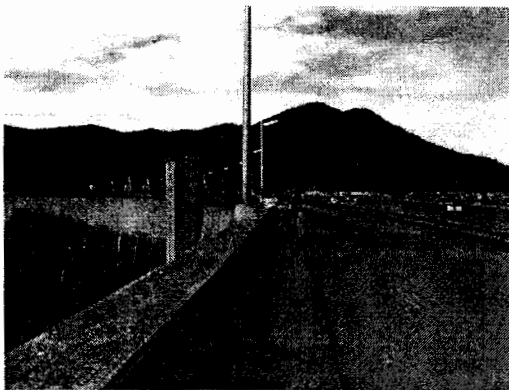
3. ในฤดูแล้งน้ำไหลผ่านกังหันมีปริมาณ 6 เท่า ของน้ำตามธรรมชาติ ใช้ในการชลประทานให้แก่พื้นที่ในจังหวัดตากและกำแพงเพชร 500,000 ไร่และพื้นที่ในโครงการเจ้าพระยา

2,500,000 ไร่ จะช่วยให้เพิ่มผลผลิตพืชฤดูแล้งปีละ 580,000 ตัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 1,000 ล้านบาท โดยคิดราคาพืชผลตันละ 2,000 บาท

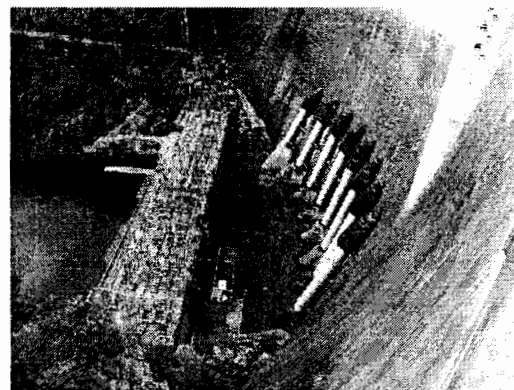
4. การคมนาคมทางน้ำ ซึ่งเป็นหัวใจของการขนส่งในภาคกลาง ซึ่งเมื่อโครงการเขื่อนภูมิพลสร้างเสร็จ เรือขนาดกินน้ำลึก 2 เมตร ก็จะขึ้นล่องได้ตลอดปีจากนครสวรรค์ถึงยันฮี ในเมื่อได้ทำการบีบลำน้ำปิงบางตอนในระยะนี้ด้วยแล้ว และโดยการถ่ายเรือที่เขื่อนภูมิพลการขนส่งจะทำได้จนถึง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 400 กิโลเมตร (เอกสารรายงานเขื่อนภูมิพล, มปป. 23)

ภาพที่ 1.26 ภาพเรือแม่โดยสารสองชั้น เดินทางจากตาก - พระนคร
ที่มา : 84 ปี กรมทางหลวง, 2538 :

ภาพที่ 1.27 บริเวณสันเขื่อนภูมิพลปัจจุบัน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.28 บริเวณหลังเขื่อนภูมิพลปัจจุบัน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือรายงานก่อนที่จะมีการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้า ประชาชนได้ใช้น้ำทำการเกษตรค้ำค่าผลผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น ดังรายงานหรือไม่เพียงใด ผู้ที่เกี่ยวข้อง นำลองทบทวนแต่ที่แน่นอน คือ Spirit แห่ง สายน้ำได้หายไป โดยไม่มีข้อสงสัยที่คาดกันจะทำให้เรือขึ้นล่อง

ได้ตามเดิมนั้นเป็นอย่างไร การบิบบแม่น้ำที่คาดว่าจะทำให้น้ำลึกได้ 2.00 เมตร จึงเกิดขึ้นที่บริเวณตลาดเมืองระแหง ทำให้แม่น้ำธรรมชาติหายไปเกินครึ่งแม่น้ำ น้ำก็ยังไม่เพิ่มความลึก 2.00 เมตร ดังที่คาดหวัง จึงมาบิบบ แม่น้ำธรรมชาติที่หน้าตลาดกำแพงเพชร แม่น้ำอันเป็นธรรมชาติที่สวยงามมาหลายพันปี หายไปครึ่งแม่น้ำเช่นกัน เรือก็ยังแล่นไม่ได้ โครงการบิบบน้ำขนาดใหญ่หยุดลง ปี พ.ศ. 2509 ถ้าใครกำลังจะคิดถมเพิ่มอีกควรศึกษาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นให้ดีและความคุ้มค่าของเงินที่จะสูญไปวิถีชีวิตคนอันเคยอยู่กับแม่น้ำ สายน้ำ อย่างมีลีลาของชีวิตหายสูญสิ้น

บริบทแห่งสายน้ำปิงจึงเป็นวิถีชีวิตที่เราขีดเป็นสายโลหิตใหญ่ในการพึ่งพาอาศัย ตั้งบ้านเรือนตั้งเมืองให้เจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต ยังคงพอให้ได้ศึกษาบันทึกไว้ให้เป็นมรดกแห่งภูมิปัญญามหาชน คนรุ่นหลังได้ศึกษาเกิดสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัย สถาปัตยกรรมวัดวาอารามสร้างเมืองโบราณตั้งแต่เหนือจรดใต้ต่างกันคนละต่างถิ่นไม่ว่าผู้ใดที่มีโอกาสสัมผัสวิญญาณไออุ่นแห่งสายน้ำ จักต้องจดจำไว้จนวันตาย ดังมีประวัติที่มีบุคคลหลายท่านได้บันทึกไว้ เช่น นายแพทย์เดเนียว แมคคิลวารี หมอสอนศาสนาได้บันทึกไว้และมีผู้แปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อว่า “เมืองไทยที่ข้าพเจ้ารู้จัก กล่าวถึงแม่น้ำปิงไว้ในปี พ.ศ.2419 หรือ ฮอลเล็ท (Holt S.Hallet A Thrusand Miles on an Elephant in the Shan States) ได้กล่าวถึงแม่น้ำปิงไว้เมื่อ พ.ศ.2419 หรือ เรจินอลด์ เลอ เมย์ (Reginald Le Mey) ซึ่งแต่ละท่านได้บันทึกไว้ให้เห็นความวิจิตรตระการตาแห่งชีวิตน้ำชีวิตคนไว้มากมาย หรือบันทึกความทรงจำของพระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทองจันทรางศุ) และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้บันทึกห้วงแห่งสายน้ำปิงไว้เมื่อ พ.ศ.2465 อธิบายถึงระยะทางล่องลำน้ำปิงไว้เช่นกัน (ดวงจันทร์ อภาวัชรุตม์, 2536 : 9-10)

ภาพที่ 1.29 เมืองโบราณลุ่มแม่น้ำปิงจังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2547

วิธีชน คนริมปิง

การเดินทางบนลำน้ำปิงแต่อดีตอันมีทั้งเรือถ่อ เรือพาย เรือกลไฟกั้งหันข้าง เรือยนต์ เรือหางยาว แพไม้ไผ่ แพขงไม้ เดินทางขนส่งสินค้าในอดีต ต้องมาหยุดลงหลังจากการก่อสร้าง เขื่อนภูมิพล แล้วเสร็จเมื่อ ปี พ.ศ.2507 และประจวบเหมาะกับการสร้างถนน ปรับปรุงผิวจราจร บนถนนสายพหลโยธิน เริ่มสภาพดีขึ้น เมื่อกรมทางหลวงได้บูรณะถนนเพื่อการขนส่งจาก อำเภอตากใต้ผ่านจังหวัดชัยนาท จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดตาก ไปจนถึง ถนนเข้าห้วยงานเขื่อนภูมิพลเป็นระยะทาง 335.4 กิโลเมตร ปรับปรุงผิวจราจรให้เรียบเป็นระยะทาง 165 กิโลเมตร และขยายถนนให้กว้างขึ้นเป็นระยะทาง 105.4 กิโลเมตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2502-2506 การใช้รถยนต์ขนส่งเดินทางสะดวกรวดเร็วกว่าการก่อสร้างสะพาน ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่ ปากน้ำโพ หรือ สะพานเดชาดิวงศ์เสร็จเมื่อปี พ.ศ.2493 และสะพานข้ามแม่น้ำปิงที่ ตำบลวังเจ้า แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2496 ให้ชื่อตามอธิบดีกรมทางหลวง ว่า สะพานวุฒิกุล (84 ปี กรมทางหลวง, 2541) การใช้เรือจึงค่อยหยุดลง ซึ่งก่อนนั้นใช้เรือถ่อ เรือพาย กันตลอดสายน้ำ เช่น การขนส่งสินค้า จากพระนครจะมาเปลี่ยนถ่ายที่ทำน้ำปากน้ำโพโดยเรือท้องลึก เช่น เรือเอี่ยมจุ่น เรือกะแซง ซึ่งบรรทุกได้มาก และสับเปลี่ยนเป็นเรือชลา เรือหางแมงป่อง เรือซุด จากปากน้ำโพถึงเชียงใหม่ ด้วยเรือชลาเป็นเรือที่ออกแบบไว้ใช้น้ำตื้น ท้องกว้าง ที่สามารถแล่นบริเวณน้ำตื้นได้ และจะต้องผ่านช่องแก่งช่วงเหนือเขาแก้วถึงเมืองสร้อยศรีสุขที่มีแก่งหินถึง 40 แห่ง (ทิพาพร พิมพ์สุทธ์, 2545 : 5) ซึ่งบางแก่งจะต้องโรยเชือกเพื่อดึงรั้งประคองเรือให้ผ่านได้ที่ละลำก่อนจะผ่านแก่งลูกเรือ จะต้องทำพิธีบนบาน หรือบวงสรวง ฝ่าฝืนน้ำก่อนที่จะลงมือนำเรือผ่านแก่งนั้น ทุกครั้ง (สัมภาษณ์ นายปิ่น กันจินะ นักเดินเรือชาวหัวเดียด อายุ 76 ปี เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2547) เรือยนต์ชาวพระนครจึงแล่นมาได้เพียงเมืองตากเท่านั้น ขนถ่าย ณ ตรอกบ้านจีน ตำบลระแหง อีกทอดหนึ่ง สินค้าบางอย่างขนส่งขึ้นอำเภอแม่สอด โดยมีท่าต่าง วิวต่าง ได้สินค้า ทั้งขาไปและขากลับ โดยนักขนส่งชาวบ้าน ตำบลเชียงทอง เมืองระแหง แขวงเมืองตาก ซึ่งมีอาชีพขนส่งเป็นอาชีพหลัก นอกจากการทำนาและลงเรือส่งต่อเข้าพระนคร หรือขึ้นเชียงใหม่

ภาพที่ 1.30 สะพานวุฒิกุล วังเจ้า

ข้ามแม่น้ำปิง จังหวัดตาก

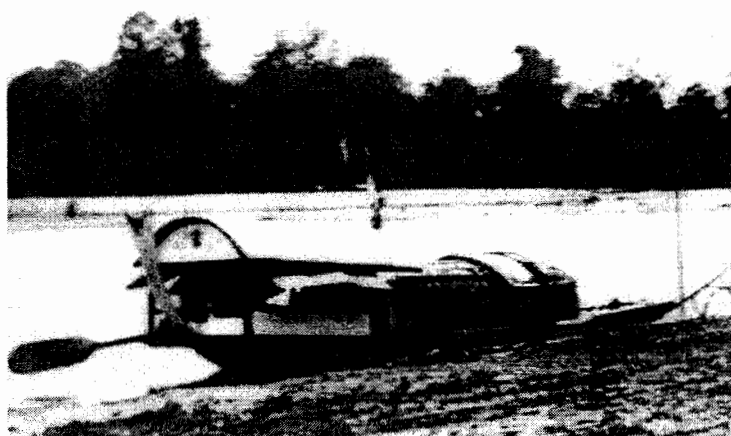
ที่มา : สมุดสะสมภาพ

สำนักศิลปและวัฒนธรรม

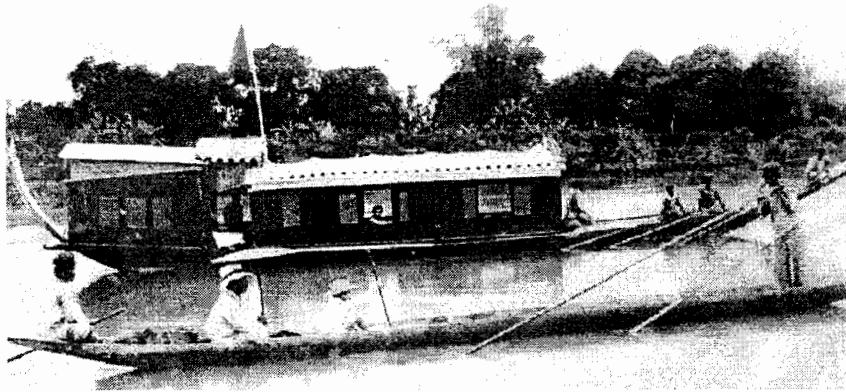
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ภาพที่ 1.31 รถยนต์โบราณ คณะนายช่างก่อสร้างกรมทางหลวง
ที่มา : 84 ปี กรมทางหลวง, 2538 : 387

ภาพที่ 1.32 เรือหางแมงป่อง
ที่มา : สมุดสะสมภาพสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ภาพที่ 1.33 เรือหางเมงป่อง เรือแม่ปะ เสด็จประพาสต้นเมืองกำแพง เมื่อ สิงหาคม 2449
ที่มา : สมุดสะสมภาพสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

การจับสัตว์น้ำเป็นอาหารของมนุษย์ที่ผืนที่อยู่กับสายน้ำ เป็นไปอย่างง่ายดายด้วยปลา และสัตว์น้ำนานาชนิด มือผู้มากมายการ ยกยอ ชักจิบ ตกเบ็ด ทอดแห ลากอวน ตีมอง มีทุกชนิด เครื่องมือจับสัตว์เพื่อเป็นอาหาร ไม่มียาเบื่อ ไฟฟ้าช็อต หรือระเบิดเหมือนปัจจุบัน ผักหญ้าปลุก ได้ตามฤดูกาลริมฝั่งน้ำแม้กระทั่งบนเกาะหรือหาดทรายยามหน้าแล้ง เช่น แดงชนิดต่าง ๆ หรือ แดงโม มันเทศ มันแกว น้ำเต้า ผักกินใบยามฤดูหมันมาเยือนแบ่งปันพื้นที่ชายหาดหลังบ้านที่มี เหลือเพื่อ ในฤดูหนาวยามผลบ่าแมงอีโนนจะออกมาจากหาดทรายได้ก่อพง ขึ้นมาเกาะกลุ่ม ผสมพันธุ์ ขยายพันธุ์ บินว่อนกลางหาดทราย ผู้คนต่าง ไล่เก็บจับนำมาต้มมาทอด ได้เป็นอาหารว่าง ให้คุณค่าทางอาหารได้ระดับหนึ่งไปจนหมดฤดูกาลในอดีต แต่ปัจจุบันหาได้แมงอีโนนหนี เข้าป่าลึกเข้าไปอยู่แถบอุดมสมบูรณ์ ปลอดภัยถึงป่าอำเภอลองลาน คลองน้ำไหล หรือ คลอง อื่น ๆ ที่คิดว่าจะไม่มีการพิษจากน้ำและอากาศ ซึ่งอาจจะต้องหนีต่อไปถ้าวันนั้นมาถึง

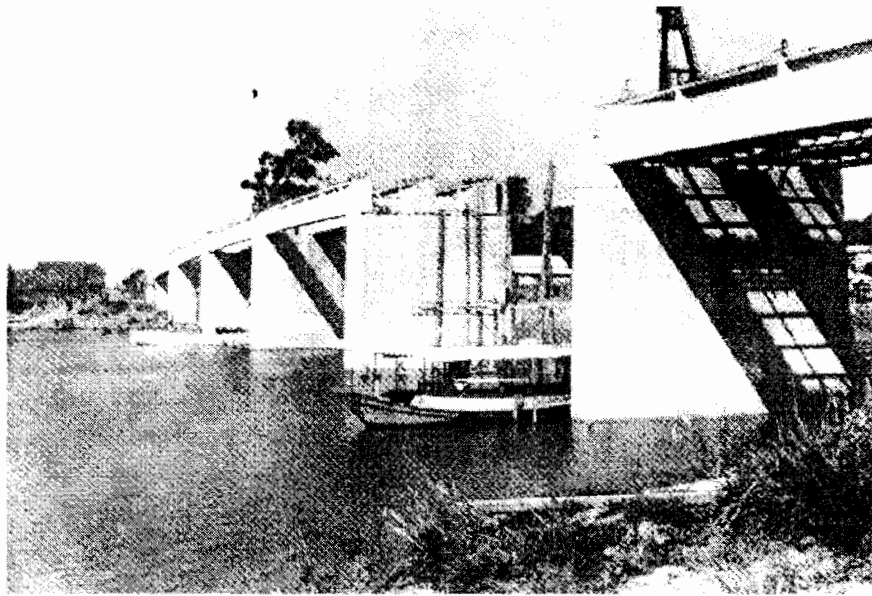
ภาพที่ 1.34 ความสดชื่นรื่นรมเมื่อได้ขลดหาดหาดทรายในกระแสน้ำแม่ปิง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2542

ชีวิตผู้คนอยู่กันอย่างสันตสุขสองฝั่งน้ำ เราเรียกคนริมน้ำว่า “คนแม่น้ำ” ที่สาธยายให้เห็นภาพวิถีแห่งคนลุ่มน้ำ เด็ก ๆ วายน้ำ ดำน้ำ กระโดดน้ำ ลอยคอ ได้โดยไม่ต้องมีโรงเรียนสอน มีครูฝึกดำน้ำ จับปลาได้ด้วยมือเปล่า เนื้อน้ำใช้ดื่มกินได้ โดยใช้มือ ทั้งสองคู่ยู่หาดทรายริมฝั่งให้ลึกพอประมาณรอเพียงอืดใจเดียว น้ำในแอ่งก็ใสใช้ขันหรือกะลาตักใส่คูลใส่หาบกลับบ้านใส่โอ่งดินเผาที่หุ้มไปด้วย ตะไคร่น้ำ (MOSS) รอบโอ่งช่วยเก็บความเย็น น้ำซึมออกผ่านรูพรุน (Pore) ของโอ่งดินเผาช่วยให้เกิดละอองน้ำรอบโอ่งทำให้ตะไคร้จับรอบโอ่งหนา ช่วยทำให้น้ำในโอ่งไม่ร้อนจากความร้อนภายนอก น้ำเย็นพอดีกับการดื่ม ไม่เย็นจัดเหมือนน้ำในตู้เย็น ดื่มได้ปลอดภัย ในชีวิตไม่เคยพบข่าวว่าใครผู้ใดดื่มน้ำด้วยวิธีนี้แล้วเสียชีวิตนั้นหมายถึงในอดีตเมื่อ 50 ปีผ่านมา เมื่อครั้งมนุษย์ ยังไม่รู้จักใช้ยาปราบศัตรูพืชบุยยาในนาไร่ หรือมีน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยลงน้ำปิง

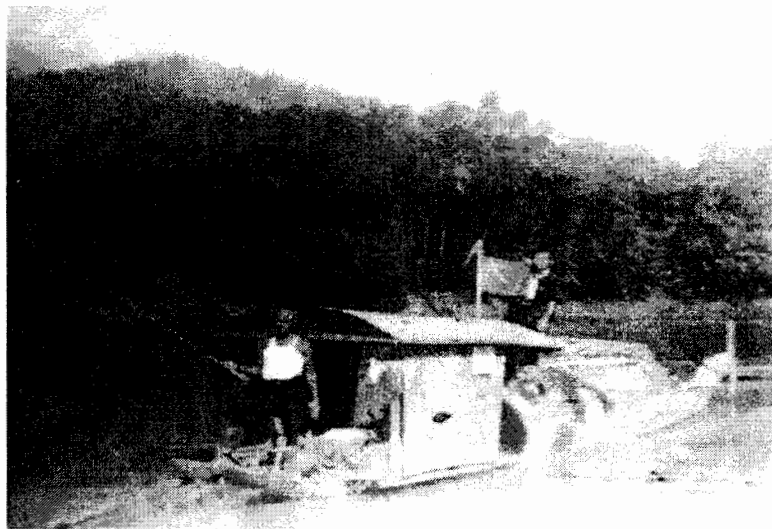
ภาพที่ 1.35 ลักษณะริมตลิ่งริมแม่น้ำปิง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.36 แพไม้ไผ่กลางลำน้ำแม่ปิง
ที่มา : สมุดสะสมภาพ มะลิวัลย์ ปันตาไส
อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ภาพที่ 1.37 สะพานเดชาดิวงศ์ขณะกำลังก่อสร้าง จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา : 84 ปีกรมทางหลวง, 2538 : 339

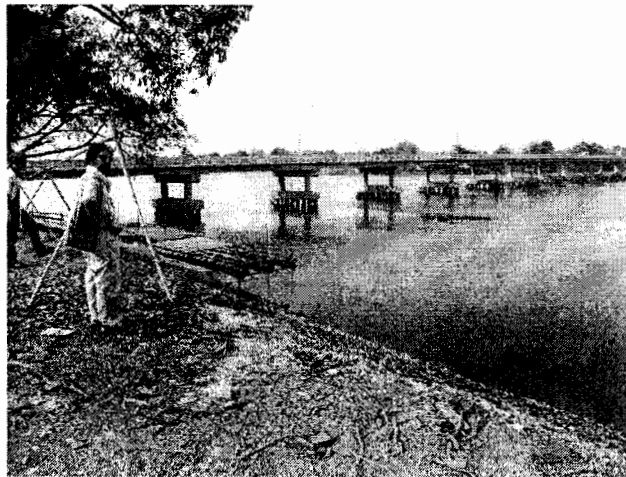

ภาพที่ 1.38 เรือขาล่ากลางแม่น้ำปิง
ที่มา : สมุดสะสมภาพ มะลิวัลย์ ปิ่นตาใส อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ทำน้ำเป็นทั้งบริเวณ ชักล้าง ชักผ้า ล้างถ้วยชาม นั่งเสวนา ตกปลา จนกระทั่งเป็น
 ส้วมลอยน้ำ ทุกอย่างปฏิบัติการบนแพไม้ซุง หรือ ไม้ไผ่ผูกบวบ กระดานปูไม่ถึง 3 ตารางเมตร
 ก็มีกิจกรรมเบ็ดเสร็จอยู่บนที่นั่นบางเรือมีทำน้ำส่วนตัวแต่ส่วนใหญ่จะเป็นทำส่วนรวมหรือ
 ทำสาธารณะที่ทุกคนแบ่งช่องทางข้างบ้านพอเดินได้ ใช้บริการในละแวกใกล้เคียง ช่วยกันสร้าง
 และดูแลยามผู้จ้าง จักคิวใช้บริการอย่างมีระบบ เศษอาหารจากหม้อไห ถ้วยชาม ทิ้งลงน้ำ มีผู้กำจัด
 บำบัดของเสีย คือปลานานาชนิด เช่น ปลาสร้อย ปลาสังกะวาด ปลากรด ปลาตะเพียน ปลาตะพาก
 และปลาอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ยิ่งกว่านั้นเวลาถ่ายหนักยามเช้า ผุ่งปลาเหล่านั้นจะมากออรอดตั้งแต่ได้ยิน
 เสียงคนเดินลงมาจากบันไดทำน้ำ ลอยตัวเรียงกันเป็นฝูงใหญ่ เพื่อคอยรับอาหารเช้า (Breakfast)
 ซึ่งพริบตาเมื่อซากุระหย่อนลงถึงน้ำประชากรกลุ่มนักบำบัด กำจัดของเสีย อย่างรวดเร็วเมื่อปลา
 อ้วนพีเต็มที่ มนุษย์ก็จับขึ้นมาเป็นอาหาร เป็นห่วงโซ่อาหาร (Food chain) มานานนับ ร้อยปี พันปี
 ทำน้ำเหนืออ่างถ่ายทุกข์ให้อาหารปลาทำได้จะอาบน้ำจึงต้องคอยชั่วคราว หรือ ไม่ก็ปฏิบัติกิจพร้อมกัน
 ได้ไม่มีปัญหา ไม่มีคำทอกัน ใครรีบก็กระโดดออกไปกลางน้ำให้พันธุ์สัตว์วิดิปลา ก็ยอมทำได้ และ
 ไม่อายกัน บางครั้งเมื่อปฏิบัติกิจบนแพเดียวกันยังสามารถพูดคุยกันยามเช้าได้ (ไม่น่าเชื่อว่าทำกัน
 ได้ อย่างไรก็ตามในอดีต) แต่ระยะต่อมาเมื่อมีผู้คนรุ่นหลังทักท้วงว่าไม่มีวัฒนธรรม (น่าไม่อาย) จึงได้มี
 การปรับปรุง นำฝามาทำกัน ไม่มีหลังคา กันฝน เมื่อฤดูหนาวยามเช้าไอหมอกปกคลุมผิวน้ำ มองไม่เห็น
 ฝั่งแต่น้ำกลับอุ่นอาบสบาย จะหนาวตอนขึ้นจากน้ำเท่านั้น ด้วยเกิดจากการปรับอุณหภูมิของน้ำและ
 ดินไม่เท่ากัน เมื่อน้ำได้รับความร้อนจากโลกและแสงแดดและความหนาวเบื้องบนมากกว่าจึง ทำให้
 น้ำระเหยขึ้นเป็นไอหมอก ดังกล่าว ปลาชุกชุมมากเมื่อเราห้อยเท้าลงแช่น้ำ เวลาเจิบปลาจะเข้ามา
 ตอดนิ้ว (กัดเบา ๆ) โดยไม่เกรงกลัว คงคิดว่าเหยื่อชิ้นใหญ่ หรือจะเตือนให้รู้ว่าข้าหิวแล้วมีอะไรให้
 กินบ้าง คนแม่น้ำอยู่กันอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ใครออกจับปลาได้มากจะทำปลาแห้ง
 ปลาเค็ม ปลาหย่าง ปลาร้า แบ่งปันกัน เดินเก็บผักข้างริ้ว ของเพื่อนบ้านได้เพียงตะโกนเฝ้าบอก เพียง
 ส่งสัญญาณว่าไม่ใช่ขโมยก็เก็บเตี๊ดได้ทันที เช่น กระดินกินยอด ตำลึงข้างริ้ว ผักปิง ผักอีตุ๊ด เป็นต้น
 คนแม่น้ำชีวิตริมน้ำ เดินทางโดยเรือ เป็นชีวิตที่ดูอบอุ่น นุ่มนวลและเชือกเย็น คั้งสายน้ำ
 ผู้คนบนเรือยนต์ ต้องนั่ง ๆ นอน ๆ หลายคืนกว่าจะถึงจุดหมาย นั่งคุย นั่งกินหมาก นอนกินไป
 บนเรือดูเหลือช้า ไร้ไร คนบนท่าโบกเรียก เรือต้องแวะรับทุกท่าไป ไม่มีใครบนใครดำว่น้ำเมื่อ
 เพราะต่างก็เห็นความจำเป็นซึ่งกันและกัน จากท่าไม้แดงถึงกำแพงเพชรต้องใช้เวลาเดินทางกว่า
 ครึ่งวัน เดินทางบกปัจจุบัน โดยรถยนต์โดยสารใช้เวลา เพียงไม่ถึงครึ่งชั่วโมง แต่มนุษย์ปัจจุบันยัง
 ไม่ทันใจ จัดทำสะพานคอนกรีตข้ามไปข้ามมา เฉพาะช่วงเขต จังหวัดกำแพงเพชรมีถึง 10 สะพาน
 ในระยะความยาวแม่น้ำปิง 104 กิโลเมตร เท่านั้น

ภาพที่ 1.39 เรือแม่เหล็ก โดยสารชั้นเดียวแล่นจากปากน้ำ ถึงจังหวัดตาก
 ถ่ายที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.40 สะพาน ตำบลไทรตรีงษ์ - ตำบลเทพนคร จังหวัดกำแพงเพชร
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

ชุมชนเชื้อสายหลายชาติพันธุ์

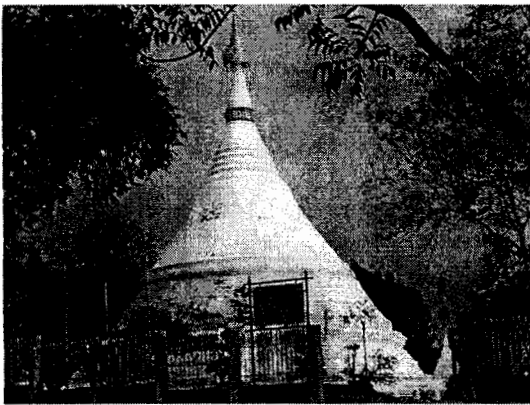
ชีวิตคนริมน้ำ ที่ตั้งหลักแหล่งตลอดแนวลำน้ำปิง อันมีทั้งคนเชื้อสายไทยเดิม ละว้า เม็ง ลาวพวน มอญ ของ กระเหรี่ยง เจี้ยว ไทยยวน จีน ปะปนกัน แต่อดีตอันมีทั้ง ผู้เสาะแสวงหา แหล่งใหม่ ผู้เดินทางค้าขายแล้วหยุดตั้งหลักแหล่งตามจุดที่คิดว่าดีที่สุดจารึกหลักที่ 13 จารึกบนฐาน พระอิศวรซึ่งพบที่กำแพงเพชร จารึกเมื่อ พ.ศ.2053มีความตอนหนึ่งว่า “อนึ่งแต่ก่อนยอมขายวัว ไปแก่ละว้า อันจะให้ขายคูก่อนนั้นห้ามมิให้ขาย” ผู้อพยพย้ายถิ่นจากการแพภัยสงคราม ผู้ถูก กวาดต้อนมาเป็นเชลย เช่น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช กวาดต้อนชาวละว้า จากเมืองสร้อยศรีสุข กลับ กรุงศรีอยุธยา (ทิพาพร พิมพิสุทธ์, 2545 : 2)

เม็งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญโบราณ หลักฐานที่กล่าวถึงชาวเม็งคือตำนานจามเทวี เรียกคน กลุ่มนี้ว่า เมงคบุตร เป็นกลุ่มคนที่อยู่ริมน้ำแม่ปิงมาก่อน เมื่อฤๅษีवासเทพสร้างเมืองในลุ่มน้ำปิงก็ ให้พวกเมงคบุตรอยู่ในเมืองด้วยร่องรอยวัฒนธรรมที่ยังสืบทอดในชุมชนเก่าแก่ทั้งในเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ได้แก่ การฟ้อนผีเม็ง และประเพณีลอยกระทง ซึ่งเม็งเรียกว่า “จ้องเกร็ง” หรือ ประเพณีบูชาเรือสำเภาโดยมีการแต่งกระทงเป็นรูปเรือสำเภานาคสูงประมาณ 1 เมตรยาวประมาณ 5 เมตร กว้างประมาณ 1 เมตร ภายในเรือใส่สิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งช่วงเช้าของวันลอยกระทง มีการทำบุญที่วัด ช่วงค่ำแห่เรือสำเภากออกจากวัดไปปล่อยที่ท่าหน้า ซึ่งถือเป็นการลอยเคราะห์ด้วย ชาวลาว 100 ครอบครัว จากเวียงจันทน์ มาตั้งหลักแหล่งอยู่ปากคลองใต้เมืองนครชุมสมัยพระยา กำแพงเพชร (เถื่อน) ไปราชการทัพที่เวียงจันทน์กับ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น, 2542 : 46)

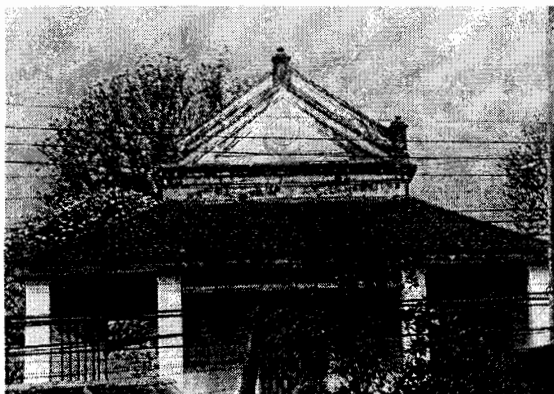
ชาวมอญอพยพหนีทัพพม่ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามริมน้ำ หลายชุมชนเช่น ชุมชนชาวมอญ หนองหลวง อำเภอเมือง จังหวัดตาก มีวัดมอญคือวัด โบสถ์มณีศรีบุญเรือง รายเรียงตามฝั่งแม่น้ำปิง จนถึงวัดประทุมคีรี (วัดหนองหลวง) สุดเขตแดนชาวมอญมีอาชีพทำ เครื่องปั้นดินเผามาแต่อดีต ชนมอญโบราณ โดยข้ามเทือกเขาตะนาวศรี เทือกเขาถนนธงชัย ไปมีเมืองเมาะตะมะเป็นเมืองสำคัญ ชายทะเลของมอญ บนเส้นทางการค้าโบราณนี้มีพวกละว้าหรือลัวะเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่เชื่อมโยง การค้าระหว่างเมืองต่าง ๆ ในลุ่มน้ำแม่ปิง - วังกับพื้นที่สูง ชาวมอญชุมชนรอบวัดปราสาท ตำบลคณที อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ในวัดมีเสาหงส์ 7 ต้น หงส์ 7 ตัว ดังที่ องค์สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบันทึกไว้เมื่อคราวเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร “วันที่ 21 สิงหาคม 2449 ออกเวลาเช้า 2 โมงเศษ 4 โมงครึ่ง ขึ้นเรือเหลือง จนถึงบ้าน โคน ซึ่งเดากันว่าจะเป็น เมืองเทพนคร แต่ไม่มีหลักฐานอันใด บ้านเรือนดี มีวัดใหญ่ เสาหงส์ มากเกินปกติ อยู่ฝั่งตะวันออก” หงส์ สัญลักษณ์แห่งชนชาติมอญ เมืองหงสาวดี เมืองหลวงของมอญ หงส์ที่พบเชื่อว่าบ้านคณที

ภาพที่ 1.41 ภาพหงส์สัตตฤๅลักษณ์ชาวมอญ
วัดปราสาท ตำบลคณที
อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2540

ภาพที่ 1.42 เจดีย์ทรงมอญ
วัดโบสถมณีศรีบุญเรือง
ตำบลหนองหลวง
อำเภอเมือง จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 1.43 วัดประทุมคงคา
วัดหนองหลวง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

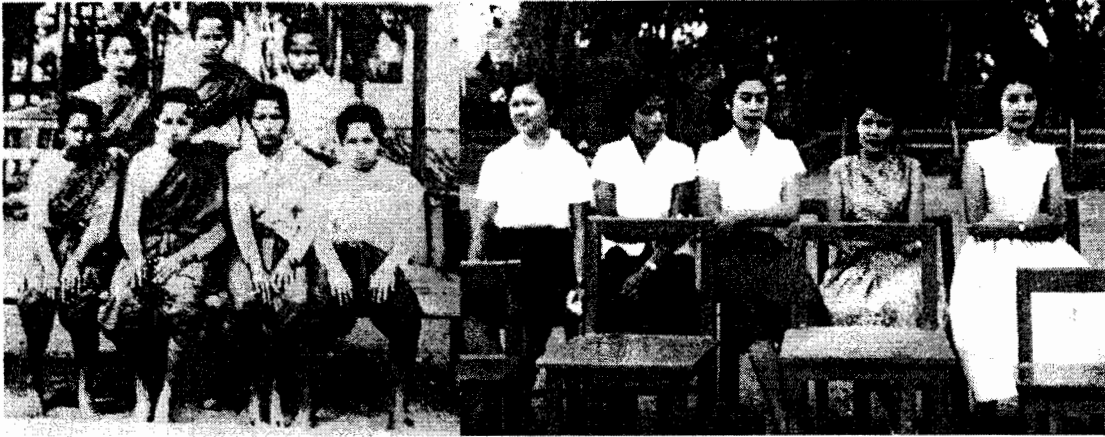
หรือบ้านโคน อันมีชนชาติมอญมาอาศัยอยู่จำนวนมาก ในปลายกรุงศรีอยุธยา หรือ
ต้นรัตนโกสินทร์ (สันติ อภัยราช, 2544 : 19)

ชุมชนชาวไทยขวนเมืองเหนือ จากลำปาง เชียงใหม่ขึ้นล่องค้าขายในระยะแรกและตั้งถิ่น
ฐานค้าขายถาวรอยู่ใต้ตลาดปากน้ำโพที่เรียกว่าตลาดลาว ชุมชนชาวเกาะ (เกาะทวิปัจจุบัน)
เขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ชุมชนกลุ่มเชียงทอง ชุมชนชาวระแหง ชุมชนวัดพร้าว ชุมชนรมณีย์
ประวัติศาสตร์วัดคอยศิริมบันทึกไว้ว่าเจ้าแสนเมืองได้สร้างวิหารที่วัดคอยศิรีเมื่อปี พ.ศ.2234 และ
สำเนียงภาษาที่ใช้ ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบล้านนายังคงสืบทอดอยู่จนถึงปัจจุบันและมีบาง
ประเพณีได้สูญหายไปบ้างด้วยเป็นชุมชนแบบ ผสมผสานกับคนไทยและเงินจากภาคกลางและมอญ
บ้างจึงทำให้ถูกกลืนไปบางส่วน สำเนียงภาษาจะแข็งและห้วน คล้ายคนลำปางมากกว่า
สร้อยสำเนียงคนเชียงใหม่

การอพยพของคนจีนที่ขึ้นมาทางแม่น้ำเจ้าพระยา และเลยมาถึงภาคเหนือนั้นมีมาแต่เนิ่น
นานคิดต่อกันมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย ดังเช่น สมัยกรุง ธนบุรี อาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินต์
ได้กล่าวว่าบรรพบุรุษของท่านส่วนหนึ่งหลบภัยการเมืองมาจากกรุงธนบุรีทวนน้ำขึ้นไปอยู่ที่ลำพูน
และต่อมาก็มาที่เชียงใหม่ อีกสายหนึ่งมาจาก สิบสองปันนามาที่ฝางและเดินทางตามแม่น้ำปิงลง
มาถึงเชียงใหม่ (เอกสารอัดสำเนาเมืองโบราณ มปป.) และเช่นกันกับนายเส็ง แซ่คู อพยพจาก
แผ่นดินจีนเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อ 100 กว่าปี ตั้งรกรากครั้งแรกที่จังหวัดจันทบุรีและต่อมาได้ย้าย
หลักแหล่งมาทำมาหากินอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ.2451 อยู่ช่วงปลายรัชกาลที่ 5
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นายเส็งกับลูกชายนายเชียง ได้วางหลักปักฐานลงที่
อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และได้แต่งงานกับ แสง สมณะลูกสาวของผู้มั่นคงใน
ท้องถิ่นมีลูกชาย 1 ใน 12 คน คือ นายเลิศแต่งงานกับอินดีมีบุตรชาย 1 ใน 10 คน คือ
ฯพลฯ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีปัจจุบัน (2547) (รุจน์ มัณเฑียร, 2538 : 11-12)

ภาพที่ 1.44 พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี
ที่มา: วัลยา เรียบเรียง, 2546 : ปก

ภาพที่ 1.45 สาวงามแห่งเมืองกำแพงเพชรสมัยรัชกาลที่ 5

และสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ที่มา : สมุดสะสมภาพ นางนันทา ทิพยะกุล ณ อยู่ธยา จังหวัดกำแพงเพชร

จะสังเกตวิถีคิดหรือวิถีการครองชีวิตเพื่อที่จะเป็นคนไทยแท้ได้ นั่น ฝ่ายบุรุษชนชาวเชื้อสายอื่นผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภารจะเลือกภรรยาเป็นสาวชาวพื้นเมืองที่ ถูกใจสวยมีสกุล และขยันขันแข็ง จากการผสมผสานชาติสัมพันธ์ จึงทำให้เป็นการหล่อหลอมเกิดเป็นวัฒนธรรมแบบไทย ภายใต้การปรับตัวแห่งวิถีชนอันหลากหลายอย่างกลมกลืน ความงดงามอ่อนช้อยแบบชาวเหนือความฉลาด ขยันขันแข็งของชนเชื้อสายจีน หรือความมีวิญญูณแห่งศาสตร์ ศิลปะดนตรี มีธรรมของมอญ ความเป็นคนมีการศึกษาของคนพระนคร ได้เข้ามาผสมผสานชาติมอญเป็นคนไทยสายผสมอย่างงดงามจะสังเกตเห็นว่า คนจีนในผืนแผ่นดินใหญ่นั้น ความค้มขำไม่ค่อยมีให้เห็น ซึ่งต่างกับคนไทยเชื้อสายจีนผสมในเมืองไทย ซึ่งจะมีคำกล่าวกันว่า ชาว สวย หมวย อืม คือ มีใบหน้าค้มขำ ผิวขาว อ่อนช้อย สุภาพแบบไทย หรือ เชื้อสายไทยมอญจะเก่งกล้าสามารถทางด้านศิลปดนตรี เช่น ขรรค์อินโข่ง ซึ่งมีเชื้อสายมอญ สืบทอดมาจนถึงลูกหลาน เช่น ศาสตราจารย์เดชา วราชน คร.กมล ทัศนชาติ ศิลปินแห่งชาติด้านทัศนศิลป์นิยม ปี พ.ศ.2545 (จากคำบอกเล่าของ กมล ทัศนชาติ เมื่อคราวแวะเยี่ยมสำนักศิลปวัฒนธรรมเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2547) ดังจะเห็นว่า คำว่า คนไทย วิถีไทย นั้น เป็นเชื้อสายผสมหลายเผ่า หลายเหล่า แต่ได้มาหล่อหลอม กลมกลืน ให้เกิดเป็นวิถีแห่งไทยอย่างสมบูรณ์ เป็นที่ได้ภาคภูมิใจของชนที่ได้ชื่อว่าเราเป็นคนไทย ภาคภูมิใจ วิถีแห่งชนคนไทย

จากนิทานพื้นบ้านของชุมชนคนเมืองเหนือที่อพยพมาอยู่กำแพงเพชร ได้เล่านิทานเป็นคติสอนใจไว้ว่า

เรื่อง อย่าไปเลี้ยงคนผอม อย่าไปตอมคนทุกข์ ผู้เล่า อ้อยแก้ว คำเขียน

เห็นว่าหนาน้ำนั้น เห็นลงเค้าเสาแพแปลงสายเชือก ขึ้นบน คั้นว่าสัตว์อะหยังมานั้น มาขอยู่บ่ถ้ามือออกไปหา คั้นทักคนมานั้นขอหื้อหนีอกไปหาหน้อยหนึ่ง เมื่อนั้นเสือเพื่อนมาขอยู่หนีอกไปหาเพื่อนไปขอยู่ งูว่ายน้ำมาขอยู่ เพื่อนก็หื้ออยู่ ทักคนก็อะโลโลเค น้ำก็นักคนนั้นก็สั่นหึ่งอก ๆ บ่ทันหนีอกสายลงหาเจ้าสีกคำ คนเท่อย่างเดียวกัน บ่กลางว่าเป็นหยัง ถ้าหนีอกละอยู่ทวยกันไปหั้นเมินงูนั้นบ่ตาย ก็บ่มีหยังตอบแทนบุญคุณ ไปหน้าไปตา ถ้าไปอับไปจนเข้าจะค่อยตอบ เสือก็ละนั้นละ บ่มีหยังจะตอบแทนบุญคุณ มันเป็นสัตว์ “โอ...บ่ตอบบ่...ไปเทอะ บว่า บ่เอาหยังละ บ่เอาค่า เอาสินหยังละ โปรคสัตว์เป็นคุณ” เสือนั้นไปเป็นคุณหนึ่ง

เสือเพื่อนไปออกจากเสือไปแล้ว ไปหั้นใส่สูงคำ พระยาไหลน้ำมา มันบ้านพูเมืองพายไปหั้นใส่สูงคำ คาบเอาสูงคำ เอามาหื้อ มาตอบคุณอัน ที่เพื่อนหื้ออยู่แพหนา ได้สูงแล้วก็หมอนั้นก็อยู่หั้นยังบ่หนีไปไหน ตกบ่าลูนมาก้ออัน พระยานั้นเสาะหาสูงคำ เอาคำทูนหัวไปมา คนใดสูคนใดหั้นนั้นเพื่อนจะหื้อ เป็นคนอย่างนั้นอย่าไปเลี้ยงคนผอม อย่าไปตอมคนทุกข์ หว่าเพื่อนไปลักเอาแถมจ้อย ก็เลยถูกคิดคุกหั้นจ้อยไป ไปเข้าคุก ไปหาคุกมาอะ งูก็ไปโกรธหื้อแถม เพื่อนไปโกรธเพื่อนไปฟุพิษใส่ตา งูเพื่อนก็โปรด เมื่อเพื่อนหื้ออยู่แพหนาแล้วแม็กก็จับได้แล้ว ก่อนจำได้ชาดขาว (กาญจนา เวงรัมย์, 2541: 8-9) เป็นการยืนยันของการเคลื่อนย้ายอพยพของคนล้านนาเข้ามาหากินในจังหวัดกำแพงเพชรแต่อดีต

และจากนิทานเรื่องเล่าของคนเมืองระแหงที่เล่าไว้ถึงคนมอญหนองหลวง “คนที่มันมอญนั้นละ หยังพวกหนองหลวงเนี่ย เค้ามายู่ก่อนแล้วก็ มันเกาะแตกพม่ามันเกณฑ์มาไซ้มัย ไปทำสงครามกับพอรามแล่นเนี่ย ดานี้มันไปแพเข้าดอนที่มา มอญนี้ถูกพม่าเกณฑ์มา ฮะ ถูกพวกพม่าเกณฑ์มา พม่ามันอยู่บนโน้น อยู่ เมื่อก่อนมันที่อยู่เขตไทยเราเนี่ยนะ มันอยู่ฝ่ายปากแม่น้ำสาละวิน (ฮ่อ) เขาเรียกมะตะมะอะไรเนี่ย พม่าก่อเกณฑ์มาชิ เกณฑ์มาเข้าที่สูไม้ได้ก็แตก ทักก็แตก มันก็เลยตกค้างอยู่เนี่ย แลวหนองหลวงเนี่ยพวกมอญทั้งนั้นละ นะแต่เห็นอิกรรมทหารขึ้นไปนะ (กาญจนา เวงรัมย์, 2541: 8-9) เป็นการยืนยันของคนพื้นบ้านเมืองระแหง ที่ได้กล่าวถึงชุมชนคนหนองหลวง ว่าคือมอญมาจากพม่ามาแต่เก่าก่อน

วรรณกรรม วัฒนธรรมนำวิถี

สายน้ำสายทางเป็นสื่อสารการเดินทางของผู้คนมาช้านาน มีประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่อง น่าสนใจ เมื่อปี พ.ศ. 2426 – 2427 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชสัมภารากร (เลื่อน สุรนันทน์) ขึ้นไปรับราชการ ในตำแหน่ง ข้าหลวงตรวจราชการศาลต่างประเทศ หรือข้าหลวงสามหัวเมืองที่เมืองเชียงใหม่ ได้แต่ง โคลงนิราศชื่อ โครงนิราศระยะทางเมืองนครเชียงใหม่ โดยเนื้อความพรรณนาสิ่งที่พบเห็นตลอดระยะทางทั้งทางเรือ และทางบก จากกรุงเทพมหานครถึงเชียงใหม่และ นอกจากนี้ยังได้พรรณนาถึงประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเชียงใหม่ (อุดม รุ่งเรืองศรี 2543, คำนำ)

ขอยกตัวอย่างบางตอนเพื่อให้เห็นวิถีน้ำ วิถีชน ที่ท่านประทับใจและบันดาคลอกออกมาเป็นโคลงอย่างไรเพราะว่า

19	เรือไฟจูงวังรีว	วาริ
	ลุปทุมธานี	ชื่อตั้ง
	ท่านไว้พวงมอญมี	ครึ่งอยู่มากนา
	ดั่งที่แยกครัวยั้ง	อยู่โพ้นเปลอเหลียว

(เมื่อตอนผ่านเมืองปทุมธานีจะออกจากเขตเมืองมณฑลเมืองพระนคร)

159	ปากน้ำโพแพรกขึ้น	แควขวา
	เริ่มแยกแควน้อยมา	แพรกซ้าย
	เนินมรรคมันกปลา	หลายหลาก ไม้แม่
	สรวมพระโพแผ้วร้าย	ขจัดร้อนรังเกษม

(บรรยายกาศธรรมชาติเมื่อเข้าปากน้ำโพแยกซ้ายเป็นน้ำปึง)

160	ชลเชียวเรียวร่องตื้น	ตามมัลลคาศา
	แจวถอดถอนหลักชัก	ถ่อค้ำ
	แปดเล่มเปลี่ยนแรงพัก	ผันผ่อน
	ยังบ่คล่องร่องน้ำ	เนินต้องคิดเงิน

(ท่านบรรยายให้เห็นธรรมชาติล่องน้ำเมื่อขึ้นผ่านล่องน้ำลึกในเจ้าพระยาเข้ากระแสน้ำปึง ซึ่งมีล่องตื้นกว่า)

194 เมืองกำแพงเพชรเบื้องต้น ปรีมปรา

วัดพระธาตุตาปลา เดิศจี

คลองสวนหมากไหนดลา หลอนกล่าวไว้ฤา

ถิ่นท่าทองแดงนี้ นึกคำขุดคลอง

(บรรยายเข้าเมืองกำแพงเพชรผ่านวัดพระบรมธาตุนครชุม ปากคลองสวนหมากผ่าน

ท่าแดงหนองปลิง)

บุคคลในท้องถิ่นล้านนา เช่น จรัล มโนเพชร (พ.ศ.2535) ศิลปินแห่งชาติก็ได้พรรณนาถึงแม่น้ำปิงในอดีตที่เคย “เลี้ยงคง เลี้ยงคอย เลี้ยงเมือง” แต่มาเดี๋ยวนี้ได้เสื่อมโทรมทุกด้านเพราะขาดการเอาใจใส่ ดูแล รักษาอย่างถูกวิธี ไว้ในบทเพลง “แม่ปิง” ดังจะขอ คัดลอกมา ดังนี้

“.....ปิงเอ๋ย.....ปิงล่อง สองฝั่ง ล้านนา เลี้ยงคง เลี้ยงคอย เลี้ยงเมือง.....

.....น้ำปิงไหลแล้ว

บ่แค้นเมื่อขึ้น

ตะวาววันขึ้น

บ่คีนฮอดซ้ำ

บะเก๋าเคิมที

มีเฮื่อถ่อกำ

ขึ้นล่องจำ

แพพาย.....

.....ไผจะไปซื้อ

ไผจะไปขาย

สะควกสบาย

บ่หายแห่งค่อน

เป็นสายเย็นไหล

จุ่มใจหายฮ้อน

บั้นน้ำป้อน

อิมนา.....

.....ใส่เบ็ดละไว้

ก่ได้ปู่ปล้ำ

บ่เสียเวลา

พาราบักัน

น้ำแม่ปิงยาว

บ่ใจสั้น ๆ

ไหลบ่ออัน

ตลอดแนว.....

ปิงเอ๋ย.....ปิงเนา เจ้าเย็น เหมือนคาว ทิ้งเท ทับถม แม่เมือง.....

.....มาบะเดี๋ยวนี

หัวใจเข้าเหลี้ยว

น้ำปิงขอดแซ้ว

เนาแล้วเหมือนซ้ำ

หนุ่มสาวไปไหน

จะโคบกำ

ละปิงดำ

ชกปีก.....

.....มีไผบ่ฮู้

มีเป็นหมู่เป็นก๊ัก

แป้งหม้อนะสก

ปกบ้านปกเวียง

เป็นจะโคบวิวก

บ่มีปากบ่มีเสียง

เจียบหายเสี๋ยง	วอยวาย.....
.....อุ๊ไปก่แล้ว	เหมือนเส้วบมีสาย
เขาจะจ้งเฮาบ่คาย	กั้วค้ายฟาดกลิ้ง
ฟังก่อนปีน้อง	จะไปฟังหมิง
จ๋วยก้าแม่ปิง	ก่อนเตื่อเจ้านายเฮย

ปิงเฮย....ปิงล่อง หมองดำ น้ำตา ล้มลง แล้วก้า แม่ปิง.....”

เพลงสัจชีแม่ปิง.....

ขับร้องโดย ชรินทร์ นันทนาคร & รุ่งฤดี แพ่งผ่องใส

- ช. โอ้กุศล คลพี่มาพบเจ้า ใจที่ยังร้อนผ่าว ความรักรุ่มเร้าคลั่งไคล้
 ญ. น้ำคำ รักของคนเมืองใต้ จะจริงแท้แค่ไหน สาวเชียงใหม่ครวญใคร่ถวิล
- ช. ซีพสลาย ยังไม่คลายรักเจ้า ญ. จริงตั้งใจหรือเปล่า หวันเกรงเคลือบเอาที่ลื่น
 ช. รัก จริง เพียงหัวใจแด่คืน ไม่วายเว้นถวิล มีสิ้นความรักได้เลย ญ. น้ำ ปิง ล้น ผั่ง
 ช. ดั่ง รัก พี่เยี่ยมฤดูแล้วเจ้าเฮย ญ. แล้ว คง ละ เลย ไม่เหมือนเอ๋ย
 ช. โอ้ทราชมเขมมิเคยแห่งหน้า ญ. หน้อยเถิดนะ คงจะไม่เห็นหน้า
 ช. ถ้าพี่เป็นเหมือนว่า วานน้องฆ่าเสียให้ตาย
 ญ. สาบาน ช.จะสาบานก็ได้ หากความรักสลาย ขอตายในสายแม่ปิง
- ช. รัก กัน หวาน ชื่น ญ. เกรง ขม ชื่น ชื่นกลับซังซ้ำอกหญิง
 ช. น้อง ควร รู้ ใจ พี่ทุกสิ่ง เช่นแม่ปิงรู้จริงใจพี่
 ญ. หน้อยจะคร้าน นานกลับกลายหายชื่น
 ช. พี่ไม่ไปไหนอื่น จะขอชื่นรักอย่างนี้ ญ. อู๋ตาย อยาเขาบ้างซีพี่

***(พร้อม)จูบฝากรักสักที ไว้เป็นสัจชีแม่ปิง...

ด้วยความที่มีความผูกพันกับวิถีน้ำในลิลิตแห่งห้วงเหวรัก ของนักแต่งเพลงที่ได้บรรยายให้เห็นถึงอารมณ์อาลัยรัก อารมณ์ในมนต์แห่งรักอันพร้อมที่จะเห็นน้ำแม่ปิงเป็นแม่แห่งความรัก พยานแห่งความสิ้นสุดมองให้เห็นภาพ

การชื่นชมประทับใจในความเป็นธรรมชาติของล่องลำน้ำ หรือวิถีชน ผู้ใดได้ผ่านมาเยือน จำต้องประทับใจทรงจำ ผู้ใดได้เขียนบันทึกไว้เราได้อ่าน หลาย ๆ ท่านผ่านแล้วผ่านเลยรู้ไว้ซึ่งแต่คน แต่ความประทับใจนั้นไม่ปฏิเสธว่าไม่มี หรือ ดังเช่น อาจารย์มาลัย ชูพินิจ ได้เขียนเป็น

วรรณกรรมอันมีค่า แก่ชน รุ่นหลังไว้ในทุ่งมหาธาตหลายบทหลายตอนที่บ่งบอกให้เห็นธรรมชาติ
นิवासสถานชนในลุ่มน้ำแห่งนี้บางครั้ง สดชื่น แจ่มใส บางครั้งโหดร้ายรุนแรงกับพายุฝน

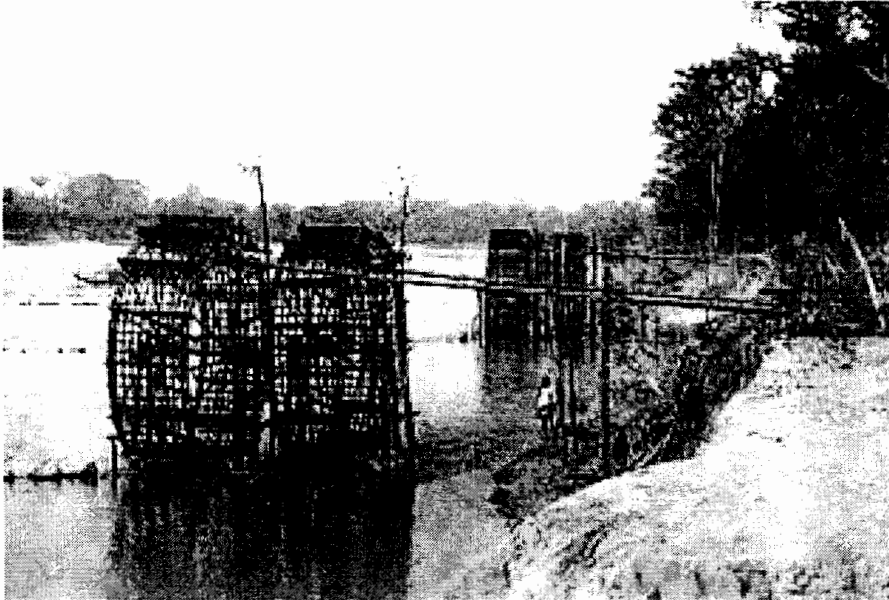
ซึ่งชนชาวแม่น้ำต้องเรียนรู้เพื่อจะมีชีวิตอยู่กับแม่น้ำสายน้ำได้เป็นสุขปลอดภัยอย่างไร
ได้กล่าวถึงความโหดร้ายของพายุมรสุมขณะเดินทางโดยเรือยนต์จากปากน้ำโพขึ้นกำแพงเพชร
ตอนหนึ่งว่า “เหตุการณ์ซึ่งไม่น่าจะเกิดขึ้น ไม่มีใครบอกได้แม้จะเป็นเวลาหลายปี และหลายสิบปี
ต่อมาภายหลัง ว่าเกิดจากความชะล่าใจของนายท้ายผู้หลับตามองเห็นธงแดง ของร้านเหล้าและ
การพักผ่อนหย่อนใจรอคอยอยู่ข้างหน้า หรืออุบัติเหตุอันเกิดจากเครื่องยนต์หรือความตื่นตระหนก
ตกใจของคนโดยสารทั้งปวง แต่ครั้งหนึ่งเมื่อมันก็เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน แทบไม่มีเวลาที่จะทัน
รู้สึกตัว ชั้นแรกก็เพียงแต่กระแสน้ำอันเชี่ยวกราก ที่หัวโค้งสุดท้ายได้บางแก้ว พุ่งเข้าใส่กลาง
ลำเรือเมล์ ซึ่งหัวเรือออกกลางแม่น้ำ แทนที่จะแล่นเกาะฝั่งเข้าไว้อย่างที่ปฏิบัติตลอดมา
น้ำไหลซู่เข้ากราบซ้ายซึ่งเอียงกระแทร์ กำลั้งที่นายท้ายเรือผู้เสียหลักพยายามฝืนเรือจะให้ตรง
ผู้โดยสารที่ขวัญอ่อน และเปียกปอนไปตาม ๆ กันก็เสมาที่กราบขวา ถูกคลื่นอีกก้อนหนึ่งกระแทก
โครมเข้ามา ก็เสกกลับมากราบซ้ายเสียงร้องกรีด เซ็งแซ่ฟังไม่ได้ศัพท์ ก้องไปในกลางเสียงคลื่น
เสียงลม และเสียงร้องห้ามของผู้จัดการ “อยู่นิ่งๆ ใจดีๆ ไว้..นึ่ง ๆ !” เขาเรือจนเสียงหลงแต่ก็สาย
เสียแล้วเพราะน้ำที่ท่วมอยู่เกือบครึ่งลำ ทำให้เป็นการสุดวิสัยที่ผู้โดยสารคนใดจะมองเห็น
สวัสดิภาพของคนบนเรือลำนั้น ได้อีกต่อไปหลายคนตะเกียกตะกายกลับมาทางกราบตรงกันข้าม
และเกือบทุกคนก็ติดตามไปเป็นครั้งสุดท้าย ทันใดนั้นเองเรือทั้งลำก็จมวบลงท่ามกลางเสียง
กระเสกคลื่น และความมืดอันดำเหมือนสีหมึก!

ละเมียดไม่รู้เลยว่า หล่อนหลุดออกมาจากเรือลำนั้นได้อย่างไร ตลอดเวลาเพียงจิตใจเดียว
ที่เหตุร้ายเกิดขึ้นหล่อนไม่รู้ตัวว่าได้ทำอะไรลงไปบ้าง จนกระทั่งวินาทีสุดท้ายมาถึง และถูกความ
คูดของเรือที่จมลง คังคังลงไปใต้พื้นน้ำ หล่อนพยายามตะเกียกตะกายคืนรนหลุดออกมาจากวังวน
ของมัน ซึ่งแวดล้อมอยู่โดยรอบ เหมือนปลอกเหล็ก หรือหวดปลาหมึกยักษ์ “ฉันกำลังจะตาย”
หล่อนคิดท่ามกลางการสลัดน้ำสองมือขวักไขว่เพื่อหาสิ่งใดสำหรับเกาะทั้ง ๆ ที่รู้ว่าจะไม่มีอยู่ที่นั่น
ไม่มีอะไรทั้งนั้น นอกจากคลื่นยักษ์ที่เย็นเฉียบ ลมที่พัดแรง และความมืดเหมือนอยู่ในถ้ำ หล่อน
มองไม่เห็นอีกต่อไป ว่าเรือลำนั้นจมลงที่ตรงไหน เบื้องบนขึ้นไปดาวหลายร้อยดวงส่อง
ระยิบระยับ” (มาลัย ชูพินิจ, 2518 : 393-394)

เป็นเพียงตอนหนึ่งของเรื่อง ที่มองให้เห็นสภาพการผจญภัย ซึ่งอาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้
ถ้าประมาทและการตัดสินใจของผู้ควบคุมเรือยนต์ ทั้งเรื่องของวรรณกรรมมองเห็นภาพ
ของวิถีชน คนริมน้ำ ริมคลองสาขา ที่สำคัญเช่น คลองสวนหมาก วิถีชีวิตของคนนครชุม หรือ
คนเมืองกำแพงเพชรสมัย 100 กว่าปีมานั้นอย่างชัดเจนเห็นภาพ

น้ำมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์จึงต้องคิดค้นวิธีบริหารจัดการน้ำให้ได้ประโยชน์สูงสุด ทฤษฎีเหมืองฝายของชาวล้านนามีมาแต่ก่อนกาล แบ่งสันปันน้ำเข้าป่านา มีกฎระเบียบไว้บริหารจัดการใครผิดกฎจะถูกลงโทษปรับเป็นการรับโทษ มีการตั้งกรรมการเหมืองฝาย มีแก่ฝายหรือ ซุปเปอร์ไวเซอร์ (Supervisor) เป็นประธาน เป็นวิธีชนคนริมน้ำทั้งสิ้น มากด้วยภูมิปัญญาหาประสิทธิภาพในการพัฒนา สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ เพราะมีผลผลิตข้าวนาอุดมสมบูรณ์จากระบบเหมืองฝาย

ซึ่งปัจจุบัน แก่ฝาย ได้แก่ ผู้จัดการระบบน้ำชลประทานเขื่อนยันฮี จะปิดหรือเปิดน้ำให้ประชาชนได้ใช้ ได้ทำนา ดูแลบริหารทั้งระบบสายน้ำโดยเฉพาะปิงตอนล่าง ไหนจะต้องปั่นไฟฟ้า ไหนจะให้น้ำเข้านา ทำอย่างไร ชีวิตสังคมเปลี่ยนไปตามยุคสมัยทุกสิ่งทุกอย่างที่อำนวยประโยชน์ อำนาจ ความสะดวกต้องจัดการเปลี่ยนระบบการผลิตแบบภูมิปัญญาธรรมชาติตัดขาด ตัดตอนห่วงโซ่ชีวิตวงจรสัตว์น้ำ ได้อย่าง เสียอย่าง เป็นกฎเกณฑ์ของการพัฒนาบ้านเมือง ที่ไม่มีสิ่งใดจะได้อะไรเพียงอย่างเดียวด้านเดียว

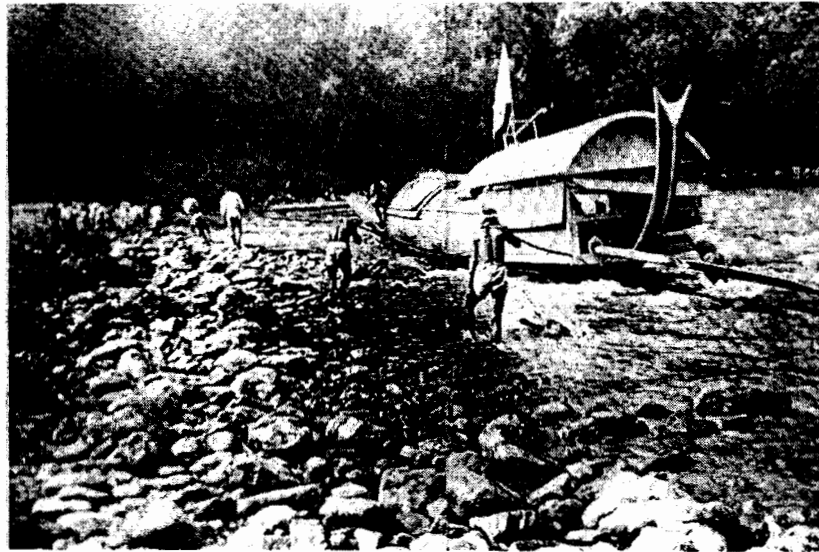
ภาพที่ 1.46 หลักหรือระหัดวิดน้ำภูมิปัญญาของชุมชนคนริมแม่ปิง

ที่มา : สมุดสะสมภาพ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

นอกจากนี้ยังมีผู้อื่นอีกมากมายที่หลงเสน่ห์แห่งธรรมชาติเหนือน้ำสายน้ำ ที่ผ่านเหตุการณ์ความทรงจำที่ได้บันทึกไว้ในสมองของคนบางคนที่มีอาชีพเดินเรือ จากปากน้ำโพถึงเชียงใหม่เป็นระยะเวลาหลายปีในอดีตความทรงจำ ความประทับใจที่ไม่มีวันลืมที่ผู้วิจัยเอง ไม่สามารถจะ

ไม่ได้บันทึกเรื่องราวเหล่านั้นไว้ให้คนชนรุ่นหลังได้อ่านและศึกษา เช่น ความทรงจำของ นายปิ่น นางจัน กันจันะ ที่ทั้งสองได้เพียรพยายามลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต พรูปร่างพรายอธิบาย ออกมาทุกครั้งเมื่อมีโอกาสได้สนทนา ท่านมีอาชีพ ขนส่งทางเรือและล่องแพไม้จากบ้านนาล่องลง ปากน้ำโพ เชี่ยวชาญในการลงหลักปักกรอ บังคับ แพซุง คัดท้ายเรือล่องเรือหางเมงป่องหรือ เรือซุดทั้งลำ สารพัดเรือสามารถบังคับต่อพายได้อย่างเชี่ยวชาญวิ่งเดินบนกابเรืออันแคบ เมื่อยาม ใช้ถ่อตั้งแต่เรือ 3 ถ่อ 4 ถ่อ หรือ 5 ถ่อ มีความชำนาญในเทคโนโลยีวิธีเรือแพ ไม่ว่าจะเป็นการ คัดไม้ ไล่ซุง เจาะจุกผูกไม้ ปั่นฝืนพรวนใหญ่เท่าแขนด้วย ปอมะนิลา หลักรอไม้ขนาด 2 กำ ยาว 4 วา ปลายแหลมลอยคอกอยู่ท้ายแพกลางน้ำได้เป็นวัน ๆ มีความชำนาญการบังคับเลี้ยว การชะลอ การหยุดแพหลวงไม้เป็นร้อยท่อนให้หลุดรอดปลอดภัย จากตอไม้กลางน้ำหรือ เกษหาด นั้นซึ่งอาจพามาซึ่งความหายนะของชาวแพ หรือแพแตกได้

ภาพที่ 1.47 เรือแม่ปะ หรือ เรือหางเมงป่องกำลังถูกลากให้พ้นแก่งในแม่น้ำปิง
ที่มา : สวัสดิ์ อ่องสกุล, 2538 : 292

นิมิตฝันในระยะ การเดินทางอาจเป็นตัวบ่งบอกถึงความหายนะ เช่น ถ้าฝันถึงพ่อแม่ปู่ย่า ตาทวด ผู้มีพระคุณ หรือเทวดานั้น จะทำให้การเดินทางที่ขวนั้นปลอดภัย แต่ถ้ายามใดได้ฝันเห็น สตรีอิทธิเพศหญิงงาม มาพรอดคอดเม็กน้ำแตก (อสุจิหลัง) นั้นแหละท่านว่า แม่ย่านาง นางไม้ จะพิโรธ เป็นตัวบ่งบอกว่าแพจะแตกหรือเกยตื้น แม้ก่อนออกเดินทางทุก ๆ ครั้งจะต้องทำพิธี บนบานศาลกล่าวแล้วก็ตามที่ การลอคอน้ำทั้งวันจะต้องไม่รู้จักคำว่าหนาวหรือร้อน พันยาเส้น ไบตองไม้ขีดไว้ในผ้าขาวม้าพันบนศีรษะโดยไม่ให้เปียกน้ำ ขาไขว้พุงตัวให้ลอย สองมือมวนยา

จุดไฟได้อย่างคล่องแคล่ว ลอยคอบจากบ้านนาถึงปากน้ำโพ 10 – 15 วัน แล้วแต่กระแสน้ำและเหตุปัจจัยอื่น เช่น ล่องน้ำเปลี่ยนทางตำแหน่งตอไม้ใหม่ที่ไม่อยู่ในระวางแห่งความทรงจำ เป็นต้น

การขนสินค้าขึ้น สิ่งที่ต้องระวังเป็นพิเศษคือเกลือเม็ดซึ่งไม่ถูกกับน้ำ แม้เวลานอนตอนกลางคืนต้องเอาเท้าแช่หรือตะน้ำไว้ที่ท้องเรือ เพื่อจะระวังน้ำรั่วเข้าเรือซึ่งเป็นปกติของเรือไม้เคลื่อนไหว มักจะต้องเกิดรูรั่วอยู่เป็นประจำ เมื่อมีน้ำมาสัมผัสเท้าเมื่อใดต้องรีบลุกขึ้นมา นำกะลาวิดน้ำให้แห้ง จึงจะนอนต่อได้ ไม่เช่นนั้นเกลือจะละลายหมดการเดินทางในช่วงฤดูน้ำหลากประมาณเดือนกันยายน – เดือนตุลาคม น้ำจะมีฟองท่วม ชาวเรือจะต้องนำใบเหียงมาเหน็บสานกุดขอบเรือสูงให้พ้นฟอง ที่ลอยฟองอยู่เต็มลำน้ำ ฟองสูงขนาดมองไม่เห็นเรือในบางครั้ง คนคัดท้ายต้องเพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น

ภาพที่ 1.48 แพไม้ขนอสัก

ที่มา : สมุดสะสมภาพ มะลิวัลย์ ปิ่นตาใส อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ภาพที่ 1.49 หลุกในน้ำแม่ปิง ในภาพมีเรือหางแมงป่องด้วย

ที่มา : สรวดี อ่องสกุล, 2538 : 170

การขยเรือตอกหมันด้วยชันและน้ำมันยางชาวเรือจะต้องปฏิบัติการได้ทุกคนซึ่งจะต้องทำ
 ทุกครั้งเมื่อการเดินทางสุดลัน หรือเสียวหายมากที่สุดตอนนำเรือผ่านแก่งโขดหินที่ท้องเรือต้องครูด
 รุนแรงผ่านฝายที่มีทั้งฝายไม้ไผ่และฝายท่อนซุงที่ชาวบ้านได้ยกระดับน้ำ ให้ลูกไม้ยกน้ำเข้านาไร
 หลุกหรือระหัดวิดน้ำตักน้ำขึ้นตลิ่งสูง โครงสร้างไม้จริงผสมไม้ไผ่กระบอกไม้ไผ่เรียงรายรอบเพลา
 กลมติดตั้งเอียงให้ได้องศา เมื่อดองน้ำปากกระบอกเอียงลง และปรับเอียงขึ้นเมื่อลูกหมุนขึ้นและ
 กลับเอียงต่ำอีกครั้งเมื่อหมุนเลขแกนเพลา มี ลางไม้ไผ่หรือไม้ซุงรับน้ำจากกระบอกเอียงไหลเข้า
 ร่องตลิ่งนำน้ำเข้านาไร หมุนทั้งวันทั้งคืน หลุกปรับยกขึ้นลงได้ตามระดับน้ำโดยระบบคานคิดคาน
 ังคเมื่อน้ำในนาเกินกว่าความต้องการก็จะมีช่องน้ำไหลกลับลงน้ำปึงได้อีกครั้งหนึ่ง (Reverse)
 เป็นการบริหาร จัดการน้ำด้วยศาสตร์ภูมิปัญญา เพื่อไม่ให้ น้ำไหลทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ หลุก
 ไม้จำเป็นต้องเติมน้ำมันอัดจารบี มีมอเตอร์ ให้สันเปลืองทรัพยากรน้ำมัน เหมือนเครื่องสูบน้ำใน
 ปัจจุบัน พังชำรุดสามารถซ่อมแซมได้ด้วยตนเองเพราะไม่มีเทคนิคเทคโนโลยี แมกคานิกชั้นสูง
 ใช้เพียงความชำนาญเชิงช่างพื้นฐาน ภูมิปัญญา ที่บรรพชนได้สั่งสอนสืบทอดกันมาโดยไม่ต้องมี
 โรงเรียนสอนให้เปลืองงบประมาณ แผ่นดิน

วิถีชนคนริมปึงมีเพียงอดีตที่เล่าต่อหรือบันทึกไว้แห่งความทรงจำ อันมีประโยชน์ยิ่ง
 การศึกษาครั้งนี้มุ่งหวังที่จะค้นหาคำตอบในคำถามที่ว่า เกิดอย่างไร อยู่อย่างไร ทำอย่างไร
 ในองค์แห่งความรู้

ภาพที่ 1.50 เรือแม่ปะ หรือเรือหางแมงป่อง
 ที่มา : สรัสวดี อ๋องสกุล, 2538 : 465

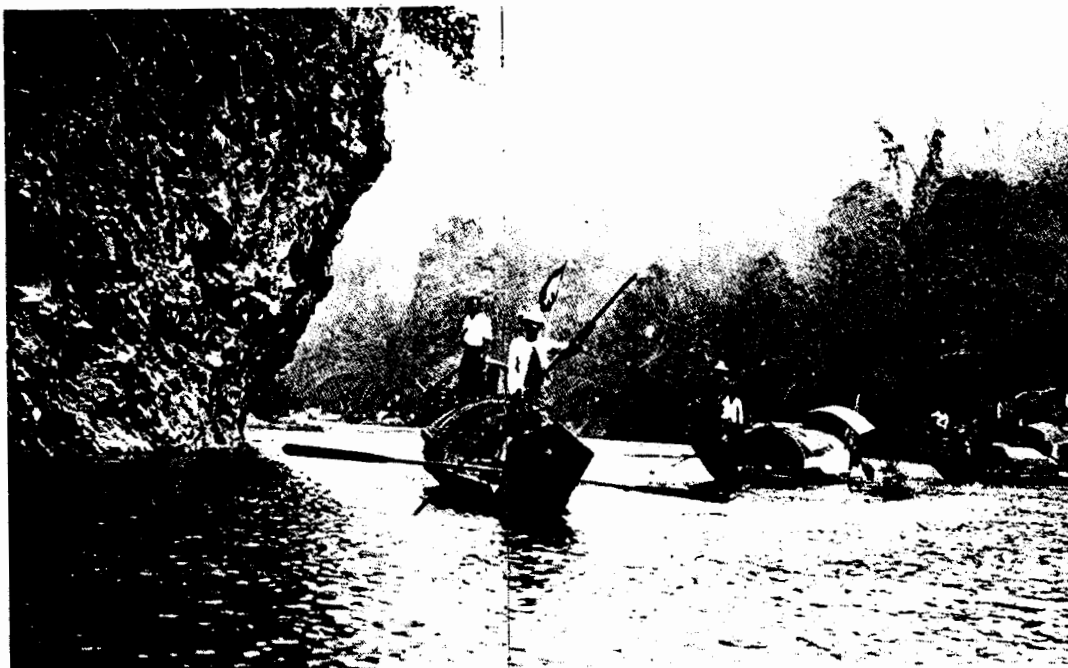

ภาพที่ 1.51 แพของชาวบ้านที่ใช้เดินทางในแม่น้ำปิง

ที่มา : สมุดสะสมภาพ มะลิวัลย์ ปิ่นดาใส อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

สรรพศาสตร์ภูมิปัญญาชนที่บรรพชนได้สร้างส่งสมไว้อันยาวนาน และมีสิ่งใดบ้างเพียงใดที่พอจะรื้อฟื้น พัฒนา อนุรักษ์ ให้ได้เห็นหรือไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา เกิดจิตสำนึก ความภาคภูมิใจในวิถีอดีต เราจึงควรริบเร่งที่จะนำสิ่งดังกล่าวต่าง ๆ ที่ยังพอมิ พอลาได้ สร้างใหม่ได้ ซึ่งน่าจะนำมาช่วยแก้ปัญหาสิ่งต่าง ๆ ที่ชนปัจจุบันกำลังประสบอยู่ปัจจุบัน เช่น การขาดแคลนพลังงาน เช่น น้ำมัน ที่ไม่สามารถจะนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ความที่มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป อันนำมาสู่การขาดเสียได้ไม่ทันการ เช่น ป่าไม้ สัตว์ ทั้งสัตว์น้ำ และสัตว์ป่า ที่ต่างก็มุ่งหวังจะให้กลับมาสภาพเดิมดังอดีตได้อย่างไร

มนุษย์บอกกับตนว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญา มีการศึกษา รู้จักวิถีวิเคราะห์ ทั้งเหตุและผล ทั้งวิทยาศาสตร์ และสังคมที่ได้เรียนรู้กันมามากมาย แต่การกลับนำสรรพศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนได้อย่างไร นี่คือคำถามของการมุ่งหวังในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใครสามารถอธิบายได้ วิถีเราชาวแม่น้ำปิง จำต้องจำยอมโดยไม่มีเงื่อนไข สงบเงียบไม่มีข้อโต้แย้ง

ภาพที่ 1.52 สภาพการเดินทางเรือระหว่างเชียงใหม่ถึงพระนคร
ที่มา : สรัสวดี อ๋องสกุล, 2538 : 182

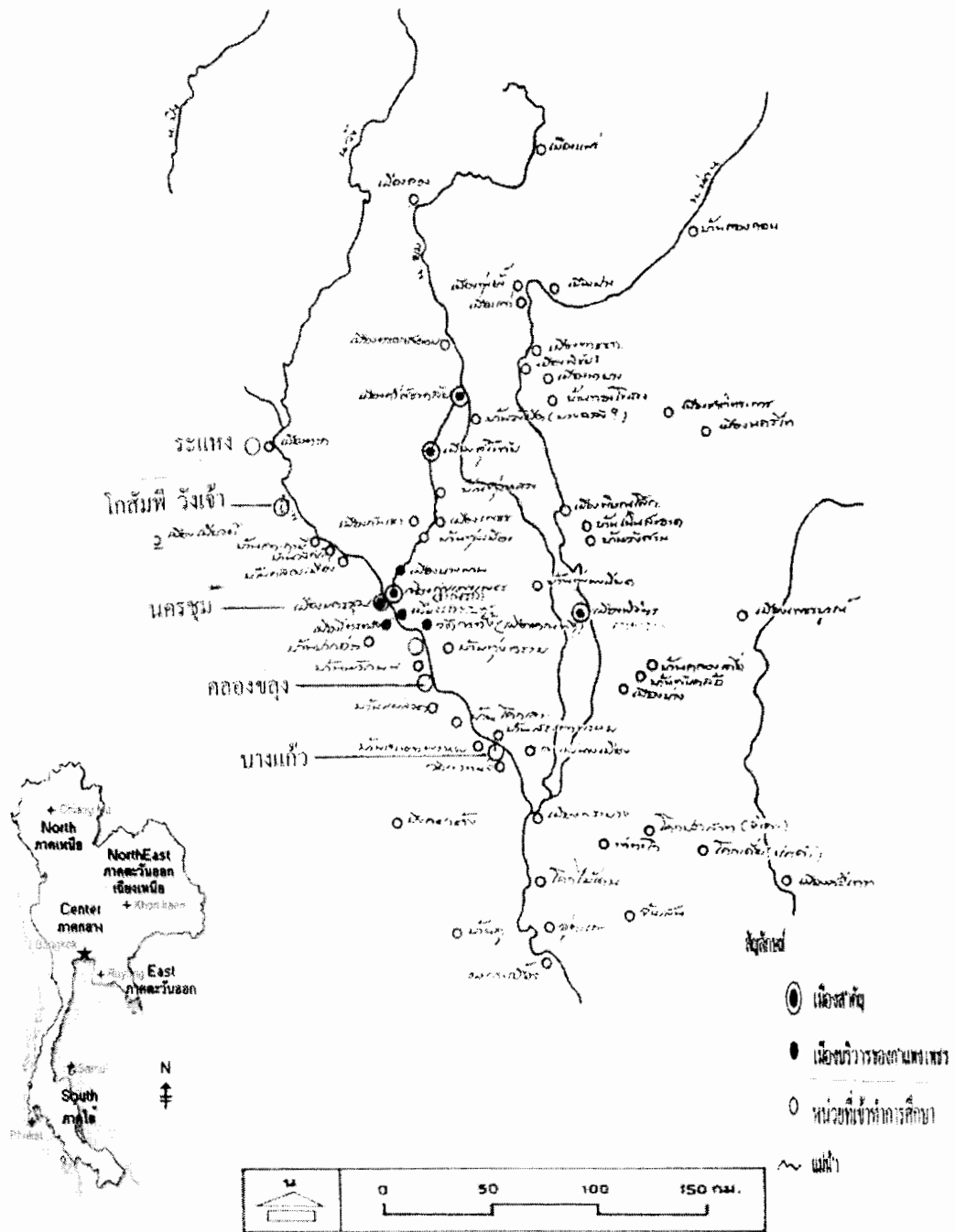
ภาพที่ 1.53 สภาพชีวิตของคนลุ่มน้ำปิงตำบลบ้านนาในลี้ลาแห่งคนแม่น้ำอันแสนสุข
ที่มา : ทิพาพร พิมพิสุทร, 2541 : 191

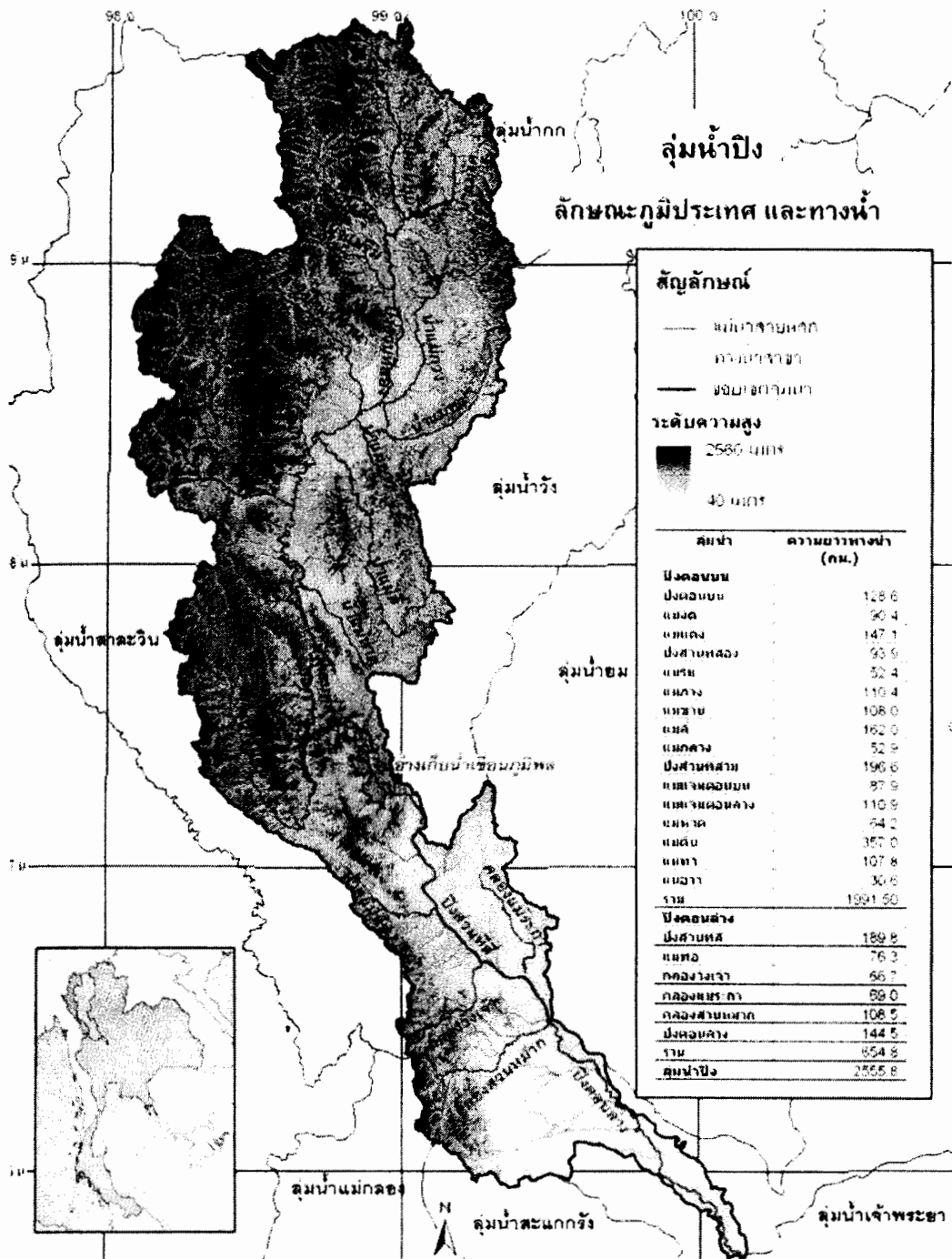
ภาพที่ 1.54 สภาพชีวิตของคนลุ่มน้ำต.บ้านนาที่ต้องอพยพมาอยู่ที่จัดสรรได้เขื่อน
ที่มา : ทิพาพร พิมพิสุทร, 2541 : 71

การปรับตัวเปลี่ยนวิถีกลายเป็นคนครึ่งบกครึ่งน้ำชาวกะเหรี่ยงบ้านนาไฮ ตำบลบ้านนา อำเภอสางเภา จังหวัดตาก จำต้องฝึกหาปลาเป็นอาหารไม่หวังว่าน้ำจะขึ้นลงเมื่อใด ใครจะมาจะไป ไม่รับรู้แต่ตัวตุ๊กจะอยู่ ณ ที่นี้ตลอดไป ชีวิตชาวบ้านนาไม่มีทางเลือกกลับต้องเข้าไปอยู่ในที่ได้ แบ่งสรรเรียกว่า บ้านจัดสรร คูซัดเจน บ้านนาเมืองนา เมืองอู่ข้าวของชาวน้ำ เมื่อเดินทางผ่านต้อง แวะพักเป็นชุมชน โบราณแต่ก่อนกาล อันตทานหายไป

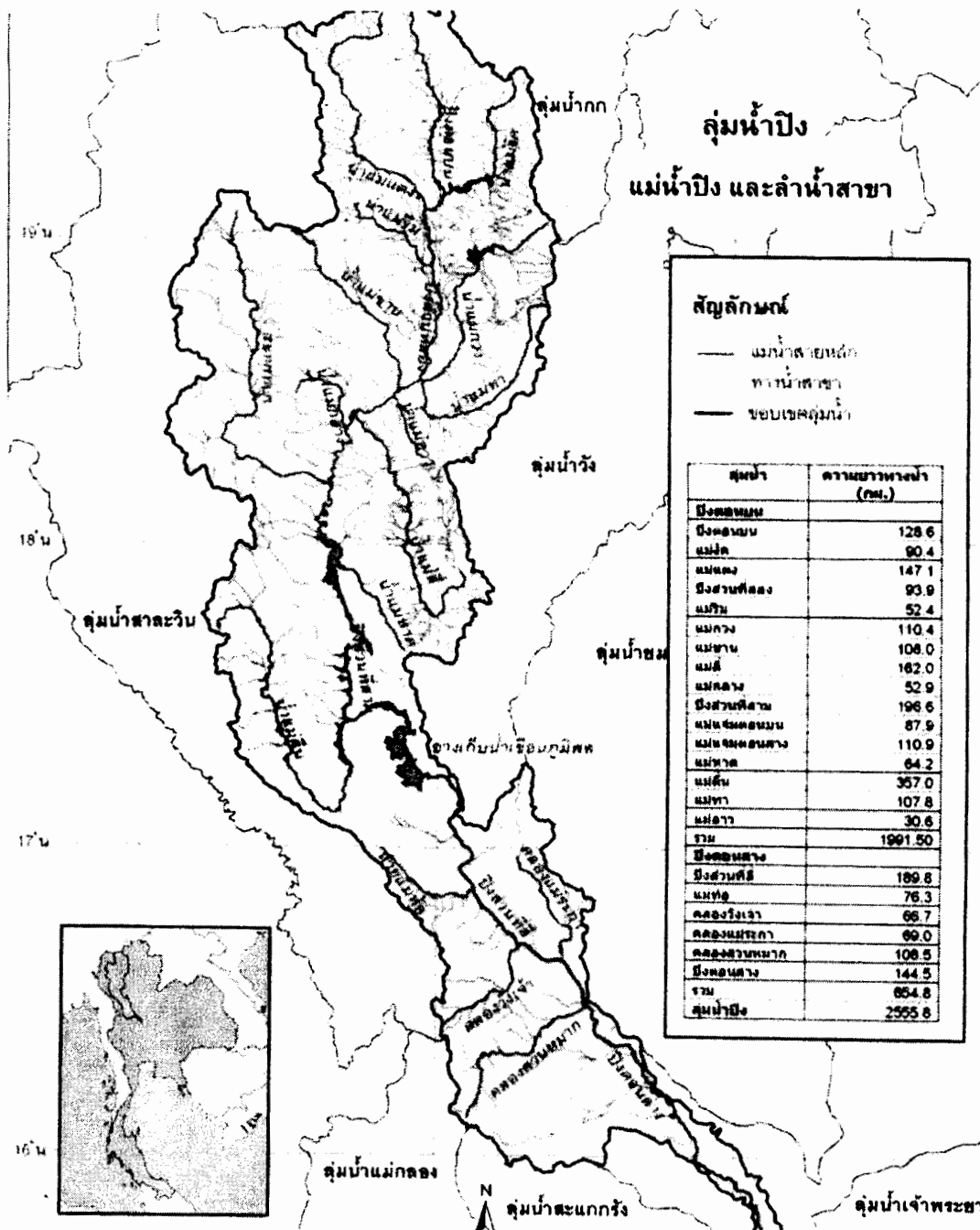
การศึกษาคิดเพื่อการวางแผนในอนาคต เพื่อไม่ให้เกิดการผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำอีกของ สังคมไทย แม้กระทั่งในปัจจุบันเช่นกันการให้ทุน มอบทุน จะเป็นการมอบหนี้ให้กับชุมชน หรือไม่ ซึ่งเมื่อวัฒนธรรมเดิมเราไม่มี เรามีทุนแห่งวัฒนธรรม มีทุนแห่งสังคมเป็นทุนเดิม ที่ช่วยเหลือเกื้อกูล กันมาอย่างสงบสุข การเพิ่มทุนเพิ่มเงินอาจจะนำไปสู่การทำลายทุนแห่งสังคมและวัฒนธรรมที่ดีได้ หรือไม่เพียงใด นั้นเป็นเพียงข้อสังเกตเท่านั้น ที่ครั้งนี้กำลังดำเนินการหาทุนแห่งสังคมวัฒนธรรม ดั้งเดิมว่า ยังพอมีอยู่ ณ ที่ใดบ้าง อย่างไร เพียงใด เพื่อนำมาพัฒนาให้เป็นทุนแห่งชีวิตที่แท้จริงต่อไป

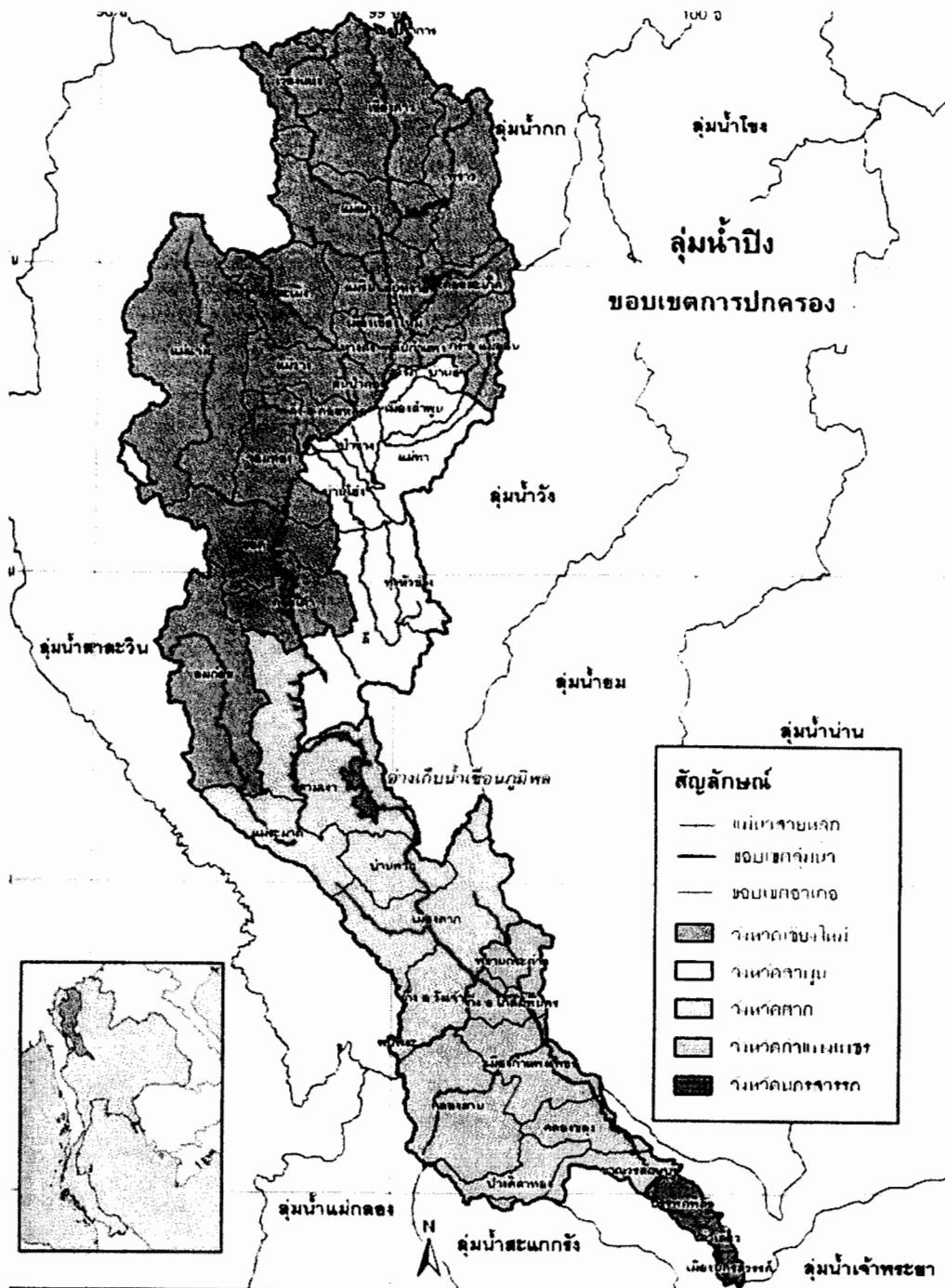
ภาพที่ 1.55 ย่านกลุ่มเรือนพื้นถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ ถึง จังหวัดตาก
 ที่มา : ประสงค์ เอี่ยมอนันต์และคณะ, 2536 : 12

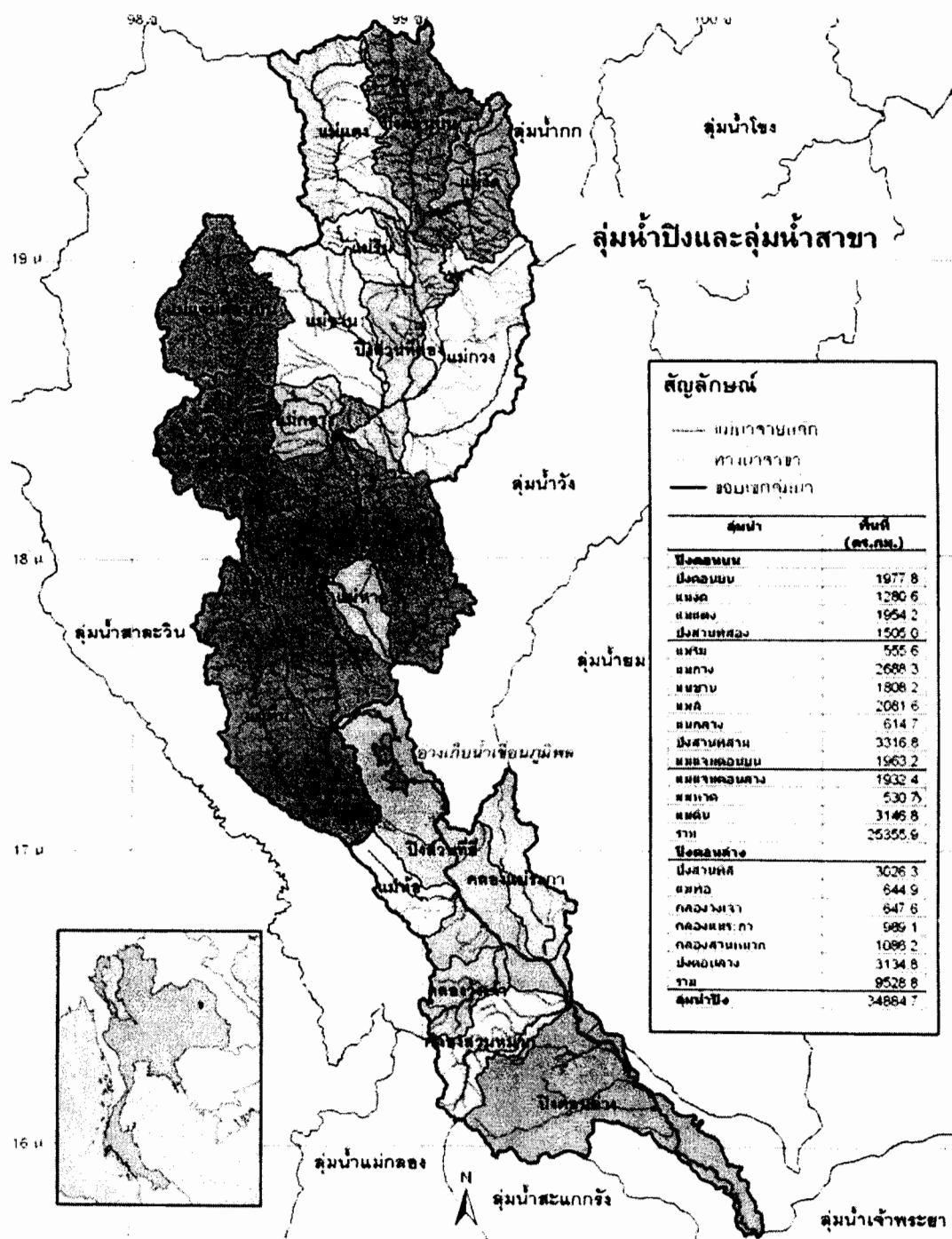
ภาพที่ 1.56 ลักษณะภูมิประเทศและทางน้ำ
ที่มา : วสันต์ จอมภักดีและคณะ, 2547 : 2-11

ภาพที่ 1.57 ลุ่มน้ำปิงและลำน้ำสาขา
ที่มา : วสันต์ จอมภักดีและคณะ, 2547 : 2-12

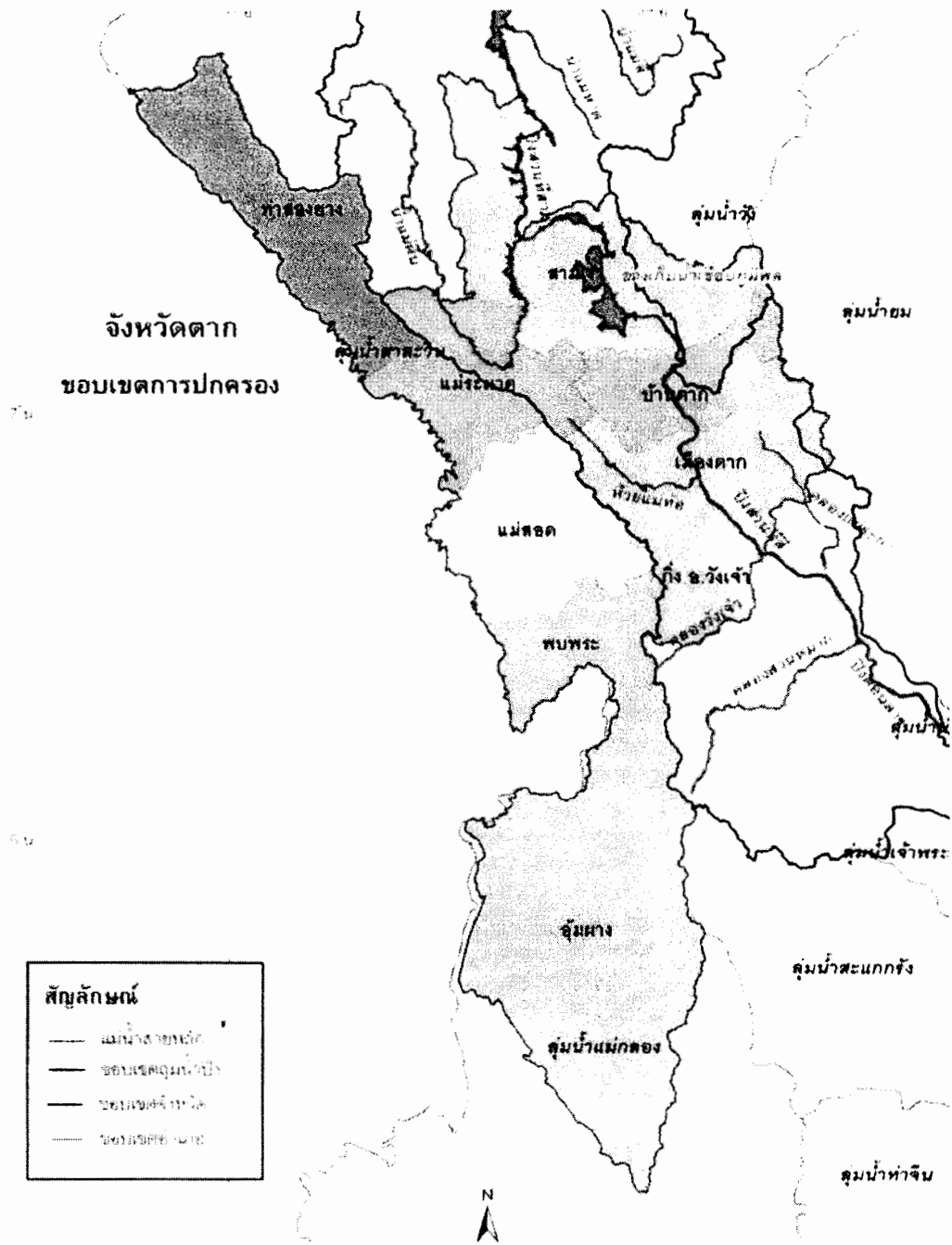

ภาพที่ 1.58 ขอบเขตการปกครองในลุ่มน้ำปึง
ที่มา : วสันต์ จอมภักดีและคณะ, 2547 : 2-3

ภาพที่ 1.59 ลุ่มน้ำปิงและลำน้ำสาขา

ที่มา : วสันต์ จอมกักดีและคณะ, 2547 : 2-10

ภาพที่ 1.60 ขอบเขตการปกครองจังหวัดตาก
ที่มา : วสันต์ จอมภักดีและคณะ, 2547 : 2-6

บทที่ 2

ภูมิเหยา ภูมิเรือน

ภูมิปัญญาและคุณค่าทางสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัย

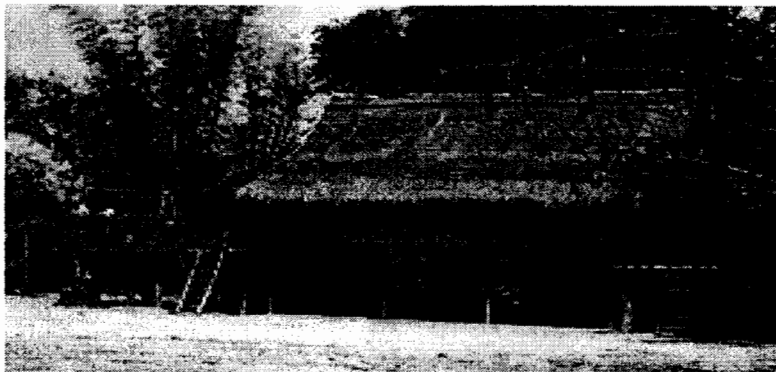
(Folk Wisdom Vernacular Architecture Value)

มนุษย์ได้พัฒนาที่อยู่อาศัยจากอดีตที่เคยอยู่ถ้ำเพิงผา มาเป็นเรือนผูกไม้ไผ่ ไม้จริงจนถึงคอนกรีต โลกสอนให้คนต้องดิ้นรนขวบหาสิ่งกำบังปกป้องชีวิตที่สำคัญคือ “เรือน” ที่พำนักอาศัย (Shelter) ให้กายเข้าพักพิง ให้ใจได้สัมผัสอบอุ่น เรือนจึงมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามการพัฒนาของสังคม เรือนเป็นตัวบ่งบอกแห่งฐานะของผู้พักอาศัยเป็นกฎเกณฑ์ของสังคมทุกชาติทุกภาษา ปราสาทราชวัง ตำหนัก อาศรม คฤหาสน์ ฤๅ กระท่อม เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงผู้อยู่อาศัยของเจ้าของอย่างชัดเจน

คำว่า เรือน ผูกพันกับชีวิตของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง เรือนยังมีความหมายได้ใน หลายนัย ที่ให้ความหมายตามชื่อเรียก เรือนใหญ่ เรือนหลวง เรือนหอ เรือนพ่อ เรือนแม่ เรือนแพ เรือนผูก แต่ละเรือนจะบ่งบอกวิถีชีวิตของผู้อยู่บนเรือนนั้น แตกต่างกันไป คน ส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักเข้าใจว่า “บ้าน” คือ “เรือน” เป็นคำที่ใช้แทนกันได้ แท้จริงแล้ว ความหมายดั้งเดิมนั้นแตกต่างกัน “บ้าน” คือ พื้นที่ที่กันไว้ปลูกเรือนสำหรับอยู่ มีบริเวณเป็นเขตโดยรอบ เพราะฉะนั้นบ้านเป็นที่อยู่ทั้งหมดรวมทั้งตัวเรือน และสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นเรือนของคนไทยในภาคกลางหรือภาคอื่นจะคล้ายกับเรือนคนลุ่มน้ำปิงที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมของผู้คนเหล่านั้น แต่มีได้มีผู้ใดบันทึกไว้ดังเช่นสภาพบ้านเรือน ชาวกรุงศรีอยุธยาที่ โยส เซาเต็น หมอแกรมเฟอร์ชาวเยอรมันหรือ มร.เดอะ ลาลูแบร์ (ไพโรจน์ แสงจันทร์, 2536 : 10, อ้างถึงจดหมายของ โยส เซาเต็น ในประชุมพงสาวดาร เล่ม 47 ภาค 76.2531, 157) ได้บันทึกไว้ในจดหมายเหตุให้ได้หลักฐาน แต่ก็พอจะเชื่อได้ว่ามีสภาพเรือนอยู่อาศัยใกล้เคียงกัน

ชุมชนคนลุ่มน้ำปิงกับชุมชนคนกรุงศรีอยุธยาหรือชนกลุ่มภาคเหนือโยนก นั้นมีการติดต่อกันมาแต่อดีตและมีความ สัมพันธ์กันในการปกครองมาตลอดจนถึงสมัยกรุงธนบุรี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์และปัจจุบัน แล้วพัฒนารูปแบบเรือนเป็นแบบต่าง ๆ ที่มีใช้ทรงไทยเดิมตามอิทธิพลของสังคมและการปกครองโดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 ฝรั่งเศสชาติเข้ามาอิทธิพลมากในสมัยนั้นและก็ได้ด้วยการปกป้องบ้านเมืองที่มีให้ตกเป็นเมืองขึ้น พระองค์ท่านได้ทรงปฏิบัติต่อบ้านเมือง เพื่อมิให้ตกเป็นอาณานิคม ดังเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมเรือน พอจะยกตัวอย่างบางเหตุการณ์ได้ดังนี้

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงระดมพัฒนาประเทศด้วยความคิดอย่างยุโรปทั้งสองพระองค์ ได้นำบ้านแบบนอกเข้ามาด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้มีฐานะมั่งคั่งเป็นจำนวนมากได้สร้างบ้านแบบนอก บ้านแบบนี้ผู้ค้ำขึ้นทั่วไปในพระนคร แต่คนเหล่านั้นหาได้เข้ามาอยู่อาศัยในบ้านเหล่านั้น ยิ่งชาวยุโรปไม่ เพราะไม่สามารถที่จะเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนได้ง่าย ๆ ปัญหาก็คือ เครื่องเรือน โดยเฉพาะคือเก้าอี้ คนเหล่านั้นไม่เคยรู้สึกสบายเลยเมื่อนั่งเก้าอี้ การนั่งเก้าอี้ด้วยความสบายและสง่างามได้นั้น สำหรับคนที่ได้รับการเลี้ยงดูให้ เติบโตใหญ่ขึ้นมาจากวัยเด็ก ที่เคยแต่นั่งกับพื้นย่อมถือได้ว่าเป็นความสำเร็จการห้อยขาต้องแต่งอยู่ข้างหน้าตัวเองและส่วนใหญ่ก็ห้อย ต้องแต่งจริง ๆ เพราะขาไม่ยาวพอที่จะหยั่งถึงพื้นได้นั้น เป็นการฝืนต่อคติของเขาทั้งใน เรื่องของสภาพสุขภาพและในเรื่องของความสบาย ฉะนั้น บรรดาผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านแบบนอก จึงหันไปเลือกใช้ชีวิตประณีประนอมคือ จัดห้องเอาไว้ห้องหนึ่งครบครันไปด้วยเก้าอี้ โต๊ะและตู้อันตกแต่งสวยงามเข้ารูปยุโรปเลยทีเดียว แล้วเขาก็กลับไปอยู่ในห้องอื่นและนั่งลงกับพื้นเหมือนอย่างที่บ้านบรรพบุรุษได้กระทำมาต่อไป จากความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงสภาพเรือนดังกล่าว จึงทำให้เกิดปัญหาในระยะเริ่มแรกและก็ได้ผ่อนปรน สืบต่อมา จนทำให้เกิดความนิยมในหมู่ชาวบ้านทั่วไป ในการสร้างเรือนอยู่อาศัยที่เป็นรูปแบบต่าง ๆ ในสมัยต่อมาด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 2.1 แสดงลักษณะเรือนชนบท

ที่มา : กรมการผังเมือง, 2541 (กรมการผังเมือง, เข้าถึงได้จาก

<http://designl.Chandra.at.th /xrch / Plening/artic/e-t.thm, 2541>)

ลักษณะเรือนไทยที่ยังคงหลงเหลืออยู่ให้เห็นถึงวัฒนธรรมเรือนในแนวริมน้ำปึงตอนล่างและตอนกลาง แบ่งออกตามรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม ได้ 5 ประเภท ดังนี้คือ

- เรือนไทยเดิม (Thai House), เรือนไทยล้านนา
- เรือนไทยปั้นหยา (Hipped Roof House), เรือนไทยมนิลา (Gable Roof House)
- เรือน โถงและเรือนแถวค้าขาย (Shop House or Store House)

- เรือนประยุกต์ (Half Hipped Roof House) หรือ เรือนคหบดี แบบตะวันตก

เรือนไทยเดิม (Thai House)

การกำหนดชื่อให้เป็นเรือนทรงไทยเดิม หรือ Thai House นั้นก็เนื่องด้วยลักษณะเรือนแบบนี้ เป็นเรือนที่ได้รับการออกแบบ (Design) การวิเคราะห์ (Analysis) การมีความคิดสร้างสรรค์ (Creative) อย่างมีเหตุมีผลของตัวเรือนเอง ที่ได้มาซึ่งความพอเหมาะ (Comfortable) ความลงตัว (Divisible) ความสวยงาม (Aesthetic) ความมีเอกลักษณ์ (Uniqueness) และ ความพึงพอใจ (Delight) ซึ่งพอเพียงที่จะตั้งชื่อให้ว่านี่คือเรือนทรงไทยแท้ จากหลักฐานของอาคารต่าง ๆ เหล่านั้นยังคงมีอยู่ให้เราได้เห็น ได้ให้ชื่นชมในผลงานสถาปัตยกรรมเรือนนั้น มีอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน

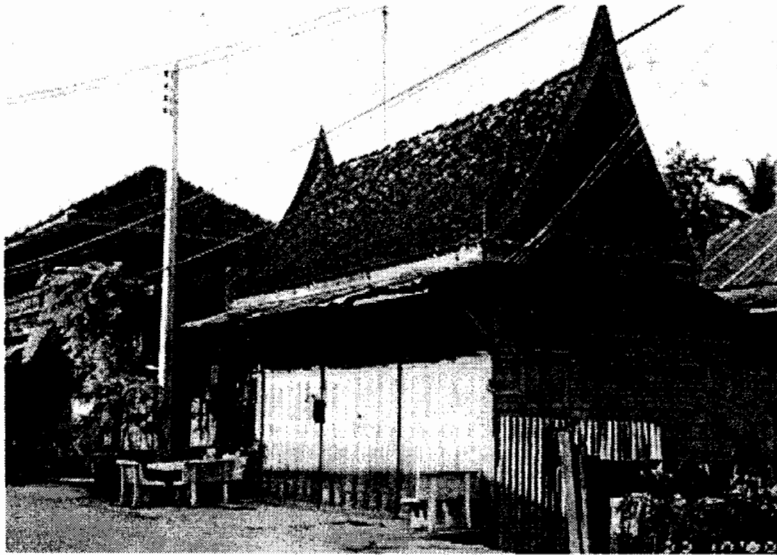
เรือนไทยเดิมของสกุลช่างชุมชนคนลุ่มน้ำปิงนั้น ยังพอมีให้ได้ศึกษา ที่ตั้งอยู่ในชุมชนชาวตลาดเก่าเลี้ยว กำแพงเพชรและตากทั้งสองฝั่งแม่ปิง เช่น บรรพตพิสัย คลองขลุง นครชุม ตาก ะแหง เป็นต้น

แต่แท้ที่จริงแล้ว เรือนลักษณะนี้มีมากกว่าที่กล่าว แต่เนื่องด้วยเมื่อ 20-30 ปีที่ผ่านมา เรือนเหล่านี้ทรุดโทรมลงตามกาลเวลา ตามธรรมชาติของไม้ โครงสร้างกระเบื้องดินเผา ยกแก่การแก้ไขของเจ้าของเรือนประจวบเหมาะกับนักสะสม นักอนุรักษ์ในภาคกลาง ผู้แสวงหาเพื่อที่จะได้ ซึ่งเรือนทรงไทยลักษณะแท้เก่าแบบสกุลช่างดั้งเดิม จึงเกิดธุรกิจซ่อมเรือนขาย นำโดยผู้เชี่ยวชาญ การรื้อถอนเรือนจากภาคกลาง ได้ขึ้นมาทำการซื้อเรือนไทยลักษณะนี้ ไปซ่อมแซมแล้วก็ขายให้กับ คหบดีผู้มีความรักและชื่นชอบเรือนไทยทั้งที่แต่เดิมมิให้เห็นมากมาย (สัมภาษณ์ นายวิชัย สาระขวัญ, ช่างรับซื้อเรือนเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

ภาพที่ 2.2 แสดงลักษณะเรือนไทยกำแพงเพชรในสมัยรัชกาลที่ 5

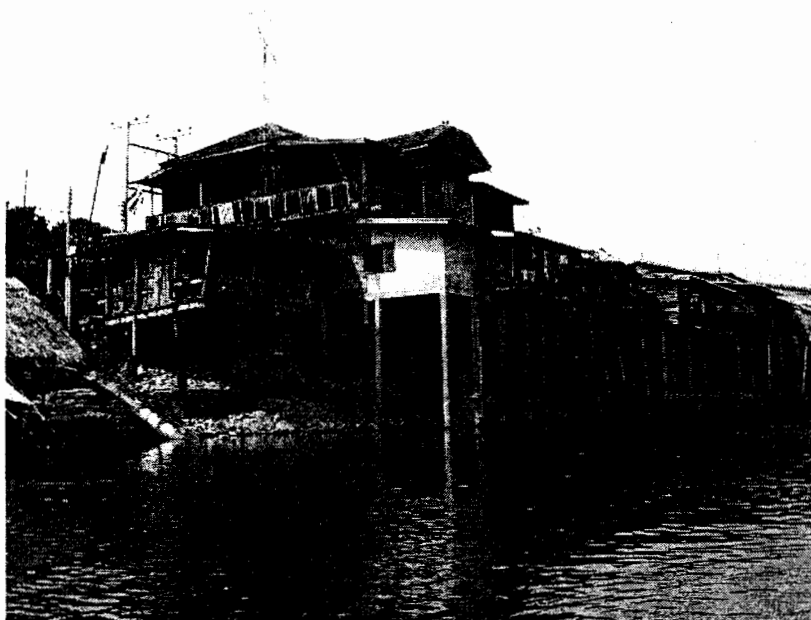
ที่มา : สันติ อภัยราชและคณะ, 2538 : 114

ภาพที่ 2.3 แสดงลักษณะลักษณะเรือนไทยแบบเรือนค้ำขายชวานครชุม อำเภอเมือง
จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2540

ภาพที่ 2.4 แสดงลักษณะรูปด้านหน้าของเรือนไทย นางพี ปานะ เจ้าของเรือน เขตเทศบาล
จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2540

ภาพที่ 2.5 บ้านริมน้ำ ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2540

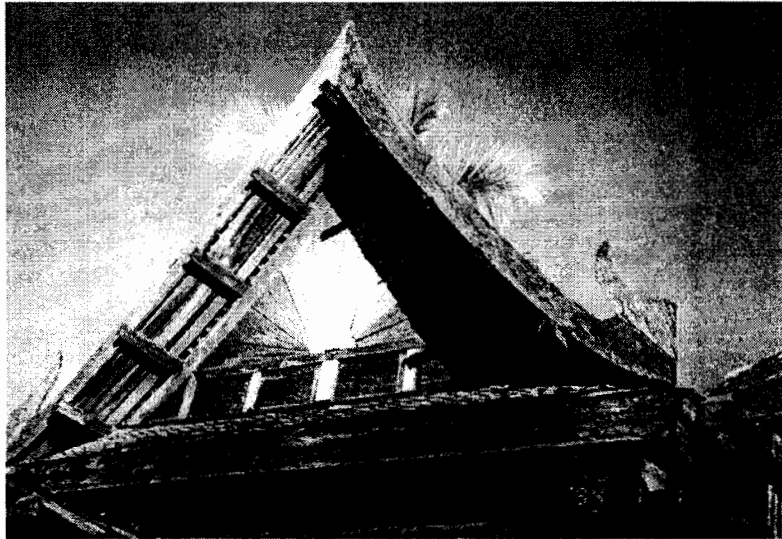
ลักษณะเรือนไทยเดิม เป็นเรือนทรงสูงโปร่งยกได้สูงสูงกว่าพื้นดินพอให้พื้นสิริระ ระเบียบลดต่ำลงและชันหรือนอกกระดานลดต่ำลงเป็นลำดับ ทำให้เกิดช่องว่างให้ลมพัด ผ่านตัวเรือนได้สะดวก เพื่อเกิดการไหลเวียนของกระแสลม หลังคาทรงสูงคล้ายจอมแห มุงได้ทั้งแฝกและกระเบื้องดินเผาแผ่นเล็ก ความสูงชันจึงทำให้น้ำฝนไหลเร็ว ไม่รั่วซึมและทำให้ การยึดเกาะของกระเบื้องมั่นคงด้วยเช่นกัน เสาเอียงสอเบา จึงเกิดความมั่นคงในการรับแรงลมพายุได้ดี และคู่อ่อนช้อย มีป็นลมคัดโค้ง คู่มือให้เห็นคล้าย พนมมือ ในหลักปฏิบัติของพุทธมามะกะ

ลักษณะทั่วไปเรือนไทยเดิมชุมชนคนลุ่มน้ำปิง

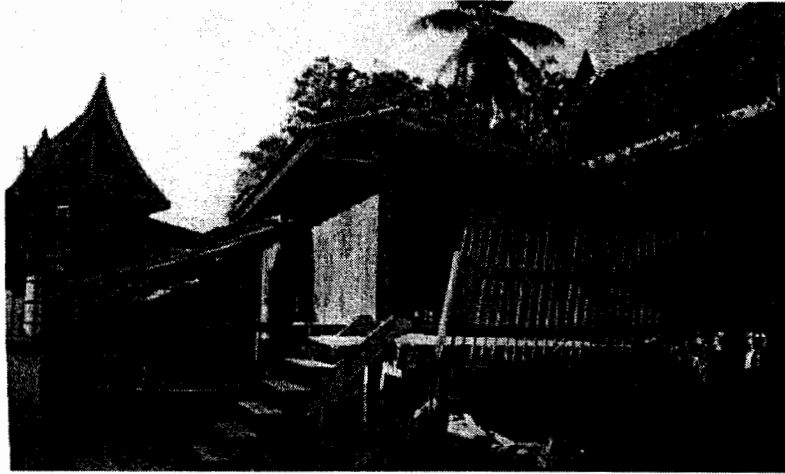
เรือนไทยเดิมลุ่มน้ำปิงที่มีให้ศึกษานั้น เป็นลักษณะเรือนครอบครัวเดี่ยวเกือบทั้งหมด หรืออาจจะมีการขยายบ้างก็เพิ่มเพียงหลังเดียว แล้วเล่นชานถึงกัน เมื่อเวลา ลูกสาวออกเรือนหรือแยกครัว จะไม่เห็นมีเรือนหมู่แบบภาคกลาง ซึ่งคล้ายกับการแยกเรือน ซึ่งในภาคอีสานถือกันว่า เรือนเดี่ยวห้ามมีสองเขยอยู่ร่วมกันดังคำพังเพยที่ว่า “นาสองเหมือง เมืองสองท้าว เข้ายาสองเขย” (สำนักงานสร้างเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, 2536 : 131) และอาจเนื่องมาจากสภาพทางสังคมแตกต่างกัน เช่น เรือนหมู่ของ ภาคกลางนั้นเกิดจากการขยายเรือนของลูกที่พ่อแม่ต้องการให้เกาะกลุ่มของเครือญาติให้ได้มาก หรืออาจหาที่นอนในการปลูก เรือนใหม่ยาก เพราะส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่ม สังคมชาวภาคกลางมีที่นา

มาก บางครัวมีหลายครอบครัวที่จะช่วยให้การทำนาได้เพียงพอ ดังที่เคยได้ยินว่า บ้านเล็กบ้านใหญ่
สังคมคนภาคกลางอาจจะมีลูกเขย มีสะใภ้ วนเวียนอยู่กลุ่มเดิม ปัญหาอื่น ๆ จึงไม่มีดังเช่นสังคม
กำแพงเพชร ที่ส่วนใหญ่เขยมักมาจากต่างถิ่น และบริเวณที่ดินปลูกเรือนเป็นเนินพื้นน้ำ มีมาก การแยก
เรือนของคนลุ่มน้ำปิงจึงเป็นลักษณะแยกเรือนเดี่ยวหลังจากแต่งงานแล้ว

รูปแบบเรือนไทยเดิมนี่เป็นการพัฒนาแบบอย่างเรือนจากภาคกลางในสมัยอยุธยาถึง
รัตนโกสินทร์ ที่เริ่มมีการพัฒนาบ้านเมืองทั้งในพระนครและชนลุ่มน้ำปิง มีการติดต่อค้าขายและ
การปกครองจากส่วนกลางชัดเจนมากขึ้น รูปแบบของสถาปัตยกรรมเรือนจึงคล้ายคลึงกันอยู่
ศิลปวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นรูปแบบภาคกลางหรืออยุธยาอยู่หลายประการ ลักษณะการวางเรือนแบบ
ภาคกลางบางส่วน ถ้าเป็นเรือนไทยเดิมในเมืองของชนค้าขายในตลาดก็จะปรับปรุงรูปแบบให้สะดวก
กับอาชีพเช่นได้ดูไม่สูงมากนักและปรับหน้าเรือนให้เป็นเรือนค้าขายได้สะดวก แต่ก็ยังให้คง
เอกลักษณ์ และความงามได้อย่างลงตัว

ภาพที่ 2.6 แสดงลักษณะรูปด้านทิศเหนือของเรือน มองเห็นป้านลม
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2540

ภาพที่ 2.7 แสดงลักษณะเรือนไทยเดิมลุ่มน้ำปึง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2540

- A อุณหภูมิอากาศภายนอกประมาณ 35 องศาเซลเซียส
- B อุณหภูมิภายในได้ร่มไม้ประมาณ 32 องศาเซลเซียส
- C บริเวณใต้ถุนอุณหภูมิต่ำกว่า 28 องศาเซลเซียส

ภาพที่ 2.8 แสดงลักษณะการไหลเวียนของอากาศและอุณหภูมิ
ณ จุดต่าง ๆ ของเรือนไทย
ที่มา : สุนทร บุญญาธิการ, 2542 :7

ภาพที่ 2.9 แสดงลักษณะใต้ถุนพิพิธภัณฑสถานเรือนไทยกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2540

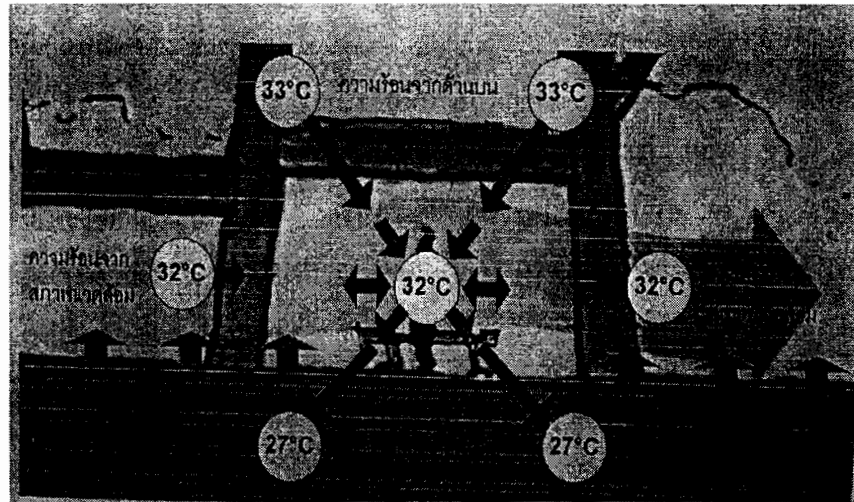
ส่วนประกอบเรือนไทยเดิม

มีทั้งแบบใต้ถุนสูงสำหรับผู้ที่มืออาชีพทำนา ทำไร่ และแบบเรือนต่ำที่เป็นเรือนค้าขายริมทาง เรือนยกสูงของชาวนานั้นคล้ายคลึงกับเรือนภาคกลางคือ

ใต้ถุน

ตัวเรือนยกสูงประมาณ 5 สอก (2.50 ม.) พื้นศิระระแต่มีเอื่อมถึงใต้ถุนนอกประสงค์ เช่น มีร้านเตี้ยส่วนหนึ่งไว้นั่งและเอนหลัง ในเวลากลางวันห้อยเปล เคียงลูกเคียงหลาน เป็นที่รับแขกตอนกลางวัน เป็นที่ประชุมย่อย เป็นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ยังชีพต่างๆ หรือเล่าไก่ก็มี เป็นบริเวณหัตถกรรม พื้นบ้าน เช่น ทอผ้า ปั่นด้าย จักตอก สานตะกร้า กระบุง เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นว่าประโยชน์พึงได้รับจากใต้ถุนนั้นมีมากมาย

ในช่วงเดือนเมษายน ที่มีอากาศร้อนมากในตอนกลางวัน ชาวบ้านมักใช้น้ำพรมลงบนพื้นดิน ใต้ถุนเรือนจะทำให้ไอน้ำระเหยขึ้นกลบฝุ่น ทำให้บริเวณนั้นเย็นสบายได้ระดับหนึ่งชั่วพักกินข้าวเวลากลางวัน รอบตัวเรือนมักขุดทำเป็นร่องน้ำเล็กๆ ตามแนวน้ำตกชายคา โดยรอบเรือนเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำฝนไหลเข้าใต้ถุนเรือน แล้วก็ทำร่องต่อเข้าบริเวณสวนครัวหลังเรือน คนโบราณถือว่าห้ามน้ำไหลผ่าน ใต้ถุนเรือนเป็นอัปมงคล

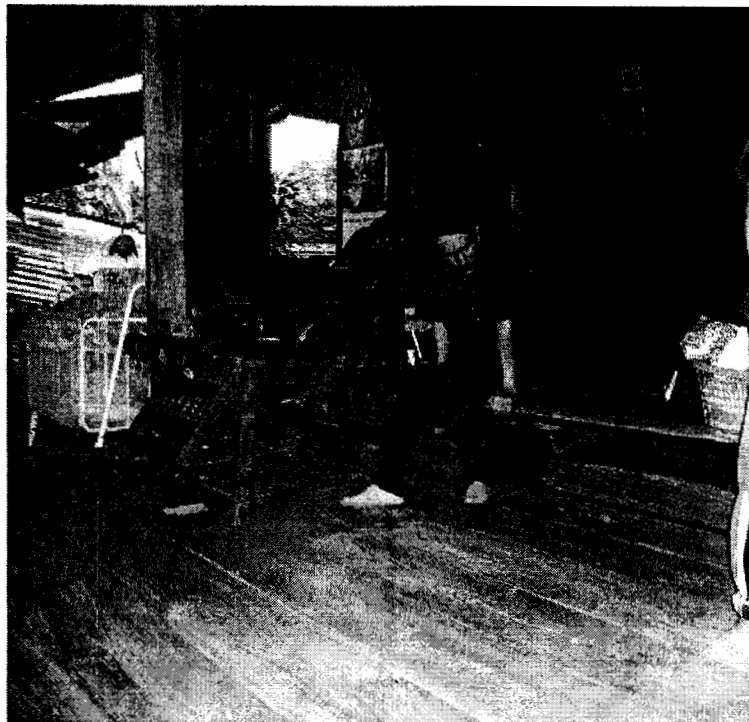
ภาพที่ 2.10 แสดงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อร่างกายคนเรา เมื่อนั่งอยู่บริเวณใต้ถุนบ้านของ “บ้านไทย” เมื่ออยู่ใกล้ผิวหนังที่เย็นกว่าผิวหนังของมนุษย์ ซึ่งมีอุณหภูมิเฉลี่ย ประมาณ 32 องศาเซลเซียส
ที่มา : สุนทร บุญญาริการ, 2542 : 7

ภาพที่ 2.11 แสดงลักษณะใต้ถุนเรือนในสังคมปัจจุบัน ใช้เป็นที่จอดรถจักรยานยนต์และเก็บวัสดุ ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2540

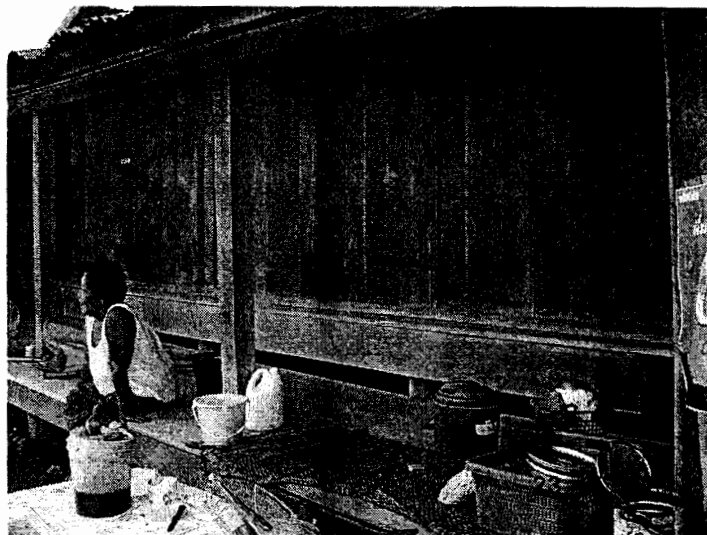
นอกกระชาน นอกชาน หรือชานของเรือน

นอกชานคือบริเวณใช้สอยนอกชายคาเรือน ซึ่งจะต่ำลงมาจากพื้นระเบียงหนึ่งซอก ที่เรียกว่า ช่องคันทันหรือช่องแอมวอลอด คือเวลาแมวจะลงเรือนหรือขึ้นเรือนนั้น จะกระโดดตรงช่องว่างนี้ แมวไต่บันไดลงเรือนเหมือนสุนัข ช่องนี้จะเป็นช่องที่ให้ลมพัดผ่านจากใต้ถุนขึ้นตัวเรือน เป็นช่องส่งข้าวของจากใต้ถุนขึ้นเรือน โดยไม่ต้องเดินอ้อมลงที่บันได รั้วคันทันนี้จะนั่งที่ระเบียงเรือนและห้อยขา วางเท้าได้พอดี เป็นความสูงที่เข้ามาตรฐานของเก้าอี้แบบยุโรป ที่มีความสูง 0.45 เมตร จะทำชาน ด้านหน้าและด้านข้างเรือนและส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เพราะใช้เป็นที่ตากเสื้อผ้าและโจงกระเบน มีร้านยกขึ้นประมาณหนึ่งซอก เพื่อเป็นที่วางกระบะผักสวนครัว เช่น สะระแหน่ ผักชี ต้นหอม ใบหูเสือ ฯลฯ มีโถงน้ำคินเผา 2-3 ใบ ส่วนใหญ่เรือนมักมีบันไดลงเรือน อีกด้านหนึ่ง การปูพื้นนอกชานจะปูเว้นให้มีร่องให้น้ำลงไม่ปูด ไม้ที่ใช้ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นไม้สักขนาด 5 กระเบียด (1 1/4 นิ้ว) กว้าง 6 นิ้วถึง 18 นิ้ว ไม่จำเป็นจะต้องหนาไม้เท่ากัน พื้นที่บริเวณนี้ ทำไว้กว้างพอที่จะใช้จัดต้อนรับแขก ญาติทางไกลที่จะมางานพิธีหรืองานประเพณี งานบุญต่าง ๆ ที่มีอยู่เป็นประจำ ทุกปี เป็นบริเวณตากพริก ตากปลา ตากเนื้อที่ต้องการผึ่งแห้ง บริเวณที่ใช้ ตามแต่จะเป็น กิจกรรมใดที่ต้องการ

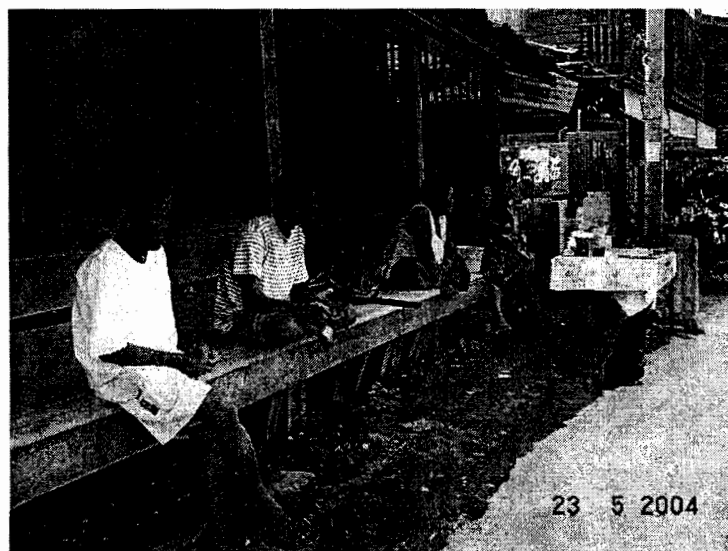

ภาพที่ 2.12 แสดงลักษณะการนั่งห้อยขาบริเวณชาน

ที่มา : ถ่ายเมื่อ มีนาคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 2.13 แสดงลักษณะการใช้ประโยชน์ระเบียงเรือนไทยชุมชนเชียงทอง จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 2.14 ระเบียงหน้าเรือนค้าขายชุมชนเชียงทอง จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

นอกชานเรือนไทยจะทำไว้กว้างมาก บางเรือนมีพื้นที่มากกว่าตัวเรือนใหญ่ เนื่องจากกิจกรรมประจำวันจะอยู่นอกเรือนเป็นส่วนใหญ่ที่จะใช้ประโยชน์ในบริเวณชานนี้ เช่น งานแต่งงาน งานโกนจุก งานบวช หรืองานศพ ซึ่งผู้คนจะมาร่วมพิธีกันมาก ชานจึงต้องทำไว้ให้เพียงพอ งานพิธี พระจะนั่งอยู่บนเต็นพาไลหรือระเบียง ฆราวาสจะนั่งอยู่ที่ต่ำกว่าคือ ชาน เวลาถึงงานเจ้าของเรือนมักทำหลังคาหนึ่งเมื่องานเสร็จก็รีบออกไปปล่อยทิ้งไว้ บางเรือนที่เป็นผู้มีบารมีสูง ก็ต้องทำร้านไม้ประเภทนี้หน้าลานเรือนอีก เพื่อรับรองแขกหรือ หุงข้าวด้วยกระทะใบบัวข้างเรือนชั้นล่าง ชานจะต้องแข็งแรงพอเพียงที่จะรับน้ำหนักผู้คนได้ไม่น้อยกว่า 300 กิโลกรัมต่อตารางเมตร คนนั่งคนยืนเต็มชานได้อย่างปลอดภัย ในรอบปีจะต้องทำการชั้ชานนอกชานกันอย่างน้อย 1 ครั้งในเวลาฝนตก เพื่อชั้ทำความสะอาดเนื่องจากฝุ่นดินที่สะสมไว้ ผู้ใหญ่จะช่วยกันชั้ ใส่อบ นุ่งกระโจมอก เมื่อชานได้แดดสักครั้งก็จะมองเห็นผิวไม้สักทองขึ้น ดูสะอาดตา ในคืนเดือนหงาย บางครั้งชาวบ้านจะออกมาอนกันที่นอกชาน เพราะได้ลมเย็น มองดูพระจันทร์ เล่านิทานให้ลูกหลานฟัง การเกรงกลัวขโมย โจร คุณจะไม่ค่อยมีแต่ก็ไม่ประมาณ มักจะต้องมีมีดดาบไว้ใกล้ ๆ ที่นอนเพื่อความอุ่นใจ

ดังนั้น ประโยชน์ของนอกชานจึงควมมีมากมายหลายประการในการใช้ชีวิตประจำวันของชาวชนบท หรือแม้แต่เรือนในเมืองก็เช่นเดียวกัน กิจกรรมก็คล้าย ๆ กัน แต่นอกชาน เรือนในเมืองจะเล็กกว่าเรือนชนบทเสียส่วนใหญ่ ต่อมาการขยายครอบครัวเพิ่มขึ้น และกิจกรรมทางสังคมเปลี่ยนไป บางเรือนก็จะจัดส่วนที่เป็นชานเดิมนั้น ต่อเติมเป็นห้องโถง หรือห้องนอนลูกก็มี

นอกชานจะสูงจากพื้นดิน 4 สอก (2.00 เมตร) เป็นความสูงที่ออกแบบไว้ ให้สัมพันธ์กับหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น สามารถลอดใต้ถุนชาน ที่มีความสูงได้รอด 3 สอก 1 คืบ (1.80 เมตร) สูงกว่าศีรษะผู้เดินได้ และเมื่อนำข้าวของลงล้อเกวียนหรือขนสัมภาระจากล้อเกวียนขึ้นเรือน ความสูงของพื้นชานกับล้อเกวียนจะสูงพอดีกับการขึ้น สามารถยกของขึ้นและลงได้อย่างพอดี เด็กก็ไต่ขอบตัวล้อขึ้นเรือนได้ และผลจากการวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยของชาน ปรากฏว่า เรือนพักอาศัยของชาวบ้านจะมีอัตราส่วนในพื้นที่รวมทั้งหมด

บันได (กาไค)

ในระยะเริ่มแรกเรือนทั่วไปเรือนส่วนใหญ่ทำด้วยไม้จริงเหลากลมรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 2 ½ ถึง 3 นิ้ว เป็นแม่ ส่วนลูกนอนนั้นก็กลมรี เส้นผ่านศูนย์กลางเล็กกว่าแม่เล็กน้อย หรือประมาณ 2 นิ้ว ถึง 2 ½ นิ้ว แม่จะยาวไม่เท่ากันคือ ด้านขวาจะยาวกว่า ด้านซ้ายประมาณ 1 คืบ วางพาดนอกชานด้านหน้าเรือน ส่วนใหญ่จะอยู่ตรงกลางเรือนไม่มีการยึดติดตายด้วย เนื่องจากเวลากลางคืนจะยกขึ้นไว้บนนอกชาน เรียกว่าเข็นขึ้น เข้างจึงเอาลง เรียกว่า เข็นลง เพื่อป้องกันสัตว์ร้ายขึ้นเรือนหรือสุนัขเลี้ยงก็ได้ บางเรือนใช้เชือกผูกเวลาออกจากเรือนไปนา ก็จะเอนออกจากตัวเรือน จะมีขั้นค้ำ ลูกแรกสูงจากพื้นดินประมาณ 1 คืบ ระยะห่างกัน 2 คืบ ลูกสุดท้ายจะต้องให้สูงเลยพื้นนอกกระชานประมาณ 1 คืบ

เช่นกัน สาเหตุที่ทำเช่นนี้ อาจจะมีเหตุผลตรงที่ว่า ทำไว้สำหรับเด็กหรือคนแก่ที่ปีนขึ้น ขึ้นสุดท้าย เอาไว้จับเกาะดึงตัวขึ้นจะมั่นคง ปลอดภัยกว่าการจับเกาะที่แม่ที่ใหญ่เกินมือกับยึด ซึ่งมักมีคำพูดกันว่า ขึ้นลงเรือนดี ๆ จะตก หรืออีกเหตุผลหนึ่ง คือ เวลาลง จะรู้ได้ว่าถึง และจะไม่เหยียบขั้นแรกจะก้าวข้ามไปที่ขั้นที่สองเช่นกัน การออกแบบก็เป็นไปตามหน้าที่ใช้สอยอย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็ความแข็งแรง พอเพียงที่จะรับน้ำหนักคนหอบน้ำขึ้นได้อย่างสบาย ซึ่งไม่ต่ำกว่า 100 กิโลกรัม เป็นจุดลงบนฝ่าเท้าข้างเดียว (Point Load) ได้อย่างมั่นคง ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ามีคนขึ้นบันไดแล้วหัก ตอนเงินขึ้นก็จะต้องปล่อยปลายไว้อย่างน้อย 1 สอก เพื่อสะดวกในการยกลงและไม่ทำให้ปลายแม่ครูดไปบนพื้น นอกชานจะสังเกตเห็นว่าไม่มีรอยขูดเลย ลูกชาย ไปเที่ยวสาว กลับบ้านดึกก่อนซักลงต้องเอา ไม้เคาะก่อน เพื่อขอมมาที่มาดึก แล้วจึงขึ้นลงได้ถ้าไม่ปฏิบัติตามนี้จะทำให้ผิประเพณี

แม่ตัวยาวเรียกว่าแม่ผู้ ตัวสั้นเรียกว่า แม่เมีย ความกว้างประมาณ 1 สอก สำหรับคน ขึ้นลงได้คนเดียว ไม้ที่นิยมใช้ทำ คือ ไม้สะแก เป็นไม้ค่อนข้างแข็งและ เหนียว การที่เราห้ามไม่ให้ทำไว้ทางทิศตะวันตกนั้น ก็คงจะเป็นเพราะเหตุนี้ก็ได้ที่เวลาลง พระอาทิตย์จะแทงตาทำให้ตกได้ง่าย ซึ่งไปสัมพันธ์กับการวางแนวตัวเรือนที่ วางตามแนวตะวัน นอกชานก็จะวางไปตามแนวตะวันเช่นกัน ดังนั้นที่ถูกต้องแล้วก็คือ ก็จะหันไปทางทิศเหนือหรือทิศใต้พอดี แบบนี้ใช้กันทั่วไปในชนบทที่เรือนนั้นเป็นเรือนไม้ แล้วจะผูกฟ้งไปพร้อมกับเรือน

ภาพที่ 2.15 แสดงลักษณะบันไดแบบโบราณ แม่บันไดและลูกนอนมนกลม พร้อมทั้งจะขึ้นลงได้สะดวก

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 56

ภาพที่ 2.16 แสดงลักษณะบันไดเป็นขั้นคี่ 7 ขั้น ชั้นบนสูงกว่าฐานเล็กน้อย
ชั้นล่างสูงกว่าพื้น 1 คืบ

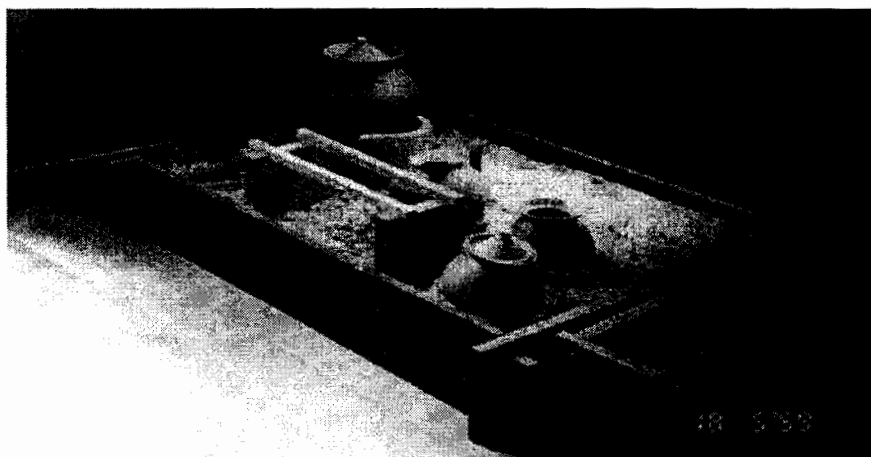
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 56

เมื่อสภาพบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป สัตว์ร้ายหนีเข้าป่าลึกหรือมนุษย์จับมาเป็นอาหารหมด การพัฒนาของผู้คนก็ปรับปรุงเป็นรูปแบบใหม่ คือ ทำแม่ เป็นไม้ตัว คือไม้แปรรูปขนาด 2 นิ้ว x 4 นิ้ว ถึง 10 นิ้ว และลูกนอนก็เป็นไม้ตัวเช่นกัน ขนาด 1 1/2 นิ้ว x 4 นิ้ว ถึง 6 นิ้ว ยึดกันโดยวิธีเจาะแม่ 2 รู และทำเดือยที่ปลายลูก โดยให้ทะลุออกพื้นแม่เล็กน้อย แล้วอัดด้วยลิ่มจนแน่นช่วงลูกนอนก็ยังเป็น ขั้นคี่เหมือนเดิม ที่ดินจะทำร้านยกพื้นขึ้นประมาณ 1 คืบ ปลูกด้วยไม้ซี่กว้างประมาณ 2-3 นิ้ว ตีเว้น ห่างและทำที่วางโองน้ำให้ได้ 2 ใบ เพื่อมีไว้ล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน เพราะแต่ก่อนไม่มีรองเท้าแตะเท้า จะต้องล้างทุกครั้งก่อนขึ้นเรือน น้ำดินจะแห้งไม่ได้เป็นสิ่งที่ไม่ดีในบริเวณใกล้ ๆ นี้ จะมีค้างพลูและไม้ ประเภทคลุมดิน เช่น ใบบัวบก หรือ ไม้ดอก ซึ่งจะใช้น้ำจากการล้างเท้าแล้วนำกลับไปให้น้ำต้นไม้ต่อ เป็นบริเวณที่ประทับสายตาก่อนขึ้นเรือน บริเวณนี้จะแลเห็น สีเขียวแก่และสีเขียวอ่อนของใบพลูเป็น พุ่มสูงล้อมรอบเสา 4-5 ต้น ปลายบนสุดก็จะทำเป็นค้างพลูให้ปลายพลูเลื้อยราย ล้อมค้างพลูที่มีความ สูงกว่าพื้นนอกกระชานประมาณ 2 ศอก สูงพอที่จะยื่นเก็บพลูได้พอดี ในบริเวณนี้มักทำเป็นม้านั่งที่มี พนักพิงมีไว้นั่งพักผ่อนตอนเย็นหรือหลังอาหารเย็นบางเรือนจะมีร้านน้ำหรือโองน้ำไว้สำหรับดื่มด้วย คล้าย ๆ กับเรือนน้ำตันของเรือนล้านนา ยุคนี้จะทำประตูเดียวปิดกันสุนัข บางเรือนที่มีฐานะก็ทำประตู สูงและมีหลังคาคลุมทำรั้วล้อมรอบชานเหมือนเรือนภาคกลาง เพื่อป้องกันขโมย แต่ทำแบบง่าย ๆ โดยใช้ ไม้ระแนงตีไว้แบบห่าง

เรือนครัว

เรือนครัวในภาษาท้องถิ่นเรียก ครัวไฟ ลักษณะเรือนไทยชนบทก็คงไม่แตกต่างจากเรือนไทยชนบทภาคกลาง คือ จะทำเรือนครัวแยกออกจากตัวเรือนใหญ่ที่อยู่ด้านข้างเรือน มีขนาดตามแต่ความต้องการของเจ้าของเรือน แต่โดยทั่วไปไม่ใหญ่นัก กว้าง 4 สอก ยาว 2 วา 2 สอก หลังคามุงกระเบื้องหรือหญ้าคา หน้าจั่วปล่อยโล่งเพื่อระบายลม พื้นครัวไฟเป็นไม้จริงตีห่างไว้เพื่อให้ลมจากใต้ถุนขึ้นมาเพื่อไหลเวียน ส่วนเตาไฟที่ใช้พื้นเป็นหลักจะตีกรอบไม้กว้าง 2 สอก ยาว 2 สอก ใต้ดินและมีซี่แค้ 3 ก้อน ไว้รองรับภาชนะหุงต้ม จำพวกหม้อดินหรือหม้อทองเหลือง หรือหม้ออะลูมิเนียมในยุคต่อมา

การวางตัวครัวไฟจะเห็นได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของคนไทย จะวางอยู่ใต้ลมเสมอเพื่อควันไฟจะไม่เข้าไปรบกวนตัวเรือน คงเป็นเรื่องไม่ลึกซึ่งอะไรมากนัก ในการกำหนดตำแหน่งครัวไฟทุกเรือนจะคล้าย ๆ กันหมด เหนือเตาไฟจะทำแผงห้อยเพื่อผึ่งหรือย่างปลาแห้ง พริกแห้ง ซึ่งเป็นวิธีการถนอมอาหารชนิดหนึ่งที่ใช้ควัน และความร้อนจากเตาไฟที่เกิดขึ้นทุกเช้าเย็น ข้าวของที่เป็นอาหารจะใช้ระบบห้อยแขวน (Suspension) โดยใช้กระจาดหรือไม้ไผ่สาน มีเชือกหรือหวายขึงโยงจากเครื่องบนของหลังคาสามารถป้องกันหนูและแมลงต่าง ๆ ใต้ลงมากินอาหารได้ ซึ่งชาวชนบทยังใช้วิธีการนี้อยู่ ในยุคหลังจึงพัฒนามีสู่กับข้าวใช้กัน

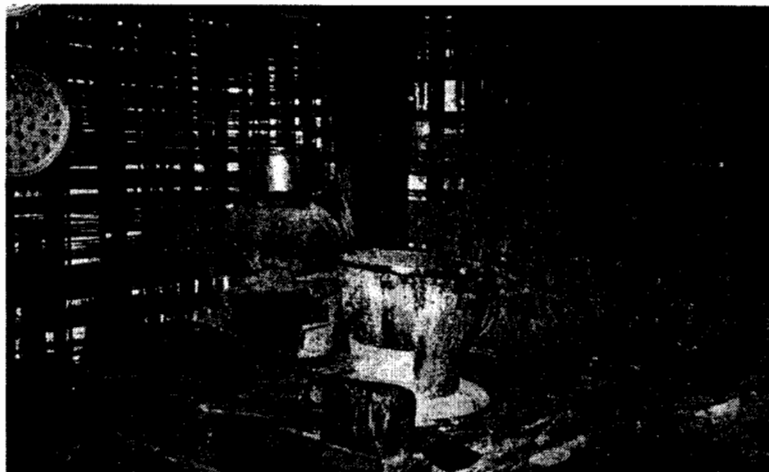

ภาพที่ 2.17 แสดงลักษณะครัวไฟพิพิธภัณฑสถานเรือนขุนแผนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 58

ภาพที่ 2.18 แสดงลักษณะคร้วเรือนไทยชาวลุ่มน้ำปิง ปัจจุบันยังใช้การได้ดี
มีคพราะจะมีที่เสียบอย่างมีระเบียบ
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 58

ภาพที่ 2.19 แสดงลักษณะคร้วเรือนชนบทฝาคัดตะโปรงให้ลมผ่าน
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 59

ครัวไฟยุคต่อมาที่มีการใช้เตาอั้งโล่ ใช้อ่างน ทำให้ครัวสะอาดขึ้น มีตู้เก็บกับข้าว ตัวเรือนไฟก็ปรับปรุงมีฝาไม้และหน้าต่าง อุดหน้าจั่วมีทั้งแบบตีทึบ ตีเกล็ดช่องลมให้ ระบายอากาศได้ บางเรือนก็ทำอุดหน้าจั่ว ลูกฟักและตีเกล็ดแบบแสงตะวันในยุคต่อมา และจะใช้พื้นบริเวณครัวเป็นที่นั่งรับประทานอาหารด้วย ไม่ต้องยกไปย้ายมาให้เสียเวลา นอกจากวันพิเศษ ที่มีแขกสำคัญมาเยี่ยมก็จะยกสำรับไปตั้งวงกันที่ระเบียงตัวเรือน ครัวยุคนี้มีฝาเรือน 3 ด้าน ปล่อยโล่ง 1 ด้านและยกพื้นเท่าระเบียงหรือพาไล สูงจากชานเรือน 0.40 เมตร บางเรือนก็ยกคืบเดียว ใช้ประโยชน์ได้ดีต่างกัน เช่น ถ้ายกสูงก็จะนั่งห้อยเท้าชมนะพริ้วได้สะดวกเป็นต้น

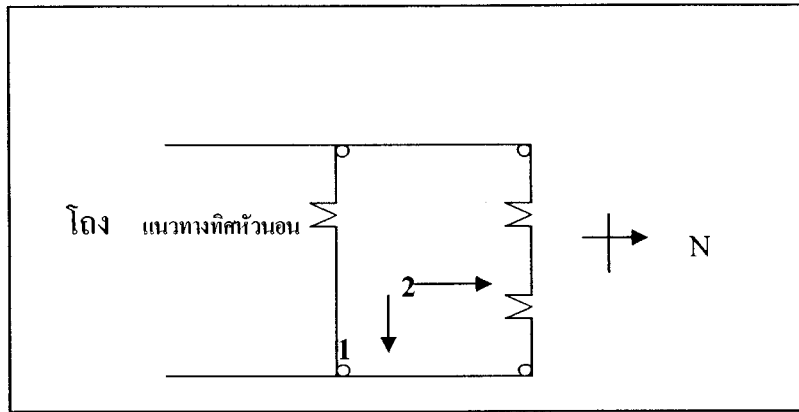
ห้องนอน

ภายในตัวเรือน ก็แบ่งกันเป็นห้องไว้เป็นห้องนอนเพียงห้องเดียว กันด้วยฝาประจัน (Partition Wall) ที่ทำเป็น 2 แฉงและฝาเรียบเข้าลิ้น จะมีพื้นที่ห้องนอน 1 ใน 3 ส่วนของตัวเรือน ประตูดังคงมีธรรมเนียมที่ทำบานประตูคู่ มีกลอนกบเช่นเดียวกับเรือนไทยภาคกลาง ธรรมเนียมประตูจะสูงบ้างต่ำบ้างไม่แน่นอน ช่วงเหนือชื่อจะทำแฉงช่องระบายอากาศ ทำเป็นซี่ คล้ายแสงตะวันตีเป็นซี่ตามนอน

ภาพที่ 2.20 แสดงห้องนอนเรือนไทยเดิมค้าขายริมทาง หัวนอนจะหันได้ทั้งทิศเหนือและทิศตะวันออก นายมงคล นางผ่องศรี มั่นเขตวิทย์ เจ้าของเรือน ในจังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 60

ภาพที่ 2.21 แสดงลักษณะภาพเขียนทิศทางหัวนอน

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 60

หน้าเรือน

หน้าเรือนเป็นบานพับ (Folder Doors) ตลอดตัวเรือน เหนือบานพับจะทำ ช่องลม ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น เป็นไม้ฉลุลายเครือเถา หรือไม้ซี่ตีไขว้ หรือไม้แผ่น ฉลุดอก เป็นที่ระบายลม (Ventilation) บางเรือนใช้ฝาไม้แผ่น 1/2 นิ้ว x 6 นิ้ว ตีตามนอนทับเกล็ด ขึ้นอยู่กับความสะดวกหรือ ทุนทรัพย์ของผู้สร้างเอง เนื่องด้วยในยุคหลัง มีตะปูและเหล็กเส้นกลมใช้แล้ว ที่สามารถนำไปใช้ทำ ลูกกรงหน้าต่างและเท้าแขน

การวางตัวเรือน

ตัวเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบ่งเป็น 3 ช่วงเสาหรือที่เรียกว่าเรือน 3 ห้อง เช่นเดียวกับเรือน ภาคกลาง กว้างไม่เกิน 6 สอกยาว 3 ช่วงๆ ละไม่เกิน 6 สอก เช่นกัน มีระเบียงต่อจากตัวเรือนลด ระดับบางเรือนก็ไม่ลด ด้านหน้าเรือนจะหันหน้าเข้าถนนตามยาวขนานกับถนนเป็นลักษณะเรือนค้าขาย ส่วนเรือนริมถนนหันระเบียงเข้าถนน หันหลังเรือนลงแม่น้ำปิง

ส่วนตัวเรือนขานาก็จะลักษณะคล้ายกัน มีห้องนอนลูกสาวหรือเก็บของเพียงห้องเดียว มี หิ้งพระ หิ้งบูชาพระคู่บรพบุรุษ บางเรือนทำเป็นห้องตลอดตัวเรือนโดยแบ่งเป็นห้องข้างในมีประตู เข้าห้อง นอกห้องทำเป็นบานพับ เวลาว่างก็สามารถเปิดโล่งได้ส่วนพาไล จะมีฝาเพียง 2 ด้าน เหมือน เรือนภาคกลางเช่นกัน มีหน้าต่าง 1 บาน ผังภายในเรือนจะตีครูประบรมฉายาลักษณ์ไว้เป็น องค์ประธานและตีครูประ รูปูย่าตายาย รองลงมา ตีครุห้วกวาง หัวกระทิง เพื่อตกแต่งฝาผนังเรือนให้ดู สวยงาม เป็นประติมากรรมที่พึงทำได้จากเขาสัตว์ป่าเหล่านั้นที่แต่ก่อนคงหาได้ไม่ยาก เป็นความคิดที่นำ วัสดุเหลือใช้มาทำให้เกิดประโยชน์การวางตัวเรือน คงไม่ได้คำนึงถึงทิศทางเท่าใดนัก เรือนค้าขาย

จะต้องวางแผนเรือตามชาวถนน เพื่อให้มีบริเวณขายของได้มาก ดังนั้นเรือนริมน้ำ จะขวางตะวัน คล้ายเรือนล้านนา แต่ก็จะได้ลมแม่น้ำเข้าทางหลังเรือนเช่นเดียวกับเรือนปानะ แต่จะต่างกันตรง หลังเรือนไม่ได้ติดแม่น้ำปิง เพราะตั้งอยู่บนถนนด้านใน ส่วนเรือนอื่นก็เช่นกัน การวางแผนไม่แน่นอน ส่วนใหญ่จะถูกกำหนดจากทางเดินและแม่น้ำ หรือลำคลอง และจะขวางตะวันเสียส่วนใหญ่ที่กล่าวมานี้ ยกตัวอย่างเฉพาะเรือนทรงไทยเดิม ที่ตั้งอยู่ริมน้ำและริมทางเท่านั้น

ด้วยลักษณะอุณหภูมิจังหวัดอุทธรณ์จะมีอากาศหนาวมากกว่าภาคกลาง แต่ก็น้อยกว่าภาคเหนือ ตอนบน จึงไม่มีหลักเกณฑ์ในการวางผังตัวเรือนเหมือนภาคเหนือหรือภาคกลาง หรืออีกประการหนึ่ง ก็คือ บริเวณแม่น้ำปิงสมัยก่อนมีป่าไม้หนาแน่น จึงเป็นแนว บังลมพายุ หรือมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ได้ ดีกว่าภาคกลางที่เป็นที่โล่งเสียส่วนใหญ่ และอุทธรณ์จะเย็นมากเนื่องจากป่าด้วยเช่นกัน ทั้ง 2 ประการนี้ จึงมีผลต่อการวางแผนวางตัวเรือนด้วย ทั้งเรือนที่อยู่ในตัวเมืองและชนบทก็จะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน หากเกณฑ์ตายตัว เช่น เรือนภาคกลางหรือล้านนาไม่ได้ จากเหตุผลที่กล่าวเป็นอิทธิพลท้องถิ่น โดยแท้ ที่คนลุ่มน้ำปิงสามารถปรับปรุงการวางตัวเรือนแบบผสมผสาน แต่ก็มีเหตุและผลพอเพียงในคำตอบด้วย ภูมิปัญญา ภูมิสถาปัตยกรรมและความเชื่อต่าง ๆ

ภาพที่ 2.22 แสดงสภาพการตั้งเรือนค้าขายริมแม่น้ำปิง อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 64

เอกลักษณ์ของเรือนอีกอย่างก็คือ การตั้งเรือนริมน้ำนั้นจะหันหลังเรือนเข้าแม่น้ำ แต่ก่อน ใช้การสัญจรทางน้ำด้วย และจะเว้นชอยลงทำน้ำเป็นระยะ และมีแพทำน้ำสำหรับขึ้นลงเรือ เช่น ทำคูนขายบุญเดือน และทำเจ๊กี่ แต่เนื่องด้วยการตั้งชุมชนแต่ก่อนจะมีทางวังและริมน้ำตลอดแม่น้ำ ทั้งสองฝั่ง จึงมีการใช้การคมนาคมทางบกไปพร้อมๆ กัน ปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน การตั้งบ้านเรือน โดยหันหน้าเรือนเข้าถนนและหันหลังลงแม่น้ำ

การหันหลังเรือนลงน้ำนั้น อาจมาจากสาเหตุจากตลิ่งสูงชัน หน้าน้ำหลาก น้ำเชี่ยวและ หน้าแล้งน้ำก็จะแห้งขอดจนเห็นหาดทราย ลักษณะนี้จึงไม่มีเรือนแพต ลอดลำน้ำ คือ ตั้งแต่วังเจ้าจนถึง แสนตอ แก้วเดียวกับ เมืองระแหง ด้วยพื้นที่ดอนบนบกมีมาก จึงไม่จำเป็นต้องอยู่แพเหมือนนครสวรรค์ สุขโขทัย พิชณุโลก อุทัยธานี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มและในแม่น้ำจะมีน้ำตลอดทั้งปี นอกจากนี้บางปี เท่านั้นที่น้ำอาจจะแห้งบ้าง

ลักษณะทางกายภาพของเรือนทรงไทยเดิมชุมชนลุ่มน้ำปิงนี้ น่าจะเป็นการนำรูปแบบมาจาก เรือนไทยภาคกลางและเรือนกาแลจากภาคเหนือมาพร้อมกันที่เมืองระแหง ในเวลาที่ใกล้เคียงกัน และ ส่วนใหญ่เป็นช่างชาวจีน ไทหล่า ดังที่ ปรากฏว่ามีการเขียนภาษาจีน ไว้ตามส่วนของเรือนที่เป็น สัญลักษณ์ของทิศทางและตำแหน่งของฝาผนังและที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนและช่างก่อสร้าง อาวุโสท้องถิ่นด้วย ซึ่งช่าง ชาวจีนมิใช่จะสร้างเฉพาะลักษณะเรือนไทยแท้เท่านั้น แต่ยังสามารถปรับปรุงหรือ ปรับปรุงโครงสร้างเรือนในลักษณะอื่น ๆ อีกด้วย เช่น เรือนไทยปั้นหยา เรือนไทยมนิลา จนกระทั่ง เรือนประยุกต์ มีการก่อสร้างในสมัยต่อมาโดยเฉพาะในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 องค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพัฒนารูปแบบลักษณะเรือนตามแบบตะวันตกเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ การก่อสร้างอาคารทางราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร ที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ที่ก่อสร้างเมื่อปีพุทธศักราช 2446

เรือนไทยปั้นหยา และมนิลา (Hipped Roof And Gable Roof House)

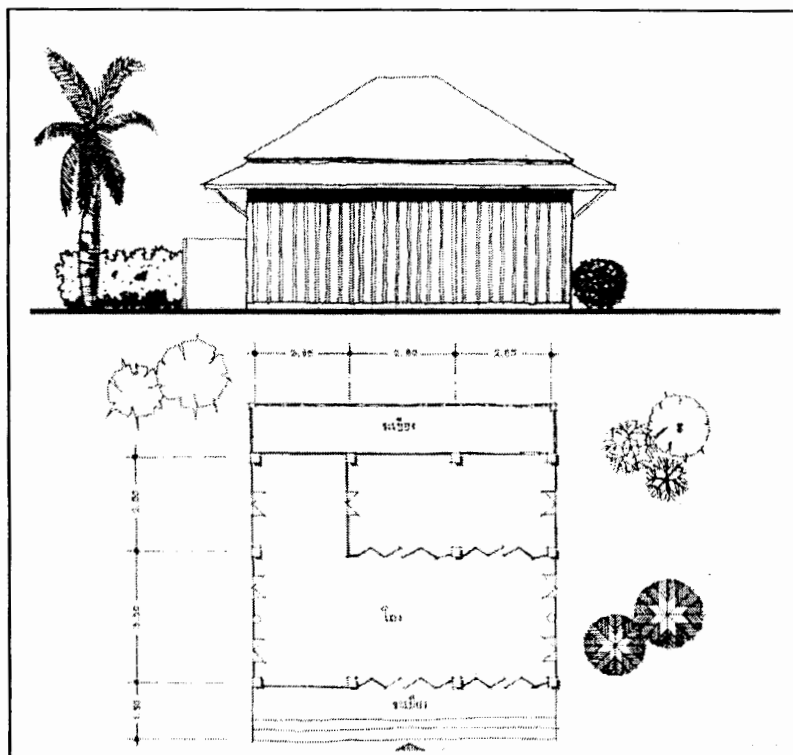
ลักษณะทั่วไปเรือนไทยปั้นหยา

เรือนทรงไทยปั้นหยา เป็นเรือนที่ได้ปรับปรุงลักษณะตัวเรือนจากเรือน ไทยเดิมนั้นเอง โดยยังคง ลักษณะการวางผังพื้นและช่วงตัวเรือน เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างไม่เกิน 6 สอก ยาวแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเสา ช่วงละไม่เกิน 6 สอกเช่นกัน มีฝา มีชาน บางเรือนก็ทำเป็นเรือนแฝด ลักษณะที่เราเรียกว่า ปั้นหยานั้นก็คือ ส่วนของโครงสร้างหลังคาที่มีความลาดชันน้อยกว่าทรงไทยเดิมคือประมาณ 35 องศา ถึง 40 องศาเป็นลักษณะจั่วลิ่ม คือ ด้านข้างเรือนทั้งสองข้าง จะทำเอียงลาดโดยทำตะเม่สัน วิ่งจาก มุมเสาทั้งสี่ ขึ้นไปชนอกโก่งในช่วงแนวเสาที่สองของเรือนทำให้หลังคาเอียงลาดลง รอบตัวเรือน จึง ทำให้ไม่มีปั้นลม มีแต่เชิงชายรอบชายคา และทำหลังคากันสาดโดยรอบที่มีมุมองศาต่ำกว่าตัวหลังคา บน เพื่อกันฝนสาดและแดดส่องเข้าตัวเรือน เสาเรือนก็เหลี่ยมเป็นเสาสี่เหลี่ยม แต่ก็ยังมีการเจาะรูฝังเต้า รุม เต้ารายอยู่ ไม่มีค้ำคาวแบบทรงไทยเดิม หน้าเรือนก็ยังใช้บานเพ็ชรมีช่องลมลายเครือเถา ไม้ระแนง ติไขว้ หรือไม้ฝาฉลุดอก ใช้เป็นทางระบายลม เรือนปั้นหยาจะมีฝ้าเพดานโดยทำกระทงฝ้า แล้วตีทับ แนวใช้ไม้ขนาด 1/2 นิ้ว x 6 นิ้ว คูเรียบร้อย เจาะทางขึ้นไว้สำหรับเปลี่ยนกระเบื้อง

ภาพที่ 2.23 แสดงลักษณะเรือนปั้นหยาหรือจั่วลิ่ม นายกว้าง จันทโสดเจ้าของเรือน
ถนนราชดำเนินเขตเทศบาล จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 66

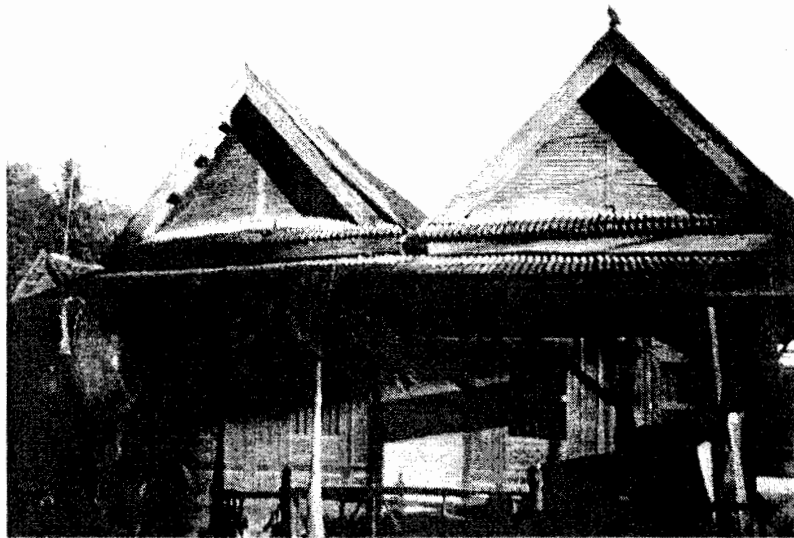
ภาพที่ 2.24 แสดงลักษณะแปลนเรือนทรงปั้นหยาที่มีมากในเมืองกำแพงเพชร
และเมืองตากหรือลุ่มน้ำบางซุมชน

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 66

ส่วนประกอบตัวเรือนก็ยังคงเป็นแบบไทยเดิม เช่น ฝาสาวยบัว ช่องลมลายฉลุ ฝ้าแขน เป็นต้น ในส่วนของโครงสร้างนั้นได้มีการปรับปรุงไปหลายอย่างเช่น มีการวางคองรับพื้น โครงหลังคาไม่ต้องทำแปลนคดโค้ง ติระเนงบนจันทันพรางและจันทันเอก ช่อและใบคั้งนั้น วางตามตั้ง ซึ่งรับแรงได้ดีกว่าวางตามนอนด้วยการวางบนเสาที่ยึดปลายหัวเสา เนื่องด้วยขณะนั้นมีตะปูสังกะสีขายแล้ว ลักษณะทรงไทยป็นหยานี้ ก็คงเลียนแบบมา จากภาคกลางด้วย เช่น เรือนทรงไทยเดิมที่มีการก่อสร้างมาก่อน ในสมัยที่มีชาวยุโรปและชาวจีนเข้ามาทำการค้าขาย ดัง บัณฑิต จุลาลย์ (2540 : 69) ได้กล่าวว่า “ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ต่อมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 มีเจ้านายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่เดินทางไปดูงานก่อสร้างที่ประเทศสิงคโปร์ มะละกาและปีนัง เมื่อกลับมาได้นำแบบอย่างการก่อสร้างที่สิงคโปร์ ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบอาณานิคมอังกฤษในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” และต่อมาจึงเผยแพร่ขึ้นมาจนถึงกำแพงเพชร นครสวรรค์ ถึงระแหง ด้วย โดยช่างชาวจีนที่เดินทางมาค้าขายในสมัยนั้นด้วยและ น. ณ ปากน้ำ (2543 : 33) ได้กล่าวถึงเรือนป็นหยานว่าเป็นเรือนไม้แบบยุโรป มุงหลังคาด้วยกระเบื้องหลังคาทุกด้านชนกันแบบพีระมิด ไม่มีหน้าจั่ว

ลักษณะทั่วไปเรือนไทยมณฑล (Gable Roof House)

เป็นแบบเรือนไทยที่ปรับปรุงเลียนแบบมาจากตะวันตกเช่นกัน เพียงแต่ทำลักษณะจั่วและโครงสร้างหลังคาเปลี่ยนแปลงไปคือ หลังคาเป็นจั่วตรงไม่โค้งงอเป็นจอมแห แบบไทยเดิม มุมองศาจะประมาณ 40 องศาถึง 45 องศาที่มีให้เห็นในกำแพงเพชร จะเป็นจั่วคู่คือ เป็นเรือนแฝด หลังคาแฝด ปลายชายคาด้านในชนกัน ทำรางน้ำสังกะสีตรงกลาง แลดูเป็นเอกลักษณ์ ส่วนประกอบตัวเรือนเกือบทั้งหมดยังคงเป็นแบบไทยเดิม เช่น ประตู หน้าต่าง รวมทั้งฝาเรือนด้วย ยังคงทำเป็นฝาเหมือนเดิม มีพริ้ง มีบานเฟี้ยม ฝ้ารูปม ฝ้าราย เเชิงชาย ลายฉลุแบบเรือนมุสลิม เป็นการ ผสมผสานไทย จีน ฝรั่งเศส ลาว มอญ เข้าด้วยกันอย่างพอเหมาะและลงตัว โดยเฉพาะชายคาทำกันสาครอบเรือน มีฝ้าแขน ทั้ง โค้งงอ และอ่อนช้อย บางเรือนก็ทำค้ำยันขึ้นตรง หรือใช้เหล็กเส้นกลมค้ำบ้างก็มี เรือนลักษณะนี้มีมาก ไม่ว่าจะเป็นเรือนที่อยู่ริมน้ำตลอดแม่น้ำปิงหรือเรือนที่อยู่ในฝั่ง เช่น แก้วเขียว บรรพตพิสัย แสนตอ คลองขลุ้ง นครชุม เทพนคร ปากอ่าง แสนตอ ท่าพุทราและเมืองระแหง จะพบเห็นเรือนป็นหยานและมณฑลนี้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเรือนที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กันกับเรือนทรงไทยเดิมด้วย

ภาพที่ 2.25 แสดงลักษณะเรือนไทยมนิลาชั้นเดียวแบบเรือนแฝด
นางมยุรี มุสิกปาน เจ้าของเรือน ในอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 68

ภาพที่ 2.26 แสดงลักษณะเรือนครัวทรงไทยมนิลา เป็นเรือนสองห้อง
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 69

ภาพที่ 2.27 แสดงสภาพโครงสร้างเรือนมณิลาและบานเพ็ชรมังใช้การได้ดี
ขณะกำลังทำการซ่อมแซม เป็นอนุรักษ์เรือนไทยให้คงอยู่ต่อไป
เรือน กำแพงเพชร เรือนเมืองระแหง ในอดีตไม่มีการมุงด้วยแป้นเกร็ด
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 69

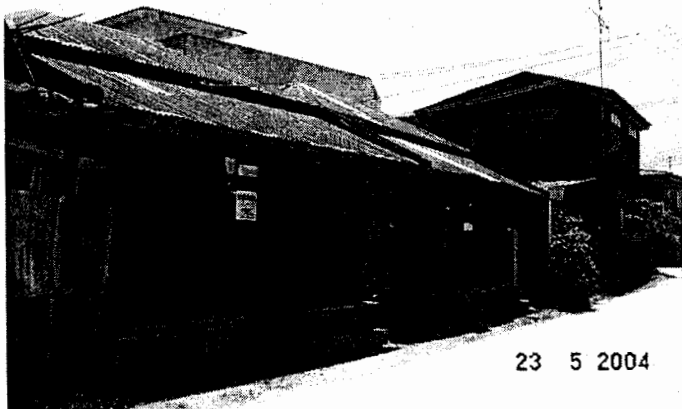
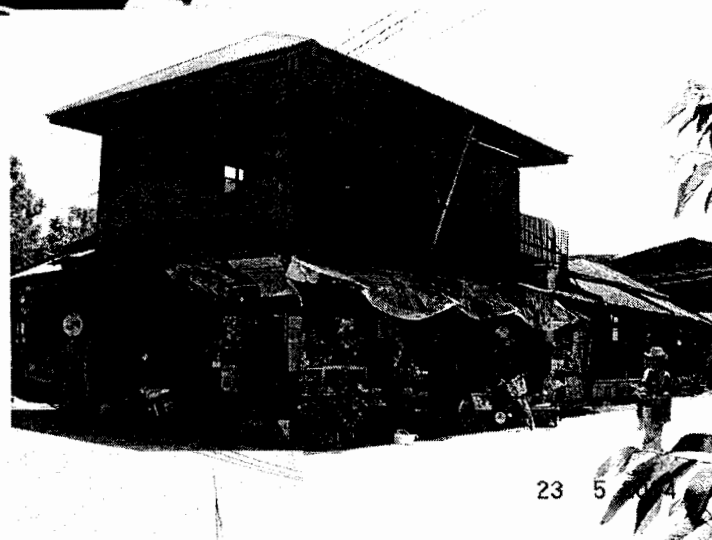
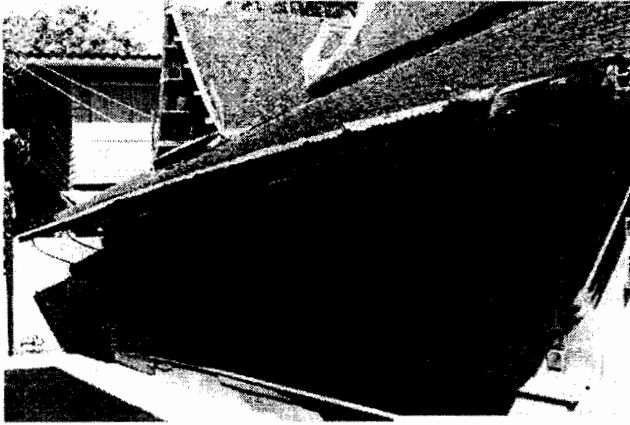
เรือนโถงค้าขาย (Shop House or Store House)

เป็นลักษณะเรือนที่สร้างขึ้นเพื่อค้าขายเป็นอันดับแรกและสามารถที่จะอยู่อาศัยได้ด้วย เป็นเรือนต้นแบบของอาคารพาณิชย์ปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นเรือนคนจีนที่อพยพขึ้นมาทำการค้าขาย มีทั้งชั้นเดียวและสองชั้น หลังคามีทั้งปั้นหยาและมณิลา ทรงไทยเดิมไม่มี ขนาดความกว้างของเรือน 3.00 เมตร ถึง 3.50 เมตร แต่จะมีที่ช่วงเสานั้นไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับฐานะและ กิจการหรือที่ดินของเจ้าของเรือน จะมีตั้งแต่สองห้องขึ้นไปจนถึงห้าห้องหรือหกห้อง

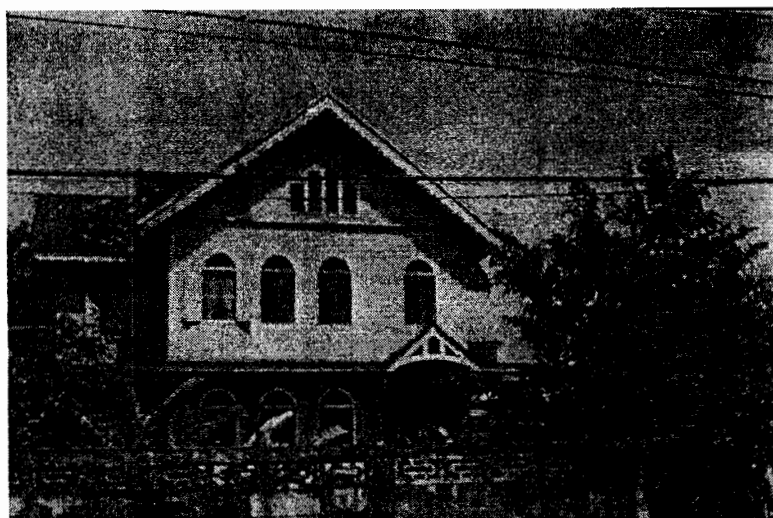
ลักษณะทั่วไปเรือนโถงค้าขาย เรือนแถวค้าขาย

เรือนโถงค้าขายจะเป็น โถงยาวตลอดตัวเรือน มีบานเพ็ชมตลอดด้านหน้า ลีกลงจนถึงช่วงที่สองของเสา ส่วนใหญ่จะลีสองช่วงเสา คล้ายอาคารพาณิชย์ขนาดเล็กปัจจุบัน บริเวณด้านหน้าทั้งหมดจะเป็นที่วางสินค้าขาย ส่วนที่เลขหน้าเรือนจะยื่นตง ปลูกพื้นตามยาวออกไปประมาณ 0.80 เมตร ถึง 1.00 เมตร ใต้บริการลูกค้าที่มาซื้อสินค้าและนั่งคอย โดยจะยกพื้นชั้นล่างสูงประมาณ 0.80 เมตร มีบันได 1 ชั้น ส่วนใหญ่จะทำตู้ใส่สินค้า โดยทำเป็นส่วนกันระหว่างชั้นนอก ด้านหน้ากับชั้นกลางลักษณะตู้จะทำติดเรือน (Built in) เลขก็มี แล้วเว้นเป็นช่องทางเดินเข้า-ออก มักไม่มีประตูกัน ถ้าเป็นเรือนโถงชั้นเดียวก็จะแบ่งกันทำเป็นห้องนอนหนึ่งห้อง แต่ถ้าเป็นสองชั้น ก็จะจัดทำที่พักอาศัยไว้ชั้นบน

หลังเรือนทำชานกว้างไว้ เป็นบริเวณนอนกระสังค์ และทำเรือนครัวไว้แยกจากเรือนใหญ่ ยุคนี้จะมี
อุปกรณ์ครัวค่อนข้างดี เช่น มีตู้กับข้าว เตาอังโล่ชนิดเตี้ยและคู่ มีตะเกียงเจ้าพายุ ตะเกียงลาน หรือ
ไม่กี่ตะเกียงรั้ว โดยใช้น้ำมันก๊าดที่ส่งขึ้นมาจากกรุงเทพฯ

ภาพที่ 2.28 ลักษณะเรือนค้าขายชั้นเดียวและสองชั้น ชุมชนชาวระแหง จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 2.29 เรือนโสภโณคร ตรอกบ้านจีน จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 2.30 เรือนพักอาศัย ชุมชนระแหง จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

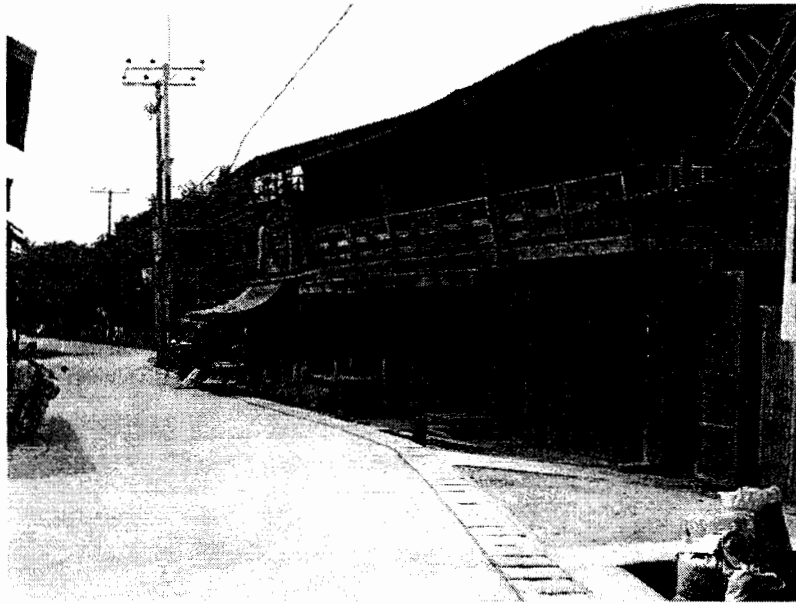
ลักษณะโครงสร้างเรือนโถงค้ำขาย

โครงสร้างเรือนยังใช้ไม้เนื้อแข็งทำเสาและคาน ส่วนตง พื้น และเครื่องบน นิยมใช้ ไม้สัก มุงด้วยกระเบื้องดินเผาหรือกระเบื้องซีเมนต์ ที่ต่อมาเราเรียกตามชื่อการค้าว่า วิบูลย์ศรี แต่ไม่ทำสียง เป็นผิวซีเมนต์อยู่เป็นซีเมนต์อัดด้วยมือ กระเบื้องที่กล่าวมาทั้งสองชนิดนี้ ยังคงมีให้เห็นถึงปัจจุบัน และยังใช้การได้อยู่ เช่น เรือนพะโป้ ที่ตั้งอยู่ริมคลองสวนหมาก ตำบลนครชุม ประตุน้ำต่างเป็น บาน ลูกฟักไม้สัก วงกบส่วนใหญ่เป็นไม้สัก เกราะฝา ฝา ฝ้า เพดาน เครื่องบนเป็นไม้สักทั้งหมด เรือนยุคนี้มีวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างขึ้นมาขายแล้วหลายชนิด เช่น น็อต ตะปู บานพับ กลอน เหล็ก เส้นกลม ปูนซีเมนต์ สังกะสี เป็นต้น ช่องหน้าต่างและช่องลม ส่วนใหญ่มักทำลูกกรงเหล็กเส้นขนาด 4 หุน วางตามตั้งเพื่อกันขโมย

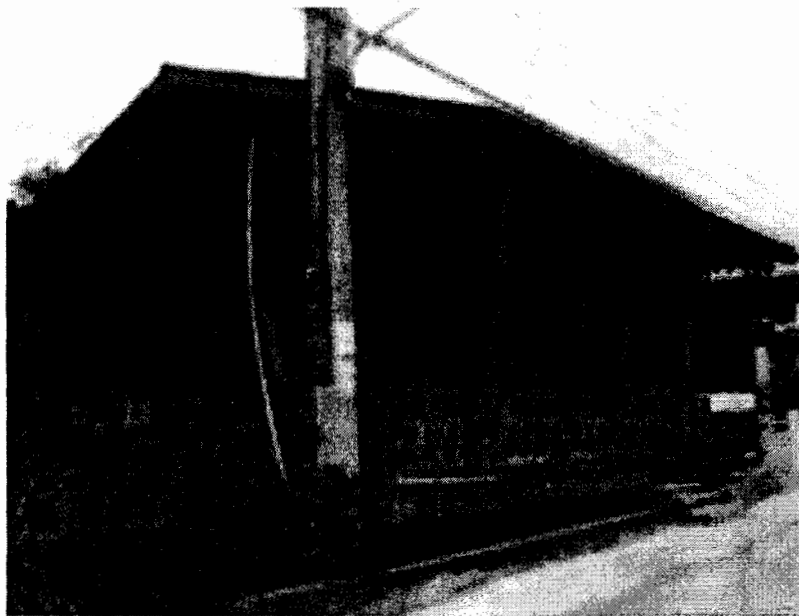

ภาพที่ 2.31 แสดงลักษณะเรือนโถงค้ำขาย ริมถนนราชดำเนินหันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือยังมองเห็นระเบียบชั้นบน

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 71

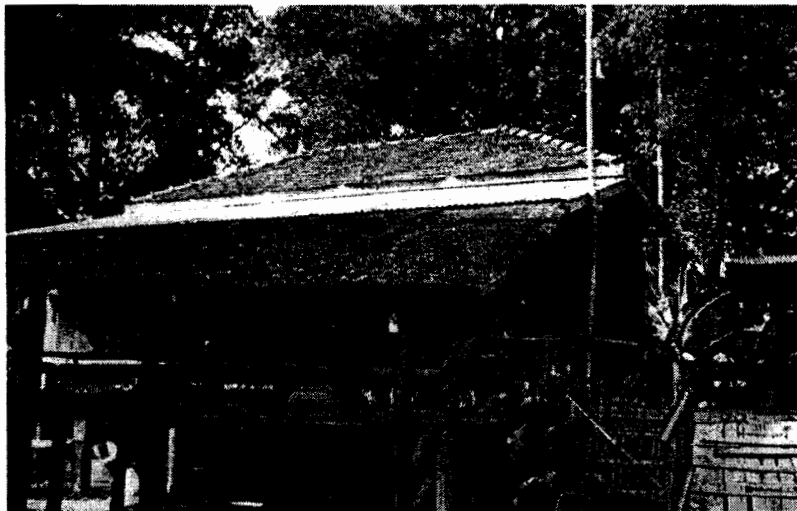
ภาพที่ 2.32 เรือนแถวค้าขายชุมชนตลาดริมน้ำปิง ชุมชนบางแก้ว
อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

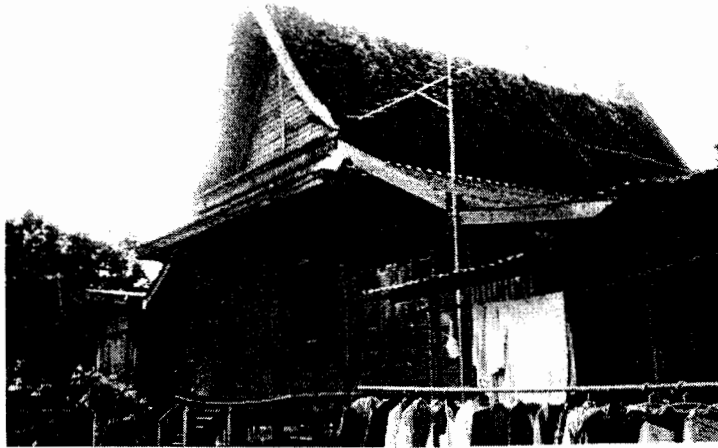
ภาพที่ 2.33 เรือนพักอาศัยชุมชนริมน้ำปิง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2547

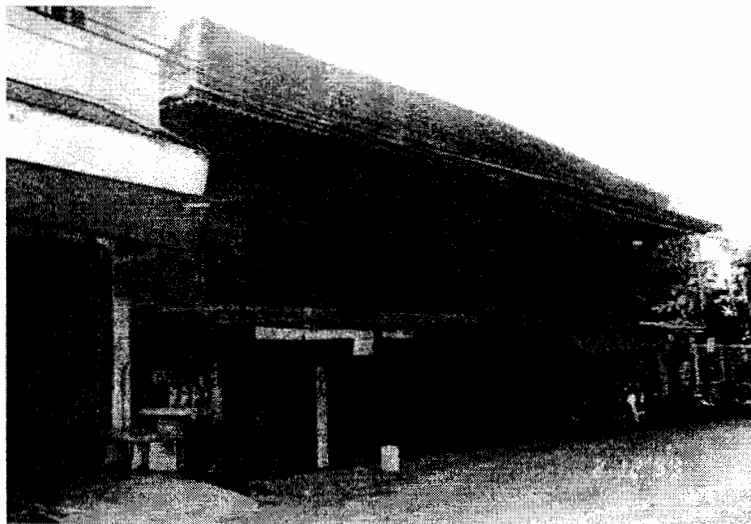
ภาพที่ 2.34 เรือนนางสนาน ผลิตบุญ ชุมชนนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร
หลังต่อเติมส่วนชานเดิม
ที่มา: ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 2.35 เรือนพักอาศัย ชาวชนบท กิ่งอำเภอโกสุมพิ จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา: ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 2.36 เรือนพักอาศัยทรงไทยกลาง หลังมุงชาน ชุมชนระแหง จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

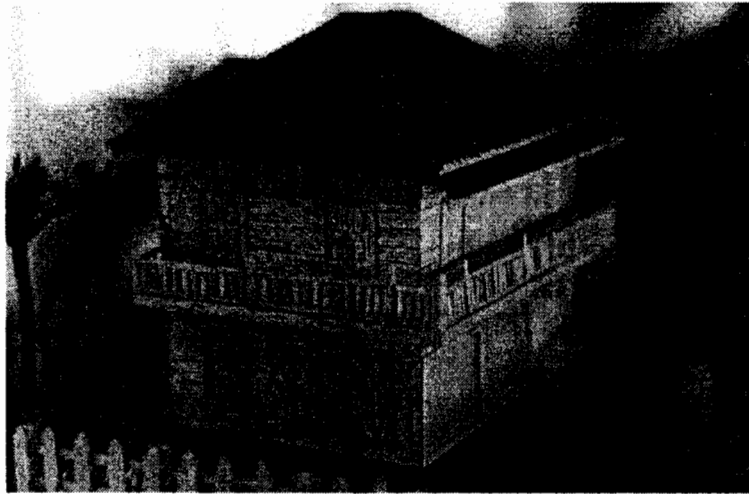
ภาพที่ 2.37 แสดงลักษณะสภาพเรือนค้าขายตั้งอยู่บนถนนเทศบาล
ปัจจุบันเรือนตระกูล คำรงค์รัตน์ จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2542

ภาพที่ 2.38 แสดงลักษณะเรือน โถงค้าขาย ถนนเทศา หน้าหน้าเรือนทาง
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ หันหลังเรือนลงน้ำปึงในอดีต
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2542

ภาพที่ 2.39 แสดงลักษณะห้องแถวค้าขาย ย่านต้นโพธิ์หน้าศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : สมุดสะสมภาพร้านถ่ายรูปเพชรงาม ย่านต้นโพธิ์ จังหวัดกำแพงเพชร

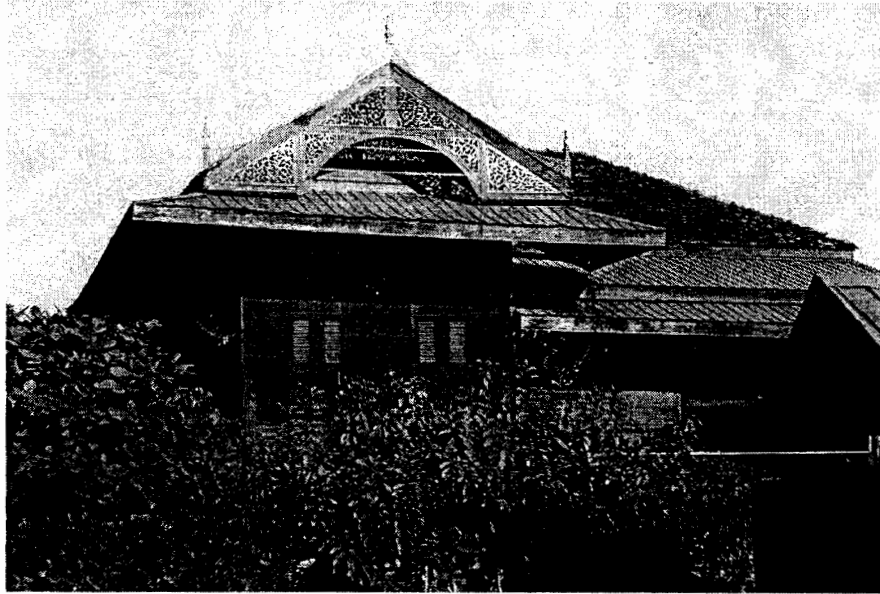
ภาพที่ 2.40 แสดงลักษณะหุ่นจำลองเรือนโรงค้าขาย

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 73

ในระยะแรกช่างก่อสร้างเรือนยังคงเป็นชาวจีน โดยมีลูกมือเป็นคนไทยที่ได้หัดเรียนและถ่ายทอดความรู้กันมาจนถึงปัจจุบัน เรือนโรงค้าขายจะมีมากเฉพาะในตัวเมืองเขตเทศบาลและในบริเวณตลาดตามอำเภอต่าง ๆ เช่น อำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี อำเภอคลองขลุง ตำบลนครชุม ตำบลระแหง บางส่วน และได้รื้อถอนออกไป แล้วสร้างเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กแทน ซึ่งโครงสร้างมีความแข็งแรงมากกว่า และรูปแบบสถาปัตยกรรมก็เปลี่ยนไปตามสมัยนิยม ที่มีรูปแบบมาจากทุกมุมโลก แต่ก็ยังคงมีชาวไทยบางคนที่ยังนิยมสถาปัตยกรรมเรือนไทยอยู่ จึงได้ทำบ้านเรือนไทยขึ้นไปไว้บนดาดฟ้าก็มี

ลักษณะเรือนชนิดนี้เป็นแบบเรือนคนจีนทั่วไปคือ มีหน้าต่งน้อยแต่มีช่องลม ด้านบนติดกับฝ้าเพดาน เป็นลักษณะต้องการความปลอดภัยของสินค้าและทรัพย์สินเป็นสำคัญ เป็นแบบเรือนไม้ค้าขายของคนจีนเกือบทั้งหมด ซึ่งแตกต่างกับเรือนคนจีนแถวลำเพ็ญ ที่เป็นเรือนตึกก่ออิฐถือปูน ดังที่บัณฑิต จุลาสัย (2540 : 68) ได้กล่าวว่า “บ้านจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ก่อสร้างโดยช่างจีนซึ่งมีความรู้ทำงานก่ออิฐถือปูน อันเป็นวัสดุก่อสร้างหลัก เป็นอิฐก้อนใหญ่ก่อผนังหนาฉาบปูน โครงสร้างหลังคาตามแบบจีน โครงหลังคาเป็นไม้ซุงกลมหรือไม้หน้าคดสี่เหลี่ยม บ้านบางหลังสลักลวดลายลงบนไม้ วัสดุผนังหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาแบบกาบกล้วย มีปูนปั้นรูปโค้งกลมปิดรอยต่อระหว่างแผ่นกระเบื้อง ตามวิธีการของช่างจีน พื้นลานโล่งภายในมักปูด้วยหินแกรนิตจากเมืองจีน ลักษณะของบ้านจึงดูทึบ ดูหนักแน่น มั่นคง แข็งแรง ทนทานต่อดินฟ้าอากาศตามลักษณะวัสดุก่อสร้างและวิธีการก่อสร้างตามแบบจีน”

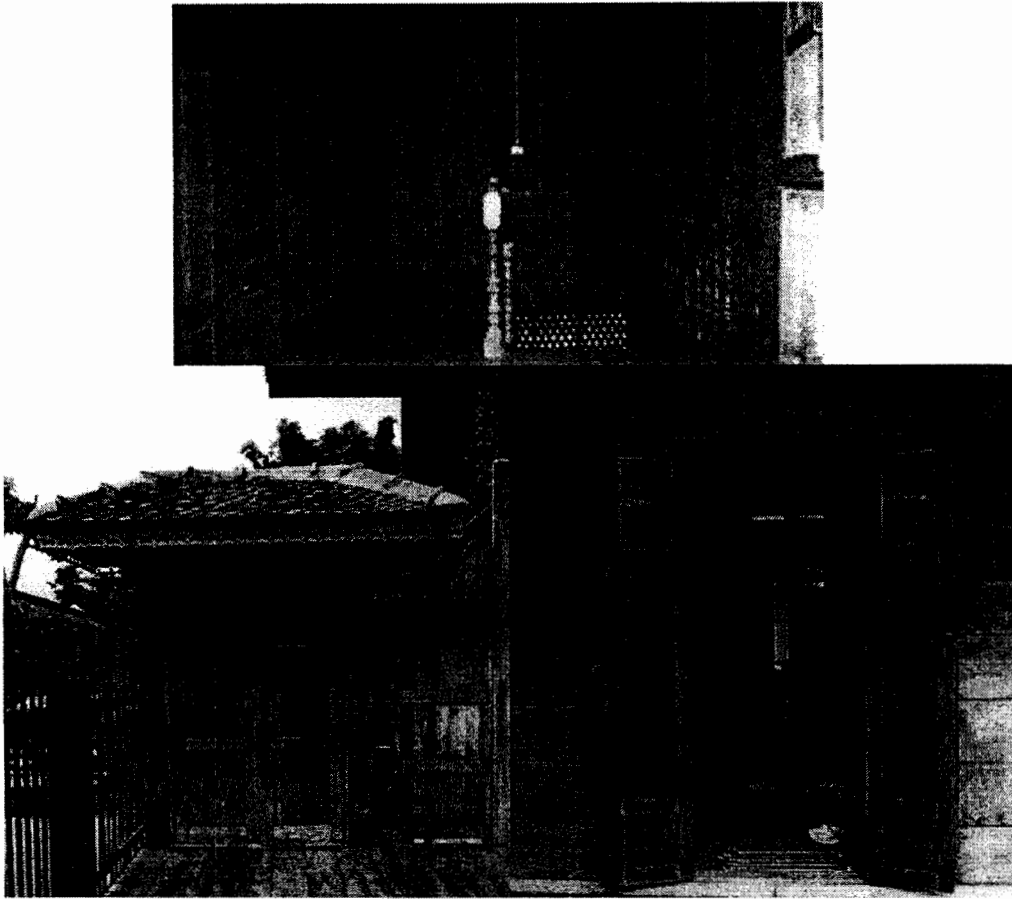
เรือนประยุกต์แบบยุโรป

ภาพที่ 2.41 แสดงลักษณะเรือนประยุกต์แบบจัมนิลา หลังคาปั้นหยาสองชั้น
ขุนทวี จินบำรุง เจ้าของเรือน ถนนเทศา จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 77

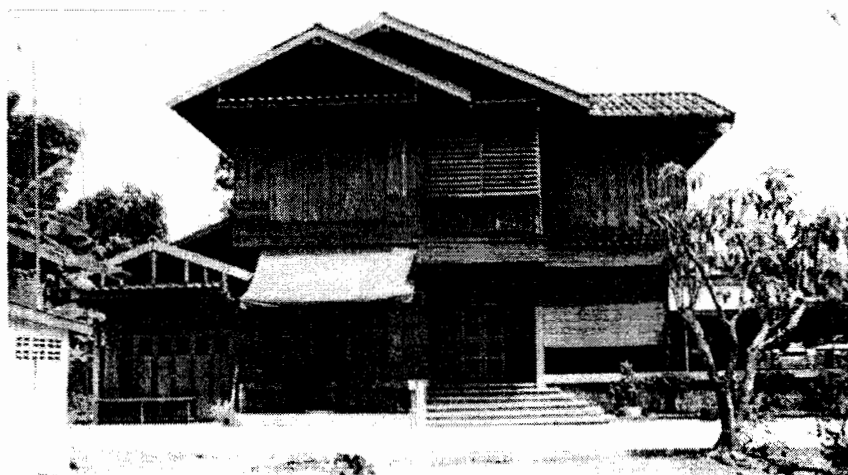

ภาพที่ 2.42 แสดงลักษณะแปลนเรือนประยุกต์แบบจัมนิลา หลังคาปั้นหยาสองชั้น
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 78

ภาพที่ 2.43 แสดงลักษณะภายในเรือนของขุนทวี จินบำรุง เจ้าของเรือนถนนเทศา
จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 79

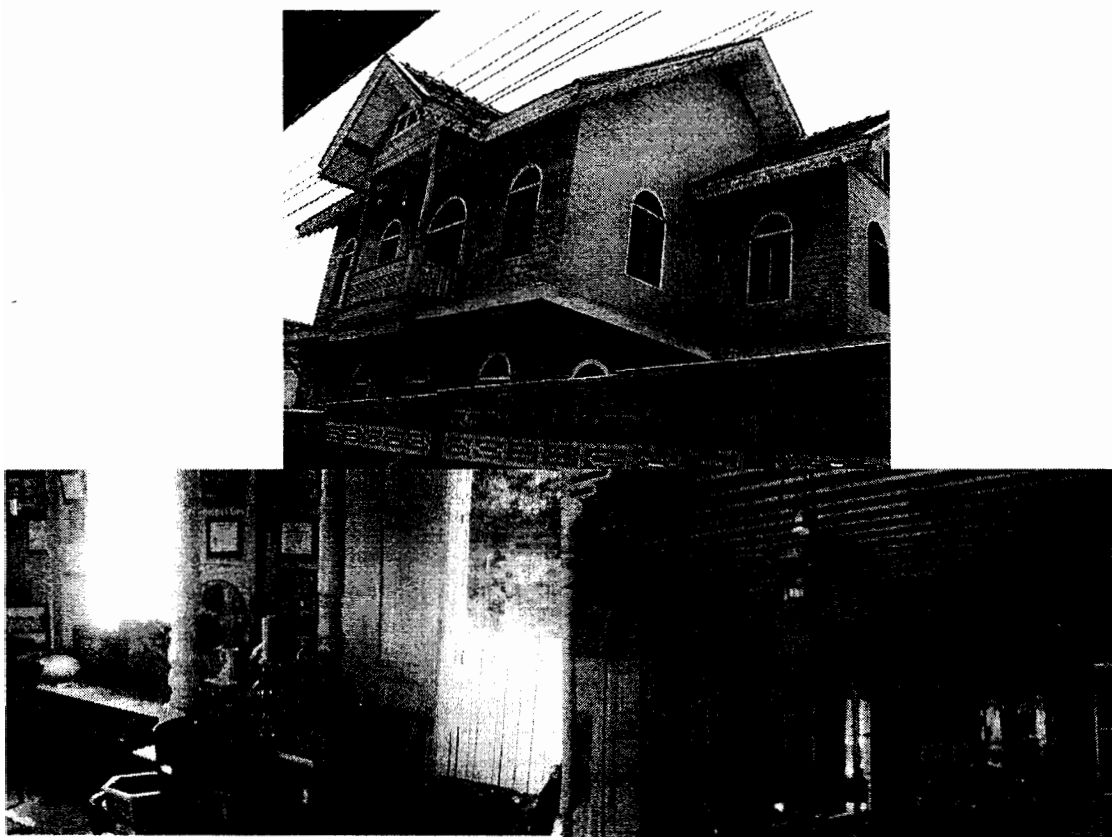
ภาพที่ 2.44 แสดงลักษณะเรือนประยุกต์จากมโนลาและปั้นหยาที่มีมุขยื่นและทำจั่วมุขซ้อน
นายสมศักดิ์ ศิริไพบูลย์ เจ้าของเรือนถนนราชดำเนิน จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 82

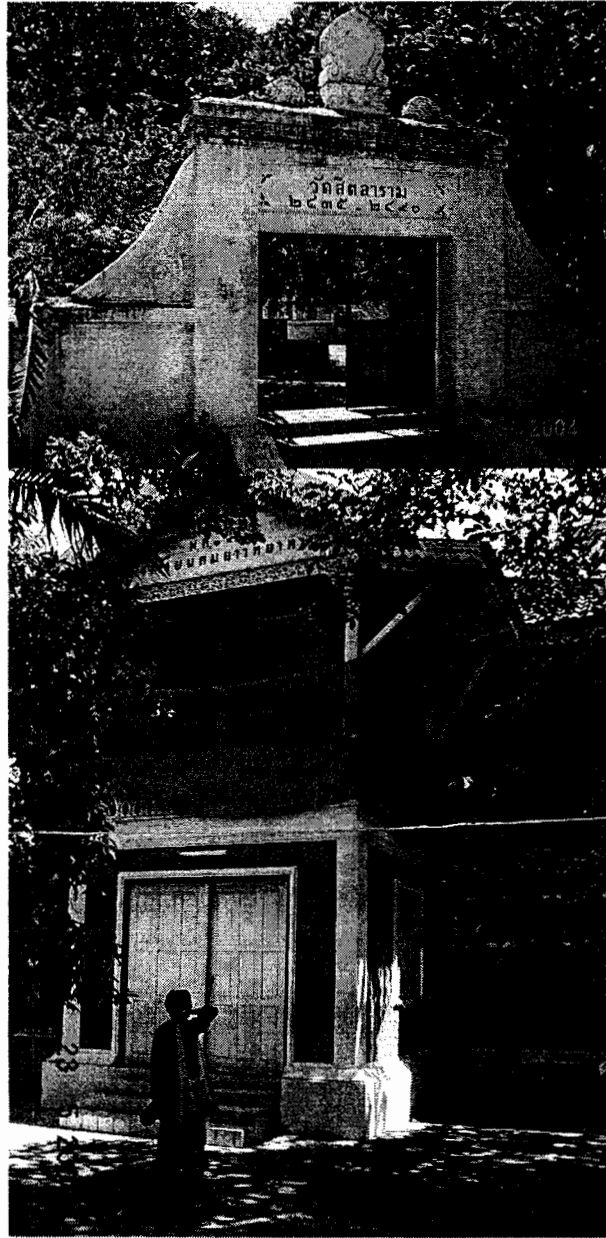
ภาพที่ 2.45 เรือนพะโป้ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครชุม อำเภอเมือง
จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 2.46 เรือนโสภโณคร เรือนคหบดีชาวระแหง จังหวัดตาก

ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2540

ภาพที่ 2.47 โรงเรียนธมชาวิทยาคาร วัดสิตลาราม (วัดน้ำหัก) สร้างโดย
นางธมชา แซ่ตั้ง คหบดี ชุมชนเชียงทอง ตำบลระแหง อำเภอเมือง
จังหวัดตาก

ที่มา: ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

บทที่ 3

ปุมเหย้า ปุมเรือน

กระบวนการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรม (Phenomenology of Culture)

กลุ่มสถาปัตยกรรมINGTON

มนุษย์เมื่อเกิดขึ้นมาบนโลก ต่างก็ดิ้นรนชวนขวายเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัยจากภัยอันตรายใด ๆ ทั้งปวง เฉกเช่นกับสรรพสัตว์ทั้งหลาย นก หนู ปู ปลา กา ไก่ สัตว์ใหญ่ น้อย ต่างก็สร้างรังสร้างรูเพื่ออยู่อาศัย เลี้ยงลูกหลานที่จะเกิดขึ้นตามลีลาวิถีแห่งครรลองต่างกันไป เพื่อแพร่ขยายเผ่าพันธุ์ อาณาจักรและให้มีชีวิตที่คงอยู่ได้อย่างมีสุขและปลอดภัยจากปัจจัยสรรพสิ่งที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอด สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างปรับแต่งวิถีลีลากันไปต่าง ๆ นานา มาตลอดชั่วชีวิตขั้วรวมทั้งมนุษย์ด้วยเช่นกัน

จากอดีตถึงปัจจุบันระยะเวลาอันยาวนานพันปี ล้านปี ปรับแต่งแห่งที่อยู่อาศัยกันมาโดยตลอด จากถ้ำ จากรู ภูเขา ขอดไม้ โพรงไม้ ทั้งมนุษย์และสัตว์ต่างมีการเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยกันเรื่อยมาเพื่อความอยู่รอดของชีวิต หลบร้อน หลบหนาว คราวเมื่อฤดูกาลเปลี่ยนไป นกวิหคบินไกลได้ในเวลาอันรวดเร็ว แต่มนุษย์นั้นต่างกับสัตว์ แต่ด้วยความมีสมองครองของธรรมชาติที่ได้สร้างมาให้ไม่เหมือนกัน แตกต่างกันตามกฎแห่งธรรมชาติ

เมื่อมนุษย์ต้องดิ้นรนชวนขวายหาที่ทำกินที่พักอาศัย ต้องเคลื่อนย้ายกันไปตามโอกาสที่พึงมีพึงได้ มนุษย์ต่างเผ่าพันธุ์ต่างชาติกำเนิด เติบโต โดดแล่นไปตามกฎแห่งกรรม ถ้าเชื่อตามนั้น ผืนแผ่นดิน แผ่นน้ำและอากาศ ที่สามารถให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ อย่างสมบูรณ์ต่างก็มีการเสาะแสวงหา ย้ายฐาน ย้ายถิ่น บุกรุกต่อสู้อับไล่แย่งชิงฆ่าฟันกันตลอดมาเพื่อหาแหล่งพึ่งพาที่เหมาะสมของการดำรงอยู่ ดำรงชีพ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน ยุคโลหะ จนกระทั่งถึงยุคปรากฏการณ์ มีหลักฐานบันทึกจารึกให้ได้ศึกษานับพันปี หมื่นปี จนกระทั่งปัจจุบัน อันยังไม่หยุดหย่อนที่จะต้องต่อสู้กันอีกต่อไปไม่รู้จักจบจักสิ้น ยังหาข้อสรุปไม่ได้ว่าเมื่อกำเนิดเกิดมาควรมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข เช่นใด พระธรรมคำสอนขององค์พระศาสดาใจจะกล้ากำหนด ยังไม่เห็นมีปรากฏให้ได้แน่ชัดที่จะยึดถือ

เมื่อได้เกิดมาแล้ว คงจักต้องรับรู้รับกรรมตามท่านว่า แลมนุษย์มีภูมิปัญญาจะแก้ไข เข้าใจเรียนรู้สู้ต่อไป ในสมองปัญญาที่มนุษย์อพยพเคลื่อนย้ายไกลสุดหล้า จากยุโรปมุ่งเหนือถิ่นห่างไกลจากเอเชียได้ตะวันออก นอกแผ่นดิน จีนผืนแผ่นดินใหญ่ไปอเมริกา ก่อนโคลัมบัสจะพบเห็นชนชาวยุโรปมุ่งเข้าสู่เอเชียขยายอาณาจักรล่าอาณานิคมยุ่งปั่นป่วนทั่วทั้งเอเชียทุก ๆ ขบวนการท่าเท่าที่จะทำได้

การอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนจึงเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะชาวจีน
ผู้แออัดยัดเยียด แยกย้ายขยายไปทั่ว หัวระแหงรวมทั้งสยามประเทศ แต่อดีตนับพันปีที่มีการติดต่อ
ค้าขาย มาโดยตลอด

ดังนั้น การเกิด การเป็น การอยู่ เมื่อร้อยกว่าปีมานี้ ที่เราจะศึกษาหาที่มาที่ไป ให้ได้เห็น
ทั้ง ชาวจีน ชาวไทย มอญ ระเบิด ลัวะ ขมุ ที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตลอดลุ่มน้ำปิงนี้ให้เห็น
ประจักษ์ ตลอดลำน้ำแม่ปิงแม่น้ำสายแห่งธารน้ำ เป็นธารสานสายใยให้ประสานทุกเผ่าพันธุ์สัญชาติ
ประสานสัมพันธ์พันธุ์เกาะกลุ่มกันยึดครองที่ทำกินตลอดแนวลำน้ำ

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เลือกชุมชนที่ยังคงหาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่ยังคงมีอยู่ที่
สมบูรณ์ที่สุดมานำเสนอ อันจะเกิดประโยชน์หลายประการอันมี ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม
ความเชื่อที่ต่อเนื่องมาแต่อดีต จึงขอนำเสนอตามลำดับลำน้ำ จากใต้ขึ้นเหนือดังนี้

กลุ่มปิงตอนล่าง คือ

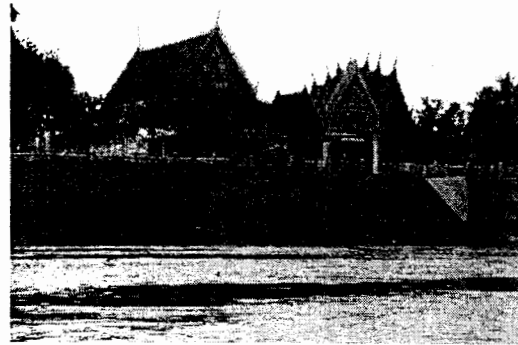
1. ชุมชนบ้านบางแก้ว
2. ชุมชนบ้านคลองขลุง
3. ชุมชนบ้านนครชุมกำแพงเพชร
4. ชุมชนบ้านโกสัมพี, วังเจ้า

1. ชุมชนบ้านบางแก้ว

บางแก้วเป็นชื่อตำบลหนึ่งเขตการปกครองในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ เป็น
ชุมชนริมน้ำ (River Linear Village) ที่ยังคงมีสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยของชนชาวเกษตรกรรม
และเรือนแถวคนจีนที่มีอาชีพค้าขาย มีชุมชนตั้งอยู่ริมน้ำปิงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง เมื่อราวปี
พ.ศ.2360 และในปี พ.ศ.2379 ได้เริ่มสร้างวัดบางแก้ว ศาสนสถาน ทั้งโบสถ์ วิหาร กุฏิพระ
ทำด้วยไม้ ซึ่งชาวบ้านได้ช่วยกันเลื้อยแปรรูป เอมมาประกอบเป็นอาคารต่าง ๆ และหูก้าแฝก
มุงหลังคาเช่นเดียวกับบ้านพักอาศัย กล่าวกันว่าหลวงพ่อเปี่ยม พระครูคงจากบ้านตาสังข์ ซึ่งอยู่
ทางทิศใต้บางแก้วเป็นเจ้าของวาสาองค์แรกและเป็นพระผู้นำสร้างวัดแห่งนี้ ได้รับนามตามชื่อคหบดี
ผู้บริจาคทรัพย์ว่า วัดแจ่มจรตศรัทธาราม การได้ชื่อว่าบางแก้วหรือภูมินามนั้นพอสรุปได้ว่าผู้คน
รุ่นปู่รุ่นย่าเมื่อครั้งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในระยะแรก ๆ นั้น ได้เห็นแสงสะท้อนของสิ่งหนึ่งเป็น
แวววระยับ ผู้คนครั้งกระนั้นเข้าใจว่าเป็นแสงสะท้อนของแก้วมณี จึงพากันเรียกบริเวณนี้ว่า
“บางแก้ว” (ชนัญ วังษ์วิภาค, 2527 : 247)

ภาพที่ 3.1 วัดแจ่มจรัสศรีทธารธรรม
(วัดบางแก้ว)

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2400 ชาวบ้านจากบ้านโพนางคำ อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท และประชาชนบางส่วนจากจังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดลพบุรี จังหวัดอยุธยา เข้ามาตั้งบ้านเรือนร่วมกับชุมชนเดิมชาวบางแก้วที่ตั้งหลักแหล่งมาก่อนหน้านั้นและชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่ที่มาแบบ “เสื่อผืนหมอนใบ” เข้ามาร่วมตั้งชุมชนทำให้สังคมชาวบางแก้วมีระบบการตลาด สนับสนุนการผลิตพืชผลทางการเกษตร ซื้อขายแลกเปลี่ยนตามความถนัดของชนชาวจีนที่มีทั้งเชื้อสายแต้จิ๋วและไหหลำ

ภาพที่ 3.2 สภาพการจัดสินค้าภายในเรือนโรงค้าขาย นายสู้อยู่ แซ่ลื้อ ยังกงเอกลักษณ์ ความดั้งเดิมมากกว่า 40 ปี ในตลาดบางแก้ว ยังยืนยันว่าจะไม่ย้ายไปที่ใด ขอเป็นหนึ่งเดียว ณ ที่นี้มีของชำไฉวห่วยทุกชนิด อาหารตามสั่ง ก๋วยเตี๋ยว กรรยาและลูกสาว ช่วยดูแล

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.3 รูปแบบเรือนไทยภาคกลาง

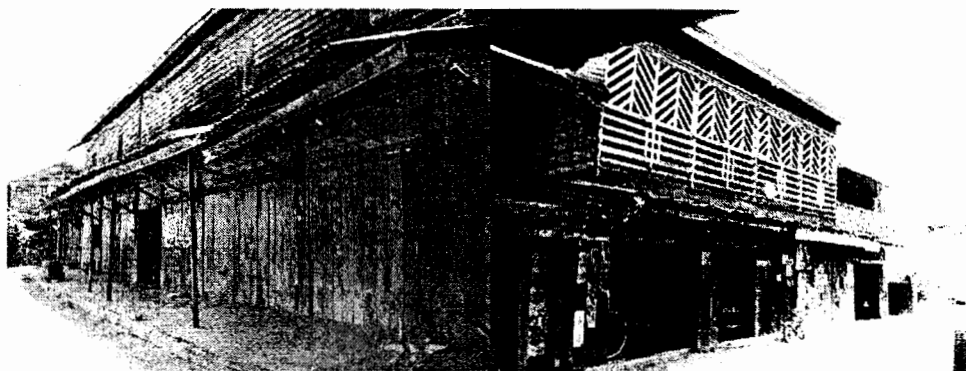
ทรงจอมแห ปลายเหงา บ้านหน้าต่าง
 ดิดบ้านพับเหล็กยุคใหม่ ต.บางแก้ว
 นางสาววัลลิ พิมลรัตน์ เจ้าของ
 อายุเรือน 120 ปีขึ้นไป และชาว
 ตลาดบางแก้วขณะกำลังให้
 สัมภาษณ์

พิกัด แผนที่ 47 Q 0592248

ระดับน้ำทะเลปานกลาง Elev. 42 ม.

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.4 ลักษณะเรือนโถงค้าขายบริเวณตลาดบางแก้ว

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

มนุษย์เมื่อมาอยู่ร่วมกัน จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมเดิมที่เข้ามาอาศัยกันอยู่ก่อน คนจีนนำสินค้าอุปโภค บริโภค ที่จำเป็นมาจากปากน้ำโพมาขายให้กับชาวไร่ชาวนาในราคา ยุติธรรม รับซื้อสินค้าพืชไร่เช่น ข้าว ถั่วฝักยาว น้ำอ้อย และของป่า นำกลับไปขายศูนย์กลางตลาด ปากน้ำโพ เริ่มเกิดระบบเศรษฐกิจซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอย่างมีระบบ ชาวจีนศรัทธาและนับถือ ศาสนาพุทธ ขยันขันแข็งทำมาหากินจนเป็นที่ชื่นชอบของคนไทยที่อยากได้ลูกเขยคนจีน ซึ่งประจวบเหมาะกับหนุ่มจีนที่พยายามจะได้สาวไทยพื้นบ้านที่ตนรักชอบเป็นพื้นฐานแห่งความรัก และโอกาสที่จะได้สัญชาติไทยเป็นผลได้ตามต้องการ การผสมผสานกลมเกลียวของคนสอง เชื้อชาติจึงเกิดขึ้น ต่างปรับตัวเข้าหากันอย่างกลมกลืน ภรรยาไทยจึงจำเป็นต้องขยันขันแข็ง ตามสามี เรียนรู้วิธีการเทคนิคการค้าขาย กำไร ขาดทุน ความโอบอ้อมอารีตามนิสัยคนไทยยังคง มีอยู่ การค้าขายจึงเป็นไปอย่างราบรื่น พึ่งพาซึ่งกันและกันมีการซื้อก่อนผ่อนทีหลังได้เริ่มขึ้น มีลูกชายก็ให้บวชเรียน ตามขนบประเพณีไทยอย่างสมบูรณ์ ด้วยศรัทธาในพุทธศาสนา เข้าต้น ตักบาตรแจกเช่นคนไทยทั่วไป ทำบุญทำทานตามเทศกาลศาสนธรรมกิจ เช่น งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า งานบวช งานบุญต่าง ๆ ได้อย่างสมความภาคภูมิใจที่ได้เข้ามาพึ่งใบบุญแห่ง แผ่นดินสยามได้ร่วมพระบรม โภธิสมภาร แห่งแผ่นดินพระมหากษัตริย์ไทย พระสยามเทวาธิราช ที่ได้ปกป้องรักษาผืนแผ่นดินนี้ไว้ให้ผู้คนที่รักและศรัทธาได้เข้ามาอยู่อาศัยกันอย่างสงบสุขร่มเย็น

บางแก้วจึงเป็นผืนแผ่นดินหนึ่ง ที่ผู้คนต่างเข้ามาอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน เมื่อพื้นที่ทำกิน คับแคบลงไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของประชากร ก่อรูปกับเกิดชุมชนใหม่ในเส้นทาง การคมนาคมทางบกสะดวกมากยิ่งขึ้น ซึ่งก่อนหน้านั้นใช้ทางน้ำเป็นหลักเมื่อถนน พหลโยธินผิวจราจร ดีขึ้น จึงเกิดการขยายตัวของชุมชน เช่น ตลาดสลกบาตรด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ชุมชน

บ้านตาดชิด ชุมชนตลาดตาช่วน ด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง คนจีนที่ครอบครัวใหญ่ขึ้น จึงพากันอพยพไปตั้งบ้านเรือน ทำมาค้าขายกันใหม่ คนไทยที่มีความเชี่ยวชาญในพืชไร่ขยายพื้นที่ปลูกกล้วย ปลูกอ้อยเพิ่มมากขึ้นในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง เช่น บ้านตาดชิด

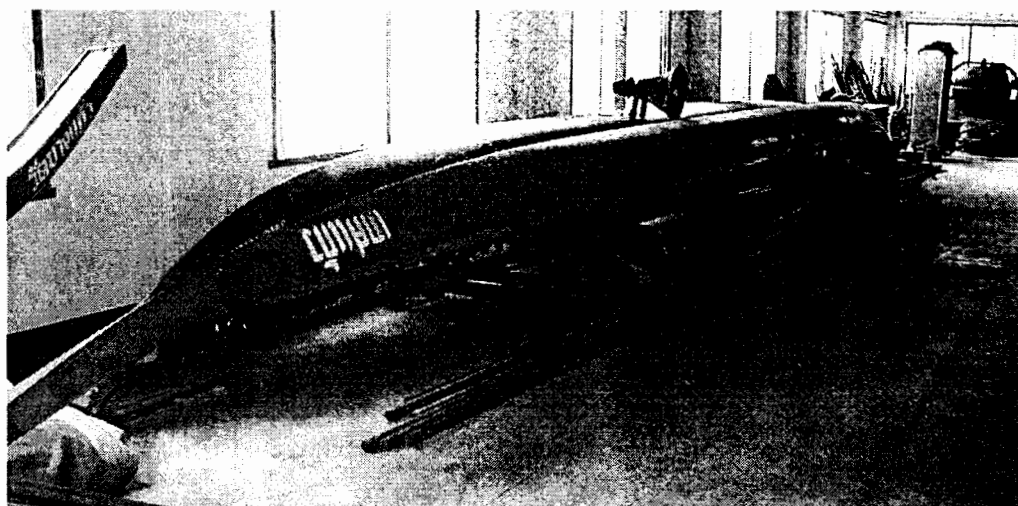
การคมนาคมติดต่อค้าขายเดินทางใช้เรือโดยสารและเรือกระแซง เรือเอี่ยมจุ่นขนส่งสินค้า พืชไร่ จากอดีตได้ชลอลงเมื่อเขื่อนภูมิพลสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2507 กระแสน้ำแห้งและไม่เป็นไปตามฤดูกาล ทั้งเรือแม่เหล็กเขียว เรือแม่เหล็กแดง เรือขนส่งสินค้าจึงหยุดเพียงตลาดปากน้ำโพ ด้วยระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยายังคงล็กพอจะใช้เดินทาง การเดินทางจากปากน้ำโพมีเข้าพระนครได้ 3 ทาง คือ ทางรถไฟ ทางน้ำและรถยนต์โดยสาร ส่วนสินค้าทั้งข้าว กล้วย และอื่น ๆ ยังคงใช้เรือลากจูงต่อไป

ภาพที่ 3.5 เรือแม่เหล็กที่หยุดให้บริการหลังปี พ.ศ.2506 – 2507
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 28

ภาพที่ 3.6 ตามหอร่องรอยตำแหน่งเรือนที่รัชกาล 5 เสด็จขึ้นบ้านแจ็กบางแก้ว จากการให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.7 เรือแข่งที่ปลดระวางแล้วแต่รอการรื้อฟื้นได้ศาลาวัดบ้านแดน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

บางแก้วเป็นชุมชนที่มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ พระยาราชสมภวารการ (เลื่อน สุรนนท์) ได้เขียนเป็นโคลงนิราศระยะทางเมืองนครเชียงใหม่ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) โปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นไปรับราชการในตำแหน่ง “ข้าหลวงตรวจราชการศาลต่างประเทศ” หรือ “ข้าหลวงสามหัวเมือง” ที่จังหวัดเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2426 – 2427 ได้แต่งโคลงนิราศเมื่อผ่านบางแก้วไว้ดังนี้

บ้านกระสังข์คุดเตี้ย	ตามดิน
ฮอดย่านหัวยางยิน	บ่อยพริ่อง
บางแก้วบุตร โกมินทร์	มรดกพลอยเอช (โกมินทร์)
บ่แข่งเข็มซัดน้อง	เพชรแพรวพรายสาย (เข็มซัด)

นั่นหมายถึง พระองค์ท่านได้ผ่านบางแก้วหรือแวะขึ้นบางแก้วและประทับใจจึงคลไคลสิ่งที่พบเห็นในบางแก้ว จึงได้เขียนโคลงนี้ขึ้นมา และเมื่อคราพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(ร.5) ได้เสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชรเมื่อ 18 สิงหาคม 2449 พระองค์ท่านได้แวะเสด็จขึ้นบ้านแดน ออกจากบ้านแดน แวะบางแก้วเช่นกัน ดังที่พระองค์ท่านได้บันทึกไว้ว่า “ขึ้นกินได้ร่มไม้ริมฝั่งบ้านบางแก้ว วันนี้ได้หน่อไม้แดงมาใหม่จากที่เขา อร่อยมากแต่ที่ขึ้นนั้นจืดไม่สนุก เป็นบ้านเจ๊กมียายแก่เป็นป้าของเจ๊ก ซาติภูมิเมืองนี้เดิมอยู่ใกล้หาดส้มเลี้ยวซึ่งเป็นเมืองบรรพต แล้วว่าคับแคบไปจึงขยายออกมาอยู่ที่นี้เป็นเจ้าของที่ดินมาก เหตุด้วยได้หักร้างไว้แต่แผ่นดินยังไม่มีราคา ใครถางได้เพียงใดก็เป็นเจ้าของอยู่เพียงนั้น มาบัดนี้ต้องซื้อมีราคาเท่านั้น แจ้งว่าคอนข้างหลังฝั่งตะวันตกมีที่ลุ่มเวลาหน้าน้ำจนถึงควายต้องว่ายน้ำ ลุ่มไปจนจดป่าข้างฝั่งตะวันออกที่แลเห็นเป็นเพ็ช้อยู่

ริมตลิ่ง เป็นที่มีเจ้าของทั้งนั้น เขาทิ้งหญ้าไว้ให้กันพงเมื่อเข้าไปพ่นเพื่อหญ้าที่นั่นเป็นที่เพื่ออยู่
ริมตลิ่ง เป็นที่เตียนตลอดวันไว้แต่เป็นที่ป่าอย่าง ๆ นั้นมันตกถึงชายตลิ่งแต่ก็มีเจ้าของทุกต้น ได้
ความจากพระศรีสิทธิธรรม์นายอำเภอบรรพตว่า ตั้งแต่เลิกบ่อน พวกที่หากินในการบ่อนสาค
ขึ้นมาตามลำน้ำที่มีเมืองบรรพตมีมาก ที่หาดสัมเสี้ยวพวกค้าขายมากขึ้นจนต้องถึงทำโรงตลาด
เพิ่มเติมหลายสิบห้องที่จัดการเพาะปลูกแล้วก็มี นี่เป็นข่าวที่ได้ยินใหม่ในผลของการที่เลิกบ่อนเบี้ย
ออกจากบ้านบางแก้วหนึ่งก็ทันกระบวนได้แวะขึ้นเรือสุวรรณวิจิตเพราะออกจะเหนื่อย ๆ
หมายจะขึ้นไปเอน แต่มารู้สึกว่าเรือเก้งกระดานร้อนกว่าเรือประทุนเป็นอันมาก เอนไม่มีใครจะลง
เวลาบ่าย 4 โมง แวะจอดถ่ายรูปที่หาดแล้วเลยลงเรือชะล่าประพาสเที่ยวต่อไป แวะบ้านข้างฝั่ง
ตะวันออก ถูกบ้านคาแสนปม เป็นปมไปทั้งตัว แต่ไม่มีอะไร แดดเผาจึงได้ลงเรือต่อมาจนเวลา
จวนย่ำค่ำ ขึ้นที่หาดบ้านแสนตอ (สันติ อภัยราช, 2544 : 27-28)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าบางแก้วแห่งนี้ได้มีองค์พระมหากษัตริย์ไทย ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้
เคยเสด็จเยือนบางแก้ว ซึ่งอาจมีหลายท่านหลายพระองค์แต่ไม่ได้บันทึกไว้ให้ได้หลักฐาน

ภาพที่ 3.8 ลักษณะเรือนชาวบ้านทรงไทยมนิลารุ่นกลาง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.9 เขาหน้อ ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

ที่พระพุทธเจ้าหลวง ร 5 เสด็จพระราชดำเนินถึงวัดบนเขาเมื่อ สิงหาคม

พ.ศ. 2449

พิกัด 47 P 0593648

ELE. 59 ม.

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.10 สภาพแม่น้ำปิงหน้าตลาดบางแก้วอันโสสะอาด

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภายใต้ความเชื่อของคนไทยและคนจีนที่มีแตกต่างกัน ชาวเรือจึงตั้งศาลไว้เพื่อเคารพบูชาเพื่อปกป้องรักษาในการเดินทางขึ้นล่องทางน้ำ จากเหนือล่องใต้จึงต้องทำพิธีกราบไหว้บูชากันทุกครั้ง และจะมีการฉลองเมื่อครบรอบ 1 ปี ที่บรรดาพ่อค้าเชื้อสายจีนทั้งหลาย มีจิว อูปรากรจีน มหรรสพ สมโภชน์ แต่ด้วยปัจจุบันคนจีนได้อพยพออกจากพื้นที่อยู่ที่อื่น และการเดินทางทางน้ำยุติลง จึงทำให้ศาลเจ้าแห่งนี้หยุดความเคลื่อนไหวเช่นไหว้ ยังพอมีบางโอกาสที่มาเยี่ยมญาติ จึงจะไปได้แวะสักการะบ้างเท่านั้น ศาลจีนมีอยู่ 2 ศาลทั้งบ้านเหนือและบ้านใต้

ส่วนคนเชื้อสายไทยท้องถิ่นมีศาลปู่อาจมีพิธีบูชาเช่นไหว้ปีละครั้งเมื่อเดือนเมษายนปีใหม่ไทย มีการจัดเครื่องบูชาครบครัน หมู เป็ด ไก่ ผลไม้ คนทรงทำนายทายทักพยากรณ์ให้รู้ถึงการทำการหากินในปีต่อไป ปู่อาจเป็นผู้มาบุกเบิกท้องถิ่นนี้คนแรก เมื่อเสียชีวิตลงว่าให้ตั้งศาลให้ดูชื่อปู่อาจ เผ่าคุณแลคุ้มครองอาณาบริเวณนี้ ชาวบ้านจึงได้ตั้งศาลขึ้นเคารพสักการะกันมาโดยตลอดเกิน 70 – 80 ปี มีการละเล่น ฟ้อนรำ หรือรำวง ลำตัด แต่ก่อนมาถึงปัจจุบันกลีบกลายเป็นเครื่องดนตรียุคใหม่ เป็นหมอลำซิ่งบ้าง ไทยบ้าง ตั้งแต่เสร็จพิธีกรรมตั้งแต่เย็นจนค่ำ น่าจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นศาลวีรบุรุษหรือศาลปู่ ปู่ย่า นางบังอร ผาสุก อายุ 55 ปี ผู้ดูแลศาลให้ข้อมูลเป็นลักษณะความเชื่อแบบคนไทยภาคกลางไม่มีคนเหนืออยู่บริเวณนี้ ดังนั้นพิธีกรรมความเชื่อจึงยังเป็นแบบไทยภาคกลางที่นับถือผีและวิญญาณเจ้าที่ มีศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่ประจำบ้านเช่นกัน

จึงพอสรุปได้ว่า ชุมชนบางแก้วนั้นมึรูปแบบการสร้างชุมชนแบบชาวภาคกลางเป็นหลัก ทั้งอาชีพการงานและความเชื่อ การดำรงชีวิตสร้างบ้านแปงเมืองแบบชุมชนลุ่มน้ำ มีพื้นที่ทำนา ด้านทิศตะวันตกของชุมชนที่เป็นที่ลุ่มรับน้ำแบบภาคกลางจึงเป็นชื่อเสียงชุมชนว่าบางแบบภาคกลางเป็นแอ่งโอบน้ำ น้ำท่วมทั้งเคยมีการทำสะพานไม้เพื่อข้ามไปอีกฝั่งหมู่บ้านยาว 6 กิโลเมตรในอดีตที่ตั้งพระพุทธรเจ้าหลวงได้ทรงลิจิตไว้เช่นกัน เรือนเป็นทรงไทยใต้ถุนสูงพื้นน้ำ เรือนคนจีนเป็นเรือนแถวค้าขายไม้สัก ยังคงมีอยู่ให้เห็นและศึกษาจนถึงปัจจุบัน

หมู่บ้านบางแก้วไม่ได้มีความสำคัญเป็นเขตป้อมค่าย จึงไม่ปรากฏหลักฐานผู้นำอันมีตำแหน่ง หมื่น พัน หรือขุน หลวง ด้วยเป็นชุมชนชาวเกษตรที่ขยายตัวออกมาจากภาคกลางตอนล่างดังกล่าว และคนจีนเข้ามาด้วยทำไร่ ทำสวน ในภายหลังความเชื่อเรื่องศาลของชุมชนนี้ยังคงเป็นรูปแบบของภาคกลาง คือ มีศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่ไว้ในบ้าน เพื่อเป็นที่เคารพบูชาให้คุ้มครอง คนในบ้านอันมีพื้นฐานความเชื่อในคติฮินดูที่มาพร้อมกับพุทธศาสนา ศาลพระภูมิมีเสาดเดียว เป็นสัญลักษณ์ของเจ้าพระสุเมธ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของแห่งสากลของจักรวาล ส่วนเสาเจ้าที่มี 4 เสา ตามคติเก่าเชื่อว่า คือ ศาลเสื่อบ้านของครอบครัว (Earthgods of Household) ศาลพระภูมิเป็นที่อยู่ของเทวดา ศาลเจ้าที่เป็นที่อยู่ของผีเสื่อบ้าน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา, 2537 : 210)

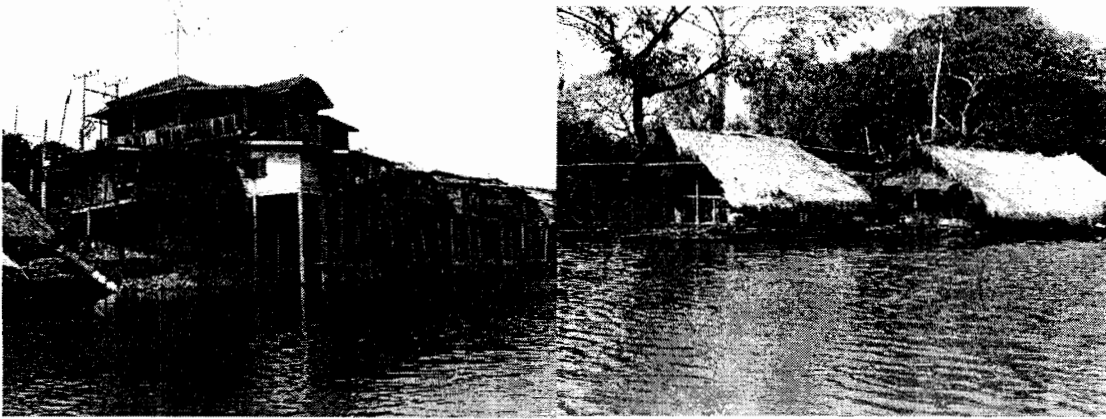
ภาพที่ 3.11 ศาลเจ้าเงินและศาลปู่อาดชุมชน
คนไทยบ้านบางแก้วและ
บ้านตาดิจ

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ศาลปู่อาดสร้างใหม่เมื่อ พ.ศ.2491 แทนศาลเดิมที่อยู่หลังบ้านพังทลุคโทรม มีคนทรงชื่อนางลำพู ยกพล เสียชีวิต 40 ปีมาแล้วขณะอายุ 60 ปี ปัจจุบันยังหาคนทรงไม่ได้ ด้วยจะต้องเป็นคนบริสุทธิ์ในกาย วาจา ใจ จนปัจจุบัน

ชุมชนชาวบางแก้วจึงมีความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา เป็นชุมชนเริ่มต้นชีวิตของผู้คนหลายหมู่เหล่าถึงแม้ว่าจะอพยพหนีออกจากบางแก้วไปอยู่แหล่งอื่นก็ตาม การย้ายออกไปก็มีได้ย้ายบ้านช่องห้องหอที่เคยพักพิงหรือถอนไปด้วย จึงยังคงทิ้งไว้ให้เป็นมรดกแห่งชุมชนต่อไปหลายท่านได้เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานกิจการทางธุรกิจ เช่น นายถวิล ฤกษ์หรัย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 5 จังหวัดกำแพงเพชร ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ฤกษ์หรัย อาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รองศาสตราจารย์ชนัญ วงษ์วิภาค ที่ย้ายออกไป

ตั้งหลักแหล่งอยู่กรุงเทพฯ เป็นอาจารย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และนักธุรกิจที่เจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน เช่น นายยุทธนา วิมลสมบัติ เจ้าของบริษัทรับซื้อพืชไร่ เป็นต้น ซึ่งยังคงห่วงใยในวณสถานที่เคยพักพิงสั่งบอกให้หัวหน้าชุมชนไว้ว่า ถ้าเกิดอัคคีภัยเมื่อใดให้โทรแจ้งบอกทันทีจะนำรถดับเพลิง มาให้ได้ทันทั่วทั้งที่จากสลกบาตร ดังเคยเกิดเหตุอัคคีภัยมาครั้งหนึ่งแล้ว รถดับเพลิงจากตำบลสลกบาตรก็วิ่งมาดับไฟได้ทันทั่วทั้งที่ บางเรือนยังมีญาติผู้ใหญ่พำนักอยู่บางแก้ว มิได้ย้ายตามญาติพี่น้องออกไป อาจด้วยอายุมากหรือความรักและความเคยชินแห่งนิเวศน์สถานอันอบอุ่น เช่น นางสอิ่ง ฤกษ์ห่วย เป็นต้น

ภาพที่ 3.12 สภาพเรือนริมน้ำตลาดบางแก้วและแพชาวประมงน้ำจืด

ที่มา: ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.13 เรือหาปลา ชาวประมง
จอดคอยเวลาออกหาปลา
ที่ชุมชนพอยืดเป็นอาชีพได้

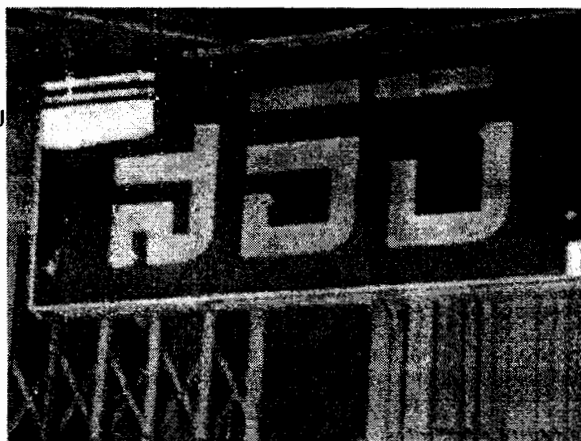
ที่มา: ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ดังนั้นสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยของชาวนาและเรือนแถวค้าขายของคนไทยเชื้อสายจีนยังคงสงบนิ่งอยู่ ณ ที่นี้ ชุมชนบางแก้วทั้งตลาดบ้านเหนือและชาวตลาดบ้านใต้ มิได้มีอาคารพาณิชย์ตึกแถวสองชั้น สามชั้น มาบดบังให้เสียบรรยากาศ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นยังคงไว้ซึ่ง

ภูมิปัญญาผู้คนในอดีต รอพร้อมที่จะเพิ่มชีวิตชีวาและคุณค่า ถึงแม้จะไม่สวยงามมีลวดลายจิตร
 พิศาลเช่นเมืองอื่นก็ตามแต่สามารถอธิบายในบริบทแห่งศาสตร์อันสำคัญยิ่งนี้ได้ด้วยเหตุและผล
 วิธีชีวิตชุมชนอันสงบนิ่งแต่อบอุ่นแห่งกลิ่นไอของสายน้ำและแสงลม ทิวทัศน์อันสวยงามตาม
 ธรรมชาติแม่น้ำปิง การดำเนินชีวิตเรียบง่ายไม่เบียดเบียน อยู่กันอย่างเศรษฐกิจดีเพียงพอตาม
 กระแสพระราชดำรัส พระราชดำริ แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันที่ว่า
 “คนเราถ้าพอใจในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย
 ถ้าทุกประเทศมีความคิดว่าทำอะไรต้องเพียงพอ หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก
 คนเราก็อยู่เป็นสุข...” พระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่บุคคลที่เข้า
 เฝ้าฯ ณ ศาลาดุสิดาลัย 4 ธันวาคม 2541 (เข้าถึงได้ www.ch7.com/king0746_0547.htm)

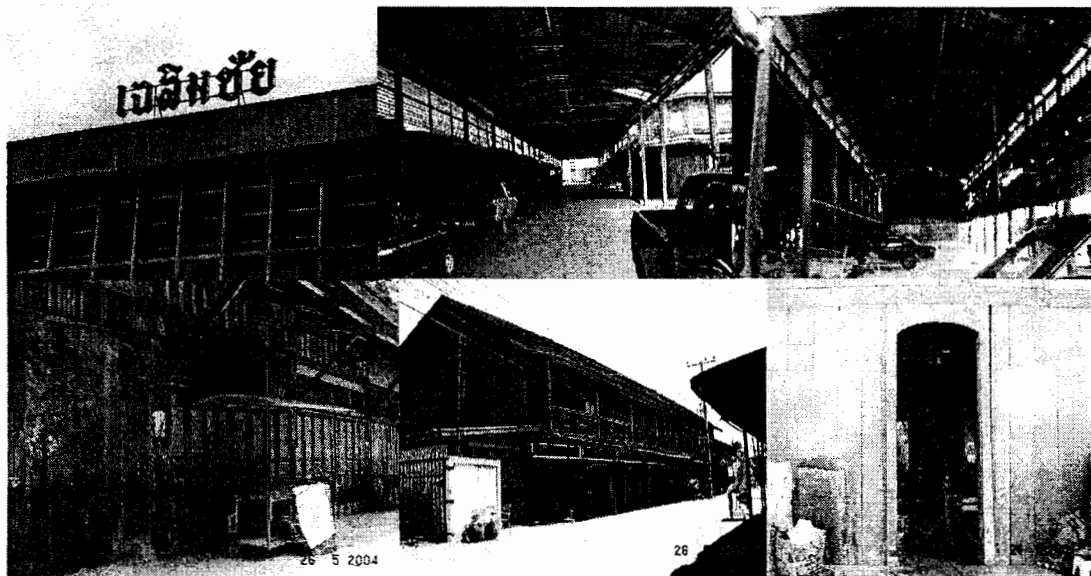
ภาพที่ 3.14 เรือนโถงค้าขายนางสอิ่ง ฤกษ์หรัย
 ต้นตระกูลฤกษ์หรัยที่ยังคง
 ทำนกออยู่ตลาดบางแก้ว
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.15 สภาพเรือนริมน้ำ
 ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง
 ชุมชนตลาดส้มเสี้ยว
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

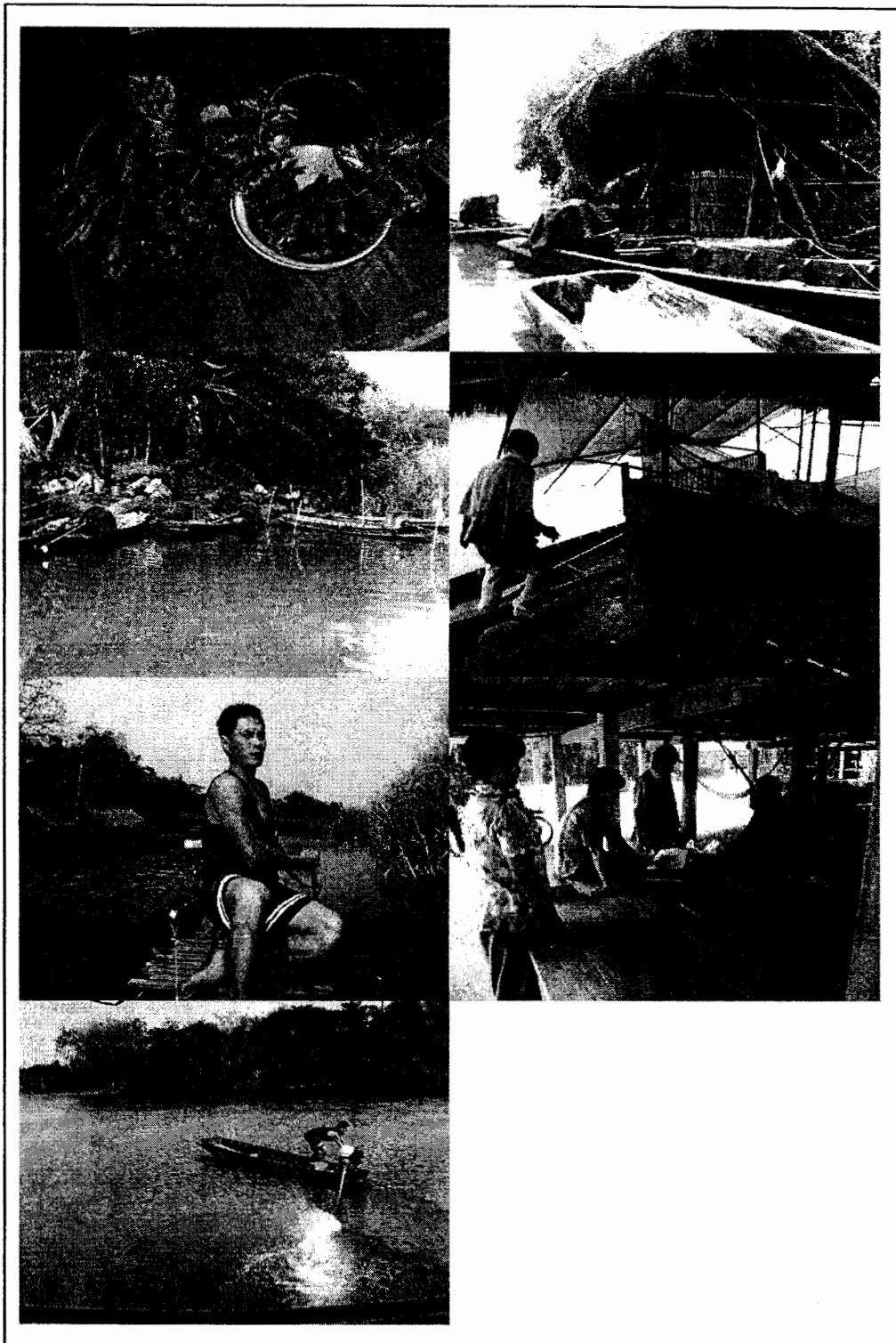

ภาพที่ 3.16 การประชุมชาวบ้านเพื่อสอบถามความต้องการของชุมชน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.17 สภาพตลาดเก่าบรรพตพิสัย ที่รอคอยการปรับปรุง หวังล่องรอย
ความศีกักในอดีต

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.18 วิธีชีวิตของชาวบางแก้วที่ผูกพันกับแม่น้ำปิง

ที่มา: ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.19 สภาพเรือนโรงค้าขายที่หยุดกิจการยังคงลักษณะสภาพความเป็นเรือน
ที่ยังพักอาศัยได้ดีโดยตลอด

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.20 สภาพตลาดข้างวัด
และศาลเจ้าจีน
บรรพตพิสัย

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.21 รถยนต์โดยสารสมัยเมื่อ 30 ปีที่แล้ว เจ้าของ
อนุรักษ์ไว้ดูเล่น ขอซื้อไม่ขาย ตัวตั้งไม้ต่อจาก
จังหวัดสุโขทัย

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.22 สภาพตลาดสดเทศบาลคลองขลุงและทางเข้าตลาด

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ชุมชนตลอดลุ่มริมน้ำจากเก่าแก่ว สัมเสี้ยว บรรพตจนถึงบางแก้ว ยังคงเป็นในรูปแบบ เดียวกัน คือ มีทั้งคนจีนค้าขายและคนไทยทำไร่ ทำนา ทำสวน แต่ด้วยความเจริญทางด้านกิจการ ค้าขายดีมากยิ่งขึ้น จึงทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมาดั่งกลุ่มเรือนพื้นถิ่นอย่างเห็น ได้ชัด มีการขยายตัวของชุมชนเป็นอาคารคอนกรีตมาก และได้รื้ออาคารไม้ทั้งห้องแถว และเรือนไม้ออกไป มาก ซึ่งต่างกับบ้านบางแก้ว ด้วยมีคนอพยพออกไปนอกพื้นที่ทั้งหมด จึงทำให้ยังคงความเป็นบ้าน แบบเดิมไว้อย่างสมบูรณ์ ถึงแม้ว่าจะไม่มีอาคารที่มีศิลปสถาปัตยกรรมมากนัก แต่สามารถอธิบาย ในความเป็นมา ความมีตัวตนได้ชัดเจน มีเหตุผลดังได้กล่าวมาข้างต้น และคิดว่าจะยังคงอยู่ต่อไป ด้วยไม่มีปัจจัยใดที่จะมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเมื่อพิจารณาอีกมุมหนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็น ชุมชนล้าหลังหรือไม่พัฒนา แต่ด้วยชุมชนมีหลายหมู่บ้านที่กระจัดกระจายอยู่หลายกลุ่ม หลาย ตำบล ซึ่งเป็นเขตการปกครองของ อบต. ที่ได้มีการวางแผนพัฒนาตามศักยภาพของท้องถิ่น เช่น ได้รับการปรับปรุงสาธารณประโยชน์ สาธารณูปการ เช่น ถนนหนทาง ท่อระบายน้ำ รางระบายน้ำ ระบบประปา ไฟฟ้า การจัดสวนพื้นที่สาธารณะหน้าวัด การจัดทำป้องกันคลองพังหน้าวัดทำน้ำ ซึ่งยังคงความบริสุทธิ์มีรินได้ในโอกาสต่อไป ตามข้อมูลที่ได้จากการเสวนา ผลสรุปได้ว่า ทุกคนยังคงรักและหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมของตนอย่างยึดมั่น โดยเฉพาะการพัฒนา สวนพักผ่อนในชายฝั่งหาดทรายด้านตะวันออก จะมีชายหาดสวยงามให้เห็นในฤดูแล้ง จึงจะได้นำเสนอเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือ อบต.ท้องถิ่นต่อไป

ภาพที่ 3.23 ป้ายบอกทางเข้าตำบลบางแก้วมองจากริมถนนสายเอเชียขาขึ้น
ที่มา: ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

สภาพทั่วไป

ที่ตั้ง (แสดงที่ตั้งและระยะห่างจากอำเภอ)

ระยะทางห่างจากอำเภอ 22 กิโลเมตร ตำบลบางแก้วตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของ

อำเภอบรรพตพิสัย

เนื้อที่

ตำบลบางแก้ว มีเนื้อที่โดยประมาณ 41 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 25,625 ไร่

- พื้นที่ราบ 22,554 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 88.02 ของพื้นที่ทั้งหมด
- อื่น ๆ 3,071 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.98 ของพื้นที่ทั้งหมด

ภูมิประเทศตำบลบางแก้ว

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลแสนตอ อำเภอขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลบ่อถ้ำ อำเภอขาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลตาซัด อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์

สำนักทะเบียน อำเภอบรรพตพิสัย

ตำบลบางแก้วได้ฐานะให้ขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว ประกอบด้วยหมู่บ้านและประชากร ดังนี้

จำนวนหมู่บ้าน มี 7 หมู่บ้าน

จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล เต็มทั้งหมู่บ้าน 7 หมู่ ได้แก่

ตำบล/หมู่	ชาย	หญิง	รวม
ตำบลบางแก้ว	2,824	2,960	5,784
หมู่ที่ 1 บ้านวัดโบสถ์	589	623	1,212
หมู่ที่ 2 บ้านบางแก้ว	463	567	1,030 (พื้นที่ศึกษา)
หมู่ที่ 3 บ้านปากคลอง	434	430	864
หมู่ที่ 4 บ้านวังพระหิน	239	208	447
หมู่ที่ 5 บ้านห้วยยาง	217	236	453
หมู่ที่ 6 บ้านกระทุ่มโทน	508	532	1,040
หมู่ที่ 7 บ้านมิตรภาพ	374	364	738

ประชากร

จำนวนตามทะเบียนราษฎร รวม 5,926 คน แยกเป็นชาย 2,893 คน หญิง 3,033 คน

จำนวนครัวเรือน ตามทะเบียนราษฎร 1,652 หลังคาเรือน

ความหนาแน่นของประชาชนต่อพื้นที่เฉลี่ย 145 คน/ตารางกิโลเมตร

ความหนาแน่นของบ้านต่อพื้นที่ 40 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ

ทำการเกษตร 85%

ค้าขาย 5%

รับจ้างทั่วไป 5%

อุตสาหกรรม 5%

ข้อมูลอื่น ๆ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ คุณภาพอากาศ คุณภาพเสียง คุณภาพน้ำแม่น้ำ ไม่มีปัญหา
มวลชนจัดตั้ง อาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 74 คน

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล

ประจำปีงบประมาณ 2546 5,656,028.65 บาท

แยกเป็น

รายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเอง 205,137.50 บาท

รายได้ที่ส่วนราชการต่าง ๆ จัดเก็บให้ 3,510,589.46 บาท

เงินอุดหนุนทั่วไปจากรัฐบาล 1,814,464.00 บาท

เงินอุดหนุนจัดทำแผนที่ภาษีและรางวัลจัดเก็บภาษี 125,837.69 บาท

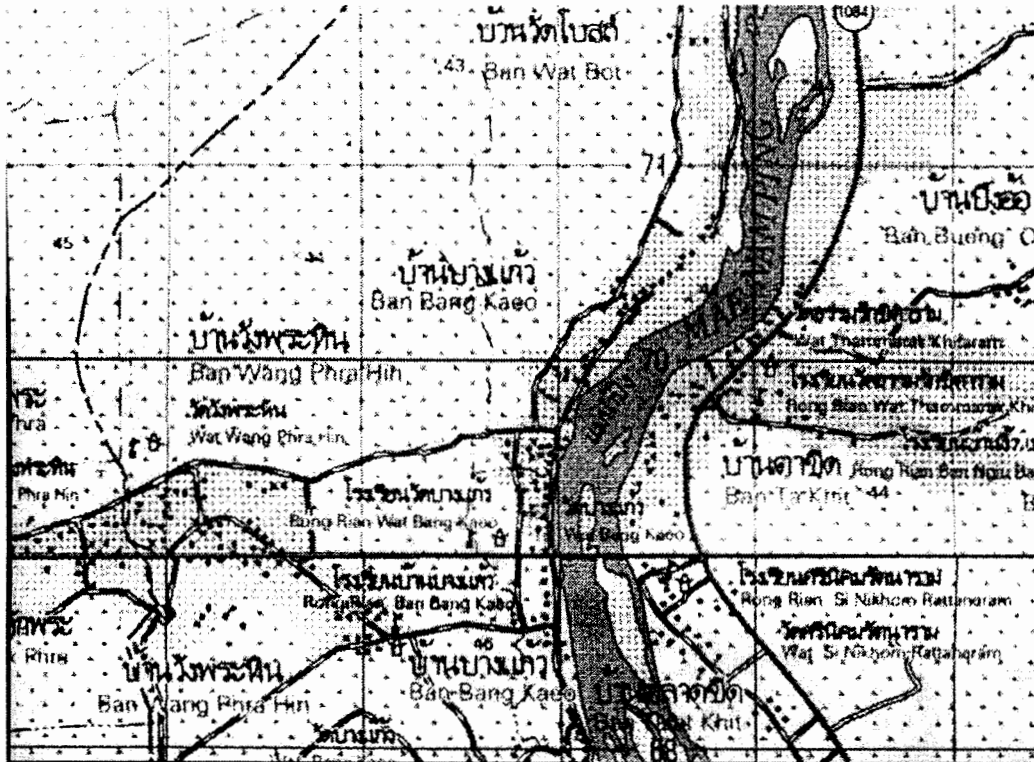
ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

- ชุมชนของตำบลบางแก้วส่วนมากเป็นชุมชนชนบท บ้านเรือนตั้งอยู่เป็นกลุ่ม ๆ
- พื้นที่ของตำบลบางแก้วส่วนมากเป็นที่ลุ่มอยู่ติดแม่น้ำปิง ราษฎรมีอาชีพเกษตรกร

ทำนาร้อยละ 85 ทำนาตลอดทั้งปี มีบางพื้นที่ที่เป็นที่ดอน เช่น หมู่ที่ 6, หมู่ที่ 7 ทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง (แผนพัฒนา อบต. บางแก้ว, 2547)

ซึ่งสอดคล้องการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เช่นกัน ข้อคำถามแห่งการศึกษาวัยจบเป็นที่ บ่งบอกให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาภายใต้ความคิดเห็นของตัวแทนประชาชนชาวบางแก้ว จะดำเนินต่อไปเช่นไรเพื่อพัฒนาการอยู่ดีกินดีมีคุณภาพตามนโยบายของรัฐบาล และความต้องการ ของชุมชนของศึกษาครั้งนี้ มุ่งหวังว่าจะทำให้เกิดประโยชน์กับสังคมชุมชนชาวบางแก้วอย่างมุ่งมั่น

ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลตามกฎหมายและหน้าที่ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้เห็น
การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเป็นไปอย่างที่ควรเป็น เพื่อประโยชน์อย่างเมื่องมนุษย์สืบต่อไป

ภาพที่ 3.24 แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านบางแก้ว
ที่มา : สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

2. ชุมชนบ้านคลองขลุง

คำว่า คลองขลุง เป็นชื่ออำเภอหนึ่งของจังหวัดกำแพงเพชร มีคลองเป็นลำน้ำสาขาที่สำคัญสายหนึ่งไหลจากที่ราบสูงด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำปิง เป็นชุมชนเก่าดั้งเดิมมากกว่า 400 ปี โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์การสู้รบกับพม่าจากพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาได้บันทึกเหตุการณ์ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชไว้ว่า “เหตุการณ์ต่อจากนั้น ณ วันพุธ เดือน 7 ขึ้น 5 ค่ำ จึงมีน้าขันนิชสารมากราบทูลว่าพม่าเผาเมืองพระพิษณุโลกเสียสิ้น ยังเหลืออยู่แต่วัดมหาธาตุ จึงดำรัสให้กองพระยายมราชยกไปทางแม่น้ำโพพาคตะวันตกให้กองพระยาราชสุภาวดียกไปทางพาคตะวันออก ให้พระยานครสวรรค์ยกขึ้นไปบรรจบกัน ณ วังพระธาตุ ข้ามพร้อมกันทีเดียว ไปตามตีทัพพม่า ณ เมืองกำแพงเพชรไปพร้อมกัน ตั้งค่ายอยู่ ณ บ้านโคก วันพฤหัสบดี เดือน 7 ขึ้น 6 ค่ำ จึงเสด็จยกทัพหลวงกลับขึ้นไปประทับแรม ณ พลับพลาค่ายพาคตะวันออกเหนือปากน้ำขลุง (คลองขลุง) ให้ประหารชีวิตขุนสุนทรนุรัตนหมื่นสนั่นกับบ่าวคนหนึ่ง ซึ่งหนีตามทัพตัดศีรษะเสียบไว้ ณ หาดทรายหน้าค่ายหลวง” คลองขลุงเป็นเส้นทางลำเลียงไม้สัก ไม้กะยาเลย จากผืนป่าตะวันตก มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีบริษัททำไม้ได้รับสัมปทาน เช่น บริษัท ลำำำำำำำำำำำ และเป็นเส้นทางคมนาคมของชุมชนด้วย เช่น ชุมชนตำบลวังไทร ตำบลหินลาด เป็นต้น (พชรบุรีศรีชากังราว, 2545 : 29 – 30)

ชุมชนย่านตลาดจึงยังคงเป็นวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างไทยจีน และพม่าเชื้อสายกะเหรี่ยง บางส่วนที่เข้ามาทำไม้กับบริษัท ลำำำำำำำำำำำ คือ ตระกูลนายช่วยนุ นับถือศาสนาพุทธร่วมกัน รักใคร่สามัคคีตามพื้นฐานของสังคมชนบท ชุมชนได้ขยายตัวออกไปทางด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง เกิดชุมชนหนาแน่นย่านตลาดท่ามะเขือ ด้วยมีพื้นที่มากพอในการขยายตัวของบ้านเรือนและด้วยมีการก่อสร้างถนนขึ้นเลียบบึงแม่น้ำปิงด้านตะวันออก เมื่อ ปี พ.ศ.2516 ซึ่งสามารถเดินทางได้จากกำแพงเพชรถึงนครสวรรค์เช่นกัน

มีประชาชนจากที่ราบสูง อพยพเคลื่อนย้ายมาทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น มีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร และตั้งชุมชนกันอีกมากมาย เช่น ชุมชนทุ่งทอง ทรายทองวัฒนา ชุมชนโนนจัน เป็นต้น ชุมชนใหม่เหล่านี้มีผลผลิตการเกษตรมาก จึงทำให้เกิดสภาวะการตลาดการค้าดีขึ้นเป็นลำดับมีสถาบันการเงินเกิดขึ้นเพื่อบริการประชาชน คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ตามลำดับ ในย่านการค้าฝั่งตะวันออกหรือย่านตลาดท่ามะเขือ ทำให้เกิดการรื้อถอนอาคารเรือนไม้ออกไป บางส่วนและสร้างอาคารพาณิชย์คอนกรีตเสริมเหล็กในหลากหลายรูปแบบ จึงเกิดคูเสมือนนานาชาติปัตยกรรม (International Architecture) ทำให้บดบังคุณค่าสถาปัตยกรรมเรือนไม้ที่น่าเสียดาย ซึ่งต่างกับ

ย่านชุมชนฝั่งที่เลือกทำการศึกษาคือ ฝั่งตะวันตก หรือรอบบริเวณเขตที่ตั้งตัวอำเภอ ซึ่งปัจจุบันมีอาคารคอนกรีต เฉพาะอาคารที่ทำการทางราชการที่ไม่ได้พิถีพิถันเรื่องการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เหตุผลก็ด้วยใช้รูปแบบการก่อสร้างจากส่วนกลาง แบบเดียวกันทั่วประเทศไทยด้วยความประหยัดและสะดวกง่ายต่อการจัดการเรื่องงบประมาณ แผ่นดินของทางระบบราชการไทยในอดีต ในย่านนี้จะมีอาคารพาณิชย์ คอนกรีตบางส่วนที่ไม่ทำให้เกิดขัดขวางแนวทางการอนุรักษ์เท่าใดนัก เพราะจะแยกตัวออกนอกชุมชนเดิมด้านทิศตะวันตก เจ้าของบ้านเรือนยังคงยืนหยัดในการที่จะรักษาไว้ให้ดีที่สุด ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้

การตอบแบบสอบถามยังคงไปในทิศทางเดียวกัน คือการอนุรักษ์เรือนเดิมและพร้อมที่จะปรับปรุงซ่อมแซมเพื่อให้คงทนถาวร ถึงลูกหลานต่อไป ได้มีการสร้างสะพาน ค.ส.ล ชนิด 2 เลน ขึ้น เชื่อมการเดินทางระหว่างฝั่งตะวันออกมาตะวันตกโดยกรมทางหลวงได้เลือกกลางย่านตลาดด้วยเหตุผลคือ มีถนนเดิมอยู่แล้ว จึงเกิดปัญหาบ้างเช่นกัน คือ ถนนแคบไม่สามารถขยายเขตทางได้ จึงทำให้การจราจรค่อนข้างจะเสี่ยงอันตรายมากเช่นกัน เป็นปัญหาซึ่งจะต้องหาทางแก้ไขกันต่อไป

สภาพสังคมในย่านนี้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ซึ่งต่างกับฝั่งตะวันออก คือ ตลาดท่ามะเขือ ซึ่งมีผู้คนหลายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากจึงทำให้ความมั่นคงแข็งแรง เหนียวแน่นในสังคมวัฒนธรรม (Social Culture System) ดั้งเดิมได้ถดถอยลงไปบ้างแต่ยังคงอยู่ด้วยกันอย่างมีสัมพันธภาพอันดีต่อกันด้วยดี

ด้วยประชาชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลนับถือศาสนาพุทธทั้งเชื้อสายจีน ไทย และพม่า ยังคงมีความเชื่อแบบพุทธ และพราหมณ์ ในพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบขวบปี หรือพิธีกรรมสร้างขวัญกำลังใจในระดับครอบครัว เช่น จะมิงงานฉลองปีใหม่ ตรุษจีน ในวันที่ 28 มกราคม ถึง 1 กุมภาพันธ์ 2548 ในบริเวณวัด และข้างวัดซึ่งสมาคมจีนได้ซื้อไว้ส่วนหนึ่ง และมิงงานประจำปีของชาวพุทธในวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี มีมหรสพ เช่น ลิเก หรือ นาฏคนตรีไทย ที่ยังนิยมชมกันอย่างไม่มีวันลืมน ในศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทย ทางกรมการวัดบางส่วนพยายามที่จะนำรางวัลย้อนยุคเข้ามาจัดในรายการแสดงแต่ยังไม่มั่นใจในความเข้าใจวัยรุ่นวัยคะนอง ซึ่งมักก่อเหตุ ชกต่อย ไล่ฆ่าฟันกัน ยังคงมีอยู่ ดังนั้นในปีนี้จึงมีมติไม่ให้มี นอกจากนี้ยังมีงานประเพณีทางพุทธศาสนาตามปกติตลอดทั้งปี

ชุมชนในย่านนี้ประกอบกิจการค้าขายเป็นส่วนใหญ่แต่ยังคงมีรูปแบบการเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง อันสอดคล้องกับพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่าทรงหวังว่าให้ประชาชนได้พึ่งตนเองได้ ไม่เดือดร้อน กินดีอยู่ดี ไม่เบียดเบียนกันมีตลาดเพื่อรองรับให้บริการแก่ประชาชนชาวเกษตรกรรมรอบข้าง โดยสร้างผังชุมชนมีการจัดพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ

เช่น บริเวณวัด ประชาชนยังคงมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีศรัทธาในองค์พระศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความดีตามลักษณะสังคมไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม ถึงแม้ว่าจะอยู่ในช่วงภัยร้ายจากสังคมตะวันตกและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาบีบบทบาทในชีวิตประจำวันมากก็ตาม

ชุมชนในเขตเทศบาลอัมมีแม่น้ำปิงเป็นแหล่งพึ่งพาอาศัยและมีคลองขลุ้ง มาสบ น้ำปิง ตอนเหนือของชุมชน มีน้ำไหลตลอดทั้งปี จะแห้งในฤดูแล้งระยะหนึ่ง ขณะทางการได้เสริมสร้าง เขื่อนกันตลิ่งพัง โดยการเลียงหินใหญ่เป็นแนวทางจากใต้วัดจนถึงคอสะพาน จัดให้มี ทางเดินได้ตลอดแนว และขณะนี้กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี หรือ กรมเจ้าท่าเดิมได้สร้างต่อไป จนถึงบริเวณปากคลองตลอดทั้งสองฝั่ง เพื่อป้องกันการกัดเซาะแต่ก็ดูจะเสียดสภาพเป็นธรรมชาติไป ด้วยความแข็งกระด้างของหินเรียง และทางเดินปูด้วยแผ่นคอนกรีตอัด เป็นสิ่งที่ได้อย่างแต่ก็ต้องเสียอย่าง เป็นธรรมชาติของการพัฒนาที่ไม่เคยได้อะไรมาอย่างเดียว

สภาพแม่น้ำปิงช่วงนี้ยังกว้างเช่นกันคูสวยงาม เมื่อมองออกไปทางฝั่งตะวันออก บริเวณหน้าวัดเป็นที่โล่งสาธารณะมีบันไดลงแม่น้ำ บริเวณวัดมีพื้นที่กว้างขวางเป็นพื้นที่ที่สามารถจัดกิจกรรมทางสังคมได้เป็นอย่างดี มีโรงเรียนประจำชุมชน ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของชุมชนและทิศเหนือคลองขลุ้ง มีสนามกีฬาพร้อมที่จะให้บริการกับนักเรียน และประชาชนได้ใช้จัดกิจกรรม และออกกำลังกาย ขณะนี้กำลังเริ่มดำเนินการก่อสร้างอาคารสำนักงานเทศบาลตำบลในพื้นที่ 40 ไร่ ซึ่งแต่เดิม ได้ใช้อาคารของที่ทำกรออำเภอยุ่ชั่วคราวซึ่งคับแคบซึ่งเมื่อแล้วเสร็จจะสามารถจัดให้เป็นบริเวณทางสังคมได้อีกส่วนหนึ่ง

มนุษย์สร้างเรือนเปรียบเสมือนวิหคสร้างรังมีจุดมุ่งหมายที่คล้ายกัน จินตนาการสานฝันให้เป็นสวรรค์ของครอบครัว ให้ได้มีชีวิต ใช้ชีวิตบนเรือนอย่างมีความสุขและปลอดภัย ตามปัจจัยของแต่ละคน แต่ละชุมชนที่มีศักยภาพที่แตกต่างกันตามกฎของสังคมที่มีความหลากหลายในอาชีพ ความถนัดที่ได้สั่งสม สั่งสอน และเรียนรู้มาจากครอบครัวหรือการได้เล่าเรียน

ด้วยมนุษย์มีภูมิปัญญาในการที่จะจัดหาวิธีการอัน ได้มาซึ่งเรือนให้พอเหมาะ เหมาะสมกับธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ ณ ที่นั้น ๆ ในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไป ชุมชนชาวตลาดคลองขลุ้ง ผู้มีอาชีพค้าขายจะสร้างเรือนแถว ค้ำขายไม้สักทอง มีทั้งชั้นเดียวและสองชั้น มีผนังติดต่อกันยาว ด้วยความมีสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกันในกลุ่มค้าขายด้วยกัน มิได้มีปัญหาอันที่จะต้องมีการสร้างผนัง เรือนร่วมกันจะสร้างเรือนพร้อมกัน หรือต่างเวลากัน ไม่มีปัญหา ดังปัจจุบัน ที่จำเป็นต้องมีกฎหมาย หรือเทศบัญญัติว่าด้วยการก่อสร้างในกรณีที่จะต้องนำผนังชิดเขตที่ดิน หรือ มีผนังร่วม ซึ่งมักเกิดปัญหาอยู่เนื่อง ๆ ในปัจจุบัน โดยเฉพาะการก่อสร้างอาคารพาณิชย์คอนกรีตเสริมเหล็ก ผู้ใดสร้างก่อน และชิดเขตที่ดินจะต้องเพิ่มหรือฝากเหล็กโครงสร้างไว้ ให้ผู้ที่มีที่ดินติดกันได้ใช้ประโยชน์

โดยจะคิดค่าใช้จ่ายไม่ได้ ในกรณีที่ชัดเจนแต่ผู้สร้างคนแรกสามารถที่จะทำหรือมีส่วนของฐานราก รุกกล้าเข้าเขตที่ดินของข้างเคียงได้ตามแบบทางวิศวกรรมคำนวณ

ได้พัฒนาติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน มีขุนวรวัฒนบุราภิรมย์ เป็นนายอำเภอคนแรก แต่ไม่ปรากฏหลักฐาน ปี พ.ศ. ๒๓๖๓ มีขุนชัยกิจ บริหาร เป็นนายอำเภอคนที่เจ็ดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ – ๒๔๗๙ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ตามพระราชกฤษฎีกาเบกษาเล่มที่ ๓๕ หน้า ๕๘๓ ลงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๔ เรียกอำเภอนี้ว่า “อำเภอขามเฒ่า” ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๘๒ ได้มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงนามอำเภอนี้ใหม่เป็นอำเภอ “คลองขลุง” พื้นที่การปกครองจึงรวมตำบลแสนตอด้วยเช่นกัน ในเวลาต่อมาตำบลแสนตอ จึงแยกเป็นกิ่งอำเภอแสนตอและเปลี่ยนเป็น “กิ่งอำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี” ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะขึ้นเป็น อำเภอขามเฒ่าวรลักษบุรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐ โดยมีนายสิทธิ เรืองเดช เป็นนายอำเภอ (สำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร, ๒๕๒๙ : ๗๘)

ในเวลาต่อมา อำเภอคลองขลุง ได้มีพระราชกฤษฎีกาเบกษา ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ กระทรวงมหาดไทยประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้น ให้เรียกชื่อว่า “สุขาภิบาลคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร” มีพื้นที่ ๒.๗ ตารางกิโลเมตร มีอาณาบริเวณตั้งแต่เลียบบึงแม่ น้ำปึง ดิคลองขลุงด้านทิศเหนือ และพื้นที่ขนานถนนทางแยกพหลโยธิน และคลุมพื้นที่บริเวณแยกทางเชื่อมถนนสายเอเชียหรือพหลโยธิน และมีประกาศในพระราชกฤษฎีกาเบกษา เล่มที่ ๑๑๖ ตอนที่ ๙.ก วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงได้เปลี่ยนฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลคลองขลุง จนถึงปัจจุบัน (๒๕๔๗) (ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลตำบลคลองขลุง, ๒๕๔๗ : ๓)

ประชาชนทั่วไปยังอาศัยสายน้ำปึงเป็นหลัก มาแต่โบราณเลือกที่ตั้งบ้านเรือนเลาะริมฝั่ง น้ำปึงทิศตะวันออกด้วยอาศัยสายน้ำปึงเป็นเส้นทางคมนาคม เดินทางขึ้นเหนือและล่องใต้ และขยายชุมชนเข้าลึกไปในฝั่งที่ไกลออกไปเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน โดยเฉพาะการทำเกษตรกรรมตามลักษณะสังคมไทย โดยอาศัยลำคลองขลุงเป็นเส้นทางเดินทางและการบริโภค เกิดชุมชนใหม่ในเวลาต่อมา ในลักษณะชุมชนเกษตรกรรม (Farm Steat Village) เช่น ชุมชนตำบลวังไทร ตำบลวังทอง ตำบลหินลาด ตำบลโพธิ์ทอง ทางฝั่งทิศตะวันตกของลำน้ำปึง เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดขอบเขตไว้เพียงชุมชนหนาแน่นริมฝั่งแม่ น้ำปึงเท่านั้น โดยเลือกเฉพาะบ้านเรือนที่ยังคงสภาพเดิมมากที่สุด ในการเจาะจงศึกษากลุ่มประชากร เฉพาะเขตเทศบาลตำบลคลองขลุง มีประชากรจำนวน ๒,๖๐๔ คน โดยแยกเป็นชาย ๑,๓๑๗ คน หญิงจำนวน ๑,๒๘๗ คน มีทั้งหมด ๗๗๓ ครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากร ๙๖๕ คน/ตารางกิโลเมตร

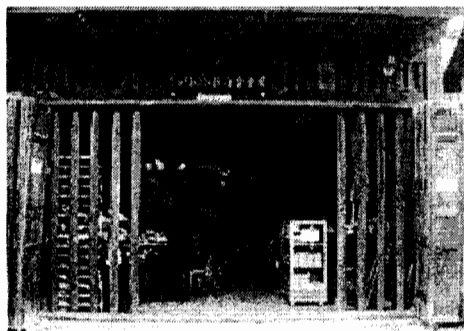
มีพื้นที่ ๒.๗๐ ตารางกิโลเมตร มีเรือนแถวค้าขายตั้งอยู่ริมฝั่งแม่ น้ำปึง หันหลังเรือนลงน้ำปึง มีท่าเรือโดยสารแต่เดิม ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่มีอาชีพค้าขาย เช่น เรือนแถวตระกูลทิมามสาร ส่วนประชากรที่มีอาชีพเกษตรกรรมได้เลือกที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำเช่นกันใน

ระยะห่างจากชุมชนที่เรียกว่าย่านตลาด ออกไปทั้งด้านเหนือและใต้ตลาด มีพื้นที่บริเวณบ้าน
พอเพียงต่อการปลูกผักผลไม้ได้ ยังคงอนุรักษ์รูปแบบเรือนไทยใต้ถุนสูงอยู่เช่นกัน

ภาพที่ 3.25 สี่แยกแสดงลักษณะชุมชนริมน้ำชุมชนบ้านคลองขลุ่ย อำเภอคลองขลุ่ย
จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

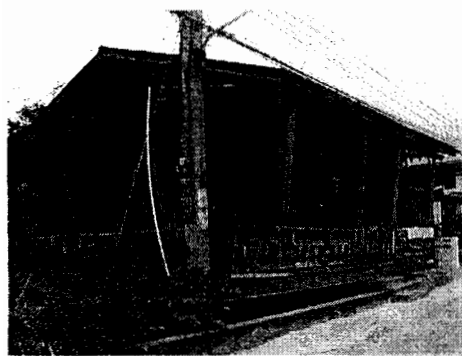

ภาพที่ 3.26 ร้านทองหงในตลาดคลองขลุ่ยยังมี
ลูกกรงไม้กันโจรกรรมปล้นจี้หน้าเรือน

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.27 สภาพเรือนโถงค้ำขายในส่วนที่ปิด
กิจการค้าแต่ยังมีการพักอาศัยของลูกหลาน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.28 ลักษณะเรือนพักอาศัยรูปแบบได้ปรับปรุง
ให้ทันสมัยขึ้นทรงจั่วมีเพิงกลุ่มระเบียบมี
หน้าถ้ำ
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

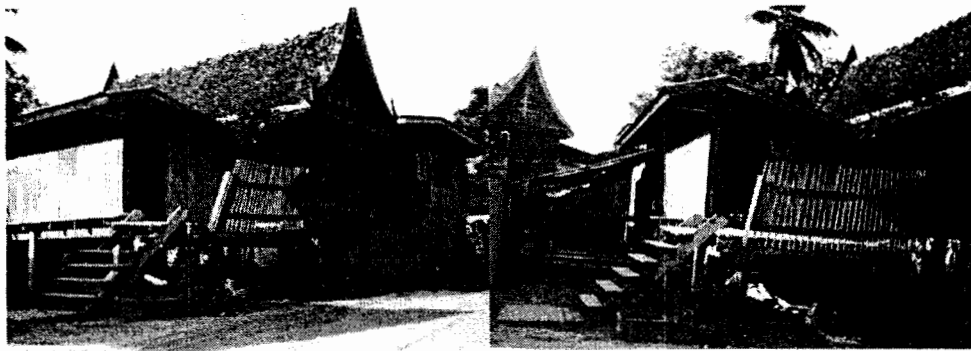

ภาพที่ 3.29 เรือนสร้างขึ้นใหม่โดยใช้อุปกรณ์ชิ้นส่วน
ไทยเดิม เช่น ช่องลมจลุลายเครือเถา บาน
ประตูหน้าต่างอย่างปราณีต และกลมกลืน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

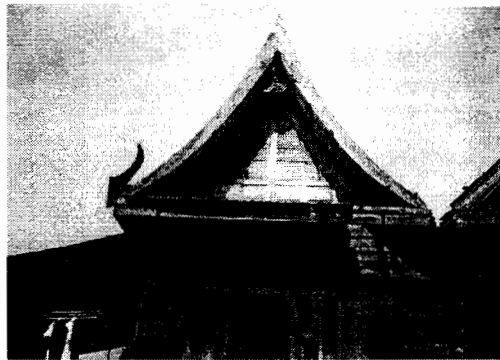
ภาพที่ 3.30 แสดงความงาม ความละเอียดในฝีมือช่างและเจ้าของเรือนในการปรับแต่งส่วนประกอบจากเรือนเก่านำมาใช้ในส่วนต่าง ๆ ของเรือนอย่างถูกต้องตามลักษณะการใช้งาน เช่น พื้นไม้สักเก่าขัดลงน้ำมันใหม่ ช่องระบายลมลายฉลุ ตามตำแหน่งที่ถูกต้อง แฉงกันแดด หรือกันสาดข้างระเบียง การจัดพื้นที่ทางสังคมหรือชานโถงอยู่หน้าเรือนมากพอที่จะทำกิจกรรมประเพณี นายเย็น อุดมวิทสัน ลูกนายช่วยนุ อาชีพดูแลกิจการทำไม้ขนสักกับบริษัทลำซำ รัชฎผล เจ้าของเรือน

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.31 ด้านข้างและด้านหน้าของบ้าน เจ้าของบ้าน คือ นางอุงเงิน โพธิ์ม่วง
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 46

ภาพที่ 3.32 ลักษณะปั้นลมมีเหงาเรือนไทยภาคกลาง อดหน้าจั่วใบเรือ
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 191

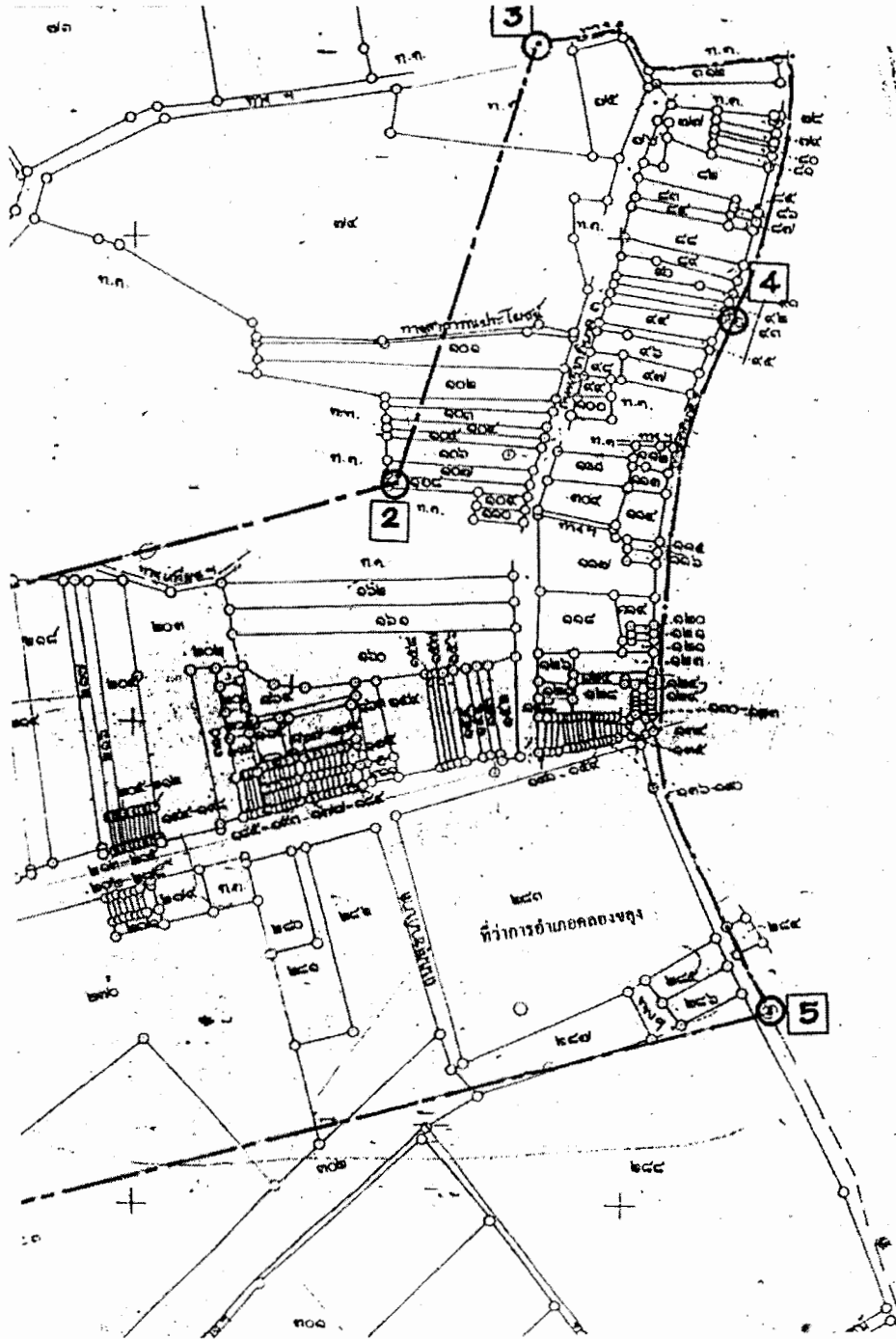

ภาพที่ 3.33 แสดงลักษณะช่องลมจตุลดาขเรือเถา
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 65

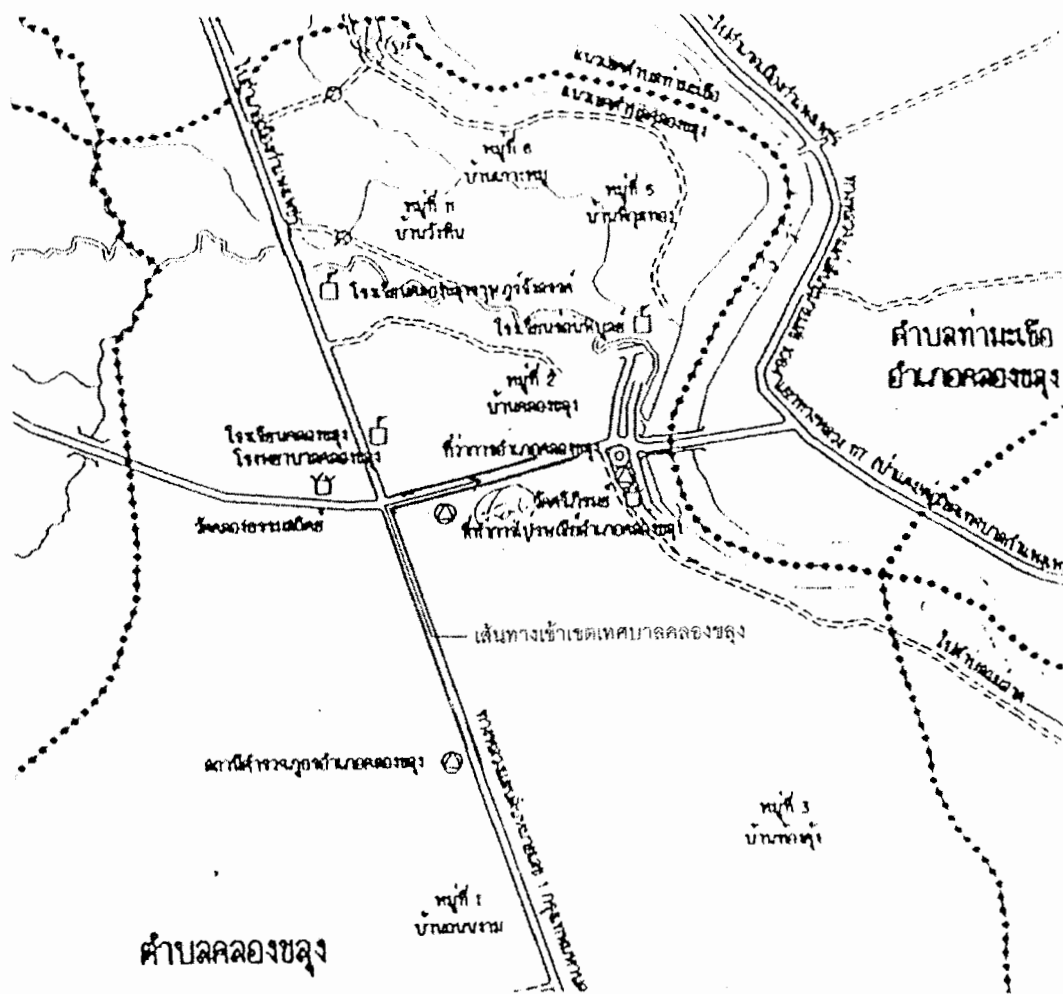
ดังนั้น ชุมชนชาวคลองขลุงที่ได้เข้าทำการศึกษา จึงยังคงใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานแห่งวิถีไทยอันเรียบง่ายไม่วุ่นวายภายใต้การพัฒนาขององค์กรท้องถิ่นที่ไม่มีการปรับปรุงพัฒนาศักยภาพด้าน ส.ล.ล. และสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ถนนหนทาง ท่อระบายน้ำ ระบบกำจัดขยะ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ต่อไปในเขตเทศบาลพื้นที่รับผิดชอบและจะได้นำผลการศึกษาวิจัยนี้มอบให้กับองค์กรของรัฐ เพื่อพัฒนาไปในทิศทางที่เป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงต่อไป

ภาพที่ 3.34 สภาพศาลท่าแสนปม เมืองไตรดริงษ์ ริมแม่น้ำปิง
ขณะกำลังย้ายสถานที่ตั้งใหม่
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 3.35 แผนที่เขตเทศบาล อำเภอคลองขลุง
ที่มา : สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

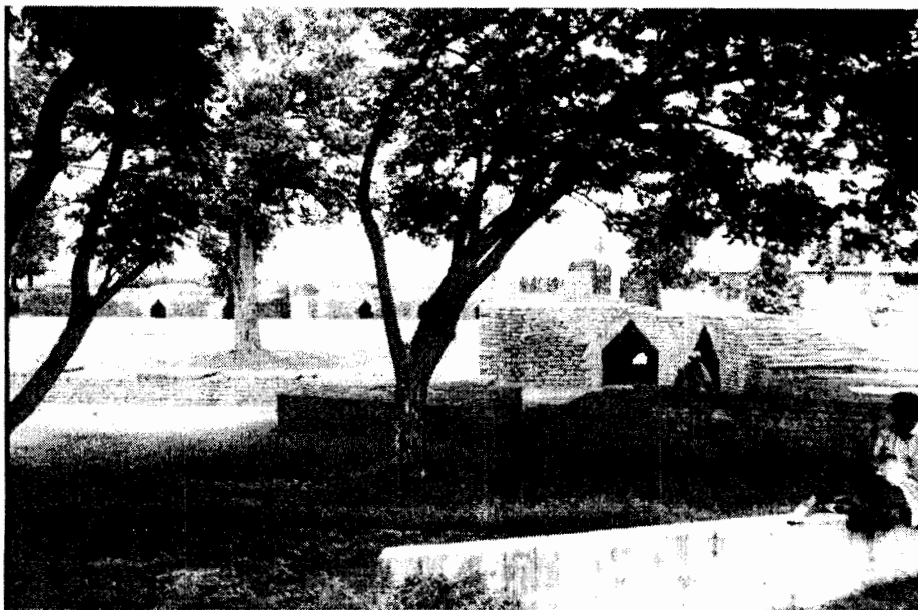

ภาพที่ 3.36 เส้นทางเข้าเขตเทศบาล อำเภอคองชอง
ที่มา : เทศบาลคองชอง อำเภอคองชอง จังหวัดกำแพงเพชร

3. ชุมชนบ้านนครชุมกำแพงเพชร (หน่วยที่ 3)

เมืองนครชุมเป็นเมืองโบราณมากกว่า 700 ปี เคยรุ่งเรืองมาก่อนที่จะสร้างเมืองชากรุงเก่า ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงหรือเมืองกำแพงเพชรในเวลาต่อมา ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไทยได้ย้ายเมืองมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง และก่อนกรุงสุโขทัยจะเป็นราชธานี และจากหลักฐานจารึกหลักที่ 3 นครชุม ความสรุปได้ว่า พระมหาธรรมราชาลิไทยได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาจากศรีลังกา และทรงสร้างพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ 3 องค์ พร้อมปลุกคั่นศรียาโพธิ์ ไว้เมื่อ พ.ศ.1900 และยังมีปรากฏร่องรอยเจดีย์อีกหลายแห่งนอกกำแพงเมือง เช่น เจดีย์วัดกลางทุ่ง เจดีย์วัดหม่องกาแล เจดีย์วัดซุ่มกอ วัดหนองพิบูล เจดีย์วัดหนองลังกา เป็นต้น

จากการบูรณะกำแพงป้อมทุ่งเศรษฐี นครชุม เมื่อ ปี พ.ศ.2543 - 2544 ได้พบวัตถุโบราณ กำหนดอายุได้ประมาณปีพุทธศตวรรษที่ 20-22 จึงสันนิษฐานได้ว่าสร้างในสมัยอยุธยา ด้วยเป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก เมืองนครชุมถูกทิ้งร้างหลังจากย้ายเมืองไปอยู่ฝั่งตะวันออก นครชุมคงเป็นป้อมค่ายป้องกันทัพพม่าซึ่งอาจมาทางฝั่งตะวันตกในสมัยอยุธยา ดังปรากฏมีป้อมป้องกันดังกล่าว ดังเช่น เคยมีทัพพม่าเคยยกทัพมาชุมนุมทัพกันที่เมืองกำแพงเพชร คอยเตรียมเสบียงอาหาร ต่อเรือเพื่อเตรียมยกทัพไปตีกรุงศรีอยุธยา จึงหยุดพักทัพทำนาต่อเรือกันในฝั่งนครชุม ซึ่งมีพื้นที่ที่จะทำนาได้และป่าไม้ชุกชุม (รายงานการบูรณะโบราณสถานป้อมทุ่งเศรษฐี จังหวัดกำแพงเพชร 2544 : 43)

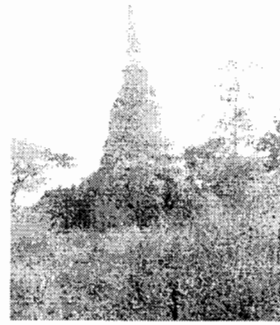

ภาพที่ 3.37 ป้อมทุ่งเศรษฐี ตำบลนครชุม หลังการบูรณะ พ.ศ.2545

ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.38 วัดหนองพิกุล นครชุม
กำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.39 เจดีย์วัดหม่องกาแล นครชุม
กำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.40 เจดีย์วัดกลางทุ่ง นครชุม
กำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.41 เจดีย์วัดหนองลังกา นครชุม
กำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.42 พระบรมธาตุเจดีย์เมืองนครชุม
กำแพงเพชรบูรณะครั้งแรก
โดยพะยาตะกำ เมื่อ พ.ศ.2414
ที่มา : สมุดสะสมภาพ สำนักศิลปและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ภาพที่ 3.43 เจดีย์เหลี่ยมบูรณะซ่อมแซมโดยพะญาตะกำ
หรือหม่องปิ่น โยหลักฐานจากคุณศรียาสุดา
ธรรมพงษ์ษา (อุปโยธิน) หลานสาว
หลวงโยนการพิจิตร เมื่อ พ.ศ.2451
บริเวณเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2547

เมื่อเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าเมืองกำแพงเพชร พระยารามรณสงคราม (เถื่อน) ได้เดินทางเข้าร่วมปราบกบฏในครั้งนั้นด้วย และได้รับพระราชทานเชลยชนชาวเวียงจันทร์ มาด้วย 100 ครอบครัว การปรากฏหลักฐานในรัชกาลที่ 3 ปีพ.ศ.2329 พระยากำแพงเพชร พระยารามรณรงค์สงคราม (เถื่อน) ได้จัดการปลงศพท่านผู้หญิงแพง บุตรพระยากำแพงเพชร (นุช) ได้รับพระราชทานหีบศพหน้าเพลิง (ไฟพระราชทาน) จัดการศพที่หาดทรายริมแม่น้ำปิง ตรงโรงสีนายล้อม นุดตโยธิน ซึ่งเป็นบ้านของท่านแต่เดิม

ในการสนธิสมเด็จพะพุฒาจารย์ โตะ (พรมรังษี) ได้เสด็จมาในงานนี้ด้วย เพราะท่านผู้หญิงแพงมีศักดิ์เป็นป้า สมเด็จพุฒาจารย์ได้เสด็จประพาสถึงวัดไชยพฤกษ์ สังเกตเห็นปลวกอยู่แห่งหนึ่ง คือที่มณฑป พระพุทธบาทสวมไวนั้น เป็นปลวกที่ทอดพระเนตรเห็นที่วัดนี้ จึงเสด็จเข้าไป ยืนหลับพระเนตรอยู่ประมาณ 10 นาที และตรัสกับพระยากำแพงเพชรพระยารามรณรงค์สงคราม(น้อย) หลาน ว่าให้ขูดปลวกนี้ มีใบเสมจาริก เมื่อล้างน้ำดีแล้วท่านทรงอ่านและแปลความมีรับสั่งว่ามีพระธาตุอยู่ฝากโน้น(ตะวันตก) คือแถบวังแปบให้รีบหาคนไปลากถาง พระยากำแพงผู้หลานได้จัดการตามรับสั่งก็พบพระธาตุ (ปัจจุบันคือวัดพระบรมธาตุ) พระธาตุมีครบถ้วน (องค์เจดีย์เดี่ยวนี้อาจสร้างใหม่แล้ว ไม่ใช่องค์เก่า) จึงได้ย้ายเชลยชาวลาว 100 ครัวที่อยู่เกาะยายจัน วัดป่าหมูเป็นเลขวัดเฝ้าพระธาตุ ไปอยู่ตำบลนครชุม (คลองสวนหมาก) จนปัจจุบันนี้ ส่วนวัดไชยพฤกษ์ เลยกลายเป็นวัดเสด็จ เพราะสมเด็จพุฒาจารย์เสด็จประพาสวันนี้

ภาพที่ 3.44 ภาพชาวเวียงจันทร์

ที่มา : Jame McCarthy, 1994

เหตุที่ปลงศพท่านผู้หญิงแพง ที่กลางหาดทรายหน้าบ้านนั้น เนื่องจากระหว่างที่เก็บศพไว้ที่จวนนั้น เกิดเพลิงไหม้อยู่ 10 วัน ตลอดถึงที่ตั้งโรงสีได้เดี๋ยวนี้ ทางเหนือจรวัดเสด็จ ซึ่งเป็นเขตบ้านของท่านผู้หญิงแพง เมื่อเพลิงไหม้ก็ต้องย้ายศพหนีเพลิงลงไปกลางหาด เลยปลงศพตรงนั้นเลย (เอกสารอัดสำเนาคุณศรีรัตน นุชนิยม ทายาทรุ่นเหลนพระยากำแพงเพชร 2547)

เมื่อปี พ.ศ.2398 ประเทศสยามได้มีการเซ็นสัญญาเบาริงกับอังกฤษ จึงทำให้เกิดกิจการค้ามากมายโดยประชาชนได้เสรีขึ้น มีบริษัทต่างชาติเข้ามาเมืองไทย ในปีต่อมา เช่น บริษัทอีสเอเชียติก (Asiatique co.) บริษัทบอมเบย์ เบอร์มา (Bombay Borma Co.) บริษัทเบอร์เนียวคอมพานี (Bernour Co.) ที่เข้ามาขออนุญาตทำกิจการขนไม้สักในเมืองไทย โดยเฉพาะภาคเหนือจากปากน้ำโพถึงเชียงใหม่ จึงเกิดกิจการทำไม้กันในเมืองนครชุมด้วยเช่นกัน

เมื่อปี พ.ศ.2411 มีคนพม่าเชื้อสายกะเหรี่ยงชื่อ แซงกอ หรือพะยาตะกำ คนในบังคับอังกฤษเข้ามาดำเนินการดูแลกิจการทำไม้ในเขตป่าคลองสวนหมาก คลองวังเจ้า คลองประกำ ได้นำผู้คนทั้งชาวไทยใหญ่ พม่า กะเหรี่ยง ขมุ ติดตามมาด้วยกลุ่มหนึ่ง การนั้นกิจการทำไม้โดยตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองสวนหมากหรือปากคลองแม่พล้อ และเมื่อ พ.ศ.2414 พะยาตะกำขออนุญาตทางการเพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ เจดีย์วัดพระบรมธาตุ ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระพุทธเจ้าหลวง (ร. 5) โดยสร้างเป็นเจดีย์ทรงพม่า ดังปรากฏหลักฐานดังนี้ ...แซงกอ...ได้เข้ามาทำหนังสือสัญญาขอทำไม้ขอนสัก ณ ป่าคลองสวนหมาก คลองวังเจ้า คลองประกำ แขวงเมืองกำแพงเพชร ได้ผลประโยชน์มาก แซงกอ มีใจศรัทธาอยากจะสร้างพระเจดีย์ก่อสวมพระเจดีย์เก่า ที่วัดพระธาตุที่เมืองกำแพงเพชร ฝั่งตะวันตก

ภาพที่ 3.45 สมเด็จพระคุณาจารย์ (โต พรหมรังษี)

ที่มา : สันติ อภัยราช, 2539 : 70

ภาพที่ 3.46 พะยาตะกำหรือหม่องปันโยหรือ

หลวงโยนการพิจิตรตันตระกุล อุปโยคิน

ที่มา : ศรีสุตา ธรรมพงษ์ษา (อุปโยคิน) จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 3.47 พระป็น้องชายพะยาตะกำ ตันตระกุลรัตนบรรพต
จังหวัดกำแพงเพชร (ขณะนี้อยู่ระหว่างการสืบค้น
หลักฐานทางประวัติศาสตร์ จากหลักฐานที่มีอยู่
2547)

ที่มา : สันติ อภัยราช, 2539 : 70

ภาพที่ 3.48 ภาพงานศพ นายสำอางหม่อง ชาวไทยใหญ่
เมื่อพ.ศ.2473 วัดท่าหมั่นตลาดเก่านครชุม
ปัจจุบัน

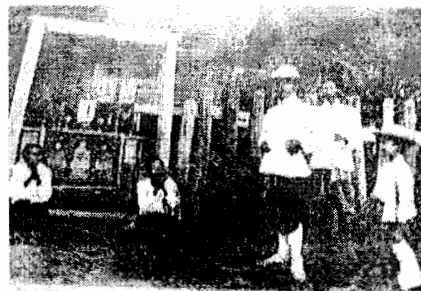
ที่มา : สันติ อภัยราช, 2539 : 70

ภาพที่ 3.49 สภาพคลองสวนหมากขณะ
กำลังปรับแต่งตลิ่งหน้าเรือนพะโป้ (2547)
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

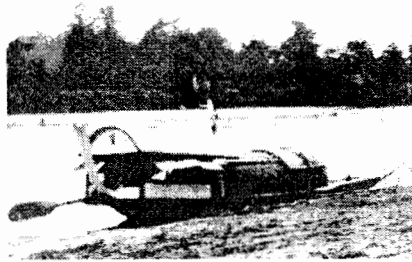
ภาพที่ 3.50 เรือข้ามฟากนครชุม กำแพงเพชร
ทำเรือหลังที่ว่าการอำเภอเดิม
ที่มา : สมุดสะสมภาพ สำนักศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ภาพที่ 3.51 พระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5)
เสด็จถึงเรือนพะโป้ เมื่อวันที่ 25 ส.ค.2449
ที่มา : สันติ อภัยราช, 2539 : 70

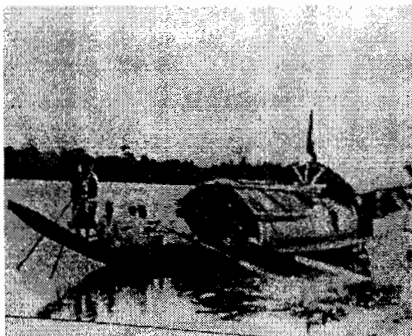

ภาพที่ 3.52 ประชาชนชาวนครชุมรอรับเสด็จ
พระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5)
ในบริเวณวัดพระบรมธาตุ
ที่มา : สันติ อภัยราช, 2539 : 70

ภาพที่ 3.53 เรือหางเมงป่อง เรือพระที่นั่ง
รัชกาลที่ 5 เมื่อเสด็จประพาสต้น
เมืองกำแพงเพชร พ.ศ.2449

ที่มา : สันติ อภัยราช, 2539 : 70

ภาพที่ 3.54 เรือหางเมงป่อง พระองค์ทรงแจวเรือ
ด้วยพระองค์เอง

ที่มา : สันติ อภัยราช, 2539 : 70

แชกอ ได้จ้างราษฎรทำอิฐเก้าหมื่นสิ้นเงิน 44 ชั่ง 7 ตำลึง 2 บาท จะก่อสร้างพระเจดีย์เก้าองค์ ทั้งสามองค์ กว้าง 15 วา ยาว 15 วา ซักเป็นสี่เหลี่ยมมีมุข 4 ด้าน แล้วจะก่อสร้างเจดีย์บนมุขด้านละองค์ ขอบพระราชทานที่ดินก่อกำแพงรอบพระเจดีย์หน้าสามสอก สูงสี่สอก ห่างพระเจดีย์ออกไปอีก 10 วา จะเอาช่างเมืองนอกมาก่อจะลงมือกระทุ้งราก ณ เดือนหก ข้างขึ้นปีวอกจัตวาศก แต่รูปพระเจดีย์เก้าที่ชำรุดหักพังนั้น ได้นำแผนที่ถ่ายตัวอย่างให้ข้าหลวงชำนาญภาษาลงไปนั้น ได้แจ้งมาบอกแล้ว จึงให้พระราชเสนาปลัดทูลฉลอง มหาคไทยฝ่ายเหนือ บอกเสนอท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ท่านเจ้าพระยาภูธราภัยที่สมุหนายก ได้ปรึกษาพร้อมกัน เห็นว่า แชกอ กะเหรี่ยงมาทำป่าไม้ขอนสักเมืองกำแพงเพชร มีทุนรอนมากมีใจศรัทธาที่จะสถาปนาพระเจดีย์เก้า ทำมุขก่อกำแพงเสริมพระเจดีย์ธาตุนั้น เป็นกองการกุศลของ แชกอต่อไปในพุทธศาสนาจะได้เป็นที่สักการบูชาต่อไป และได้รื้อขนกำแพงศิลาแลง จากป้อมทุ่งเศรษฐีด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมาถมตลิ่งหน้าวัด ทำเขื่อนกันดินพังและทำฐานเจดีย์ที่ทำการบูรณะใหม่ด้วยเช่นกัน

หลังจากเวลาล่วงเลยมา 30 ปี พ.ศ.2447 นายร้อยพะปิ่นน้องชายพะยาตะกำ ได้เริ่มปฏิสังขรณ์ต่อจนแล้วเสร็จ ยกช่อฉัตรขึ้นประดิษฐานในเดือน 6 พ.ศ.2449 ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จถึงเมืองกำแพงเพชรเพียง 3 เดือน พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาบันทึกไว้ว่า

พระเจดีย์นี้ทำสี่เหลี่ยม มีลายสีขาวยาวแลดูในน้ำงามดี พระโป้ได้ทำหน้าที่ถือกราบบังคมทูล ถวายพระราชกุศล เล่ารายละเอียดในการบูรณะว่า

ข้าพระพุทธเจ้า นายร้อย พระโป้ ผัวทองย้อยภรรยา ข้าพเจ้าชาติกะเหรี่ยงคนในบังคับ อังกฤษ แต่ทองย้อยภรรยาเป็นคนสยาม ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลคลองสวนหมากท้องที่อำเภอเมือง แขวงเมืองกำแพงเพชร ขอถวายรายงานทูลเกล้า ถวายพระราชกุศลการปฏิสังขรณ์วัดพระบรมธาตุ ขึ้นต่อพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ขอฝ่าพระบาท ได้ทรงตรวจดูเห็นไม่มีโทษแล้วขอให้ทรงนำขึ้นกราบบังคมทูล พระกรุณาได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงทราบ

ข้อ 1 เดิมช้านานประมาณ 37 ปีมาแล้ว พระยาตะกำชาติกะเหรี่ยง พี่ชายข้าพระพุทธเจ้า ได้ก่อสร้างพระบรมธาตุองค์นี้ ไว้ที่ตำบลพระบรมธาตุ แขวงเมืองกำแพงเพชร แต่ยังไม่สำเร็จ ไม่พระยาตะกำถึงแก่อนิจกรรมเสีย ตั้งแต่นั้นมาก็หาจะมีผู้ใดจะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่

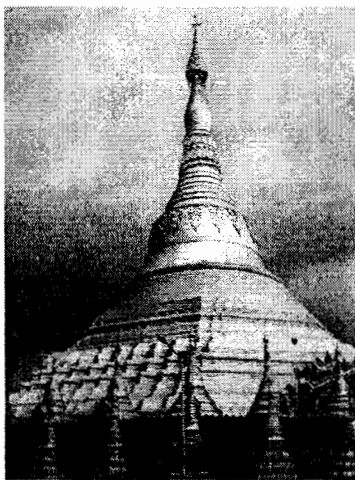
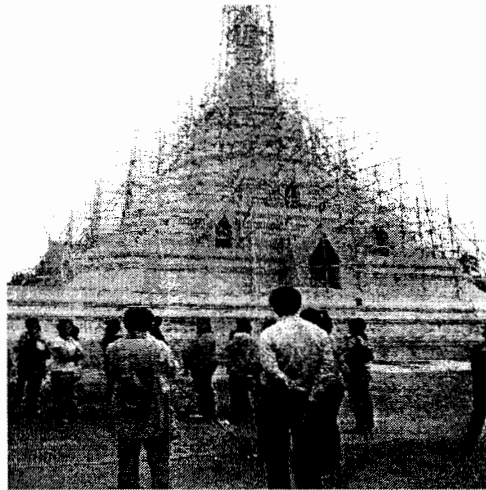
ข้อ 2 ครั้น สก 123 – 124 ข้าพระพุทธเจ้ามีศรัทธา ได้ออกทรัพย์ของข้าพระพุทธเจ้า 15,000 บาท เมื่อสก 124 พระเจ้าลูกยาเธอสมเด็จพะบรมโอรสาธิราช ทรงอนุโมทนาใน พระบรมธาตุ 20 บาท พระวิเชียรปราการผู้ว่าราชการเมือง โมทนา 100 บาท นายบุญเจ้าพนักงาน สรรพากรเมืองกำแพงเพชร 20 บาท หลวงประชุมเมืองชัยนาท 80 บาท จีน ลำชำ 100 บาท พระครูเมธีคณานุกรมย์ เจ้าอธิการวัดนี้ 120 บาท นายวัน อำแดงไทย 100 บาท นายชุ่ม อำแดงวิง 100 บาท พระครูวิเศษ แขวงพวานกระต่ายกับข้าพระพุทธเจ้า เป็นหัวหน้า เรียกราย ได้เงิน 1,500 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 17,140 บาท

ข้อ 3 เมื่อต้นเดือนเมษายน สกนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้จ้างคนออกไปซื้อยอดพระบรมธาตุมาจากเมืองย่างกุ้ง เป็นราคา 1,700 บาท เมื่อเดือนหกสกนี้ขึ้น 15 ค่ำ ได้ประชุมมหาชนบรรดาที่ ศรัทธาในพระบรมธาตุ ยกยอดพระบรมธาตุทำการหกรรมมีมหรสพฉลอง ได้มีพระธรรมเทศนา สังคายนาและมีพระไตรลักษณ์พระจตุราริยสัง รวม 3 วัน เป็นการฉลองได้ถวายไทยทานแก่ พระสงฆ์ 380 รูป ทั้ง 3 วัน ตามกำลังศรัทธาของข้าพระพุทธเจ้าและมหาชนทั้งหลาย ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายพระราชกุศล

และจากที่ได้มีการนำความในจารึกนครชุมหลักที่ 3 ได้ความว่า ...พระยาลือไทยราช ผู้เป็นลูกพระยาเลอไทย เป็นหลานแก่พระยารามราชเมื่อได้เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชนาลัย สุขโขทัย ได้ราชาภิเษกเป็นท้าวเป็นพระยาขึ้น ชื่อศรีสุริยวงศ์มหาธรรมราชาธิราชหากเอาพระศรีรัตนมหาธาตุอันนี้มาสถาปนาในเมืองนครชุมปีนี้นั้นพระมหาธาตุอันนี้ใช้ธาตุอันสามานต์ คือ พระธาตุแท้จริงแล้ว เอลูกแก่ลังการวิปพันมาคายเอาทั้งพี่พระศรีมหาโพธิ์อันพระพุทธเจ้าเราเสด็จอยู่ได้ต้น และผจญขุนรามาริราชได้ปราบแก่ทัพพญญตญาณเป็นพระพุทธเจ้ามาปลูกเบื้องหลังพระมหาธาตุนี้

ผีผู้ใดได้ไหว่นบกระทำบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุและพระศรีมหาโพธิ์นี้ว่าไซ้จะมีผลอนิสงส์พร้า
เสมอ ดังได้้นบคนพระเป็นเจ้าบ้างแล...(ท่านเจ้าคุณศรีวชิราภรณ์, 2544 : 10) จึงได้เกิดงาน
เฉลิมฉลองประเพณีการนบพระเล่นเพลงขึ้นเมื่อสมัยท่านเจ้าวัด สุตลาภา ผู้ว่าราชการ
จังหวัดกำแพงเพชร

ภาพที่ 3.55 เจดีย์วัดพระบรมธาตุ
กำลังบูรณะซ่อมแซม
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มีนาคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 3.56 เจดีย์ทรงมอญเมืองมะละแหม่ง
ที่มา : วัดลก ทองอ่อน, 2547

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทำเลที่ตั้งของเมือง อันมีแม่น้ำปิงและลำคลองสวนหมาก
เป็นองค์ประกอบหลัก ประชาชนได้เลือกที่ตั้งบ้านเรือนเลาะริมฝั่งคลองสวนหมาก เรียงรายมา
จนถึงปากแม่น้ำปิง ด้วยความยาวของลำคลอง จึงแบ่งชุมชนเป็นปากคลองเหนือ ปากคลองกลาง
ปากคลองใต้ ชุมชนกลุ่มปากคลองเหนือมีวัดท่าหมั่นเป็นศูนย์กลาง อยู่ภายในกำแพงเมืองด้านเหนือ
กลุ่มใหญ่ การขยายตัวของชุมชนเพิ่มมากขึ้น และความเสื่อมโทรมของสภาพวัดประชาชนจึงได้ย้าย
วัดท่าหมั่น ไปอยู่ฝั่งคลองด้านทิศตะวันตกของคลองสวนหมากรวมกับ วัดสว่างอารมณ์... เป็นการ
ขยายตัวของย่านตลาดการค้าโดยเฉพาะชุมชนชาวจีน และกลุ่มบริวาร พระโป้ ที่มีได้อพยพกลับภูมิลำเนา
เดิม ยังคงรักที่จะพึ่งพาร่มโพธิ์ ร่มไทร ในองค์พระมหากษัตริย์ไทย แผ่นดินพระสยามเทวาธิราช
ตั้งหลัก ปักฐานทำนาไร่ ค้าขายกันไปตามถนัดของแต่ละคน

ชุมชนรอบวัดพระบรมธาตุหรือที่เรียกว่าบ้านปากคลองไต้หวัน มีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลักมีอาชีพค้าขายบ้างบางส่วน เช่น ทำนา ทำสวน ตัดยาง ทำไม้ วิธีการดำรงชีวิตของชุมชน นครชุมในยุคนั้นจึงเกิดวรรณกรรม นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของอาจารย์มาลัย ชูพินิจ ได้กล่าวไว้อย่างเป็นรูปธรรม เห็นภาพ ดังความตอนหนึ่งว่า “เมื่อเดือน 5 ผ่านไป และงานไร่ที่เกาะหน้าบ้าน ชุกมือขึ้น หญิงสาวก็เกือบไม่มีเวลาที่จะมาหมกมุ่นครุ่นคิดถึงแต่อนาคตของชีวิตหล่อนอยู่ได้ เพราะนอกจากพืชผลหลายจะเริ่มแก่และสุก ภาระที่จะต้องเร่งเก็บใบยาที่แก่มาบ่มและหันตากเป็นยาตั้งต่อไปก็รอกอยู่ข้างหน้า เกาะใหญ่ซึ่งเหยียดยาวอยู่นอกฝั่งกลางแม่ปิง แต่ปากคลองสวนหมากเหนือจนจรดหัวบ้านคลองสวนหมากได้ อาจจะเป็นแหล่งกลางของการทำพืชไร่ฝักและพืชอื่น ๆ ของชาวตำบลนั้น แต่มันก็มีความหมายเพียงอาหารประจำวัน หมายถึงการแจก แลกเปลี่ยนและซื้อขายในระหว่างกันเอง ต่างกว่ายาสูบซึ่งทำนอกรอเก็บไว้ได้นาน เป็นสินค้าสำคัญเท่ากับน้ำผึ้ง ฝิ่น ใต้ สีเสียด หรือน้ำมันยาง เมื่อพ่อค้าเหนือล่องลง หรือเรือส่งขึ้นไปถึง”

ความอุดมสมบูรณ์ในลำน้ำแม่ปิงในอดีตอันมากด้วย กุ้ง หอย ปู ปลา ดังความในทุ่งมหาราชว่า “ครั้งหนึ่งแม่ปิงที่เว้งว้างเต็มไปด้วยจอกและสวะ เต็มไปด้วยแพไม้ แพเสา เรือ โกลน ดิขงสีต่าง ๆ กัน เรือระหัดท้ายของมิสหลυσส์ที่สร้างความคึกคักและสร้างชีวิตชีวาให้ชาวกำแพงเพชร และที่นี้ยังมีฝูงปลาสร้อย ซึ่งขึ้นมาจากไต้ยังคงผ่านแม่น้ำปิงในพื้นที่กำแพงเพชรไปไม่ขาดสาย ไม่มีใครรู้ว่ามันไปไหน นอกจาก....ไป...และไปทั้งกลางคืนกลางวัน เป็นทิวแถวสุดสายตา สุ่มไม่รู้จักขา ทอดแหและลงมือตักเล็กไม่รู้จักหมด”

ดังนั้น การก่อสร้างบ้านเรือนตลอดริมฝั่งคลองสวนหมากด้านในจึงทำให้คันดินกำแพงเมืองโบราณ ขาดหายไปเลยจนถึงเข้าฝั่งแม่น้ำปิงอีกตลอดแนว ยังพอมิให้เห็นเฉพาะช่วงด้านทิศใต้ ด้านในบางส่วนเท่านั้น แต่นครชุมก็ยังเป็นเมืองน่าอยู่มาแต่อดีต ดังความในทุ่งมหาราชตอนหนึ่งว่า “ที่นี่ดีทุกอย่าง สำหรับจะอยู่จะกินจะตาย” (ทุ่งมหาราชกับประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร 2538 : 77) เป็นคำพูดของรินเมื่อพบสาวงามชื่อสุใจบ้านปากคลองเป็นการบอกถึงความพร้อมที่จะมาเป็นเหยบ้านนี้อย่างจริงใจ

การขยายตัวของตลาดนครชุมเพิ่มมากขึ้นเมื่อมีการอพยพของประชาชนหลายจังหวัด ทั้งภาคเหนือและอีสานได้เข้าบุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตรกรรมด้านทิศตะวันตกของเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงเกิดการขยายตัวของ การบริการสินค้า ให้กับชุมชนเกษตรกรรม มีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ ค.ส.ล. ขึ้นมากลุ่มหนึ่งด้านฝั่งติดถนนสายเอเชีย จึงไม่ทำให้อาคารบ้านเรือนแถวไม้ดั้งเดิม ถูกทำลายทั้งฝั่งริมคลองและย่านใจกลางตลาดเดิม

ประชาชนกลุ่มค้าขายจึงยังคงพักอาศัยขายคาเรือนเดิมด้วยความสงบและไม่เดือดร้อนในวิถีชีวิต สามารถพึ่งตนเองได้ มีฐานะค่อนข้างดี จากการที่ได้เก็บหอมรอมริบจากบรรพบุรุษมาแต่

อดีต ลูกหลาน เหลน ได้แยกย้ายครัวกันออกไปอยู่รอบข้างชุมชน โดยมีได้รื้อถอนอาคารบ้านเรือนเก่าสร้างใหม่เหมือนฝั่งเมืองกำแพงเพชรที่มีการรื้อถอนกันมากจนขาดเอกลักษณ์อันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในหลายย่าน

จากการพัฒนาประเทศชาติในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการสร้างถนนหนทางจึงทำให้การเดินทางขนส่งจากก่อนนี้ใช้เรือเป็นหลัก โดยมีท่าเรือจ้างอยู่ ณ หน้าวัดพระบรมธาตุ ข้ามฟากไปฝั่งกำแพงเพชรหลายท่าด้วยกัน แต่ส่วนใหญ่จะข้ามไปยังท่าหลังอำเภอซึ่งเป็นฝั่งตรงกันข้ามกับท่าวัดพอดี และเมื่อปี พ.ศ.2499 ได้มีการก่อสร้างสะพานคอนกรีตในสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ได้อนุมัติเงินงบประมาณ 17 ล้านบาท สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2500 พร้อมทางเชื่อมต่อถึงถนนพหลโยธินฝั่งนครชุม จึงทำให้การเดินทางรถยนต์สะดวกเพิ่มมากขึ้นและการก่อสร้างสะพานวุฒิกุลข้ามแม่น้ำปิงที่ตำบลวังเจ้าเป็นสะพานโค้งคันธนูได้ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2496 การเดินทางไปยังจังหวัดตาก เมืองเถิน ลำปาง สะดวกมากขึ้นด้วยเช่นกัน (84 ปีกรมทางหลวง)

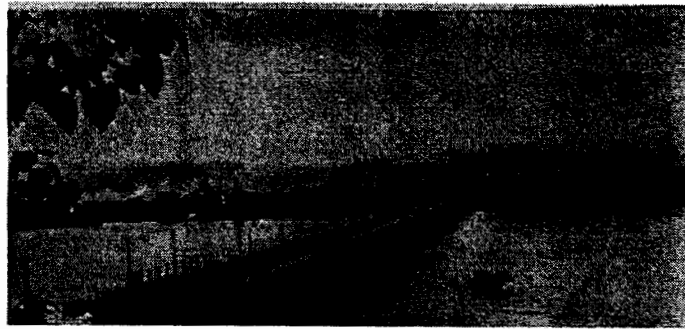
วิถีน้ำวิถีชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาบ้านเมืองของรัฐบาล ดังกล่าวการอพยพเคลื่อนย้ายจากผู้คนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยในพื้นที่รอบนอกเพิ่มมากขึ้น เป็นลำดับมาโดยเริ่มต้นเมื่อราวปี พ.ศ 2500 เป็นต้นมา

ภาพที่ 3.57 ชุมชนชาวจีนย่านตลาดเก่านครชุมลักษณะชุมชนคลองสวนหมาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.58 สะพานข้ามแม่น้ำปิง
จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : สมุดสะสมภาพ
นายนที ชีวนารี
จังหวัดกำแพงเพชร

ภาพที่ 3.59 สะพานวังเจ้า วุฒิกูด
ที่มา : สมุดสะสมภาพ นายนที ชีวนารี
จังหวัดกำแพงเพชร

ภาพที่ 3.60 สภาพเรือนค้าขายริมคลองสวนหมาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.61 หน้าตลาดนครชุมริมถนน
สายเอเชีย
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2547

ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาล ประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้าง รับราชการ พนักงาน ห้างร้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เป็นวัฒนธรรมผสมผสานเช่นเมืองอื่น ๆ มีการจัดงาน ประเพณีของชาวจีนขึ้นทุกปีมีมหรสพอุปรากรจีน จิ้ว ขึ้นบริเวณตลาดในเดือนกุมภาพันธ์ ของ ทุก ๆ ปี ในฝ่ายพุทธ มีงานประจำปีในวัดพระบรมธาตุ ในเดือน 3 ขึ้น 15 ค่ำของทุกปี เช่นกัน

ในอดีตชุมชนชาวนครชุม มีความเป็นอยู่ค่อนข้างเล้งแก้นอดทน ต่อสู้ คิรินน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคภัย ที่มาจากน้ำป่า คือ ใช้ทรัพย์สิน ฝืนดาบ ระเบิดกับประชาชนให้ล้มตายกันเกือบ หมดหมู่บ้าน หัวหน้าชุมชนหรือกำนันริน พระเอกในนวนิยายเรื่องทุ่งมหาราช ได้อพยพลูกบ้านหนีตายไปอยู่ถึงบ้านลานดอกไม้ว ศพเผาฝังกันไม่ทัน ดังความในทุ่งมหาราชตอนหนึ่งว่า “คนทางใต้ได้ยื่นมือปากคลองเข้าชนหัวลูกคนทางเหนือต้องเรือผ่านมายังต้องหันหน้ามองแต่ฝั่ง ด้านตะวันออก” อันสร้างความหวาดกลัวให้กับผู้คนที่ต้องเดินทางผ่านนครชุมในอดีตจนกระทั่ง เมื่อองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเยี่ยมพสกนิกรของพระองค์ที่ วัดพระบรมธาตุ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2449 เมื่อ 99 ปีมาแล้ว (2547) ด้วยพระบุญบารมีของพระองค์ ท่าน จึงทำให้เกิดความความพัฒนาในความปลอดภัยของบ้านเมือง ผู้คนจึงได้อพยพเข้ามาอยู่กัน ใหม่ด้วยความเชื่อในความมหัศจรรย์ ศรัทธา บารมี ดังกล่าว

ในส่วนชาวบ้านที่มีอาชีพรับจ้างตัดไม้ซุงให้กับบริษัทในยุคนั้น ทำไร่ นา อยู่ที่วังกระทะ หรือบริเวณสนามกอล์ฟ ศรีพูนทรัพย์ ปัจจุบันการใช้น้ำมันยางจากต้นยางนา ส่งให้พ่อค้าในตลาด นำส่งขายถึงบางกอก เกิดการต่อสู้แย่งชิง ไม้กันในปี ระหว่าง พวกเขาทำไม้ให้บริษัทกับพวกเขาทำไม้ ส่วนตัว การตัดยางของชาวบ้าน เกิดการต่อสู้รบราฆ่าฟันกันมาแต่อดีต สร้างปัญหาให้กับเจ้าหน้าที่ ส่วนรัฐ ที่จะต้องเข้ามาเจรจาตกลง ประองคอง บางครั้ง เจ้าหน้าที่บางคนก็เข้าข้างฝ่ายบริษัทก็เกิด ปัญหาไม่หยุดหย่อนมาแต่อดีต ตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 4 จนกระทั่งหมดสัญญาสัมปทานกับ บริษัท ต่างชาติ และหลังจากนั้นจึงมีบริษัทของคนไทยได้สัมปทานต่อมา จนกระทั่ง ไม้ในเมืองกำแพงเพชรหมดป่าไปอย่างน่าเสียดายยากที่จะปลูกป่าขึ้นมาทดแทนได้ในเร็ววันด้วยฝีมือ ได้แปลงสภาพเป็นไร่ นา สวน ในเวลาต่อมา ตอบสนองนโยบายของรัฐที่มุ่งทำเพื่อขาย

สภาพชายหาด และเกาะริมคลองสวนหมากยามหน้าแล้ง ชาวบ้านลงไปทำสวน โดยเฉพาะ ไร่ไผ่ยาสูบ ยาเส้น ปลูกพืชผักสวนครัว ข้าวโพด ที่มีอายุสั้นในริมแม่น้ำ สร้างรายได้ให้กับชุมชน อย่างพอเพียงมาโดยตลอดดังคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” เมืองนครชุมก็ยังคงมีเช่นกัน กุ้ง หอย ปู ปลา มีอยู่เต็มแม่น้ำปิงและคลองสวนหมาก

ภาพที่ 3.62 เรือนปั้นหยา ตำบลนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชรกำลังยกขึ้น
เป็นสองชั้น ต่อด้วยเสา คสล.
ชั้นล่าง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.63 สภาพเรือนในซอยซากังราว ตำบลนครชุม ยังคงสภาพควรขึงกับการอนุรักษ์
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2547

สภาพบ้านเรือนจึงยังคงเป็นเรือนผูกไม้ไผ่ ฝาฟาก มุงแฝก มุงคา เหมือนชุมชนชนบท
รุ่นสมัยเดียวกัน ผู้ใดพอมีฐานะดีจึงจะมีเรือนไม้ฝากระดานได้ ดังความตอนหนึ่งของนวนิยาย
เรื่อง ทุ่งมหาราชของควมว่า “นครชุมยังมีการพัฒนารูปแบบเรือนไม้ถาวรในยุคหลังเมื่อมีการนำ

เทคโนโลยีเครื่องมือ และรูปแบบเรือนแบบตะวันตกที่เข้ามาเมืองนครชุม ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แต่ยังคงอยู่ในกลุ่มผู้มีฐานะ มีคหบดี หรือพ่อค้าเท่านั้น จนกระทั่งประชาชนได้มีการเก็บหอม รอมริบ พอที่จะจ้างช่างทำเรือนได้ภายหลัง ที่ชาวบ้าน ได้มีโอกาสได้สร้างบ้านเรือนไม้ถาวรได้ใน เวลาต่อมา แล้วยังคงมีให้ให้เห็นจนปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ได้ความเห็นพร้อมกันว่า ผู้เป็นเจ้าของ เรือนเหล่านั้นยังคงรักและหวงแหนมรดกอันล้ำค่าต่อไป และพยายามจะซ่อมแซมดูแลเพื่อมิให้ ผุพังได้โดยง่าย และพร้อมจะร่วมมือกับทางการในการพัฒนา สภาพแวดล้อมชุมชนให้ความคงทน สืบต่อไป จะพบว่าบ้านเรือนของชุมชน ชาวนครชุมยังมีให้เห็นเป็นย่านเป็นกลุ่ม ๆ ตลอดแนว ของถนน และด้านในเข้าไปอีกจำนวนมากที่ยังคงอนุรักษ์สภาพทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมเอาไว้ได้ดี เมืองหนึ่ง ที่ควรจะนำเสนอให้เกิดความภาคภูมิใจในสมบัติของบรรพชนและจะเห็นได้ว่าบางเรือน ได้ทำการซ่อมแซมแต่งเติมบางส่วน เพื่อให้สวยงามและสนองตอบความต้องการของผู้อาศัย มี หลายเรือน เป็นต้น บางเรือนได้มีการสร้างเป็นเรือน ค.ส.ล แต่ก็ด้วยความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน ของศิลป์ จึงยังคงนำรูปแบบบางส่วน คงไว้โดยเฉพาะหลังคาเรือนซึ่งยังคงเป็นป็นนัยหา เช่นเดิม ใน ซอยซากังราว ที่เพิ่งจะแล้วเสร็จเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2547 นี้

รูปแบบในความเชื่อความศรัทธา ในพระพุทธศาสนาของชุมชนก็เช่นกัน ชุมชนปากคลองใต้และ ปากคลองกลางมีวัดพระบรมธาตุ เป็นศูนย์กลางของจิตใจในชุมชนที่ยังคงปฏิบัติภารกิจแห่งพระธรรม ทางศาสนาอย่างแน่นแฟ้นและครอบด้วยพระสงฆ์องค์เจ้า ได้ปฏิบัติกิจการทางสงฆ์ด้วยความ ศรัทธามาโดยตลอดนับร้อยปี มีเจ้าอาวาส เป็นผู้นำการพัฒนาทั้งทางกายภาพและกายธรรมรมมี การเรียนการสอนพระธรรมวินัยแก่สามเณรได้บวชเรียน เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างจนได้รับให้เป็นอารามหลวง ทางด้านกายธรรม ท่านเจ้าคุณศรีวัชรกร ได้บูรณะโคนต้นศรีมหาโพธิ์อายุ 700 กว่าปีที่องค์พระมหา ธรรมราชาได้ทรงปลูกไว้ ให้ดูสง่างามมากยิ่งขึ้น สร้างศาลาพุทธบูชา เพื่อให้ประชาชน ได้มากราบ ไหว้พระสารีริกชาติ ในองค์พระมหาเจดีย์ ทำการซ่อมแซมปรับปรุงศาลาการเปรียญติดยกให้สูงขึ้น และเพิ่มขยายให้มีพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยยังคงรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมไทยเดิมโบราณ เพื่อจัดทำให้เป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน นำเสนอเรื่องราวของประวัติศาสตร์ชุมชนในความเชื่อที่ว่า จะปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนเกิดความรักและหวงแหนในสมบัติของท้องถิ่น และเป็นการศึกษาของ ผู้สนใจทั่วไป

ภาพที่ 3.64 ต้นศรีมหาโพธิ์ปลูก

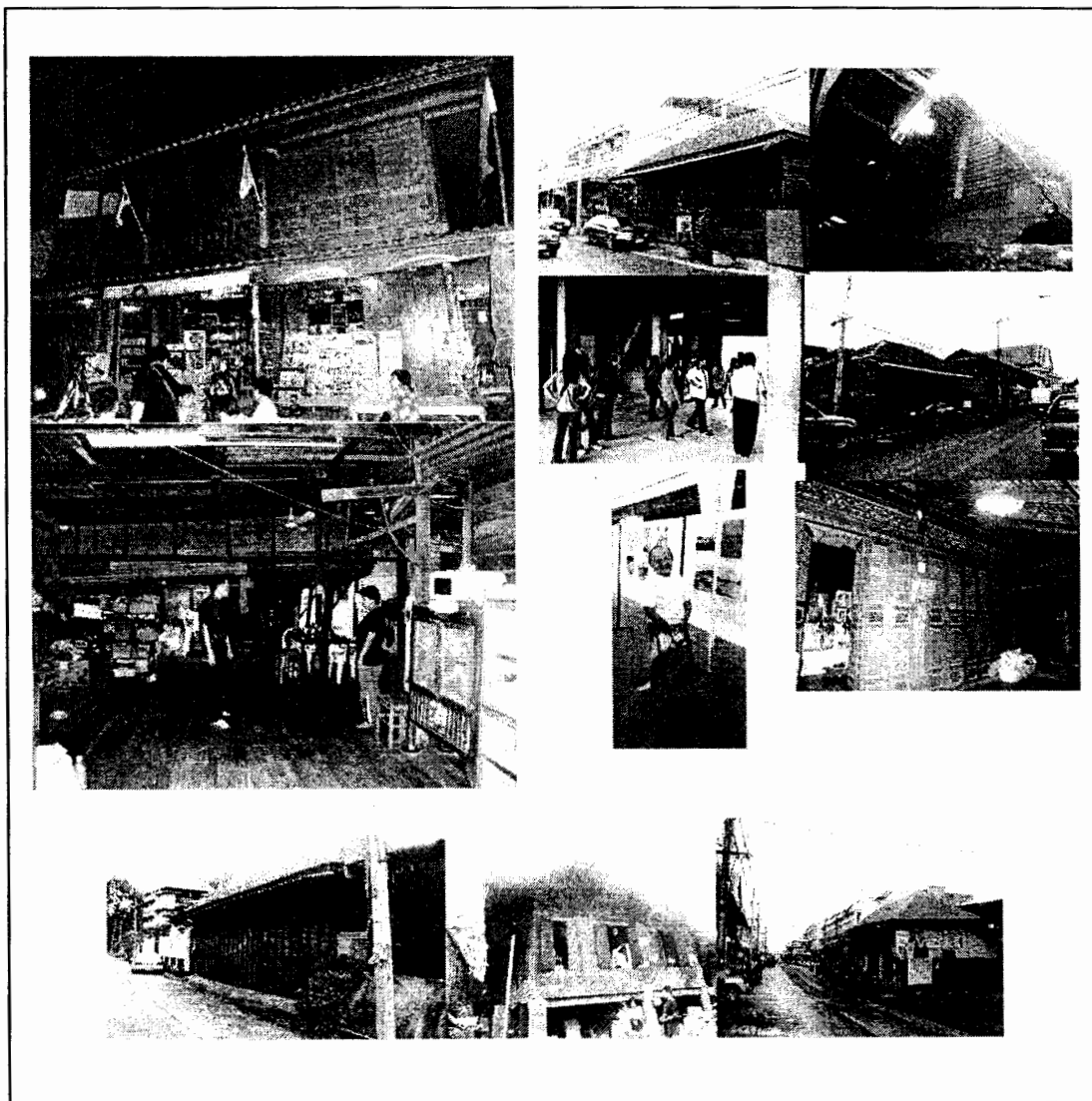
พระมหาธรรมราชาลิไทย

ทรงปลูกไว้เมื่อ 1900

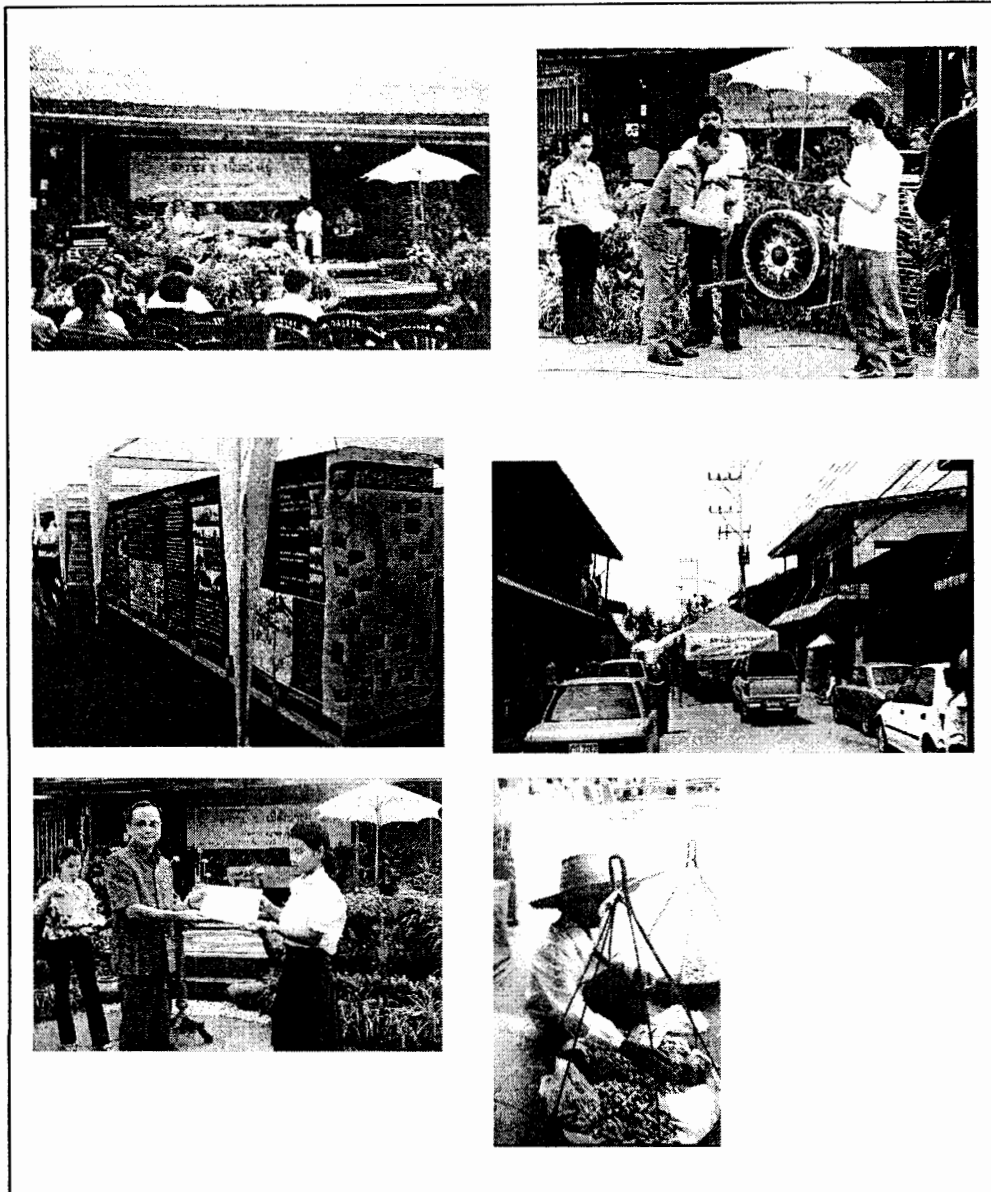
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2547

อาจารย์มาลัย ชูพินิจ นักเขียน นักต่อสู้ ระดับประเทศได้เรียนหนังสือจนจบชั้นประถม ณ โรงเรียนวัดนี้ และท่านก็ได้สร้างผลงานวรรณกรรม อันมีค่าให้กับท้องถิ่น คือ นวนิยายเรื่อง “ทุ่งมหาราช” เสมือนจะเป็นการตอบแทนบุญคุณแก่ท้องถิ่นของตนได้เกิด ได้กิน ได้อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้มาแต่พ่อแม่ และตนเอง ทำให้ชนรุ่นหลังได้รู้เรื่องราวชาวนครชุม ปัจจุบัน โรงเรียนวัดพระบรมธาตุนั้นก็ยังคงอยู่เช่นเดิม

ภาพที่ 3.65 แสดงสภาพบ้านเรือนไม้ในชุมชนชาวนครชุมและกำแพงเพชรที่ยังคงความอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเมืองพื้นถิ่นไว้อย่างดีเยี่ยม มีอายุไม่น้อยกว่า 80 - 150 ปี มีบางส่วนที่ยังคงรอการบูรณะซ่อมแซม
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มีนาคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 3.66 แสดงบรรยากาศงานเสวนาเรื่อง “นครชุมเมืองน่าอยู่” เพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน เพื่อการมีสิทธิและส่วนร่วมคิดร่วมทำของประชาชน และในงานนี้ได้มอบใบเกียรติบัตรให้แก่เยาวชนที่มีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยนายไพศาล รัตนพลลภ ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร เป็นผู้มอบเกียรติบัตร และเปิดงาน

ที่มา : ถ่ายเมื่อ มีนาคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 3.67 ท่านเจ้าคุณศรีวชิราภรณ์

เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ

เสวนาธรรมกับชมรมนักอนุรักษ์

ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2546

รูปแบบทางวัฒนธรรมการศึกษา จากแต่เดิมมีการศึกษาเฉพาะในวัดเท่านั้น เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ทางกรจึงได้สร้างโรงเรียนบ้านนครชุมเพื่อสนองตอบการศึกษาเด็กไทย และสร้างโรงเรียนมัธยมขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2520 ทางกรรมการผู้ก่อตั้งได้ตั้งชื่อว่า โรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระยาวิชิรปราการหรือพระยาตาก ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองกำแพงเพชร เมื่อปี พ.ศ. 2310 ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดพระบรมธาตุนั่นเอง

ดังนั้น ทั้งโรงเรียนและวัดได้มีกิจกรรมเกื้อกูลกันมาโดยตลอด ผูกพัน สัมพันธ์ ในหลายกิจกรรมทั้งทางพุทธศาสนา และวิชาการให้กับกุลบุตร กุลธิดา ของชุมชนชาวนครชุม มีอาจารย์ สันติ อภัยราช อาจารย์ 3 ระดับ 9 ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร หัวหน้าศูนย์การสอนภาษาไทยในโรงเรียนเป็นผู้ดูแล ทุก ๆ กิจกรรมที่มีสัมพันธ์ต่อชุมชนวัดและโรงเรียนตลอดมา จนถึงปัจจุบัน คงเสมือนว่าสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างมากมาอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างให้เกิดท้องถิ่นนิยม (localism) ให้กับชุมชนเพื่อมุ่งหวังที่จะได้เป็นท้องถิ่นวิวัฒน์ (Localization) ได้ต่อไปในอนาคต

จากประวัติศาสตร์สังคม วิถีชีวิตชนชาวนครชุมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะทำให้มองเห็นวิวัฒนาการทางสังคม อันเริ่มต้นมาจากชาวบ้านธรรมดาที่เข้ามาทำมาหากิน และเชลยชาวลาวเวียงจันทร์ 100 ครอบครัว การตั้งถิ่นฐานเกิดจากการเคลื่อนย้ายเสาะแสวงหาที่ทำกินกันมาแต่อดีตเป็นยุค ๆ สมัย ดังปรากฏหลักฐานชัดเจนจากเมืองก่อน 700 ปี เรื่อยมาดังยุครัตนโกสินทร์ ทั้งตอนต้นและตอนกลางหรือสมัยรัชกาลที่ 5 ที่แบ่งชนชั้นให้เห็นของสังคมที่เริ่มมีทั้งชนชั้นชาวบ้านหรือไพร่บ้าน ที่มีการสร้างบ้านเรือนกระท่อม พื้นฟากฝาหรือมุงแฝกมุงคา ผู้มีฐานะดีขึ้นไปก็จะเป็นพื้นไม้ฝาฟาก หรือฟากกระดาน ในยุคที่มีกิจการทำไม้กันอย่างกว้างขวาง หรือยุคพะโป้ที่ทำให้บริวาร พ่อค้าไม้ต่างก็มีฐานะดีขึ้น จึงมีการจ้างช่างชาวจีนและชาวพม่าที่มีฝีมืองานไม้ ทำการก่อสร้างบ้านเรือน อันมีลวดลายวิจิตร ดังได้เห็นถึงปัจจุบันมากมาย

ส่วนในบริเวณบ้านเรือนของพะโป้นั้นมีร่วม 10 หลังคาเรือนด้วยมีลูกน้องบริวารหลายคนทำงานกันหลายหน้าที่ในกิจการทำไม้มีทั้งควาญช้าง ผู้ดูแลไม้ในป่า การขนส่งลำเลียงไม้ในถุคุน้ำหลาก ลักษณะเรือนมีทั้งเรือนทรงไทยภาคกลางแบบจอมแห เรือนมะนิลาจั่วตั้ง และเรือนปั้นหยาจั่วล้ม ผสมผสานอยู่ในบริเวณเดียวกัน ส่วนลูกบ้านรอบนอกจึงนำไปเป็นแบบ ตัวอย่างของการสร้างเรือน เรือนส่วนใหญ่เป็นลักษณะเรือนเดี่ยว มิได้เป็นเรือนหมู่แบบภาคกลาง ขนาดของเรือนไม้ใหญ่โตเกินความจำเป็นของการพักอาศัยในครอบครัว เมื่อลูกโตออกเรือนก็จะไปสร้างเรือนใหม่ต่อไป

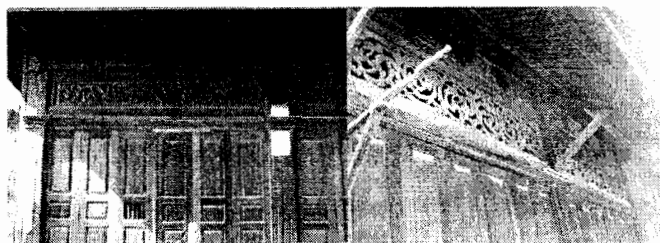

ภาพที่ 3.68 เรือนพะโป้ สร้างโดยพะยาตะกำ ริมคลองสวนหมาก 2547
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2547

ตัวเรือนพะโป้ที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ปัจจุบันนี้ เป็นเรือนสำนักงานมิได้ใช้เป็นที่พักอาศัยด้วยเรือนหลังนี้เคยเป็นที่ทำการและจวนเจ้าเมืองมาก่อน อันมีทั้งห้องโถงใหญ่ ห้องทำงาน และห้องเก็บของ หรือห้องสำนักงาน มีระเบียงกว้างหน้าเรือนและหลังเรือน ด้วยใช้เป็นที่เตรียมสัมภาระในการออกปฏิบัติงานในช่างไม้ และมีไว้สำหรับสังสรรค์ยามมีงานได้ด้วยเช่นกัน หลังเรือนมีครัวไฟไว้หุงหาให้กับพนักงาน มีห้องน้ำและส้วมทันสมัย คือ เป็นระบบส้วมซึมก่ออิฐคือ ปูนก่อจากไต้ดินต่อสูงขึ้นมาจนถึงพื้นชานเรือน มีหัวส้วมแบบคอห่านปูนขัดหิน ส่วนส้วมชาวบ้านนั้นยังคงพึ่งพาป่าหลังบ้าน และคลองสวนหมากเป็นที่พึ่ง โดยมีสุนัขและหมูเป็นผู้ดูแลภาคพื้นดิน และมีปลาสร้อย ปลาสังกระวาด คอยจัดการในระบบแม่น้ำลำคลอง

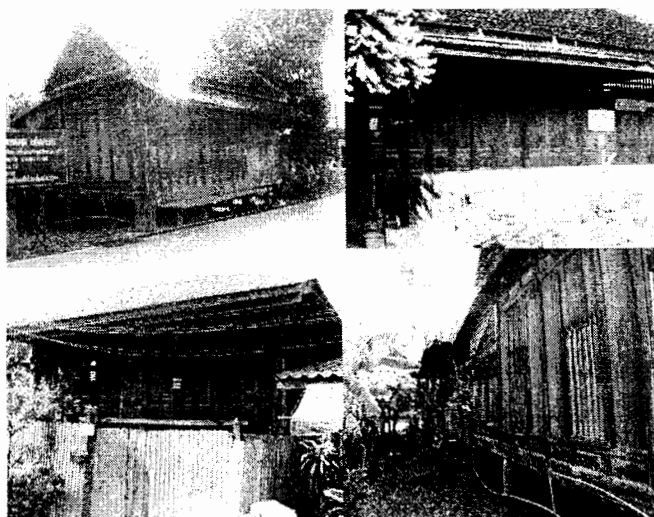
เรือนคนจีนส่วนใหญ่ใช้เป็นเรือนค้าขายเป็นหลัก คือสร้างเรือนให้เป็นที่พักอาศัยชั้นบน ชั้นล่าง เป็นบริเวณจัดวางสินค้าเพื่อขาย ซึ่งมีทั้งเรือนเดี่ยวลักษณะเรือน โถงส่วนใหญ่ยังคงยึดหลักเรือน 3 ห้อง แต่บางส่วนที่มี 4 – 5 ห้อง (ช่วงเสาด้านหน้า) และเรือนแบบแถวก็มี โดยแบ่งเป็นห้องแถวช่วงไม่เกิน 4.00 เมตร ลึก 12.00 เมตร หรือมากกว่าจนกลายเป็นเรือนแบบอย่างของคึกแถว

มาตรฐานในเวลาต่อมาซึ่งส่วนใหญ่จะกว้าง 4.00 เมตร ลึก 12.00 เมตร ดังจะเห็นได้ทั่วไป
ปัจจุบัน ด้วยความกว้างขนาด 4.00 เมตรนั้น ไม่เล็กและไม่กว้างเกินไป พอดีกับการจัดวางสินค้า
ทางเดินสัญจร อย่างพอเหมาะและประหยัด และด้วยความจำกัดของตัวไม้ในการทำเสาและตงปู
พื้น ไม้ ในความกว้างขนาดนี้แข็งแรงพอเพียงกับโครงสร้างที่ทำด้วยไม้สักเป็นส่วนใหญ่ยกเว้นเสา

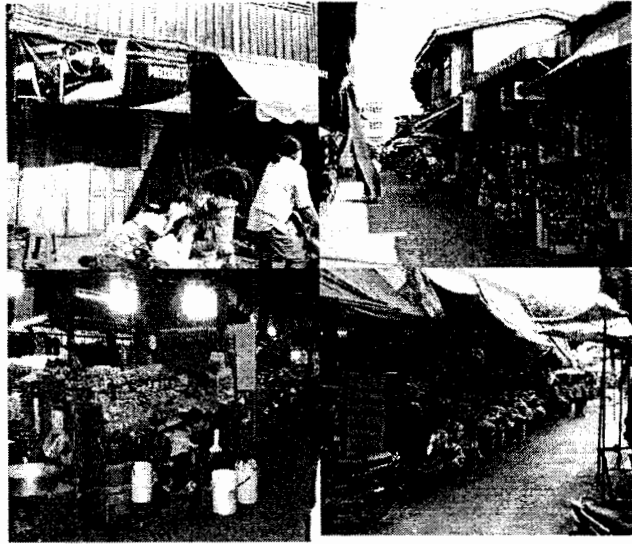

ภาพที่ 3.69 สภาวเรือนที่ควรค่า
แก่การอนุรักษ์
ตำบลนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.70 เรือนขาสั้น, เรือนยาว
เมืองนครชุมกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.71 สภาพตลาดสดนครชุม
จังหวัดกำแพงเพชรที่
ควรได้รับการปรับปรุง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2548

เรือนคหบดีมีน้อยมากในยุคนั้น ด้วยคหบดีที่สร้างเรือนพักอาศัยโดยไม่มีกิจการค้าด้วยนั้นมีน้อย ดังมีเพียงเรือนของขุนทวี ลำซำ และเรือนนายสมศักดิ์ ศรีไพบูรณ์ในเวลาต่อมาและมีเพิ่มขึ้นในยุคหลังคือเมื่อ 40 – 50 ปี ที่มีเรือนเดี่ยวหลังใหญ่โตเพิ่มมากขึ้น

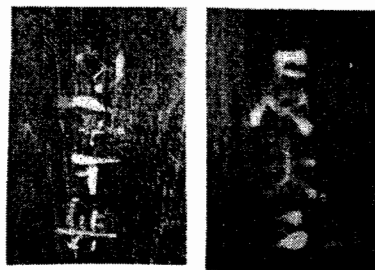
ภาพที่ 3.72 เรือนขุนทวี ลำซำ ลักษณะเรือนคหบดีกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ตุลาคม พ.ศ.2542

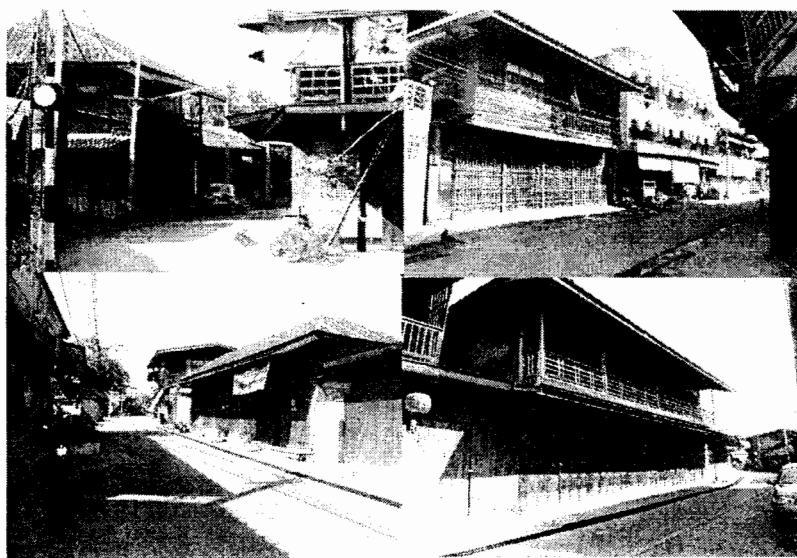
ภาพที่ 3.73 เรือนนายสมศักดิ์ ศรีไพบูลย์
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 82

ภาพที่ 3.74 ภาษาจีนที่อยู่บนไม้กำหนดทิศและตำแหน่ง
ของประตูเรือน

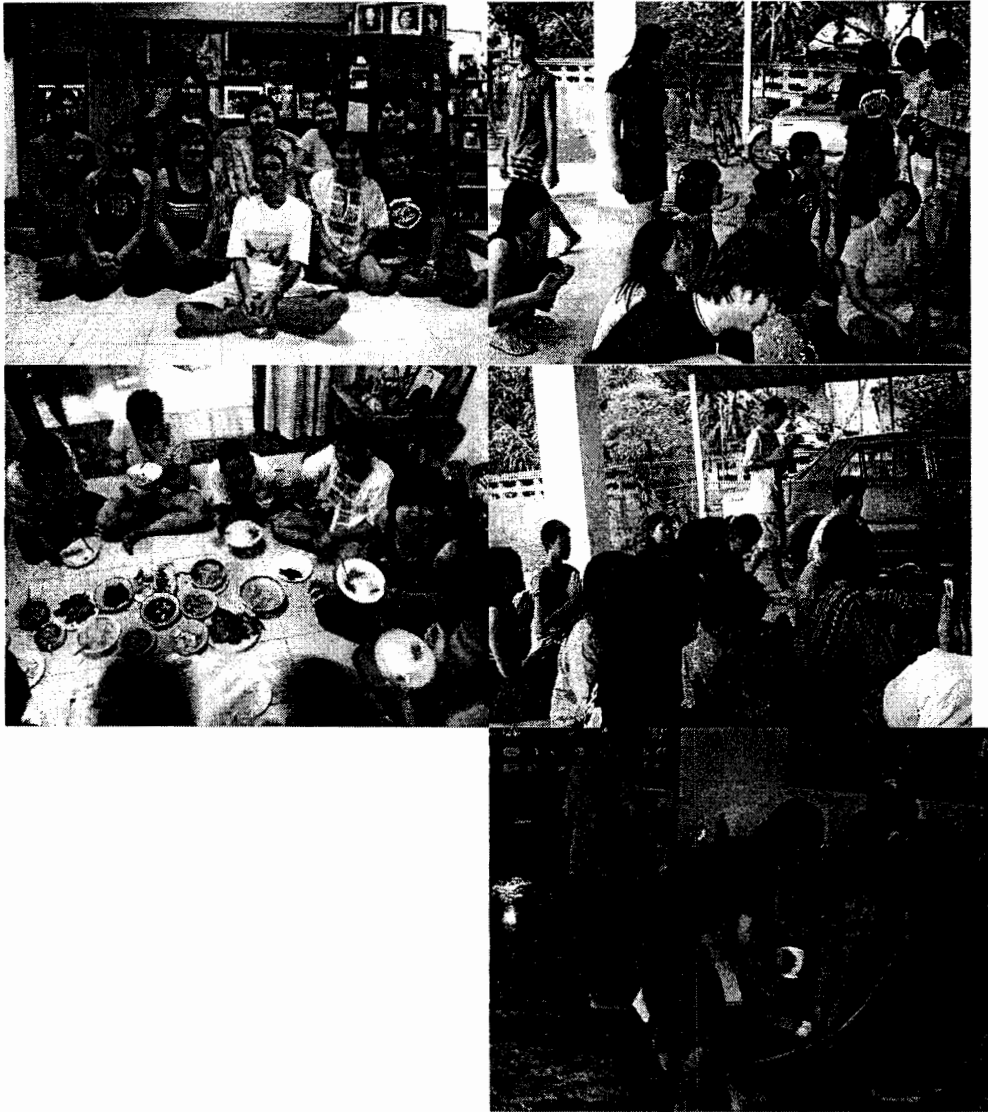
ที่มา : ชัชวาลย์ ธรรมสอน, 2540 : 74

ส่วนเรือนพักอาศัยของชาวบ้านที่ค้าขายจะปลูกริมถนนซึ่งสามารถค้าขายได้ด้วยเช่นกัน มักทำหน้าเรือนเป็นฝาบานเพี้ยมหรือหน้าต่างเปิดได้กว้างตลอดเรือนเพื่อสะดวกกับการจัดวางและซื้อขายสินค้า ยกพื้นสูงพอพื้นน้ำ สูงต่ำต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ ในเรือนที่สูงมากจึงทำบันได ขึ้นลง 3-4 ชั้น ส่วนใหญ่จะเป็น 3 ชั้น จึงเป็นที่มาของการแบ่งลักษณะเรือนแบบนี้ว่า เรือนขาสั้น เรือนขายาว

ภาพที่ 3.75 เรือนโรงค้าขายบริเวณย่านตลาดนครชุม
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มีนาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.76 เรือนสมัยใหม่ปัจจุบันไม่มีนอกชานหรือโถง ดังนั้น การจัดกิจกรรมทางสังคม ประเพณี เช่น การรดน้ำดำหัวจึงต้องใช้บริเวณพื้นที่ว่างบางส่วน เช่น ที่จอดรถยนต์ เป็นต้น บริเวณเลี้ยงดูอาหารคั้บแคบแต่อบอุ่นยามลูกหลาน มาร่วมงาน 13 เมษายน 2548 บ้านวังยาง หมู่ 1 ตำบลนครชุม
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2548

เทศบาลตำบลนครชุม ในอดีตจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาล โดยราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า 9 – 10 เล่ม 73 ตอนที่ 99 วันที่ 28 พฤศจิกายน 2499 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง จัดตั้งสุขาภิบาลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ขึ้นเป็นสุขาภิบาลขณะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติ สุขาภิบาล พ.ศ.2499 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้นให้เรียกชื่อว่า “สุขาภิบาลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร” และกำหนดเขตไว้ดังต่อไปนี้

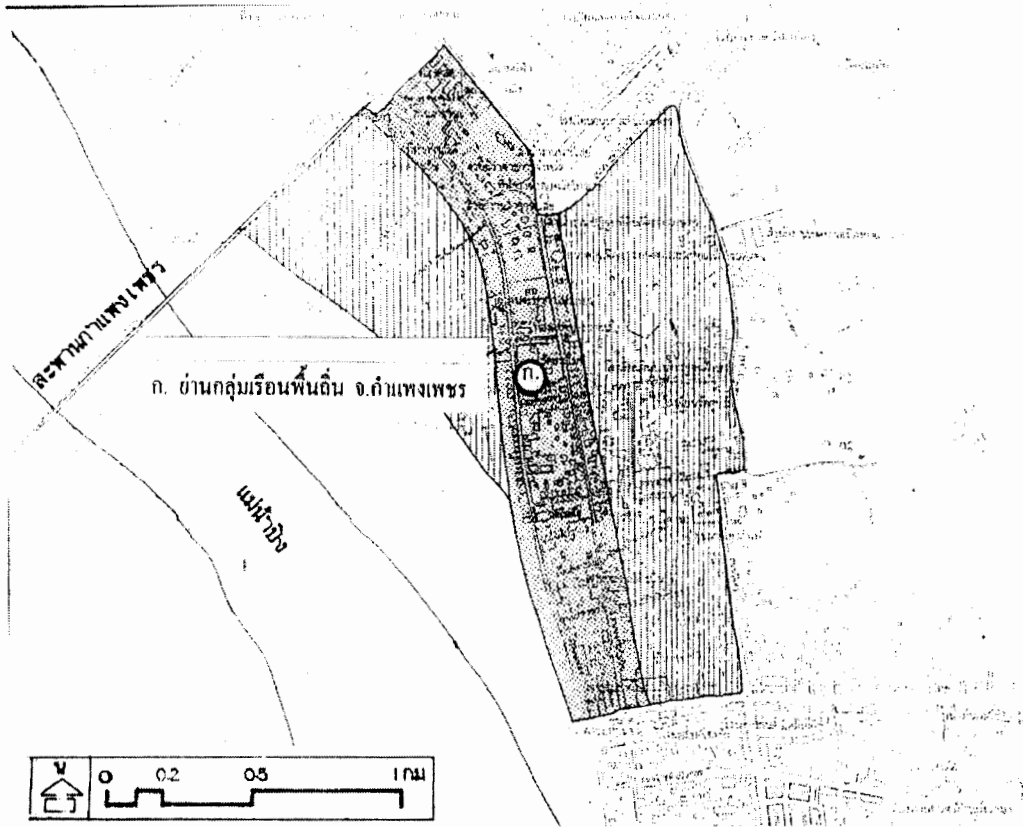
ด้านเหนือ ตั้งแต่หลักเขตที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ในแนวตั้งฉากกับถนนพหลโยธิน ตรงหลัก กม. ที่ 61.650 ทางทิศตะวันตก และอยู่ห่างจากฟากตะวันตกของถนนพหลโยธิน ไปทางทิศ ตะวันตก เป็นระยะ 250 เมตรจากหลักเขตที่ 1 เป็นเส้นขนานกับฝั่งเหนือและฝั่งตะวันออกของคลอง สวนหมาก ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ถึงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นหลักที่ 2

ด้านตะวันออก จากหลักเขตที่ 2 เลียบตามฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ไปทางทิศตะวันออก เฉียงใต้ ถึงจุดที่อยู่ห่างจากจุดศูนย์กลางสะพานข้ามแม่น้ำปิง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ 250 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 3 ด้านใต้ จากหลักเขตที่ 3 เป็นเส้นขนานกับสะพานข้ามแม่น้ำปิงและ ถนนตัดใหม่ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือถึงฟากตะวันออกของถนนพหลโยธิน ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 4

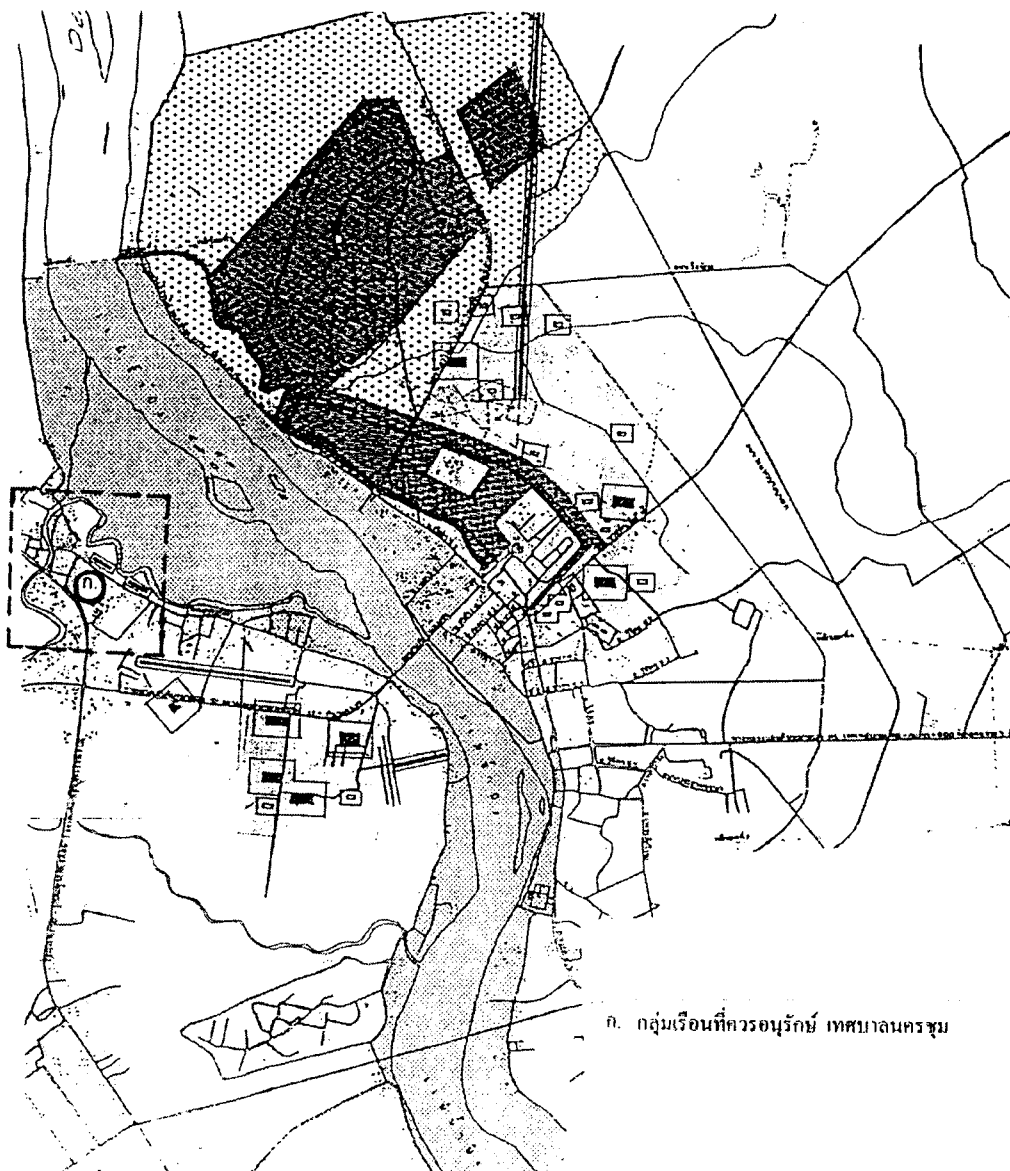
จากหลักเขตที่ 4 เป็นเส้นตั้งฉากกับถนนพหลโยธิน ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ถึงจุด ซึ่งอยู่ห่างจากฟากตะวันตกของถนนพหลโยธิน ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นระยะ 250 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 5 ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ 5 เป็นเส้นขนานกับถนนพหลโยธินไป ทางทิศเหนือจนบรรจบกับหลักเขตที่ 1 ประกาศ ณ วันที่ 8 พฤศจิกายน 2499

จนกระทั่งเมื่อได้มีพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 ตาม พระราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 116 ตอนที่ 9 ก วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 ให้ เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบล ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 และกำหนดให้เทศบาล ตำบลนครชุมเป็นเทศบาลชั้นกลาง มีพื้นที่ทั้งหมด 3.5 ตารางกิโลเมตร

ประชากร	รวม	7,447 คน
	ชาย	3,603 คน
	หญิง	3,844 คน
ครัวเรือน	รวม	1,747 หลัง
ความหนาแน่น	2,128 / 1 ตารางกิโลเมตร (มีความหนาแน่นสูง)	

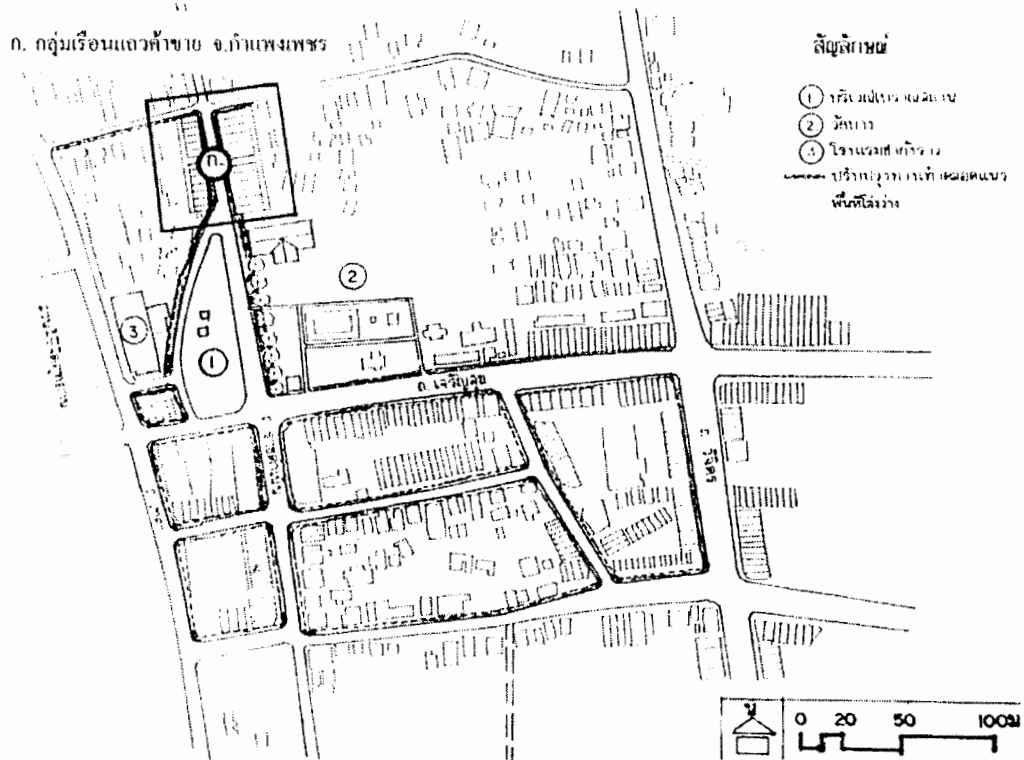
ภาพที่ 3.77 ย่านกลุ่มเรือนพื้นถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ปรับปรุงจากประสงค์ เขี่ยมอนันต์และคณะ, 2536 : 294

ก. กลุ่มเรือนที่ควรอนุรักษ์ เทศบาลนครชุม

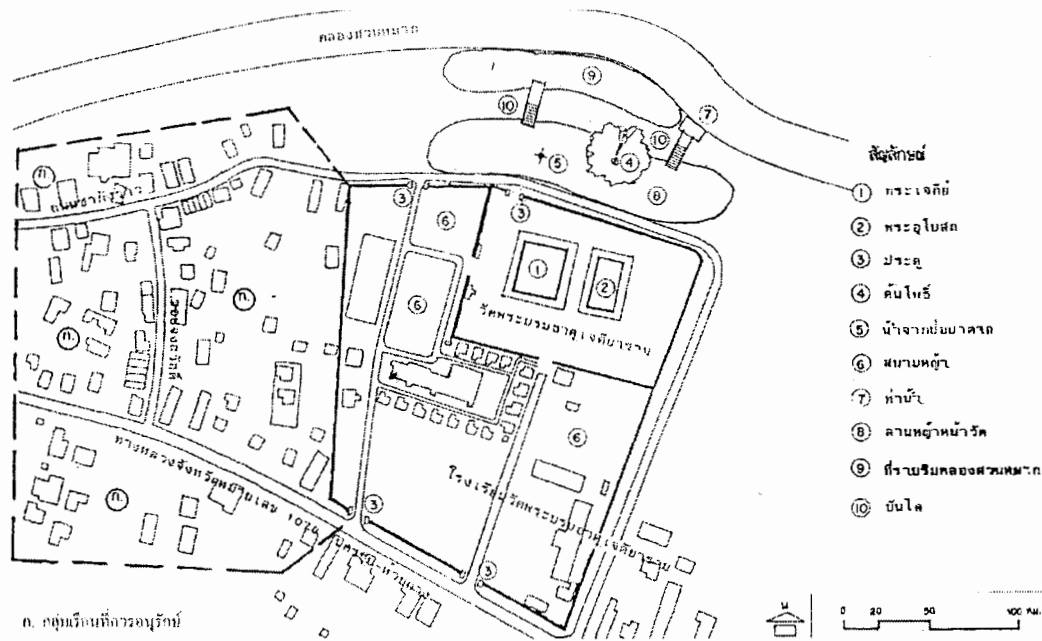
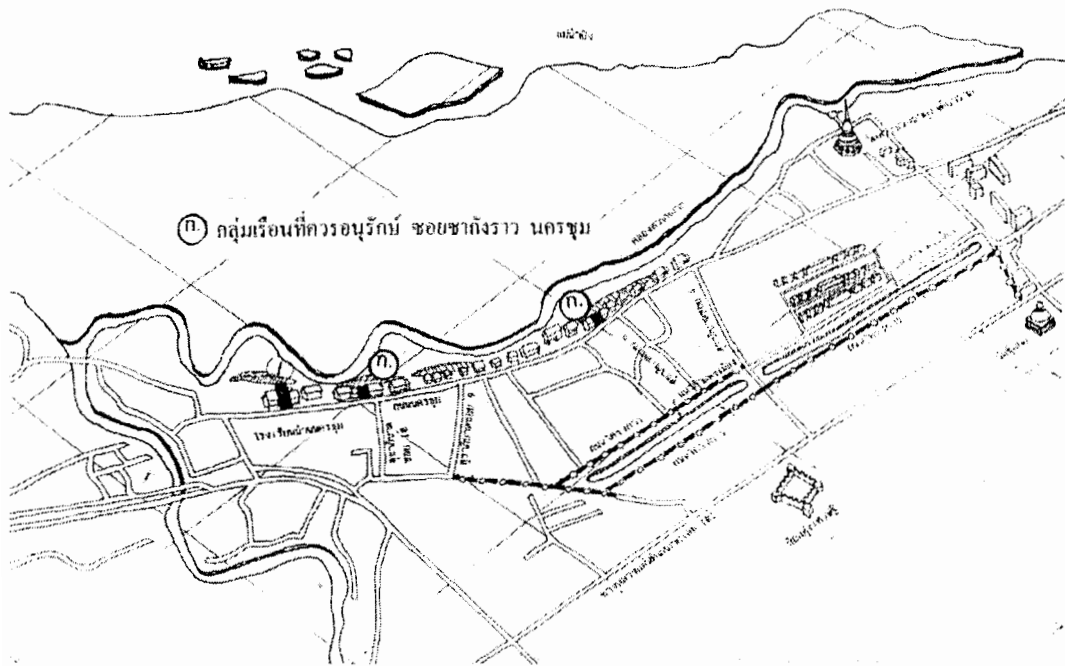
ภาพที่ 3.77 กลุ่มเรือนที่ควรอนุรักษ์ เทศบาลนครชุม

ที่มา : ปรับปรุงจากประสงค์ เอี่ยมอนันต์และคณะ, 2536 : 234

ภาพที่ 3.78 กลุ่มเรือนแถวค้าขาย จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : ปรับปรุงจากประสงศ์ เขียวอนันต์และคณะ, 2536 : 292

ภาพที่ 3.79 กลุ่มเรือนที่ถวرونุรักษ์ ซอยชาตังราว นครชุม
ที่มา : ปรับปรุงจากประสงค์ เอี่ยมอนันต์และคณะ, 2536 : 348, 361

4. ชุมชนบ้านโกสัมพี , วังเจ้า

ชุมชนโกสัมพี เป็นชุมชนริมน้ำตั้งอยู่ในเขตจังหวัดกำแพงเพชรตอนเหนือสุดของเขตจังหวัด ปัจจุบันได้แยกการปกครองจากอำเภอเมือง ให้เป็นกิ่งอำเภอ เมื่อปี 2539 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2539 ติดกับกิ่งอำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก โดยใช้ลำคลอง วังเจ้า เป็นเส้นแบ่งเขตแดนจังหวัด แบ่งตามสภาพทางภูมิศาสตร์ชุมชนเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน ด้วยคำว่า วังเจ้านั้น เป็นชื่อเรียกชุมชนทั้งสองมาแต่โบราณ ทั้งสองฝั่งคลองโดยเฉพาะจุดเชื่อมต่อบริเวณสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กข้ามแม่น้ำปิง วังเจ้า ชื่อสะพาน วุฒิกุล ที่สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2496 ชุมชนแถบนี้คงเป็นชุมชนโบราณมาก่อนจากการพบซากวัสดุก่อสร้าง เช่น อิฐ ดินเผา โบราณ บริเวณศาลเจ้าพ่อเสือ ปัจจุบันแต่ก่อนนั้นเรียกว่าศาลเจ้าพ่อจระเข้ ตั้งอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำปิง ฝั่งตะวันตก บริเวณไหล่เขาวังเจ้า

คำว่า วังเจ้า มาจาก วังน้ำ บริเวณปากคลองวังเจ้า เป็นวังลึกลึกน้ำวนมีปลาชุกชุมมีจระเข้ใหญ่อาศัยอยู่ ชาวบ้านเรียกจระเข้เจ้าพ่อ ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้บันทึกไว้เมื่อครั้งเดินทางผ่าน วังเจ้านี้ได้บันทึกไว้ว่า “ถ้าเจ้าพ่อจระเข้ศักดิ์สิทธิ์จริงดังว่าก็ขอให้ปรากฏตัวให้เห็นสักครั้ง แล้วพระองค์ท่านก็จูดรูปขึ้นมาหนึ่งคอกปักบนหัวเรือ และทันใดนั้นเจ้าพ่อจระเข้ก็โผล่ขึ้นมากลางน้ำให้เห็นปรากฏชัดเจน” (พงศาวดารฉบับราชหัตถเลขา, 2535)

เรื่องราวของจระเข้ที่ว่ายังได้รับความเคารพนับถือกันมาตลอดจนถึงปัจจุบัน คือ เมื่อผู้ใดเดินทางผ่านหรือออกไปจับปลาในบริเวณใกล้ ๆ วังนี้นั้น จักต้องทำความเคารพขอขมาลูกช้างด้วย ก่อนที่จะเข้ามาในเขตอาณาบริเวณ ตัวอาคารศาลยังคงปรากฏอยู่ถึงปัจจุบัน แต่ได้ถูกเปลี่ยนเจ้าพ่อเสือด้วยสาเหตุใดมีอาจจะทราบได้ สันนิษฐานว่าเมื่อหมดยุคสมัยเจ้าพ่อจระเข้แล้วนั้น ยังปรากฏมีเสือโคร่งคูรายอยู่ในบริเวณนี้ ด้วยเป็นแนวเทือกเขาติดต่อกับมอหะเล็ก เขาสามหุบ เขาตงโพธิ์ จนติดกับเขตอุทยานแห่งชาติเขาสนามเพ็ริยง

ภาพที่ 3.80 แสดงลักษณะสะพานวังเจ้าข้ามแม่น้ำปิงและคลองวังเจ้าที่ยังคงมีน้ำในคลอง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2547

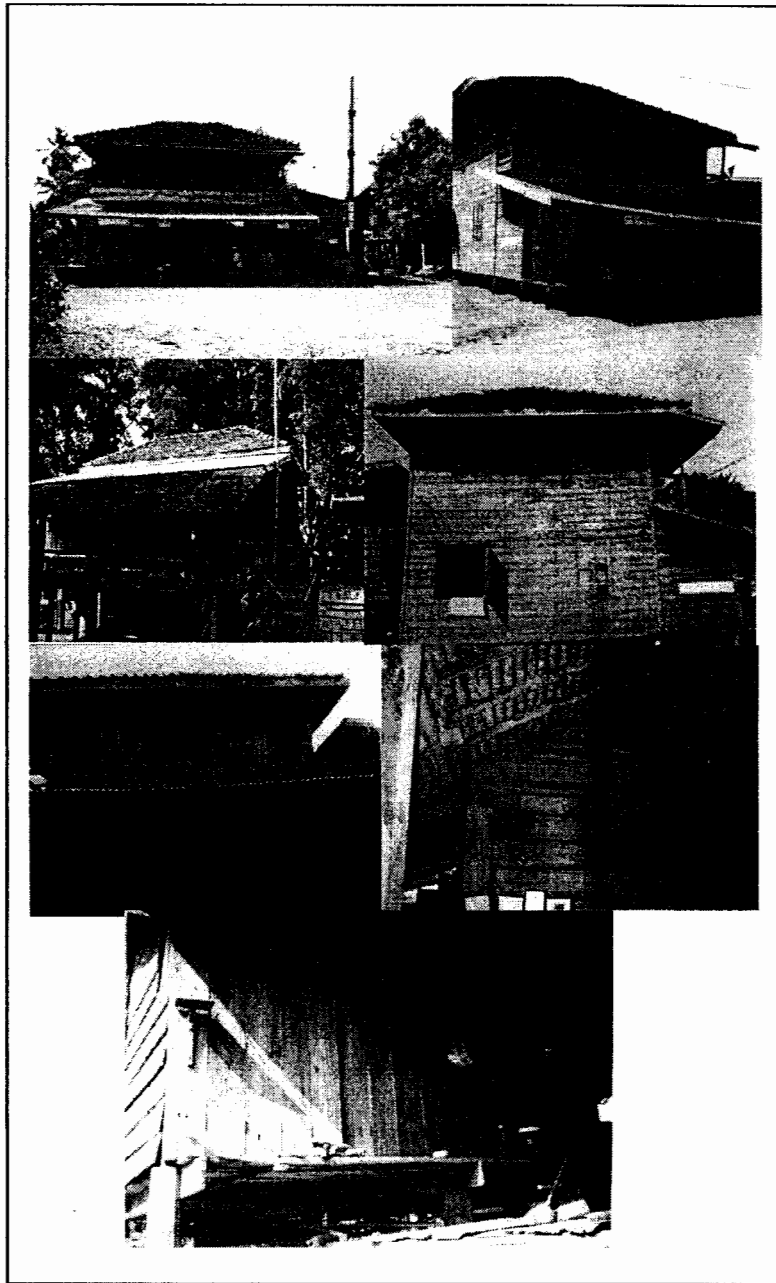

ภาพที่ 3.81 ศาลเจ้าพ่อแยกออกมาจากศาลเจ้าพ่อเสือริมแม่น้ำปิง เพื่อความสะดวก
ในการทำพิธีของชุมชนซึ่งย้ายออกจากเดิมไปอยู่ริมถนนสายเอเชีย ซึ่งสะดวก
ในการเดินทางขยายตลาดการค้า
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2547

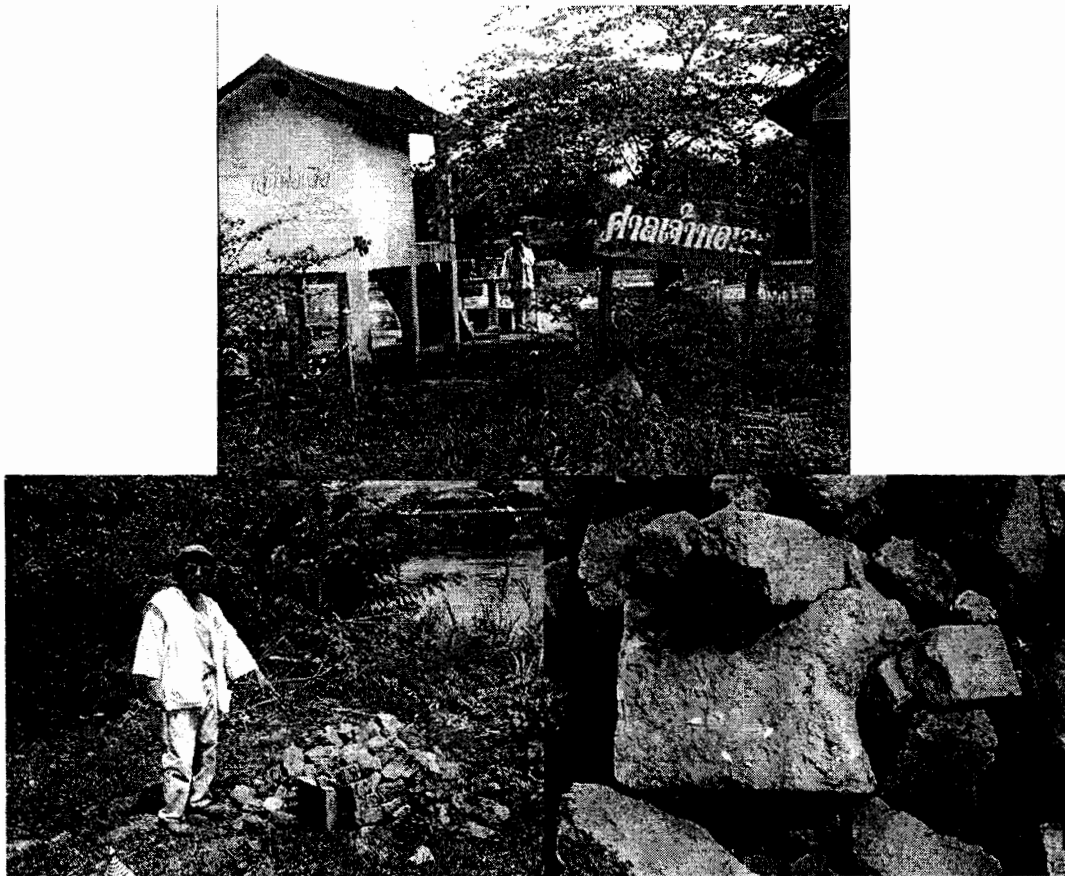
คลองวังเจ้าเป็นเส้นทางเดินทัพของพม่ามาก่อนเช่นกัน ด้วยเป็นลำคลองที่มีต้นกำเนิดอยู่ในบริเวณเทือกเขาถนนธงชัยติดต่อกับเขตอำเภอแม่สอดทะลุออกพม่าได้และหรือสามารถเชื่อมเข้าเส้นทางด้านแม่ละเมาได้ด้วยเช่นกัน ชุมชนชาววังเจ้าเป็นชุมชนเล็ก ๆ เกาะอยู่ริมฝั่งน้ำปิงทั้งสองด้าน เป็นชุมชนกึ่งกลางการเดินทางไปเมืองบางพาน หรือล่องไปทางคลองเมืองได้ด้วยเช่นกันที่สามารถเปลี่ยนรูปแบบการเดินทางจากทางน้ำไปขึ้นบกหรือจากบกลงน้ำเช่นกัน

ชุมชนจึงไม่หนาแน่นนัก เรียงรายตั้งอยู่กันห่าง ๆ กัน พอมีความหนาแน่นอยู่บ้างในบริเวณใกล้สะพานทั้งสองฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้คนติดตามการสร้างถนนพหลโยธิน ณ จุดที่ทำการก่อสร้างสะพานและทางแยกขึ้นอำเภอแม่สอด เมื่อสะพานก่อสร้างแล้วเสร็จจึงตั้งรกรากอยู่อย่างถาวรด้วยในบริเวณพื้นที่พ้อมีที่สามารถทำการเกษตรได้ และหลังจากได้ทำการก่อสร้างถนนสายเอเชียแล้วเสร็จจึงทำให้ผู้คนขยายชุมชนออกไปเกาะอยู่ริมถนนมากขึ้นและพ่อค้าต่างถิ่น ได้มาจับจองที่ดินเพื่อเปิดกิจการค้าเพิ่มมากขึ้น เป็นชุมชนแบบขยายตัวริมทาง โดยเฉพาะฝั่งเขต จังหวัดตาก จึงทำให้ชุมชนหนาแน่นมีประชากรเพิ่มมากขึ้นทางการจึงได้จัดตั้งให้ตำบลวังเจ้าเดิมเป็น กิ่งอำเภอวังเจ้า เมื่อ พ.ศ.2539 ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ในส่วนลึกทางด้านตะวันตกเป็นบริเวณหุบเขามีสภาพความอุดมสมบูรณ์ ความชื้นพอเพียงกับการปลูกพืชผลเมืองหนาวที่นิยมปลูกมากที่สุด คือ ลำไย ลิ้นจี่ และปัจจุบันมีร่องน้ำด้วยเช่นกัน ขนาบอยู่ทั้งสองคลองวังเจ้าลึกเข้าไปด้านใน

ดังนั้น ในบริเวณแถบนี้จึงไม่มีเรือนพื้นดินให้ปรากฏให้เห็นได้ในลักษณะแบบ โบราณ จะมีเพียงเรือนแถวค้าขายหัวสะพาน กลุ่มเดียวที่ยังพอศึกษาได้อายุเรือนประมาณ 50 กว่าปี คือ เป็นลักษณะเรือนแถวไม้สักสองชั้นของนายอดีตลูกจ้างกรมทางหลวง

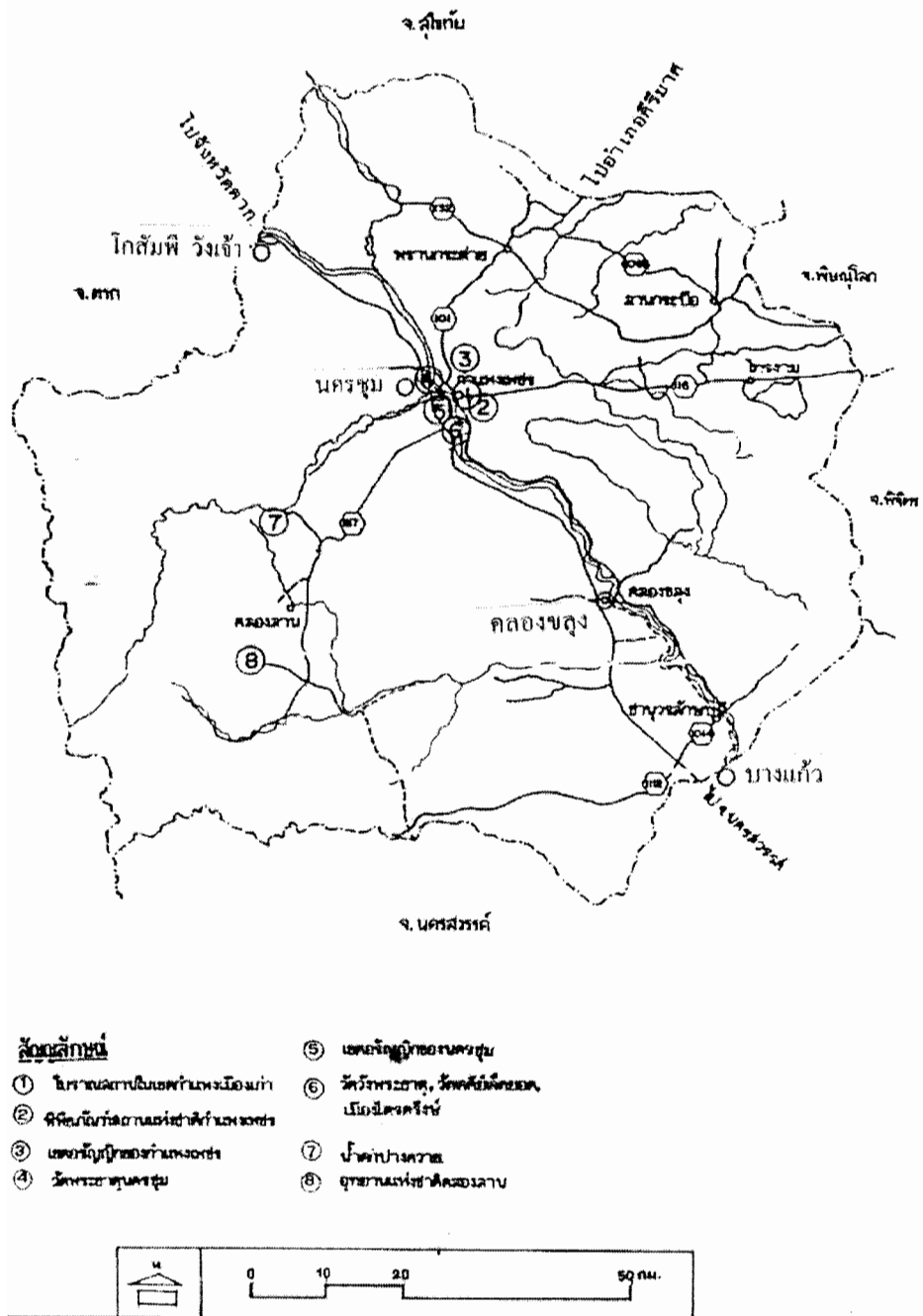

ภาพที่ 3.82 ลักษณะเรือนพักอาศัยตัวบ้าน และเรือนโดงค้ำขายริมแม่น้ำปิง โกสัมพี วังเจ้า
 ที่ไม่วิจิตรสวยงามในรายละเอียดมากนักด้วยเป็นชุมชนชนบท
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2540

ภาพที่ 3.83 ลักษณะศาลเจ้าพ่อเสือ แต่เดิมเป็นศาลเจ้าพ่อจรเข้ที่ยังคงความน่าเชื่อถือของ
 ผู้คนที่ผ่านไปมาโดยเฉพาะชาวประมงแม่น้ำ แต่พบเศษอิฐดินเผาโบราณควรวที่
 จะทำการสืบค้นต่อไป

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 3.84 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบางแก้วถึงโกสุมพิ
 ที่มา : ประสงค์ เอี่ยมอนันต์และคณะ, 2536 : 22

บทที่ 4

ปุมเหย้า ปุมเรือน

กระบวนการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรม (Phenomenology of Culture)

กลุ่มสถาปัตยกรรมปิงตอนกลาง

มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้ด้วยปัจจัยทั้ง 5 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และการสืบพันธุ์ ในเวลาเดียวกัน หน่วยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่เล็กที่สุดคือบ้าน อันประกอบด้วยตัวเรือน พื้นที่สะสมอาหารและยา อุปกรณ์ยังชีพ บริเวณเก็บสะสมเสบียงอาหารหรือมีรั้วรอบขอบชิด เพื่อป้องกันภัยต่างๆ ที่จะมาถึง ประกอบด้วยหลายสิ่งหลายอย่าง เรียกว่า บ้านของครอบครัว หลาย ๆ บ้านขยายเผ่าพันธุ์ กลายเป็นหมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้าน กลายเป็นเมืองเล็ก ๆ ใหญ่ ต่างกันไป เรียกว่า หน่วยของการตั้งถิ่นฐาน (Ekistic Units)

มนุษย์มีวิถีคิด มีภูมิปัญญา ในการเลือกแสวงหาสิ่งที่คิดว่าดีที่สุด สำหรับชีวิต ด็อกซีเอเดิส (Doxiadis) สถาปนิกชาวกรีก มีอายุอยู่ในช่วงปี พ.ศ.2456 – 2518 (ค.ศ. 1913 – 1975) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาและศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ โดยใช้องค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ ธรรมชาติ (nature) สังคม (society) อาคาร (shelter) และโครงข่ายระบบ (network) อธิบายถึงกระบวนการการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์และการมองปัญหาที่เกิดจากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีหลายระดับ แต่ละระดับมีขนาด การเติบโต และความซับซ้อน ในการทำหน้าที่ขององค์ประกอบในการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ต่างกัน หน่วยของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์เรียงลำดับจากหน่วยเล็กไปหน่วยใหญ่มี ดังนี้ คือ บ้าน หมู่บ้าน เมือง มหานคร (เมืองใหญ่หรือเมืองหลวง) อภิมหานคร (เมืองใหญ่หลายเมืองรวมกัน) ประเทศและโลก

เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) มีการเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับมิติเวลาและพื้นที่ เพื่อให้เกิดแนวคิดในภาพรวม เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐาน ฐานเหตุการเติบโตและข้อจำกัดในการเติบโตของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมองการตั้งถิ่นฐานในเชิงระบบ ระบบ ในที่นี้หมายถึง กลุ่มของส่วนต่างๆ ที่ทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน เช่น ระบบการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ประกอบด้วยระบบย่อยการตั้งถิ่นฐานมนุษย์เชิงพฤติกรรมและเชิงกายภาพ ซึ่งมีความ สัมพันธ์กับวงจรย้อนกลับ กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมที่มีต่อ

การเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ และ การเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง
เชิงพฤติกรรม (อนันต์ กาญจนพันธุ์, 2544 : 28)

ดังนั้น ปัจจัยสำคัญของการเลือกการตั้งถิ่นฐานจึงทำให้เกิดเรือน เกิดบ้าน หมู่บ้าน
ตลอดลำน้ำปิง ของมนุษย์ผู้แสวงหาที่ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงชีวิตนานนับพันปีที่มีที่มาแตกต่าง
กันดังที่จะได้บรรยายตามหน่วยที่เลือกเข้าศึกษาในครั้งนี โดยนำสาระของเรือนเป็นที่ตั้งและ
วิถีชีวิตของแต่ละเรือนแต่ละหมู่เหล่าที่มีที่มาที่ไปต่างชาติพันธุ์ของชุมชน ดังนี้

ชุมชนชาวระแหงแขวงเมืองตาก

เชียงทอง ตลาดระแหง (คนจีน) หนองหลวง (มอญ) หัวเดียด เกาะตาเถียร ไร่งาม (ไทยยวน)

ความเป็นมาของเมืองระแหงหรือเมืองตากนั้นมีมาแต่เนิ่นนานในอดีต จากการขุดค้นทาง
โบราณคดีของกรมศิลปากร ได้พบวัตถุโบราณ ประเภทอาวุธเหล็ก ใบหอก มีดดาบ บนเทือกเขา
ถนนธงชัยและพบร่องรอยซากปรักหักพังของเจดีย์ กำแพง กำแพงแม่ตึ้น กำแพงสามหมื่น
อำเภอแม่ระมาด พบกรุโบราณคำบลศิรัราชฎร์ อำเภอพบพระ เป็นโบราณวัตถุสมัยราชวงศ์หมีง
และราชวงศ์หยวนของจีน สันนิษฐานได้ว่า ท้องถิ่นในอำเภอแม่สอด อาจเกี่ยวข้องกับการ
เคลื่อนย้ายของชนชาติไทยจากประเทศจีน ในช่วงยุคพุทธศตวรรษที่ 3 – 4 และได้มีการค้นพบ
ลูกปัดแก้วขนาดและสีต่าง ๆ กำไลหิน (หยก) วงกลมแก้ว (Crystal) ที่บ้านโป่งแดง อำเภอเมืองตาก
(มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, เอกสารถ่ายสำเนา มปป.)

จากที่กล่าวมา เป็นข้อสันนิษฐานได้ว่ามีมนุษย์ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณที่ต่าง ๆ ตั้งแต่
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยทวารวดีมากกว่าสองพันปี มีคนไทยที่เป็นผู้นำอพยพมาตั้งถิ่นฐาน
ที่เมืองตากในยุคนั้น ได้ตั้งตนเป็นกษัตริย์ปกครองสืบทอดต่อเนื่องกันมาจนถึงปี พ.ศ.560
เป็นรัชสมัยพระเจ้าสักคำซึ่งเป็นกษัตริย์เมืองตากที่ยิ่งใหญ่มาก เพราะอาณาเขตที่อยู่ในอำนาจนั้น
แผ่ไปจนจรดทะเลอันดามัน เนื่องจากมีบันทึกลงในพงศาวดารเหนือ กล่าวว่า ในรัชสมัยพระเจ้า
สักคำ เมืองตากมีการค้าขายกับเมืองอินเดียด้วย (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดตาก, 2542 : 26)

เมืองตากเสื่อมลงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 10 พระยาภาววรรณดิศผู้เป็นเชื้อสายกษัตริย์
เมืองตากที่อพยพลงมาจากตอนใต้ของกลุ่มน้ำแยงซีเกียง โดยย้ายไปสร้างราชธานีขึ้นใหม่
ที่เมืองละโว้ทางตอนใต้ของเมืองตากลงไปอีก

เมืองตากถูกทอดทิ้งกลายเป็นเมืองร้าง ในพงศาวดารเหนือได้กล่าวถึง การเสด็จทาง
ชลมารคของพระนางจามเทวี พระราชธิดากษัตริย์ละโว้ เพื่อไปปกครองแคว้นหริภุญไชย

(ลำพูน) ในราว พ.ศ.1176 โดยทางลำน้ำปิง ช่วงหนึ่งของการเดินทางผ่านชายฝั่งย่านบ้านตาก พระนางจามเทวีได้ขึ้นไปสำรวจบนฝั่งแม่น้ำ พบร่องรอยกำแพงเมืองเก่า ๆ ถูกทิ้งร้าง จึงโปรดให้สร้างเป็นบ้านเมืองขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า “เมืองตาก” และเจริญรุ่งเรืองติดต่อเรื่อยมาจนถึง สมัยกรุงสุโขทัย ดังมีหลักฐานบนหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช 1835 หรือ “จารึกหลักที่หนึ่ง” ซึ่งค้นพบเมื่อ พ.ศ.2376 ได้กล่าวถึง “เมืองลอค” ไว้ 2 แห่ง คือ

แห่งแรก ปรากฏอยู่บนด้านที่ 1 ความว่า

“...เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้สืบเกล้าเข้า ขุนสามชน เจ้าเมืองลอค มาท่าเมืองตาก พ่อกูไปรบ ขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชน ขับมาหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกูหนี ญญาพายจเงิน กูบหนี กูจี้ข้างเนกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อข้างด้วย ขุนสามแสนชน ดนกู พุงข้างขุนสามชน ตัวชื่อมาศเมืองแพ้ ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูพุงข้างขุนสามชน...” พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงเข้าช่วยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์จันทรบ ชนะ พ่อขุนสามชนเจ้าเมืองลอค ซึ่งยกทัพมาตีเมืองตาก อันเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักร สุโขทัย จึงมีการสร้างเจดีย์ยุทธหัตถี เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะ ณ คอยช้าง ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ภาพที่ 4.1 เจดีย์ยุทธหัตถีทรงพุ่มข้าวบิณฑ์
ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก
จังหวัดตาก

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

แห่งที่สอง ปรากฏอยู่บนด้านที่ 4 ความว่า

“...มีเมืองกว้างข้างหลาย ปราบเบื้องตะวันออก รอด สรลวง สองแคว ลุมบาจาย สคา เฝ้าฝั่งของถิ่นเวียงจันทร์ เวียงคำเป็นที่แล้วเบื้องหัวนอน รอดคนที พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้วเบื้องตะวันตกรอดเมืองลอคเมืองน...หงสาวดี สมุทรหาเป็นแดน เบื้องดินนอน รอดเมืองแพร์ เมืองม่าน เมือง น...เมืองพลัว พันฝั่งของ เมืองขวาเป็นที่แล้ว ปลูกเลี้ยงฝูงลูกบ้านลอคเมืองนั้น ชอบธรรมด้วยทุกคน...”

ถึงแม้ว่าชื่อของ “เมืองลอค” จะปรากฏอยู่ 2 แห่ง และ “ขุนสามชน” ปรากฏถึง 8 แห่งด้วยกัน แต่ศิลาหลักที่ 1 นี้ไม่ได้บอกอะไร มากไปกว่าการบอกทิศทางที่ตั้งของเมืองลอคว่าอยู่

ทางทิศตะวันตกเท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงที่เราทราบก็คือ “ขุนสามชน” นั้นเป็น เจ้าเมืองจอดตามหลักฐานที่ปรากฏบนศิลาจารึกหลักที่ 1

นอกจากศิลาจารึกหลักที่ 1 แล้ว เรื่องราวในศิลาจารึกวัดศรีชุม ได้กล่าวว่ามีเมืองจอดเป็นเมืองหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกรุงสุโขทัย ในรัชสมัยพ่อขุนนาวนำถม และยังปรากฏอีกในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงหลักที่ 1 และหลักที่ 2 ว่า

“พระมหาธรรมราชาลิไทได้นิมนต์พระมหาสวามีสังฆราช จากลังกาเสด็จทางชลมารคผ่านเมืองจอด เมืองเชียงทอง เมืองบางจันทร์ เมืองบางพาน และเสด็จสู่สุโขทัย”

นับจากศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง หลักที่ 1 และหลักที่ 2 แล้ว จากนั้นก็มีได้ปรากฏชื่อหรือเรื่องราวของเมืองจอดในประวัติศาสตร์อีกเลย จนถึงรตนโกสินทร์ นักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องราวของอาณาจักรสุโขทัย เช่น สมเด็จฯ กรมพระยานครศรีธรรมราช และสมเด็จฯ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงสันนิษฐานพ้องกันว่า การที่ชื่อเมืองจอดหายไป เพราะถูกเรียกเพี้ยนเป็นเมืองสอดหรือแม่สอด ซึ่งเป็นชื่อของลำห้วยแม่สอด ในสมัยอยุธยา ค่านแม่ละมาเป็นด่านสำคัญ ที่พม่าต้องผ่าน เพื่อยกทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา การทำสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่านั้น พม่าได้ยกทัพเข้ามาตีไทย โดยผ่านเข้ามาทางค่านแม่สอด อย่างน้อย 2 ครั้ง กล่าวคือ

พ.ศ.2106 (ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1) เรียกว่า “ศึกหงสาวดีครั้งที่ 2” ดังที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือ “พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวร” ความว่า

“ศึกหงสาวดีครั้งที่ 2 ซึ่งยกมาเมื่อ พ.ศ.2106 ครั้งนี้จึงเปลี่ยนกระบวนการศึกยกกองทัพมาทางค่านแม่ละมา หมายเอากำลังมากเข้าท่วมตีหัวเมืองเหนือตัดกำลังที่จะช่วยราชธานีเสียก่อน และจึงลงมาตีพระนครศรีอยุธยาจากหน้าเมือง”

สมัยอยุธยา พ.ศ.2127 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช หลังจากทรงประกาศอิสรภาพที่เมืองแครงแล้ว ได้เสด็จกลับอยุธยาผ่านเมืองตากเป็นเมืองหน้าด่านแรก ดังนั้น ตราประจำจังหวัดตาก จึงเป็นรูปสมเด็จพระนเรศวรทรงช้างเหยียบครุฑ (ประวัติศาสตร์ส่วนภูมิภาค จังหวัดตาก, 2527 : 8)

พ.ศ.2129 (หลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1) เป็นการยกทัพของพม่าซึ่งนำทัพ โดยพระเจ้ากรุงหงสาวดีนันทบุเรงนอง ความว่า

“ถึงเดือน 12 ปีจอ พ.ศ.2129 พระเจ้ากรุงหงสาวดีนันทบุเรงนองก็ยกกองทัพหลวงมายังเมืองไทยทางค่านแม่สอด เวลานั้นไทยทิ้งหัวเมืองเหนือให้แก่ข้าศึกจนหมด พระเจ้าหงสาวดีจึงมาประชุมทัพที่เมืองกำแพงเพชร มีจำนวนพลเบ็ดเสร็จ 250,000 คน ให้จัดเป็นทัพยกตรีชัย

3 ทัพ คือ ทัพหลวงของพระเจ้ากรุงหงสาวดีทัพ 1 ทัพพระมหาอุปราชาทัพ 2 ทัพพระเจ้าดองอุทัพ 3”

มิใช่เฉพาะแต่กองทัพของพม่าเท่านั้นที่ยกทัพเข้ามาทางด่านแม่สอด แต่ปรากฏว่า กองทัพของไทยก็เคยเดินทัพผ่านด่านแม่สอดด้วย

“สมเด็จพระนเรศวร ได้ที ก็เสด็จยกกองทัพหลวงจากพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันอาทิตย์ เดือนอ้าย ขึ้น 3 ค่ำ ปีมะแม พ.ศ. 2138 ไปยัง เมืองมอญทางด่านพระเจดีย์สามองค์ เห็นจะมี กองทัพเมืองเหนือยกไปทางด่านแม่สอดด้วยอีก 1 ทัพ ไปสมทบกันที่เมืองมะลำเลิง” (เอกสารประชาสัมพันธ์เมืองตาก, นปป.)

สมัยอยุธยา พ.ศ.2205 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เสด็จหยุดพักแรมที่เมืองตาก หลังจาก ที่ทรงยกทัพไปตีเชียงใหม่ อนุสรณ์ที่ปรากฏคือ วัดสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเชิงสะพานกิตติขจร สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ก่อนเสด็จกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พ.ศ.2310 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โปรดเกล้า ให้ แด่สินลูกชายนายเตี้ยยัง แซ่เต้ (ตัวน ถีเชิง, 2521:163) ทรงดำรง ตำแหน่งพระยาตาก เจ้าเมืองตาก พระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร ภายหลังพระยาตาก สามารถกู้เอกราชกลับคืนมาได้ ทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี และทรงปราบดาภิเษกเป็น พระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าตากสิน หรือ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ดังนั้น เมืองตาก จึงได้ ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งแผ่นดินสัมหาราช

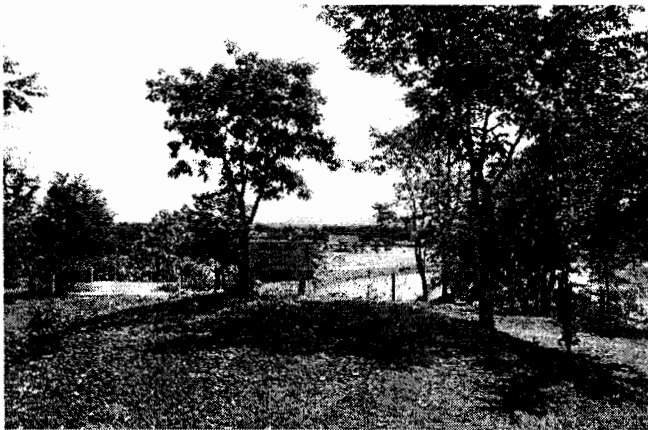

ภาพที่ 4.2 ศาลหลักเมืองสัมหาราช เชิงสะพานกิตติขจรริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตกของจังหวัดตาก

ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.3 ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชฝั่งตะวันออกของ
แม่น้ำปิง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.4 บริเวณเมืองตากเก่า
ตำบลเกาะตะเภา
อำเภอบ้านตาก

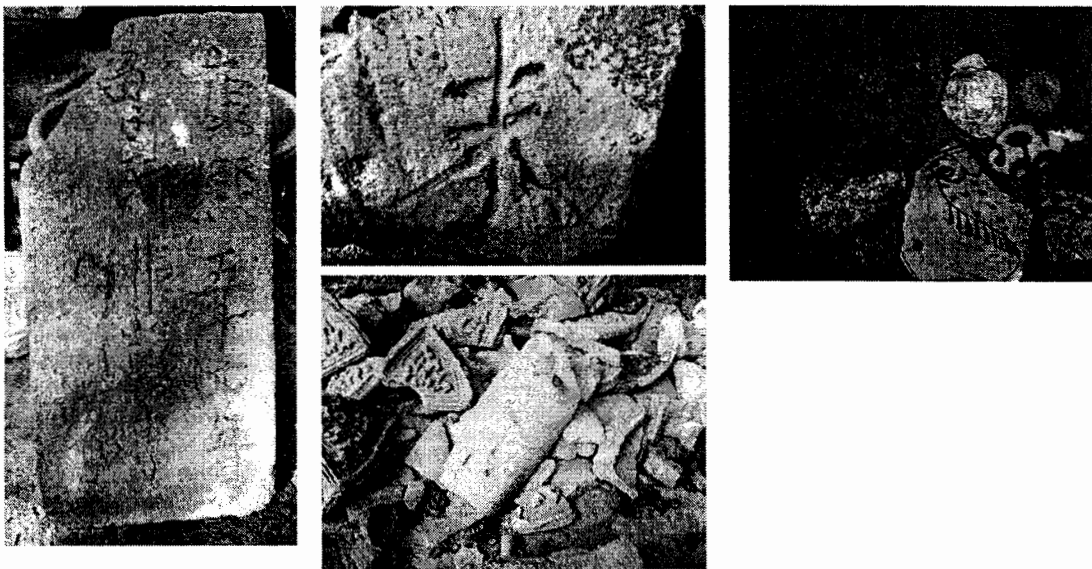
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ผู้วิจัยได้ค้นพบจารึกภาษาจีนบนแผ่นอิฐดินเผาบริเวณซากโบสถ์สี่มหาราช ตำบลปากห้วยแม่ท้อ เมื่อเดือนเมษายน ปี พ.ศ.2547 แปลความได้ว่า เป็นอาคารหอธรรม เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ 54 ปี การครองราชจักรพรรดิคังซีในราชวงศ์ชิงและได้แจ้งให้กรมศิลปากรเขต 6 สุโขทัยได้ทำการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ตรงกับข้อความในพระราชหัตถเลขาขององค์สมเด็จพระมหาพรตเจ้าราชานุภาพที่ได้บันทึกไว้ เมื่อตราเสด็จกลับจากเมืองเชียงใหม่ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ.2465 แปลความได้ตรงกันเป็นการจารึก เมื่อปี พ.ศ.2258 (หนังสือราชการ กรมศิลปากรเขต 6 จ.สุโขทัย 28 ธันวาคม 2547)

นอกจากจารึกภาษาจีนแล้วยังพบเศษเครื่องสังคโลก ลวดลายศิลปะ สถาปัตยกรรมแบบจีนอีก เช่น ปิณฑลยลนกระเบื้องดินเผา กระเบื้องมุงหลังคาแบบกบกล้วยแบบจีน อิฐดินเผาปูพื้น แผ่นใหญ่แบบที่ใช้กับอาคารโบราณสถานเทียนอันเหมิน กรุงปักกิ่ง ลายศิลปะสมัยราชวงศ์ชิง เช่นกัน ในบริเวณนี้ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้เรียบร้อยแล้วเป็นบริเวณเมืองโบราณริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตก ตำบลปากห้วยแม่ท้อ ซึ่งเป็นบริเวณติดต่อกับวังสวนมะม่วง

วัดคอยเขาแก้ว ซึ่งยังปรากฏร่องรอยซากแนวกำแพงเมือง คันคูน้ำ ซากโบราณสถาน ในบริเวณนี้อีกหลายแห่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งชุมชนป่ามะม่วงปัจจุบัน

จากหลักฐานดังกล่าวพอสันนิษฐานได้ว่า บริเวณที่พบจารึกนี้นั้นเป็นเมืองโบราณร่วมสมัยอยุธยา จากจารึกภาษาจีนที่คำนวณอายุได้ จาก พ.ศ.2258 นั้นเป็นปีก่อนที่พระเจ้าตากสินจะสมภพ 19 ปี กล่าวคือทรงสมภพเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2277 ทรงได้เป็นพระยาตากเจ้าเมืองตากเมื่อ พ.ศ.2310 และสวรรคตเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2325 รวมสิริอายุได้ 48 พรรษา 15 วัน (สารานุกรมพระราชประวัติพระเจ้าตากสิน, 2536: 74)

ภาพที่ 4.5 จารึกภาษาจีน เศษกระเบื้องดินเผาungหลังคาแบบกาบกล้วยและกั้นหอย
เศียรพระพุทธรูป

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

การที่ทรงได้รับ การสถาปนาให้เป็นเจ้าเมืองตากนั้น เหตุอันควรน่าจะเป็นชุมชนซึ่งเป็นผู้คนที่มีเชื้อสายจีนอยู่เป็นจำนวนมาก อีกประการหนึ่งซึ่งอาจมีทั้งทหารช่างจีน พ่อค้าชาวจีน ซึ่งเดินทางติดต่อค้าขายกันมาแต่อดีต และเมื่อ พ.ศ.2318 พระยาตากโปรดให้ พระยาราชเสวยฐิติคุมกองทัพจีน จำนวน 3,000 คน ตั้งอยู่นครสวรรค์ เมื่อคราวอะแซหุ่นกี้กทัพเข้ามาทางด่านแม่ละเมามาตีเมืองเหนือ (นครสวรรค์ รัฐกึ่งกลาง, 2536 : 253)

เมื่อ พ.ศ.2318 อาครหธรรมหลังนี้ น่าจะถูกพม่าเผาผลาญเมื่อคราวอะแซหุ่นกี้ขึ้นตีหัวเมืองเหนือยกทัพเข้ามาทางด่านแม่ละเมา เจ้าเมืองตากมีไพร่พลน้อยต่างจึงพาครอบครัวราษฎร อพยพหนีออกจากเมืองไป กองทัพพม่าจึงยกไปตีเมืองสุโขทัยและพิษณุโลกย่อยยับ

เสียหาย และน่าจะทำลายเศษผลาญเมืองตากและหอธรรมนี้ด้วยเช่นกัน หลังจากทีสร้างหอธรรมได้ 60 ปี หรือ เมื่อพระเจ้าตากสินมีพระชนมายุได้ 41 พรรษา

ในปี พ.ศ. 2328 และเมื่อสงคราม 9 ทศ ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสร็จการทัพแล้วนั้น ประชาชนชาวเมืองตากที่หลบหนีอยู่ในป่าดง ได้เข้ามาทำมาหากินกัน ตามปกติสุขต่อไป ประชาชนจึงขยายตัวอยู่ในฝั่งตะวันออกเพิ่มมากขึ้น ในช่วงรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 ต่อมาจนปัจจุบัน ปล่อยให้เมืองตากกลายเป็นเมืองร้างอยู่ฝั่งตะวันตก แต่ยังคงมีประชาชนที่ยังสร้างบ้านเรือนกันมากขึ้นหลายหลัง

ภาพที่ 4.6 ซากอาคารหอธรรม

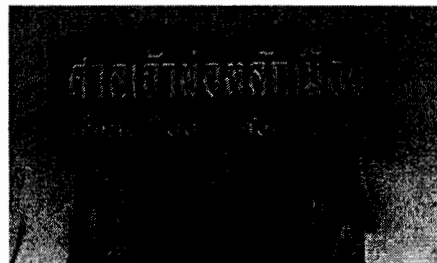
สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ.2258
ตำบลปากห้วยแม่ท้อ
อำเภอเมืองตากแปลจากจาร์ริก

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.7 ลักษณะเสาหลักเมือง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.8 ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ตำบลป่ามะม่วง จังหวัดตาก

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.9 ต้นไม้ใหญ่ข้างศาลหลักเมืองด้านทิศ

ตะวันตกของถนนเลียงเมืองด้านป่ามะม่วง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ดังยังคงปรากฏศาลหลักเมือง และศาลศิบรรพบุรุษ ศาลเสื่อบ้าน หรือศาลใจบ้านยังคงอยู่ ฝั่งบ้านป่ามะม่วงมิได้ย้ายมาฝั่งตะวันออกเหมือนอย่างชุมชนบ้านเรือนทั่วไปใกล้บริเวณ โบราณสถานวังสอนมะม่วง ได้มีการบูรณะต่อมา ซึ่งเป็นศาลเจ้าแบบจีน เสาหลักเมืองไม้แบบไทย อยู่ในบริเวณ เดียวกัน อันยังคงใช้เป็นสถานที่เคารพบูชากราบไหว้ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่ามีประชาชนทั้งไทยจีนปะปนกันอยู่เมืองตากติดต่oreื่อยมาแต่อดีต

จากหลักฐานศาลพ่อหลวงคงดี ซึ่งเป็นศาลในความเชื่อของชนชาวล้านนาเมืองตาก เป็นศาลศิบรรพบุรุษ ตั้งอยู่บริเวณชุมชนบ้านป่ามะม่วง ได้วัดสัมผัสถึง เป็นศาลที่จะมีพิธี บวงสรวงบูชา เช่นไหว้ หลังงานสงกรานต์ประมาณ 1 อาทิตย์ ประชาชนทั้งเมืองระแหงที่เป็น ชาวล้านนา จะมารวมตัวกันในบริเวณศาล มีคนทรงพ่อหลวง ผลัดเปลี่ยนกันไป ปัจจุบัน คือ นางต้อย คนหัวเดียว

การบูชาศาลในวันปีใหม่ไทย ทุกครอบครัวจะเตรียมของเช่นไหว้ ครอบครั้นและจะถือ โอกาสนี้รดน้ำคำหัวผู้สูงอายุไปพร้อมกัน ลูกหลานเมื่อมีความเคียดแค้นหรือร้อนใจเป็นป่วยไข้ จะมา ทำพิธีกันที่ศาลนี้ หรือคู่สาวหนุ่มเมื่อออกรเรือจะต้องมาฝากชีวิตขอพรจากศาลเพื่อคุ้มครอง เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขเจริญรุ่งเรืองในครอบครัวและการทำมาค้าขาย มิได้มีกำหนดกฎเกณฑ์ว่า จะมาทำพิธีเมื่อใด แล้วแต่จะสะดวก บางคนอยู่กินกันจนมีลูกแล้วก็มาทำพิธีได้เช่นกัน

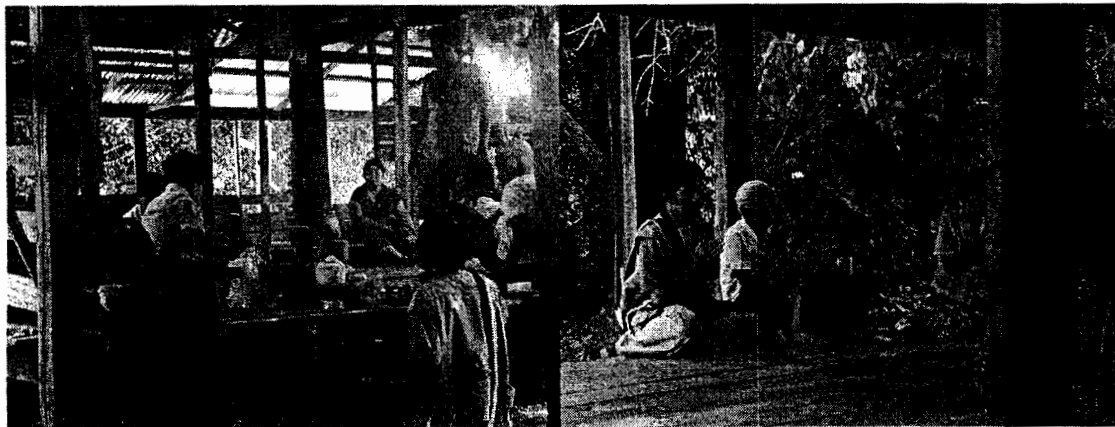
การไหว้บูชาจะมีตัวแทนพ่อหลวง ซึ่งเป็นผู้ทำพิธีคือ นางเอื้อย อายุ 82 ปี ตั้งบ้านเรือน อยู่ในบริเวณใกล้ศาล (นางสร้อย ไกรโตนางทรายมูลบุญช่วยนางจันทร์สม คงกตสุข นางบุญดีแสงสีนวล ผู้ให้ข้อมูล) ซึ่งสอดคล้องกับฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา (2537 : 59-61) ได้ศึกษา ไว้ว่าศาลผีปู่ย่าคือศาลศิบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง ตั้งอยู่ที่บ้านเก่า คือ บ้านต้นตระกูล บนบ้านเก่าผีมี หิ้งผีปู่ย่าในห้องนอนของลูกชายคนแรก นอกจากนั้นในรั้วบ้านจะมีศาลผีปู่ย่าอีก 1 ศาล ถ้าสมาชิก ในครอบครัวที่เป็นหญิง แต่งงานแล้วย้ายครอบครัวออกไป อาจทำพิธีขอแบ่งวิญญาณผีปู่ย่าไปอยู่ กับคนที่บ้านหลังใหม่ก็ได้ ในความหมายของชาวล้านนานั้นเครือญาติเปรียบเหมือน “ต้นกล้วยที่ เริ่มต้นด้วยลำต้นเดียวต่อนั้นก็ค่อย ๆ มีหน่อ งอกขึ้นมารอบ ๆ ต้น แม้ว่าแม่ของมันจะตายไป พวกที่ขึ้นอยู่รอบ ๆ ก็ยังคงอยู่”

ผู้นับถือผีปู่ย่าจะร่วมกันเลี้ยงผีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อแสดงความระลึกถึง แสดงความ เคารพ นอกจากนี้มีการเลี้ยงผีปู่ย่าขอขมาเมื่อผิดผี หรือละเมิดมาตรฐานการปฏิบัติตนที่ระบบ ครอบครัวกำหนดไว้ เลี้ยงผีปู่ย่าในโอกาสแต่งงาน ย้ายเข้าย้ายออก บนบานขอความช่วยเหลือ เช่น การสอบ การคัดเลือกทหาร การคุ้มครองเมื่อไปทำงานที่ห่างไกล พิธีเลี้ยงผีปู่ย่านี้ทำกันที่ บ้านเก่าผี หรือบ้านสมาชิกของตระกูลที่กระจายออกไปจะมาพบกัน เชื่อกันว่าถ้าบ้านใดไม่มาร่วม เลี้ยงผีปู่ย่าของตระกูลจะมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นในครอบครัวนั้น สมาชิกของตระกูลทุกคนต้องกิน อาหารที่เป็นของไหว้ผีปู่ย่า ถ้าใครไม่กินเชื่อว่าจะต้องเจ็บป่วย ส่วนการไหว้ผีปู่ย่าของบ้านที่ไม่ใช่ บ้านเก่าต้องแบ่งอาหารกลับมาให้บ้านเก่าเสมอ จาริตมือผู้ว่าเถิดผีเดียวกันต้องปันกันกิน.....หลาย ตระกูลรวมเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านมีผีคุ้มครองดูแลให้หมู่บ้านสงบสุข อุดม สมบูรณ์ ชุ่มเย็น เรียกว่าศาลเสื่อบ้าน ศาลเจ้าบ้าน หรือ ศาลเจ้าพ่อบ้าน เป็นต้น โดยทั่วไปเข้าใจ กันว่าหมู่บ้านหนึ่งมีศาลเสื่อบ้านเพียง 1 ศาล แต่ที่จริงอาจมีศาลเสื่อบ้านของกลุ่มบ้านเล็ก ๆ ใน

หมู่บ้านใหญ่ก็ได้เช่นชุมชนเชิงทองก็มีศาลเสื่อบ้านของชุมชนอยู่หน้าวัดเชิงทองล่างริมน้ำปิง
ทุกปีจะมีพิธีกรรมทำบุญร่วมกันทั้งหมู่บ้านจะเรียกว่า พิธีกินข้าว ซึ่งจะมีขึ้นในหลังปีใหม่ไทย
เช่นเดียวกับพิธีกรรมศาลหลวงพ่อดวงดี ตำบลปามะม่วง

ภาพที่ 4.10 นางเอื้อย อายุ 82 ปี
ตัวแทนพ่อหลวงดวงดีผู้ทำพิธีกรรม
เฉพาะงาน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

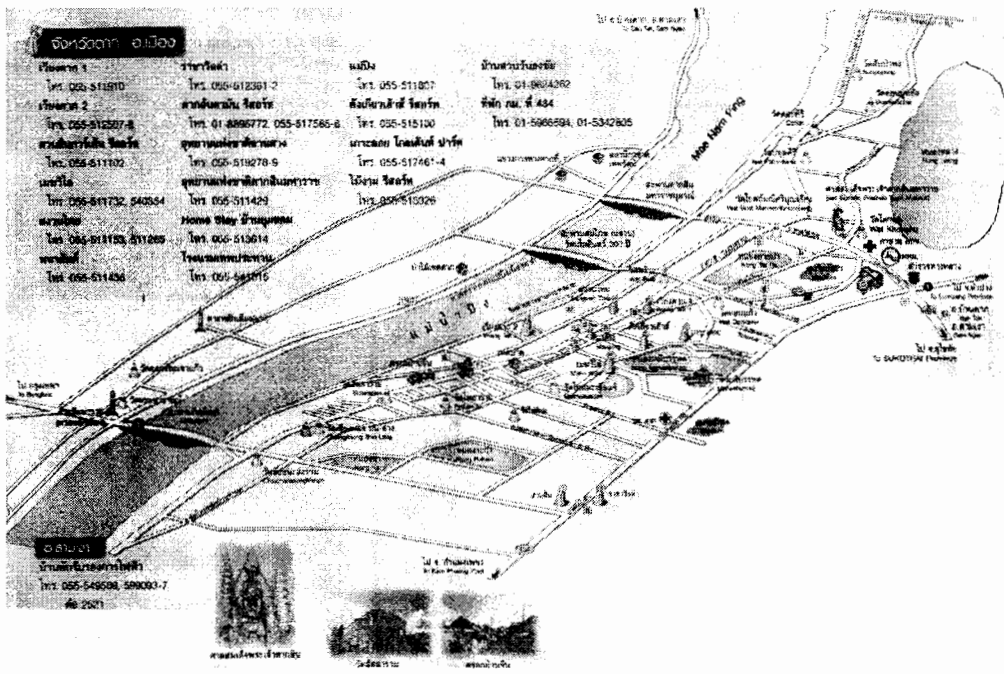
ภาพที่ 4.11 สมาชิกครอบครัวชาวหัวเดียด ผู้มาเช่นไหว้พ่อหลวงดวงดีเมื่อลูกสาว
แต่งงานแยกครัว
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.12 ศาลาการเปรียญวัดสันเกลี้ยง
ตำบลปามะม่วงกำลังถูกรื้อ
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มีนาคม พ.ศ.2548

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าก่อนจะย้ายไปอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงนั้น ชุมชนส่วนใหญ่ยังตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณป่ามะม่วง ปากห้วยแม่ท้อก่อนก่อสาเหตุการย้ายถิ่นฐาน จากฝั่งตะวันตกไปยังตะวันออกนั้นอาจมีสาเหตุหรือเหตุการณ์สำคัญประการหนึ่ง คือ การเกิดโรคฝีดาษระบาดในชุมชน ซึ่งเป็นโรคที่มากับลำห้วยแม่ท้อ ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก

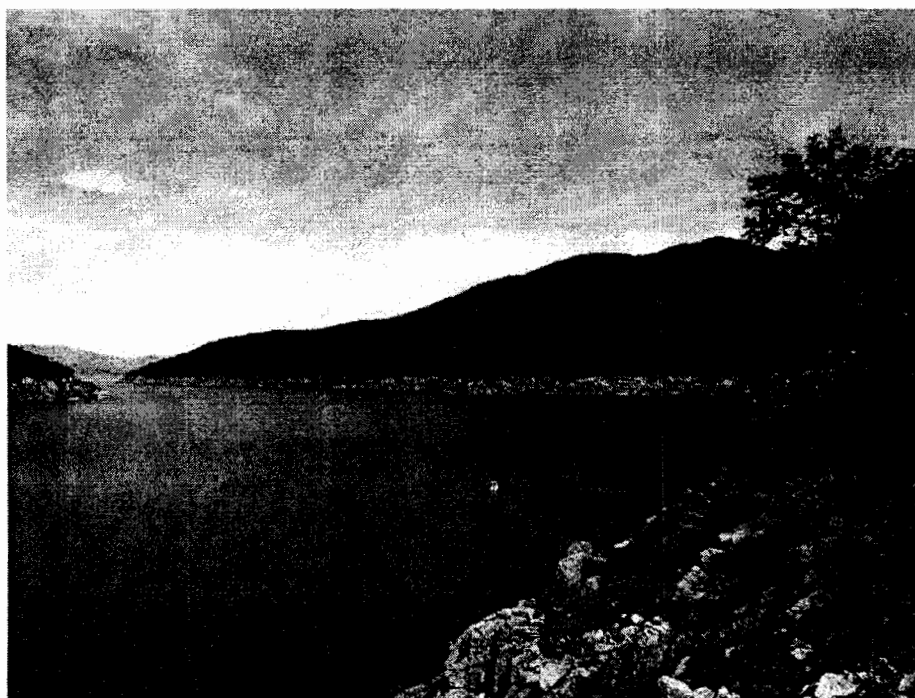
อาจารย์แสวงทอง อรุณ ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นเหตุการณ์คล้ายกับชุมชนปากคลองสวนหมาก ตำบลนครชุมเช่นกัน ที่ได้มีการบันทึกเหตุการณ์ไว้สมัยรัชกาลที่ 5 และเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองตากฝั่งตะวันตกบริเวณตำบลป่ามะม่วงข้ามมาอยู่ฝั่งตะวันออก คือ เมืองระแหงในปัจจุบัน ด้วยทรงเห็นว่าเป็นทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมกับการปกป้องบ้านเมืองยามศึกสงคราม โดยมีแม่น้ำปิงเป็นปราการสำคัญ ดังเช่นกับพระมหากษัตริย์ราชชาติไทย ย้ายเมืองจากฝั่งนครชุม ไปอยู่ฝั่งซางกราว ด้านฝั่งตะวันตกตะวันออกของแม่น้ำปิง หรือ เช่น การย้ายกรุงธนบุรีจากฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยามาอยู่ฝั่งพระนครของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ต้นราชวงศ์รัตนโกสินทร์ ด้วยเหตุผลคล้ายคลึงกัน

ภาพที่ 4.13 แผนที่เมืองระแหง
ที่มา : แผนประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเขต 4 จังหวัดตาก

ภาพที่ 4.14(1) สภาพแม่น้ำปิงมองจากฝั่งตำบลป่ามะม่วง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มีนาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.14 สภาพแม่น้ำปิงหลังเขื่อนภูมิพล
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มีนาคม พ.ศ.2547

เมืองตาก นอกจากเป็นศูนย์กลางการค้าขายดังกล่าวแล้วนั้น ยังเป็นเมืองชุมนุมพลทัพด้วย ดังเมื่อคราวสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จไปตีเมืองเชียงใหม่ เช่นเดียวกับเมืองปากน้ำโพ อันเป็นเมืองชุมนุมพลทัพคราสงครามเช่นกัน เมื่อปี พ.ศ.2377 คนจีนเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม คือ ชาวจีนอพยพเข้าในเขตภาคเหนือตอนล่างหรือเมืองเหนือในอดีตเป็นจำนวนถึง 1,774 คน จากหลักฐานจดหมายเหตุ กษ. รัชกาลที่ 3 จ.ศ.1196 เลขที่ 52 บัญชีส่งเงินปี่จิ้นและผูกปี่จิ้น (ขวัญเมือง จันทโรจน์, 2539 : 16)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของการแต่งตั้ง เจ้านายปกครองเมืองตาก ในสมัยรัชกาลที่ 3 ความว่า “และเมืองตากทุกวันนี้ ผู้คนมีมากขึ้นกว่าเดิม ไพร่บ้าน พลเมืองเป็นไทยบ้างลาวบ้าง สับสนปนกันจะให้แต่ลำพังพระปลัดกรรมการว่าราชการบ้านเมืองก็จะเสียราชการ ให้มีปลัดไทยลาว จะได้ช่วยกันรักษาบ้านเมืองสืบไป” จากจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ค.ศ.1209 เลขที่ 18 สารตรา 9 ถึงกรมการเมืองตากเรื่องโปรดเกล้าฯ ให้จัดแจงตั้งเจ้าเมืองปลัดเมืองตากและในรัชกาลเดียวกันนี้มีนายทหารยศเป็นกัปตันอาสาที่จะเดินทางไปพม่า เพื่อศึกษาวิธีการทำไม้ ได้เดินทางมาถึงเมืองระแหงแต่มาเสียชีวิตเสียที่ระแหง (ขวัญเมือง จันทโรจน์, 2539 : 33)

หลังจากหมดยุคสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี คนจีนในบริวาร ต่างก็หนีเอาตัวรอด ส่วนหนึ่งขึ้นไปทางเหนือ เช่น ต้นตระกูลของอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินต์ ได้เล่าว่าตระกูลของท่านได้หนีความวุ่นวายจากกรุงธนบุรีมาอยู่ที่เชียงใหม่ (ปฐมฤกษ์ เกตุทัต เมืองโบราณ, มปป. 13) เช่นกัน และอีกหลายคน เช่น ตระกูลโสภโณคร ได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตระกูลบ้านจีนชุมชนเชียงทอง และกลุ่มคนจีนมีอาชีพทำการค้าขายและเมื่อมีฐานะดีขึ้นจึงได้สร้างบ้านเรือนแบบไทยภาคกลาง ผสมทรงเรือนจีนก็มี เรือนแบบยุโรปในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็มี ซึ่งได้รับตำแหน่งเป็นนายอากรบ่อนเบี้ยในเวลาต่อมา

เมื่อสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ.2388 มีชาวมอญ พม่า จากมะละแหม่งได้เข้ามาทำการตัดไม้สักในเมืองตาก เมืองเชียงใหม่ โดยยังไม่ได้รับอนุญาตจากทางการทั้งทางฝ่ายเหนือและฝ่ายพระนคร ในจังหวัดตากนั้นน่าจะเป็นด้านอำเภอแม่สอดทั้งมอญ พม่า เข้าออกได้ง่ายสะดวกกว่าทางอื่น

กิจการค้าไม้ขอนสัก จึงเกิดขึ้นที่เชียงใหม่และขยายผลลงถึงระแหง กำแพงเพชร และแพร่ น่าน แด่นชัย อย่างมโหฬารในรัชกาลที่ 5 กิจการค้าต่างเจริญก้าวหน้าระหว่างไทย พม่าคือจากมะละแหม่ง ถึงเมืองระแหง ใช้เวลาการเดินทางเพียง 7 วันและเดินต่อถึงเชียงใหม่อีก 15 – 17 วัน ในขณะที่เดินทางจากเชียงใหม่ถึงพระนครต้องใช้เวลาถึง 2 – 3 เดือนสินค้าที่เข้ามาทางแม่สอดเป็นสินค้าสำเร็จรูปจากอังกฤษ เช่น น้ำมันก๊าด เสื้อผ้า ไม้ขีดไฟ (สรสวดี อ่องสกุล, 2539 : 46)

ภาพที่ 4.15

ภาพที่ 4.15

ภาพที่ 4.15

ภาพที่ 4.15 ลักษณะสภาพสังคมของคนเมืองเหนือ เชียงใหม่ในอดีตใกล้เคียงกับสังคมเมืองระแหง

ที่มา : สรัสวดี อ๋องสกุล, 2539 :432,434,440

ภาพที่ 4.16

ภาพที่ 4.16

ภาพที่ 4.16 สภาพกองคาราวาน วัสดุต่างของนักเดินทางค้าขายเมืองเหนือ และขอนไม้สักที่เตรียมขนย้ายลงแม่น้ำปิง

ที่มา : สรัสวดี อ๋องสกุล, 2539 :432,434

จากการอพยพเคลื่อนย้ายแหล่งทำมาค้าขายของคนจีนในสมัยรัชกาลที่ 5 มีคนจีนขึ้นมา จากบางกอกจากแผ่นดินใหญ่ ตั้งหลักแหล่งเรื่อยมา กลุ่มใหญ่อยู่ที่ปากน้ำโพ มีประชากร เชื้อสายจีน 6,000 คน จัดอยู่ในอันดับสาม รองจากพระนคร และภูเก็ต (วัฒนธรรมทาง ประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครสวรรค์, 2542 : 55)

จากการบันทึกของมิสเตอร์เจมส์ แมคคาร์ธี (Jame Mc Carthy) หรือ หลวงวิภาค ภูวดล เมื่อปี พ.ศ. 2424 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ว่าจ้างให้มาทำแผนที่เมืองสยาม และการวางสายโทรเลข ได้กล่าวถึง สภาพบ้านเรือนเมืองระแหง ไว้ตอนหนึ่งว่า

“เมืองตากเป็นเมืองสำคัญที่สุดหนึ่งในลุ่มน้ำปิงบนเส้นทางระยะเชิงใหม่ – กำแพงเพชร มีความสำคัญในการขยายตัวของชุมชนทุก ๆ ปี เมืองนี้ตั้งอยู่ทางซ้ายของแม่น้ำปิง แม่น้ำปิงช่วงนี้ มีความกว้างถึง 2,000 ฟิต (600 เมตร)

บ้านของเจ้าเมือง สร้างด้วยไม้ผสมงานก่อฉาบปูน แต่โดยปกติทั่วไป เรือนชาวบ้าน จะสร้างด้วยไม้มุงหญ้าคาใบตองตึง อยู่อาศัยตามแนวลำน้ำปิง ตลอดความยาว 4 ไมล์ มีชุมชน ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองระแหงมีประมาณ 20,000 หลังคาเรือน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเดียวกันกับเรือน เจ้าเมืองและ มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอยู่ด้วย ซึ่งมีการก่อสร้างลักษณะก่ออิฐถือปูนด้วย เช่นกัน นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านกระจัดกระจายอยู่รอบนอกเขตเมือง ซึ่งเป็นลักษณะเรือนชาวบ้าน อยู่กลุ่มละ 2 – 3 หลัง”

จึงพอสันนิษฐานได้ว่าจะเป็นบริเวณชุมชนชาวะระแหง และตรอกบ้านเงินยาวตลอดติดกัน ไปจนถึงหัวเขียด ไม้งาม ซึ่งมีความยาวถึง 7.4 กิโลเมตร (4 ไมล์) ทำให้เห็นภาพความหนาแน่น ของชุมชนว่า มีผู้คนมากมายในสมัยเมื่อ 120 กว่าปีที่ผ่านมา

คนพื้นเมืองระแหงส่วนใหญ่เป็นคนชาติพันธุ์ไทยยวน ที่อพยพลงมาจากเมืองเถิน ลำปาง และเชียงใหม่เป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นผู้เชี่ยวชาญในการช่าง การก่อสร้าง การล่องเรือขนส่ง จึงมา ตั้งหลักแหล่งอยู่ตลอดริมน้ำปิง การอพยพล่องลงมาของชนชาวล้านนาของคนเมืองระแหงนั้น มีมาแต่สมัยอยุธยาโดยพิจารณาจากหลักฐานการก่อสร้างวัดคชยคีรี ตำบลหัวเขียดตามเอกสาร ทำเนียบวัด ของกรมการศาสนา พ.ศ.2526 ได้บันทึกว่า เจ้าแสนเมืองมา เจ้าเมืองทางเหนือได้มา สร้างวิหารไม้ไว้ในวัดด้วยเช่นกัน มีชุมชนเลือกที่ตั้งถิ่นฐานกันเรื่อยมาจากทางเหนือ เช่น ชุมชน ในตำบลบ้านนา ตำบลเกาะตะเภา ตำบลบ้านตาก ตำบลหนองบัวเหนือ ตำบลบ้านเด่น ตำบลไม้งาม ตำบลเกาะตาเถียร ตำบลหนองดับ ตำบลหัวเขียด ตำบลระแหง ตำบลเชียงทอง ตำบลปากห้วยแม่ท้อเป็นต้น เป็นกลุ่มคนเมืองไทยยวนทั้งสิ้น มีคนมอญ อยู่เฉพาะ ตำบลหนองหลวง และตำบลปามะม่วงบางส่วน เท่านั้น ตั้งบ้านเรือนเรียงรายตามริมฝั่งแม่น้ำปิง (Rivering Settle) ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปขนส่งทั้งทางน้ำและทางบก โดยเฉพาะกลุ่ม

ตำบลหัวเดียค ตำบลเชียงทองส่วนกลุ่มอื่น ๆ เลือกหาพื้นที่ราบทำนาและทำไร่ ตามความถนัด คนหัวเดียคจะมีความชำนาญขนส่งทางน้ำคนเชียงทอง จะมีอาชีพขนส่งทางบกมากกว่า และมีฝีมือทางช่างหรือสถาปัตยกรรมรับขนส่งสินค้าข้ามคอยไปอำเภอแม่สอด

ภาพที่ 4.17 ลักษณะการเดินทางด้วยช้าง และการใช้ล้อเกวียน ในอดีต
ที่มา : สรัสวดี อ๋องสกุล, 2539 : 290

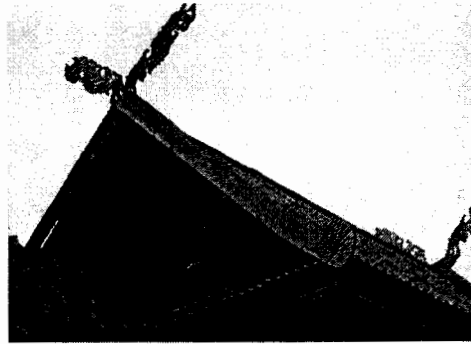
และเมื่อปี พ.ศ. 2426 – 2427 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชสัมภราการ (เลื่อน สุรนันทน์) ขึ้นไปรับราชการในตำแหน่ง “ข้าหลวงตระลาการศาลต่างประเทศ” หรือ “ข้าหลวงสามหัวเมือง” ที่เชียงใหม่ท่านได้เขียนโครงการชื่อ “โคลงนิราศระยะทางเมืองนครเชียงใหม่” โดยเนื้อความพรรณนาสิ่งที่พบเห็นตามระยะทางที่ท่านผ่าน จึงขอยกตัวอย่างเฉพาะที่ท่านได้แต่งถึงเขตเมืองระแหงไว้ดังนี้

๒๐๑. คลองวังวังเจ้าเลื่อง	สิทธิศักดิ์	(ศักดิ์)
เกาะปูลายจ๊ก	แต่อ้าง	
ด่านคอยไคร่ตราปัก	เฉลวบอก แวะแฮ	
คดเกาะฮ้ายด้วนร้าง	ถิ่นแล้วไปไหน	
๒๐๒. คลองสขยมเปลี่ยวค้ำ	คูเหงา	
เขาประดางมีเขา	ขอบน้ำ	
ด่านฤเรียกเรือเรา	รอกพัก บ้างเลข	(กัก)
บ้านประจำรักข้า	เสน่ห์กั๊กครึ่งใจ	(รักษ) (เสน่ห์)

๒๐๓. เกาะโตงเตงแต่กั	โยงเยีย ไคฤา	
ถึงเกาะตามาเคลีย	เฒ่าเข้า	
เนาสมเกาะผัวเมีย	เหมาะชื่อ โจนเนอ	
ท่าตะคล้อแคลงเค้า	พุ่มไม้ถุมี่	
๒๐๔. เกาะละหุ่งระลิกน้ำ	มันหมาย เปล่าแม่	(ลหุ่ง, ลฤก)
มาตุคลองห้วยทราย	สบซัง	(ซริง)
วัดยางรุกข์แลหมาย	ล่ำลิว	(รุก) (ลิว)
เรือจwabวังหินอั้ง	อูระแม่น้ผาพุล	
๒๐๕. น้ำโจนที่นีกเจ้า	เจนสนาน	
คลเขตหนองบัวปาน	ท้อฟุ้ง	
ถึงวัดท่าแคขาน	คำเรียก คอยฤา	
เมืองชื่อเชียงเงินคั้ง	ฝ้างข้างบูรพา	(บูรพา)
๒๐๖. เมืองเชียงทองตั้งฝ้าง	ตะวันตก	(ตะวัน)
คลองแม่ท้อเทียบอก	แม่ท้อ	
เกาะกุ่มกุ่มคลุมปก	ปิดแคด รันแล	
บ้านระแหงหากพ้อ	ชื่อด้วยกันดาร	(ก้อ) (กันดาล)
๒๐๗. เมืองตากแขวงต่อแคว้น	ลาวเถียง	
ถึงท่าตันโพธิ์เคียง	ที่ยัง	
หาดทรายใหญ๋ยาวเพียง	ปราบเกลี้ย ไร่ฤา	(หาด)
หัวหาดทำเนียบตั้ง	รับขึ้นจากเรือ	(หาด)
๒๐๘. สามสิบสองหลับถ้วน	ถึงเมือง ตากเฮย	
มรรคร่องชลเงินเคื่อง	ขอคด้น	(มรัค)
ชักทาดถ่อเงินเปลือง	แรงไพร่ นักแม่	(ทาด) (เชน)
จำป่วยเปื่อยเท่าสะอั้น	อดท้อจนถึง	(ซร้า) (สอั้น)
๒๐๙. นิราศหลายเรื่องอ้าง	กลอนโคลง ก็ดี	
ยลย่อยประโยชน์โยง	เยียงเสร้า	(ประโยชน)
บงแบบชื้อบางโหรง	เพลงพร้อง หลายเฮ	
ดีแต่พอเป็นเค้า	เชื่องใช้ไว้คำ	(เปน)

๒๑๐. กรมการเกณฑ์หาบทั้ง	คนผลัด	
แปดสิบเสบียงจัด	จ่ายให้	(แปด) (เสบียง, จัด)
ข้างสิบหกเชือกคัด	ความงับ แข็งแฮ	(คัด) (แข็ง)
กูปประจำหลังไว้	เว็คล้องสายกระสัน	
๒๑๑. ทหารปืนสวมหมวกเสื้อ	กางเกง ขาวเสย	(กั๊งเกง)
คอยแหร่นำบอกเพลง	เรียบพร้อม	
นำคู่นำชมเชลง	แลเค้ม ชันแฮ	
นายชักกระบี่น้อม	นอบแล้วนำเดิน	
๒๑๒. เสรีจั้นคชขับคล้อย	ไคลจร	
โดยมรรคหลังหาดดอน	คว้นเต้า	(มรัค) (หาด)
คนหาบคาบสะพายคอน	กระบอก ชลเสย	
จั้นท่าตึกหลวงเข้า	ระหว่างบ้านนามระแหง	(ระหว่าง) (ระแหง)
๒๑๓. ถึงเขตวันชื่ออ้าง	อาวาส นีนอ	(เจตุวัน) (อาวาส)
แลโล่งลานทรายสะอาด	เอี่ยมพีน	(สะอาด)
ไพหารหน้าบันมาศ	มองอร่าม ดานา	
ยลยั้งเพลินใจจั้น	ชุ่มด้วยบุญญา	
๒๑๔. วัดตะโกสามตันอยู่	ริมทาง ช้ายเสย	(ชรัาย)
พลันดูเนินพลองพลาง	เหลือบไม้	
หนองหลวงเล่ห์ดำราง	แลชุ่น ตมแฮ	(ชุ่น)
ถึงห้วงน้ำบ่อไร่	บ่อน้ำนัยนึ่งอง	(ฮ่วง) (ในย)
๒๑๕. เกาะตาเถียนดินบ้าน	บอกนาม	
จรจบบ้านไฉ้งาม	เงื่อนอ้าง	
บูรพทิศท่าอาราม	วังม่วง ช้ามแฮ	(ช้าม)
จั้นวัดวังม่วงข้าง	ฝั่งช้ายทิศประจิม	(ชรัาย)
๒๑๖. มาเนนรกีฬาฝ่อ	ใจเพื่อน	
คลบ่อดินเหลือองเลื่อน	หลากล้า	
จวบหนองปากข้างเดือน	หวงห่าง กระมังแม่	(กมัง)
ห้วยสมอโคนน้ำ	ขาดแล้วรางยัง	(ห้วย) (ชาย)

๒๑๗. หนองจี่มีต้นอยู่ เนินพระธาตุเทิดสอง สันป่าเหี้ยวเรียบตรง ถึงช่อหนองน้ำให้	ขอบหนอง บ้างฤา หัตถ์ไหว (หัตถ์) กุศลส่ง อวยเอย คชข้ามไปบุรพ์ (บุรพ์)
๒๑๘. เดินโดยหลังหาดเต้า บงเกาะป่าเหี้ยวปลง สังขารอนิจจัง ถึงวัดน้ำพุมาง	มาตงค์ (หาด) ร่างร้าง ดีชั่ว ยังเฮย (อนิจ) สบห้วยตากเห็น (เหน)
๒๑๙. สันป่าลานวัดบ้าน คาฝั่งสูงแลเสียว ขึ้นท่าวัดคอยเหลียว ทางเลียดหนองบัวสะพรั่ง	นามเดี้ยว กันเฮย ฝั่งตั้ง แลหาบ หลามเฮ ดอกก้านแกมใบ (สพรั่ง)
๒๒๐. คลคอยพระบาทเบื้อง ห้วยลึกป้านธาร คงอื่ค้างเขานาน ห้วยแม่บอนวานแจ่ง	เบาราด แปะฤา หลังแล้ว (บ่อ) นามเปล้า ตวนา เรื่องเสร่าเรียบศัลย์
๒๒๑. หนองบอนเบือบเว้า จวบร่องเรือขวางประจำ หินตั้งมักย้อนน้ำ วังนกระทุงร้อง	สักคำ (บ่อ) (สัก) ชื้อฮ้อง (ประจำ) มาลุ เรียกนี้หลากนาม
๒๒๒. วัดวังหินขอบน้ำ คลแทบคอยโหนดัง คอยพระพระเนายัง ห้วยแม่สลิคชะห้อย	นามวัง ควันคล้อย ยอดบรรพ – ตานา (บัพ) เพ่งห้วยเพียงเห็น (ลห้อย) (เหน)

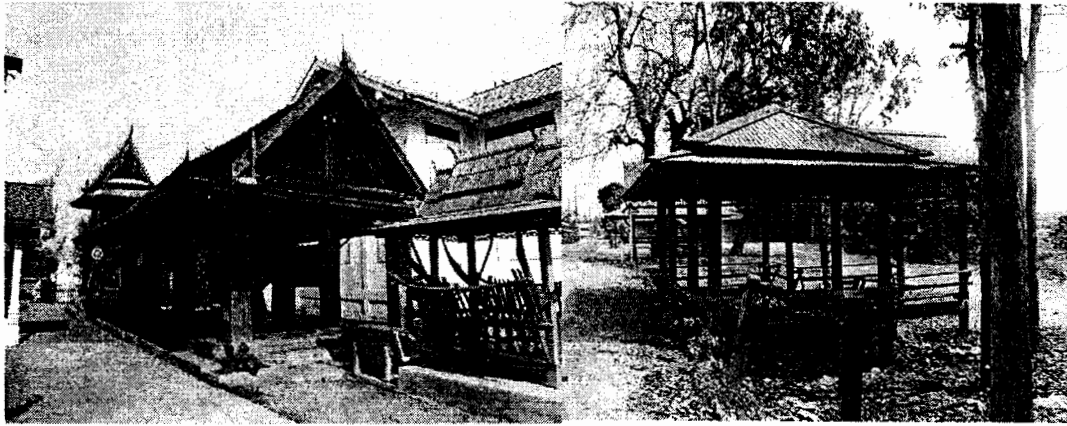
ภาพที่ 4.18 ลักษณะกาแลยอดจั่ว ปลายหางปลา ปั้นลมของแท่นดั้งเดิม
อายุไม่น้อยกว่า 100 ปี เรือนชุมชนชาวหัวเดียด
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

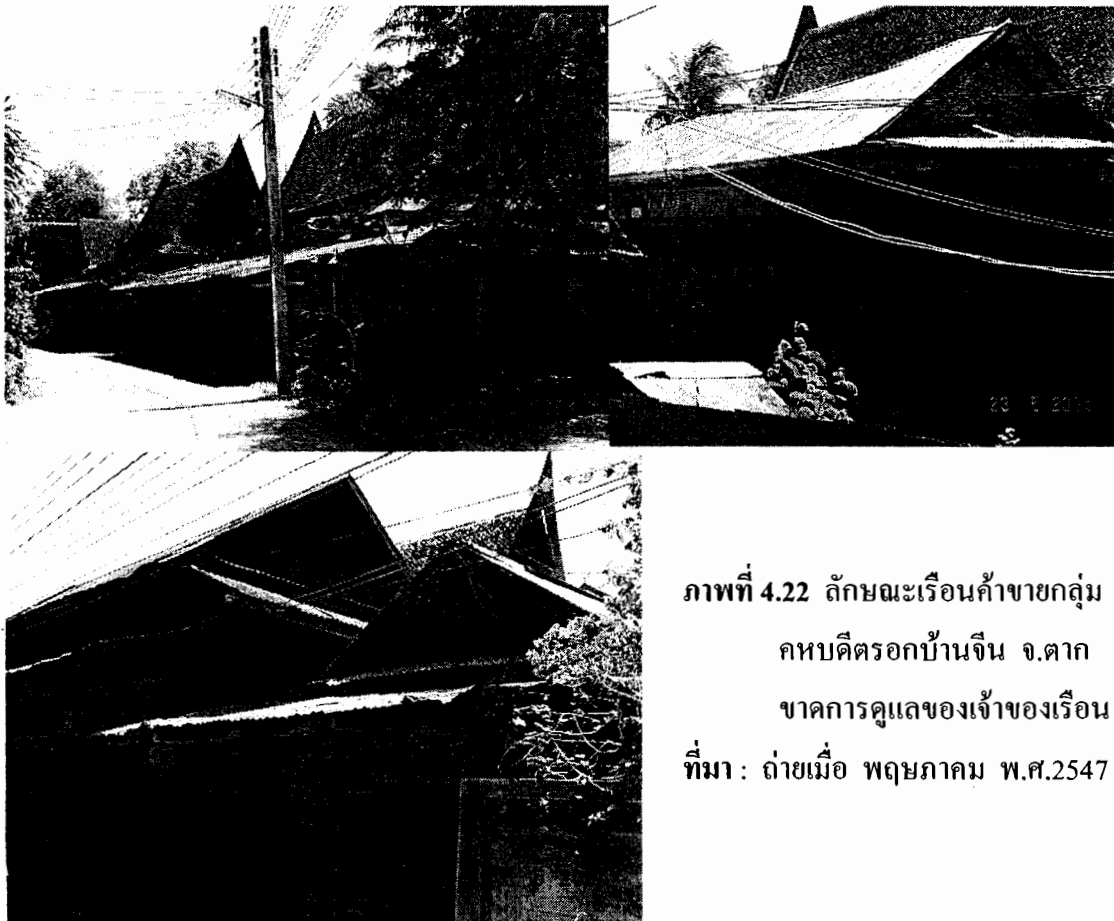
ภาพที่ 4.19 สภาพสถาปัตยกรรมในวัดต่าง ๆ ใน
ชุมชนหัวเดียด ไม้งาม ที่มีคุณค่ายิ่งใน
การอนุรักษ์
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.20 ชาวเมืองหัวเดียดผู้ให้ข้อมูลและสภาพหอไตรวัดไม้งามหลวง
ที่ขาดการเอาใจใส่
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

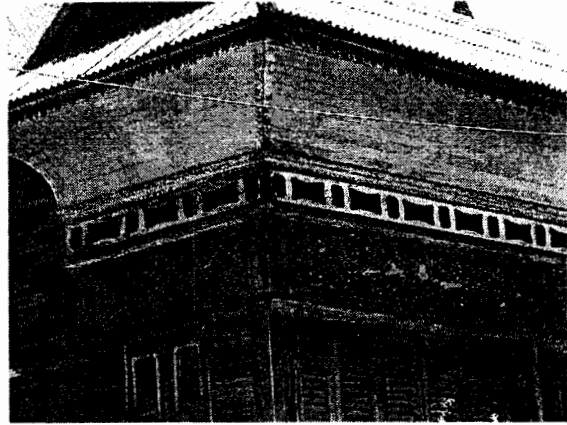
ภาพที่ 4.21 ลักษณะสถาปัตยกรรมในวัด ชุมชนหัวเดียดไม้งามที่มีเอกลักษณ์
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.22 ลักษณะเรือนค้ำขายกลุ่ม
คหบดีตรอกบ้านจีน จ.ตาก
ขาดการดูแลของเจ้าของเรือน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.23 ลักษณะเรือนชุมชนบ้านจีน
เป็นสถาปัตยกรรมจีนผสมตะวันตก
และไทยทั้งงดงาม

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

จากโคลงนิราศดังกล่าว จึงมองเห็นสภาพเมืองภูมินามชื่อบ้านนามเมืองวิถีสังคมได้ชัดเจนของชุมชนชาวระแหง แขวงเมืองตากในสมัยนั้นที่ท่านได้เดินทางผ่านและเลี้ยวเข้าสายแม่น้ำวังเดินทางต่อมายังเมืองเถินและเมืองลำปาง

ชุมชนกลุ่มบ้านจีนคือ ตลาดการค้าที่ยิ่งใหญ่ ตั้งอยู่ใกล้เทศบาลเมืองตาก ถนนตากสิน ตำบลระแหง เป็นชุมชนการค้าขายที่รุ่งเรืองมากในอดีตกาล โดยมีชาวจีนชื่อ “จินเต็ง” ซึ่งอพยพเข้ามาจากพระนคร มาทำการค้าขายไม่ถึงเชียงใหม่ และได้ขยายกิจการลงมาถึงเมืองตาก ได้เข้าหุ้นส่วนค้าขายกับพ่อค้าจีนกับเมืองจากสองคน คือ “จินบุญเย็น” และ “จินทองอยู่” ต่อมาได้เข้าเกี่ยวข้องกับระบอบราชการไทย กล่าวคือ “จินบุญเย็น” ได้รับแต่งตั้งเป็น “หลวงนราพิทักษ์” ปลัดฝ่ายจีนเมืองตาก แล้วได้รับแต่งตั้งให้เป็น “หลวงวิจิตรจางวานิช” สังกัดกรมท่าซ้าย ส่วนจินทองอยู่ได้เป็นหลวงบริรักษ์ประชากร กรมการพิเศษเมืองตาก อากรเต็งและหุ้นส่วนทั้งสองใช้ชื่อการค้าว่า “กิมเซ่งหลี” ห้างกิมเซ่งหลี ได้เข้ารับผูกช่วงผูกขาดการจัดเก็บภาษีอากรที่เมืองเชียงใหม่ จึงได้นำพวกคนจีน เข้ามาอยู่ละแวกบ้านนี้ ได้แต่งงานกับผู้หญิงชาวเมืองตาก ชื่อ “นางก้อนทอง” ได้แต่งงานกันมีบุตรชายหนึ่งคน และตั้งบ้านเรือนทำการค้าขายขยายวงขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 “จินเต็ง” ได้มอบหมายให้ “หลวงบริรักษ์ประชากร” (จินทองอยู่) เป็นผู้จัดเก็บภาษีฝิ่น อากรสุรา บ่อนเบี้ย และห่วย ก.ข. จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2452 รัฐบาลเริ่มเข้ามาจัดเก็บเอง

ละแวกหมู่บ้านนี้ ในภายหลังจึงมีแต่ลูกหลานจีนดำเนินการค้าขาย ปลูกบ้านร้านค้า เริ่มมีถนนหนทาง แต่มีเป็นเพียงทางเดิน ร้านค้าจะมีทุกอย่าง ในซอยตรอกบ้านจีนเข้าจะมุ่งหลังคา ระหว่างบ้านชนกันจึงเป็นที่ร่มเดินตลอด มีร้านผ้า ด้วยขาม ร้านหนังสือเรียน ร้านเครื่องอุปบริหารในการบวชพระ ที่นอนหมอนมุ้ง ร้านทำทอง มีสถานที่ที่ที่ควรพูดถึงในสมัยนั้นคือ สะพานทองข้ามปากคลองน้อย ซึ่ง “คุณย่าทอง ทองมา” เป็นผู้สร้างและมีเสาโทรเลข ซึ่งชาวบ้านมักจะเรียกว่า เสาสูง ต่อมา มีระบอบประชาธิปไตย มี “นายหมั่ง สายชุมอินทร์”

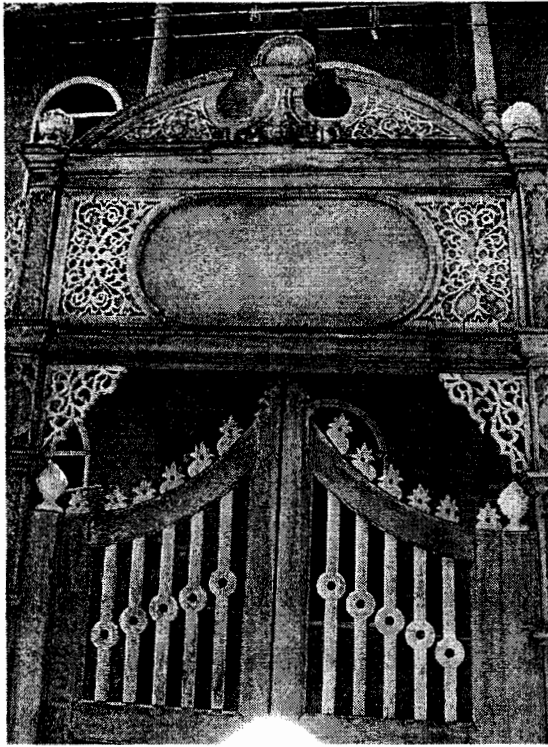
ได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรคนแรก ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในละแวกนี้ ละแวกบ้านจีนจะมี 3 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านเสาสูง หมู่บ้านปากคลองน้อย และหมู่บ้านบ้านจีน

ต่อมาปี พ.ศ.2495 ทางเทศบาลได้ซื้อหรือสะพานทองและถมเป็นถนน เริ่มมีรถยนต์ใช้ และหมู่บ้านก็เริ่มกันเขตแดนล้อมรั้ว ปี พ.ศ.2497 มีรถยนต์เล็ก ๆ วิ่งเข้าออกได้ ตลาดบ้านจีนเริ่มซบเซาลงหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี พ.ศ.2484 ร้านค้าปิดอพยพไปอยู่ที่อื่นเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง การค้าขายจึงได้ขยายขึ้นไปทางทิศเหนือ เช่นปัจจุบันนี้ ลูกหลานไปเรียนต่อกันในพระนคร ไปสร้างบ้านเรือนอยู่ที่พระนคร (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดตาก , 2542)

ภาพที่ 4.24 ลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนอันมีเอกลักษณ์เฉพาะเมืองระแหง คือมีการนำศิลปะจีนตะวันตกผสมไทยได้อย่างสวยงามลงตัวในคุณค่าศิลปะ แต่ขาดการดูแลที่ดี

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.25 ลักษณะบ้านซุ้มประตูเรือนตระกูล
โสภโณครเป็นศิลปะ
สถาปัตยกรรมตะวันตก
ผสมจีนไทย
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ปัจจุบัน บ้านจีนจึงเหลือแต่บ้านเก่า ๆ และบางบ้านก็ปรับปรุงใหม่ เหมาะสำหรับ
เดินเที่ยวชมสภาพบ้าน โดยรอบ และวิถีชีวิตอันเรียบง่ายของชุมชนตรอกบ้านจีน

ในสมัยเดียวกันนี้มีชุมชนชาวบ้านไทยเชียงทองเป็นกลุ่มอาชีพส่งสินค้า ทุกบ้านจะมีม้า
บ้านละ 5 - 20 ตัว แล้วแต่ฐานะของแต่ละครัวเรือน มีประชากรหนาแน่นตั้งแต่อดีต มีทั้งคนจีนและ
ไทยยวน มอญ จากเมืองปทุมธานี และจากเมืองมะตะมะ ที่มาเลือกตั้งบ้านเรือนทำมาหาเลี้ยงชีพ
ตามที่ตนชำนาญโดยเฉพาะการทำเครื่องปั้นดินเผา จึงเลือกจุดที่มีดินดำ เหนียว บริเวณหนองหลวง
อันเป็นที่ตั้งชุมชนในปัจจุบัน

เมืองระแหงเจริญรุ่งเรืองติดต่อกันมา จนมาถึงปลายรัชกาลที่ 4 หลังจากที่ทางการไทย
ได้ทำสัญญาเบาริ่งเมื่อปี พ.ศ.2389 เป็นเหตุให้มีกิจการการค้าเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะที่มี
การอนุญาตให้บริษัทต่างประเทศเข้าทำทำขอนไม้สักไม้กระยาเลย ในจังหวัดตาก บริษัท บอร์เนียว
(Borneoy) ตั้งสำนักงานเป็นเรือนไม้คฤหาสน์ ทรงยุโรปอยู่ ตำบลหัวเขียด ทางการได้ตั้งสำนักงาน
ป่าไม้อยู่ที่หัวโค้งตำบลไม้งาม จึงเกิดกิจการตัดไม้ในฝั่งตะวันตกของเมืองตากเรื่อยลงมาถึงเมือง
กำแพงเพชร และจังหวัดเชียงใหม่ เฉพาะลุ่มน้ำปิง ยังไม่รวมไปถึงเมืองแพร่ เมืองน่าน และ
เด่นชัย ดังนั้น ผู้คนชาวเมืองระแหงจึงมีอาชีพรับจ้างงานไม้ ตัดไม้ คัดไม้ เจาะจุมก ผูกแพ ล่องแพ

ยุคสมัยรัชกาลที่ 4 - 5 มีทั้งคนมอญ พม่า และจีนเข้ามาทำกิจการค้ากันอย่างมากมาย
ทางการได้มีการแต่งตั้ง ผู้เก็บภาษี อากรต่างๆ ในแต่ละจังหวัดทั้ง ระแหง ลำพูน ลำปาง และ

เชียงใหม่เกิดการแบ่งปันแข่งชิงกันเป็นนายภานีอากร ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่จะได้มาแห่งตำแหน่ง
หน้าที่ นายอากรดังมีหลายตระกูล ดังมีหลักฐานดังนี้

ชาวจีนมีบทบาททางธุรกิจภาคเหนือในทุกด้าน ได้แก่ การค้าทางเรือ เจ้าภานีนาชอากร
ธุรกิจเงินกู้ เป็นต้น การเริ่มต้นทางด้านธุรกิจของชาวจีนจึงได้อาศัยระบบอุปถัมภ์ โดยสร้างความ
สนิทสนมกับเจ้าหลวงผู้มีอำนาจ เพื่อเป็นใบเบิกทางทำธุรกิจ ดังเช่น เจ้าภานีนาชอากร เป็นธุรกิจที่
สร้างความมั่งคั่งแก่ชาวจีน เนื่องจากได้ผลประโยชน์มาก ชาวจีนที่ได้รับประมุขให้ทำภานีอากรก็
มักจะมี ความสนิทสนมกับเจ้านาย ดังตัวอย่าง จินเต็ง (เต็ง โสภโณคร) เจ้าของ บริษัท กิมเซ่งหลี
ได้สร้างคัมมูลค่าประมาณ 50,000 รูปี ให้พระเจ้าอินทวิชยานนท์หลังหนึ่งที่กรุงเทพฯ พระเจ้า
อินทวิชยานนท์จึงตอบแทนให้จินเต็งเป็นเจ้าภานีนา สุกร โค ยาสูบ ผืน หมาก พลุ มะพร้าว เป็น
เงิน 53,100 รูปี จินซุนพัคองตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านแม่จ่า ริมประตูท่าแพ ผูกขาดบ่อนเบี้ยในเชียงใหม่
โดยได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้านายและข้าหลวงมักได้รับสินบนจากเจ้า
ภานีต่าง ๆ ที่แข่งขันประมุขและบางครั้งก็รับสินบนแล้วไม่ยอมตั้งให้เป็นเจ้าภานี เพราะต่อมามี

เจ้าอินทวิชยานนท์ หรือ พระเจ้าอินทวิชยานนท์

ภาพที่ 4.26 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ พระราชบิดาเจ้าดารารัศมี

ที่มา : สรัสวดี อ๋องสกุล, 2539 : 280

คนอื่นให้สินบนสูงกว่าจึงมีการฟ้องร้องกัน เช่น จีนซูฟ้องร้องพระยาไกร โภชา ข้าหลวงว่าไม่ยอมแต่งตั้งให้ตนเป็นเจ้าภาษีสุกรเมืองลำพูนเพราะพระยาไกร โภชาได้รับสินบนจากจีนมองเซงถึง 2,500 รูปี การที่เจ้านายต่างได้รับสินบนจากจีนมองเซงถึง 2,500 รูปี การที่เจ้านายต่างได้รับสินบนจากเจ้าภาษี จึงมีการให้อุญาตโดยไม่มีหลักฐานและบางครั้งก็อนุญาตโดยไม่ปรึกษาข้าหลวง (สร้อยดี อ่องสกุล, 2539 : 467)

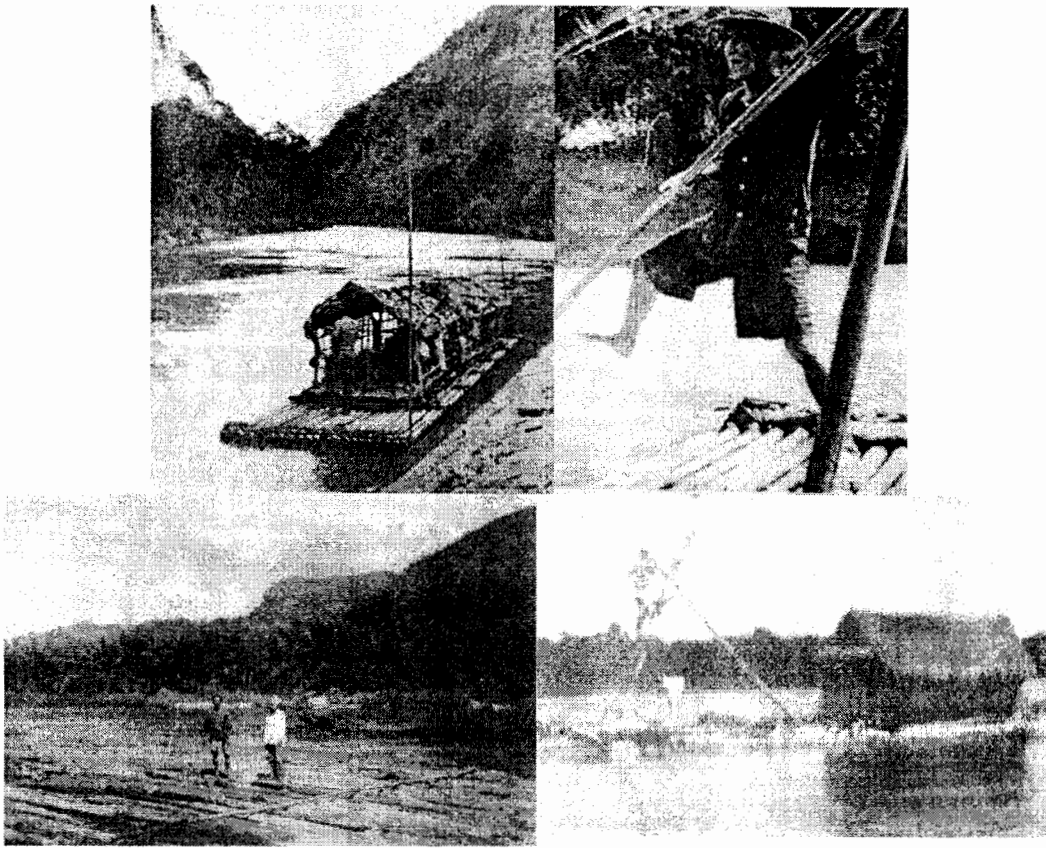

คุ้มของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ที่จีนเต็งสร้างให้ ในบริเวณที่ปัจจุบันเป็นสถานีรถไฟบางกอกน้อย

ภาพที่ 4.27 ลักษณะเรือนประยุกต์หรือรุ่นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงยุโรป สร้างโดยนายเต็งตันตระกูลโสภโณคร

ที่มา : สร้อยดี อ่องสกุล, 2539 : 469

จากตำบลบ้านนา เรื่อยลงไปถึงกำแพงเพชร ปากน้ำโพ และพระนคร นำไม้สักส่งขายยังต่างประเทศ โดยเฉพาะเมืองลิเวอร์พูลในระยะแรก จึงทำให้เศรษฐกิจบ้านเมืองระแหงเจริญเติบโตขึ้นเป็นลำดับ ประชาชนมีกำลังซื้อ คนจีนมีกำลังขาย รายได้ประเทศชาติดีขึ้น แต่ต้นไม้ค่อย ๆ หมดไป ในส่วนของผืนป่าด้านตะวันตกฝั่งแม่สอดไม้ก็นำต้องออกทางลำห้วยแม่ละเมา ทะลุออกสบเมย เลยออกสาละวิน ล่องต่อไปมะละแหม่ง การทำไม้ทำลายป่าเกิดขึ้นทั่วภูมิภาคเหนือทั้งบนและตอนล่างอย่างมโหฬาร

ภาพที่ 4.28 การเดินทางโดยแพไม้ไผ่และการล่องซุงไม้ในลำน้ำปิงในอดีต
ที่มา : ทิพาพร พิมพ์พิสุทธิ, 2538 : 84

องค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยใน ไม้จะหมดป่า จึงได้ว่าจ้าง
 มิสเตอร์ เอชสเลค ชาวอังกฤษ ซึ่งอยู่ประเทศอินเดียมาทำการวางแผนออกกฎระเบียบในการทำไม้
 ให้ถูกต้องตามทฤษฎีป่าไม้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้นำ มิสเตอร์เอชสเลค เดินทางดูป่าไม้ถึง
 เมืองแพร่ ทะลุออกลำปาง ขึ้นเชียงใหม่โดยช้างและม้า ล่องแพกลับทางน้ำปิงจากเชียงใหม่
 พักเมืองตาก 5 วัน แล้วลงไปปากน้ำโพเข้าบางกอก ใช้เวลาเดินทางศึกษา 4 เดือน 21 วัน
 ออกกฎเกณฑ์ให้บริษัทหลายประการเช่น แกะไขสัญญาการทำไม้กำหนดให้มีอายุ 6 ปี การเก็บภาษี
 ไม้ที่ชันนาค การกำหนดขนาดความโตของไม้ที่ตัดได้ ต้องงานไม้ไว้ก่อนตัด 2 ปี การตีตราไม้ซุง
 กำหนดค่าต่อไม้ 4 รูปีครึ่ง ออกกฎหมายที่เกี่ยวกับกิจกรรมไม้ไว้อีกมากมายและให้ทางการคัดเลือก
 คนไปเรียนวิชาการป่าไม้ประเทศอังกฤษ ไม้ที่ออกไปทางสาละวิน ที่มีไม้ทั้ง แม่สอดและ
 แม่ฮ่องสอนให้จัดเจ้าหน้าที่ไปเก็บภาษีไม้ที่ประเทศพม่า และจัดให้ตั้งโรงเลื่อยป่าไม้ และให้
 จัดตั้งกรมป่าไม้จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้ากรมป่าไม้คนแรกของประเทศไทย

เมืองตากในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดกิจการทำไม้ของบริษัทต่างชาติดังกล่าว คนจีนจากพระนครเริ่มอพยพเข้ามาขายเพิ่มมากขึ้น ตลาดการค้าขายตัวขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไปทางเหนือตรอกบ้านจีนแต่ยังคงเรียงรายเกาะอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปิงเช่นเดิม มีท่าเรือเป็นจุด ๆ เช่น ทำน้ำจวน ท่าโพธิ์ ท่าวัดพร้าว มีคนไทยยวนบางกลุ่มที่ยึดอาชีพค้าขาย ได้ขยายตัวจากบ้านหัวเดียดมาทำการค้าขายอยู่ย่านรมณีย์ ย่านวัดพร้าว บ้างบางส่วนและขยายชุมชนมายังย่าน “สำมะเกี๋ย” มีชาวไทยมุสลิมบางส่วน ที่อพยพมาจากแม่สอดเข้ามาทำการค้าขายในตลาดแห่งนี้ เช่น ตระกูลโหมติบูลโล มีสุเหร่าอยู่ได้ย่านสำมะเกี๋ยลงไปเล็กน้อย

ชุมชนชาวเชียงทองยังคงยึดอาชีพขนส่งทางม้าต่างเป็นหลัก และทำนาพอเลี้ยงชุมชนกันบ้างริมหนองลา และ ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงที่เป็นที่ราบเชิงเขาบ้านปากห้วยแม่ท้อ เมื่อได้ข้าวเปลือกแล้วจึงนำลงเรือข้ามมาเก็บไว้ในหลองข้าว วิถีวัฒนธรรม ยังเหนียวแน่นอยู่ในครดองของชาวล้านนา รวมทั้งภาษาพูด มีประเพณีไหว้ศิวบรรพบุรุษกันทุกปี มีศาลผีปู่ย่า

มีการค้าวัวจากตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด เดินทางมาถึงเมืองระแหงลัดเลาะตามลำห้วยแม่ท้อเป็นการรวาน มีนายฮ้อยควบคุมการขนส่ง จนเกิดคำพูดติดปากของชาวระแหงที่ว่า “อย่าได้เกิดเป็นวัวแม่ปะ อย่าได้เกิดเป็นมะ (ม้า) เชียงทอง ” มองให้เห็นสภาพความลำบากยากแค้น ดังคำอ้าง อาจารย์แสงทอง อรุณ ผู้ให้ข้อมูล

ภาพที่ 4.29 การเดินทางโดยม้า
เจ้าหน้าที่กรมทางหลวง
และม้าต่างทั้งระดับ
เจ้านายและนักการค้า
นักเดินทาง

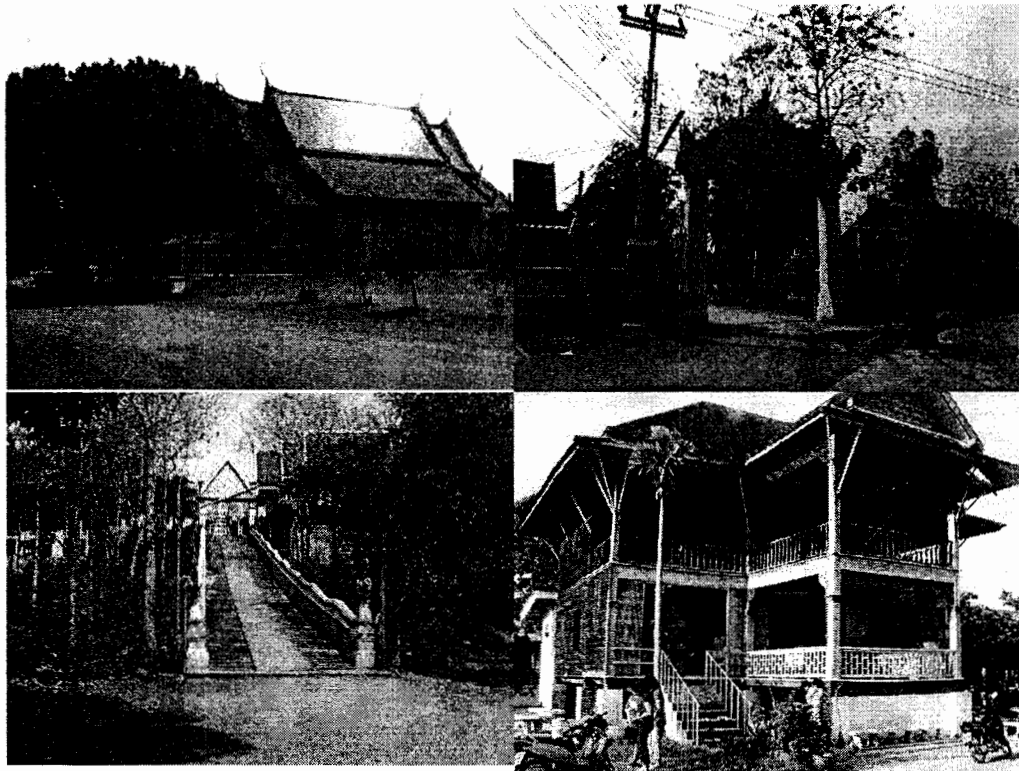
ที่มา : สวัสดิ์ อ่องสกุล, 2539 : 459

และ 84 ปี กรมทางหลวง

ชาวบ้านปลูกบ้านเรือนกันอยู่เป็นกลุ่มแบบพึ่งพาอาศัยป้องกันภัยยามสงคราม หรือมีโจรผู้ร้าย มีทุ่งนาและหนองน้ำในทิศตะวันออก ทิศตะวันตกติดลำน้ำปิง เหมาะสมกับภูมิศาสตร์ทำเลที่ตั้ง อย่างชาญฉลาดจากภูมิปัญญาชน ตัวเรือนมีเอกลักษณ์กาแล ผังเรือนมีเติน มีส้านน้ำ เื่อไฟ แบบชาวล้านนาฝ่ายเหนือยังปรากฏพบเห็น หำขนต์ บนเรือนเป็นเรือนป่าเก่า ฝาसानไม้ไผ่ พบในชุมชนอยู่เพียง 3 หลัง มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน คือ วัดเชียงทองล่าง วัดเชียงทองบน สร้างเมื่อ พ.ศ.2410 แต่น่าจะมีวัดเก่าอยู่ก่อนหน้านี้แล้วมาบูรณะภายหลัง เป็นวัดดั้งเดิม และมีวัดสร้างขึ้นมา ภายหลัง คือ วัดศีตลารามหรือวัดน้ำหัก โดยได้รับบริจาคที่ดินจาก นายทองอยู่ โสภโณคร เมื่อ พ.ศ.2435 คหบดีชาวจีน ที่มีความศรัทธาในแห่งพระศาสนาและอุทิศที่ดินและ สร้างวัด ให้เป็นกุศลแห่งผลบุญ ถิ่น กำไรให้กับสังคมจากการที่ได้เข้ามาพึ่งใบบุญบารมี ในผืน แผ่นดิน แห่งองค์พระมหากษัตริย์ไทย อันมุ่งหวังให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองให้เป็นเมืองพระพุทธศาสนา เจริญยศ เจริญลาภให้ปรากฏแก่วงศ์ตระกูล

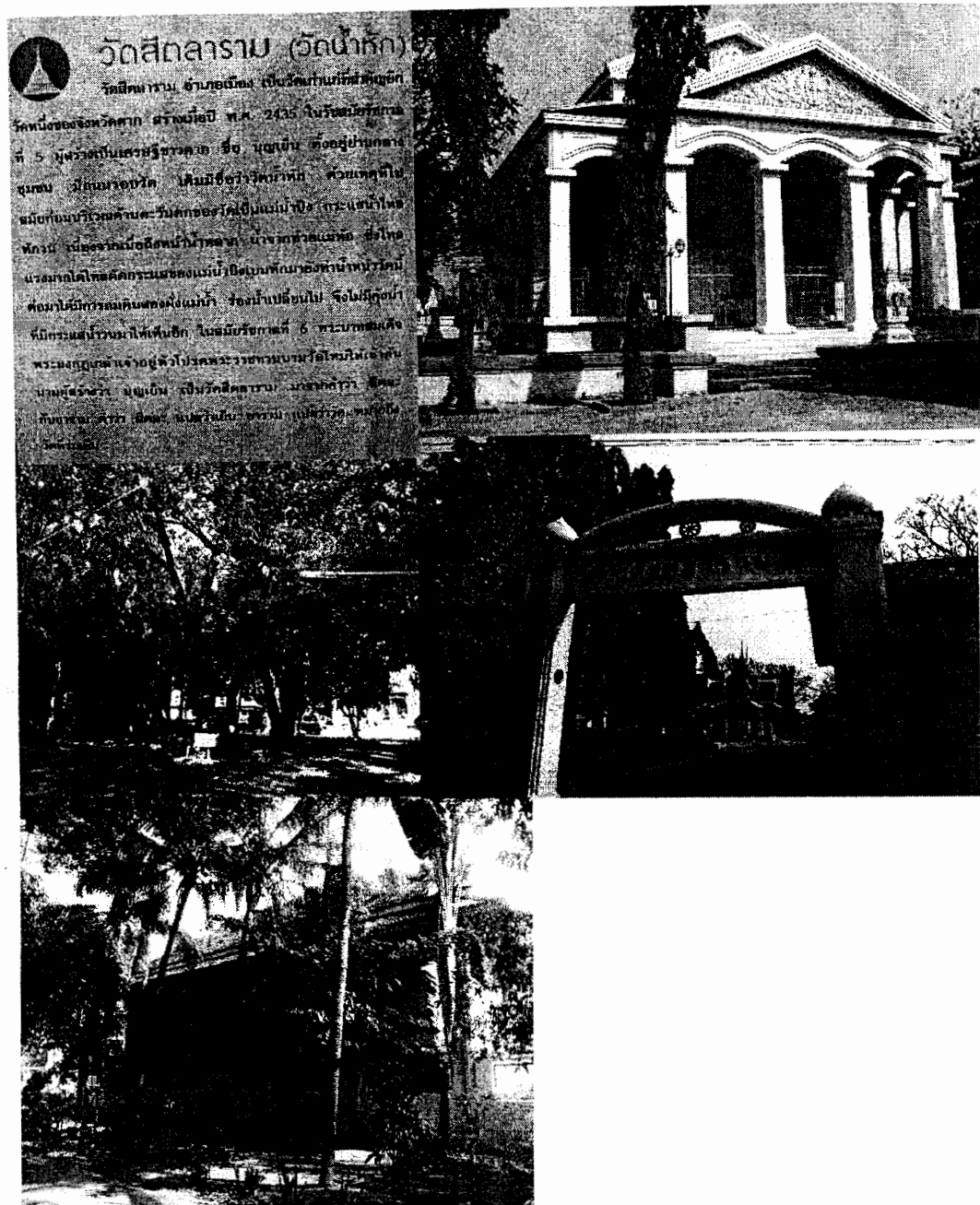

ภาพที่ 4.30 ลักษณะกิจการการทำไม้ขนสักโดยล่องแพซุงการทำไม้โดยใช้ช้างและรถยนต์
ที่มา : สมุดสะสมภาพ มะลิวัลย์ ปิ่นดาไล อำเภอสางเภา จังหวัดตากและ
สมุดสะสมภาพสมัย เชื้อทอง จังหวัดกำแพงเพชร

ภาพที่ 4.31 วัดเชียงทองล่าง วัดเชียงทองบน ศาลาวัดท่าแค ศูนย์รวมของชุมชน
ท่าแคเชียงใหม่
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

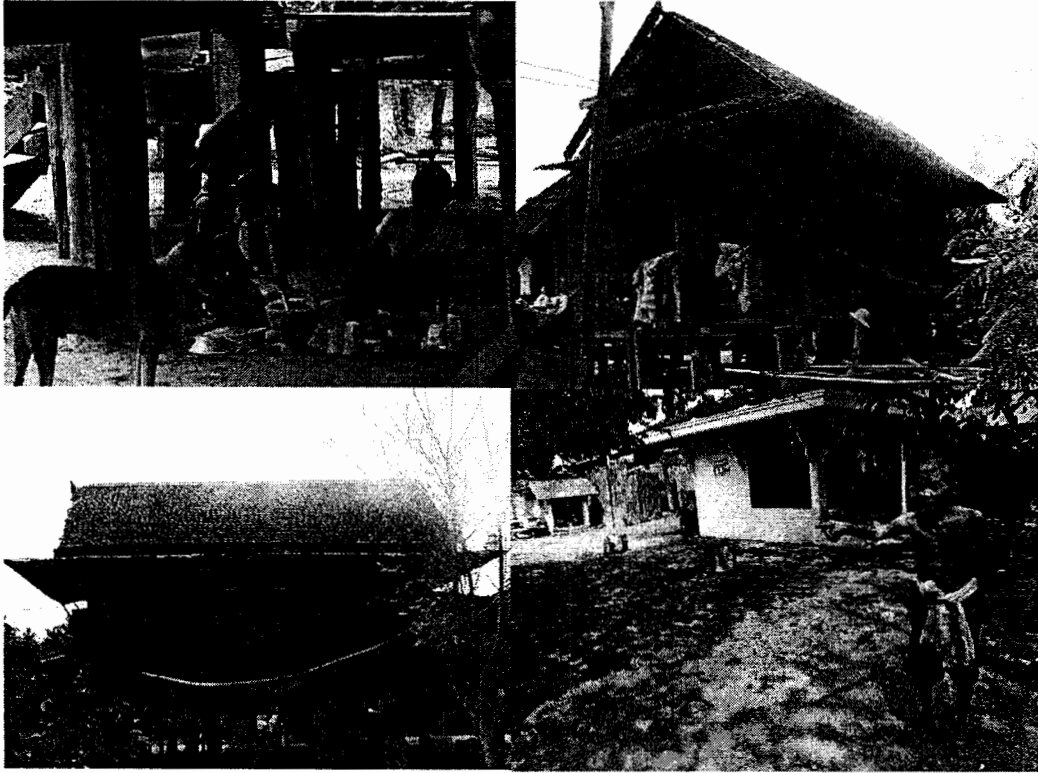
ความเชื่อของคนเชียงทองยังคงเคารพบูชาศาลผีปู่ย่า หรือผีบรรพบุรุษ โดยจะทำพิธีไหว้ เช่น ผีกันเป็นประจำทุกปี เมื่อมีพี่น้องอยู่ต่างถิ่นต้องกลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากัน ในเดือนห้า เมษายน เชื้อผีปู่ย่ายังคงวนเวียนดูแลสารทุกข์สุกดิบของลูกหลานอยู่ มีหอเก้าผีคือผีต้นตระกูล มีคนทรงอยู่บ้างบางกลุ่ม ในการที่จะเข้าทรงสอบถามสารพันปัญหาหรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความเป็นอยู่ของลูกหลานมีการรวมของเช่นไหว้จันครบทุกคนในสกุล ในพิธีไหว้ หอผียังมี อยู่มากในชุมชน มักตั้งไว้มุมบ้านด้านทิศเหนือ หรือที่ว่างโล่งบ้างแม้บางเรือนคับแคบก็ยังคงมีอยู่ เช่นกัน และส่วนใหญ่ชุมชนบางบ้านจะมีบริเวณไม่มากนักและอยู่กันค่อนข้างแออัดแต่คูบอุ้มมี ครอบครองทางเข้าเพียงคนเดินหรือรถจักรยานยนต์หรือสามล้อเท่านั้น เทศบาลพยายามพัฒนา ด้านสาธารณสุขไปไกล ให้ดีขึ้น มีการทำท่อระบายน้ำตามซอย และทำถนนหน้าชุมชนให้เป็น คอนกรีตเสริมเหล็กและมีท่อระบายน้ำเช่นกัน

ภาพที่ 4.32 วัดสีตลาราม (วัดน้ำหัก) สร้างในปี พ.ศ.2435

โดยนายบุญเย็น โสภโณคร เป็นผู้สร้างให้กับชุมชน เป็นลักษณะ
สถาปัตยกรรมตะวันตกเกือบทั้งหมด

ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

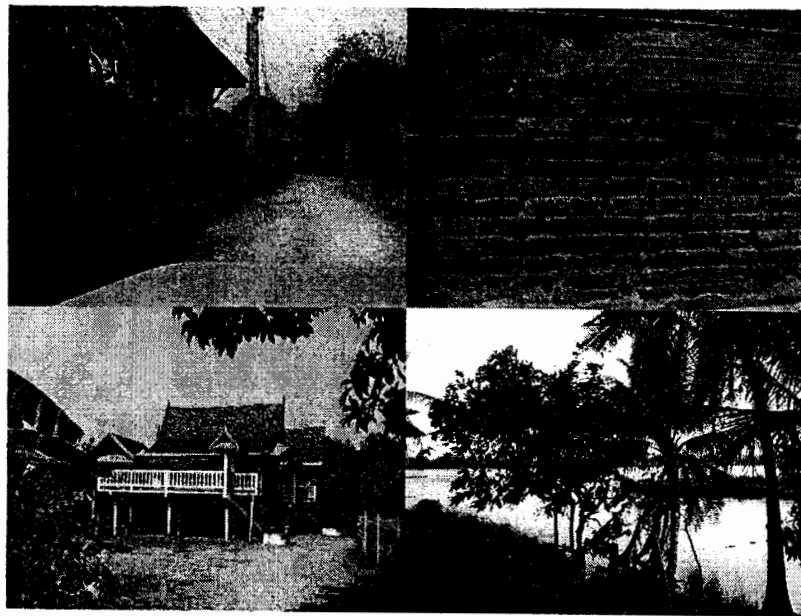

ภาพที่ 4.33 ลักษณะเรือนพักอาศัยชุมชนไม้งามอันยังคงเอกลักษณ์ชัดเจน
เป็นเรือนมณฑลขนาดกลาง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

หอผีใจ บ้านชุมชนชาวเขียงทองเรียกว่า ศาลพ่อหลวง เช่นกันจะมีการทำพิธีบวงสรวงกันทุกปีในชุมชน โดยมีการนัดหมายในวันที่จะทำพิธีในเดือนเมษายน หลังสงกรานต์สักหนึ่งอาทิตย์ศาลหอผีใจบ้านตั้งอยู่บริเวณริมน้ำปิง ด้านหน้าวัดเขียงทองล่างซึ่งปัจจุบันได้มีการถมริมน้ำของกรมชลประทานจึงทำให้ หออยู่ห่างจากน้ำประมาณ 100 เมตร ก่อนหน้านั้นประมาณ 20 ปี เป็นหอศาลไม้เก่ามุงกระเบื้องดินเผาแต่ด้วยความผุพัง ประชาชนจึงได้มีการสร้างขึ้นมาใหม่เป็นคอนกรีตและได้สร้างองค์อารักษ์ รูปทรง และพระพักตร์คล้ายสมเด็จพระเจ้าตากสิน โดยตั้งอยู่บนที่ดินของกรมธนารักษ์ หรือที่ดินของธรณีสงฆ์ ในบริเวณด้านหลังของหอในบ้านนี้นั้นมีหอเล็กอยู่หอหนึ่ง คล้ายกับจะเป็นหอผีอารักษ์ ของตระกูลที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในชุมชนนั้น และเรือนอื่น ๆ ก็ยังมีให้เห็นเช่นกัน

ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่นำวัฒนธรรมภาคกลางเข้าผสมกลมกลืน บางบ้านจึงจัดให้มีศาลพระภูมิเจ้าที่ขึ้นมาอีก บางครั้งดูเต็มไปด้วยศาลในบ้านที่มีบริเวณแคบ ๆ

ลักษณะกลุ่มวัฒนธรรมนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มล้านนา นำ กลุ่มวัฒนธรรมมอญ รองลงมา ส่วนกลุ่มวัฒนธรรมสยามนั้น น่าจะมีน้อยมากในตัวเมือง จะมีบ้างบางส่วนแถบตอนล่าง เช่น ตำบลคลองห้วยทราย ตำบลวังเจ้า หรือ กลุ่มหนองน้ำหนองบัวได้ วังหิน ท่าไม้แดง เป็นต้น ชุมชนระแหง อาจกล่าวได้ว่าเป็น กลุ่มวัฒนธรรมล้านนา กลุ่มสุดท้ายของเมืองเหนือตอนล่าง ที่ยังคงเหนียวแน่นในขนบธรรมเนียมประเพณีคนเมืองมีประเพณีลอยกระทงสายจากทะเลสาบพญาวัง ที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากทางการได้พัฒนาจนเป็นที่ลือเลื่องไปต่างประเทศ แต่ด้วยเป็น ชุมชนชายขอบ เป็นชุมชนกันชนระหว่างวัฒนธรรมสยาม จึงทำให้สำเนียงภาษาห้วนต่างกับชุมชน หัวเดียด ไม้งาม ทั้ง ๆ ที่เป็นชนชาติพันธุ์กลุ่มมาจากที่เดียวกัน ด้วยชุมชนและสังคมเป็นกลุ่มที่ได้รับการปะทะสังสรรค์กับกลุ่มภายนอกมากกว่ากลุ่มอื่น และด้วยความที่ทั้งเมืองเป็นวัฒนธรรม ล้านนาคนจีนและคนไทยจากพระนครมาบริวารการที่อพยพเข้ามาจึงถูกคนไทยครอบงำสำเนียง ภาษาได้หมด คนจีนรุ่นต่อมาสามารถใช้สำเนียงล้านนาเช่นกัน สำเนียงภาษาทำให้เกิดความรู้สึกได้ ว่าเป็นพวกเดียวกัน เปรียบเสมือนคั่งว่าอยู่บ้านเดียวกัน คิมน้ำ ใช้น้ำ แม่เดียวกัน เคารพสักการะ องค์พระเจ้าตากสินด้วยกัน นับถือเจ้าแม่ นางนกกเอี้ยง คู่พระมารดาของแผ่นดินเมือง จะสังเกต เห็นว่าการบวงสรวงพระเจ้าตากสินมหาราช จะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มาตลอดแต่อดีต มีการ เคารพสักการะเมื่อยามที่ได้มาเยี่ยมเยือนเมื่อสมัยสงคราม โลกครั้งที่ 2 มีทหารญี่ปุ่นเต็มบ้านเต็ม เมืองรอเพื่อเดินทางเข้ามาทางแม่สอดด้วย แต่ละวัดจะเต็มไปด้วยทหารญี่ปุ่นที่มาพักผ่อน

ภาพที่ 4.34 ลักษณะวัดอันเป็นศูนย์รวมของจิตใจใน ศรัทธาแห่งพระพุทธศาสนา
ชุมชนชาวเกาะตาเถียร ไม้งามและเวียงไทยภาคกลาง หัวเดียด
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

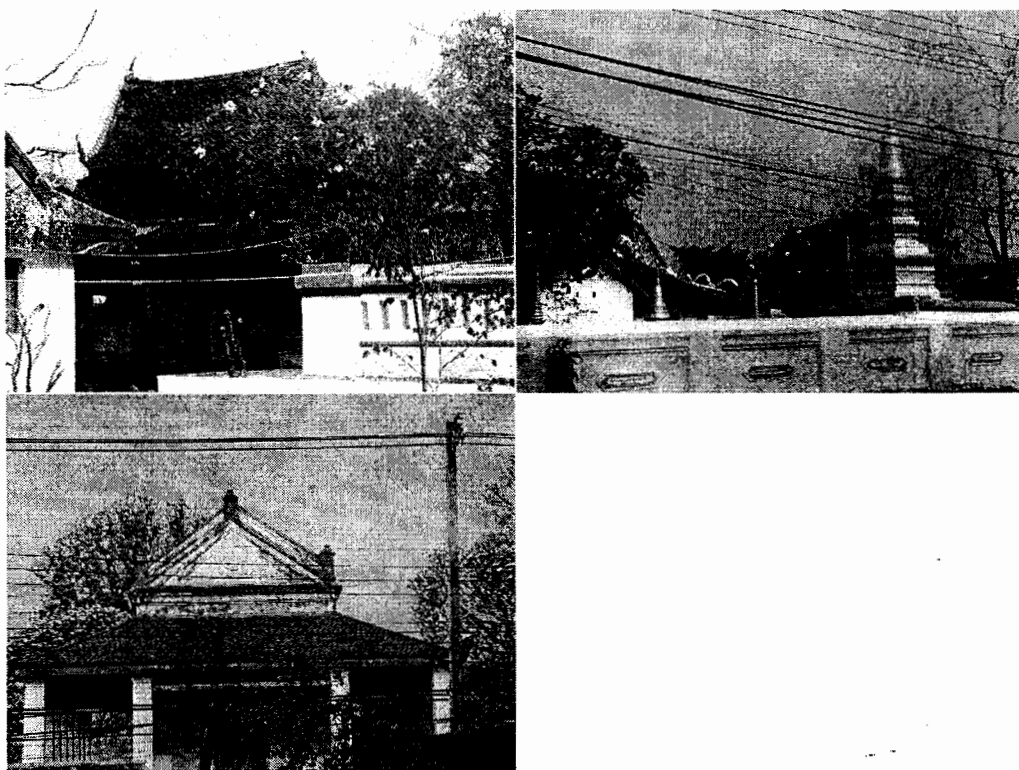

ภาพที่ 4.35 ลักษณะเรือนกาแลแค่ปลายหางเป็นการผสมผสานถึงกลาง
แห่งศิลปสถาปัตยกรรมที่มาพบกันคนละครั้งทาง กลาง เหนือ ได้
อันมีทั้งเรือนทรงไทยแบบภาคกลางและเรือนกาแลอย่างดีเยี่ยม
ชุมชนไม้งาม หัวเดียด
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a Territorial unit) มีอิทธิพลต่อชุมชน
และขณะเดียวกัน ชุมชนก็มีอิทธิพลต่อภูมิศาสตร์เช่นกัน ที่ได้มีการปรับตัวตกแต่งอาณาบริเวณ
ชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลกับชีวิตในสังคมยุค
เทคโนโลยี ก้าวไกล ชุมชนในระบบสังคม ประกอบด้วยระบบย่อยซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น
ได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วม ช่วยเหลือ
เกื้อกูล การผลิต การบริโภค การกระจายสินค้า และบริการในชุมชน เป็นการปะทะสัมพันธ์กัน
ระหว่างบุคคล กลุ่มคน และสถาบันที่อยู่ในชุมชนระดับเดียวกัน เป็นการเชื่อมโยงในแนวนราบ
(Horizontal Ties) การปะทะสัมพันธ์ด้วยความร่วมมือกัน (Corporation) การแข่งขัน
(Competition) และการขัดแย้ง (Conflict) ด้วยชุมชนในฐานะหน่วยของการจัดองค์กรทางสังคม
(Community as a Social Organization unit) บริบทของชุมชนมีค่านิยม กฎเกณฑ์สังคม มีเป้าหมาย
ร่วมกัน รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงเกิดความรู้สึกผูกพัน (Community Sentiment) ร่วมกัน
ระหว่างคนในชุมชนด้วยเป็นชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตใจและวัฒนธรรม (Community as a Psycho
Cultural Unit) ปรับจากหลักการของ Poplin , อ้างในคารณี ถวิล พิพัฒนกุล, 2540:25-26)

เมื่อมองโดยภาพรวมทางกายภาพของเมืองระแหง เป็นการตั้งชุมชนที่มีพื้นฐานความเชื่อ ความนิยม
มีภูมิปัญญาอันสูงที่จัดตั้งเมืองให้เหมาะกับระบบนิเวศน์วิทยาของทฤษฎีการตั้งชุมชน คือ มีชุมชน
หัวเดียด เกาะตาเถียร ไม้งาม มีวัดไม้งามหลวง วัดสันป่าพง วัดเกาะตาเถียร วัดดอนมูลชัย วัดดอนคีรี
เป็นหัวเมือง มีชุมชนตลาดระแหงย่านรมณีย์ ท่าโพธิ์ มีวัดพร้าว วัดดอนแก้ว เป็นกลางเมือง และ

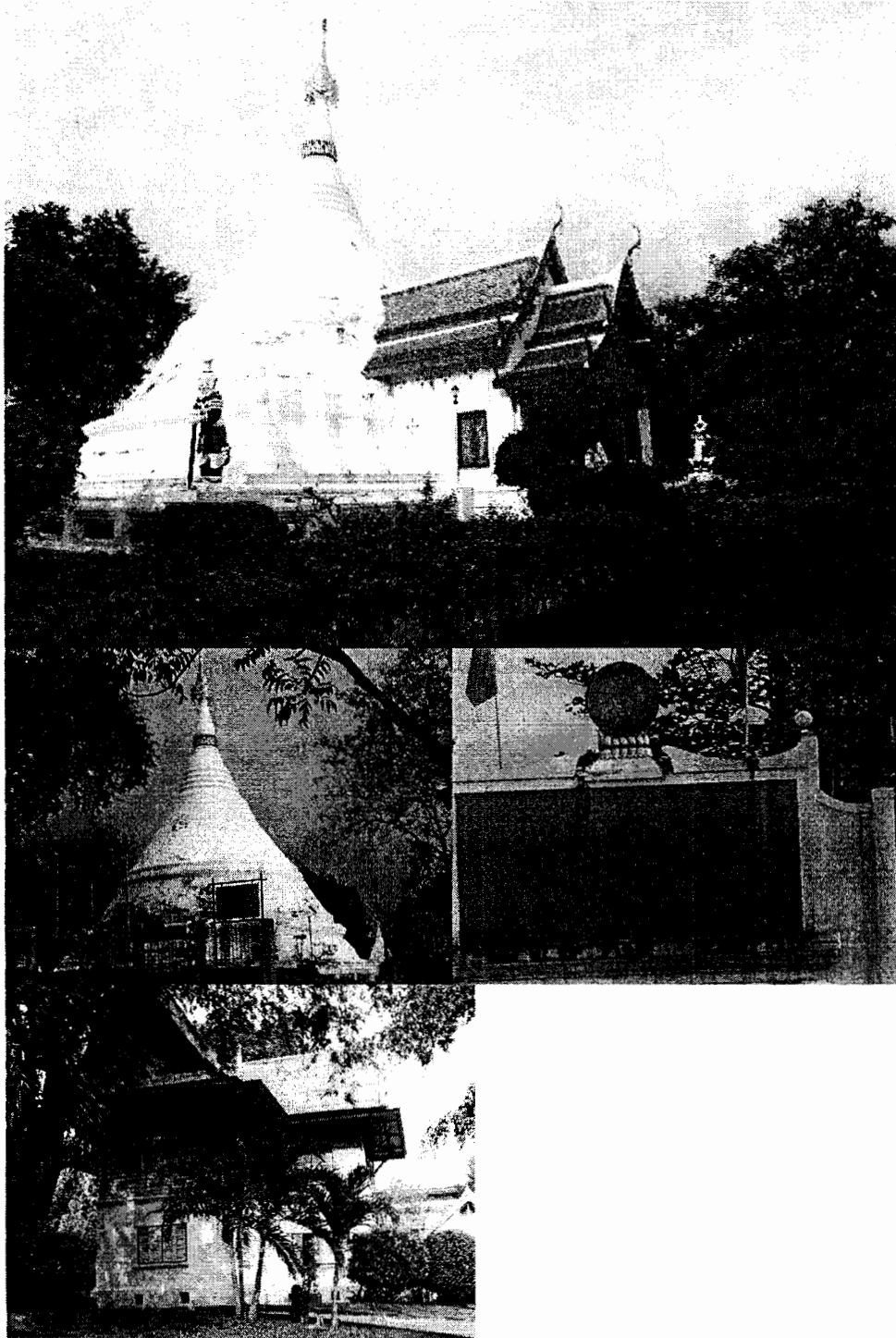
ชุมชนเชิงทอง วัดท่าแค หรือวัดชัยชนะสงครามเป็นหางเมือง (หัวเมือง คิงเมือง ลำเมือง) หัวเมือง จะอยู่ด้านทิศเหนือ จัดเป็นจุดศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ จึงมีวัดคอยศิรีสร้างอยู่ที่สูงยอดคอย จัดเป็นที่ตั้ง ของ “เวียงเจ้า” มีหนองหลวงเป็นหนองน้ำประจำเมือง มีต้นไม้ใหญ่ เป็นที่อยู่ของ “เสื่อเมือง” เป็นอารักษ์ใหญ่ประจำเมือง หรือศาลหลักเมืองบ้านป่ามะม่วง มีลานกว้างใหญ่บริเวณศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินเป็น “ข่วงเมือง” ส่วนกลางชุมชนเรียกว่า “ใจกลางเมือง” จุดกึ่งกลางของพื้นที่ ทั้งหมด เรียกว่า “สะดือเมือง” คือใจกลางตลาดปัจจุบัน จะเป็นที่ตั้งของ “ภาค” ตลาดในกลางเมือง ส่วน “ครัวเมือง” จะอยู่ตั้งแต่กลางเมืองไปท้ายเมือง ซึ่งรอบเมืองมักมีนา มีน้ำ มีบ้าน อุดมสมบูรณ์ น่าจะนับได้ตั้งแต่หนองสมบูรณคลุมไปถึงคอกวัว ที่เรียกว่า “บ้านข้าบ้านเลา” ที่เรียกว่า “จอง (ช่อง)” บางครั้งเรียกว่า “จองกอน้ำ” คือหมู่บ้านที่ควบคุมดูแลระบบชลประทาน ส่วนท้ายเมืองหรือหางเมืองด้านใต้ เปรียบเสมือนเป็นเท้าคนจะเป็นที่ตั้งของ “ป่าหัวนอกเมือง” หรือป่าช้า น่าจะเป็นบริเวณหลังโรงเรียนตากพิทยาคม ที่เป็นป่าช้าเก่าและบริเวณใต้สะพาน กิตติขจรฝั่งตะวันตก

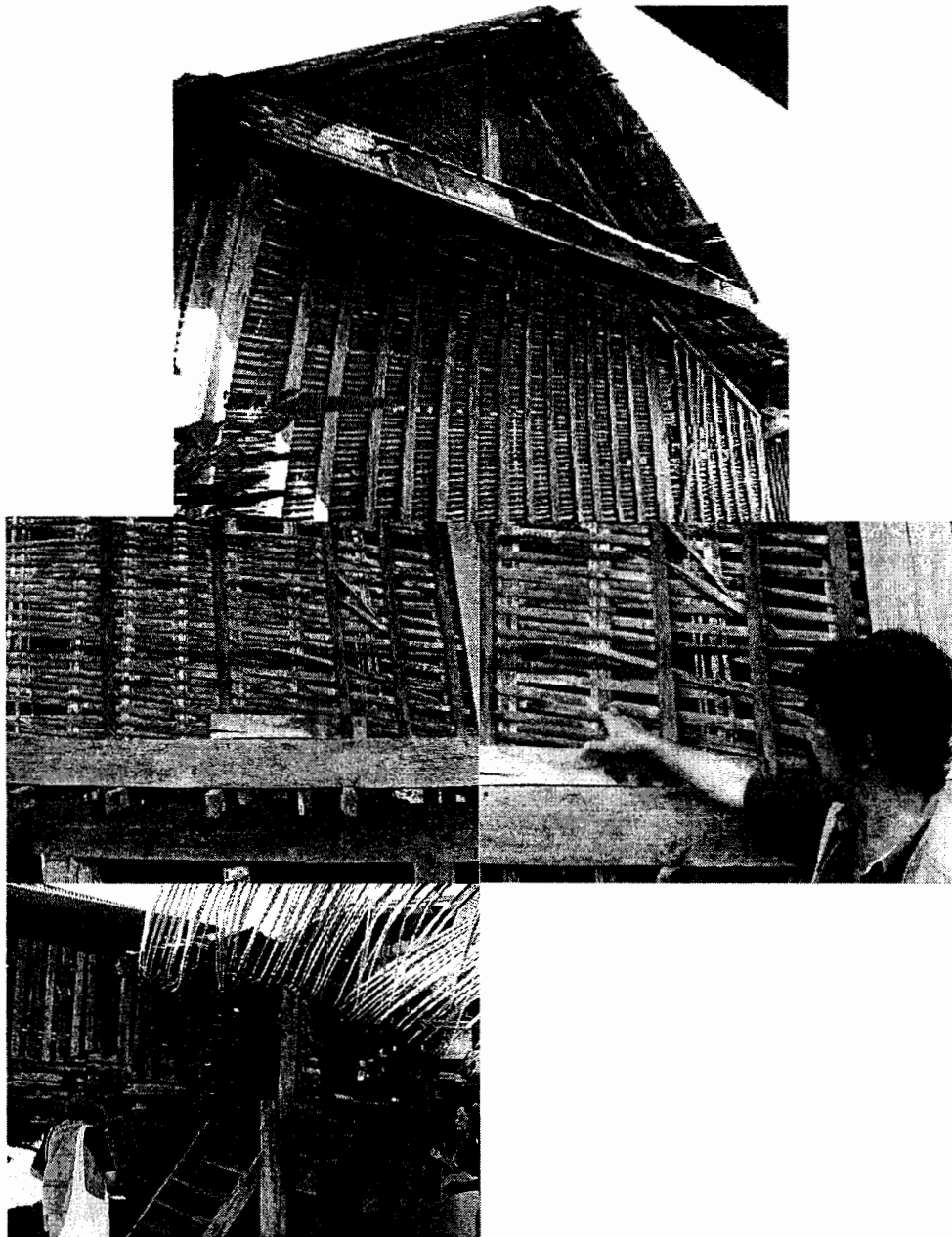
ภาพที่ 4.36 วัดคอยศิรี หรือวัดหัวเมืองด้านทิศเหนือของเมืองและวัดปทุมศิริ

ติดต่อกันเป็นวัดล่างเมืองเป็นชุมชนมอญ

ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.37 เจดีย์ทรงมอญ วัดโบสถ์มณีศรีบุญเรือง รมณีย์ ตำบลระแหง จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.38 สภาพบ้านเรือนไม้ไผ่พื้นกระดาน หรือเรือนบ่าเก่า ชุมชนชาวระแหง
เทศบาลเมืองตาก จังหวัดตาก อายุกว่า 100 ปี ยังสามารถ
พักอาศัยได้ถึงปัจจุบัน เป็นลักษณะเรือนขาสั้นยกพื้นสูงไม้พื้นศิระชะ พอ
สำหรับให้พื้นน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากซึ่งน้ำแม่ปิงจะท่วมเกือบทุกปีก่อนที่จะมี
การก่อสร้างเขื่อนภูมิพล

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

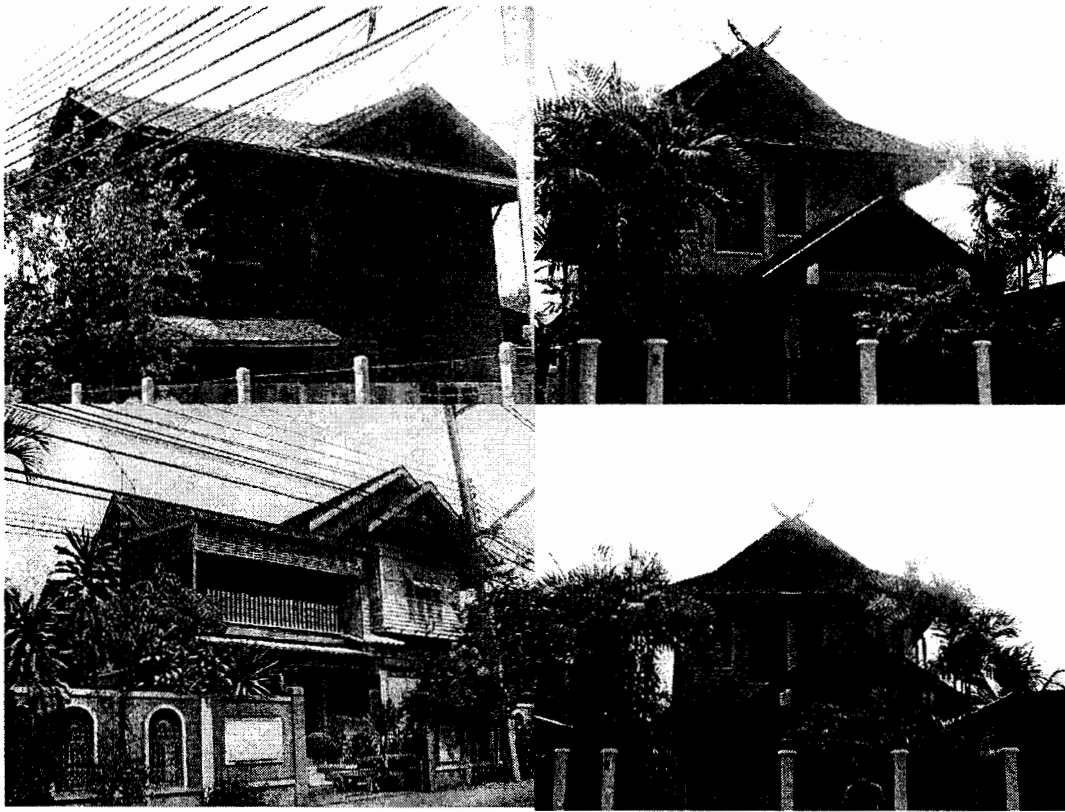
ด้วยภูมิปัญญาคนโบราณจะมีทฤษฎีในการตั้งชุมชนอันชาญฉลาด มีการกำหนดตำแหน่งให้เหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติและระบบนิเวศน์ เช่น เมืองระแหง อันคือเอาแม่น้ำปิงเป็นหลักหนองน้ำเป็นรอง และที่ราบทำนาไร่ ภูเขาไว้บังลมพายุฝน ซึ่งเหมือนกับการวางสวางจู้ของจีน สังเกตการตั้งเมืองฝั่งตะวันตกหรือบริเวณวัดคอยเขาแก้วและเมืองโบราณวัดสี่มหาราช จะเป็นการตั้งสวางจู้แบบจีน คือ หันหน้าออกน้ำ หันหลังให้ภูเขา มีการตั้งชุมชนและขยายชุมชนขึ้นเรื่อยมาในฟากตะวันออกของฝั่งแม่น้ำปิง ซึ่งศึกษาได้จากการสร้างวัด ซึ่งชุมชนกับวัดจะต้องมาพร้อมกัน เช่น วัดคอยคีรี สร้างเมื่อ พ.ศ.2228 วัดอัมพวัน พ.ศ.2268 วัดไม้งาม พ.ศ.2310 วัดโคกพลู (วัดมอญ) พ.ศ.2310 วัดโพธาราม พ.ศ.2370 วัดสันป่าพง พ.ศ.2375 วัดมณีบรรพต พ.ศ.2390 วัดประทุมคีรี (วัดชุมชนมอญ) พ.ศ.2395 วัดท่าช้าง พ.ศ.2396 วัดพร้าว พ.ศ.2396 วัดโบสถ์ (วัดมอญ) พ.ศ.2400 วัดเชียงทอง พ.ศ.2410 จากทำเนียบวัดกรมการศาสนา พ.ศ.2526 เป็นวัดที่มีศรัทธาชาวไทยผสมมอญ ไทยญวนปะปนกันอยู่ สังเกตจากสำเนียงภาษาจะเป็นแบบไทยมอญ ขยายชุมชนอยู่ ฝั่งตะวันตกสร้างวัดหลังจากสร้างวัดสี่มหาราช 10 ปี ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิม

การพิจารณาตามหลักของความเชื่อแบบภูมิปัญญาชาวไทยเหนือ จึงพอสรุปได้ดังที่กล่าว ซึ่งอาจจะไม่เหมือนเมืองอื่นในภาคเหนือเจ้าของทฤษฎีโดยตรง แต่ได้ขยายวิเคราะห์เพื่อเป็นการศึกษา การพิจารณา ถูกรู้หรือผิคนั้นพินิจพิเคราะห์ได้ตามเหตุและผล ด้วยความพยายามที่จะสืบค้นหาว่า ความเลอเลิศแห่งภูมิปัญญาชนคนโบราณนั้นมีมากและมีดีเช่นไร ดังนั้นเมืองเชียงทอง ท่าแค จะเป็นทำยมเมืองหรือหางเมือง เป็นชุมชนผู้ดูแลสรรพอาหารให้กับชุมชนในอดีต โดยเฉพาะชุมชนตรอกบ้านจีนที่เป็นคหบดี เป็นจุดกระจายสินค้าอุปโภคบริโภคให้กับเมืองระแหงมาก่อนเก่าโดยการบริหารจัดการร่วมมือกันตลอดชุมชน ตั้งแต่เหนือจรดใต้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเมืองระแหง เป็นชุมชนที่มีอารยธรรมอันดงามมาแต่โบราณ

การขนส่งสินค้าทางน้ำจากพระนครมาเมืองตาก ขึ้นเมืองเชียงใหม่และไปแม่สอดยังคงดำเนินอยู่ต่อไปด้วยฝีมือคนชุมชนเชียงทอง สินค้าขึ้นเชียงใหม่ทางเรือชะลอลงเมื่อทางรถไฟต่อจากลำปางถึงเชียงใหม่แล้วเสร็จเมื่อ ปี พ.ศ.2464 แต่จากเมืองระแหงลงพระนครยังคงดำเนินอยู่ต่อไป โดยมีเรือจักรไอน้ำกั้นขวาง เรือเมล์เขียวของนายชัย ชัยประสูตร แล่นจากปากน้ำโพถึงตาก เรือเมล์แดง ของบริษัทสยามสตีม แพคเกจ (Siam Steam Package) แล่นถึงพระนคร - ทำให้การเดินทางสะดวกขึ้นในยุคนี้ ยกเว้นแพไม้สักยังคงต้องอาศัยน้ำต่อไป เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการใช้รถยนต์ โดยซื้อรถยนต์จี๊ปของฝรั่งหรือจี๊ปสหประชาชาติที่ยังพอใช้การได้มาใช้ในการเดินทาง ซึ่งสามารถวิ่งขึ้นแม่สอดได้ตามแนวทางของญี่ปุ่นทำไว้ โดยวิ่งไปหนึ่งวันกลับหนึ่งวัน ใช้วันลี้ดียงกับต้นไม้ในฤดูฝนข้ามลำน้ำปิงด้วยโป๊ะหรือแพขนานยนต์ จนกระทั่ง

เมื่อได้มีการสร้างสะพานวังเจ้าหรือสะพานวุฒิกุลแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2496 สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่นครสวรรค์ สะพานเดชาดิวงศ์ ได้สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2493 เป็นสะพานโครงสร้างค.ส.ล แบบโค้งคั่นธนูรับน้ำหนัก ค่อม่อสะพานยังจำเป็นต้องออกแบบให้กว้างพอให้แพซุงไม้ผ่านได้สะดวก กว้าง 40 เมตร รถยนต์จึงสามารถแล่นข้ามแม่น้ำปิงได้สะดวกขึ้นกว่าเดิมไปกำแพงเพชรจากตากไปสู่โขทัย ทางหลวงสายพหลโยธิน กำลังก่อสร้างพร้อมปรับปรุง จากปากน้ำโพเพื่อให้ถึง จังหวัดตาก ระยะแรกนั้นยังเต็มไปด้วยฝุ่นลูกรังแดง การเดินทางในยุคนั้นทางเรือเริ่มลดน้อยลง แต่ยังคงมีความจำเป็นอยู่ต่อไป และเมื่อ ปี พ.ศ. 2497 ได้มีการก่อสร้างทางลาลองขึ้นแม่สอด ความยาวประมาณ 100 กม. ใช้แรงงานคนก่อสร้างถึง 2,000 คน ในระยะแรก ก่อนที่จะมีเครื่องจักรมาถึง หน่วยงานก็สามารถทำทางไปได้ 35 กิโลเมตรแล้ว และใช้เวลาก่อสร้างเพียง 8 เดือนงบประมาณที่ใช้ 3 ล้านบาทเท่านั้น ดำเนินการบริหารการก่อสร้างโดยนายเฉลียว วัชรพุกก์ นายช่างแขวง การทางตากในสมัยนั้น ซึ่งท่านเข้ามาในการเดินทางตากแม่สอดในการกำกับดูแลการสร้างทางตาก ซึ่งใช้เวลาการเดินทาง 3 วัน 3 คืน หลังจากนั้นรถจี๊ปมีวิลัน จึงเดินทางเข้าแม่สอดได้ และเมื่อขณะเริ่มมีการก่อสร้างเขื่อนภูมิพล การขนส่งวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ยังคงต้องใช้เรือยนต์ขนส่ง จากกรุงเทพฯ ไปหัวงานอำเภอสามเงา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 จนกระทั่งเขื่อนแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2507 การขนส่งทางเรือจึงหยุดลงถนนพหลโยธินสะดวกขึ้นจากความร่วมมือของกรมชลประทานและกรมทางหลวงที่เร่งดำเนินการในขณะที่กำลังก่อสร้างถนนให้ถึงเขื่อนที่มีความจำเป็นต้องขนส่งวัสดุและปูนซีเมนต์จากลพบุรีของบริษัทชลประทานซีเมนต์ เข้าหัวงานเขื่อนที่ต้องใช้คอนกรีตเกือบล้านลูกบาศก์เมตร (เอกสารรายงานเขื่อนภูมิพล, มปป.)

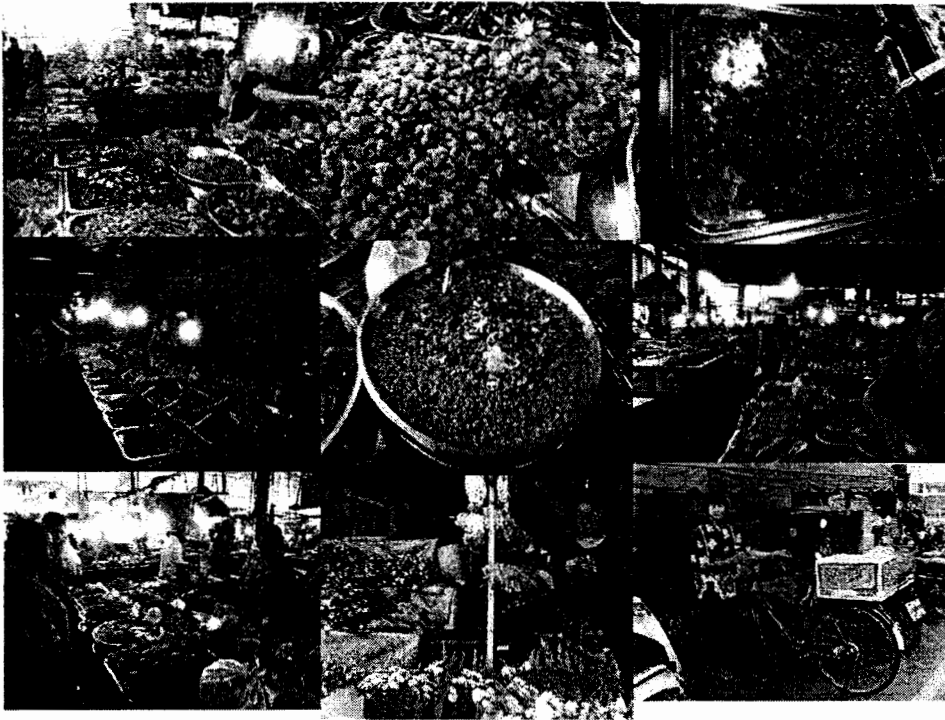
สภาพเศรษฐกิจและสังคมเมืองระแหงไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก จากความเจริญต่าง ๆ ที่ได้เร่งพัฒนาขึ้นมาอีกมากมาย เช่น มีการก่อสร้างถนนสายเอเชียฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง จากวังเจ้าถึงตากแม่สอดแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2509 พร้อมกับสะพาน ค.ส.ล ข้ามแม่น้ำปิงบริเวณเหนือวัดชัยชนะสงครามแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2509 มีการดูตรวจกลางแม่น้ำปิงขึ้นถมตถึงบริเวณตลาดจากสะพานกิตติขจรถึงหน้าวัดประทุมคีรี จึงทำให้ได้พื้นที่ที่สามารถปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะและตลาดบ้านพักราชการได้ส่วนหนึ่ง แต่ก็ต้องเสียแม่น้ำไปเกือบครึ่งของลำน้ำ เป็นปกติของการพัฒนาซึ่งมักจะต้องมีการเบียดบังธรรมชาติไปบ้างเช่นกัน

ภาพที่ 4.39 ลักษณะเรือนรุ่นใหม่หรือเรือนประยุกต์ แต่ด้วยความรัก
 ในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตนจึงได้ออกแบบให้เรือนทรงล้านนาตาม
 สภาพแวดล้อมชุมชน
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

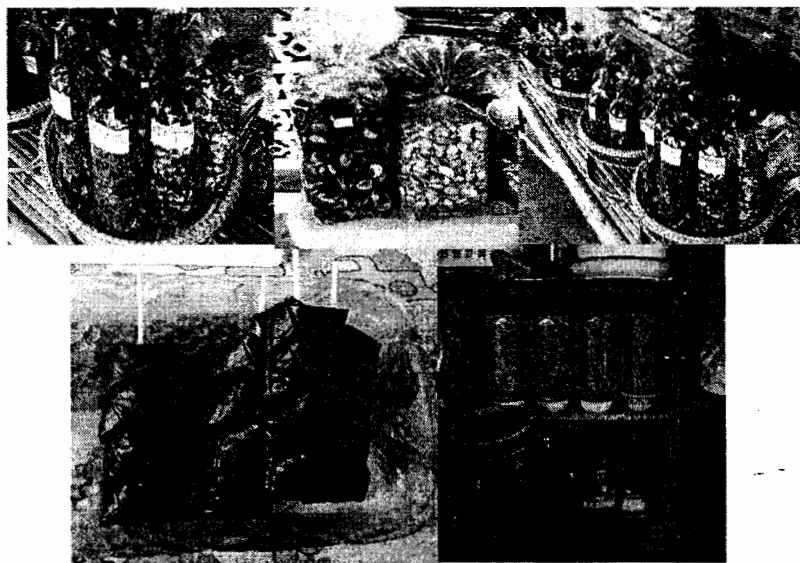
ความเจริญทางวัตถุเกิดขึ้นอย่างมากมายดั่งกล่าว แต่สภาพสังคมวัฒนธรรมของเมืองระแหง
 ยังคงดำเนินต่อไปอย่างปกติสุข โดยเฉพาะชุมชนชาวเชียงทอง หนองหลวง หัวเดียด ไม้งาม
 ด้วยเป็นชุมชนที่รักความสงบ ใช้ชีวิตเรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ งานบุญงานปอยยังคงยึดมั่นอยู่เช่นเดิม
 ความรักสามัคคีดูไม่เปลี่ยนแปลง กิจกรรมงานด้านสาธารณสุขประโยชน์ดีขึ้นจากได้งบประมาณมา
 พัฒนา การอนุรักษ์ในศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ครบทุกส่วน

อาหารพื้นถิ่น กระเจี้ยว จิ้นส้ม น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน แคนหมู ข้าวแคบ ถั่วเน่า ผักหละ
 ผักปิง เมี่ยง แป๊ะหล่อ ยังคงมีอยู่ในสังคมอย่างปกติไม่เปลี่ยนแปลง ภาษาสำเนียง อาจผิดเพี้ยน
 ไปบ้างกับเยาวชนรุ่นใหม่ ควรที่จะได้มีการพิจารณาหาทางแก้ไขด้วยอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ
 โดยเฉพาะโทรทัศน์ วิทยุท้องถิ่นก็มีส่วนที่มีการใช้ภาษาถิ่นในการนำเสนอรายการต่าง ๆ น้อยมาก

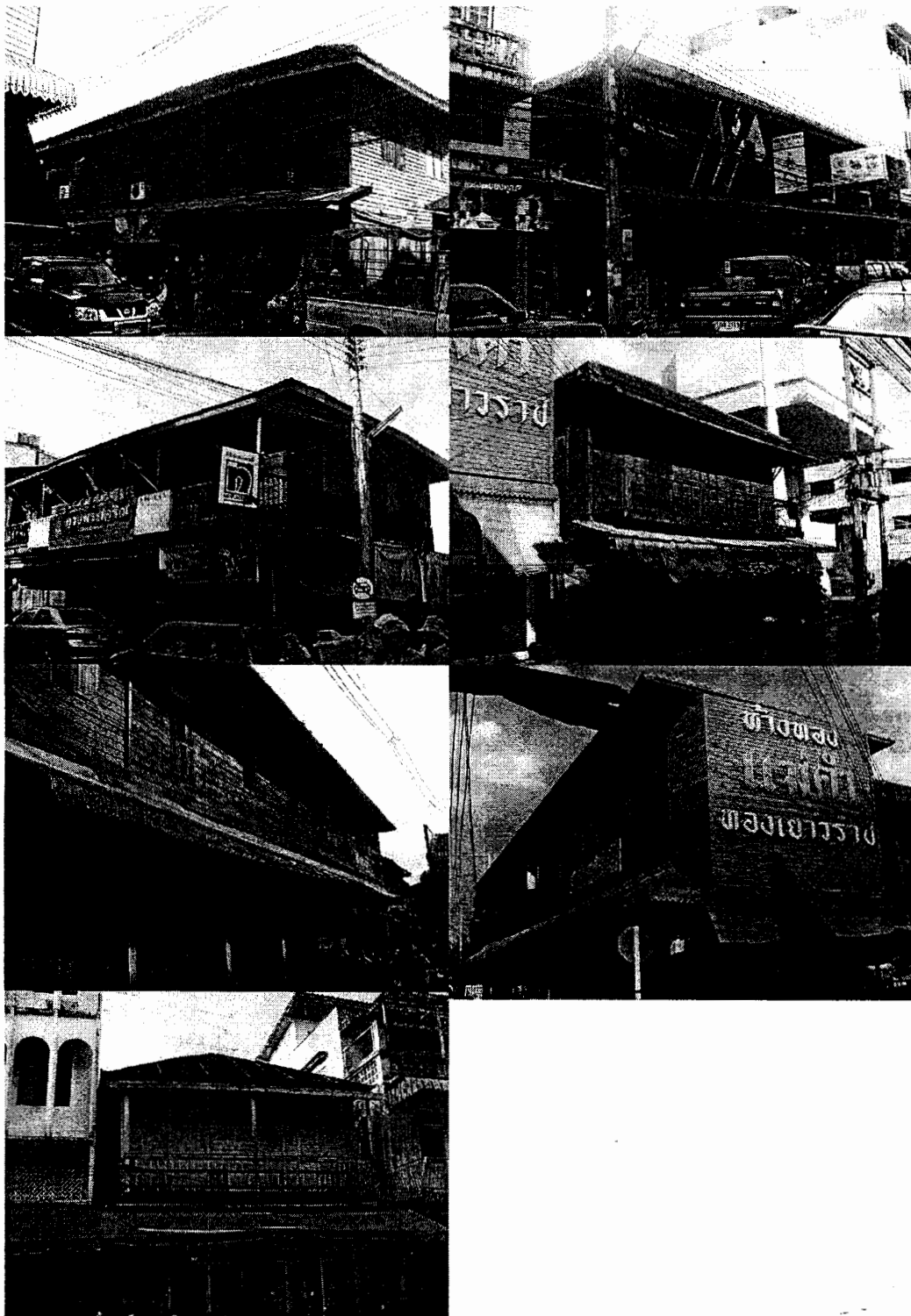
ภาพที่ 4.40 ลักษณะอาหารพื้นถิ่นที่มีขายในตลาดหรือกาดมั่ว ทั้งคาวหวาน ครบครัน เมืองระแหง นับได้ว่าเป็นเมืองที่ทำอาหารได้ร่อยกว่าเมืองที่อยู่รอบข้าง และคงที่ รวมทั้งมีอาหารพื้นเมืองไว้บริการให้กับคนยุคใหม่ที่ไม่มีเวลามาผัดกะเจี้ยว คำน้ำพริกหนุ่ม

ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

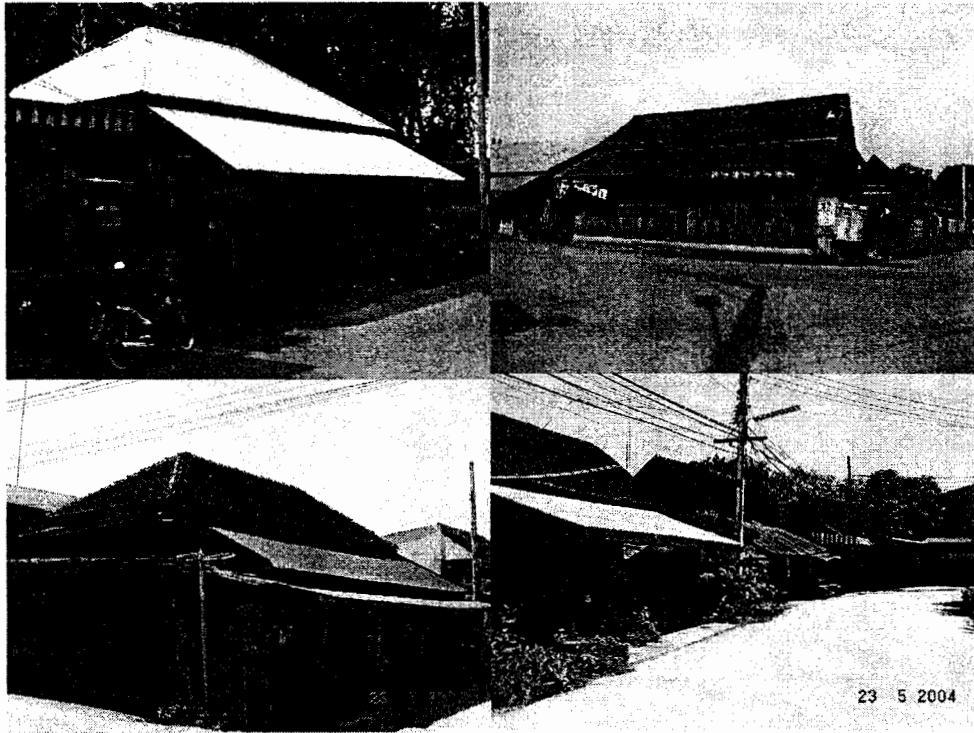

ภาพที่ 4.41 อาหารขบเคี้ยว พื้นเมืองได้พัฒนาหีบห่อ บรรจุภัณฑ์ให้เป็นสินค้าของฝากได้ เช่น เมี่ยง แป๊ะหล่อ เป็นต้น

ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.42 กลุ่มเรือนโรงค้าขายและเรือนแถวในตลาดระแหงยังคง
แสดงความสง่างามอยู่จนปัจจุบัน
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.43 ลักษณะเรือนค้าขายชั้นเดียวมีทั้งทรงมนิลา ปั้นหย้า มุงกระเบื้องดินเผา และได้เปลี่ยนมาเป็นกระเบื้องลอนและสังกะสีบ้าง แต่ยังคงความมีเสน่ห์แบบเดิม

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

จากบทความไว้อาศัยขายงานในอนุสรณ์ เนื่องในงานสถาปนากิจศพ ณ เมรุวัด วัดคอกยศิริ ตำบลหัวเดียด เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2547 ที่ลูกหลานได้ช่วยกันลิขิตพรรณนาให้เห็นวิถีชีวิตบนเรือนของคนในชุมชนหัวเดียดได้อย่างมีอรรถรส มองให้เห็นถึงวัฒนธรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี การยังชีพ การเดินทาง และสภาพสังคม โดยเฉพาะการสืบสายสกุลที่ยังวนเวียนอยู่ในกลุ่มคน พื้นบ้านเดียวกันในสมัยเมื่อประมาณ 150 ปี ดังความโดยละเอียดดังนี้

บ้านเรือนไม้ได้ถูกสูงพอเดินพื้นหัว หลังคามุงหญ้าแฝก ฝาเรือนขัดแตะไม้ไผ่ ลูกฟัก ไม้ตีนล่างฝา พื้นไม้กระดาน ขนาดไม่กว้างขวางมากนัก มีเสี้ยนไฟ (คร้วไฟ) แยกออกจากตัวเรือน แต่แล่นชานถึงกัน มีเรือนเล็กไว้เก็บสัมภาระเครื่องมือยังชีพและเป็นห้องนอนลูกชาย เป็นเรือนแบบล้านนา โดยแท้มีร้านน้ำ ใต้ต้นลำไย ให้ร่มเงายามเช้าสาย มีที่นั่ง มีเต็น (พาไล) ไว้รับแขก และนอนเล่น ชาวตลอดตัวเรือน ได้ถุนเรือนเต็มไปด้วย อุปกรณ์เรือ เช่น ถ่อ พายเรือชนิดขนาดต่าง ๆ

ในช่วงเวลาที่ทุก ๆ คนบนเรือกำลังโกลาหลอยู่กับการเตรียมข้าวของ เช่น ต้มน้ำร้อน หยุกยา ผิวไม้ลวกสำหรับตัดสายสะดือคมกลีบ เป็นเวลา ที่ย้ายปิ่น กำลังจะให้กำเนิดลูกคนที่สาม

อีกคนหนึ่ง โดยไม่ได้รู้ล่วงหน้าว่าลูกจะเกิดมาเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ในเพลลาแห่งการรอคอยนั้น ทุกคนบนเรือก็คือจิตใจที่ขยับป็น ได้ลูกสาว ผิวขาวแบบชาวเหนือ สมดังตั้งใจและตั้งชื่อให้ว่า แม่จาน หรือ ยายจาน

เมื่อ วันจันทร์ ที่ 1 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2472 ตรงกับวันจัตวารา แรม 8 ค่ำ เดือน 4 ปี มะเส็ง ปกติสุรทิน เอกศก ปกติมาส อธิกวาร สำหรับคนเกิดวันนี้คือ เป็นคนมีสติปัญญา เฉลียวฉลาด กระตือรือร้นในการทำงาน มีความอดสาหะ พยายาม เป็นคนรอบคอบ ขยันขันแข็ง อดทน หมั่นเพียร ทำมาหากิน รักพี่รักน้อง รักลูก รักหลาน และเพื่อนบ้าน เป็นคนโอบอ้อมอารี อารมณ์ดี มีเมตตา บางครั้งก็โกรธง่าย แต่ก็หายเร็ว ไม่มีความอาฆาตมาดร้ายต่อผู้ใดทั้งสิ้น มีเหตุมีผลในทุกสถานการณ์ เอื้ออาทรร้อนใจต่อทุก ๆ คนยามเมื่อมีทุกข์ได้ปรึกษา

ยายจาน ได้เรียนหนังสือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดสันป่าข่อย (วัดคอนมูลชัย) ไม่ได้เรียนต่อ ด้วยฐานะที่ไม่ดีมากพอ และเป็นผู้หญิงจึงต้องกลับมาช่วยพ่อแม่ทำงาน

ด้วยช่วงเวลาต่อมาก็มีน้องเกิดตามมาอีกหลายคน ด้วยความเข้าใจและรับผิดชอบต่อครอบครัว จึงตั้งหน้าทำมาหากิน ช่วยพ่อแม่เลี้ยงครอบครัว และพยายามช่วยให้น้อง ๆ ได้มีการศึกษาที่ดีกว่าตน ยายจานฝึกฝนปฏิบัติงาน โดยเฉพาะช่างปูน ที่มีฝีมือหากคนจับได้ยาก คือ ได้มีโอกาสเข้าฝึกงานทำงานกับช่างแป๊ะช่างปู่จากกรุงเก่าที่ขึ้นมาทำมาหากินอยู่เมืองระแหง ก่อนหน้านั้นได้ทิ้งฝีมือไว้ให้เป็นผลงานด้านสถาปัตยกรรมปูนปั้นไว้มากมาย เช่น โบสถ์วัดโลก พลูปั้นพระพุทธรูปองค์โต มณฑปวัดเชียงทองบน โบสถ์วัดบาง จังหวัดกำแพงเพชร ราวปี พ.ศ.2502

ภาพที่ 4.44 ลักษณะเรือนเก่าเมื่อประมาณ 100 ปีขึ้นไป ยังมีให้เห็นในชุมชน
เมืองระแหง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

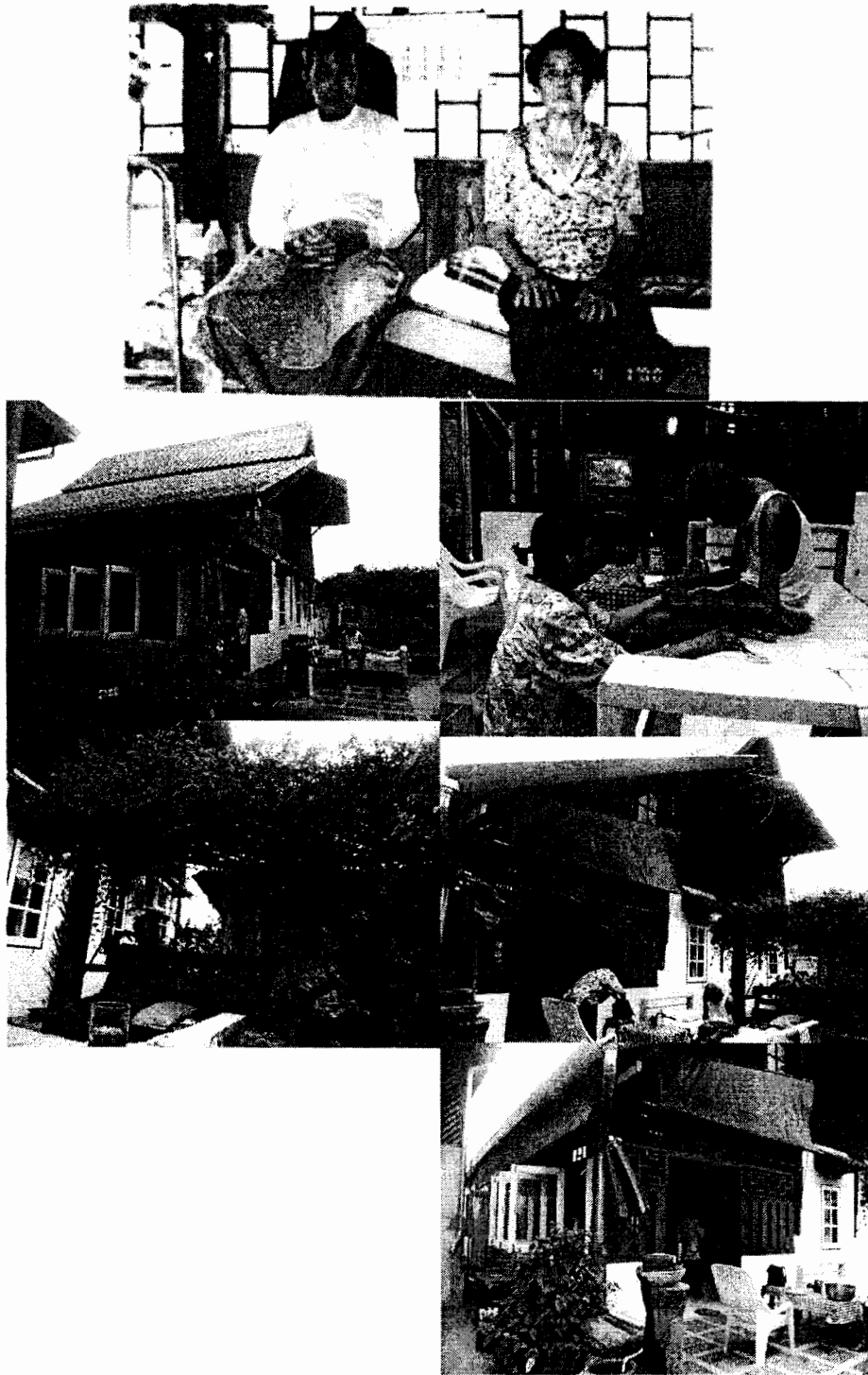
ภาพที่ 4.45 ลักษณะสถาปัตยกรรมวัดต่างๆ ในชุมชนหัวเขียดไม้งาม
ที่ยังคงเห็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อันงดงามและมีความหมาย
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

และอาคารศาลพระวอหลังใหม่เมื่อประมาณปี พ.ศ.2510 สมัยนายชชาติ พัววิไล เป็นนายอำเภอ แม่สอด ขณะถนนเข้าแม่สอดยังไม่แล้วเสร็จและอีกมากมายที่ได้ฝากผลงานอันวิจิตรในฝีมือข้อฟ้า ไบระกา หางหงษ์ ต้นทวย ลูกแก้ว ออกไก่อ่ บัวคว่ำ บัวหงาย ลายกนก ออกเลา เริงถลา สารพัด ศิลปะปูนปั้นชั้นฝีมือ และได้สมรสกับนายปิ่น กันจันะ เมื่ออายุได้ 20 ปี มีบุตรชายสองคน คือ นายปรีชา กันจันะ และนายประจักษ์ กันจันะ

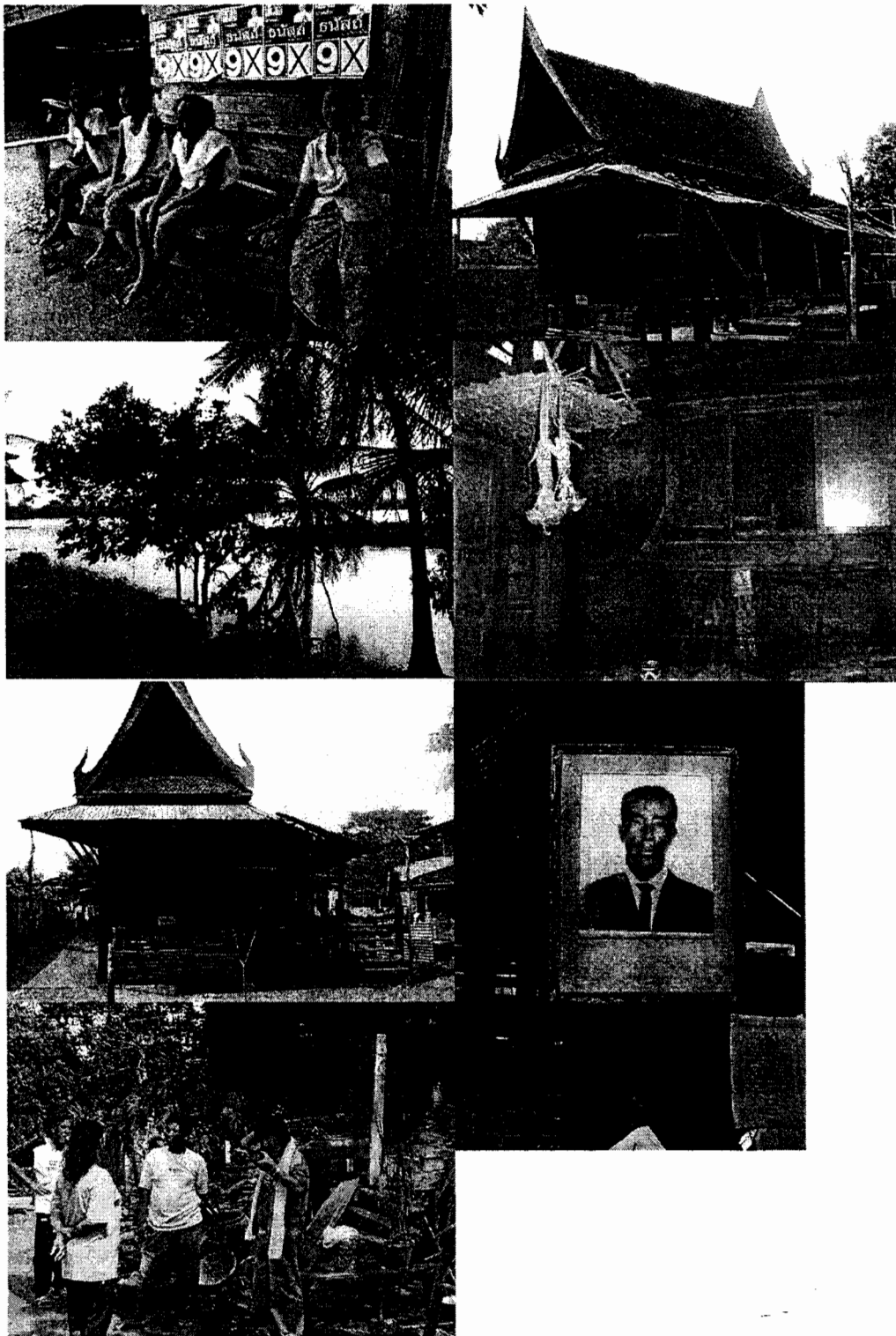
บนเรือนไม้ทางไทยภาคกลางใต้ลุนสูง หลังคาทรงสูง แบบจอมแห มุงกระเบื้องดินขอ ปั้นลมปลายหางา ฝาลูกฝักคูสวยงาม ที่ได้เป็นเรือนหอมรดกจากนายปิ่น สองตาขามืออาชีพ ทางด้านช่าง และร่องเรือ ค้ำขายขนส่งสินค้าทางน้ำปิง มีต่างสินค้าส่งแม่สอด ขนน้ำมันขำเขา ขนพริกแห้งกลับระแหงเที่ยวหนึ่งได้กำไร 20 บาท เดินทางไปกลับเพียง 6-7 วัน ในขณะที่ครู เงินเดือน ๆ ละ 5-6 บาท ขยันขันแข็งช่วยครอบครัวส่งเสียน้อง ๆ ได้เรียนจนจบชั้นสูงหลายคน ส่งเสียน้อง ๆ ได้ร่ำเรียนจนจบปริญญาตรี

ตลอดระยะเวลาชั่วอายุ ที่ย้ายงานเป็นคนที่ไม่ค่อยสบายและใจดี บนเรือนจึงคลาคล่ำไปด้วย น้องนุ่ง ลูกหลาน อยู่กินเลี้ยงดูกันตามอัธยาศัย มากบ้างน้อยบ้าง ไปตามวิถีแห่งตนชนชาวบ้าน ธรรมดา อิ่มเอมไปด้วยรสชาติ ฝีมืออาหารพื้นบ้านธรรมดา น้ำพริกหนุ่ม เต้าเจี้ยวผัด ยอดผักและ กระถิน แดงกวา มิเคยได้ขาดในครัวเรือน ลูกหลานวิ่งเล่นหิวหาขึ้นเรือนหากินกันได้ตลอดเวลา ใช้ชีวิตดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสในองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหวังเพียง ว่าพอมิ่ เงินทำบุญสุนทาน พระพุทธศาสนา ทำนุบำรุงวัดวาอาราม ตามแต่กำลังพอมิ่จะเห็นได้ว่า วัดใด งานใดที่จะต้องมีการปฏิบัติงานช่าง งานซ่อมสร้างเคลื่อนย้ายโบสถ์วิหารหรือศาลาวัด จักต้องได้เห็นสองตาขามืออาชีพพระพุทธรูปองค์ใด สิ่งปูชนียนั้นหน้าวิหาร ทั้งสองได้ ปฏิบัติภารกิจด้วยภูมิปัญญา เทคโนโลยีชาวบ้านที่ไม่ได้ร่ำเรียนมาจากมหาวิทยาลัยใด ๆ สำเร็จ ลุล่วงมาหลายต่อหลายวัด

ในโอกาสนี้ ลูกหลานญาติ พี่น้อง ขอขอบคุณ นายแพทย์กฤษรัตน์ เดชวารานุภาพ แพทย์หญิงรุ่งนภา ศิริพรไพบุลย์ แพทย์หญิงวรรณธรม สัมฤทธิมนินพร และพยาบาลยุพิน เกตุแก้ว หลานสาวเจ้าหน้าที่พนักงานทุกคนของโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน เป็นอย่างสูงขอทุกท่าน จงประสบแก่ ความสุข ความเจริญยิ่งตลอดไป และท้ายสุดนี้ ขอบุญบารมีแห่งพระคุณเจ้า เทวดา ฟ้าดินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายแห่งสากลโลก ช่วยส่งดวงวิญญาณของยายงานไปสู่สุคติสู่สวรรค์ เบื้องบนด้วยเทอญ

ภาพที่ 4.46 สภาพเรือนนายปิ่น ก้นจันะ หลังจากได้รับการปรับแต่งให้เป็น 2 ชั้น
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.47 ลักษณะเรือนพักอาศัยพื้นดินชุมชนชาวระแหง
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

จากการสืบค้นวงศาณาญาติ ดันตระกูล เป็นการแสดงถึงการมีความสัมพันธ์ใน กลุ่มชน ชาวหัวเดียวและการสืบเชื้อสายในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ บุคคลในท้องถิ่น และอาจจะเกิดประโยชน์อีกต่อไป ถ้าได้ทำการเก็บข้อมูลทางสุขภาพอนามัย เช่น กลุ่มเลือด โรคประจำตัว หรือโรคที่สามารถต่อเนื่องทางกรรมพันธุ์ เช่น โรคเบาหวานของกลุ่มบุคคล แม้ในกรณีอุบัติเหตุที่ต้องการกลุ่มเลือดเดียวกันอย่างเร่งด่วนหรือ สืบหาดีเอ็นเอ (DNA) จากการสืบค้นสายสกุลของผู้วิจัยและรวบรวมมีรายละเอียดดังนี้

เมื่อราว 150 ปีที่แล้ว นายต้นชนชาวพื้นแพหัวเดียวได้สมรสกับสาวงามบ้านเดียวกัน มีลูกสาวสามคนชื่อ ยายปิว ยายส้อย และยายยอย ยายปิว ได้แต่งงานกับปู่กำมีลูกสาวหนึ่งคน คือ ยายฟอง ซึ่งต่อมาได้แต่งงานกับปู่เย็น วันอันและมีลูก ๆ ด้วยกันสี่คน คือ ยายแก้ว ยายเป็ง ยายคำ ยายน้อย

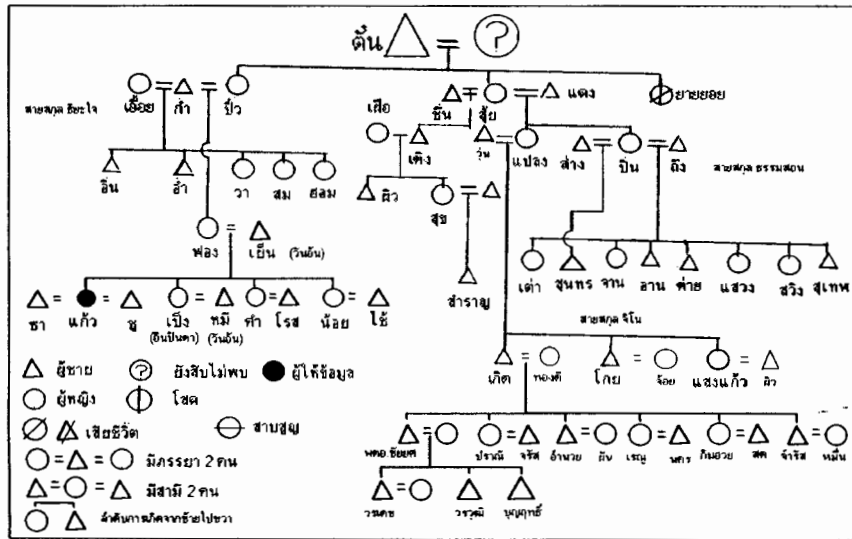
ยายส้อย ลูกสาวคนที่สองของปู่ต้นได้แต่งงานกับปู่จีน จิโนมีลูกชายหนึ่งคนชื่อปู่เต็ง มีภรรยาชื่อ ยายเฝือ มีลูกสองคน คือ นายผิวและนางสุขมีลูกหนึ่งคนชื่อ นายสำราญ เมื่อนายจีน เสียชีวิตลง ยายส้อย จึงได้แต่งงานกับนายแดงหรือปู่แดงมีลูกสาวสองคน คือ ยายแปลง และ ยายปิ่น ยายแปลงได้แต่งงานกับปู่วัน จิโน มีลูกด้วยกันสามคน คือ ปู่เกิด ปู่โกยและยายแสงแก้ว

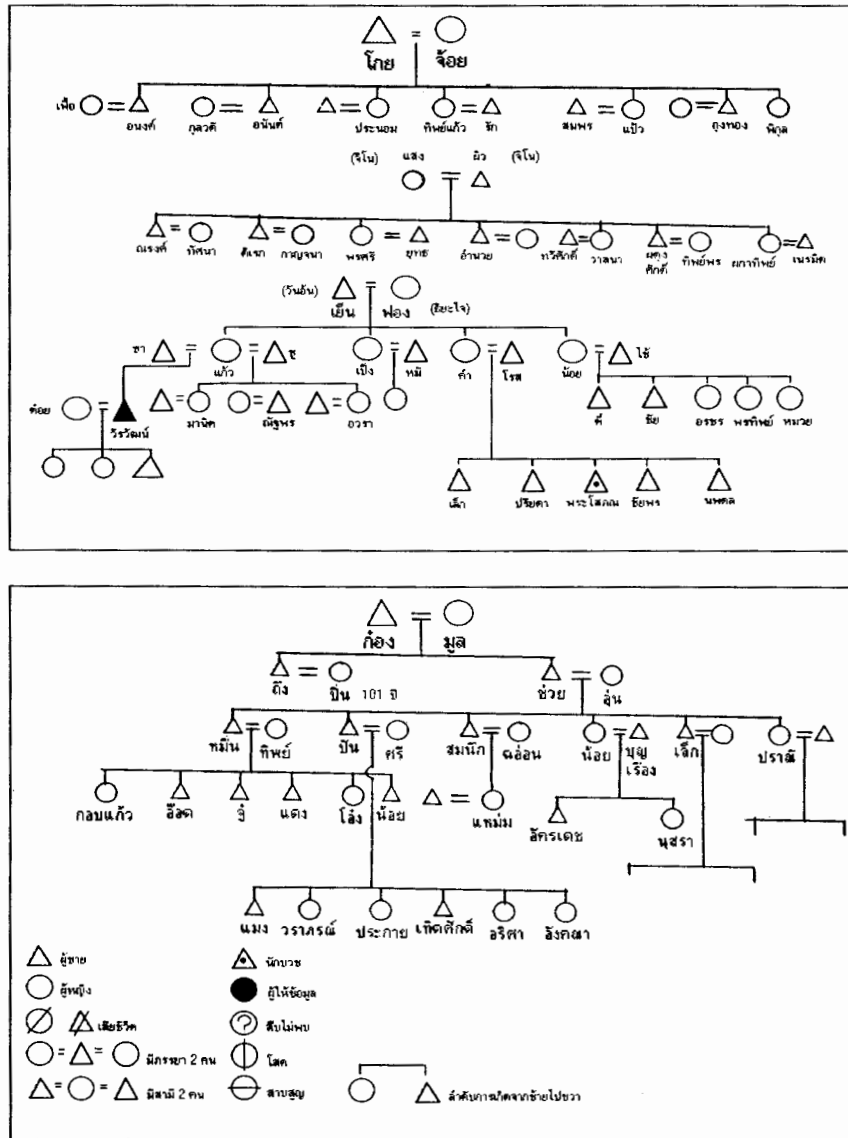
ส่วนยายปิ่นนั้นได้แต่งงานกับปู่ถึง ธรรมสอน มีลูกสาวคนแรก ชื่อ นางเต่า (ศรีนวล) ด้วยความต้องเดินทางไกลท่ามาหากินถึงเชียงใหม่โดยเรือต่อ ได้จากหายไปหลายเพลลา ยายปิ่นคงเข้าใจว่าสาบสูญไปแล้ว เพราะรู้ว่าปู่ถึงเป็นคนใส่หั้น (มะโหรัย) ช่วงเวลานั้น ได้สมรสกับ ปู่สว่างมีลูกด้วยกันหนึ่งคน ชื่อ สุนทร ปู่สว่างเป็นหมอโบราณ มีเชื้อสายขมุผู้เคร่งวิชา พายเรือขึ้น ล่องเชียงใหม่ ปากน้ำโพ รักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยตลอดสายน้ำปิง แต่ตัวเองต้องมาจบชีวิตลงด้วย โรคห่า (อหิวา) ที่ตำบลวังเจ้า หลังจากนั้นปู่ถึงก็กลับมาเข้าสู่วงจรชีวิตเดิมมาได้อยู่กับยายปิ่น คนรักอีกครั้ง และมีลูกด้วยกันอีกหกคน คือ ยายจาน นายอาน นายจำรัส ยายแสง ยายสวิง นายสุเทพ รวมลูกของยายปิ่นทั้งหมดแปดคน ปู่ถึงยายปิ่นอยู่กินเลี้ยงลูกเต่าส่งเสียให้ได้ร่ำเรียน โดยมีลูกชายคนโต ย่าปิ่น คือ ปิ่นน้อยทร ช่วยกันท่ามาหากินส่งเสียน้อง ๆ ได้เรียนสูงหลายคน โดยมีได้คำนึงถึงว่าพ่อแม่เป็นใคร แต่เมื่อเกิดมาจากแม่เดียวกัน จำต้องรักกันรับผิดชอบร่วมกัน ปู่ถึงมีความเชี่ยวชาญงานเดินเรือและล่องแพ โดยรับจ้างนำแพจากตำบลบ้านนา ล่องลงถึง ปากน้ำโพ และถ่อเรือส่งสินค้าจากกระแห่งขึ้นถึงเชียงใหม่ ผ่านแก่งผ่านผา มานับครั้งไม่ถ้วน จากบ้านนาถึงคอยเต่านั้นมีถึง 44 แก่งที่อันตรายแต่สวยงามมาก

ยายปิ่นเป็นคนงามคนหนึ่งของหมู่บ้าน เป็นต้นตำหรับจิ้นส้มของหัวเดียวมาก่อนใคร จนภายหลังได้แพร่กระจายออกไปหลายครอบครัว ดังปัจจุบันหลาย ๆ คนชอบบ่นว่ายายปิ่นข่อย (ขี้บ่น จู้จู้) อาจเป็นเช่นนั้นจริงดังว่า ด้วยจะสังเกตบริเวณบนเรือนหรือรอบเรือนจะสะอาดมี

ระเบียบเรียบร้อย ส่วนของจีปาละห้อยแขวน พักกองอย่างเป็นที่เป็นที่ทางบนเรือนไม้ฝาทาง
พื้นกระดาน ที่มันเงาด้วยการขัดถูทุกวัน ชานเรือนไม่มีตะไคร่ให้จับ นำลูกหลานเหลนมาเลี้ยงดู
คนแก่คนเฒ่า จนสิ้นอายุขัยตามไปเลี้ยงลูกหลานถึงแดนไกล ทำไม้ พรานกระต่าย ไปมาหมด
เดินหาบข้าวของวันละเป็น 20 – 30 กิโลเมตร ทุกวิถีทางของยาป็นยังอยู่ในความทรงจำมีมี
วันลืม

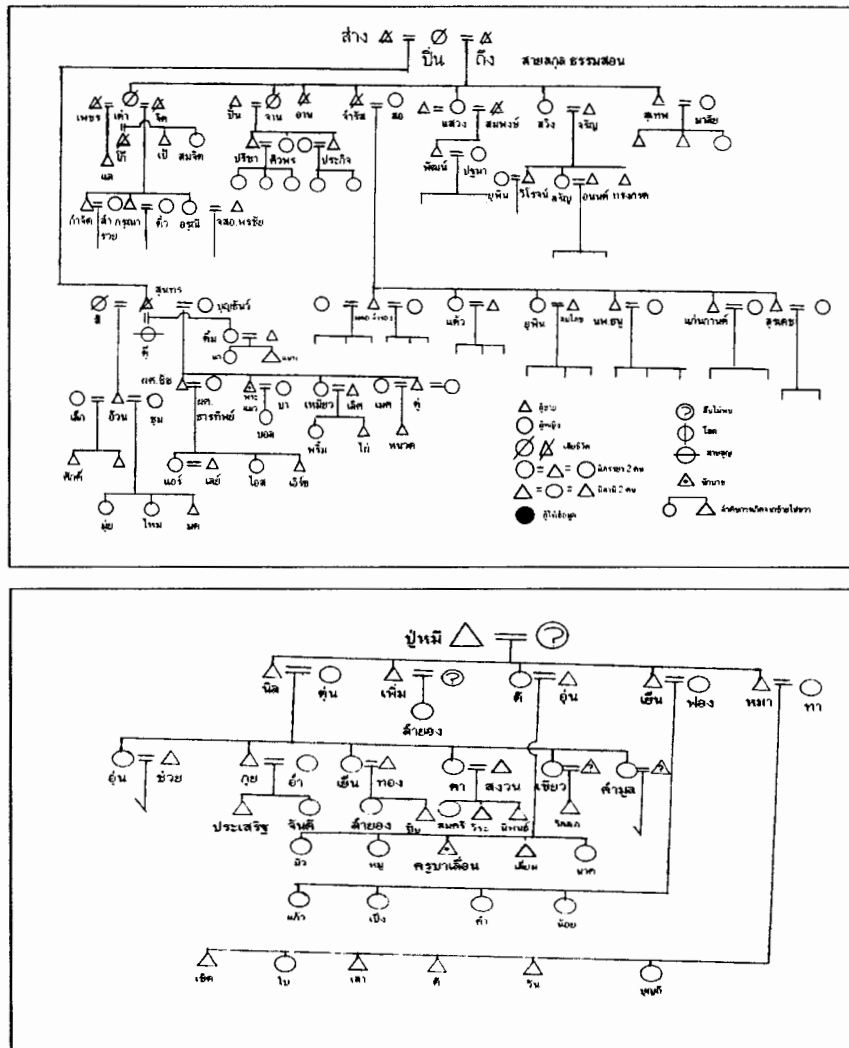
ปู่ถึงอยู่กับกันกับยายป็นมาจนจบชีวิตขัยภายใต้ความไ้หัน แต่ใจดี (ตอนไม่เมา) คุณ
ลูกหลานเฉกเช่น ผู้เป็นปู่เป็นทวดเหมือนปู่ทวดทั่วไป ชอบที่จะเล่าประสบการณ์ การบู้ต่อสู้ทุก
รูปแบบที่ปู่ถึงผ่านมาอย่างโชกโชนทั้งสัตว์ร้าย เช่น หมี เสือ หรือจับโจรผู้ร้ายกลางป่าพง ต่อสู้
กับทหารญี่ปุ่นที่ชอบขโมยกล้วยหลังบ้าน เคยจับทหารส่งกองร้อยให้ได้รับโทษโบยตี เมื่อออกมา
ทำความประพฤติเสื่อมเสียในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เล่าเรื่องราวทั้ง ๆ ที่เฒ่าคุณากแล้ว ปู่ม่อ
หลับไปเพราะความเม้าหลาน ๆ ก็หลับไปเพราะความกลัว...! ปู่ถึงมีน้องชายหนึ่งคน คือ **ปู่ช่วย
ธรรมสอน** พ่อชื่อ**ปู่ก่อง** แม่**มูด** เป็นต้น ตระกูล **ธรรมสอน** เมื่อรัชสมัยองค์พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชบัญญัติให้ตั้งนามสกุล เมื่อปี พ.ศ.2456 การตั้งนามสกุล
ส่วนใหญ่ มักจะตั้งตามชื่อปู่ย่า ตายาย อาชีพ หรือ ชื่อถิ่นพำนักอาศัย สำหรับบุคคลชาวบ้าน
ทั่วไป แต่นามสกุลธรรมสอน นั้น ตั้งตามความเชื่อและความศรัทธาแห่งพระพุทธศาสนา ด้วยว่า
ปู่ก่อง และย่ามูดนั้น เป็นคนเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาปฏิบัติตนอยู่ในร่มโพธิ์พระเสาวพักษ์มา
โดยตลอดจนสิ้นอายุขัยแก่บ้าน เจ้านาย เจ้าพนักงานทะเลเบียน จึงมอบนามสกุลนี้ให้เป็นเกียรติแก่
วงศ์ตระกูล สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4.48 ภาพผังเครือญาติชุมชนคนหัวเคียดในสายสกุลชยะใจ วันอัน อินปินดา
จิโน ธรรมสอน

ที่มา : อนุสรณ์งานฌาปนกิจ นางจาน ก้นจันะ, 2547 : 27

ภาพที่ 4.49 ผังเครือญาติต้นตระกูลธรรมสอน และวันอัน

ที่มา : อนุสรณ์งานฌาปนกิจ นางงาน กันจันะ, 2547 : 27

บริเวณบ้านชานเรือนายปิ่น ปู่ถึง มีรั้วรอบ เพียงสามด้าน ด้วยการปลูกบ้านแปงเมือง
 อยู่กันอย่างเครือญาติกันที่พี่น้อง แบ่งขอบเขตกันพอให้รู้ที่ใครแปลงใคร หากได้มีหลักหมุด เสาหิน
 อย่างแน่นอน แบ่งทางเดินเข้าออกบ้านกันพอรดสามล้อขี่ผ่านกว่นไปมาข้างชายคาเรือนหรือเดิน
 ลอดใต้ถุน เดินเข้าออกกันมานานนับร้อยปีติดต่อกัน ไม่มีปัญหา มีบ่อน้ำคันโพง เป็นของกลาง
 ใครใคร่ใช้ใคร่หาบมาโพงดักกันเอาตามสบาย ใช้กันได้นับสิบครัวเรือน ใครใคร่ค้าค้า ใครใคร่
 ขายขาย ใครมีความถนัดทางใด ก็สุดแล้วแต่จะดำเนินชีวิตกันไปตามความชอบ

ชุมชนคนหัวเคียดส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นช่างฝีมือและค้าขาย ซื่อมาขายไปมีนา ทำนากันอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ด้วยพื้นที่หลังบ้านมีเพียงหนองน้ำใหญ่เป็นแหล่งทรัพยากร ปลูกนาๆ ชนิด มีน้ำไว้ใช้เพียงทำไร่ ทำสวน เดินทางเร่ร่อนไปตามวิถีแห่งตน มีไร้วสวนพอมิ พืชผักยั้งชีพและขาย ผลหมากรากไม้ ปลูกกันไว้รอบเรือนพอเป็นอาหารเสริมพลัง เช่น น้อยหน่า ละครมุด มะเฟือง โดยเฉพาะลำไย จะปลูกไว้กันเพียงบ้านละต้นสองต้น พอไว้ได้กินปีละครั้ง เหลือ ก็แบ่งปันกันไป สายน้ำแม่ปิงเป็นสายเลือดหลักที่ชุมชนได้อาศัยในการเดินทาง ขนส่งสินค้าขาย อาบว้าย ชำระล้างสิ่งปฏิกูลทั้งปวง กุ้งหอยปูปลา นานาชนิดมีมากมายแล้วแต่ว่าใครพึงจับนำมา กินเก็บและขาย มีทั้งปลาสร้อย ปลากด สังกะวาด ตะเพียน ตะพาก มากมาย เต็มลำน้ำจับโดย ลากอวน หว่านทอดแห ได้หลากหลายวิธี ตามฤดูกาล ไม่มีการใช้ไฟฟ้าช็อตหรือระเบิดน้ำตาของ บุคคลบางคนในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.50 ลักษณะเรือนพื้นบ้านยังคงอนุรักษ์
 ลานน้ำ รูปทรงสถาปัตยกรรมแบบ
 ลานนาผสมไทยกลางได้อย่างลงตัว
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

โมง...ตั้ง...โมง ตั้งโมง...ตั้ง...โมง เสียงกลองตั้งโมงดังมาจากข้างกอง (กลางถนน) กลองยาวร่วม 3 วา ขึ้นอยู่บนล้อลาก ฆ้องทองเหลืองใบใหญ่เท่ากระดิ่งแบกหาค 2 คน ส่งเสียงดังเป็นจังหวะจะโคน ขบวนแห่ถ้วยสลากวันเพ็ญเดือนสิบในงานदानถ้วยสลาก ผู้คนหนุ่มสาว ลูกเด็กเล็กแดง ผู้เฒ่าผู้แก่ ด้วยเครื่องแต่งกายแบบชาวล้านนา ชาวเหนือตอนล่าง ซึ่งยังคงยึดถือประเพณี เทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนาในรอบขบวนปี มิได้หายขาดไปจากวิถีชีวิตของผู้คนที่ทำตัวเป็นพุทธมามกะ เคารพศรัทธาในคำสั่งสอนแห่งองค์พระศาสดา

นะโมตัสสะภควะโต อาระหะโต สัมมาสัมพุทธะสะ เสียงเทศน์ เสียงสวดมนต์คาลาของตู้เจ้า ดังส่งทำนองเสียงคนเมือง ฟังไพเราะเสนาะหู นอกจากความหมายสำคัญในคำแปลดังครอบคลุมทั่วบริเวณวัด ผู้คนนั่งพับเพียบเรียบร้อยบนศาลากลางศาลา หน้าวิหาร นุ่งเสื้อขาว บางสไบขาว คาเครื่องทานไว้ตรงหน้าพร้อมถวายไทยทานขอกุศล จงมีแก่ตนและญาติพี่น้องในงานเทศน์มหาชาติเข้าพรรษา

งานปอยงานบุญมิได้ขาดตกบกพร่องไปจากวิถีชน ตามศรัทธา แบ่งไปตามวิถีที่มีอยู่หัวบ้านท้ายบ้านวัดคอยศิรีหัวเดียวกับชนชาวมอญบ้านหม้อ ทางใต้วัดลงไปวัดคอยศิรีเคยมิเจ้าแสงแสนเมือง เจ้าแห่งเมืองเหนือมาสร้างวิหารไว้แต่อดีตกาลเมื่อหลายร้อยปี วัดคอนมุลชัยอยู่ตอนกลางหมู่บ้าน ด้วยชุมชนชาวหัวเดียว ไม้งาม เป็นลักษณะชุมชนริมน้ำ (River Linear Village) เป็นการตั้งชุมชน (Settlement) รูปแบบหนึ่งของคนไทย วัดสันป่าพงชัยอยู่ท้ายบ้านเป็นวัดโบราณเช่นกัน ร่องรับศรัทธาของชุมชนบ้านเหนือ ชื่อสันป่าพง คงมีป่าพงขึ้นเป็นแนวสันหน้าวัดซึ่งเป็นแม่น้ำปิง เดิมคำว่า ชัย เพื่อเพิ่มความเป็นสิริมงคลชัย จึงได้เป็นชื่อวัดมาจนปัจจุบันเป็นภูมินามวัดที่มีความหมายยิ่ง

วัดคอนมุลชัย เป็นวัดอยู่ด้านลึกไปจากฝั่งแม่น้ำ อยู่ในป่าดงคอย มุลหรือสันมุลเป็นลักษณะที่ดอนสูง เดิมคำว่าชัยเป็นมงคลเช่นกัน เดิมชื่อวัดสันป่าข่อยด้วยเต็มไปด้วยต้นข่อยรอบวัด เป็นนามวัดด้วยศรัทธา มีที่มาดังกล่าว

สถาปัตยกรรมศาสนาคาร ยังคงเป็นรูปแบบล้านนา ทั้งสามวัด บันทึกคำภีร์คำสอนบนใบลาน สมุดข่อย ยังคงเป็นภาษาคำเมือง กะ คะ ง่า ซึ่งตกทอดมาแต่อดีต ชุมชนเกิดขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนนัก นอกจากจะสันนิษฐานจากวัดวาอาราม และบ้านเรือนซึ่งพอสันนิษฐานได้ว่าตั้งบ้านเรือนกันมาแต่สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ที่พระองค์ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองตาก พ.ศ.2310 สมัยกรุงศรีอยุธยาหรืออาจจะมีการตั้งอยู่บ้างก่อนแล้ว บางส่วนด้วยเชื้อสายหรือชาติพันธุ์เป็นคนไทยฉวน แบบเมืองเหนือล้านนา จากอำเภอเงิน ลำปางหรือเชียงใหม่ ลำพูน

จะสังเกตจากสำเนียงภาษาน่าจะมาจากเมืองเถินและลำปางเป็นส่วนใหญ่ ที่ใช้ภาษาก่อนข้างห้วน หรือกระด้างกว่าลำพูน ไม่มีหางเสียงว่า เจ้า กลับมีคำว่า อ้อ...แทนเจ้า...จนติดปากของมะฉุยทั่วไป (ผู้หญิง) ตลอดชุมชนถึงไม้งาม คงมีแต่เป็นธรรมเนียมประเพณีเท่านั้นที่เหมือนกัน

ด้วยเมืองระแหงเป็นแดนสุดท้ายที่เป็นคนเมืองกลุ่มใหญ่แบ่งแยกไปอยู่ตามริมน้ำตอนล่างลงไปบ้างก็เพียงเล็กน้อย เช่น ตำบลวังเจ้า ตำบลท่าไม้แดง ในเกาะริมแม่น้ำปิง เขตเทศบาลจังหวัดกำแพงเพชร และ “ตลาดลาว” ท้ายตลาดปากน้ำโพ ซึ่งปัจจุบันถูกกลืนเป็นคนพื้นภาคกลาง ตอนบนไปจนไม่หลงเหลือในสายสกุล ด้วยเป็นชนกลุ่มน้อยอพยพเข้าไปทำมาค้าขายแต่อดคิดคงหลงเหลือแต่วัฒนธรรม เมืองในชุมชนจังหวัดกำแพงเพชรเท่านั้น ที่เป็นสิ่งบ่งบอกว่าชาวเมืงนั้นคือ คนไทยญวน แม้กระทั่ง เมือง ยังคงต้องแปลงปรับสภาพให้เป็นแบบกำแพงเพชร ซึ่งไม่ใช่เมืองแบบคนเมืองระแหง

วัฒนธรรมอาหารของชุมชนชาวหัวเขียด ไม้งาม ก็เช่นกัน ยังคงต้องมีการปรับเปลี่ยนผสมผสานกับอาหารคนจีนด้วยเช่น วิธีเต้าเจี้ยว ซึ่งแต่เดิมเป็นวิถีของอาหารจีน แต่ก็ด้วยการปรับตัวของมนุษย์เมื่อมาอยู่ร่วมกัน มักจักต้องมีการปรับสภาพ คัดแปลง สิ่งต่าง ๆ ในวิถีชีวิต เพื่อให้อยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุข ลดความขัดแย้ง ไม่ถือว่าตัวข้าตัวกู จะต้องเป็นของข้าเท่านั้นมิได้

เต้าเจี้ยว จากอาหารปรุงแต่งรสชาติของชาวจีน จึงกลับกลายเป็นอาหารหลักของชุมชนคนเมืองตาก ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อย่างดีเยี่ยมในคุณค่าของวัฒนธรรมอาหารการกิน เต้าเจี้ยวมิได้อยู่ในทะเบียนระเบียบอาหารคนล้านนา เชียงใหม่ ลำพูน ดังนั้น เต้าเจี้ยวเมืองระแหงอาจกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์อาหารคนระแหงแขวงเมืองตากโดยแท้

ชุมชนคนหัวเขียดภาคภูมิใจที่ได้รับสมญานามว่า “บ้านกะแจ้วล้า” (เต้าเจี้ยวอร่อย) และเป็นเช่นนั้นจริง ดังได้รับใครมาเมืองตากต้องแวะหาซื้อเต้าเจี้ยวเมืองระแหงและเฉพาะเจาะจงด้วยว่าจะต้องของหัวเขียดเท่านั้น จึงจะการันตีคนหัวเขียดกินเต้าเจี้ยวเป็นอาหารหลัก กินกันได้ทุกมือของอาหาร ไม่ใช่ปลาร้า โดยเฉพาะกินกับข้าวเหนียวยังข้าล้า (ยอดอร่อย) เต้าเจี้ยวอร่อยต้องมีรสเปรี้ยว จึงจะเป็นเต้าเจี้ยวที่สมบูรณ์แบบ ดังนั้นเต้าเจี้ยวจึงมีอายุจำกัด แซ่หมักไว้ชั่ว 3 คีน จึงจะเกิดรสเปรี้ยว ถ้าเกินกว่า 1-2 วัน จะเพิ่มความเปรี้ยว นำมาผัดไม่อร่อย นอกจากนำมาปรุงต้ม ปรุงผัด หรือทำพล่าพอได้

เต้าเจี้ยวนิยมผัดใส่หมูสามชั้น หรือเนื้อหมูสับ รสชาติจะออกทางเปรี้ยวเป็นหลัก ควรเติมน้ำตาลได้เล็กน้อยหรือตัดเปรี้ยวแล้วแต่จะชอบ การกินจะต้องมีผักสด เพื่อลดความเปรี้ยวที่นิยมกัน เช่น ยอดผักหละ หรือยอดกระถิน ผักกระถินอ่อน มะเขือกรอบ แดงกวา หรือผักสด

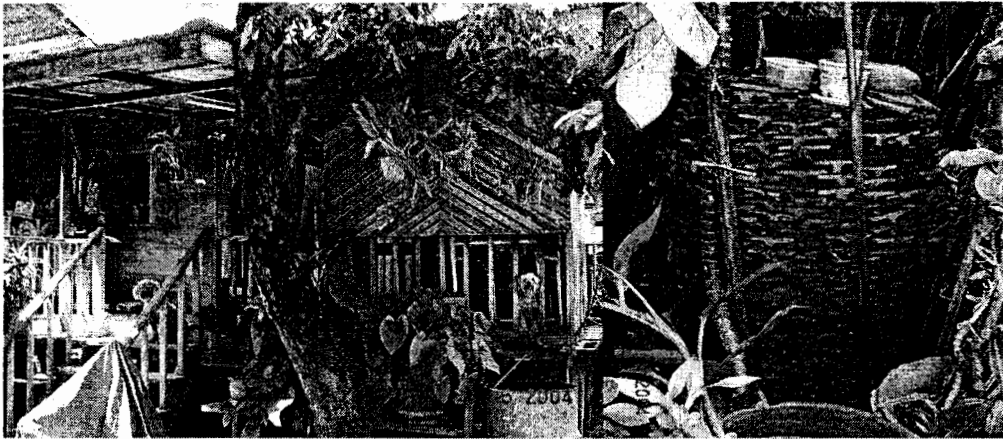
อื่น ๆ ก็ได้ ยอดกระถิน จะช่วยลดความเปรี้ยวในโพรงปากที่ฆ่าฟันทั่วลิ้นและคอ จึงทำให้กินอาหารได้มากพร้อมผักที่มีประโยชน์ในสารอาหาร ด้วยเต้าเจี้ยวเป็นถั่วที่มากด้วยโปรตีน ผักหละมากด้วยวิตามิน เอ

ดังนั้น คนหัวเดียวจึงไม่มีโรคขาดสารอาหาร ของขบเคี้ยวก็ยังคงมากด้วยโปรตีนอีก คือ “แป๊ะหล่อแก้ว” ของเด็ก ๆ ที่กินเล่นกันเป็นประจำทุกคำวัน จนปัจจุบันของขบเคี้ยวอมเพลิน (Snack) อีกชนิดหนึ่งก็คือ “เมี่ยง” อันมากด้วยวิตามินเช่นกัน ใบเมี่ยงมีสารฟลูออไรด์ ช่วยให้เนื้อฟันแข็งแรง แต่ใบเมี่ยงอาจทำให้เด็กขาดธาตุเหล็กได้ ชนชาวเมืองอมเมี่ยงหลังอาหาร เพื่อลดความคาวในช่องปาก ใบเมี่ยง 3-4 ใบ เปลือกเม็ด 1-2 เม็ด และหัวกระเทียม เปลือกช่วยรักษาโรคเหงือก กระเทียมเป็นยาบำรุงกำลัง ขับปัสสาวะ ทำให้ไตทำงานได้ดี เมี่ยงมีไว้รับแขก ยามมีแขกมาเยือนถึงเรือนชาน คนบ้านนี้ไม่กินหมากพลูเหมือนชาวภาคกลาง

ปัจจุบันเมี่ยงได้ปรุงแต่งให้มีรสชาติยิ่งขึ้น โดยทำใส่มะพร้าวและถั่วดินคั่วปนกัน เพิ่มสารอาหารประเภทโปรตีนและไขมันจากมะพร้าว เพิ่มความหวานในใบให้มีรสชาติ “ทุกอย่างบุญ งานทาน จะขาดเมี่ยงไม่ได้” นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมอาหารอีกหลายอย่างมากมาย เช่น ถั่วเน่า ข้าวเกรียบ แกงแค แกงมะเสะ จิ้นส้ม เป็นต้น จะขอนำเสนอในโอกาสต่อไป ภายหน้า ประวัติศาสตร์ชุมชนยังคงต้องใช้เวลาศึกษาค้นคว้าอีกต่อไป

ภูมินามคำว่า หัวเดียว หรือหัวเดียว คำเดิมไม่มีใครค้นคว้าและสรุปได้แน่แท้ในความหมาย แต่จากการสังเกตบุคลิกของผู้คนของชุมชนนั้น เป็นคนนิสัยสนุกสนาน ร่าเริง มีความรู้ความสามารถในเชิงช่างทุกสาขา มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจโดยยึดพระคำภีร์แห่งพระพุทธศาสนามีความเชื่อในผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีปู่และย่า ผีน้ำ ผีป่า ผีภูเขา เข้าทรง มีหมอชาสมุนไพรรักษาโรคติดต่อเนื่องมาแต่อดีต

คนชาวเขาเผ่ามูเซอ มีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่เด่นชัดคือ การสนทนา คุยกันดูเสียงดัง เอ็ดตโลโกทั้ง เหมือนมีการถกเถียงทะเลาะวิวาท แต่ไม่ใช่เขาคุยกันธรรมดา ! แล้วหันมาคุยคนหัวเดียวบ้าง เวลาพบกันคุยกันเฉพาะในวงสนทนาเฮฮา จะสังเกตเห็นว่าจะได้ยินเสียงหัวเราะดังมาก ๆ ดังไปจนถึง ก่างกอง ดังไปจนถึงตีนด้า ดังไป 7 บ้าน 8 บ้าน หัวเราะดัง หรือใครหัวเดียวอย่างนั้น ไซ่หรือไม่ประการใด ช่วยกันพิจารณา...สวัสดี..... ปี่น้องชาว ใครหัวเดียว

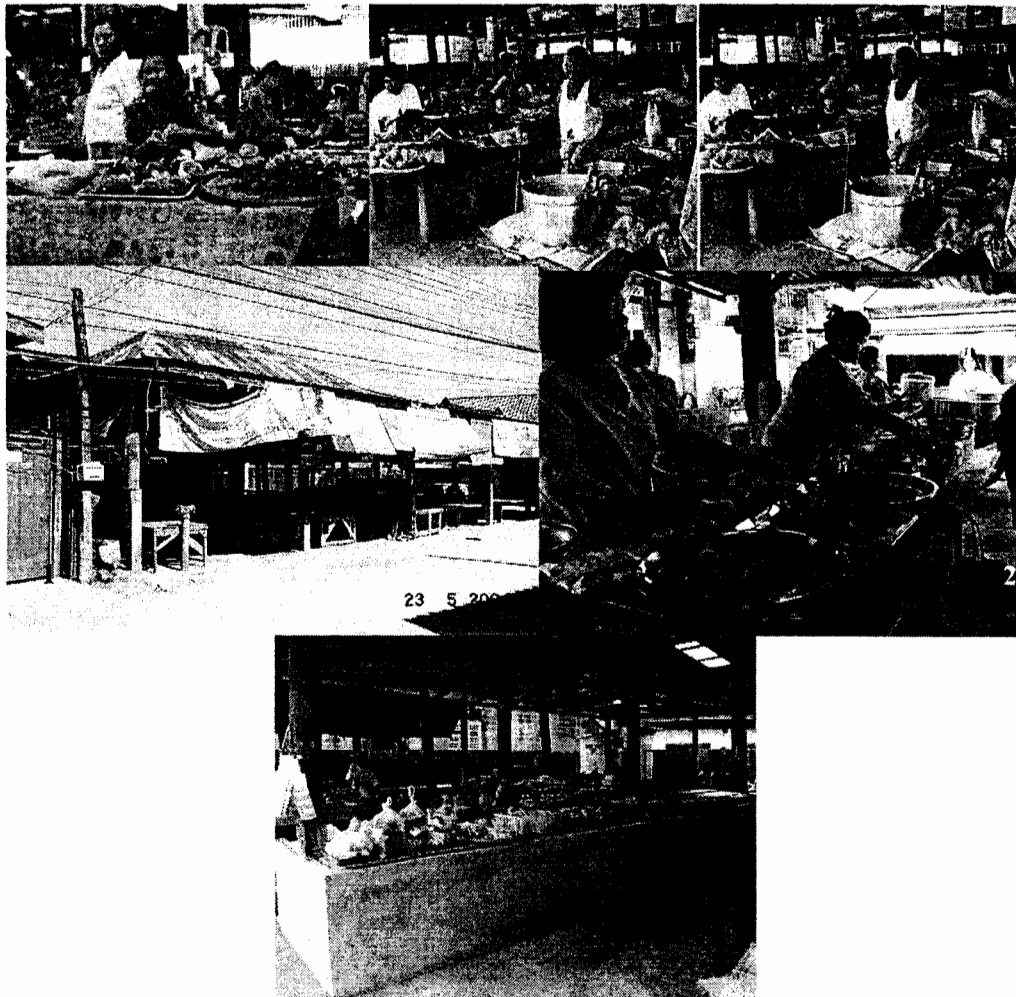
ภาพที่ 4.51 ลักษณะการปลูกต้นลำไยหน้าเรือนให้ร่มเงาและผลทุกปี และการเก็บ
กระเบื้องมุงหลังคาไว้สำหรับซ่อมแซมเมื่อเกิดรั่วซึม

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.52 ลักษณะเรือนพักอาศัยทรงปั้นหย่าขาสั้น ตำบลระแหง จังหวัดตาก
มุงกระเบื้องดินเผาฝากระดานพื้นไม้ ยกสูงพอพ้นน้ำท่วม

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.53 สภาพภาคมั่ว (ตลาดสด) ชุมชนเชียงทองก่อนปรับปรุงและหลังปรับปรุงให้มี
 มีสัญลักษณ์ดีขึ้น
 ที่มา : ถ่ายเมื่อ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2547 2 มิถุนายน 2547 และ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548
 หลังปรับปรุง

ชุมชนชาวะแหงซึ่งเรียกรวมถึง ชุมชนหนองหลวง (มอญ) ชุมชนหัวเคียด เกาะตาเถียร
 ไม้งาม ที่มีความสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มีแตกต่างกันบ้าง คือ
 หนองหลวงและชาวจีนในตลาด แต่นับถือศาสนาพุทธด้วยเช่นกัน จึงทำให้การผสมผสานนั้น ไม่มี
 ปัญหาในเรื่องสังคมโดยรวม แต่กลับเกี่ยวพันกันในเรื่องที่มีความที่มจุดเด่นของวัฒนธรรมที่ต่าง ๆ
 เช่น ชุมชนชาวมอญจะมีความชำนาญในด้านศิลปะ ดนตรี มโหรี และการทำภาชนะดินเผา ที่มี
 ความจำเป็นในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การผลิตกระเบื้องดินเผาบุหลังคา ปั้นอิฐมอญ และ
 ภาชนะหุงต้มทุกรูปแบบ ชุมชนชาวมอญหนองหลวงเป็นผู้ผลิตเพื่อบริการทั่วทั้งหัวระแหงและหรือ
 อาจจะลงเรือส่งออกไปยังท้องที่ห่างไกลได้ด้วยเช่นกัน ในยามต้องใช้เครื่องมือ มโหรีปี่พาทย์ ชุมชนมีไว้

ให้บริการตลอดบ้านเหนือบ้านได้ และยังสืบต่อมาจนปัจจุบัน มีผู้ชำนาญการด้านดนตรี ดังมีตัวอย่างเช่น ครูเทิน รวยริน ครูสอนดนตรี นายสมพงษ์ กลั่นจิต หรือครูชัน ศิลปินชื่อดังไปทั่วประเทศ เป็นคนในชุมชนที่มีเชื้อสายมอญทั้งสิ้น ในเดือนเมษายนสงกรานต์ยังมีการทำข้าวแช่แบบมอญอยู่บ้างบางส่วน แต่สังคมวัฒนธรรมเป็นแบบผสม โดยเฉพาะการคุกคามของวัฒนธรรมตะวันตกที่ทำให้หลาย ๆ สิ่งหลายอย่างขาดหายไปอย่างน่าเสียดาย แต่น่าจะพอมีหนทางในการที่จะฟื้นฟูอนุรักษ์พัฒนาขึ้นมาใหม่ได้ถ้ามีใครเริ่มทำให้เป็นตัวอย่าง

ดังนั้น ในอารัมภบทของวิถีชนในบทนี้จึงขอรวมพรรณนาไว้ในบทเดียวกัน ด้วยเหตุผลที่ว่า ง่ายต่อการเขียนอธิบายความ ด้วยเป็นชุมชนสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอันมีที่มาที่ไป แบบเดียวกันแยกกันไม่ได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นวิถีถิ่นท้องถิ่นเดียวกัน

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่โดดเด่นของเมืองระแหงนั้น คือ ความร้อนในฤดูแล้ง คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม โดยเฉพาะเดือนเมษายน จะร้อนจัดเทียบเคียงกับจังหวัดกาญจนบุรี คือ ประมาณ 40 – 45 องศาเซลเซียส ด้วยลักษณะทางธรณีวิทยา คือ บริเวณแถบเมืองตากฝั่งตะวันตกนั้นมีหินแกรนิต หินปูน หินอัคนีอยู่ใต้ผิวดินเป็นแนวยาวจนถึงอำเภอเถิน บางพื้นที่มีสันของหินแกรนิตลอยขึ้นอยู่บนพื้นดินก็มี ดังนั้น การสะสมความร้อนจากดวงอาทิตย์จึงมีมากกว่าบริเวณอื่น เมื่อเทียบกับเมืองกำแพงเพชร ซึ่งเป็นเมืองที่มีฝนตกชุกกว่า ดังมีคำกล่าวจวนติดปากของคนแถบนี้ว่า “ฝนตกเมืองกำแพงลมแรงเมืองตาก” ความร้อนของผิวดินจนทำให้น้ำระเหยในท่อเหล็กชุกกาไว้นั้น ร้อนมากต้องระมัดระวังในการใช้ชำระล้างร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้าทำภารกิจในห้องสุขา ชาวเมืองตากจะทราบเรื่องเหล่านี้ดี แต่ก็ยังโชคดีที่มีกระแสน้ำภูเขาขามคำคินจะพัดเอาความชุ่มชื้นอันพอมิบ้างพัดผ่านป่าดินเขา ข้ามแม่น้ำปิงมาทางตะวันออก ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนส่วนใหญ่ ทำให้คลายความร้อนลงไปได้ระดับหนึ่ง ก่อนที่จะมีพัดลมหรือเครื่องปรับอากาศ เมื่อ 40 – 50 ปีก่อนหน้านั้น ชาวบ้านจะต้องออกมานอนกลางนอกชาน เพื่อรับลม บางครั้งลมแรงมากจนทำให้มุ้งที่เหน็บอยู่ใต้เสื่อนั้นปลิวออกมาได้โดยง่าย เรือนจึงมักหันหน้าทางออกสู่อ้อมน้ำปิง

สมกับการที่ได้รับตั้งภูมินามชาวเมืองมาแต่อดีต ไม่ผิดเพี้ยน ซึ่งอาจต้องแปลความหมายจากตำนานพระนางจามเทวี เมื่อเดินทางเข้ามาเมืองตากที่ว่าตากผ้ามาตลอดทางนั้น ต้องเปลี่ยนเป็นว่า ถึงเมืองตากไม่ต้องตากผ้า ผ้าก็แห้งได้ ดังเช่น เมื่อ 40 ปีที่แล้วชาวเมืองตากยังคงใช้แม่น้ำปิงอาบชำระล้างร่างกายกันตลอดแนวลำน้ำ หลังอาบน้ำเมื่อเดินทางหาทรายขามมากระยะหนึ่งพอถึงบ้านผ้าที่เปียกนั้นแห้งพอดีไม่ต้องตาก ดังนั้น เรือนโบราณทุกเรือนจะมีชานกว้างไว้ทำกิจกรรมตามวิถีของชนโบราณทั่วไป เช่น มีไว้เป็นที่รับรองแขก ในเวลาเทศกาลงานบุญต่าง ๆ แล้วและพิเศษกว่าเมืองอื่น ๆ คือเป็นที่นอนยามหน้าแล้งด้วยเช่นกัน

การเดินทาง โดยรถยนต์ผ่านเมืองตากนั้น ควรระวังหม้อน้ำระบายความร้อนของรถยนต์ ควรตรวจสอบก่อนเข้าเมืองตาก ซึ่งเป็นพื้นที่รับร้อนอยู่ราว 40 กิโลเมตร คือจากเมืองตากถึง ทางแยกเข้าเขื่อนภูมิพล คือ จะมีรถยนต์เสีย เครื่องไม่ติดเป็นประจำทุกปี จึงทำให้เจ้าของร้านค้าริมถนนแถบบ้านตากหรือทางแยกเขื่อนจะต้องเตรียมสายยางน้ำ หรือตั้งน้ำไว้บริการให้กับประชาชนผู้รับเคราะห์ ช่วงเดือนเมษายนของทุก ๆ ปี ดังนั้น เพื่อความไม่ประมาทควรมีน้ำใส่ แกลลอนหรือขวดพลาสติกใหญ่บรรจุน้ำไว้ท้ายรถสัก 2 – 3 ขวดก็จะเป็นการดี โดยเฉพาะรถยนต์ที่มีอายุเกิน 3 – 4 ปี จะมีหินปูนเกาะอยู่ในช่องแผลงระบายความร้อน

จากข้อมูลของสำนักงานทะเบียนราษฎร์เทศบาลเมืองตาก ได้สรุปสภาพทั่วไปของจังหวัดตากไว้ ดังนี้

เทศบาลเมืองตากตั้งอยู่ในเขตตำบลระแหง อำเภอเมืองตาก ซึ่งอยู่ในภาคเหนือตอนล่าง อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปตามถนนสายเอเชีย หมายเลข 1 ระยะทาง 421 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 7,272 ตารางกิโลเมตร (เป็นพื้นที่แม่น้ำปิงประมาณ 3 ตารางกิโลเมตร) มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อดำบลไม้งาม
ทิศใต้	ติดต่อดำบลวังหิน
ทิศตะวันออก	ติดต่อดำบลน้ำร้อน
ทิศตะวันตก	เป็นแม่น้ำติดต่อดำบลป่ามะม่วง

ประชากร

จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองตากมีทั้งสิ้น 20,964 คน แยกเป็นชาย 10,241 คน หญิง 10,723 คน

จำนวนครัวเรือน 6,502 หลังคาเรือน

ความหนาแน่นของประชาชนต่อพื้นที่เฉลี่ย 4,907.30 คน/ตารางกิโลเมตร

ความหนาแน่นของบ้านต่อพื้นที่ 1,522 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร (ค่อนข้างหนาแน่น)

ตารางที่ 4.1 จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองตากย้อนหลัง 3 ปี

ประชากร	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546
ชาย	10,344	10,285	10,257
หญิง	10,823	10,754	10,748
รวม	21,167	21,039	21,005

ที่มา : www.tessabantak.go.th/Government6/test6.htm

ดังนั้น ชุมชนเมืองแห่งประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเมืองระแหง แขวงเมืองตาก ยังคงรักษามรดกสรรพศาสตร์แห่งภูมิปัญญา รากเหง้าของจิตวิญญาณท้องถิ่น ถึงแม้ว่าจะถูกผลกระทบของการพัฒนาบ้านเมืองบ้าง ยังไม่เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวมเท่าใดนักด้วยภายใต้ ความเป็นตัวตนชนชั้นผู้สงวนรักษาปรัชญาแห่งความเป็นมนุษย์ในภูมิภาคตะวันออกอย่างเหนียวแน่น เพียงแต่การทำความเข้าใจในภาครัฐควรที่จะสนใจและระมัดระวังต่อการบริหารราชการปกครอง พัฒนาไปในทางที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ ยกย่องเชิดชูให้ความรู้ความเข้าใจกับผู้อยู่อาศัยในแต่ละชุมชนตามกาลเวลาหรือหลงลืมไม่สืบเนื่องดังปัจจุบัน

ในความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เมืองระแหง ซึ่งมีทั้งมอญ จีน ไทยยวน และไทยกลาง ได้สืบสานสะสมผสมกลมกลืนกันมาแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แสดงความเป็นตัวตนอย่างเด่นชัด จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงอันควรที่จะขยายผลการพัฒนาทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณของภาครัฐและชุมชน ปลุกจิตสำนึกให้เกิดความรักในมรดกอันเป็นแก่นสารรากเหง้าของตนสืบต่อไป

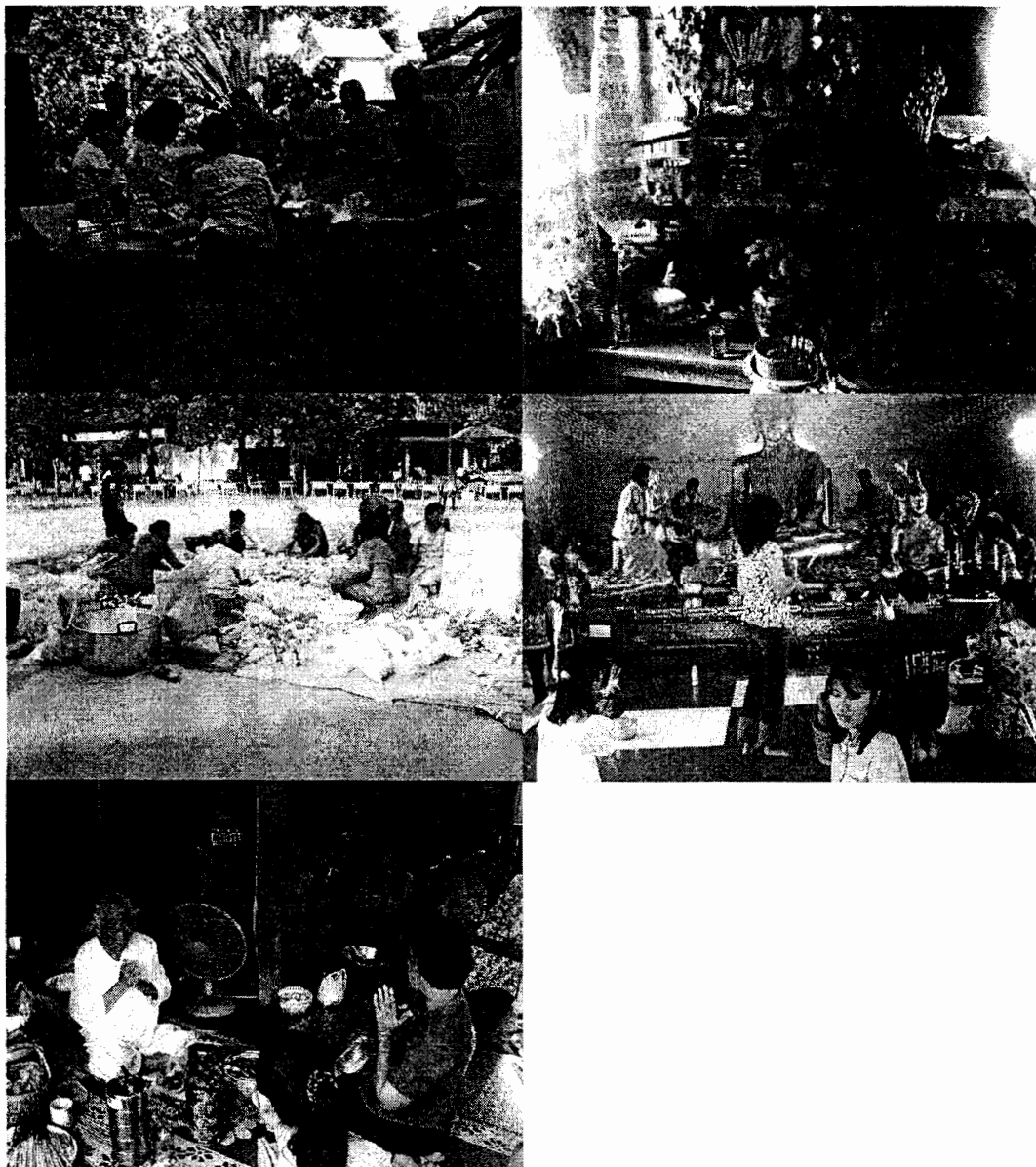
คำเตือนสำหรับผู้พักอาศัย ในการปฏิบัติตนตามคำเตือนเพื่อที่จะให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขร่มเย็นและปลอดภัย เขียนเป็นภาษาล้านนา ด้านหนึ่งและแปลเป็นภาษาไทยกลางด้านซ้ายมือของประตูเข้าห้องนอน สมาชิกในเรือนได้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจึงทำให้มีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขมาจนถึงปัจจุบัน นายผู้ครอบครองเรือนปัจจุบัน ปู่ทางภรรยาเป็นผู้สร้าง

ภาพที่ 4.54 ลักษณะท่าขนดและกาแลในความเชื่อหรือถูกเล่นหักกลของพม่าให้ใส่ไว้ยอจ้ว
เพื่อให้รู้ว่าเป็นคนไทยญวน แต่มีเหตุผลในความงามในหลักของการออกแบบ
ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ

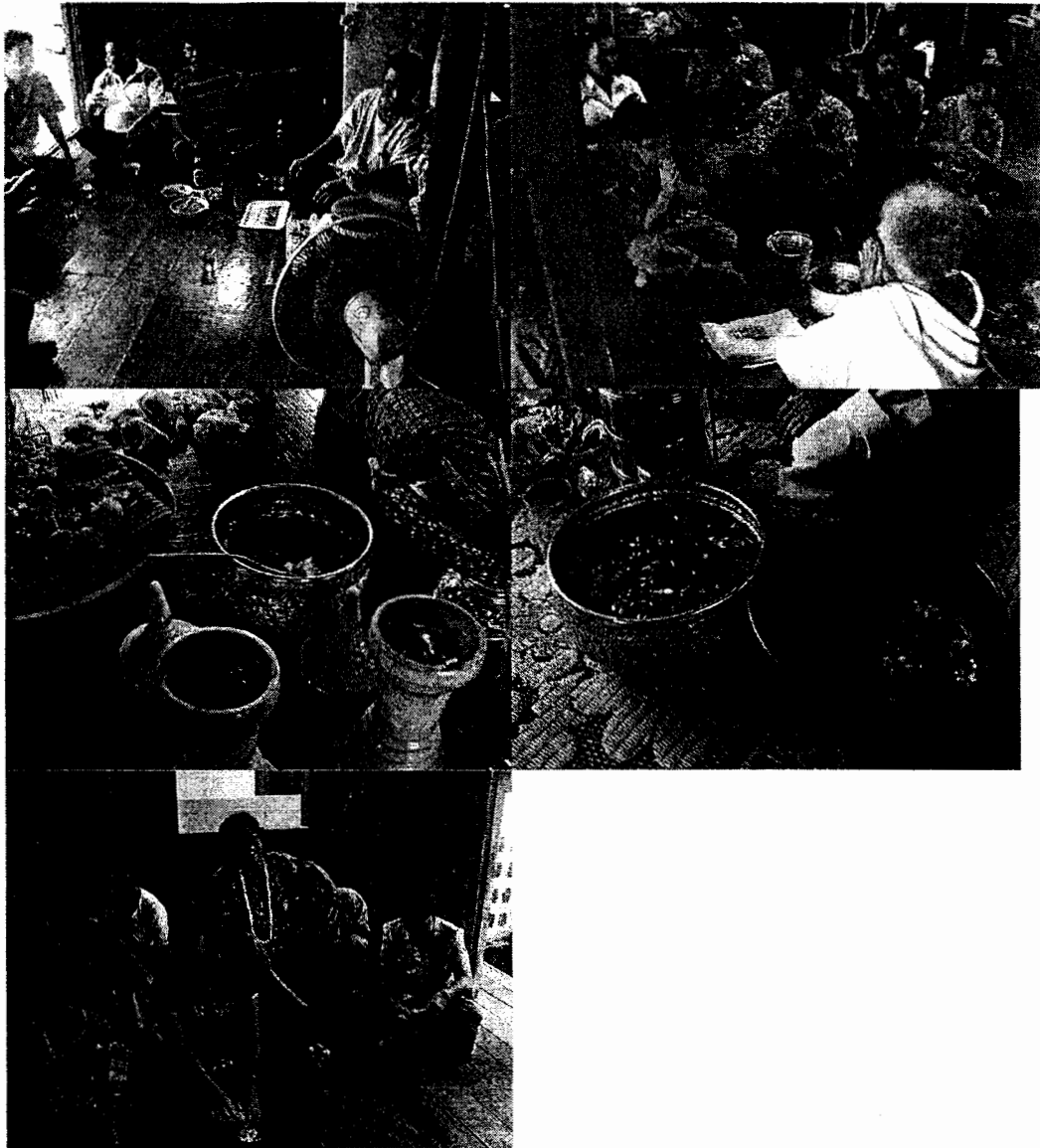
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ในความเชื่อของคนชนบท ห้ายนต์ คือ วัตถุศิลปะ ในความเชื่อของการแสดงในขอบเขต
หรือเขตหวงห้าม หรือแสดงไว้ซึ่งเขตเป็นส่วนตัว ผู้อื่นจะถูกลำมิได้ ถ้าผู้ใดถูกลำพลังยนต์หรือยนต์
จะแสดงอิทธิฤทธิ์ทำให้ผู้ถูกลำนั้นหมดพลังอำนาจ ถ้าในปราสาทราชวัง ห้ายนต์จะไว้ในห้องเก็บ
สมบัติ เพื่อป้องกันเข้าขโมยทรัพย์สินยนต์ ดินยนต์ ฟ้ายนต์อำนาจและข่มผู้ไม่หวังดีต่อบุคคลและ
ทรัพย์สินรูปร่างจะแตกต่างกันไปตามฐานะแต่ห้ายนต์ชุมชนชนบทนี้ คือ ห้ายนต์ของชาวบ้าน จึงมี
ลักษณะไม่วิจิตรพิสดารแต่อย่างใด เป็นการแสดงถึงการสืบสานความเชื่อนี้ต่อกันมานานนับปี 100
ปีขึ้นไป ซึ่งหาดูได้ยากในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ามีแห่งเดียวในเมืองตาก ในเมืองเหนือ เช่น
เมืองเชียงใหม่ ลำปาง อาจหาดูได้ในพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้เก็บรวบรวมไว้ให้ได้ศึกษา แต่ใน
ชุมชนเชียงทองนั้นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Life Museum)

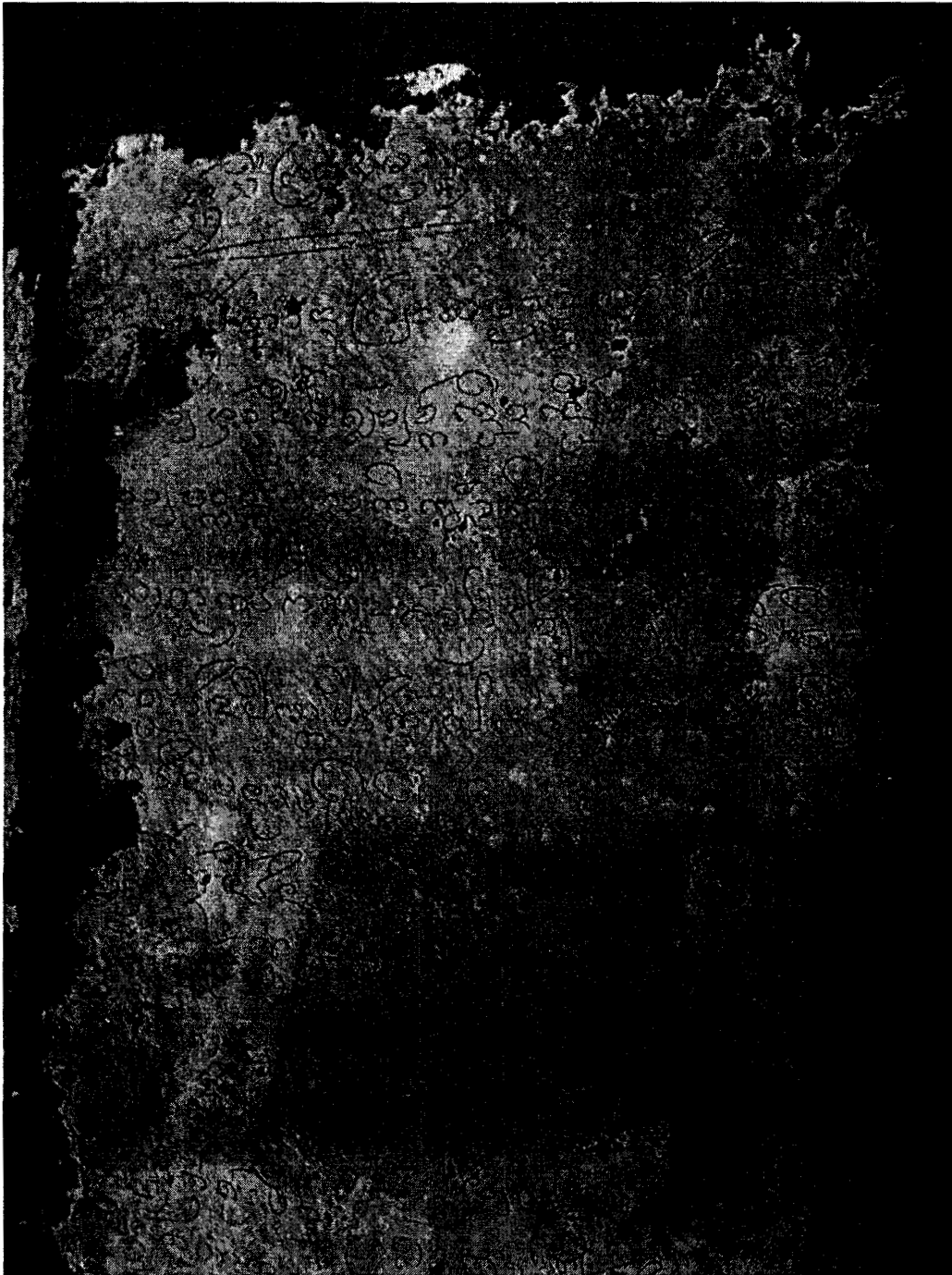
ภาพที่ 4.55 ลักษณะการยัดมัน ถัดมันในขนบธรรมเนียมประเพณี ปีใหม่เมืองหรือ เทศกาลสงกรานต์ของทุกปี ชุมชนยังคงทำบุญตักบาตร พาลูกหลานมา กราบไหว้พระเพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิต โดยเฉพาะญาติพี่น้อง ลูก หลาน ที่มา จากต่างถิ่นนำบุญกระดุกบรรพบุรุษ บั้งสกุล รดน้ำคำหัว ของขมาลาไทย ขอพร จากปู่ ย่า ตา ยาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ เป็นประจำทุกปี

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2548

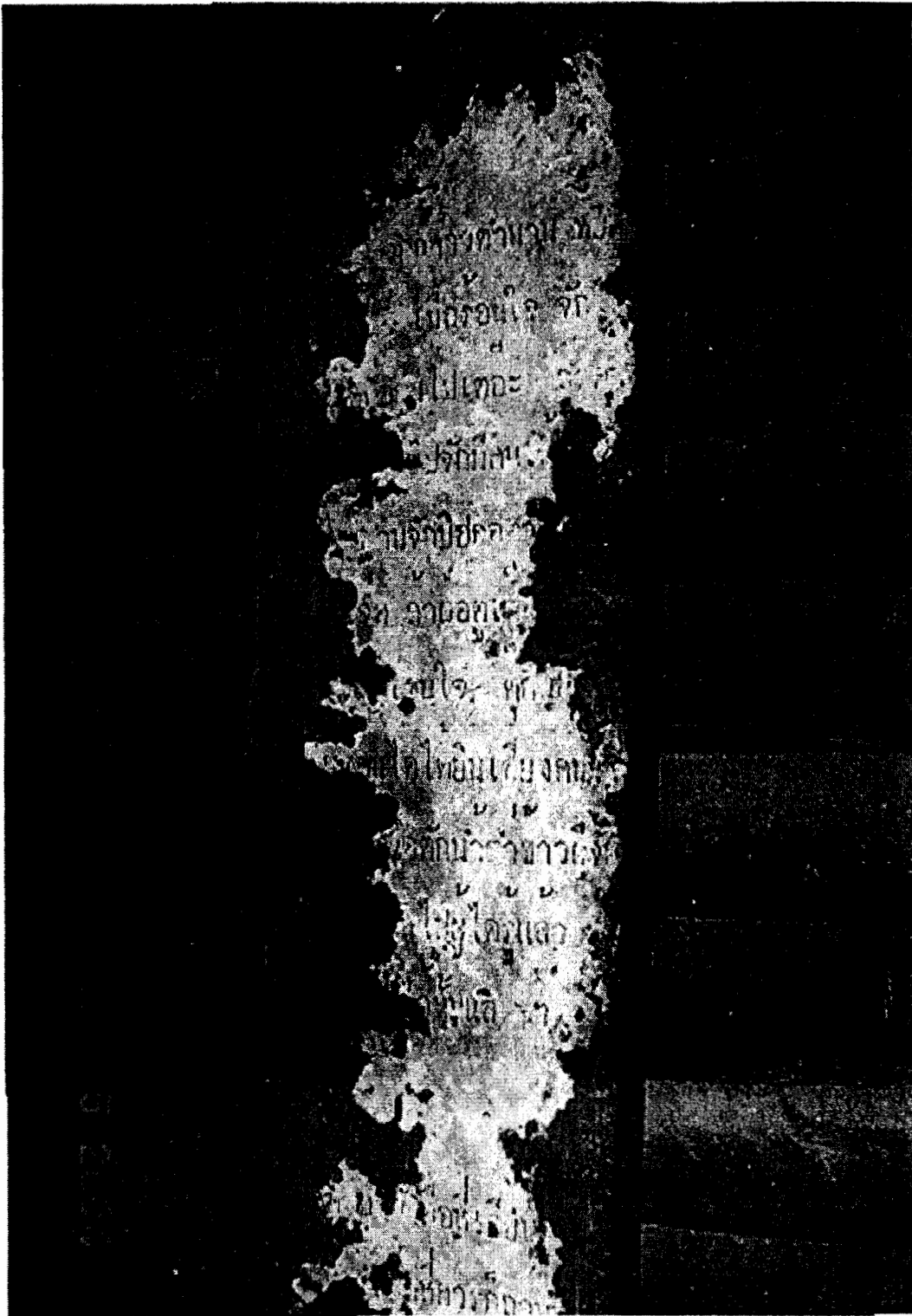
ภาพที่ 4.56 ภูมิปัญญาแห่งน้ำส้มป่อย มะกูดเผา ดอกมะลิหอมในการประกอบพิธี เป็นที่มาของคำว่ารคน้ำคำหัว ด้วยน้ำส้มป่อยอันจะทำให้ผสมหอมนุ่ม ยางจากส้มป่อย ช่วยชโลมหนังศีรษะขจัดรังแคแก้คัน หรืออีกหลายอย่าง ควรที่จะศึกษาให้ได้ในรายละเอียดต่อไป นอกจากความเชื่อโบราณในเรื่องทุกข์ โศกโรคภัยต่าง ๆ เพียงอย่างเดียวไม่ได้การใช้ประโยชน์ขานเรือนหรือขานโถง จึงยังคงใช้ประโยชน์คู่ชีวิต คู่วิถีแห่งไทยต่อไป

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2548

ภาพที่ 4.57 คำสอนการปฏิบัติตนให้มีชีวิตอยู่บนเรือนอย่างมีความสุขควรที่จะบันทึกเป็นคำ
ศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยเตือนให้ผู้อยู่อาศัยบนเรือนอย่างประมาทและมีความรักสามัคคี
กันตลอดไปเป็นภาษาอักษรเมือง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.58 คำแปลเป็นภาษาไทยกลาง ตัวพิมพ์ติดอยู่ฝาเรือนด้านขวาประตูห้องนอนที่
มีห้ายนต์แปลให้เข้าใจง่ายสำหรับคนรุ่นต่อมาได้ฟังปฏิบัติ
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.59 ภาพเก่าเจ้าแม่นางนกเอี้ยงพระมารดา
พระเจ้าตากสินมหาราชที่เคารพนับถือของ
ชุมชนคนระแหงสืบต่อมา

ที่มา : ภาพถ่ายในบ้านเรือนชุมชนตรอกบ้านจีน

ภาพที่ 4.60 ภาพเก่าเจ้าของเรือนริมทำน้ำ
หน้าบ้านตรอกบ้านจีนนานกว่า
50 ปี

ที่มา : ภาพถ่ายในบ้านเรือนชุมชนตรอกบ้านจีน

ภาพที่ 4.61 บรรยากาศริมน้ำปึงยามเย็น

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.62 สภาพแม่น้ำปึงมีผู้คนลงเล่นหาดฝั่งตะวันตก

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ภาพที่ 4.63 ลักษณะหอไตรกลางน้ำที่รอคอยการบูรณะและกุฎิพระทรงไทยกลางคู
 ทรุดโทรมแต่ยังใช้งานได้จนถึงปัจจุบันรอการบูรณะเช่นกัน
 อันยังสูงค่าของความงามในสถาปัตยกรรมไทย

ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 4.64 บรรยากาศหนองน้ำมณีบรรพต

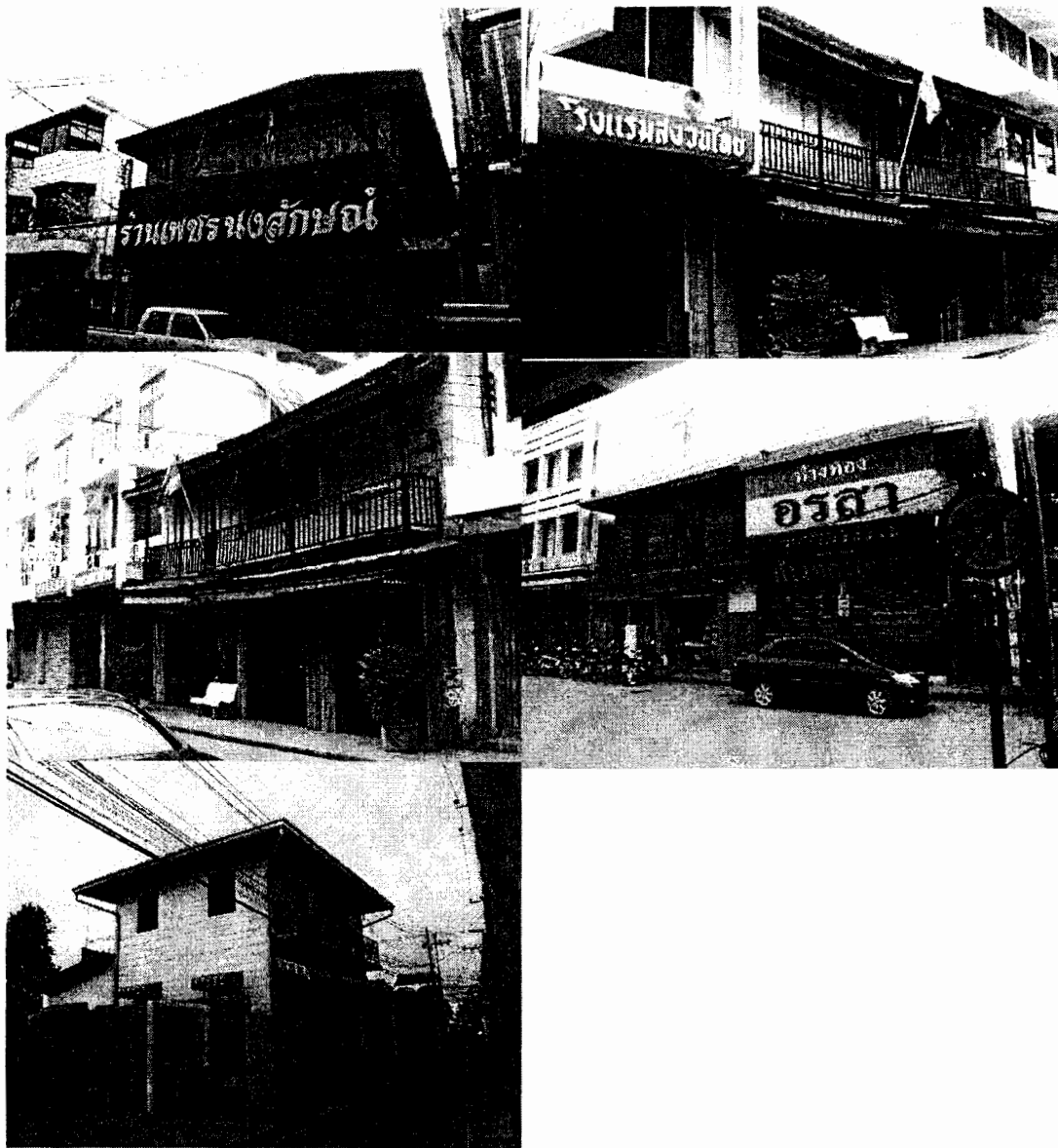
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 4.65 หนองมณีบรรพตหนองน้ำธรรมชาติมาแต่อดีตกาล

เป็นแหล่งสะสมอาหารของชุมชนมาแต่อดีตพัฒนาให้เป็นที่พักผ่อนตัด
วงจชีวิตสิ้นเชิง

ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 4.66 ลักษณะเรือนโรงค้าขายในย่านตลาดระแหงที่ยังคงความมีเอกลักษณ์
 อย่างเหนียวแน่นมั่นคงของตัวตนในอดีต เช่น โรงแรมสงวนไทย
 ยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งความดั้งเดิมในอดีต

ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2548

ภาพที่ 4.67 ลักษณะตลาดเมืองระแหง ที่ได้รับสมญานามเมืองอาหารอร่อย
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มกราคม พ.ศ.2548

บทที่ 5

วิเคราะห์รูปแบบภูมิปัญญาการจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนพักอาศัย เรือนกำขาย และข้อเสนอแนะ

คนโบราณมีวิถีชีวิตในการออกแบบในการจัดพื้นที่ใช้สอยได้อย่างมีภูมิเกณฑ์ อันได้จากฐานของวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและหน้าที่ใช้สอยของแต่ละส่วนของเรือน จึงทำให้ได้รูปแบบในส่วนต่าง ๆ ของเรือนอย่างลงตัว ในหลักของการออกแบบทางสถาปัตยกรรมเรือนเป็นรากฐานวิชาความรู้ให้ชนรุ่นหลัง ได้ไว้ศึกษาสืบต่อมาหรือนำมาพัฒนาให้เป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ ภูมิสถาปัตยกรรม ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังใช้ความเชื่อที่ดูเหมือนไม่มีเหตุผลมาประกอบการพิจารณาการกำหนดทิศทาง ตำแหน่งของห้องของเรือนแต่ละส่วน ได้อย่างดียิ่ง เป็นสถาปัตยกรรมของชุมชนที่ไม่ใช่สถาปนิกคนใดคนหนึ่ง เป็นผลงานสถาปัตยกรรมที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติความต้องการพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่อยู่ร่วมกันทั้งคนและสัตว์เลี้ยงใช้งานและสัตว์เลี้ยงดูเล่นแต่มีประโยชน์ร่วมกันทั้ง หมู หมา กา ไก่ วัว ควาย รวมกันอยู่ในบ้านอย่างด้อยที่ด้อยอาศัยซึ่งกันและ กันมายาวนานมีการปรับปรุงแปรเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมจนถึงปัจจุบันอันพอที่จะสรุปได้ดังนี้

จากการวิเคราะห์ตารางพื้นที่ใช้สอยเรือนพักอาศัย ที่เป็นกรณีศึกษาเลือกแบบเจาะจงเรือนที่ยังมีลักษณะดั้งเดิมมากที่สุดเลือกศึกษาแต่ละชุมชน ตลอดแนวริมน้ำปิงจากตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ ถึง ตำบลหัวเดียค อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก จำนวน 17 หลังคาเรือน จึงวิเคราะห์ได้ว่า ยังคงมีพื้นที่ทางสังคมมากที่สุดคือ ห้อง โถง คือมีพื้นที่ถึง 32.47 เปอร์เซ็นต์และชาน 23.70 เปอร์เซ็นต์ ในส่วนของโถงนั้น แต่ก่อนเป็นส่วนของชานหรือนอกชานที่ไม่มีหลังคา เป็นชานเปิดโล่ง แต่ด้วยในเวลาต่อมา สภาพการใช้งานไม่มีความจำเป็นด้วยเดิมนั้นมีไว้สำหรับ ตากผลิตผลอันเกี่ยวกับการถนอมอาหาร ซึ่งจำเป็นต้องมีชานพื้นที่มากสำหรับตากข้าว ตากพริก ตากปลาแห้ง ตากถั่วงา หรือสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งต่อมากิจกรรมดังกล่าวไม่มีความจำเป็นต้องใช้

ภาพที่ 5.1 ลักษณะนอกชานที่ได้มุงหลังคาปรับเป็นโถงเอนกประสงค์ในเรือนพักอาศัย
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ตารางที่ 5.1 แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนพักอาศัย

เรือนพักอาศัย	พื้นที่ (ตารางเมตร)	พื้นที่/เรือน (ตารางเมตร)	ร้อยละของพื้นที่
ห้องโถง	594.59	34.98	32.47
ระเบียง พาไล	151.19	8.89	8.26
ชาน	433.99	25.53	23.70
ห้องนั่งเล่น			
ห้องรับแขก	87.00	5.12	4.75
ห้องนอน	305.01	17.94	16.66
โถงแต่งตัว			
ครัว	105.28	6.19	5.75
เก็บของ	38.83	2.28	2.12
ห้องบันได	1.54	0.09	0.08
ทางเดิน	18.00	1.06	0.98
ห้องน้ำ	44.69	2.63	2.44
อเนกประสงค์	51.00	3.00	2.79
รวม	1831.12	107.71	100.00

ด้วยสภาพการใช้ชีวิตได้เปลี่ยนไปเป็นการซื้อจากตลาดเป็นส่วนใหญ่และประกอบกับความต้องการพื้นที่ใช้สอย เช่น เลี้ยงดูลูกหลานเพิ่มมากขึ้นจากเดิม จึงได้ทำการต่อเสาดิดตั้งอะเส จันทัน แป้ และมุงหลังคาถิ่นแฉดถิ่นฝน ด้วยความจำเป็นดังกล่าว ชาน จึงกลายเป็นส่วนโถง มีหลังคา ซึ่งทำให้ตอบสนองความต้องการการใช้ชีวิตวิถีชนคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีเหตุและผล บางเรือนยังคงเป็นที่เก็บรถจักรยานยนต์ ด้วยมีความปลอดภัยกว่าการจอดใต้ถุนเรือน โดยทำทางลาดกว้างพอนำรถจอดเครื่องขึ้นเรือน โถงยังสามารถกั้นห้องเล็ก ๆ ไว้ให้ลูกหนุ่มนอนได้ด้วยเช่นกัน บางเรือนยังคงแบ่งพื้นที่ชานไว้ตามเดิมด้วยยังพอจะมีประโยชน์ได้ เช่น มีไว้สำหรับ ตาก ผึ่ง เสื้อผ้า ที่นอน หมอน มุ้ง หรืออาจจะมียาอาหารแห้งได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นชานยังมีความจำเป็นอยู่ต่อไป โดยเฉพาะชนชาวชนบท และชนชานเมืองด้วยเช่นกัน ที่ยังคงมี

ชีวิตอยู่ร่วมสมัยโลกาภิวัตน์ปรับแต่งวิถีชีวิตให้อยู่ร่วมกับกลืนอายชนบทได้ โดยไม่ทิ้งความเป็นรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ดีงามแห่งวิถีไทย

ดังนั้นชนโล่งหายไปครึ่งหนึ่งของมิติสถาปัตยกรรมเรือนไทย ปรับแต่งโครงสร้างไม้ อย่างค่อย ๆ โดยใช้ไม้จากแหล่งต่าง ๆ รอบบริเวณบ้าน ส่วนใหญ่มุ่งด้วยสังกะสี ซึ่งราคาถูก และเบา รับความร้อนมากกว่ากระเบื้องลอนชนิดต่าง ๆ แต่ด้วยบริเวณนั้นไม่ตีฝาปิดกันลม ประจำถิ่น หรือลมจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ ในฤดูร้อนห้าหกเดือนจะพัดผ่าน จึงทำให้ใช้ประโยชน์ได้ดี บางเรือนทำฝาแบบโปร่ง ซึ่งจะได้ประโยชน์สองด้านคือป้องกันขโมย และฝนสาดได้ในฤดูฝน

กิจกรรมทางสังคมบนชานยังเกิดประโยชน์ได้เช่น งานแต่งงาน งานบวช ทำขวัญ เรียกขวัญ เชิญคนไข้ หรืองานศพ แต่ก็ด้วยความเชื่อหรือความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเปลี่ยนไป งานศพจึงจำเป็นต้องนำไปทำพิธีสวดพระอภิธรรมในวัด ซึ่งมีความสะดวกกว่า ไม่ต้องขนเครื่องใช้ จากวัดมาบ้าน แล้วขนกลับเป็นการเตรียมเครื่องบูชาพระพุทธพระธรรม เป็นเรื่อง เป็นงาน ทั้งสิ้น การเตรียมอาหารเลี้ยงญาติพี่น้องและถวายภัตตาหารพระจัดการได้โดยมีผู้รับจัดทำให้ เหม่าจ่ายกันตามรายการตกลงว่าจะมีอะไรบ้างเท่าไร ไม่เป็นการมานั่งขูดมะพร้าว ตำน้าพริก ตักน้ำ ล้างถ้วยล้างชามสารพัดตลอดงาน คอยจัดการลำดับพิธีกรรมลำดับงาน และเตรียมเงินไว้ อย่างเดียว

ภาพที่ 5.2 แสดงลักษณะกิจกรรมงานสวดพระอภิธรรมในวัดที่สะดวกกว่าการจัด
ในบ้านของชุมชนชาวลุ่มน้ำปิง ตำบลวังยาง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2546

จากเหตุดังกล่าวจึงทำให้ความรักความสามัคคี การแสดงออกของความรักใคร่ผูกพัน เอื้ออาทร รื้อนใจกัน ที่ดั่งงามแต่เดิมขาดหายไปอย่างน่าเสียดาย ซึ่งรุกรามหรือเปลี่ยนเข้าสู่ชนบทมากขึ้น ทุกวัน ด้วยสังคมเปลี่ยนแปลงไป จากวิถีแห่งความอบอุ่นอยู่กันอย่างเศรษฐกิจพอเพียง กลับกลายเป็นทุกคนต้องดิ้นรนชวนหาหาแต่เงิน และทรัพย์สินสมบัติวัตถุเป็นที่ตั้ง ด้วยอ้างแหล่ง งานในชุมชนไม่สามารถรองรับคนวัยหนุ่มสาวได้จึงแยกย้ายมุ่งหน้าเข้าเมืองใหญ่ เพื่อหางานทำ ที่มีรายได้แน่นอน จึงเป็นเหตุปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้แรงงานในระดับครัวเรือนขาดหายไป พร้อมทั้งในระดับชุมชนด้วยเช่นกัน ดังเช่นชุมชนบางแก้ว คลองขลุง เป็นต้น ผู้คนที่อยู่เฝ้าบ้านเรือน จึงมีเฉพาะผู้สูงอายุและเด็ก เฝ้าเรือน ลูกหลานนานครั้งจะกลับมาบ้าน สภาพสังคมเช่นนี้ยังคง เป็นอยู่ตลอดชุมชนที่เข้าศึกษาริมฝั่งแม่น้ำปิง แต่ยังคงมีอยู่บ้าง โดยเฉพาะชนบทที่ห่างไกลเมือง และหรือตามที่มีความเชื่อแบบเดิมที่ยังคงทำพิธีสวดพระอภิธรรมศพในบ้านด้วยความยึดมั่นว่า ดวงวิญญาณผู้ตายนั้น ยังคงวนเวียนอยู่กับครอบครัว ความอาลัยอาวรณ์ของทุกคนในครอบครัว ยังไม่ได้สูญสิ้นไปในทันทีที่สิ้นชีพิตักษัย และยังคงมีความเชื่อแบบเดิมอยู่กับบุคคลรุ่นเก่า ที่เคย บอกกล่าวไว้ให้กับลูกหลานว่า “เมื่อญาติอายุเฒ่าเอาไปไว้ที่วัด เพราะกลัวผี” นั้นหมายถึงสมองได้ บันทึกภาพและเหตุการณ์ที่ได้เคยพบเห็นงานศพที่ไว้วัดอันมีความหมายว่าโคดเคี้ยว เคี้ยวคาย หลังจากพิธีสวดพระอภิธรรมแล้วสัปเหร่อจะรีบมาปิดประตูเหล็กและปิดไฟในศาลาทันที อันมี นัยสำคัญของความอ้างว้างทอดทิ้งกันตั้งแต่วันแรกที่สิ้นใจ ไปเพียงไม่ทันข้ามคืน

ภาพที่ 5.3 ลักษณะการจัดงานสวดอภิธรรมใน เรือนรุ่นใหม่ที่มีโถงเอกประสงค์ น้อย คู่กับแคบในเวลาที่มีกิจกรรม ทางสังคม

ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2540

ดังนั้นยังพบบ่อยอยู่บ้างกับชุมชนในลักษณะนี้ ที่ต่างก็มีความเชื่อและเหตุผลกันต่าง ๆ นานา มักจะมีกรณีถกเถียงกันอยู่บ่อยครั้ง เมื่อมีเหตุผู้เสียชีวิตและตกลงกันไม่ได้ว่าจะนำศพไปไว้ที่ใด บ้านหรือวัด ในความคิดของคนรุ่นใหม่มักตอบทันทีว่า ไว้วัดดีกว่า บางครั้งตกลงกันไม่ได้จึงต้องพึ่งพระสงฆ์ตัดสินบ้างก็มี

ดังนั้น ขาน หรือ โลง จึงยังมีประโยชน์นอกนั้นดี ตามเดิมที่บรรพบุรุษได้ออกแบบไว้ อย่างพอเหมาะพอดี คือ พระสงฆ์ แทนพระธรรม และโลงศพ จะตั้งอยู่บนพื้น พาไลหรือระเบียงยกระดับ แยกและญาติพี่น้องจะนั่งพับเพียบ บนเสื่อ ที่ขานและโลงจะจัดเตรียมชุดรับแขก มาไว้บ้างสำหรับแขกผู้ใหญ่ ในชุมชนหรือผู้มาเป็นเจ้าภาพในการสวดพระอภิธรรม เช่น ส.ส., ส.ว., กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, นายก อบต./อบจ. เท่านั้น ที่จะได้นั่งเก้าอี้รับแขก และคู่มือไม่ขัดประเพณี เท่าใดนัก จึงพออนุโลมได้ในเรื่องนี้ด้วยพื้นฐานการเคารพผู้ใหญ่

คุณค่าของขานและโลงในยามปกติ ในชีวิตประจำวัน จึงมีค่ามากยิ่งขึ้น เป็นที่อยู่ ที่นอนของคนสูงอายุ และห้อยเปลเลี้ยงหลาน ด้วยมีพื้นที่กว้างพอที่จะแกว่งไกว และเก็บห้อยกับเสาเมื่อเลิกใช้ ยังเป็นที่รับแขกหรือญาติพี่น้องที่มาเยี่ยมเยียนได้สังสรรค์ หรือ ร่วมรับประทานอาหารกันได้กลุ่มใหญ่ได้อย่างสะดวกสบายและอบอุ่น ไม่ต้องใช้เครื่องปรับอากาศให้สิ้นเปลือง

ภาพที่ 5.4 ลักษณะขานหรือเรือนเอนกประสงค์ และลักษณะเรือนที่มีวิถีเปลี่ยนแปลง
ไปจากความเจริญเครื่องมือไปทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2535

จากแบบสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าสนับสนุนเหตุผลนี้ได้เมื่อถามว่าจะรื้อเรือนไม้แบบเดิมนี้หรือขาย จากตารางวิเคราะห์ 82.60 เปอร์เซ็นต์ว่าไม่ขาย มีเพียง 17.30 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่คิดจะย้ายหรือจะขาย นั่นเป็นคำตอบจากผู้อยู่บนเรือนที่สูงอายุเท่านั้นสุขสบายเพียงใด และไม่ยากเดือดร้อนใน อันที่จะต้องไปกู้หนี้ยืมสินใครมาซ่อมเรือนครั้งละหลายหมื่น ดังเช่นคำตอบในแบบสัมภาษณ์เช่นกัน ที่ตอบว่า ไม่ขอกู้เงินแบบเอื้ออาทรมาซ่อมเรือนซึ่งมีถึง 44.10 เปอร์เซ็นต์

จึงเป็นการสรุปได้ว่าชานและโถงนั้นยังคงมีอยู่ต่อไปในเรือนลักษณะชาวบ้านชนบท ซึ่งยังมีอีกมาก และจากการที่ได้เข้าไปสำรวจพื้นที่โถงและชานจะมีพื้นที่เฉลี่ย 56.17 เพอร์เซ็นต์

ห้องนอน ของเรือนไทยพักอาศัยจะจัดไว้อย่างพอเหมาะไม่ใหญ่นักมีพื้นที่โดยเฉลี่ย 16.66 เพอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมดที่ได้จัดไว้พอที่จะนอนกันได้ทั้งครอบครัว 3-4 คน และเก็บสมบัติ ที่มีค่าที่นานครั้งจะได้ใช้เช่น ถ้วย ชาม ถาดหรือหม้อทองเหลือง ถ้วยชามที่มีไว้ใช้เฉพาะงานพิธี กิจกรรมพิเศษในครอบครัว และหีบเก็บเสื้อผ้า พับและห่อด้วยผ้าบางมัดพับอีกครั้งในหีบมีทั้ง หีบหวาย หีบไม้สัก จนกระทั่งหีบเหล็ก และทำตู้ไม้สักบานกระฉก กรอบไม้แบบตะวันตก ที่ฝรั่ง ทำเป็นตัวอย่างให้เห็น และคนไทยจึงได้ทำตาม รวมทั้งเก้าอี้นั่งแบบต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 5.5 ลักษณะห้องบนเรือนไทยโบราณที่มีฐานะมีทรัพย์สินสมบัติ เก็บไว้ในห้องมากและลักษณะช่องปฏิญูด ในเรือน ขนาดพอเหมาะกับการใช้งาน ทั้งการเก็บกวาดทำความสะอาดตัวเรือนด้วยจะดีขอพระณีประตุ

ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2540

ในห้องนอนจะมีช่องลม ช่องแสง ได้คอสองหรือได้หลังคามาส่วนหนึ่ง และมีหน้าต่าง เพียง 1-2 บาน เท่านั้น ซึ่งไม่มีความจำเป็นมากนัก ด้วยในเวลากลางคืนจำเป็นต้องปิดลงกลอน กลอนคาน และกลอนกบ ทำด้วยไม้ สอดในช่องอัดให้แน่นอย่างปลอดภัย จะใช้บ้างเมื่อกลางวัน ในขณะที่เข้ามาหาของใช้ ธรรมดาอยู่ด้านบนช่องลมที่บางเรือน หลลุลาญ เครือเถา หรือทำเป็นซี่ ระแนงบ้างก็มี ดังนั้นห้องนอน จะใช้พื้นที่ไม่มาก ด้วยใช้สำหรับนอนกับเก็บของ บางเรือนอาจจะมี หิ้งพระเล็ก ๆ เท่านั้น หรือบางเรือนอาจมี คันล่อง เครื่องแปรง ในเรือนที่มีฐานะดีเท่านั้น

ที่พื้นเรือนห้องนอนจะเจาะช่องทำให้เปิดปิดได้ ช่องขนาด หนึ่งนิ้วฟุตกว่าเศษ พอเพียงที่จะทำกิจกรรมจำเป็นได้ทั้งชายและหญิงอาจจะกระเชี่ยนและบังสำหรับผู้หญิง ช่องนี้เคยได้ใช้ประโยชน์อื่น ๆ ก็เป็นช่องสอดกระบอกลงพื้นยังขุ่น โยมเมื่อมีข โยมมาลักควายได้เช่นกัน

แต่ในระยะต่อมาเลิกใช้ เมื่อมีกระโถนสังกระสีชุบสีเข้ามาขายในเมืองไทย ชาวบ้านได้ใช้กระโถนปัสสาวะในระยะต่อมา แต่เป็นภาระที่จะต้องนำไปทิ้งทุกเช้า และมักส่งกลิ่นเหม็นในตอนกลางคืนได้ด้วยเช่นกัน

การนอนนั้น นอนกับพื้นปูเสื่อและปูทับกับที่นอนฟูกชนิดม้วนสำหรับพ่อแม่ ขนาดไม่กว้างมากนักพอนอนได้สามคนหนาไม่เกินฝ่ามือหรือ 3 นิ้ว เข้าเก็บด้วยวิธีม้วน พับผ้าห่มทับและคลุมด้วยผ้าปู ทางมุ้งขนาดใหญ่พอนอนได้ 3 คน พ่อแม่ลูกเล็ก เมื่อลูกโตมักแยกที่นอนเป็นที่นอนฟูกชนิดพับสามตอน แยกมุ้งให้ออกจากที่นอนพ่อแม่ แต่ยังอยู่ในห้องเดียวกัน

บางเรือนเมื่อลูกโตขึ้นจึงย้ายห้องนอนลูกออกจากห้อง พ่อ แม่ หรือไม่ใช่คู่แม่กัน เป็นชอก พอที่จะนอนได้คนเดียว ขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร เพื่อไม่ให้รบกวนกันยามคำคืบ เมื่อพ่อ แม่ ยังหนุ่มสาว ต้องจัดเวลาทำกิจกรรมยามเมื่อเห็นว่าลูกหลับสนิทแล้วจึงปฏิบัติกิจกรรมทางธรรมชาติมนุษยทั่วไปได้โดยไม่ใช้เสียงมากนัก แต่เมื่อลูกโตมักจะแยกออกจากห้องนอนและจัดหาห้อง อีกส่วนหนึ่งในช่วงระเบียง พาไลหรือข้างครัวไฟ

ดังนั้น การจัดห้องนอนจึงมีไว้เพียงพอที่จะจัดลำดับความสำคัญและการกำหนดอายุของสมาชิกได้ เช่น เมื่อลูกมีอายุได้ 20 ปีนั้น ในสังคมแบบเก่ามักจะออกเรือนแยกเรือนแล้ว โดยแยกออกไปปลูกเรือน แยกต่างหากแต่ยังคงอยู่ในขอบเขตรอบรั้วเดียวกัน ด้วยจะได้ช่วยเหลือดูแลกันได้ ซึ่งมีที่ดินพอเพียงจะแบ่งสร้างเรือนได้ตามแต่ละครอบครัวไป ในชุมชนคนลุ่มแม่น้ำปิงนี้ ไม่พบเรือนหมู่แบบภาคกลาง ที่เป็นเรือนแบบเรือนคหบดี ที่มีเรือนหลายหลังอยู่ในเรือนเดียวกัน แล่นชานถึงกันเป็นเรือนหมู่ แต่เรือนชาวลุ่มแม่น้ำปิงมักสร้างเรือนแยกห่างออกไป แต่ทำชานชาวลั่นถึงกัน แต่เป็นลักษณะแยกครัว แต่เดินไปเล็กน้อยไปมาหากันได้บนเรือน

ดังนั้นห้องนอนจึงมีลักษณะดังกล่าว อันเป็นการจัดวางตำแหน่งและพื้นที่พอเพียงเหมาะสมกับวิถีครองชีวิตแบบไทยอย่างลงตัวและมีเหตุผล ในสภาพสังคม ชุมชน ที่แตกต่างกันไปบ้างสำหรับคนลุ่มน้ำปิงตอนล่าง ตอนกลาง และตอนบนซึ่งด้วยลักษณะภูมิประเทศและวิถีทางวัฒนธรรมความเป็นมาของชาติพันธุ์ความเชื่อที่ไม่เหมือนกันและก็ด้วยยังคงเป็นคนที่อยู่ภูมิภาคเดียวกันจึงแตกต่างกันไปบ้างดังเหตุผลได้ทีกล่าวมา

ภาพที่ 5.6 ลักษณะห้องโถงเรือนชาวบ้านที่มีฐานะดีและมีการจัดอุปกรณ์เรือนที่ทันสมัยใช้จัดวางตู้เย็นไว้ในห้องโถง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2540

ระเบียง, พาไล

ในลักษณะเรือนไทยภาคปึงตอนล่าง (นครสวรรค์ – กำแพงเพชร) ที่นำแบบอย่างภาคกลาง จะเรียกว่า ระเบียง หรือ พาไล แต่เมื่อขึ้นมาจากปึงตอนกลาง (ระแหงตาก) ซึ่งภาคนี้ยังมีทั้งเรือนภาคกลางและเรือนภาคเหนือตอนบน หรือเรือนล้านนา ส่วนนี้จะมีชื่อเรียกว่า เต็น ในความหมายเดียวกัน คือส่วนของหน้าห้องนอนและต่อเชื่อมกับชานหรือนอกชาน เป็นบริเวณที่ออกแบบไว้นั่งพักผ่อน นอนได้ รับแขกได้ชายคาเรือนเพราะเป็นส่วนหนึ่งของชายคาเรือนด้านหน้าเรือน ยกกระดานความสูงให้ห้อยขาได้พอเหมาะ มีพื้นที่น้อยกว่าห้องนอนและชนผลผลิตการใช้พื้นที่ออกตารางที่ 5.1 จึงมีพื้นที่เพียง 11.80 เพอร์เซ็นต์ของเรือนเท่านั้น ที่พอเพียงกับการนั่งเล่นยามหัวค่ำหรือรับแขกยามเย็น นั่งรับประทานอาหารยามมีแขกเหลือ หรือมีญาติทางไกลมาเยือน ฝาผนังบริเวณนี้มักติดภาพถ่ายต่าง ๆ ของตระกูลในพิธีต่าง ๆ เช่น รูปบรรพบุรุษ บวชพระ รูปหมู่ งานบุญงานทานต่าง ๆ รูปถ่ายหมู่เมื่อได้เข้ารับราชการ จนถึงรูปรับปริญญาของลูกหลาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพพระบรมฉายาลักษณ์องค์พระมหากษัตริย์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัชการที่ 5 รัชการที่ 9 องค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ อันเป็นที่เคารพนับถือบูชาของพสกนิกรคนไทยในปัจจุบัน รูปพระสงฆ์ เกจิอาจารย์ต่าง ๆ ที่ตนเคารพนับถือ ปฏิทินจะติดไว้ในฝาเรือนบริเวณนี้ ยาวไปตลอดตัวเรือนดูเป็นระเบียบในองค์ประกอบศิลปะที่ไม่ได้ล่ำเรียนมาจากสถาบันใดจึงลำดับความสำคัญสูงต่ำได้อย่างลงตัวดียิ่ง

ภาพที่ 5.7 ลักษณะการใช้ประโยชน์ พาไล หรือเต็นในภาษาล้านนา และติดต่อกับ
หลังคาชานที่จัดทำภายหลัง
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ครัว ครัวไฟ หรือ เหยือกไฟ

จัดพื้นที่ไว้พอดีกับกิจกรรม การทำการหุงหาอาหารทั้งเช้าและเย็น ในเรือนพักอาศัยจึงมีพื้นที่ตามตารางเฉลี่ยเพียง 5.57 ตารางเมตร เป็นลักษณะครัวโล่ง มีฝาไม้ครบทุกด้าน มักมี 2-3 ด้านเท่านั้น ด้วยเป็นการระบายควันไฟและการต้องการความสว่างในการทำกิจกรรมหุงต้มซึ่งมักมีกันตั้งแต่เช้าตรู่ ซึ่งแสงพระอาทิตย์ยังไม่ส่องแสงมาเมื่อเริ่มกิจกรรมเช้าตรู่ยังคงจำเป็นต้องใช้ตะเกียงน้ำมันอยู่ก่อนเช่นกัน ซึ่งชาวชนบทมักต้องตื่นแต่เช้ามีด เพื่อเตรียมอาหาร ในการที่ทุกคนในครัวเรือนจะออกไปทำกิจกรรมทำมาหาเลี้ยงชีพในไร่ในนาในสวน

แต่เดิมใช้เชื้อเพลิงในการหุงต้ม คือ ฝืน ไม้ท่อน ที่เก็บได้จากหัวไร่ปลายนา ซึ่งมักจะเก็บหามาทุกวันจากเสร็จงานนาไร่ และเก็บรวมไว้ใต้ถุนเรือนเป็นกองใหญ่ การจุดก่อเชื้อเพลิงจึงมีควันไฟมาก เตาหุงต้มแต่เดิมใช้ก้อนหินสามก้อน ที่เรียกว่า จีเส้า หรือสามเส้า ความสูงเท่า ๆ กัน ประมาณคืบเศษพอมือช่องวางใส่ฝืนได้พอดี

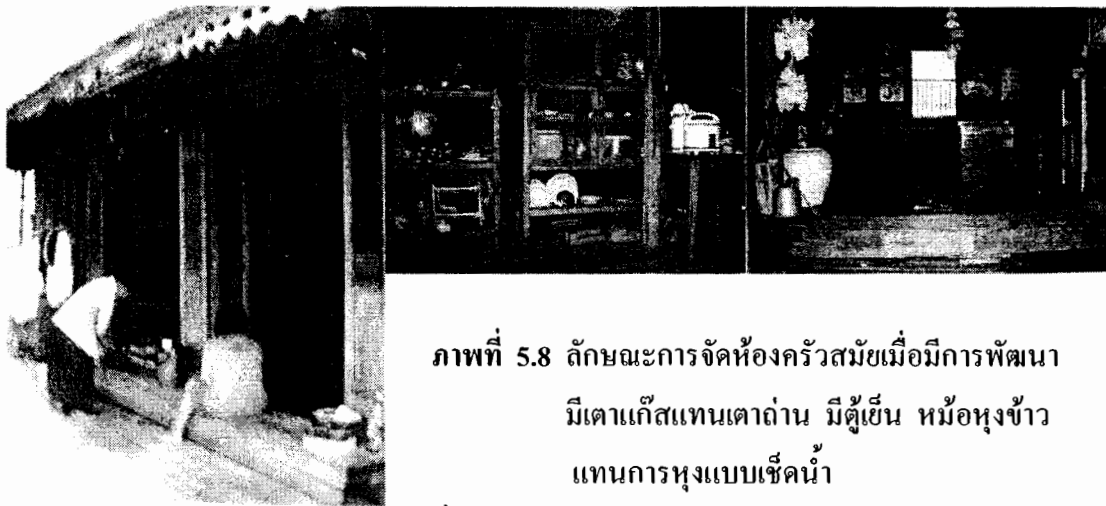
ในยุคต่อมาจึงคิดวิธีใช้ เตาอังโล่ดินเผา น่าจะมาจากจีนด้วยเป็นชื่อแบบจีน ใช้ถ่านไม้ในการทำเชื้อเพลิงที่ให้พลังงานความร้อนสูงตามชนิดของไม้ที่นำมาเผาถ่านจึงมีควันน้อยและใช้ได้นาน มีคาร์บอนเสถียรสูง (Fixed Carbon) ภาชนะหุงต้ม แต่เดิมเป็นดินเผา ต่อมาเป็นหม้อทองเหลืองและหม้ออลูมิเนียมในยุคต่อมา กิจกรรมภายในครัวใช้เวลาค่อนข้างมากในอดีต แต่ก็ด้วยการมีภูมิปัญญาของบรรพชนเขาได้จัดลำดับในการจัดการได้อย่างพอดีไม่ให้ปล่อยเวลาการรอคอยให้เปล่าประโยชน์ เช่น เมื่อก่อไฟถ่านได้แล้วจึงขาวข้าว คือล้างสิ่งที่เป็นมากับข้าวสารให้หมด ซึ่งมักจะลอยน้ำ เช่น ขังข้าวเปลือกอมอด และบางครั้งอาจมีขี้แมลงสาบหรือขี้หนูได้ถ้าไม่ปิดภาชนะเก็บข้าวสารให้มิดชิด และเติมน้ำให้พื้นข้าวสามองคุลี ปล้องนี้จะมีจะพอดีกับการทำให้ข้าวสุก อาจแปรผันตามลักษณะของข้าวหรืออายุข้าวสาร ซึ่งเป็นข้าวเก่าหรือข้าวใหม่ ซึ่งยังมี ความใหม่หรืออยู่สุกง่าย ถ้าใช้น้ำมากอาจทำให้ข้าวแฉะได้

ในขณะที่ตั้งหม้อข้าวทิ้งไว้ซึ่งเป็นเวลานาน ขณะนั้นแม่ครัวจะจัดเตรียมหั่นล้างผัก หรือ เนื้อหมูหั่นเตรียมสำหรับจะผัดหรือต้มไปพร้อม ๆ กัน ในอาหารมื้อเช้า มักไม่มีแกง ด้วยต้องใช้ เวลาในการเตรียมนานมากกว่าปกติและหรืออาหารเช้าควรเป็นอาหารที่พอเพียงในการเสริมสภาพร่างกายให้มีพลังกำลัง (แคลอรี) ในการทำงานในช่วงเวลาครึ่งวัน

อาหารมื้อเช้าของชนชาวลุ่มน้ำปิงจึงมักมีผัดต้ม และน้ำพริกแกงจืด ซึ่งมักเตรียมไว้แต่เย็นวันวานแล้ว การเตรียมอาหารเช้ามักจะเตรียมไว้ในมือกลางวันด้วยเป็นลักษณะอาหารคล้ายคลึงกัน แต่ที่เป็นอาหารหลักคือ น้ำพริกจิ้มซึ่งมีทั้งน้ำแดงหรือพริกสด หรือน้ำพริกหนุ่มในภาษาชาวเหนือ หรือปลาร้าของชาวเหนือหัวเดียว ไม้งาม ด้วยเช่นกัน ที่จะต้องมีทุกมื้ออาหาร

ชาวเหนือโดยเฉพาะเมืองระแหงจะมีกระแจ้วเสริมด้วยเช่นกัน อาหารมื้อเช้าพร้อมพอเพียง เป็นมื้อกลางวันดังกล่าว ดังนั้นในช่วงที่หม้อข้าวยังไม่เดือดมักจะได้ยินเสียงค้ำน้ำพริกกันเสียงดัง ลั่นหมู่บ้านผสมผสานกับเสียงไก่ขันยามฟ้าหงายหรือฟ้าสาง เป็นนาฬิกาปลุกได้อย่างดี ที่เมื่อตื่นเสียงครกแล้วนั้น เป็นการบอกให้รู้ว่าฟ้าเริ่มสาง คนที่นอนอยู่คงจะตื่นได้แล้ว ทั้งเด็กผู้ใหญ่ผู้ชาย และพ่อบ้าน งานครัวแต่เดิมยังคงเป็นหน้าที่แม่บ้านตามเคยดังคนไทยใช้คำเปรียบเปรยอยู่เสมอมา คือแม่บ้านแม่เรือนด้วยก่อนนี้ผู้ที่ใช้แรงงานหนักคือพ่อเรือน แยกหามคันไถหรือคราดซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันว่าพ่อบ้าน พ่อครัวอาจจะเป็นได้ทั้งคู่สามีภรรยา ซึ่งต่างก็ทำงานได้เหมือนกันเท่าเทียมกันจึงเกิดคำว่าพ่อครัวซึ่งสามารถทำกิจกรรมการครัวได้เช่นเดียวกัน และอาจจะเก่งกว่าแม่ครัวได้ด้วยในบางกรณี แต่งานนี้ส่วนใหญ่ยังยกย่องให้แม่ครัวเป็นหลักคิดว่าด้วยเป็นลักษณะงานที่ต้องใช้ความปราณีตละเอียดอ่อนในกระบวนการอาหารไทยที่ละเอียดอ่อนทุกขั้นตอน

ดังนั้น พื้นที่ครัว จึงจัดไว้ให้พอเพียงกับการปรุงอาหารบริโภคเฉพาะครัวเรือนเท่านั้น ถ้ามีกิจกรรมการครัวพิเศษ ในกรณีมีงานบุญบ้าน ครัว มักถูกย้ายลงใต้ถุนเรือนชานหรือสถานที่พอเหมาะกับการหุงข้าวแบบกระทะใบบัว ซึ่งต้องมีความชำนาญพิเศษเฉพาะเทคนิคการหุงข้าวกระทะ ซึ่งไม่เหมือนกับการหุงข้าวด้วยหม้อชนิดต่าง ๆ

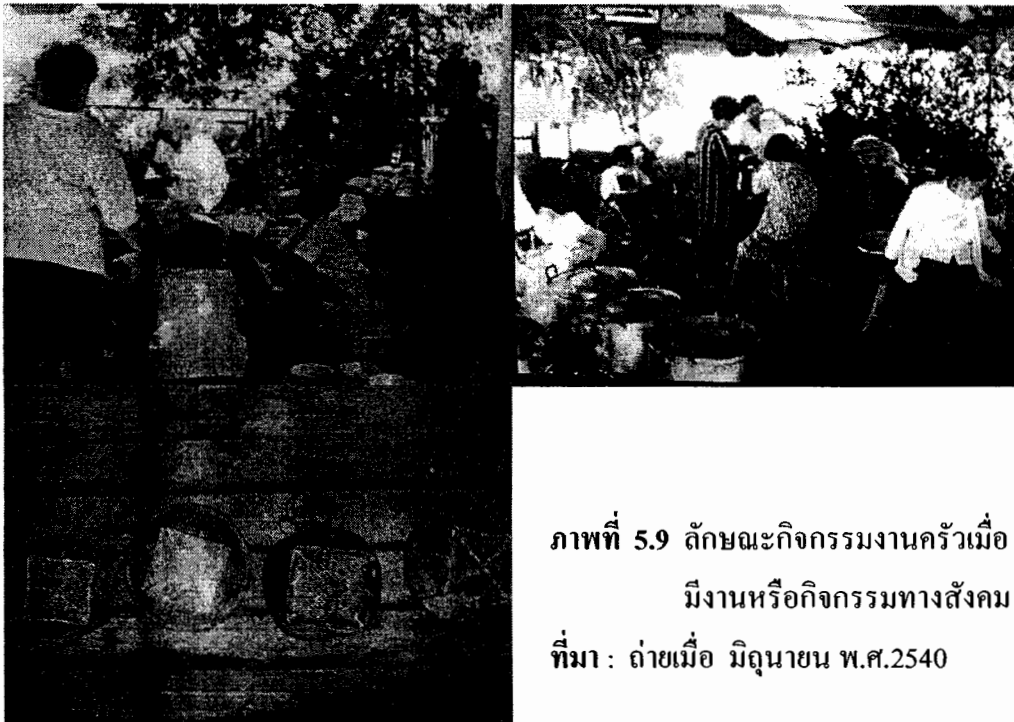

ภาพที่ 5.8 ลักษณะการจัดห้องครัวสมัยเมื่อมีการพัฒนา มีเตาแก๊สแทนเตาด่าน มีตู้เย็น หม้อหุงข้าว แทนการหุงแบบเช็ดน้ำ

ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2540

ในยุคต่อมาเมื่อมีไฟฟ้าใช้ มีเชื้อเพลิงก๊าซหุงต้ม ครัวยังคงอยู่ที่เดิม เพียงแต่สะดวกสบาย ในการหุงต้มเท่านั้น สิ่งที่ได้มาคือความสะดวกสบาย สิ่งสูญเสียไปคือทรัพยากรธรรมชาติ ในทรัพยากรวัสดุปิโตรเคมีซึ่งใช้แล้วหมดไปอันต่างกับถ่านไม้ซึ่งสามารถปลูกทดแทนขึ้นมาใหม่ได้ตลอดโดยบริหารการปลูกให้ทันต่อการใช้เท่านั้น เป็นสิ่งที่ควรคิดอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

ในสมัยก่อนไม่มีตู้กับข้าว ไม่มีตู้เย็น ไม่มีหม้อหุงข้าว ไมโครเวฟ เครื่องทำความเย็น ดังนั้น ชุมชนชาวเมืองจึงได้บริโภคอาหารสดปลอดภัยมาโดยตลอด ปลาเป็นหรือปลามีชีวิต ขังไว้ในโอ่งเล็ก ปลาที่ตายตากแห้งทำปลาเค็ม ปลาอย่าง เก็บไว้ได้ระยะหนึ่ง ผักสดเก็บได้ รอบบ้านรอบรั้ว ตามฤดูกาล ฟักแฟง แตงกวา ในรั้วใครรั้วมัน จะปรุงอาหารจึงจะเด็ด เก็บกันสด ๆ เป็นการเพิ่มรสชาติและคุณค่าอาหารได้เป็นอย่างดี ตู้เย็นเก็บอาหารไว้ได้นาน ในช่วงเย็นความหวานของเลือดจะหมดไป ตามหลักทฤษฎีโภชนาการทั้งเนื้อปลาและเนื้อสัตว์ อื่น ๆ เป็นต้นด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 5.9 ลักษณะกิจกรรมงานครัวเมื่อ
มีงานหรือกิจกรรมทางสังคม
ที่มา : ถ่ายเมื่อ มิถุนายน พ.ศ.2540

การเก็บอาหารที่เหลือจะห้อยแขวนไว้ใส่กระด้งสานซึ่งทั้งมดและหนูจะไม่สามารถ ไล่เชือกลงมากัดกินได้จนต่อมา จึงมีการทำตู้ไม้โปร่งใส่กับข้าวที่เหลือหรือน้ำที่ขาคู้กันมดแมลง ในเวลาต่อมา โอกาสพิเศษเท่านั้นจึงจะได้รับประทานไก่หรือสัตว์เนื้ออื่น ๆ ด้วยปกติจะมีเฉพาะ ปลาเป็นหลักในอาหาร โปรตีนและอาหารประเภทถั่ว เนื้อสัตว์อื่นจะบริโภคกันไม่บ่อยนัก เลี้ยงไก่ ไข่กินไข่หรือเมื่อมีลูกหลานมาจากบ้านไกลหรือมีแขกผู้ใหญ่มาเยี่ยมเยียน จึงจะลัมหมูหรือไก่ได้ รับประทาน ต่อมามีคนจีนเลี้ยงหมูและชำแหละขายแต่ไม่ได้ทำทุกวัน ระยะสั้นยาวต่างกันไป แต่ละหมู่บ้าน เช่น อาทิตย์ละครั้ง เป็นต้น

ชาวบ้านจึงมีวิธีถนอมอาหารไว้กินได้นานเช่น หมูต้มเค็มคือนำหมูทั้งเนื้อและมันต้มใส่เกลือและมะละกอเพื่อให้เนื้อหมูนุ่ม อุ่นทุกวันนี้อายุได้นานนับ 10 วันหรือมากกว่านั้น หรือเจียวมันหมูได้น้ำมันและกากหมูหรือแคบหมูในภาษาชาวเหนือ กินกรอบเสริมปรุงรสในมื้ออาหารได้เป็นอย่างดี ในสมัยก่อนไม่มีน้ำมันพืช ผัก ทอด จึงจำเป็นต้องใช้น้ำมันหมู ต่อมาจึงมีน้ำมันมะพร้าวซึ่งมีกลิ่นฉุนแต่หอมเมื่อปรุงแต่งแล้ว

เนื้อสัตว์อื่น เช่น วัว ควายจะได้รับประทานต่อเมื่อมีการตายเกิดขึ้น หรือมีงานพิเศษในการทำพิธีบวงสรวง จึงจำเป็นต้องล้มวัวควาย เนื้อสัตว์ ตากแห้งสนิทเก็บไว้ได้นานหรือทำเนื้อเค็มตากแห้งจึงทำให้การบริโภคอาหารของคนในอดีตนั้น ได้คุณค่าทางโภชนาการอย่างเหมาะสมพอดีไม่มีส่วนเกินของไขมันสะสมที่จะเกิดจากการบริโภคตามปาก โอกาสออกกำลังกาย เช่น การใช้ชีวิตแต่ก่อนไม่เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยมากมายเหมือนของพฤติกรรมบางคนที่มีปัญหาการบริโภคเกินความจำเป็นของร่างกายของผู้คนในปัจจุบันด้วยการสะดวกซื้อสะดวกบริโภค

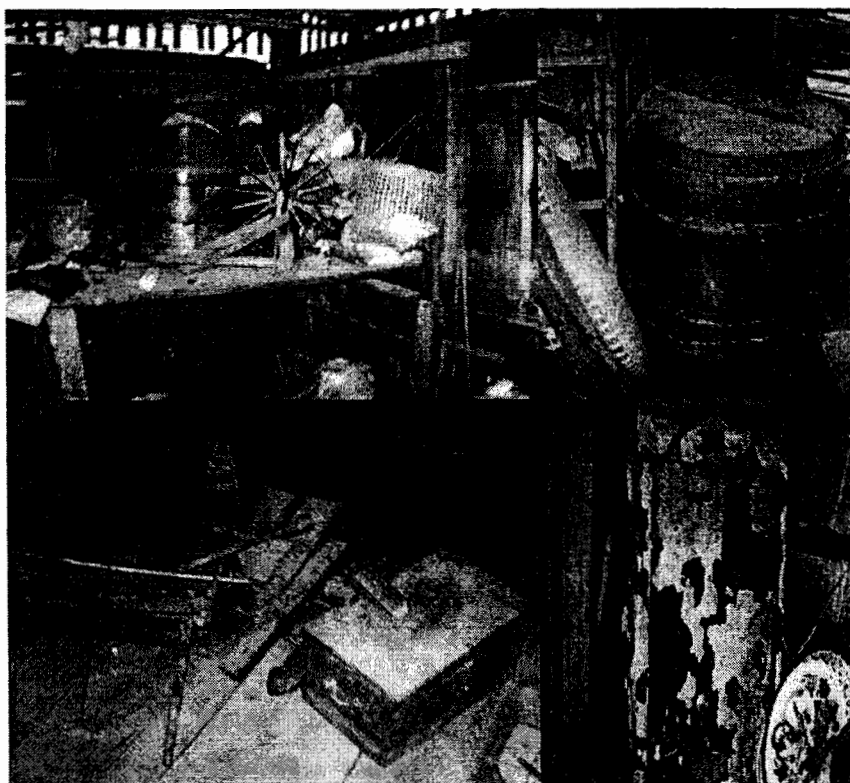
ครัวไทยโบราณหรือคนที่ยังคงใช้ชีวิตอยู่อย่างไทยที่ได้เข้าศึกษาจึงยังคงสุขภาพแข็งแรง ด้วยจากการใช้ชีวิตแบบไทย ๆ ในครัวไทย ที่พอเหมาะพอดีกับการกินอยู่แบบไทยกินผัก กินปลา กับชาสมุนไพรที่อยู่กับเครื่องเทศปรุงอาหาร จิง ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม มะนาว มะกรูด เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นเครื่องเข้ากระสายยาทั้งสิ้น

ภาพที่ 5.10 ลักษณะการหาปลาแบบชาวบ้านที่มีอุปกรณ์ทันสมัยขึ้นมาใช้เช่น มีเรือเครื่องยนต์แทนการพายเรือ และใช้เปิดชนิดมีรอกแบบตะวันตก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ เมษายน พ.ศ.2547

ห้องเก็บของ

ในลักษณะเรือนพักอาศัยแบบไทยเดิมนั้น มักจะเก็บสัมภาระไว้ใต้ถุนเรือนหรือตามซานเรือนหรือซุงข้าว แต่จากการแปรเปลี่ยนวิถีการเป็นอยู่ ปัจจุบันจึงจัดให้มีห้องเก็บของ ด้วยสัมภาระของคนรุ่นใหม่ที่แตกต่างกัน ซึ่งมักจะเป็นของใช้จำเป็นในบางโอกาส บางเรือนจึงแบ่งพื้นที่ไว้เป็นห้องเก็บของด้วยเช่นกัน แต่มีน้อยมากดังค่าเฉลี่ยมีเพียง 2.12 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น อุปกรณ์ยังชีพแบบเดิม อันตรธานหายไป เก็บขายให้กับผู้รับซื้อของเก่า ซากแห่งภูมิปัญญาไทยไปชำแหละทำโต๊ะเก้าอี้ ที่นั่งสนามจนไม่รู้ว่ หมายถึงอะไรหรือบ่งบอกความเป็นคุณค่าในความเป็นวัตถุแห่งภูมิปัญญาไทยเช่นไรแต่พออธิบายเหตุผลได้บ้างเช่นกันคิดว่าปล่อยให้สูญพังโดยเปล่าประโยชน์ เกิดอาชีพ เกิดรายได้ ควรที่จะอธิบายไว้บ้างว่านั้นคือชิ้นส่วนของภูมิปัญญาของอะไร ล้อเกวียน คันไถ คราด ค่อม แอก เพื่อเยาวชนรุ่นหลังจะได้เข้าใจ และมีประเด็นคำถามขึ้นมาได้

ภาพที่ 5.11 แสดงลักษณะห้องเก็บของ
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2540

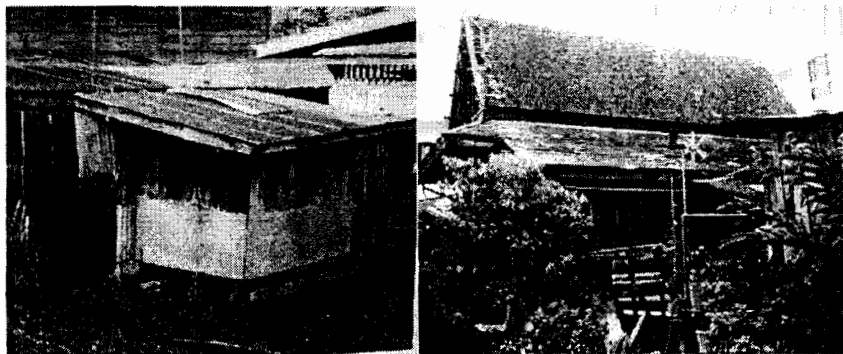
ห้องน้ำ

เรือนที่เลือกเจาะจงศึกษาได้จัดทำห้องน้ำขึ้นบนเรือน หรือชั้นล่างของเรือนได้อย่างมีเหตุและผลซึ่งก่อนนี้เชื่อกันว่าบนเรือนต้องไม่มีส้วมด้วยเห็นเป็นเรื่องสกปรก ควรแยกออกไปจากเรือน ซึ่งลำบากต่อการใช้ยามค่ำคืนหรือฝนตก คังนั้นจึงแบ่งในส่วนของชานริมนอกคานใดด้านหนึ่ง โดยเฉพาะทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นทิศของชานอยู่แล้วนั้น จัดแบ่งส่วนให้เป็นห้องอาบน้ำและมีส้วมด้วยเช่นกัน โดยก่ออิฐขึ้นมาจากชั้นล่าง ขึ้นถึงชานเรือนและวางด้วยแท่นส้วมชนิดคอกห่านหินขัดในระยะแรกที่มีการทำขาย ต่อมาจึงมีชนิด ดินเผาเคลือบหรือเซรามิคดูสะอาดกว่าในภายหลัง มีโองเก็บน้ำใช้อาบได้ในยุคต่อมามีประปาชนบทเมื่อ 10 กว่าปีมานี้จึงต่อน้ำประปาขึ้นถึงห้องน้ำซึ่งก่อนหน้านี้น้ำใช้หาบขึ้นบ้านกันทุกวัน

ดังนั้น ห้องน้ำ จึงมีความกว้างตามตารางเฉลี่ยเพียง 2.44 เมตรเช่นเดียวกับคานซึ่งไม่ทำให้ชานนั้นคับแคบลงอันยังคงมีพื้นที่พอเพียงทำกิจกรรมสังคมได้ดีต่อไป จัดตำแหน่งไว้ได้อย่างเหมาะสมไม่ทำให้ตัวเรือนเสียบุคลิกแต่อย่างใด

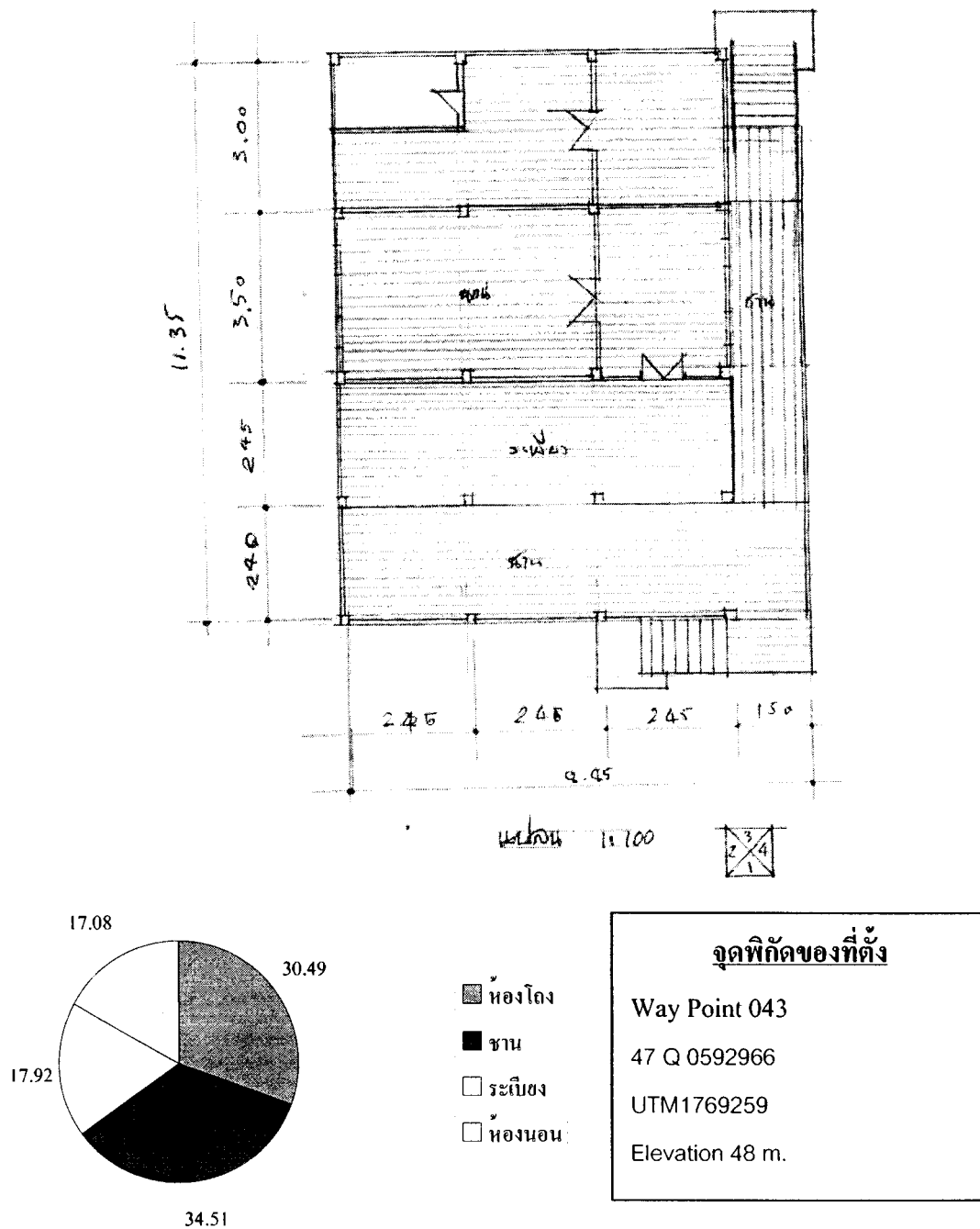
สรุป การใช้พื้นที่ใช้สอยของเรือนไทยพักอาศัยนั้น คนไทยทั้งในชนบทและเรือนในเมืองหรือชานเมืองที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันของชุมชนลุ่มน้ำ ทั้งปิงล่าง ปิงกลางเป็นการปรับปรุงแต่งเดิมให้ใช้ได้ตอบสนองในวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปได้อย่างเหมาะสมดังเช่นเรือนนายปิ่น กันจันะ ได้ปรับได้ถุนเรือนให้เป็นห้องพักอาศัยด้วยเหตุผลหลายประการคือไม่ต้องมีการขึ้นลงของผู้เฒ่าซึ่งอยู่กับบ้านเพียงลำพัง เพิ่มความสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น แต่ยังคงลักษณะเอกลักษณ์ของเรือนไทยไว้คงเดิมและในเรือนอื่น ๆ อีกเช่นกันเป็นการอนุรักษ์อย่างถูกต้องตามทฤษฎีที่ทุกอย่างปรับปรุงได้แต่ให้คงไว้ในภูมิปัญญาไทยที่คงคุณค่าแห่งทรัพย์สินของมรดกไทย

ในส่วนห้องบันไดนั้นจึงเกิดด้วยการปรับปรุงเรือนเช่นกันซึ่งก่อนนั้นจะไม่มีห้องบันไดจะอยู่บนชานเมื่อจัดปรับจึงทำให้บันไดเข้าไปอยู่ในเรือนเพิ่มขึ้นซึ่งปรากฏในตารางเฉลี่ยเพียง 0.08 เมตรเช่นนี้ ดังเหตุผลที่กล่าวข้างต้น

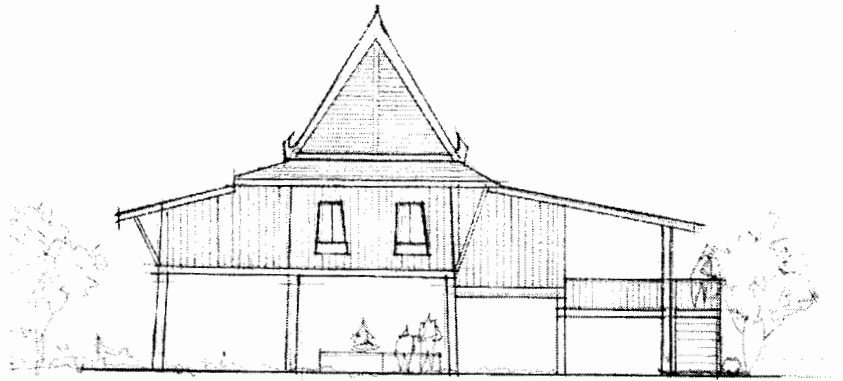

ภาพที่ 5.12 แสดงลักษณะห้องน้ำ ห้องส้วมที่จัดไว้ในนอกตัวบ้าน

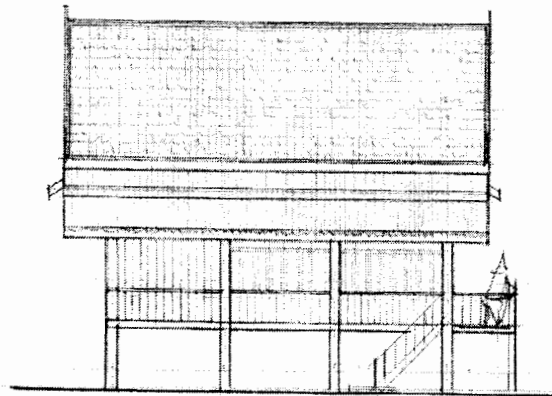
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2544

ภาพที่ 5.13 แปลนเรือนนางสาววลี พิมลรัตน์ เรือนพักอาศัยชุมชนบงแก้ว
ผศ.ชัชวาลย์ ธรรมสอน ดำรงและเขียนแบบ

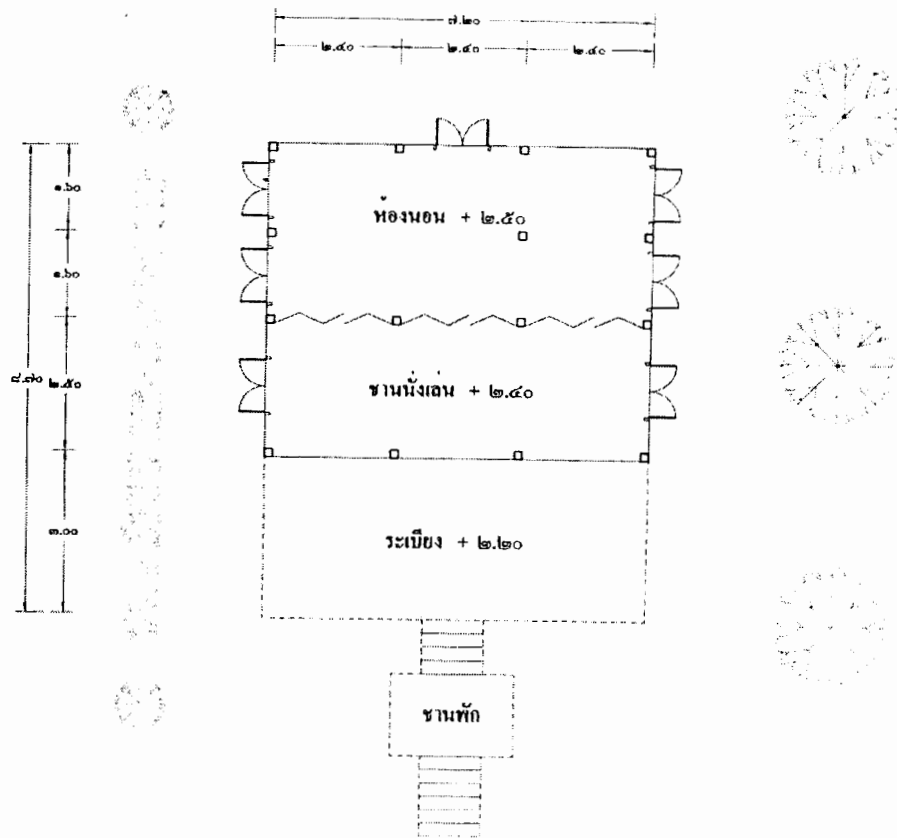

รูปด้านหน้าเรือน 11๒๐
2.

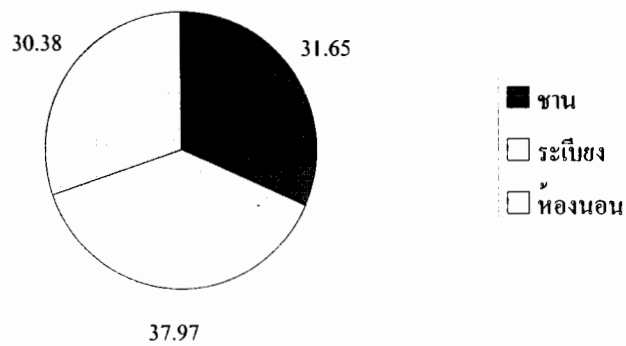

รูปด้านข้างเรือนนางสาววัลดี 111๐
1.

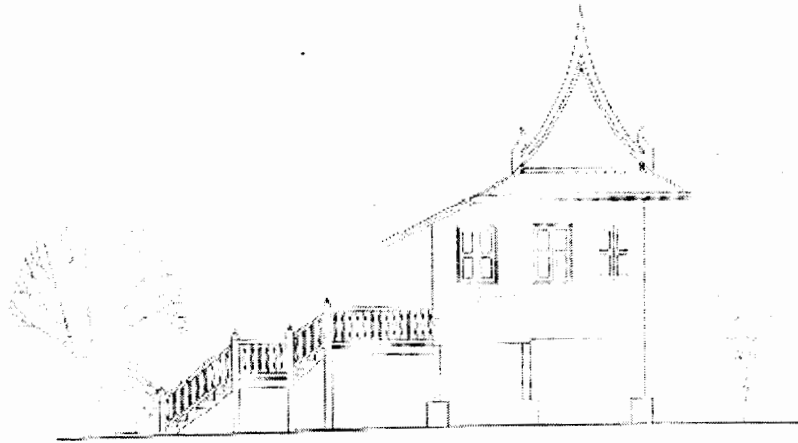
ภาพที่ 5.14 รูปด้านหน้าเรือน รูปด้านข้างเรือนนางสาววัลดี พิมลรัตน์พักอาศัยบางแก้ว
ผศ.ชัชวาลย์ ธรรมสอน ดำรงและเขียนแบบ

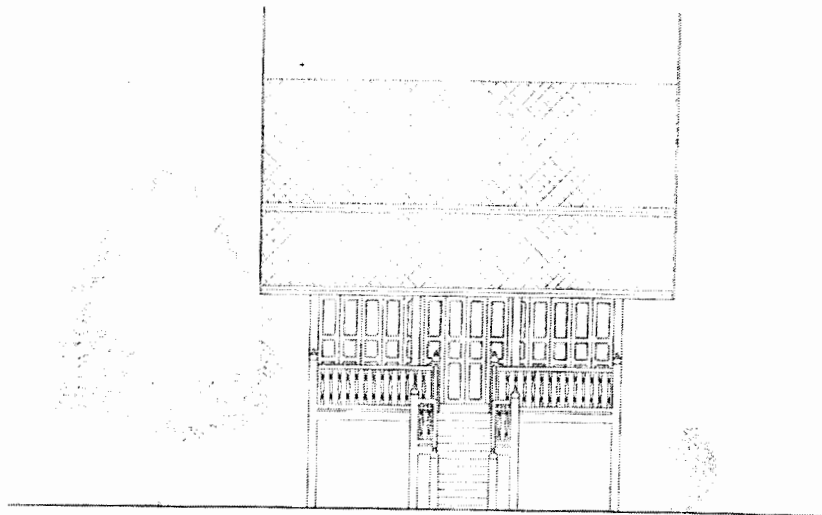
แปลน ๑ : ๑๐๐

ภาพที่ 5.15 แปลนเรือนนางสนาน ผลบุญ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร
นางสาววิจิตรา คัดสาย ตำรวจและเขียนแบบ

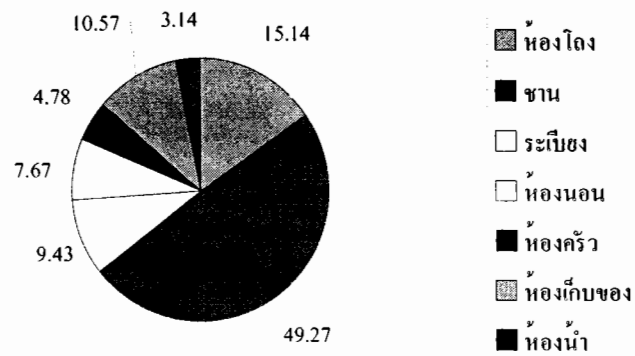
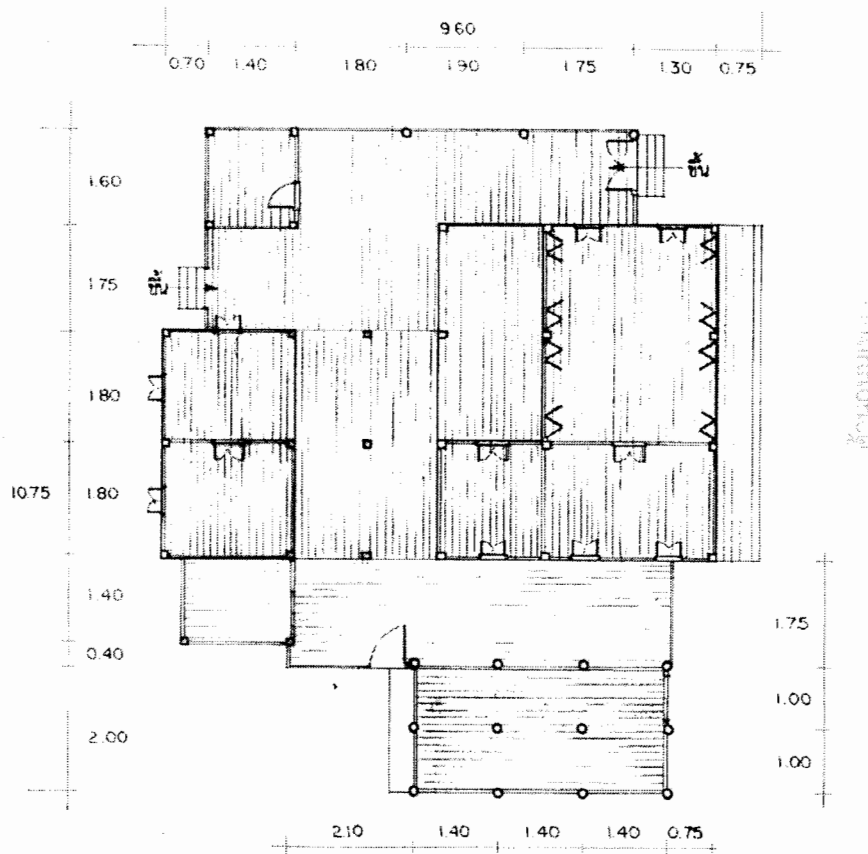

รูปด้านข้าง ๓ : ๑๐๐

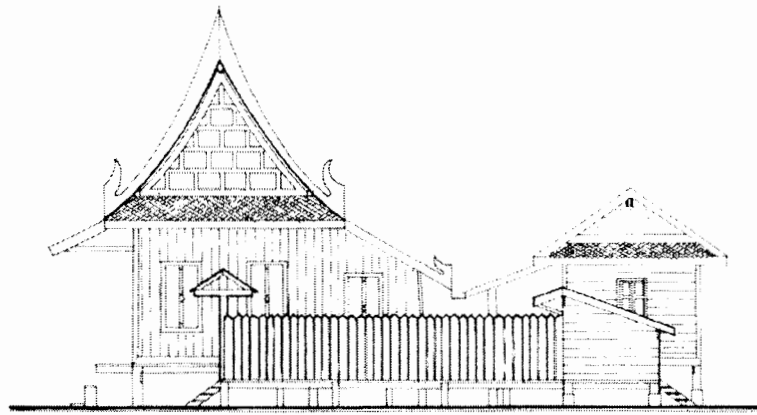

รูปด้านหน้า ๑ : ๑๐๐

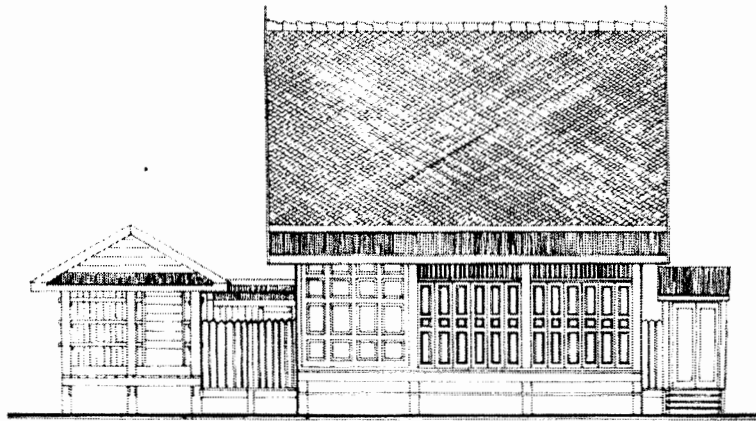
ภาพที่ 5.16 รูปด้านข้าง รูปด้านหน้า เรือนนางสนาน ผลบุญ เรือนพักอาศัยนครชุม
กำแพงเพชร นางสาวจิตรา คัดสาย สำรวงและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.17 แพลนเรือนนางฟ้า ปานะ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร
 ที่มา : สามารถ สิริเวชพันธุ์ 2536 : 89

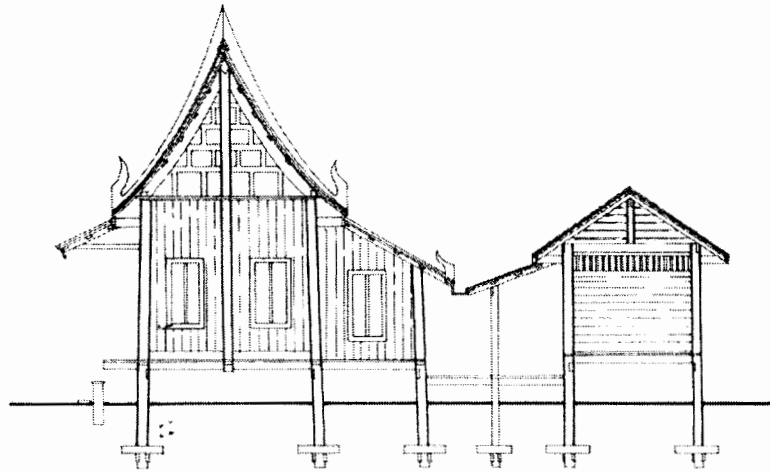

รูปตั้ง ด้านขวา

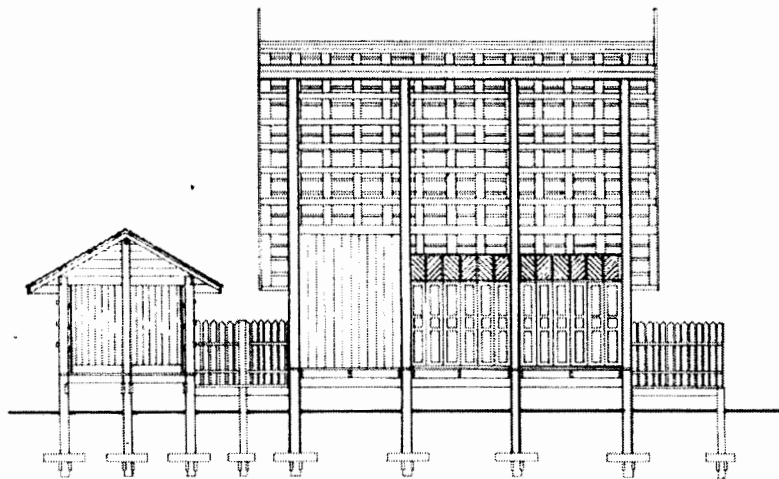

รูปตั้ง ด้านหน้า

ภาพที่ 5.18 แบบรูปด้านขวา รูปด้านหน้า เรือนนางพี ปานะ เรือนพักอาศัยนครชุม
 กำแพงเพชร
 ที่มา : สามารถ สิริเวชพันธุ์ 2536 : 89

รูปตัดตามยาว

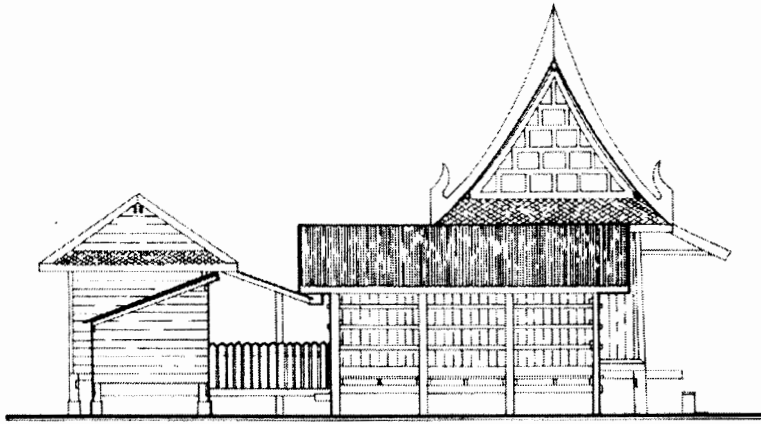

รูปตัดตามขวาง

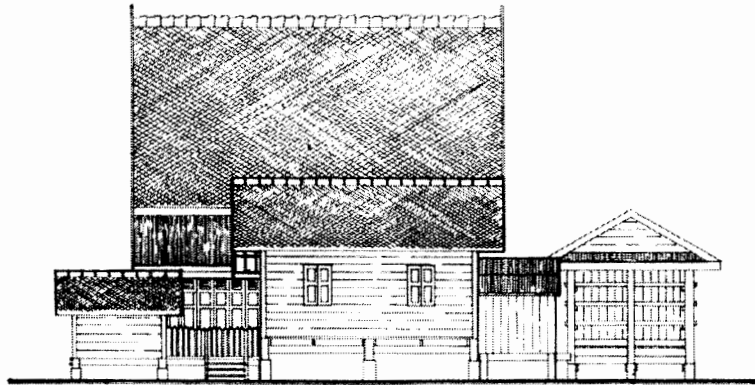
ภาพที่ 5.19 แบบรูปด้านซ้าย รูปด้านหลัง เรือนนางพิ ปานะ เรือนพักอาศัยนครชุม

กำแพงเพชร

ที่มา : สามารถ สิริเวชพันธุ์ 2536 : 89

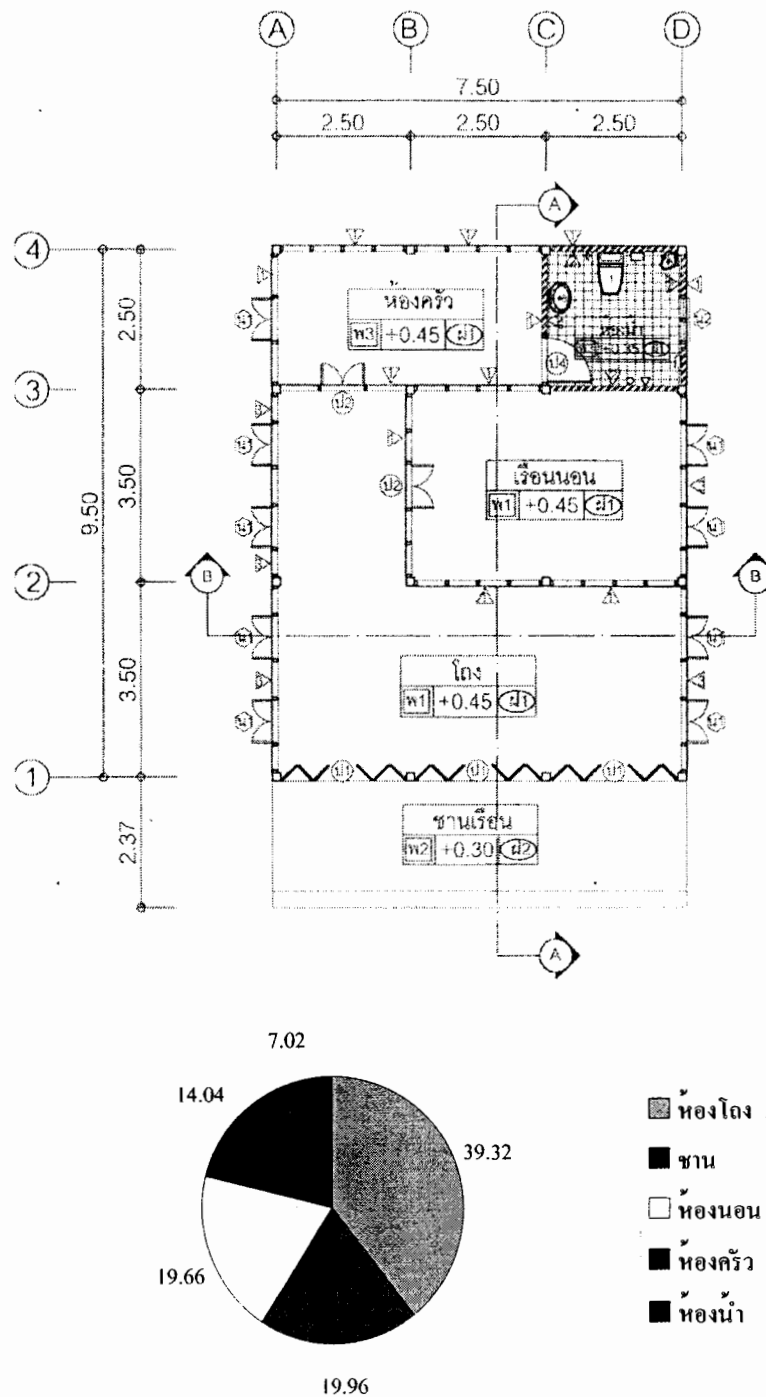

รูปตั้ง ด้านซ้าย

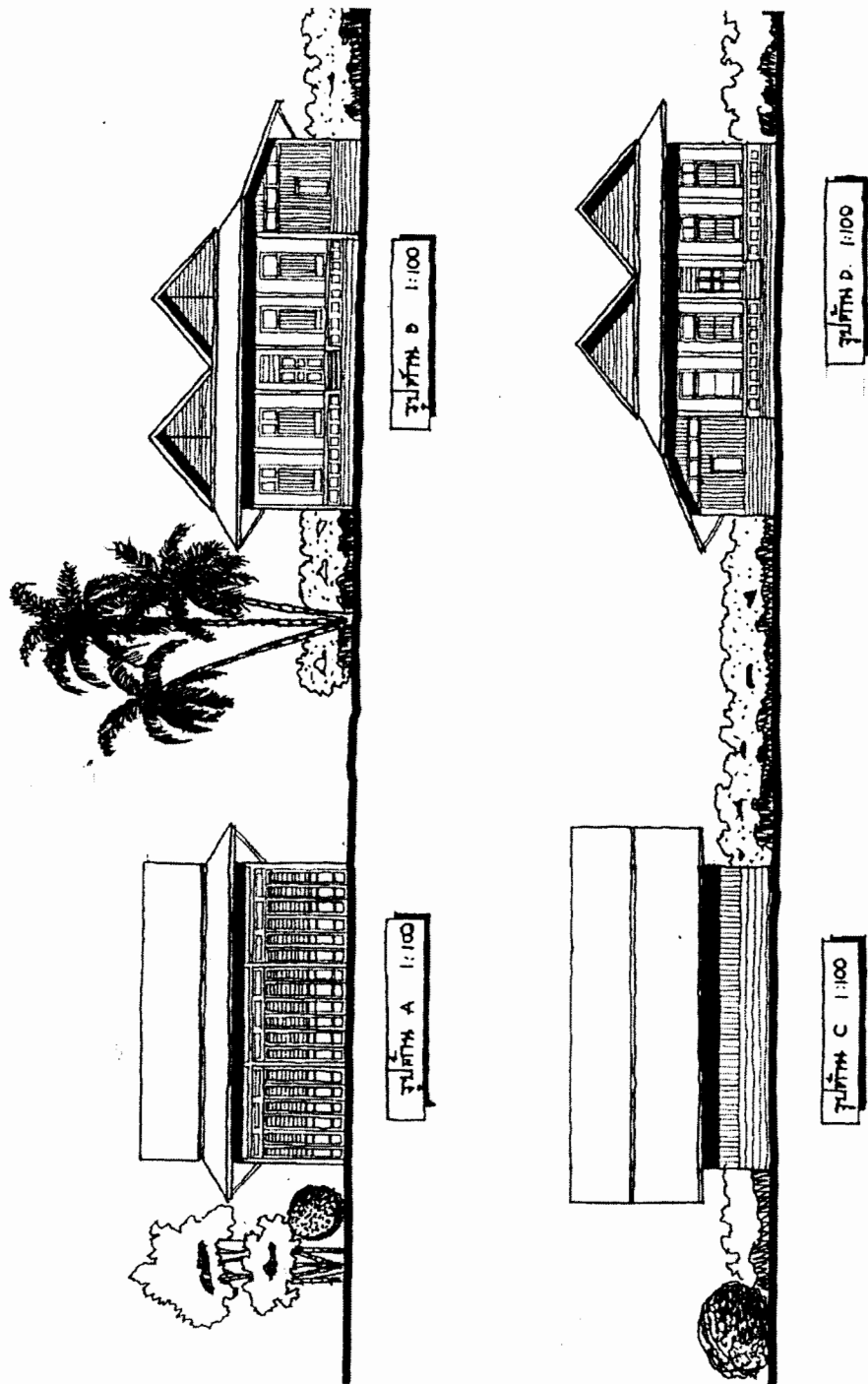

รูปตั้ง ด้านหลัง

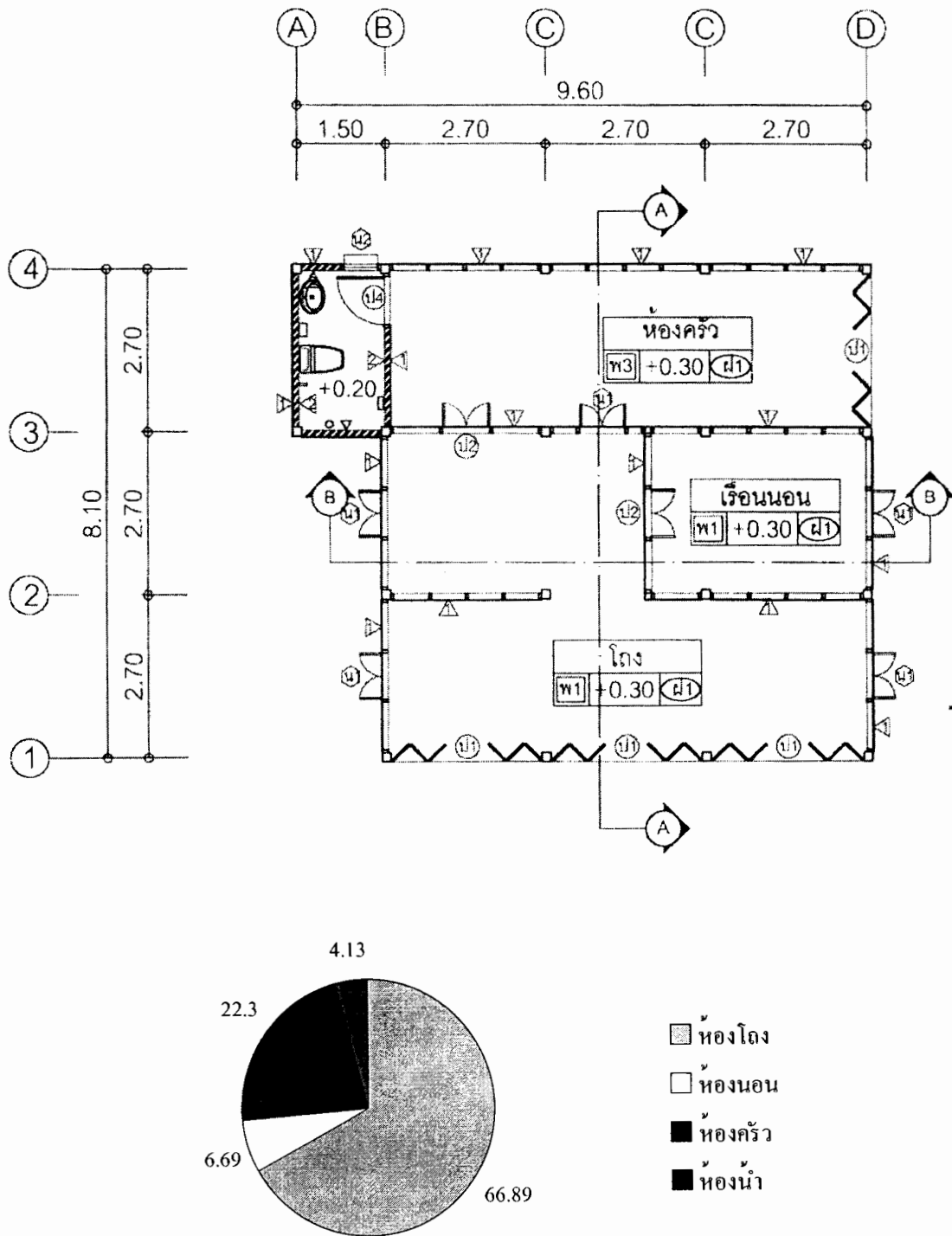
ภาพที่ 5.20 แบบรูปตัดตามยาว รูปตัดตามขวาง เรือนนางพี ปานะ เรือนพักอาศัย
 นครชุมกำแพงเพชร
 ที่มา : สามารถ สิริเวชพันธุ์ 2536 : 89

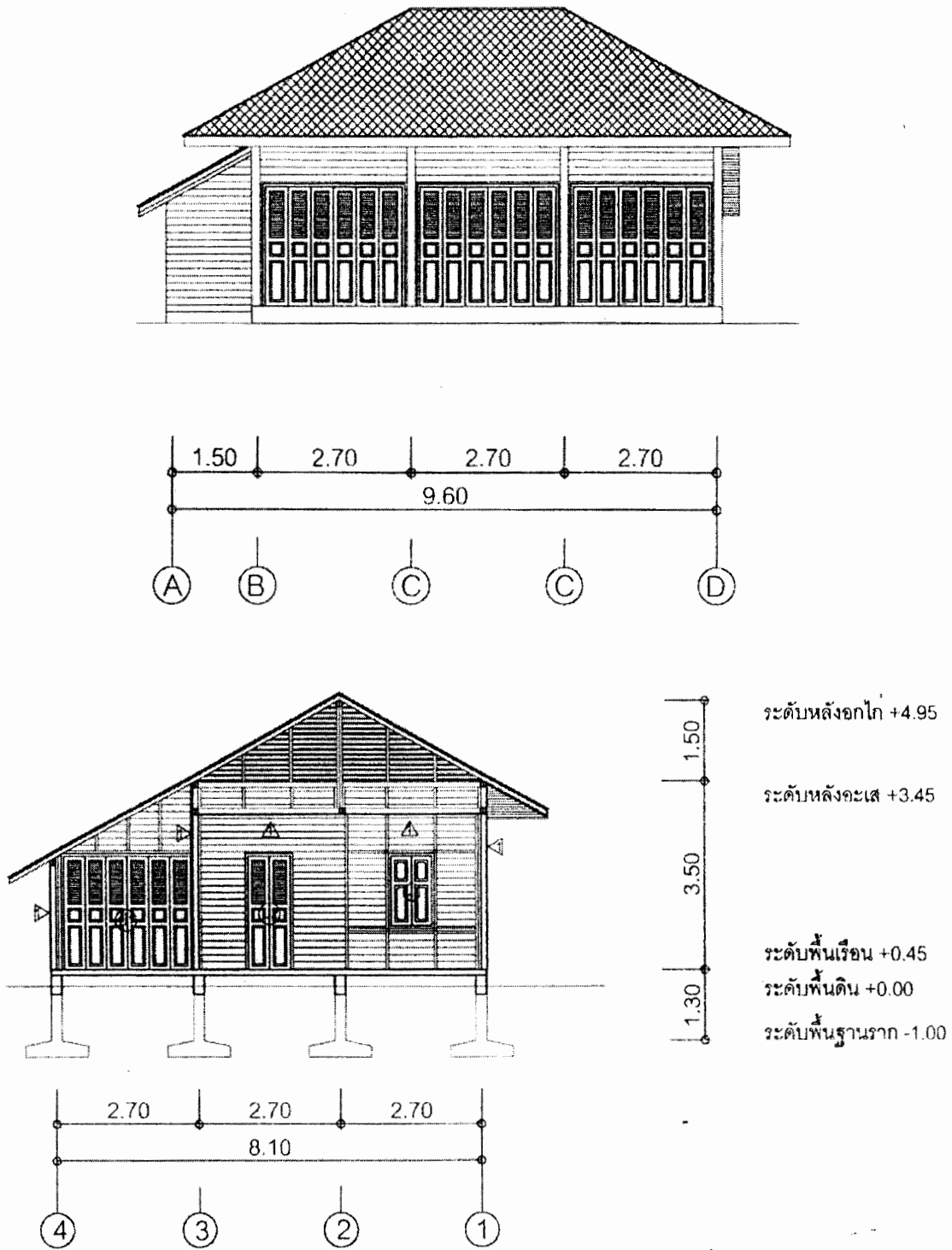
ภาพที่ 5.21 แพลนเรื่อนมยูรี เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร
นางสาววิจิตรา คัดสาย สำรองและเขียนแบบ

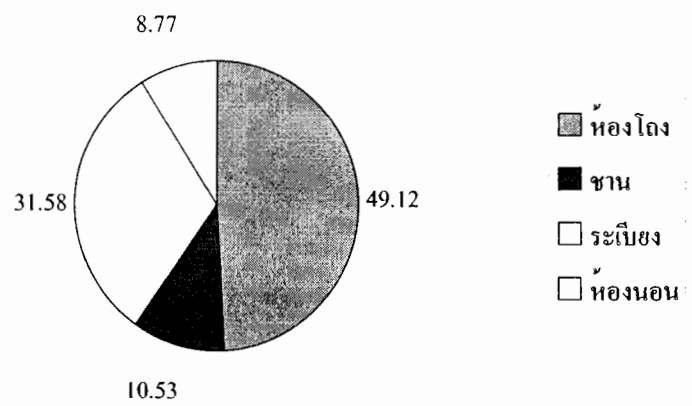
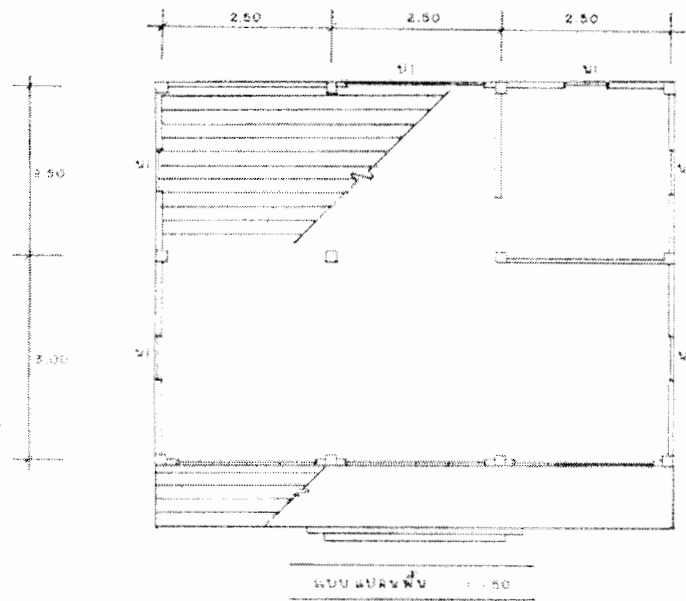
ภาพที่ 5.22 แบบเรือนมยุรี เรือนพักอาศัย กำแพงเพชร นายสมหมาย ห่วงทิม เขียนแบบ

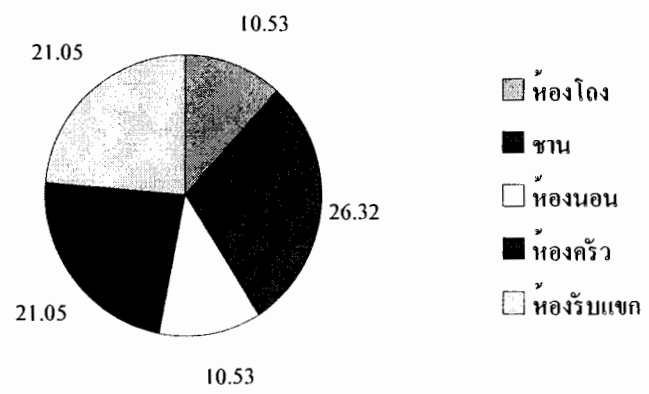
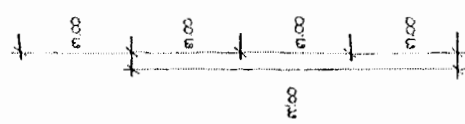
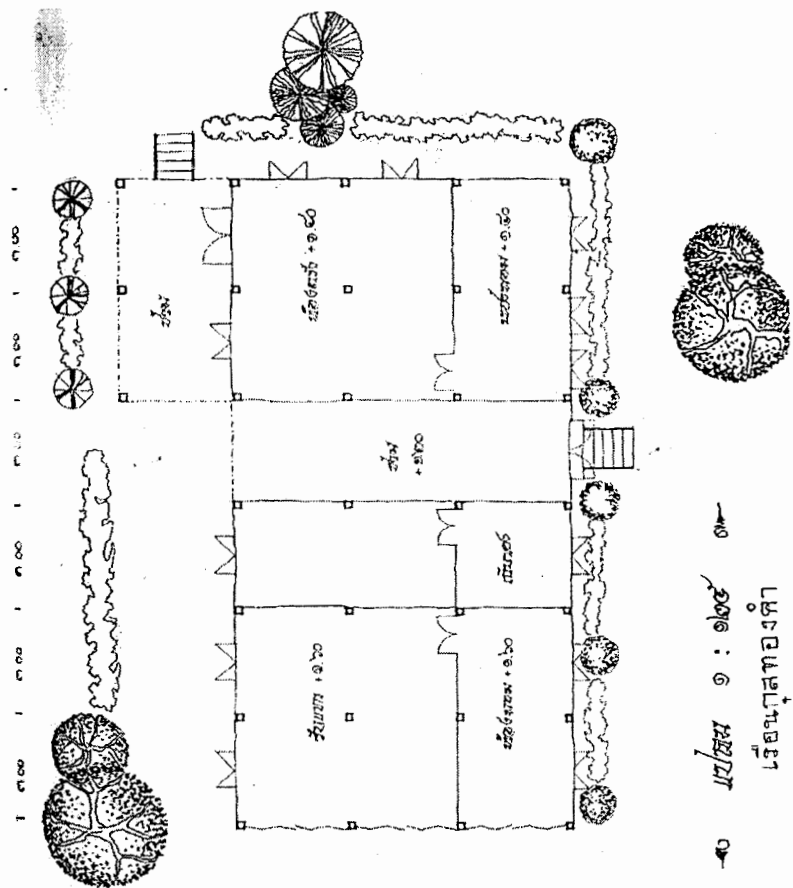
ภาพที่ 5.23 แพลนเรือนผจญอริพ่าย เรือนนางสุรีย์ ผจญอริพ่าย พัทยา อำเภอกำแพงเพชร
 น.ศ.วิจิตรา คัดสาย สำรองและเขียนแบบ

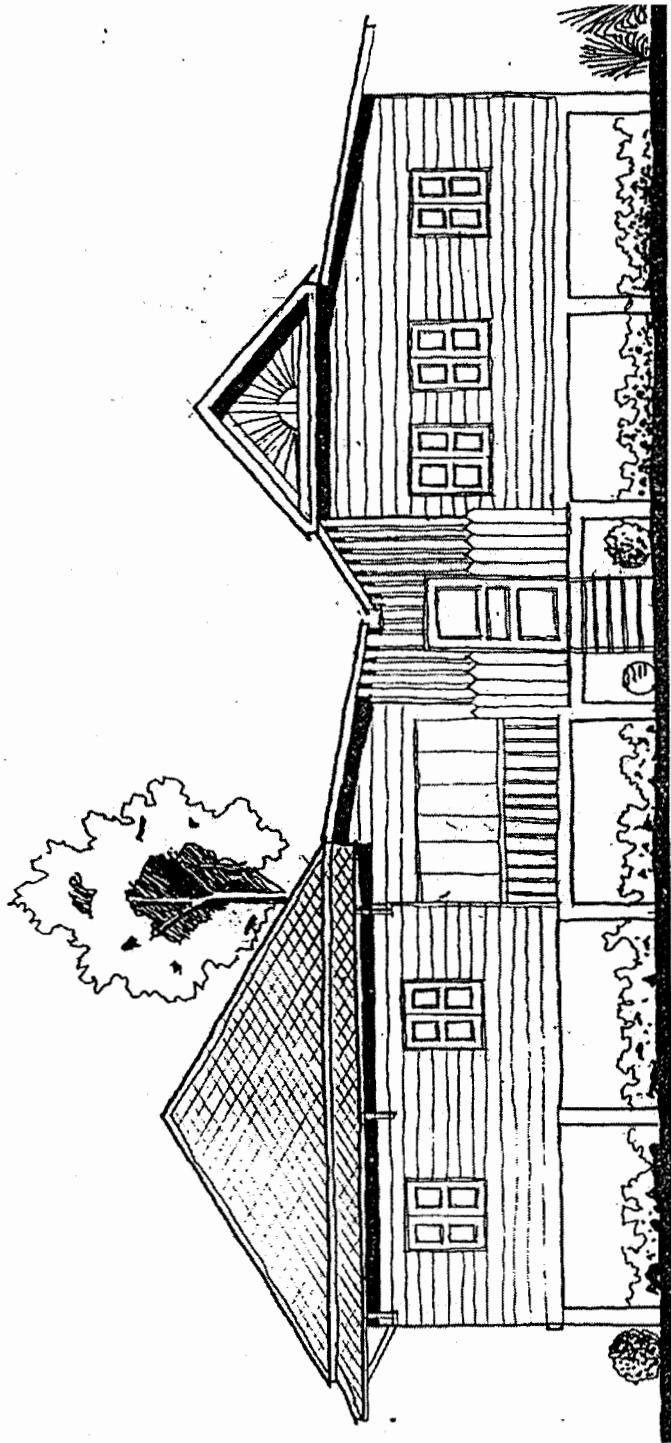
ภาพที่ 5.24 แบบเรือนผจญภัยเรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร
นางสาววิจิตรา คัดสาย สํารวจและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.25 แปลนเรือนนายทรงชัย ทองธรรมชาติ เรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร นายประพันธ์ ท้องฟ้าชุ่มและคณะ สำรวจและเขียนแบบ

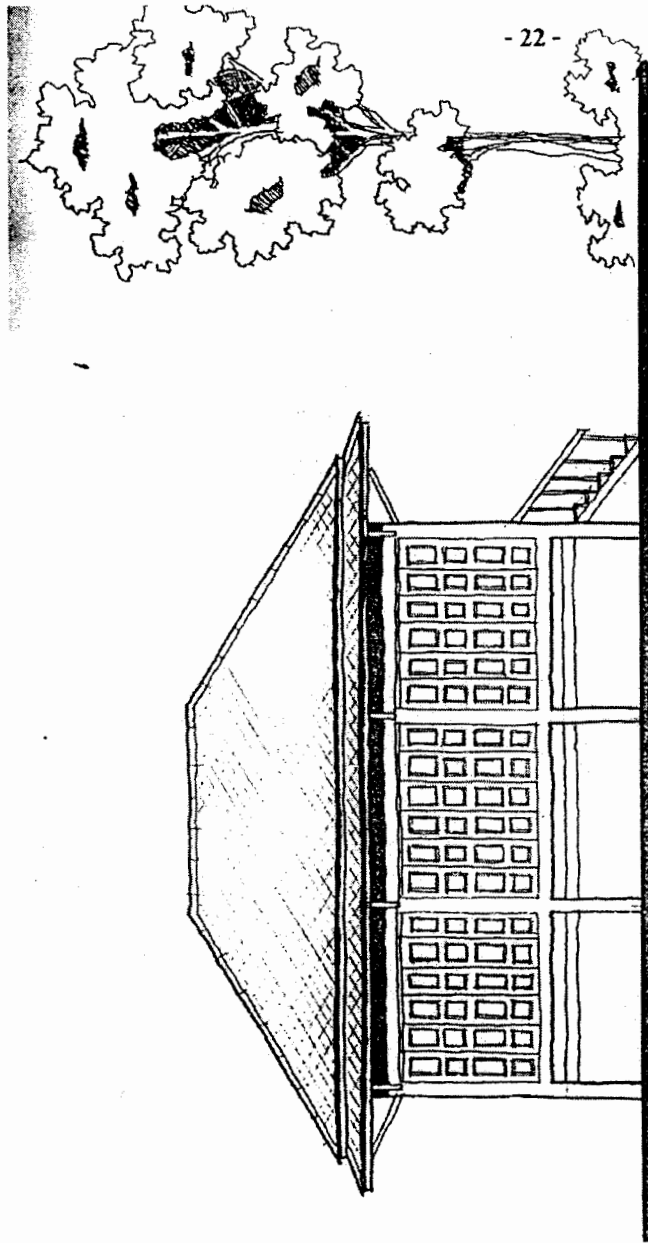
ภาพที่ 5.26 แพลนเรือนกุลทองคำเรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร
นางสาวกรรณิกา ตะติยะและคณะ สำรวจและเขียนแบบ

รูปถ่ายที่ ๑:๑๐๐
เรือนกุลทองคำ

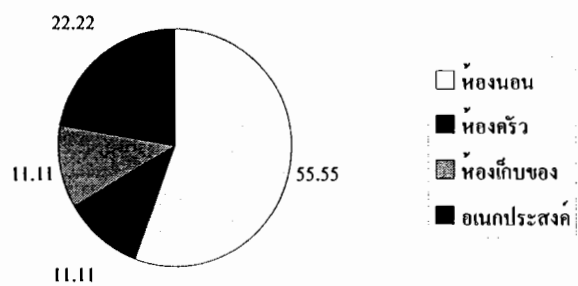
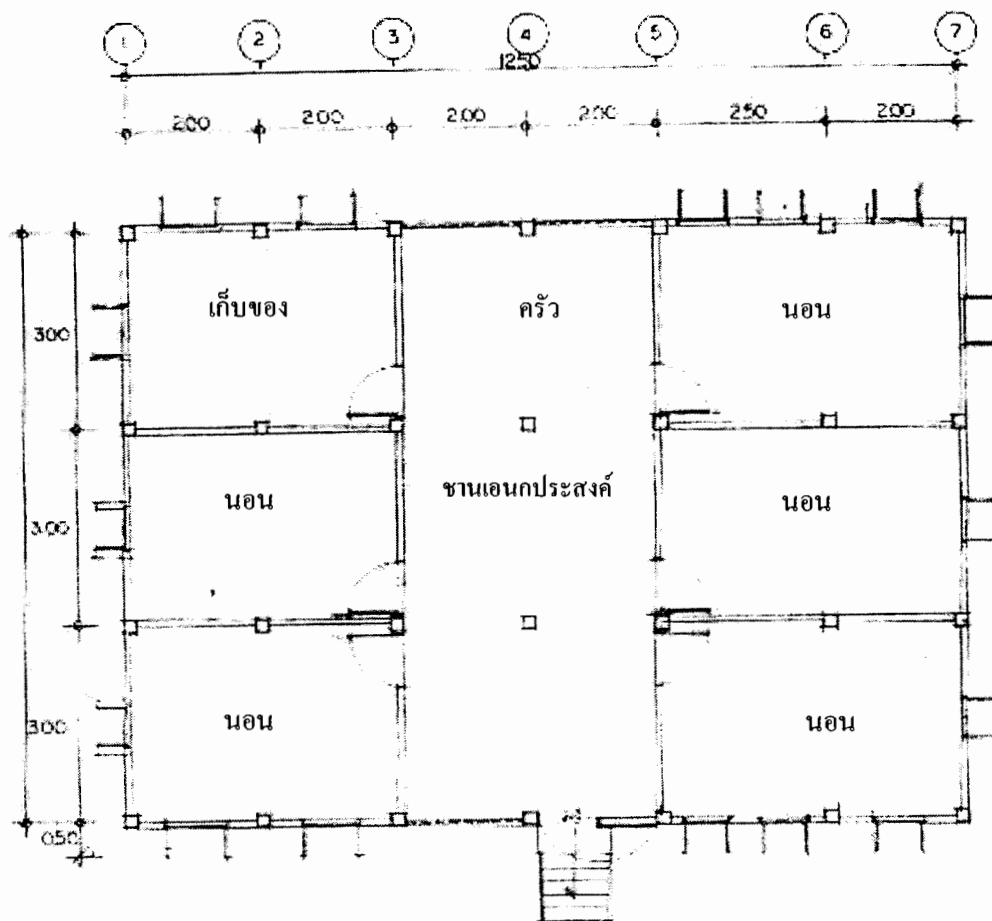
ภาพที่ 5.27 แบบเรือนกุลทองคำเรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร

นางสาวกรรณิกา ตะติยะและคณะ สํารวจและเขียนแบบ

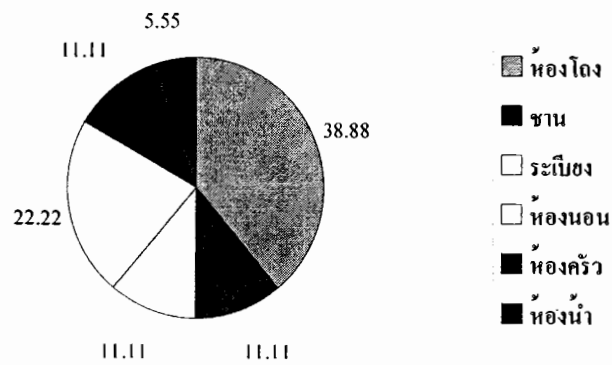
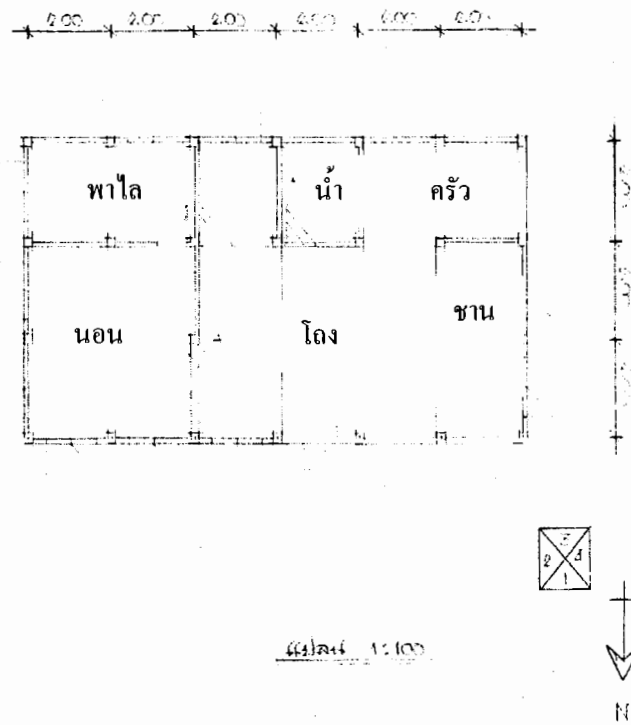

๓๐
 ส.ร.ต.พ.ช.ร.ร. ๑ : ๑๐๐
 เรือนกุลทองคำ

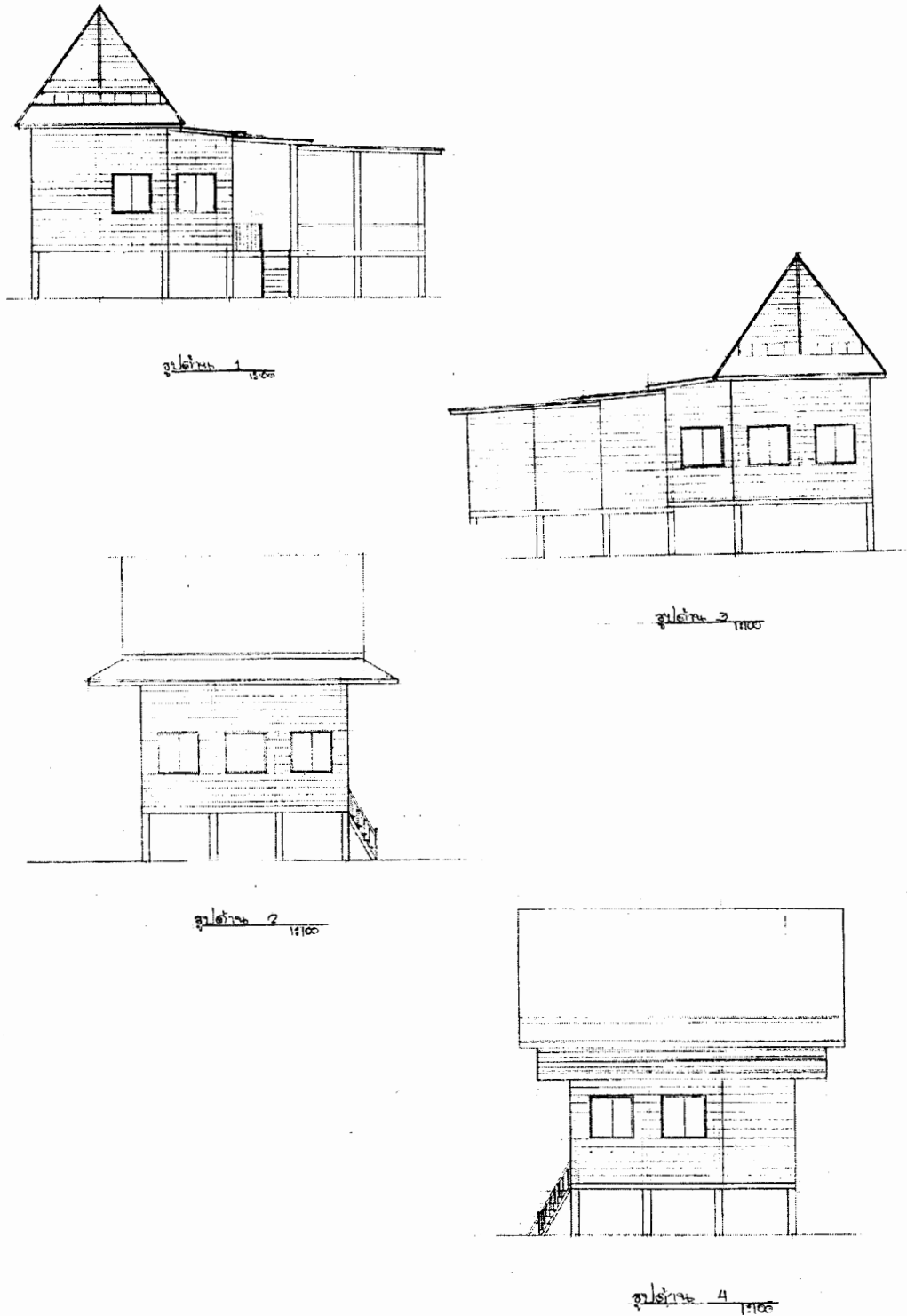
ภาพที่ 5.28 แบบเรือนกุลทองคำเรือนพักอาศัยนครชุมกำแพงเพชร
นางสาวกรรณิกา ตะดิยะและคณะ สํารวจและเขียนแบบ

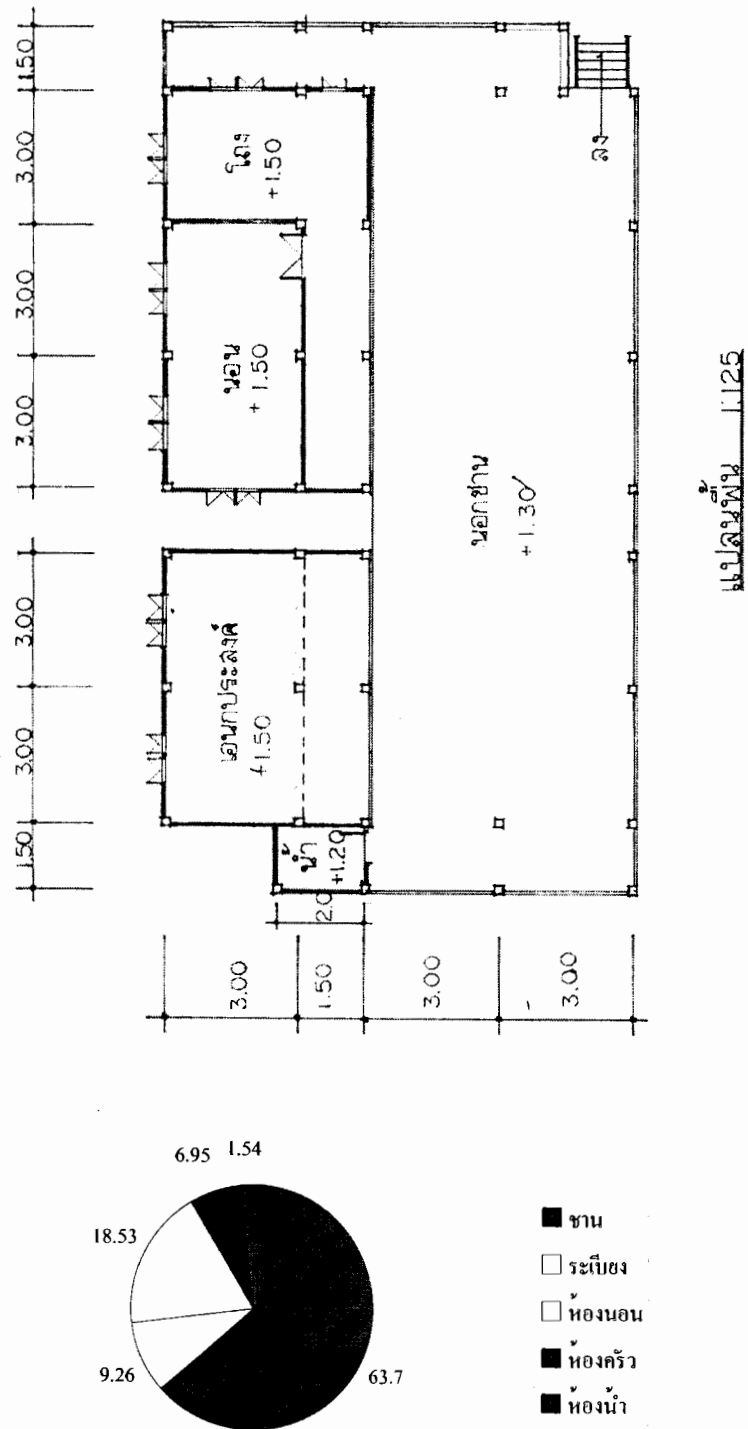
ภาพที่ 5.29 แพลนเรื่อนนางรยา อนุเพชร เรือนพักอาศัยนครชุมก้าแพงเพชร
พิเชษฐ์ เทพบุตร สำรวงและเขียนแบบ

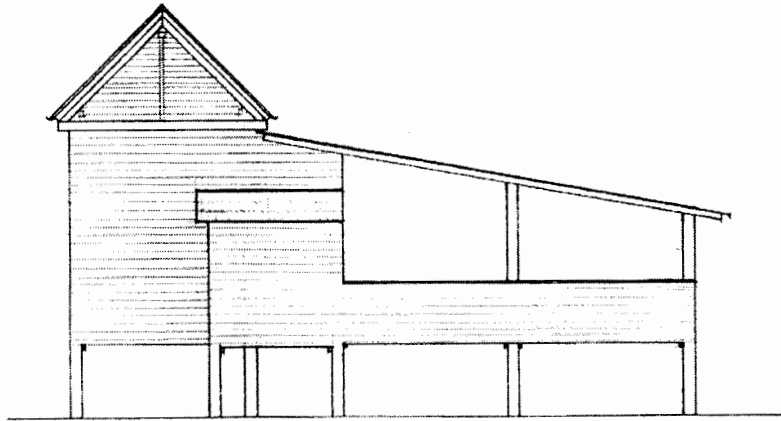
ภาพที่ 5.30 แพลนเรือนนายสินคำ สมบูรณ์ เรือนพักอาศัย ตำบลเชียงทอง จังหวัดตาก
นายอาทิตย์ จิตรวิเศษ สํารวจและเขียนแบบ

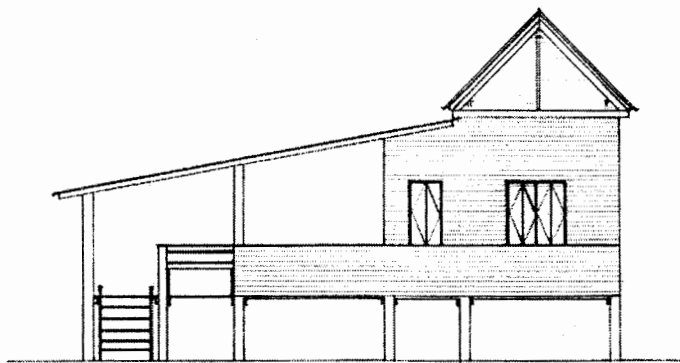
ภาพที่ 5.31 แบบเรือน นายสินคำ สมบูรณ์ เรือนพักอาศัย ตำบลเชียงทอง จังหวัดตาก
นายอาทิตย์ จิตรวิเศษ ดำรงและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.32 แพลนเรือน เรือนพักอาศัย ตำบลเชิงทอง จังหวัดตาก

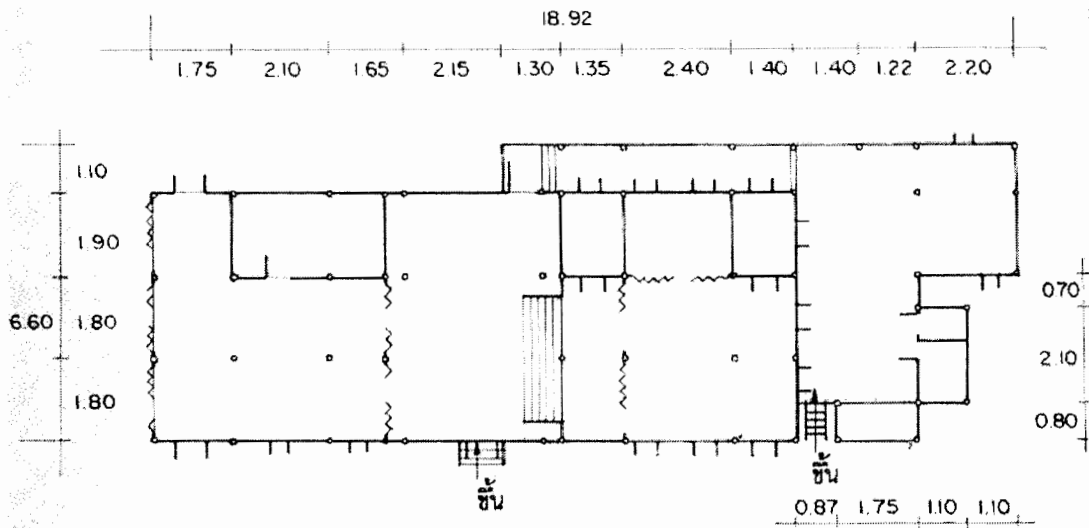

รูปด้านหลัง 1:100

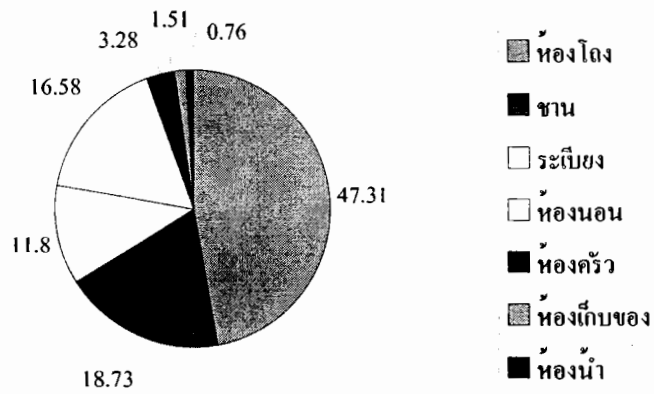

รูปด้านหน้า 1:100

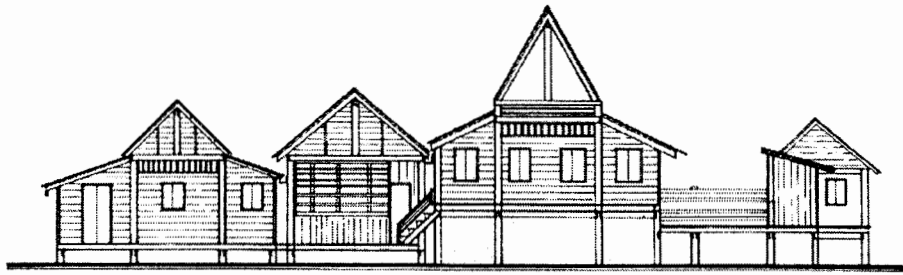
ภาพที่ 5.33 แบบเรือน เรือนพักอาศัย ตำบลเชียงทอง จังหวัดตาก

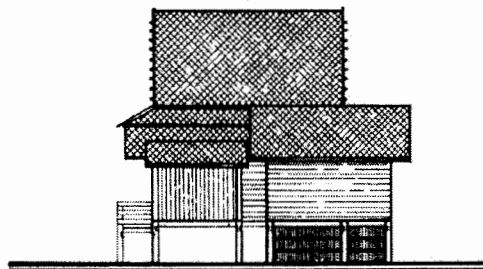
รูปแปลน

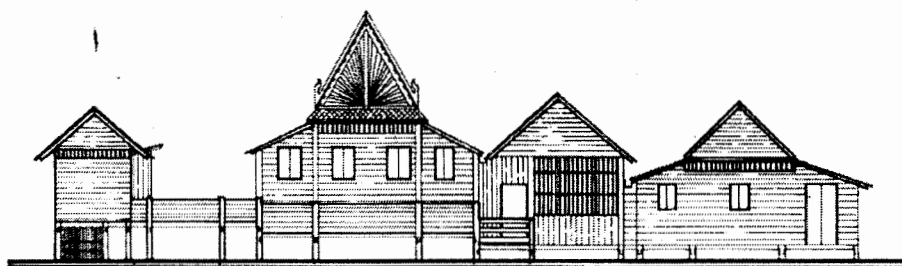
ภาพที่ 5.34 แบบเรือนเครื่องมือหมอเพทาย เรือนพักอาศัย ต.หนองหลวง จ.ตาก
ที่มา : สามารถ ศิริเวชพันธ์ 2536 : 128

รูปตั้ง ด้านหน้า

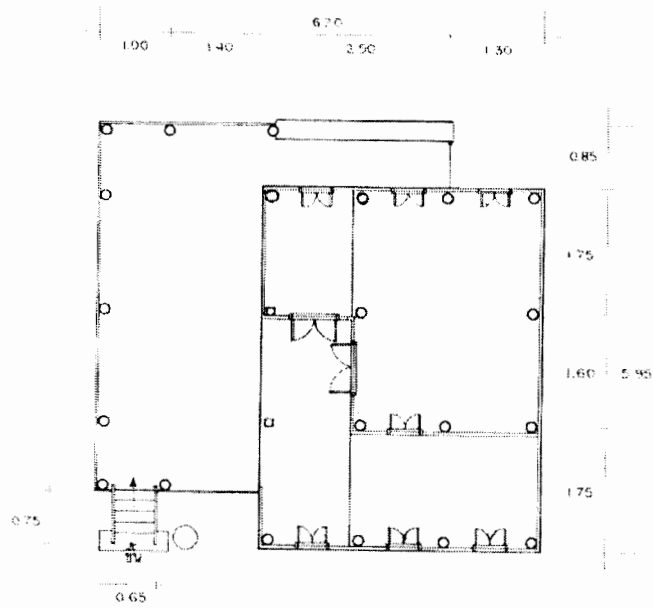

รูปตั้ง ด้านขวา

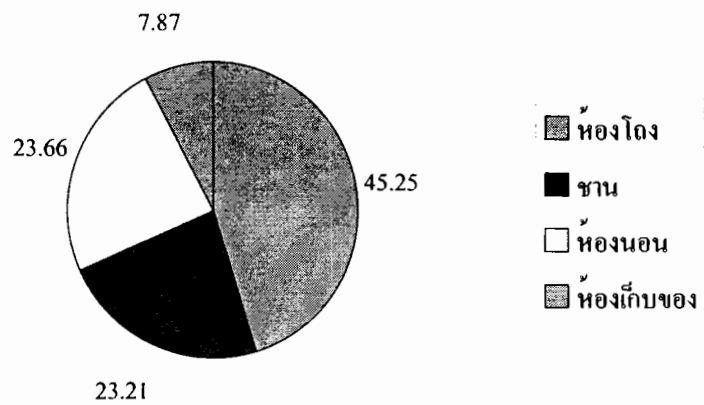

รูปตั้ง ด้านหลัง

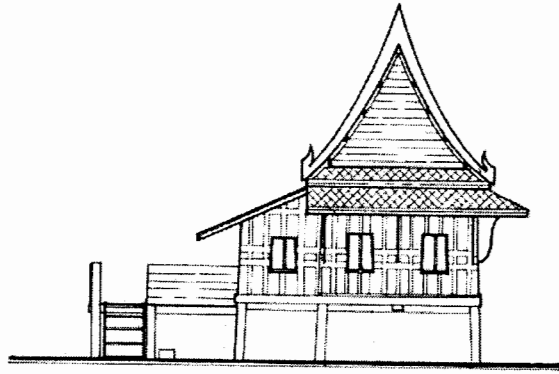
ภาพที่ 5.3 แบบเรือนเครื่องไม้หมอเพทาย เรือนพักอาศัย ตำบลหนองหลวง จังหวัดตาก
ที่มา : สามารถ ศิริเวชพันธ์ 2536 : 128

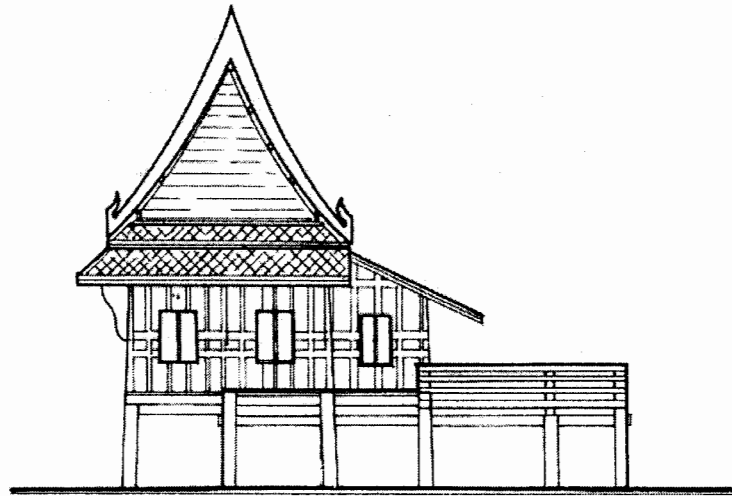
รูปแปลน

ภาพที่ 5.36 แปลนเรือนเครื่องไม้ เรือนพักอาศัย ตำบลหนองหลวง จังหวัดตาก
ที่มา : สามารถ สิริเวชพันธ์ 2536 : 131

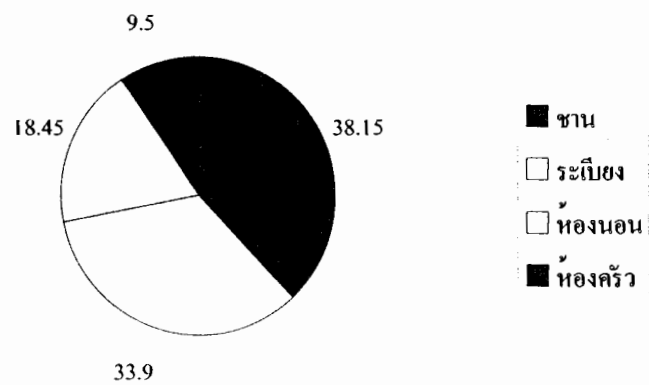
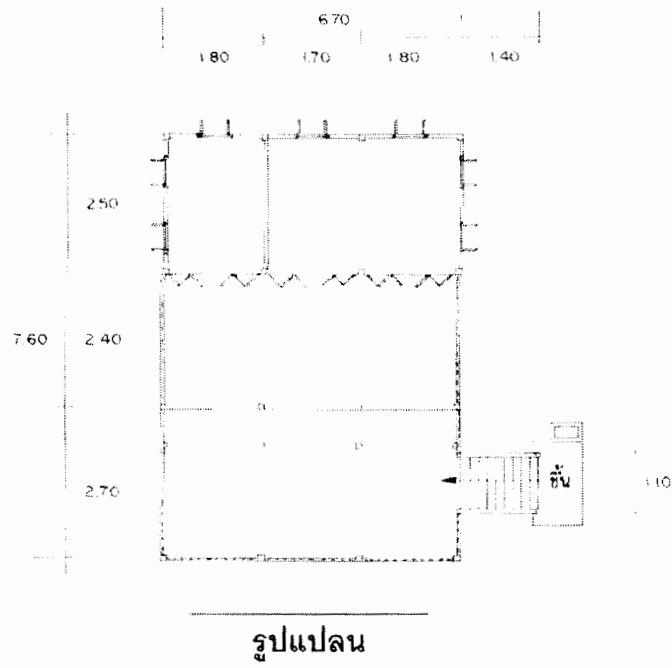

รูปตั้ง ด้านหน้า

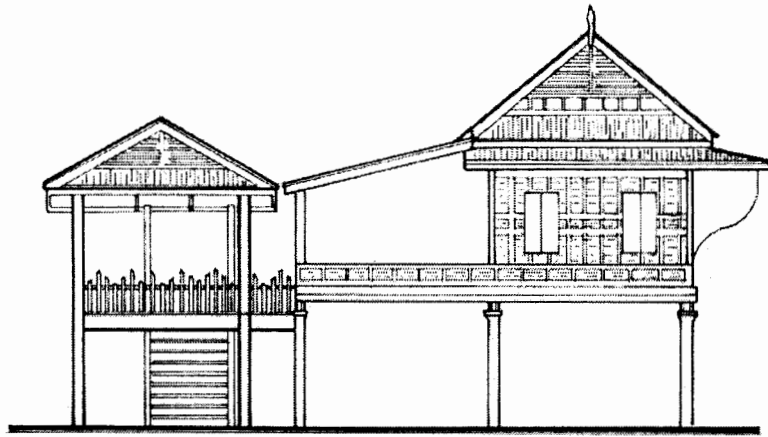

รูปตั้ง ด้านหลัง

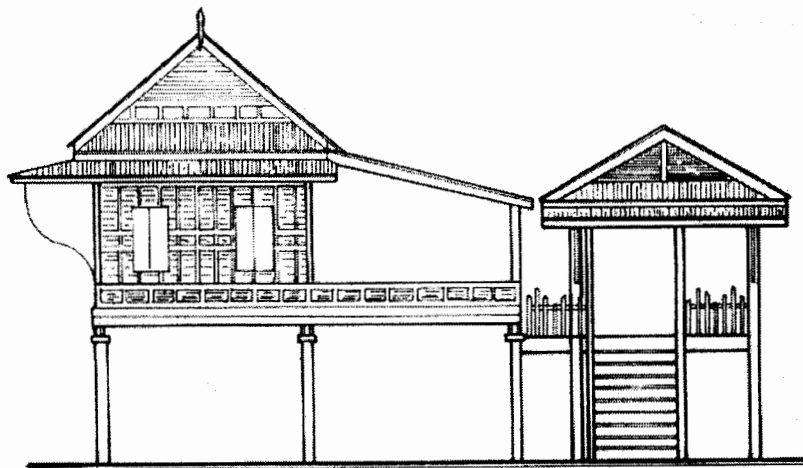
ภาพที่ 5.37 แบบเรือนเครื่องไม้เรือนพักอาศัย ตำบลหนองหลวง จังหวัดตาก
ที่มา : สามารถ ศิริเวชพันธ์ 2536 : 131

ภาพที่ 5.38 แปลนเรือนเครื่องไม้ เรือนพักอาศัย ตำบลหนองหลวง จังหวัดตาก
ที่มา : สามารถ ศิริเวชพันธ์ 2536 : 133

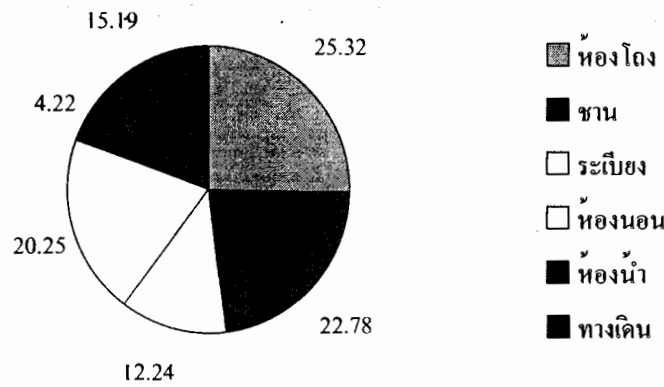
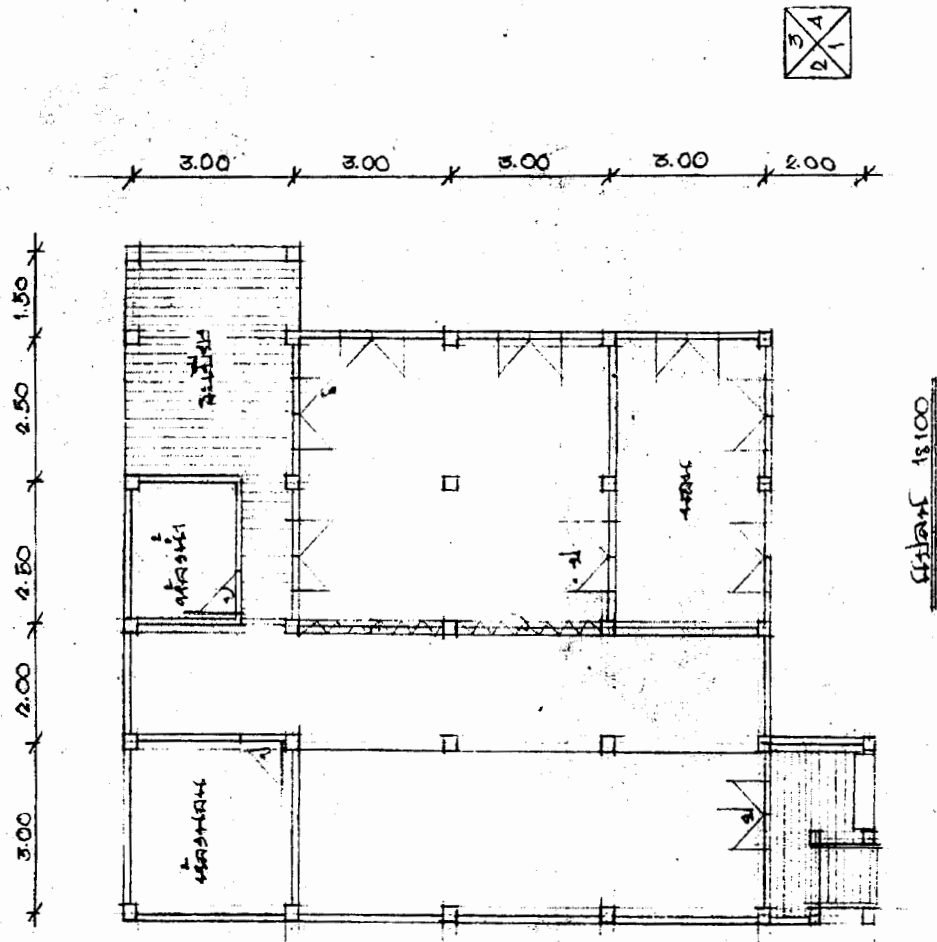

รูปตั้ง ด้านหน้า

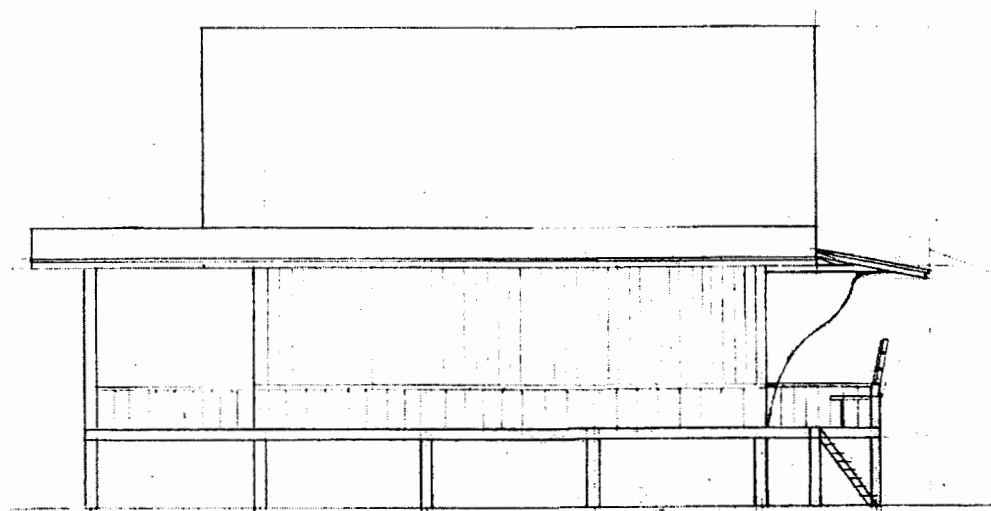
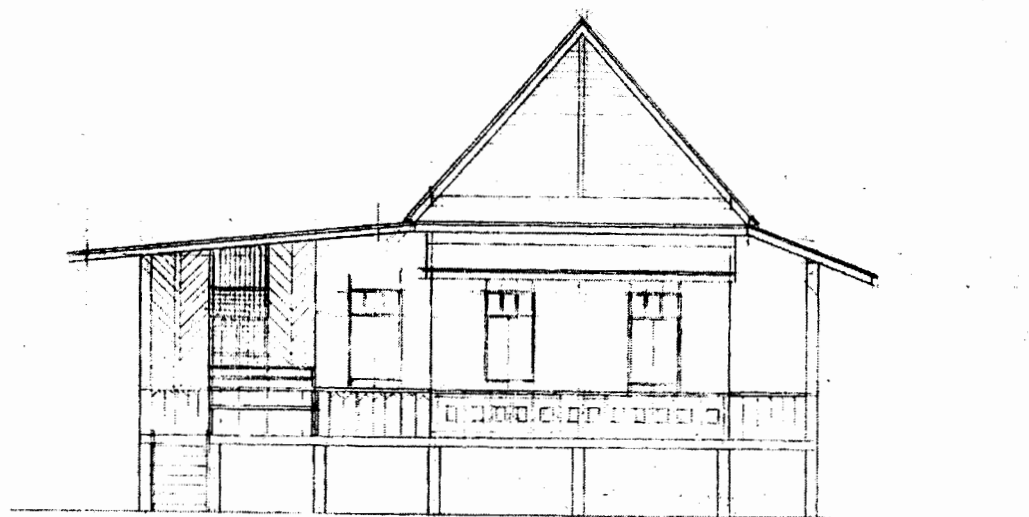

รูปตั้ง ด้านหลัง

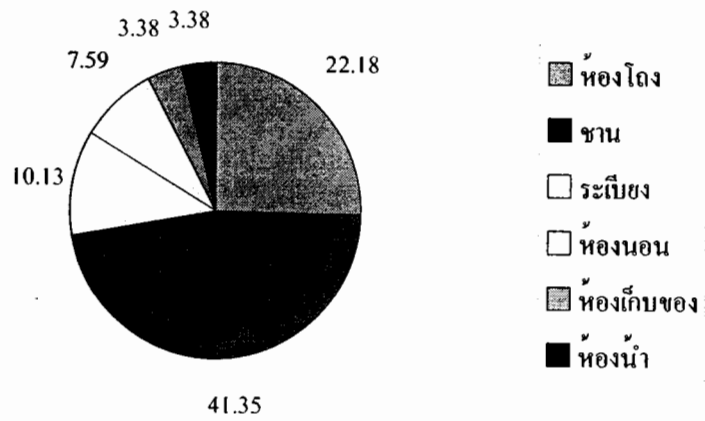
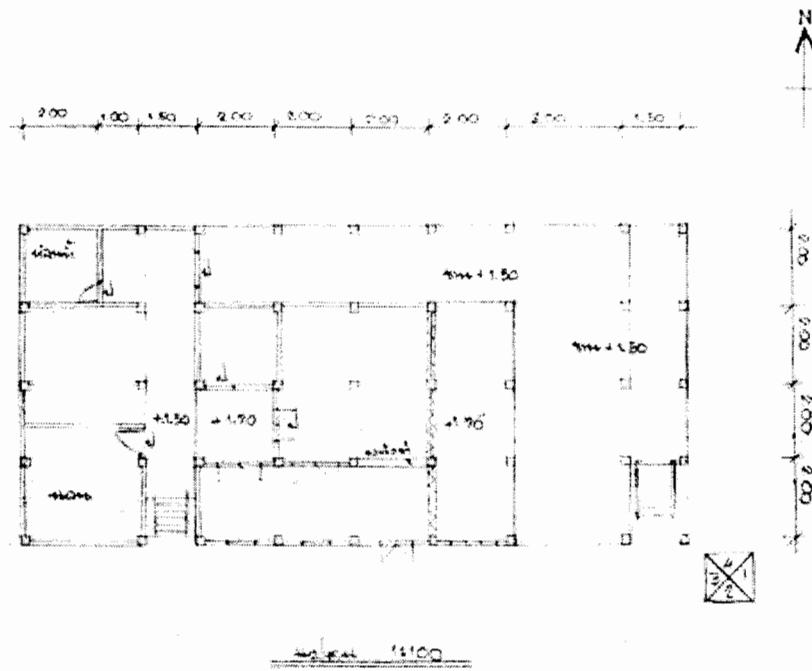
ภาพที่ 5.39 แบบเรือนเครื่องไม้เรือนพักอาศัย ตำบลหนองหลวง จังหวัดตาก
ที่มา : สามารถ ศิริเวชพันธ์ 2536: 133

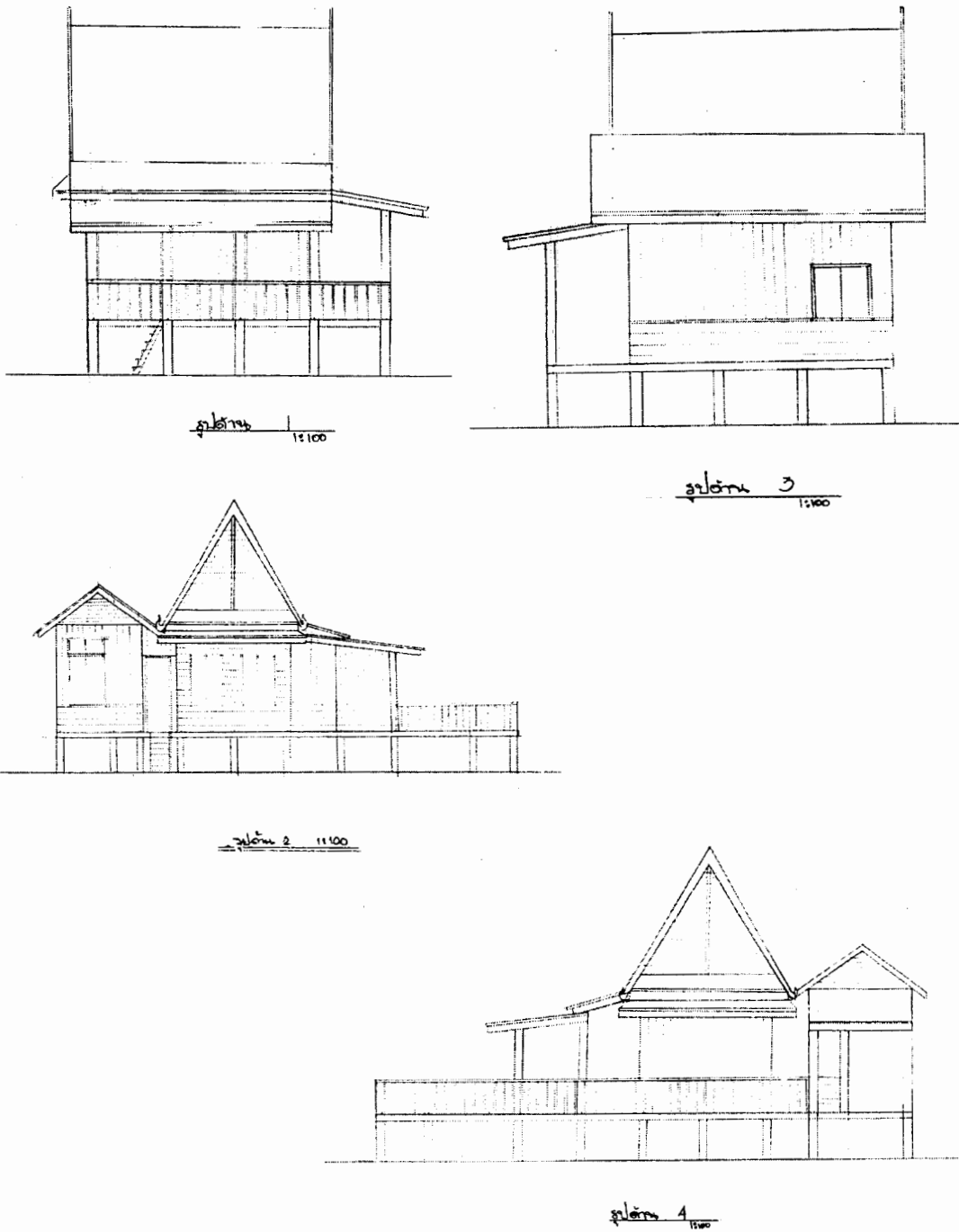
ภาพที่ 5.40 แปลนเรือนนายปิ่น ก้นจันะ เรือนพักอาศัย ตำบลหัวเดียด จังหวัดตาก นายเอกวิทย์ จิโน สำรวจและเขียนแบบ

รูปถ่าย 2
1:100รูปถ่าย 1
1:100

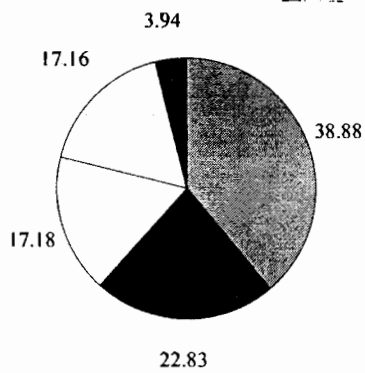
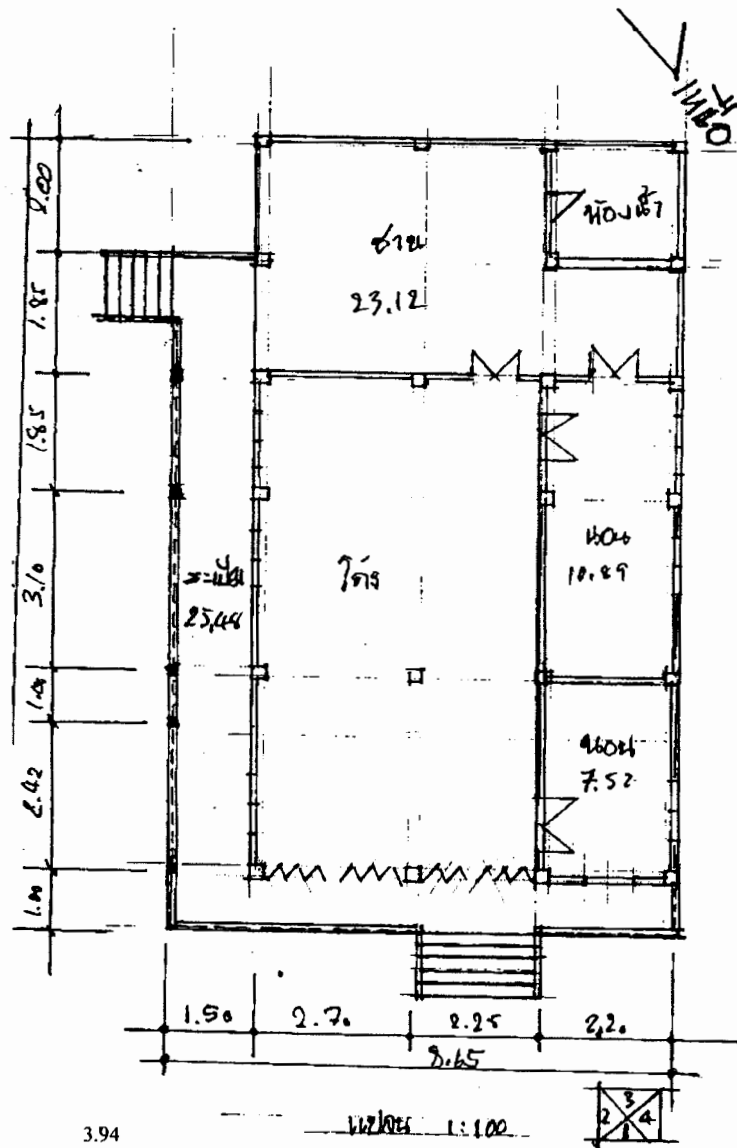
ภาพที่ 5.41 แบบเรือนนายปิ่น ก้นจันะ เรือนพักอาศัย ตำบลหัวเดียด จังหวัดตาก
นายเอกวิทย์ จิโน ดำรงและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.42 แปลนเรือนขายสุพรรณทราณ ลำพูน เรือนพักอาศัย ตำบลหัวเตี้ย จังหวัดตาก

ภาพที่ 5.43 แบบเรือนชายสุนันทรา ณ ลำพูน เรือนพักอาศัย ตำบลหัวเดียด จังหวัดตาก

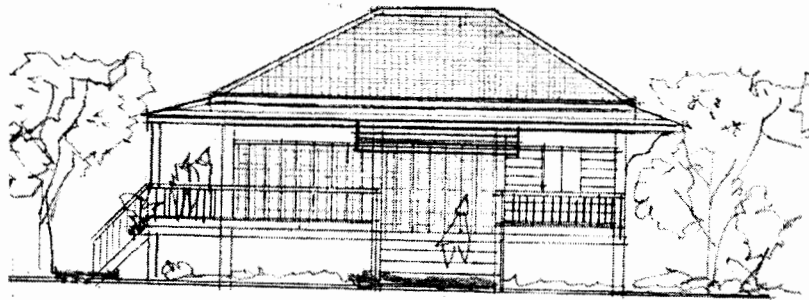

- ห้องโถง
- ชาน
- ระเบียง
- ห้องนอน
- ห้องน้ำ

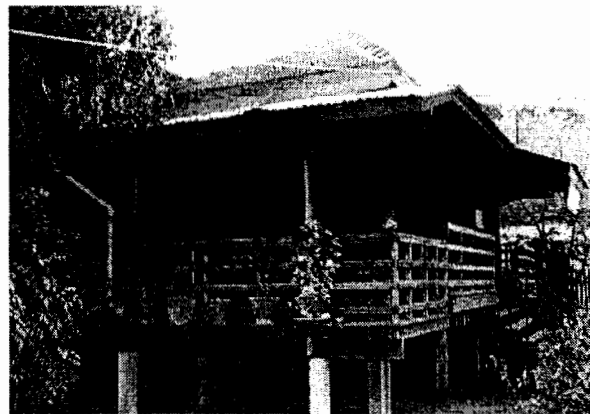
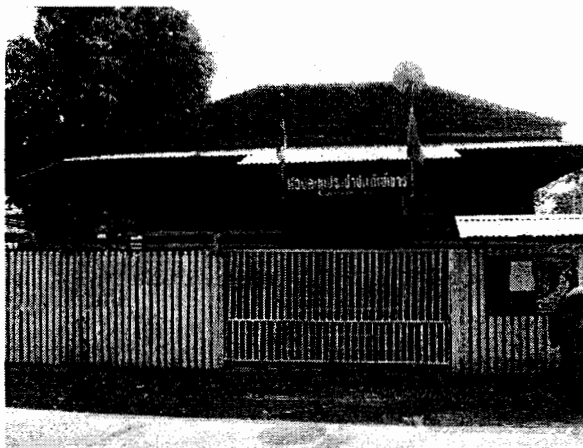
จุดพิกัด

Way Point 042
 47 Q 0512351
 UTM1867169
 Elevation 124 m.

ภาพที่ 5.44 แพลนเรือน ชุนโสภิต กิตติขจร ตำบลหนองหลวง จังหวัดตาก
 ชัชวาลย์ ธรรมสอน สํารวจและเขียนแบบ

รูปถ่าย ๑ 1:100

ภาพที่ 5.45 เรือน ขุนโสภิต กิตติขจร ตำบลหนองหลวง จังหวัดตาก
 ชัชวาลย์ ธรรมสอน ตำรวจและเขียนแบบ

ผลการวิเคราะห์เรือนคหบดี เรือนโถงค้าขาย และเรือนแถวค้าขาย

การจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนคหบดี

เรือนคหบดีปรากฏขึ้นในแถบลุ่มน้ำปิง โดยเฉพาะมีอยู่ในชุมชนเมืองเท่านั้นด้วยผู้ที่มีความสามารถในการสร้างเรือนลักษณะนี้มักมีกิจการการค้า โดยเฉพาะการค้าไม้สักขอนในสมัย รัชการที่ 4-5 ในกรณีที่เลือกศึกษานั้นมีเรือนขุนทวี ลำซำ จังหวัดกำแพงเพชรและเรือนโสภโณคร ครอบบ้านจีน ตำบลระแหง จังหวัดตาก

ตารางที่ 5.2 แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนคหบดี

เรือนคหบดี	พื้นที่รวม (ตารางเมตร)	พื้นที่เรือน (ตารางเมตร)	ร้อยละของพื้นที่
ห้องโถง	115.45	28.86	15.16
ระเบียง พาไล	165.28	41.32	21.70
ชาน	29.42	7.36	3.86
ห้องนั่งเล่น	10.50	2.63	1.38
ห้องรับแขก	106.20	26.55	13.94
ห้องนอน	183.42	45.86	24.08
โถงแต่งตัว	5.23	1.31	0.69
ครัว	17.50	4.38	2.30
เก็บของ	20.80	5.20	2.73
ห้องบันได	19.40	4.85	2.55
ทางเดิน	57.40	14.35	7.54
ห้องน้ำ	31.10	7.78	4.08
เอนกประสงค์			
รวม	761.70	190.43	100.00

เรือนทั้งสองหลังเป็นเรือนทรงตะวันตก ที่ได้แบบมาจากพระนครในยุคเดียวกันเป็นเรือนไม้สักทองทั้งหลัง หรือที่เรียกกันว่าเรือนขนมปังขิง คล้ายกับเรือนในจังหวัดลำปาง ลำพูนหรือ เชียงใหม่ เช่นกัน ด้วยเรือนกลุ่มนี้เป็นเรือนผู้ที่ทำการค้าไม้ส่วนใหญ่ ลอกเลียนแบบกันสร้าง

และคัดแปลงในองค์ประกอบ ลายละเอียดของซุ้ม มุข ระเบียง ลายฉลุ เป็นต้น ที่วิจิตรงดงาม เช่น เรือนโสกโณครทาสีน้ำมันเป็นการรักษาเนื้อไม้อย่างดี เรือนขุนทวีไม่ได้ทาสี จึงทำให้เห็นคราบตะไคร่ในปัจจุบัน เรือนโสกโณครมีคนอยู่อาศัยต่อเนื่องมาตลอดจนถึงปัจจุบัน คือ นายศรีศักดิ์ โสกโณคร หลานนายเต็งหรือหลวง

ส่วนในเรือนคหบดีในกำแพงเพชรเมื่อขุนทวีเสียชีวิตลงแม่ปิ่นฮ้อน ลำซา ยังคงอาศัยกับลูก ๆ อีกระยะหนึ่งเมื่อลูก ๆ ย้ายเข้าดำเนินธุรกิจในพระนครจึงย้ายตามเข้าไปในโอกาสต่อมา ด้วยไม่มีใครดูแลด้วยอายุมากขึ้นจึงมีบุตรคนเล็กดูแลอยู่คนเดียวในปัจจุบัน

การจัดพื้นที่ใช้สอยของเรือนเป็นแบบตะวันตกเช่นกันเป็นเรือน 2 ชั้น ด้วยครอบครัวมีสมาชิกหลายคนจึงต้องแบ่งจัดเป็นห้องนอนของลูก ๆ แยกกันจึงมีพื้นที่รวมเฉลี่ยถึง 24.03 เพอร์เซ็นต์อยู่ชั้นบนของเรือน ส่วนห้องโถงยังคงจัดให้มีไว้เป็นพื้นที่นั่งเล่นของสมาชิกในครอบครัวจัดมีพื้นที่เฉลี่ย 15.16 เพอร์เซ็นต์ ที่พอเพียงกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นประจำวันและมีทางออกต่อเชื่อมกับชานนอกเรือนทั้งหน้าเรือนและหลังเรือนซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเชื่อมกิจกรรมเดียวกัน ซึ่งมีเฉลี่ย 3.08 เพอร์เซ็นต์เท่านั้นแต่ก่อนหน้านั้นบนเรือนขุนทวีจะมีชานมากกว่าปัจจุบัน ด้วยเป็นลักษณะอาคาร ไม่มีหลังคาคลุมจึงทำให้สุ่งไปส่วนหนึ่ง

ในส่วนระเบียงยังคงมีอยู่ทั้งส่วนหน้าเรือนและหลังเรือนมีพื้นที่เฉลี่ย 21.70 เพอร์เซ็นต์ที่จัดไว้เพื่อทำกิจกรรมทางสังคม หรือประชุมธุรกิจการค้าไม่ได้

ในส่วนห้องรับแขกได้จัดไว้โถงแสดงถึงความเป็นคหบดี มีการพบปะพูดคุยกันอยู่ประจำในธุรกิจซึ่งจะเป็นห้องรับรองมีห้องรับแขกแบบยุโรป ซึ่งทำด้วยไม้สักปูด้วยเบาะนวมชนิดถอดซักล้างได้ ผู้เก็บสมบัติมีค่า เช่น เครื่องสังคโลก นาฬิกา ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ องค์พระมหากษัตริย์ไทย ภาพถ่ายหมู่คณะในกิจกรรมสำคัญรวมทั้งรูปรับปริญญาบัตร เป็นต้น จัดไว้ได้เป็นส่วนตัวที่เหมาะสมแบบไทย ๆ สไตลยุโรป ที่สามารถผสมกลมกลืนระหว่างวิถีแบบไทยได้อย่างดี ยามไม่มีแขกห้องนี้จะเป็นห้องนั่งเล่นของคนในครอบครัวได้อีกส่วนหนึ่งเมื่อมีแขกมาแบบไม่ได้นัดหมายจะสามารถจัดเตรียมเคลื่อนย้ายได้อย่างรวดเร็วด้วยมักจะอยู่ติดกับห้องนั่งเล่น หรือระเบียงเรือนมักมีเหตุการณ์เช่นนี้บ่อยครั้งส่วนใหญ่จะเป็นแขกกันเองหรือเพื่อนฝูงที่สนิทสนมกัน จึงดูไม่ยุ่งยากในการเตรียมตัว

ห้องนอนเรือนจัดไว้หลายห้องด้วยมีสมาชิกในครอบครัวใหญ่มีห้องนอนพ่อแม่ ซึ่งใหญ่ที่สุด และจัดไว้ชั้นบนของเรือนและมีห้องนอนแขกอยู่ชั้นล่าง ที่ไม่รบกวนกับเจ้าของบ้านดูเป็นส่วนตัว ด้วยเรือนมักมีแขกจากต่างจังหวัด ทั้งจากเชียงใหม่และปากน้ำโพ และพระนคร ที่มีกิจการค้าไม้ด้วยกันอยู่เป็นประจำ ซึ่งบางครั้งอาจนอนพักหลายวัน การเดินทางเมื่อเริ่มแรกนั้นด้วยการใช้เรือดัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือนโสกโณคร ซึ่งต้องขึ้นล่องดูแลกิจการและการเก็บภาษีให้

รัฐจากเหนือล่องใต้อยู่ประจำ ห้องนอนจะแบ่งไว้ให้ลูก ๆ คนละห้องดังนั้นจะมีห้องนอนเล็ก 3-4 ห้องต่อเรือนมีเครื่องเรือนครบครันทั้งเตียงนอนไม้สักมีเสาครอบมุ้ง มีตู้เก็บเสื้อผ้าหรือโต๊ะเครื่องแป้งแบบยุโรปด้วยเช่นกัน

ห้องนอนจะโปร่งมีหน้าต่างสองด้าน ด้วยสมัยนั้นยังไม่มีพัดลมและไฟฟ้าใช้มีเพียงไฟรั้วไฟโป๊บบัวแก้ว ตะเกียงไขลาน และตะเกียงเจ้าพายุเมื่อมีแขกมาหรือมีกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนา จึงจะได้ใช้ด้วยมีแสงสว่างนวลขาวและจ้า กว้างไกลกว่าตะเกียงชนิดอื่น ๆ เรือนโสภโณครมีห้องน้ำชั้นบนโดยแยกเป็นห้องอาบน้ำและห้องส้วมออกจากกัน จึงสะดวกกับสมาชิกหลายคนพื้นที่ห้องนอนจัดพื้นที่เฉลี่ย 24.08 เพอร์เซ็นต์

บนเรือนโสภโณครมีการจัดห้องแต่งตัวไว้หน้าห้องน้ำชั้นล่าง เป็นการจัดพื้นที่อันเหมาะสมสำหรับดำเนินกิจกรรมของสมาชิกที่มีมากในการบริหารพื้นที่ยามคับขันมีพื้นที่ 0.69 เพอร์เซ็นต์เท่านั้นด้วยถูกนำไปใช้เฉลี่ยกับเรือนสามหลัง

ครัวเรือนโสภโณครจัดวางพื้นที่ไว้แบบยุโรปคืออยู่ในพื้นที่เดียวกันกับครัวเรือนใหญ่มีความกว้าง 5.00 x 3.00 หรือ 15 ตารางเมตรซึ่งใหญ่กว่าเรือนชาวบ้านทั่วไป ส่วนครัวเรือนศิริไพบุลย์และเรือนขุนทวี นั้นจัดแยกออกจากเรือนใหญ่แต่เล่นชานถึงกันด้วยลักษณะการปรุงอาหารยังเป็นแบบไทยอยู่ที่มีเสียงดังจากครกหิน เสียงสับและกลิ่นควัน อันฉุนเผ็ดร้อนเครื่องแกง เครื่องผัดแบบไทย เป็นเรือนครัว แต่มีลักษณะมิดชิดคือมีฝาทั้ง 4 ด้าน มีประตูเปิดปิดมิดชิด แต่มีช่องระบายควันอยู่บนฝาผนังทั้ง 4 ด้าน

บันได

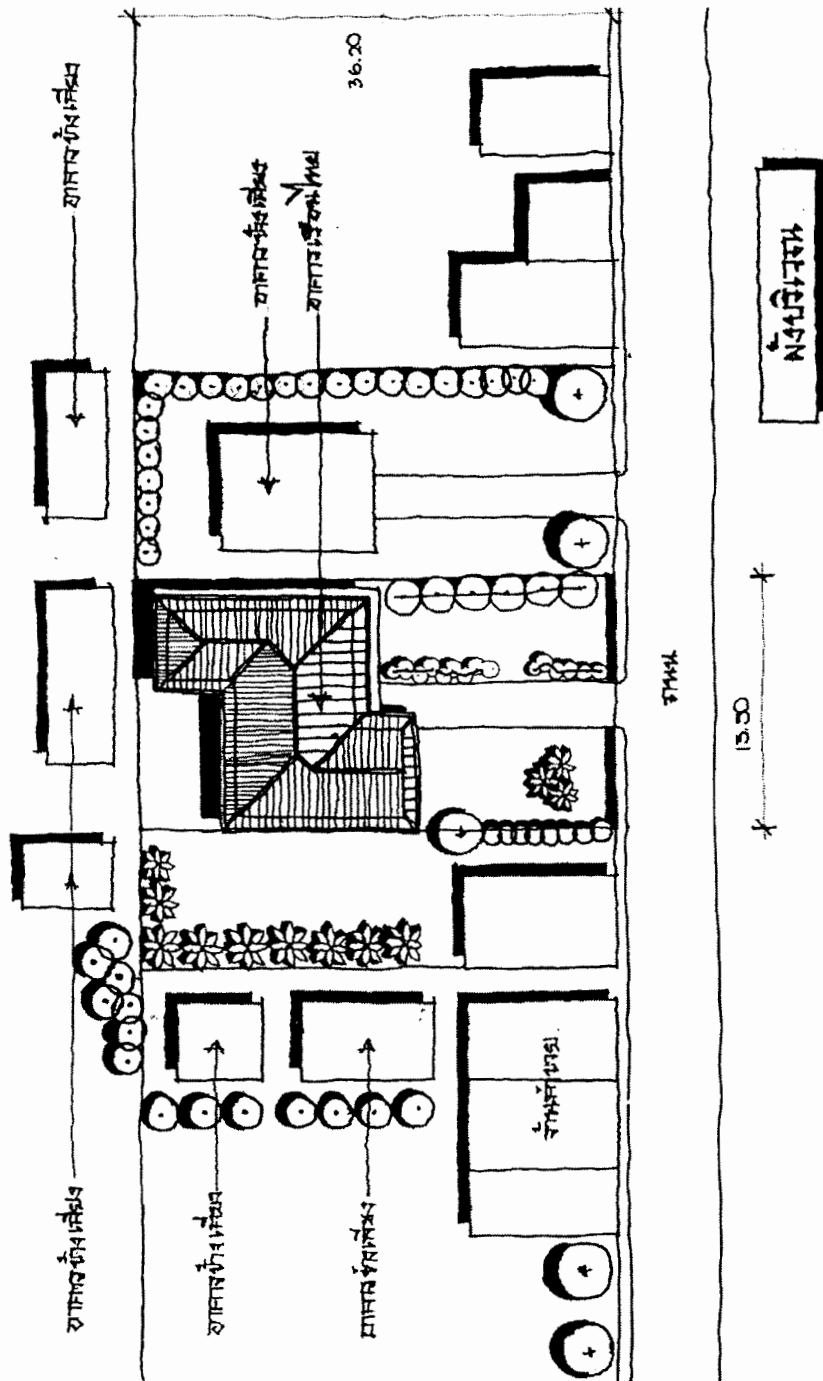
เนื่องจากเป็นเรือน 2 ชั้น พื้นที่จึงถูกจัดแบ่งออกเป็นห้องบันไดส่วนหนึ่งแบบ Dog Leg หรือบันไดแบบพับครึ่งแบ่งมีชานพักครึ่งทางเพื่อลดความล้าของผู้สูงอายุและไม่ทำให้ใช้พื้นที่ยาวทางเดียวเป็นลักษณะแบบตะวันตกเช่นกัน จัดวางอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม สะดวกกับการสัญจรขึ้นลงเรือนและเป็นส่วนตัวถูกต้องตามหลักการออกแบบ การจัดพื้นที่บันไดที่ดีทั้ง 3 เรือนมีพื้นที่บริเวณนี้เฉลี่ย 2.55 เพอร์เซ็นต์ หรือความกว้างพอเพียงกับการขนสัมภาระหามันตัวขึ้นลงได้สะดวกทั้งสามเรือนมีความกว้างไม่น้อยกว่า 2.00 เมตร มีเรือนขุนทวี ค่อนข้างชันด้วยคิดประตูทางเข้าห้องนอนและโถงชั้นบน

ห้องเก็บของ

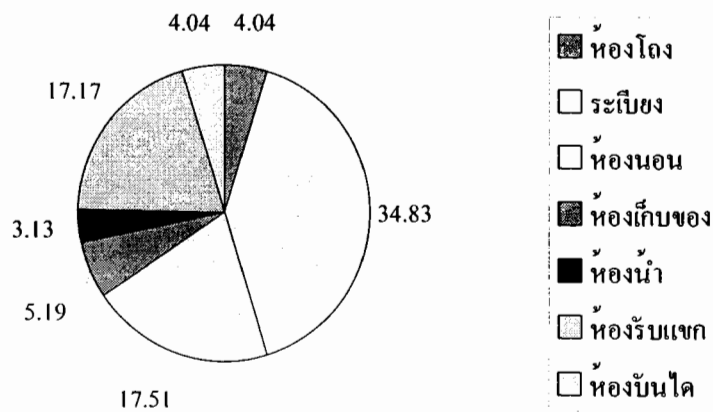
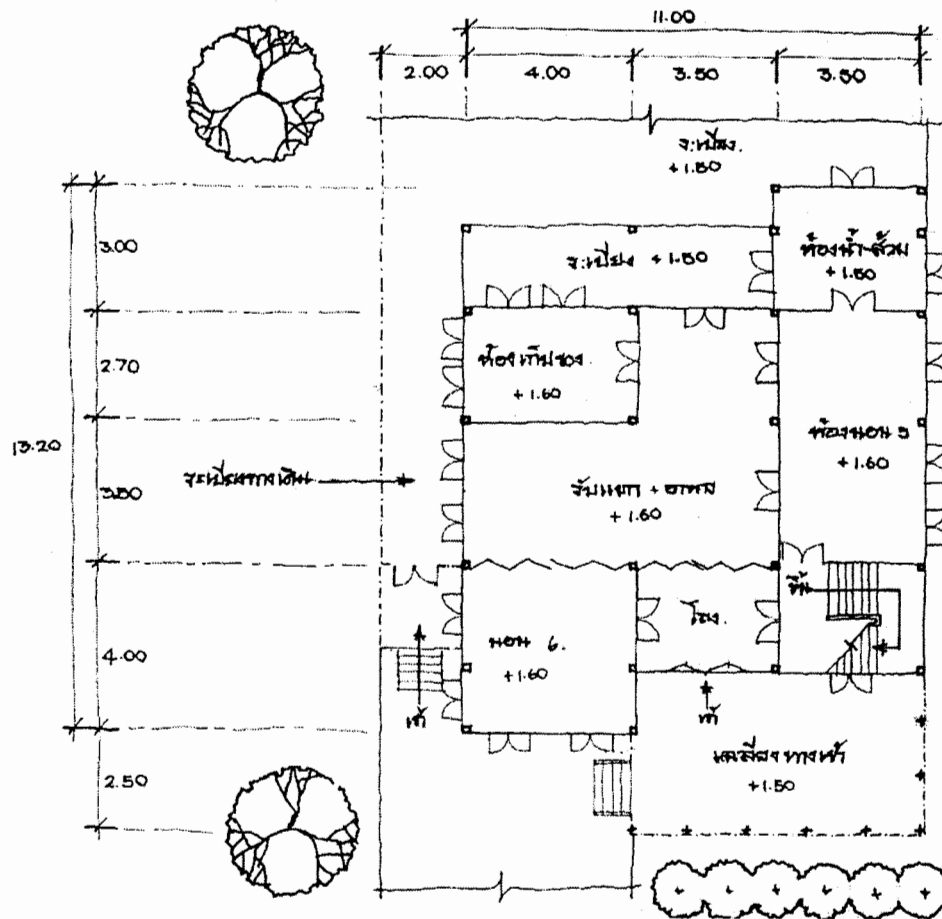
มีค่าเฉลี่ยพื้นที่ 2.73 เพอร์เซ็นต์ด้วยเรือนโสภโณครไม่มีจัดไว้ ในเรือน ขุนทวีและเรือนศิริไพบุลย์ทำห้องเก็บของไว้กว้างขวางด้วยมีอุปกรณ์เครื่องมือเกี่ยวกับการทำธุรกิจเช่น โชแม่แรงยก เครื่องมือเกี่ยวกับรถยนต์ ด้วยมีรถใช้และเครื่องเรือนบางส่วนที่รอการซ่อมแซม หรือเก็บลิ้ม ด้วยยังเป็นของมีค่าในอนาคตเช่น หีบเหล็ก กิโลซังน้ำหนักแบบคานหาม เป็นต้น

สรุป บนเรือนคหบดีเป็นเรือนทรงยุโรปแต่ด้วยการปรับแต่งให้ตอบสนองในวิถีแบบไทย ภูมิอากาศร้อน ฝนชุกและรุนแรงในบางครั้ง การจัดออกแบบห้องต่าง ๆ ยังคงเป็นแบบไทย โดยเฉพาะในบางครั้งการจัดออกแบบห้องต่าง ๆ ยังคงเป็นแบบไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดพื้นที่ ระเบียงและโถง ซึ่งสามารถจัดงานกิจกรรมทางสังคมได้เช่นกัน ส่วนห้องอื่น ๆ นั้น ได้จัดระบบ ทางเดินใช้สอยหรือการหมุนเวียนพื้นที่ใช้สอย (Living Circular) ในรูปแบบตะวันตกแต่สัมพันธ์ กับวิถีไทยได้อย่างดียิ่ง การวางทิศทางลมและแสงแดดในช่วงฤดูต่าง ๆ การจัดปลูกต้นไม้ภายใน บ้าน เพื่อเสริมหรือแก้ปัญหาลมและแดดได้อย่างมีเหตุและผล เช่น เรือนขุนทวี ซึ่งจำเป็นต้องหัน หน้าเรือนออกถนน และหันไปทางแม่น้ำปิงซึ่งทำให้เรือนหันไปทางทิศตะวันตก ซึ่งมักต้องได้รับ แสงแดดในตอนบ่าย และเย็นจึงได้ปลูกต้นไม้รอบไว้หน้าเรือนใกล้บ่อน้ำขุ่นต้น โดงุมใหญ่ใบหนา สามารถปกบังแสงแดดได้เป็นอย่างดี

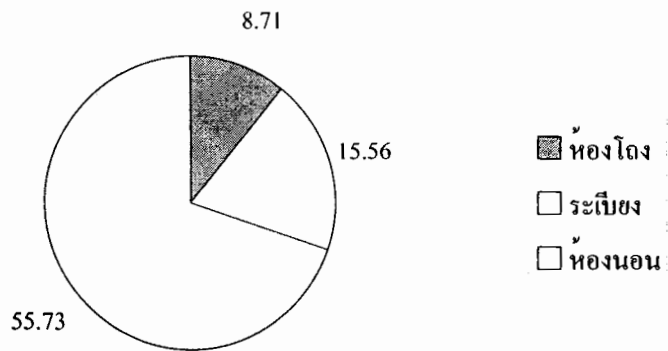
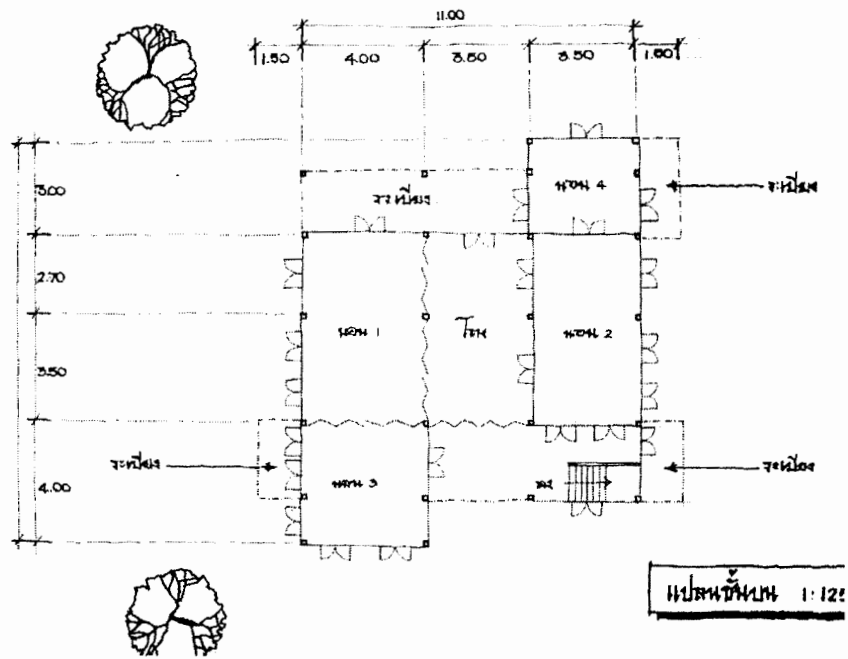
หรือเรือนศิริไพบุลย์ได้ปลูกต้นไม้แสงจันทร์ใบใหญ่ไว้หน้าเรือนเช่นกัน เรือนโสภโณคร หันหน้าเรือนออกทั้งสองด้านด้วยด้านทิศตะวันออกติดถนนใหญ่ส่วนทางทิศตะวันตกหันเข้าทาง แม่น้ำปิงติดตรอกบ้านจีน ซึ่งจะให้เป็นหลังเรือน ดังนั้นเวลาเย็นจึงมีลมจากแม่น้ำปิงพัดผ่าน ช่องลมต่าง ๆ ด้านทิศตะวันตกได้มาก พอระบายถ่ายลมร้อนได้เป็นอย่างดี เมื่อฤดูแล้งเมืองระแหง ร้อนมากกว่าเมืองอื่น ๆ ด้วยความมีฐานะกว่าคนอื่นจึงจัดให้มีการสร้างเรือนได้อย่างมีหลักมีเกณฑ์ มีการวางแผนและเตรียมการไว้อย่างดีก่อนลงมือสร้างเรือน ปัจจุบันเรือนทั้ง 3 หลัง ยังคงใช้อยู่ คู่เสมือนพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตที่ผู้ผ่านไปมาสามารถชมและศึกษาได้ ในส่วนของภายนอกด้วยแต่ละ เรือนยังไม่ได้เปิดให้เป็นลักษณะสาธารณะซึ่งเป็นสิทธิของเจ้าของบ้านและชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ ภาครัฐที่เกี่ยวข้องอาจจัดให้มีการเสวนาปรึกษาพิจารณากันอีกต่อไป

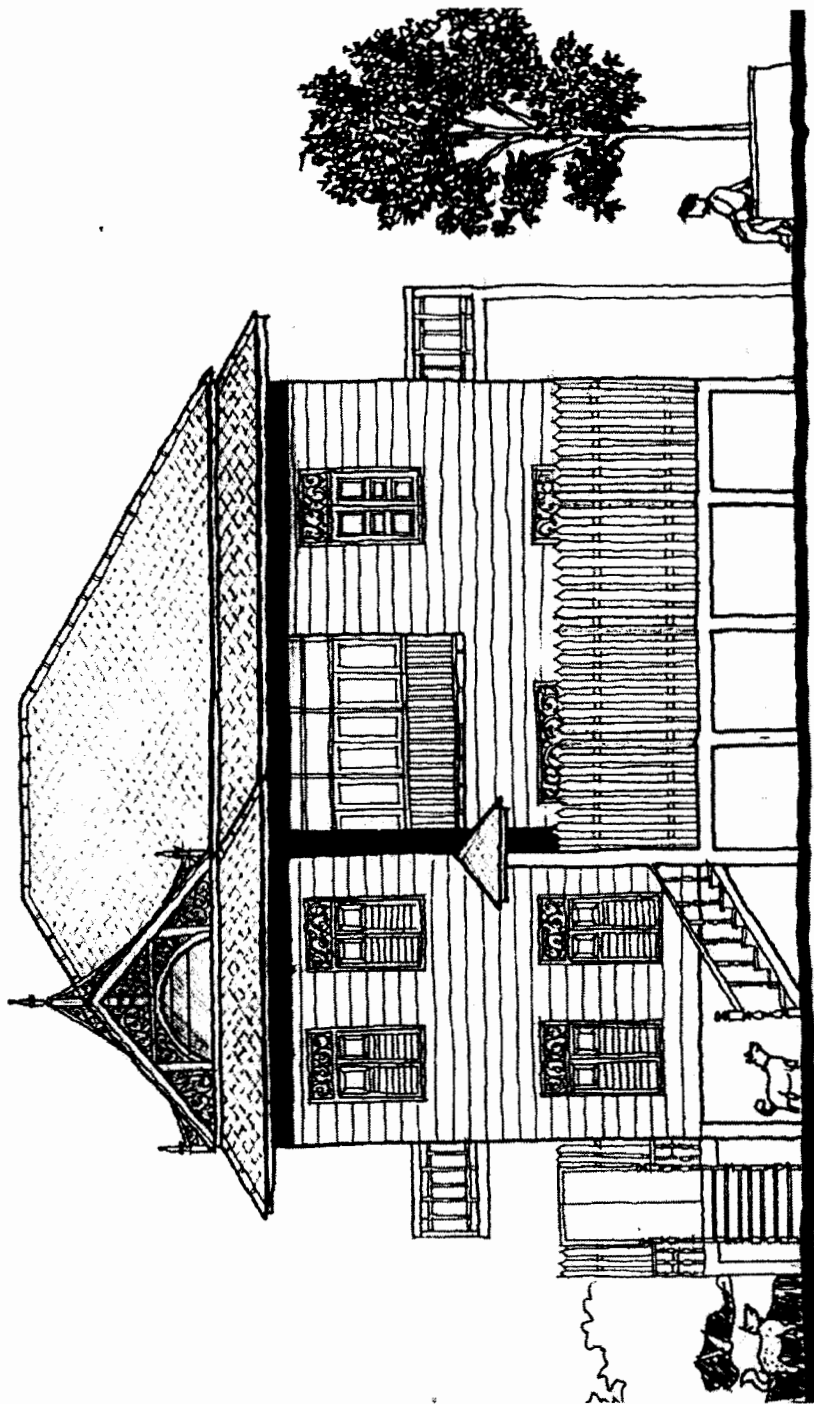
ภาพที่ 5.46 ผังบริเวณเรือนขุนทวี ลำซำ เรือนคหบดีกำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สํารวจและเขียนแบบ

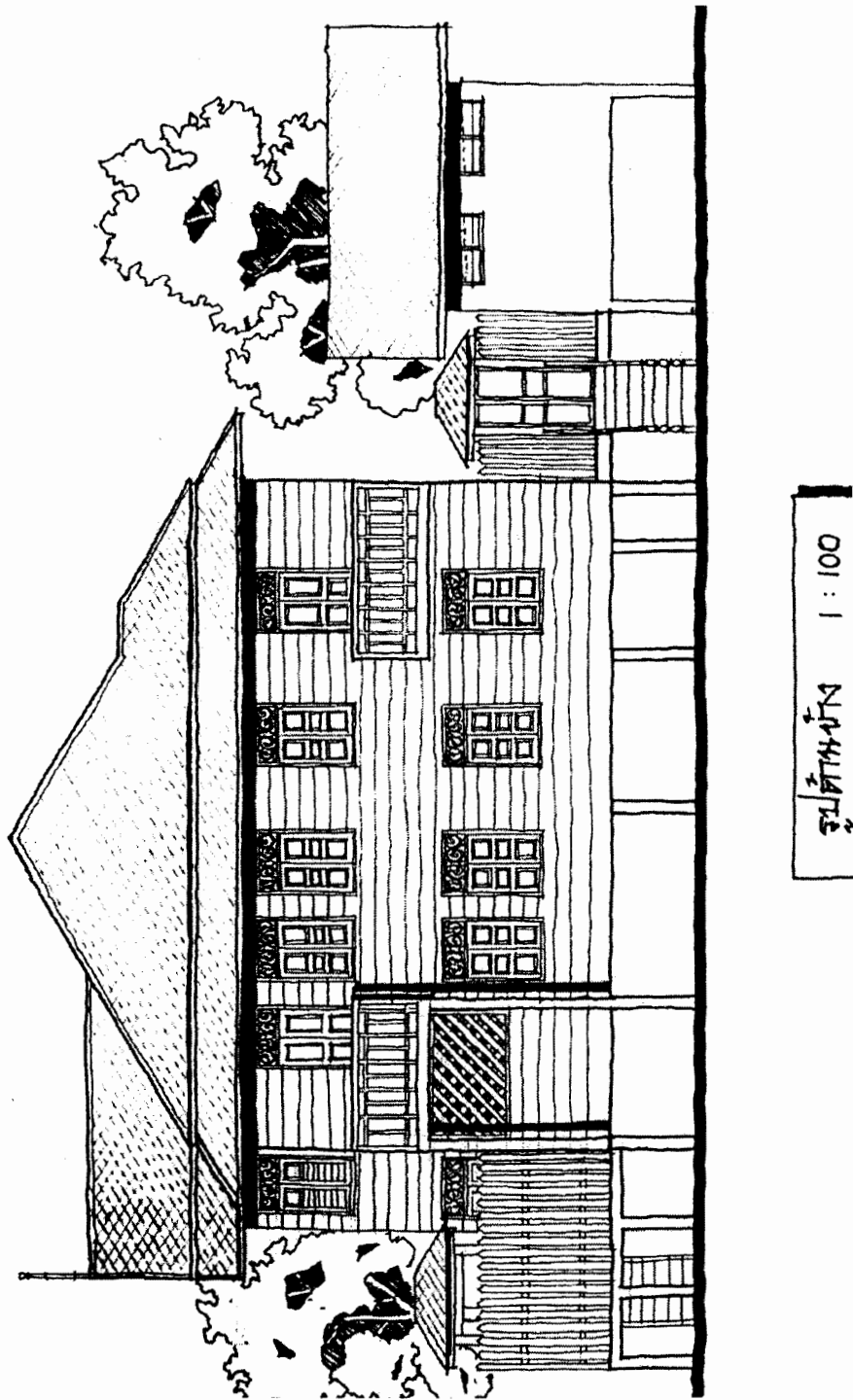
ภาพที่ 5.47 แปลนเรือนขุนทวี ลำซำ ชั้นล่างเรือนคหบดี กำแพงเพชร
 นายสมหมาย ห่วงทิพย์ สำรวจและเขียนแบบ

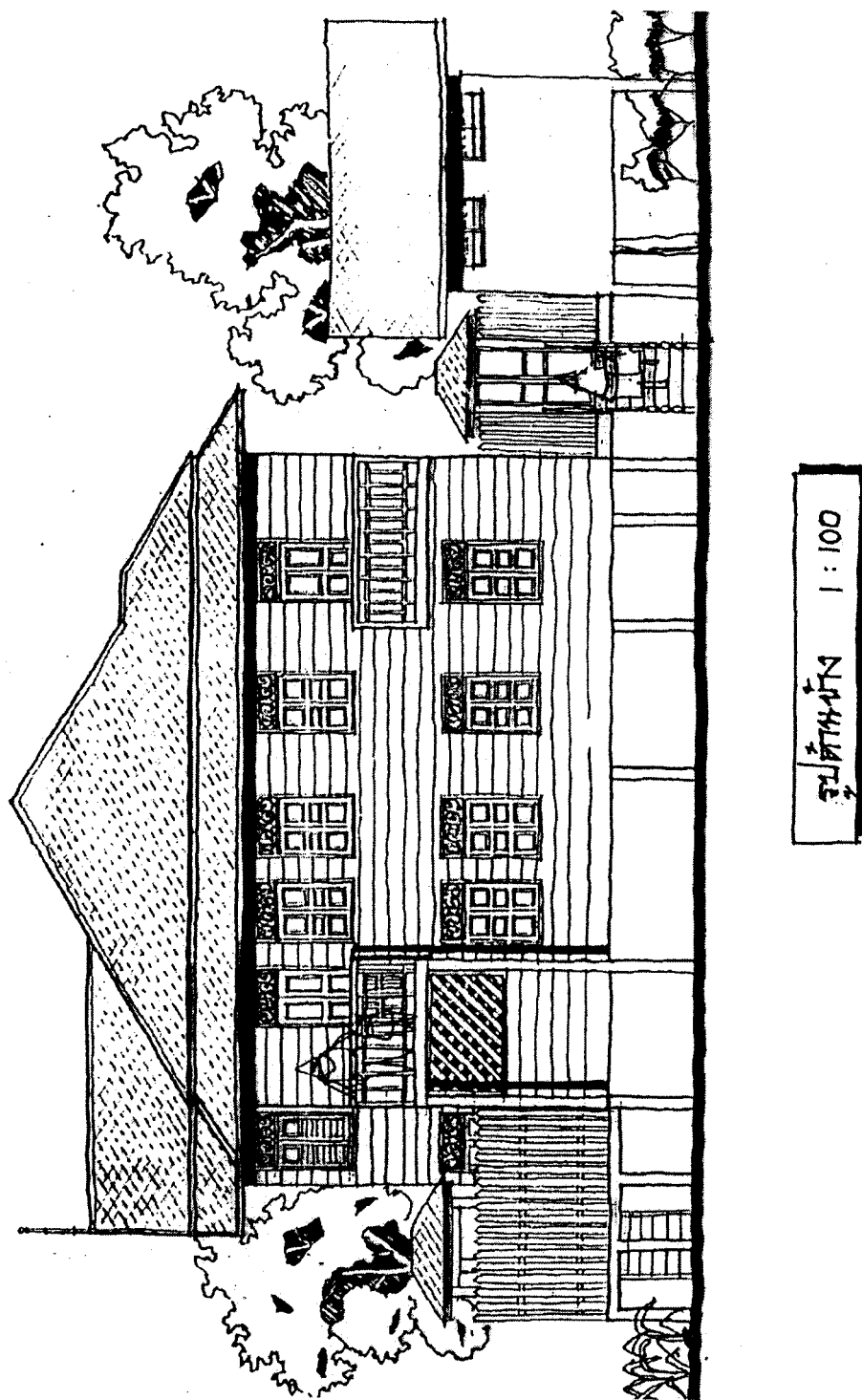
ภาพที่ 5.48 แปลนเรือนขุนทวี ลำซำ ชั้นบนเรือนคหบดี กำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สำรวจและเขียนแบบ

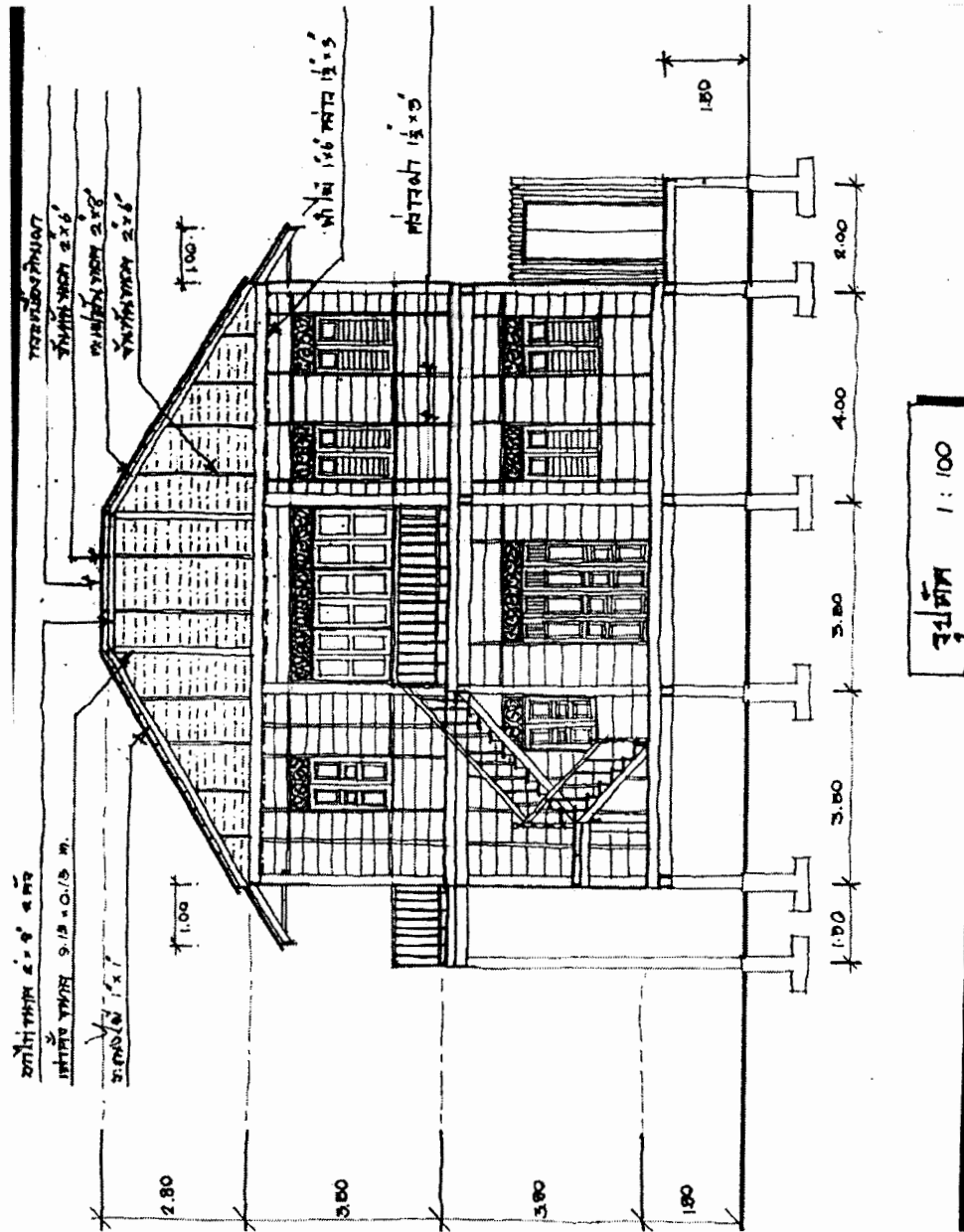
ภาพที่ 5.49 แบบเรือนขุนทวี ตำซำ ด้านหน้า เรือนคหบดี กำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สักรวจและเขียนแบบ

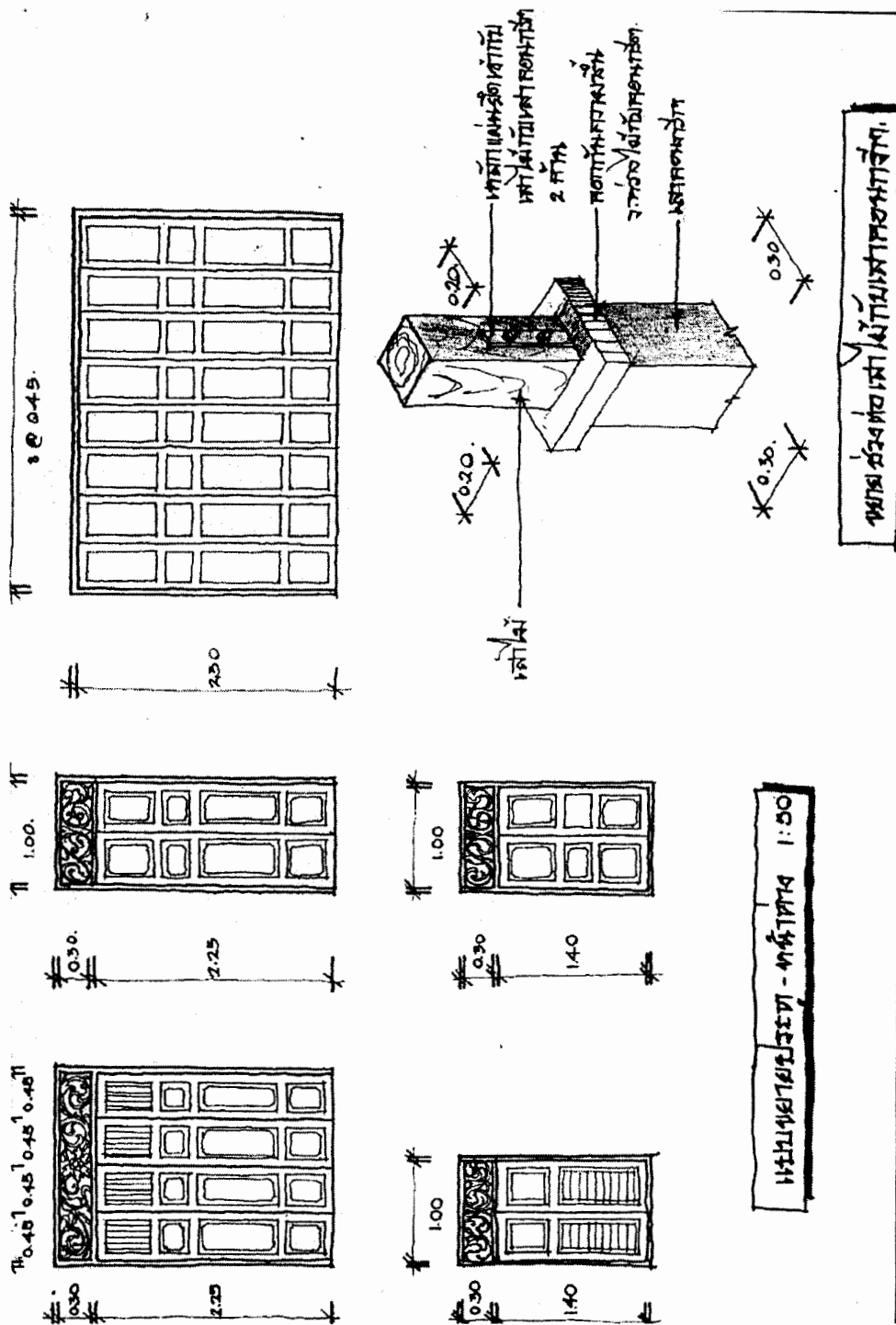
ภาพที่ 5.50 แบบเรือนขุนทวี ถ้ำชำ ด้านข้าง เรือนคหบดี กำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สำรวจและเขียนแบบ

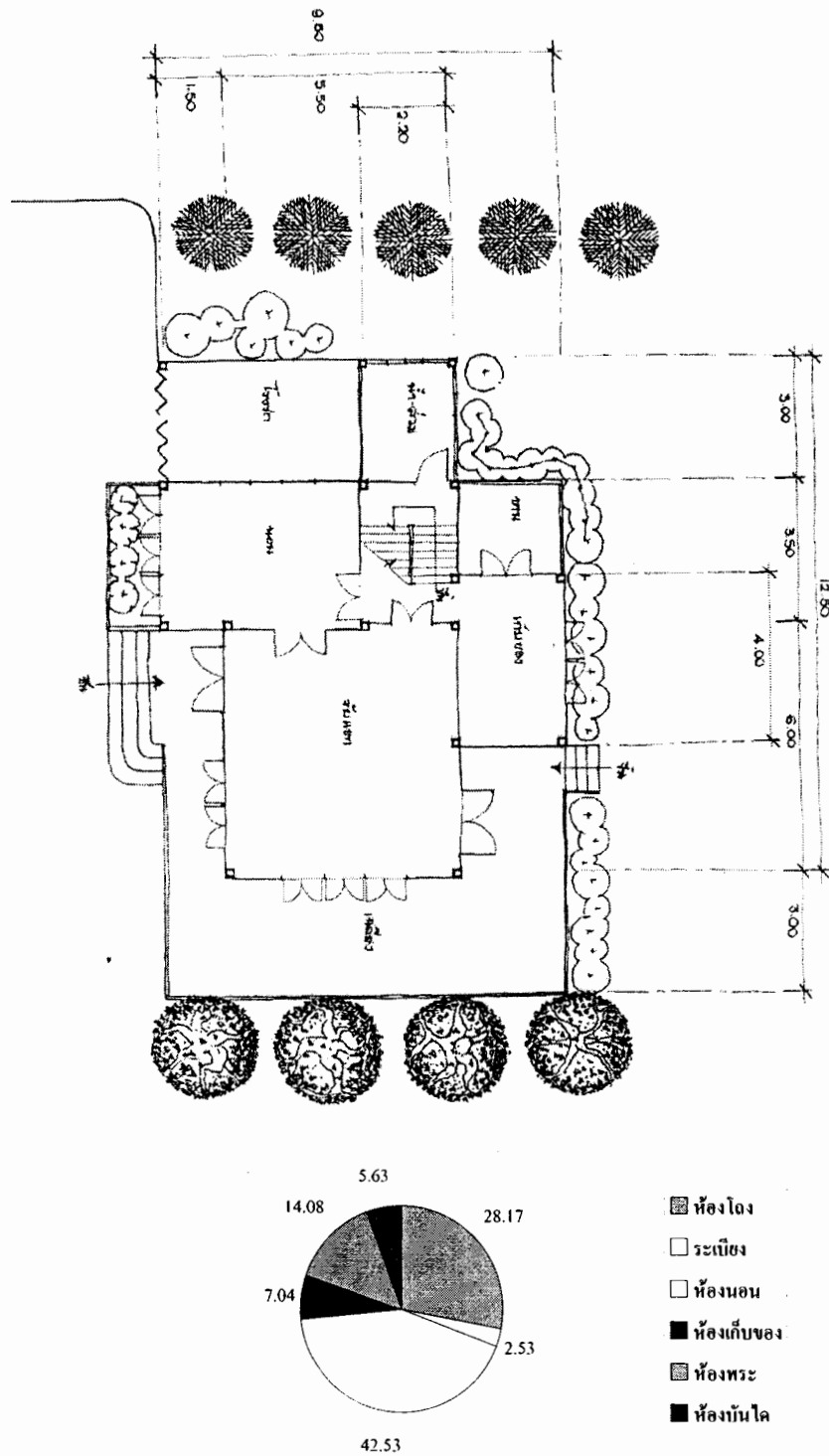
ภาพที่ 5.51 แบบเรือนขุนทวี ลำซำ ด้านข้างเรือนคหบดี กำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สำรวจและเขียนแบบ

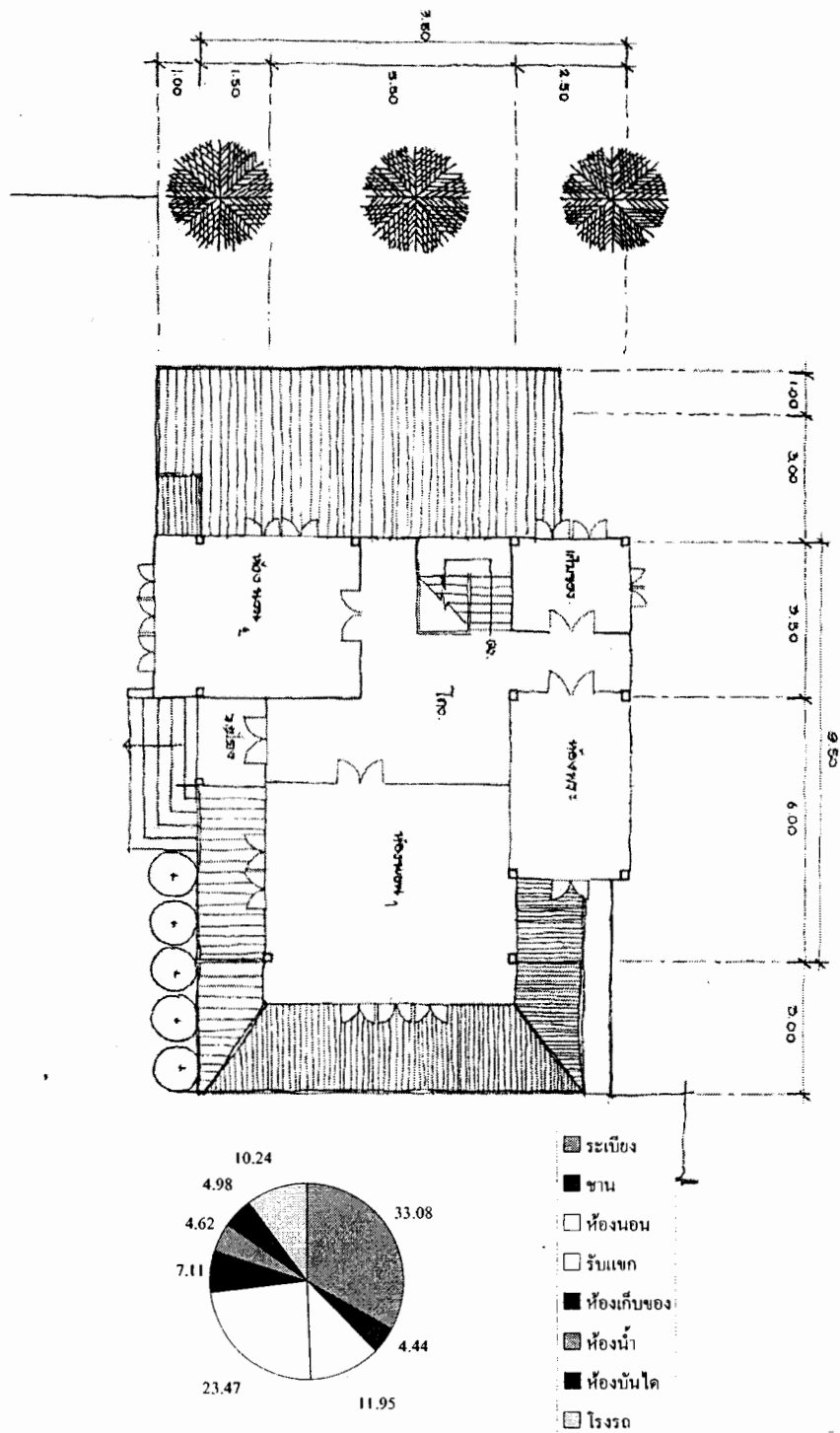
ภาพที่ 5.52 แบบเรือนขุนทวี ล้าช้า รูปตัดเรือนคหบดี กำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิพย์ ตำรวจและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.53 แบบขยายประตู - หน้าต่างขยายช่วงต่อไม้กับเสาคอนกรีต
เรือนขุนทวี ลำปาง

ภาพที่ 5.54 ผังบริเวณเรือนศิริไพบุลย์เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม ตำรวจและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.55 แบบเรือนศิริไพบุลย์เรือนคหบดี นครชุมกำแพงเพชร
 นายสมหมาย ห่วงทิม ตำรวจและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.56 เรือนศิริไพบุลย์เรือนคหบดี กำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สำรวจและเขียนแบบ

ตารางที่ 5.3 แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยเรือนโถงค้าขาย

เรือนโถงค้าขาย	พื้นที่รวม (ตารางเมตร)	พื้นที่/เรือน (ตารางเมตร)	ร้อยละของพื้นที่
ห้องโถง	201.75	67.25	26.29
ระเบียง พาไล	45.00	15.00	5.86
ชาน			
ห้องนั่งเล่น			
ห้องรับแขก			
ห้องนอน	421.25	140.42	54.89
โถงแต่งตัว			
ครัว	17.50	5.83	2.28
เก็บของ	41.00	13.67	5.34
ห้องบันได	18.00	6.00	2.35
ทางเดิน	23.00	7.67	3.00
ห้องน้ำ			
อเนกประสงค์			
รวม	767.50	255.83	100

เรือนโถงค้าขาย

ในยุคสมัยที่มีกิจการการค้าเกิดขึ้นในแต่ละชุมชนนั้น ได้เกิดเรือนขึ้นมาอีกชนิดหนึ่งที่สร้างไว้ตอบสนองกิจกรรมของอาชีพค้าขายและพักอาศัยได้ในเวลาเดียวกัน เป็นเรือนรูปแบบไทยเดิม หรือแบบประยุกต์ทรงรุ่งตะวันตกก็มี จึงได้นำแบบเรือนมาประยุกต์ให้มีพื้นที่ใช้สอยในกิจการค้าขาย จัดวางสินค้าได้พอเพียงกับความต้องการของชุมชน หมุนเวียนรอการจัดส่งจากพระนครหรือแหล่งอื่นได้ ดังนั้นจึงเป็นเรือนลักษณะห้องโถงใหญ่กว่าเรือนแถวหลายเท่าตัว เปรียบเสมือนมินิมาร์ท หรือมินิสโตร์ ขนาดเล็กในปัจจุบัน มีเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องอัฐบริวาร ในกิจกรรมทางสงฆ์ หรือ เครื่องสังฆกรรม เป็นต้น

เรือนจึงติดกับถนนหรือซอยที่สะดวกกับการให้บริการ หน้าเรือนจะทำเป็นฝาเพ็ชรมือหรือหน้าถ้งยาวตลอดหน้าเรือน เปิดโล่งโชว์ให้เห็นสินค้าทุกชนิด เป็นเรือนยกพื้นสูงเล็กน้อยพอน้ำท่วมตัวเรือนทั้งหมดทำด้วยไม้สักยกเว้นเสา เรือนกาญจนสูตร เป็นเรือนค้าขายหลังคาทรงไทย

ภาคกลาง ที่ได้นำแบบภาคกลางสร้างโดยชาวจีนจากพระนครด้วยต้นตระกูลขึ้นมาจากเมืองจีน คือ ทวคิมมิ่งของคุณคม กาญจนสูตร เป็นเหลนเจ้าของเรือนปัจจุบัน จัดวางทิศทางให้สะดวกกับการพักอาศัยและดูแลกิจการค้าขายเป็นเรือนชั้นเดียว เจ้าของมีฐานะค่อนข้างดีเรือนจึงสามารถสร้างให้เหมาะสมมีศักดิ์ศรีเปรียบได้กับเรือนคหบดีคนหนึ่งเช่นกันด้วยสมัยนั้นมีกลุ่มบ้านเงินที่เดียวที่มีสินค้าบริการทั้งชุมชนเหนือจรดใต้ ซึ่งจะต้องมาหาซื้อสินค้าที่ตรอกบ้านเงิน จึงได้จัดวางผังเรือนซึ่ง แบ่งออกเป็นสามกิจการค้าและพักอาศัยคือ จัดให้มีพื้นที่ค้าขายเป็นลักษณะห้อง โถงถึงเฉลย 26.29 เพอร์เซ็นต์และจัดสวนชานไว้หลังเรือนพอเพียงกับกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการจัดเตรียมสินค้าหรือกิจกรรมความเป็นอยู่การใช้ชีวิตบนเรือน

จัดห้องนอนไว้กว้างขวางพอกับเรือนคหบดีมีถึง 54.89 เพอร์เซ็นต์ มีทางเดินสัญจรได้รอบตัวเรือนสะดวกกับการลำเลียงสินค้ามาใหม่และเดินเข้าออกหน้าเรือนหลังเรือนโดยไม่จำเป็นต้องผ่านห้องโถงด้านบน มีส่วนครัวเรือนอยู่ด้านริมทิศเหนือ ห้องนอนอยู่ด้านทิศใต้และหน้าเรือนเพื่อดูแลสินค้าโดยให้เป็นห้องลูกชาย

เรือนในตรอกจีนนั้นมีหลายเรือนด้วยกันล้วนเป็นเรือนค้าขายเกือบทั้งหมด และเป็นทรงไทยเดิม ทรงไทยผสมจีนก็มีหรือทรงจัมมะนิลา มีทั้งเรือนชั้นเดียวและสองชั้นสลับกันไปตรอกหัวท้ายตรอก

1. บ้านนางมิม โสภโณคร ทำการค้าเกี่ยวกับเครื่องใช้ในการบวช มีผ้าสบง จีวร กรวย อุปัชฌาย์ ดอกไม้แห้ง ฯลฯ

2. บ้านนายจ้วน นางกิมหวล โปสพันธ์ ทำการค้าเครื่องนอน หมอน มุ้ง ที่นอน

3. บ้านขุนวัชรพุกกัศศึกษากร นางบุญมี ขุนวัชรพุกกัศศึกษากร รับราชการกระทรวงธรรมการส่วนนางบุญมี ทำการค้าขายพวกเครื่องอัญฐุบริหาร อุปกรณ์การบวชพระเครื่องเขียนแบบเรียน

4. นายจันทร์ สุประกอบ ขายเครื่องยาสมุนไพร

5. นายเพ็ญ นางเพ็ญ บุญอินทร์ ขายก๊วยเตี้ยวข้าวต้ม

6. นายอินทร์ นางปุกเงิน ขายพวกเครื่องใช้เครื่องแก้ว

7. นายด่วน นางเต็ม คอวนิช ขายของชำ และพื้นเทียน

8. นายชู นางลิ้ว ทองมา ขายของชำ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ถ้วยชาม เครื่องแต่งตัว (ต่างหู แหวน ทองรูปพรรณ)

9. นายสะอาด นางส้มซู้ ต้นประทุม ค้าขายเครื่องเหล็ก

10. นายมา ทองมา นายมาทำการค้าเรือโกสณ นางทองคำทำการค้าเครื่องปั้นดินเผา มุ้ง หมอน ที่นอน เครื่องนอน

11. นายสุก นางช่างทำทอง
12. นางบัว ทำการค้าที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าดิบ ผ้ายดิบ
13. นายหมั่น สายชุ่มอินทร์ ผู้แทนราษฎร ค้าขายสินค้าติดต่อกับแม่สอด
14. นายโพ ทำการค้าพวกของขบเคี้ยว เมี่ยง ลูกอม ขนมต่าง ๆ

เรือนในกลุ่มตรอกบ้านจีนมีเอกลักษณ์เฉพาะควรค่าแก่การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยิ่ง ด้วยเป็นสถาปัตยกรรมที่ได้ทำการออกแบบและก่อสร้างอย่างประณีต วิจิตรบรรจง นำศิลปะแบบไทยและ จีน ฝรั่งเศสมาผสมได้อย่างกลมกลืนสวยงามลงตัวในเชิงวิชาการสถาปัตยกรรม ที่มีความหมายทางศิลปะประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม แต่ด้วยเมื่อกลายเป็นมรดกถึงลูกหลานหลานที่ผู้เช่าเหล่านั้นย้ายกลับพระนครหรือดำเนินชีวิตตาม โอกาสจึงมิได้ย้ายกลับมาอยู่บ้านเดิมจึงทำให้หลายเรือน ทรวดโทรมลงน่าเสียดายอย่างยิ่ง จึงควรหาทางแก้ไขปรับปรุงซ่อมแซมด้วยประการใด การหนึ่งก่อนที่จะทรุดโทรมไปมากกว่านี้

ในส่วนของเรือนค้าขายชนบททางไกลตัวเมืองนั้นมีมากเช่นกันที่ได้ออกแบบและสร้างเรือนค้าขายแบบ โถงใหญ่ในลักษณะบริการสินค้าโชห่วย ซึ่งมีทั้งชั้นเดียวและสองชั้นจากกรณีศึกษาเรือนนายแจ่ม เจริญไทย ต. โกสัมพี เป็นเรือนสองชั้น ชั้นบนจัดเป็นที่นอน ชั้นล่างมีส่วนค้าขายมีพื้นที่ถึง 67.25 ตารางเมตร มีห้องครัวแบบชนบทไม่พิถีพิถันในรายละเอียดเท่าที่ควร แต่ยังคงเป็นเรือนไม้สักเช่นกัน ประตูหน้าต่างแบบง่าย ๆ แต่แข็งแรงมีบันไดขึ้นชั้นบนซึ่งบางครั้งเกือบไม่ได้ใช้เพราะมักจะนอนชั้นล่างเพื่อดูแลสินค้าในตอนกลางคืน และสะดวกกับการใช้ชีวิตด้วยเป็นวิธีขนตามชนบทที่เรียบง่าย

เรือนลักษณะ โถงค้าขายนั้นมีอยู่ทุกชุมชนจะหนาแน่นในชุมชนเมืองหรือในตลาด เช่น ในตลาดนครชุม กำแพงเพชร ตลาดเก่าเลี้ยว ส้มเลี้ยว และตลาดเมืองระแหงแขวงเมืองตาก เช่นกัน จะแตกต่างกันออกไปตามความพร้อมความมีฐานะซื้อสินค้ากักตุนสินค้ามากขึ้น นอกจากเรือนโถงค้าขายชนิดนี้แล้วยังมีเรือนพักอาศัยขนาดเล็กริมทางได้เปิดเป็นกิจการค้าขายได้ด้วย อีกรูปแบบหนึ่งที่แสดงให้เห็นปรากฏในทุกชุมชน หรือเรือนค้าขายในรูปแบบของเรือนแถวอีกชนิดหนึ่งซึ่งปลูกสร้างติดกันเป็นแถวยาวติดต่อกัน 3-6 คูหา และแบ่งเป็นช่องทางเดินลงน้ำได้ในช่วงที่เรือนดินน้ำหรือดินฝังถนนก็ยังคงแบ่งช่องทางเดินเข้าออกหลังเรือนได้ด้วยเช่นกัน มีสองรูปแบบคือ แบ่งซื้อที่ดิน และลงมือก่อสร้างพร้อม ๆ กันมีทั้งชั้นเดียวและสองชั้นอีกรูปแบบคือสร้างเพื่อให้เช่าเป็นเจ้าของคนเดียวโดยสร้างติดกันยาวตลอดเช่นกัน เรือนแบบนี้ใช้พื้นที่จัดวางสินค้าน้อย ส่วนใหญ่จะกว้าง 4 เมตร ถัดตามความยาวของพื้นที่ดินแต่ละช่วงจะกว้าง 3.50 - 4.00 เมตร ด้วยข้อจำกัดของไม้โครงสร้างซึ่งจะวางคานแบบคานคู่ประกบเสาข้างได้ไม่เกิน 4 เมตรด้วยจะไม่แข็งแรง โดยสร้างเป็นไม้สักเช่นกันส่วนเสาทำได้หลายชนิดเช่นประดู่ เต็งรัง หรือไม้แดง ชั้นล่าง

ช่วงหน้าจะเป็นพื้นที่วางสินค้าเพื่อขาย ส่วนในเข้าไปหรือตอนกลางเรือนจะเป็นบันไดในเรือนสองชั้น และส่วนครัวจะแยกออกจากเรือนใหญ่อยู่หลังเรือน

เรือนแถวค้าขาย

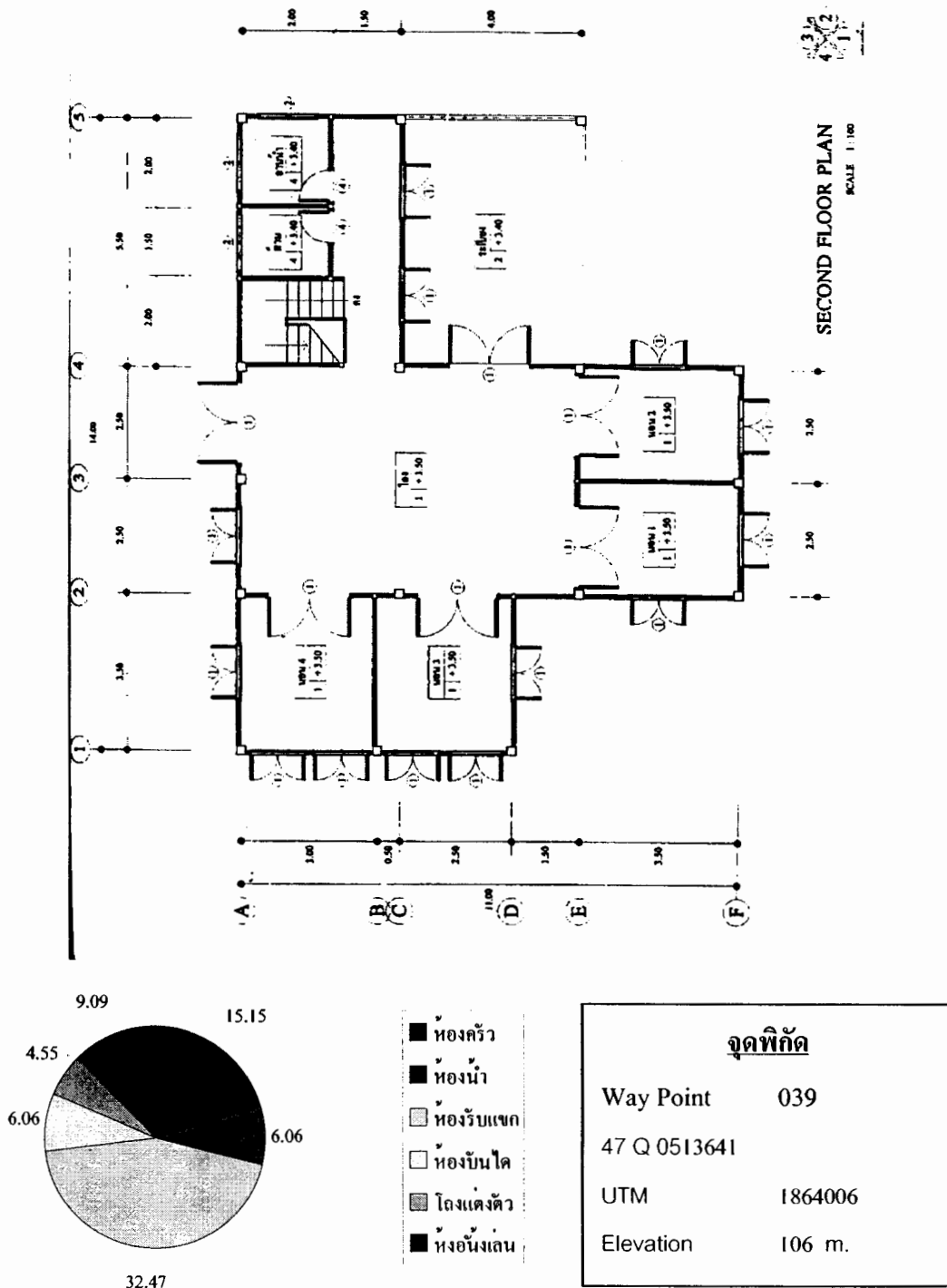
มีทุกชุมชนมากขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของประชากร ดังนั้น รูปแบบเรือนแถวแบบนี้จึงเป็นต้นแบบของตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์ในเวลาต่อมา ซึ่งมักมีความกว้าง 4.00 เมตรเท่ากัน ในเมืองที่มีคนจีนพักอาศัยและทำการค้าจึงมักมีเรือนแบบนี้อยู่มากเช่นกันในอดีต ต่างกันเฉพาะวัสดุสร้างเรือน เช่น แถบสิงคโปร์จะเป็นก่ออิฐถือปูน จังหวัดภูเก็ต เป็นสถาปัตยกรรมแบบ Colonial และในเขตพระนครจะเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กที่ยุคนั้นมีเหล็ก และปูนซีเมนต์ส่งมาจากต่างประเทศช่างก่อสร้างเป็นช่างจีนไหหลำส่วนใหญ่ ที่มีความเชี่ยวชาญจากเมืองจีนมาก่อนแล้ว และได้นำศิลปะแบบจีนมาใช้ด้วยเช่นกัน

บางเรือนก็นำศิลปะแบบตะวันตกมาปะปนกันบ้างก็มี ผสมผสานกันไป หลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์อัดแน่นน้ำหนักเบาโครงสร้างหลังคาเป็นไม้ และประตูหน้าต่าง ด้วยภาคใต้และประเทศสิงคโปร์มีการจัดการเรื่องการใช้ไม้อย่างรัดกุม ในยุคเดียวกันกับเมืองไทย หรือเมื่อ 100 กว่าปีที่ผ่านมามีแต่เรือนแถวในลุ่มแม่น้ำปิงจะเป็น ไม้ส่วนใหญ่ และค่อย ๆ ผสมกับ ค.ส.ล. ในยุคต่อมา เช่น ที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง จะเห็นเป็นตึกชั้นล่างส่วนข้างบนยังเป็นไม้ เมื่อสามารถนำปูนซีเมนต์ที่ขนส่งด้วยรถไฟไปถึงเชียงใหม่ในเวลาต่อมา ในส่วนของจังหวัดนครสวรรค์ มีห้องแถว ค.ส.ล. มากด้วยเช่นกัน ด้วยการขนส่งปูนซีเมนต์ขึ้นมาทางเรือนได้ก่อนจังหวัดเชียงใหม่ ในจังหวัดกำแพงเพชรซึ่งจัดให้อยู่ในช่วงภูมิภาคสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตอนล่างนั้นมีไม้เป็นหลักด้วยไม้หาง่ายและราคาถูกกว่าที่อื่น รวมทั้งจังหวัดตากด้วยเช่นกันซึ่งมีแต่ไม้ ทั้งเรือน มี ค.ส.ล. ภายหลังเช่นกัน

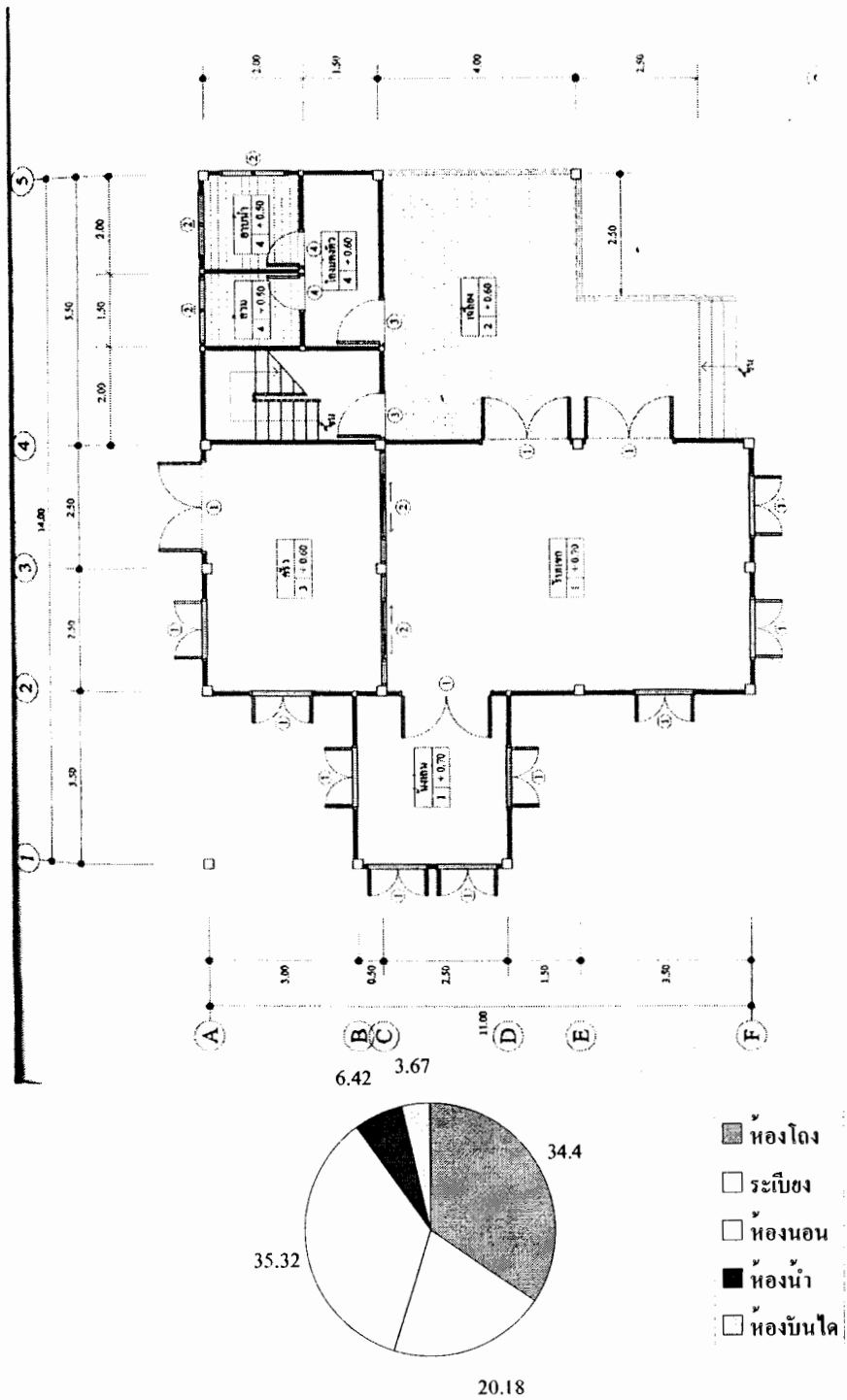
อาคารต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงมีปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน เช่น เรือนแถวค้าขายของนางกิมฮวย แซ่ห่าน มีสองชุด ชุดแรก 4 คูหา และแบ่งที่ไว้เป็นทางเดินและมีต่ออีก 3 คูหา ให้เช่ามายาวนานเช่น โกซวง ป้าทอง ขยข้าวแกงและยังคงมีคนเช่าอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่ด้วยความที่เจ้าของเรือนอยู่กรุงเทพฯ การดูแลเรือนไม้คืนก็จึงทรุดโทรมลงโดยเฉพาะหลังเรือนและส่วนบันได ซึ่งใกล้พังทะลายได้ทุกเมื่อ ด้วยถูกแดดและฝนทุกปี

เรือนแถวทุก ๆ เรือนจะทำส่วนครัวไว้ด้านหลังเรือน หน้าเรือนจะจัดทำเป็นบริเวณวางสินค้าเป็นหลัก มีโต๊ะเก็บเงินคิดเงินไม่เกิน 1.5 ตารางเมตรต่างกันไปแต่ละเรือนซึ่งมากบ้างน้อยบ้าง

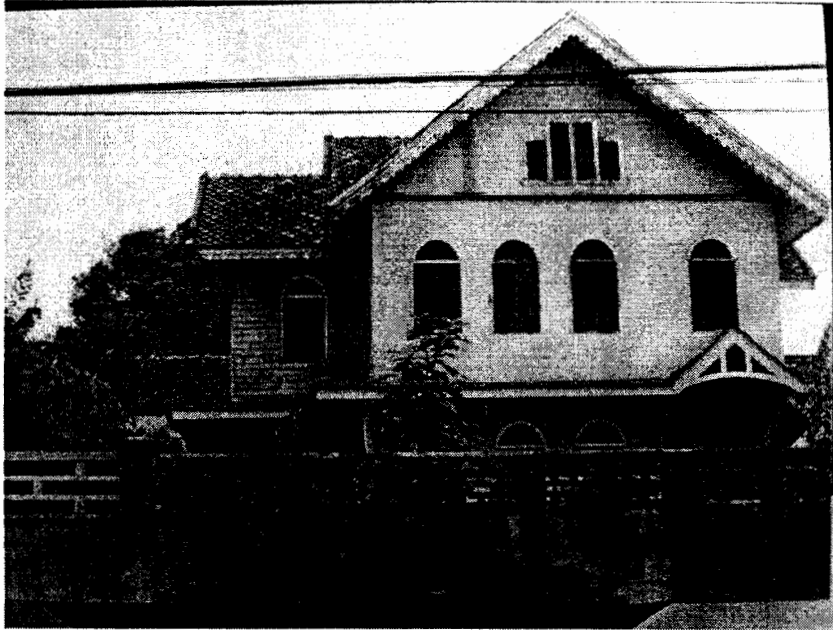
จากการวิเคราะห์ห้จึงสรุปให้เห็นได้ว่าที่มาที่ไปของการจัดสรรพื้นที่ใช้สอย (Circulation) เป็นไปตามทฤษฎีการออกแบบที่ดีหรือลักษณะ Form Follow Function ได้อย่างสมบูรณ์

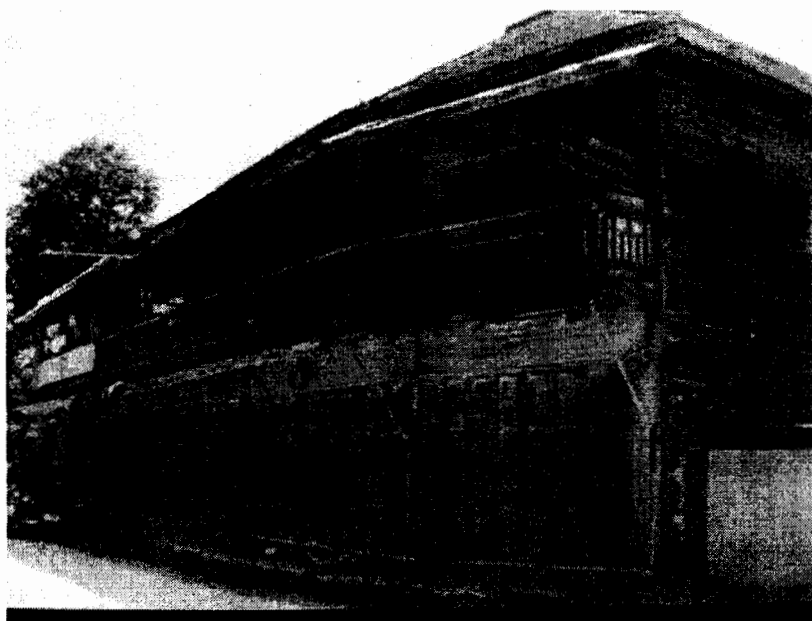
ภาพที่ 5.57 แพลนเรือน โสภโณคร ชั้นล่าง เรือนคหบดี ตำบลเชียงทอง กิ่งอำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก นายสมหมาย ห่วงทิม สำรวจและเขียนแบบ

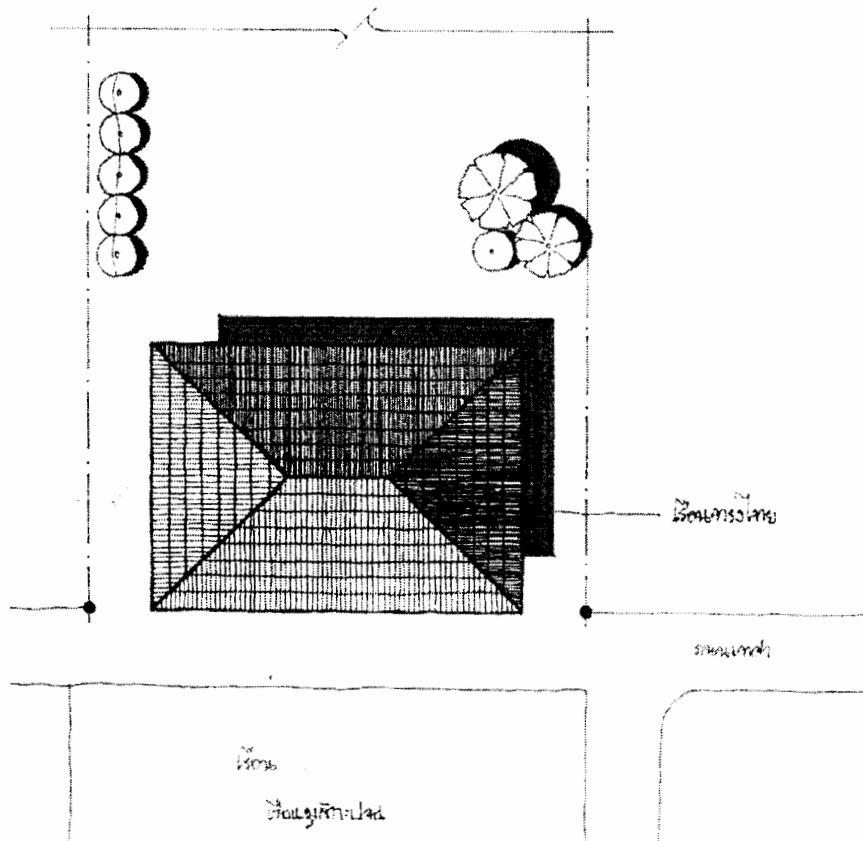
ภาพที่ 5.58 แพลนเรือน โสภโณคร ชั้นบน เรือนคหบดี ต.เชียงทอง กิ่งอำเภอวังเจ้า จังหวัดตากนายสมหมาย ห่วงทิม สำรวจและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.59 เรือนโสภโณครด้านทิศตะวันออก จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

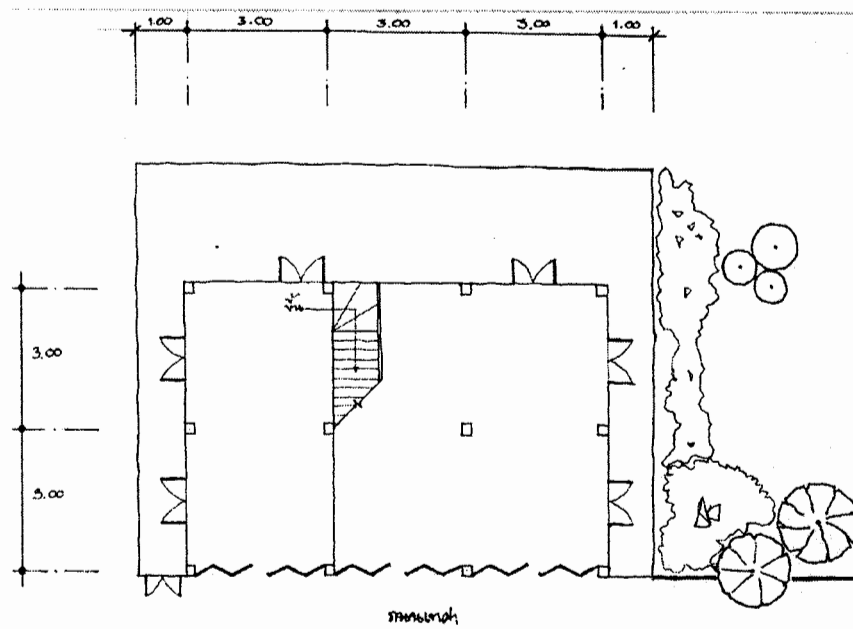

ภาพที่ 5.60 เรือนโรงค้าขายนครชุมกำแพงเพชร
ที่มา : ถ่ายเมื่อ ธันวาคม พ.ศ.2547

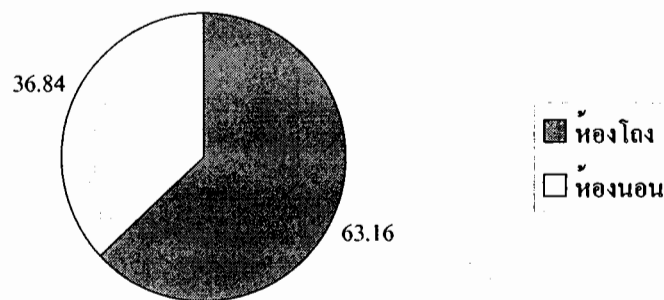

ผังบริเวณ 1: 125

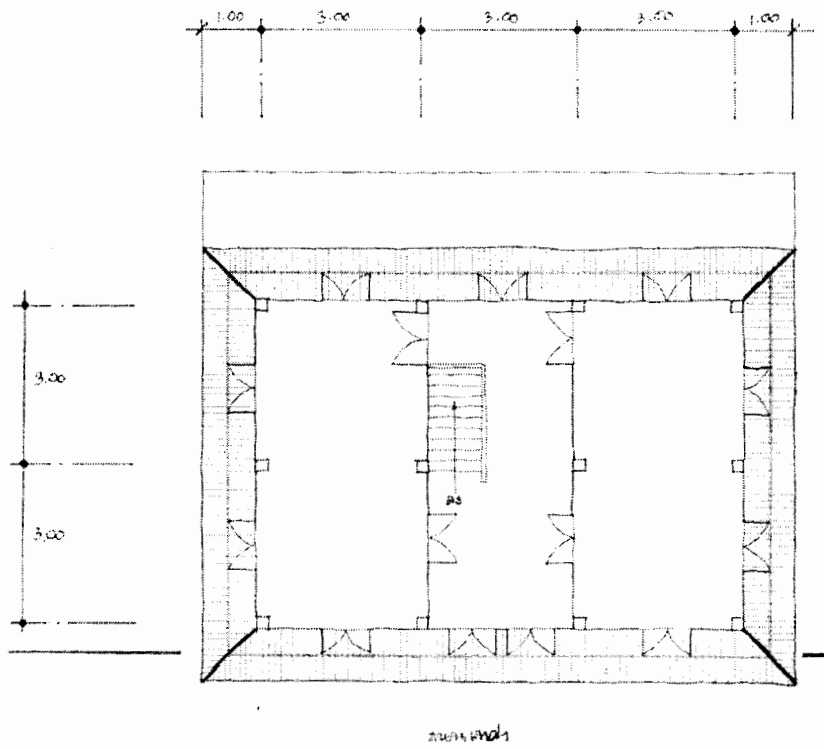
ภาพที่ 5.61 ผังบริเวณเรือนมุสิกปาน เรือนโดงค้ำขายเรือนโดงค้ำขายนครชุมกำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สำรองและเขียนแบบ

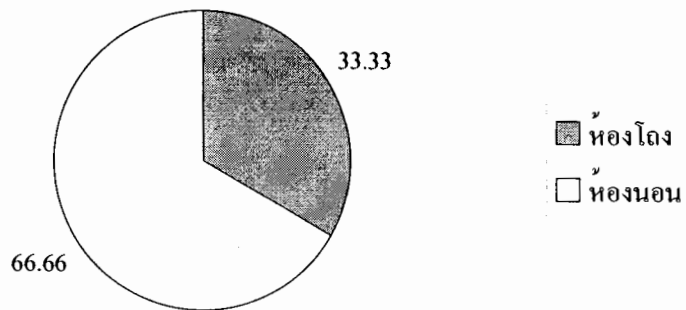
แปลนพื้นที่ชั้นล่าง 1:75

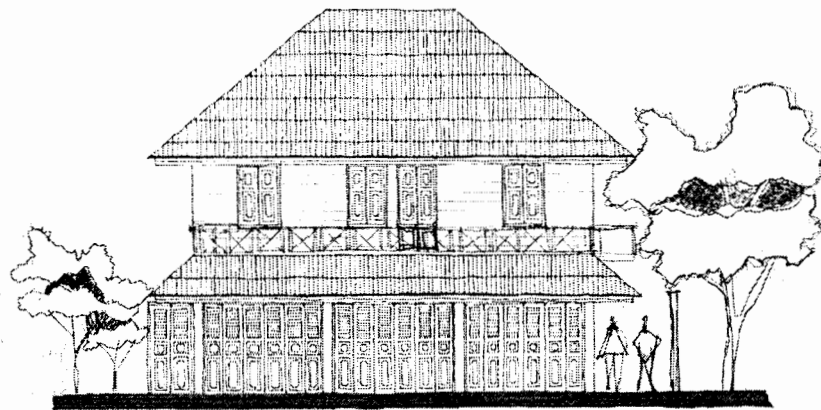
ภาพที่ 5.62 รูปด้านข้างของเรือนมุสิกปานเรือนโถงค้าขายนครชุมกำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สำรวจและเขียนแบบ

แปลนพื้นที่ชั้นบน 1:75

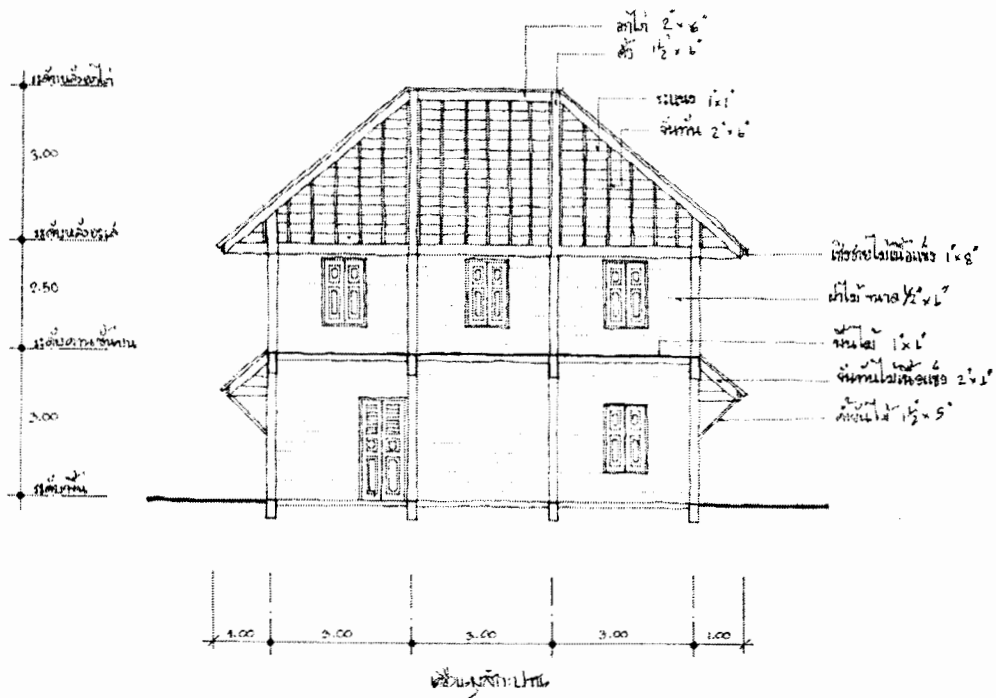

ภาพที่ 5.63 แปลนชั้นบนของเรือนมุสิกป่านเรือนโถงค้าขายนครชุมกำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สักรวจและเขียนแบบ

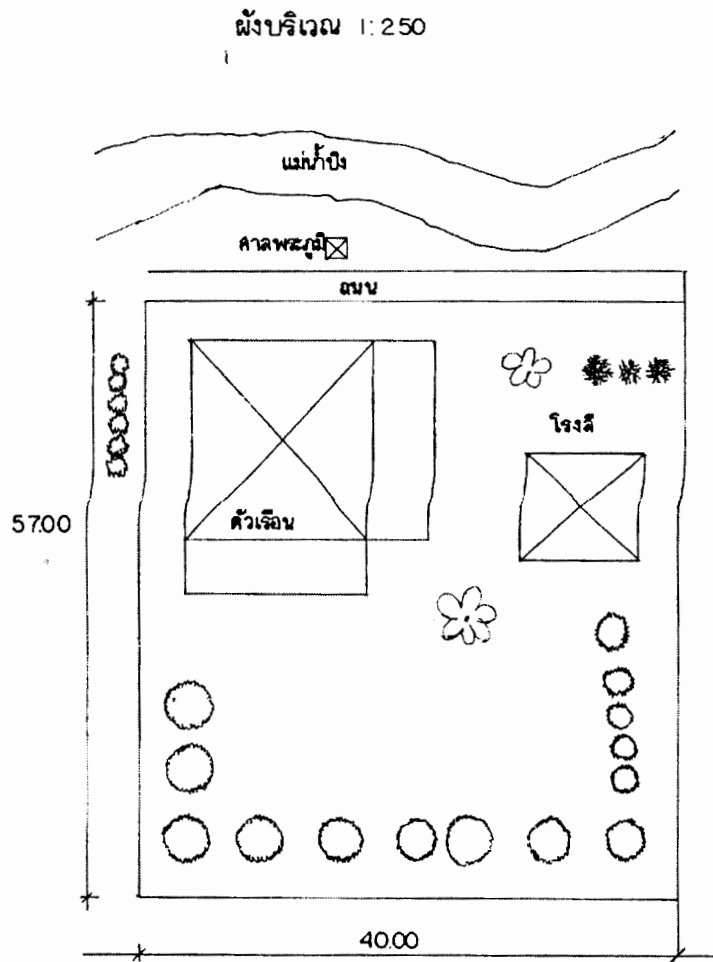
ชั้นนอกอาคาร

รูปด้านหน้า 1:75

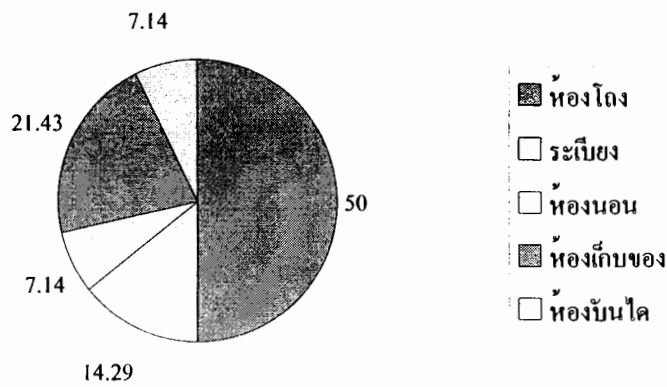
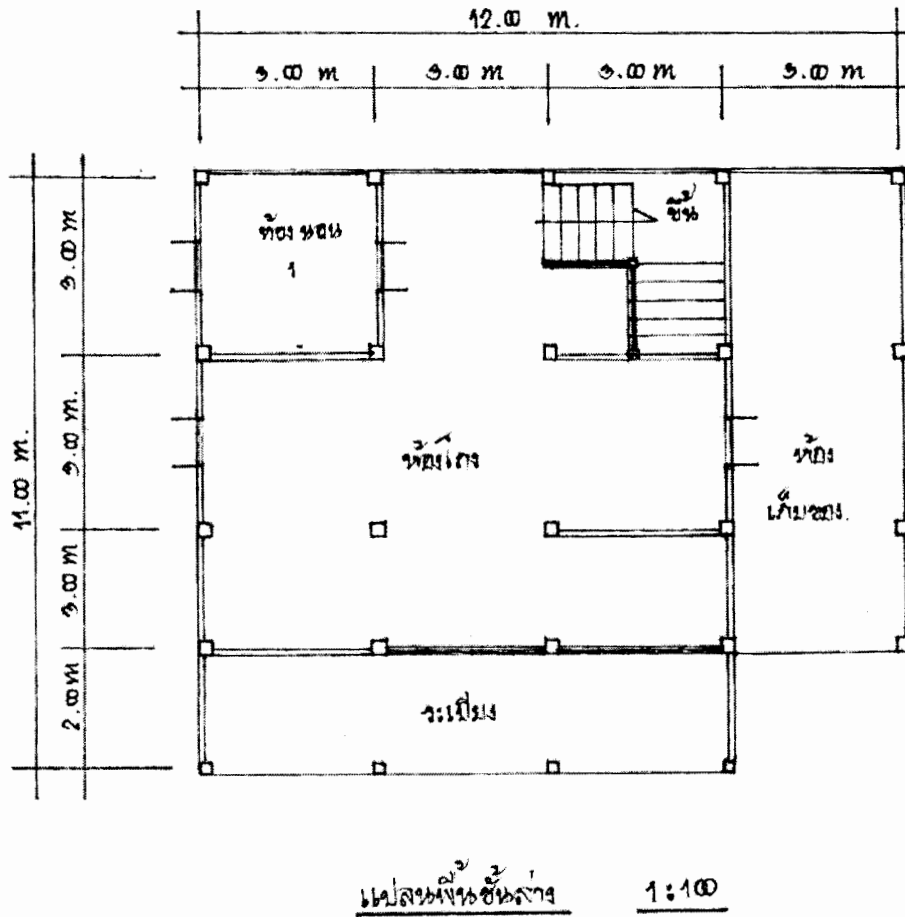

รูปตัด 1:75

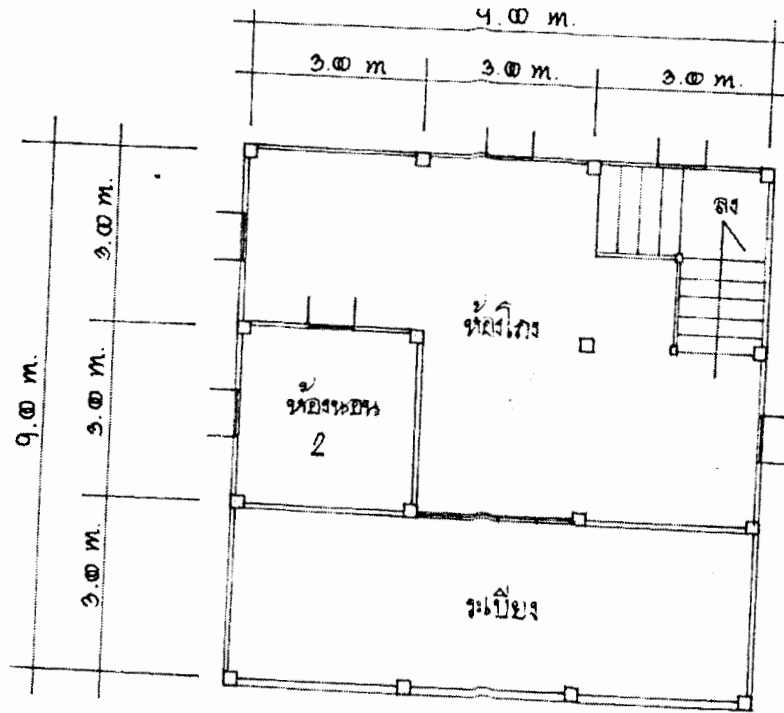
ภาพที่ 5.64 รูปด้านข้างของเรือนมุสิกปานเรือนโถงค้าขายนครชุมกำแพงเพชร
นายสมหมาย ห่วงทิม สำรวจและเขียนแบบ

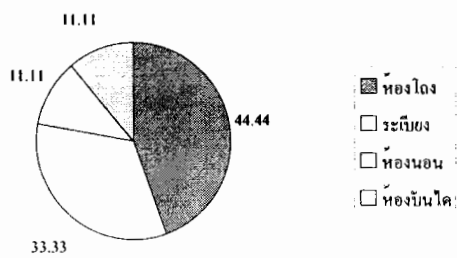
ภาพที่ 5.65 ผังบริเวณเรือนนายแลส้ม เจริญไทยเรือนโรงค้ำขาย โกสัมพี
จังหวัดกำแพงเพชร นายพิเชษฐ คชเดือน ตำรวจและเขียนแบบ

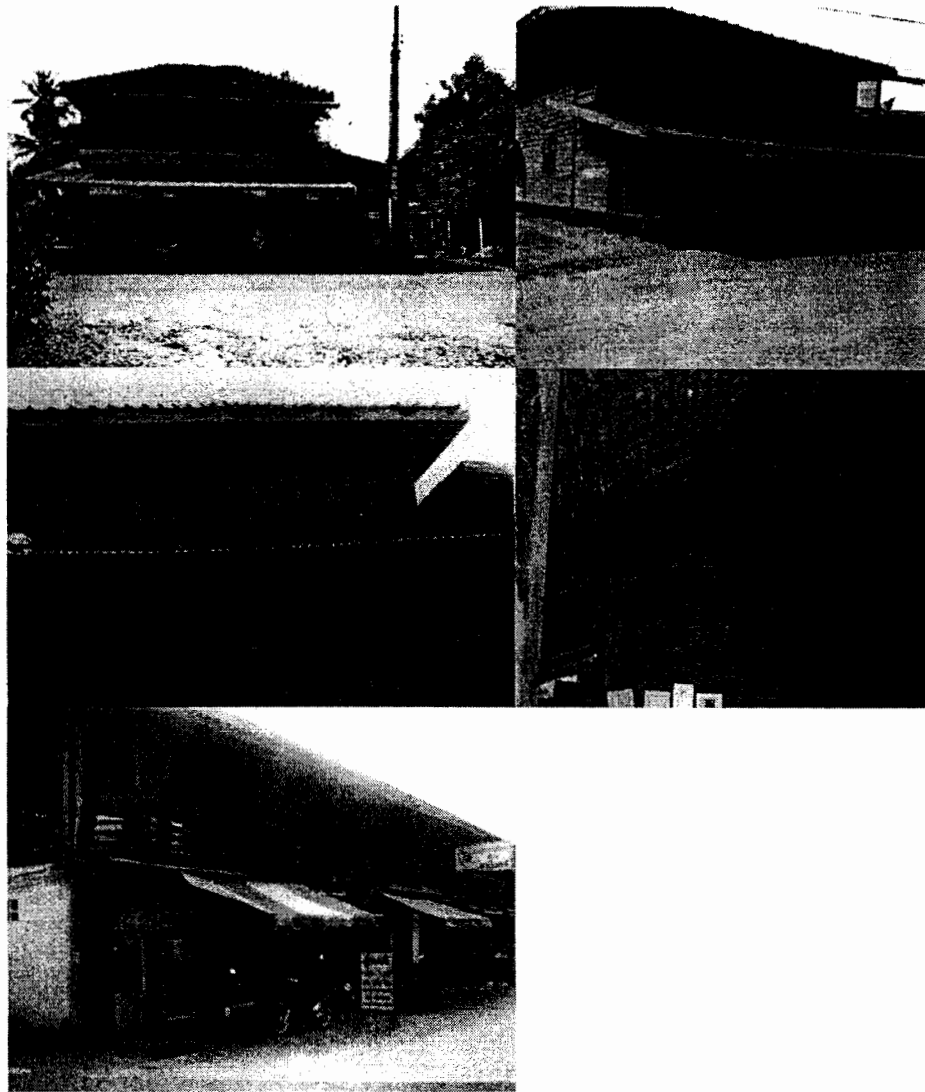
ภาพที่ 5.66 แปลนเรือนชั้นล่างนายแฉล้ม เจริญไทย เรือนโถงค้าขาย โกสัมพี จังหวัดกำแพงเพชร นายพิเชษฐ์ คชเดือน สํารวจและเขียนแบบ

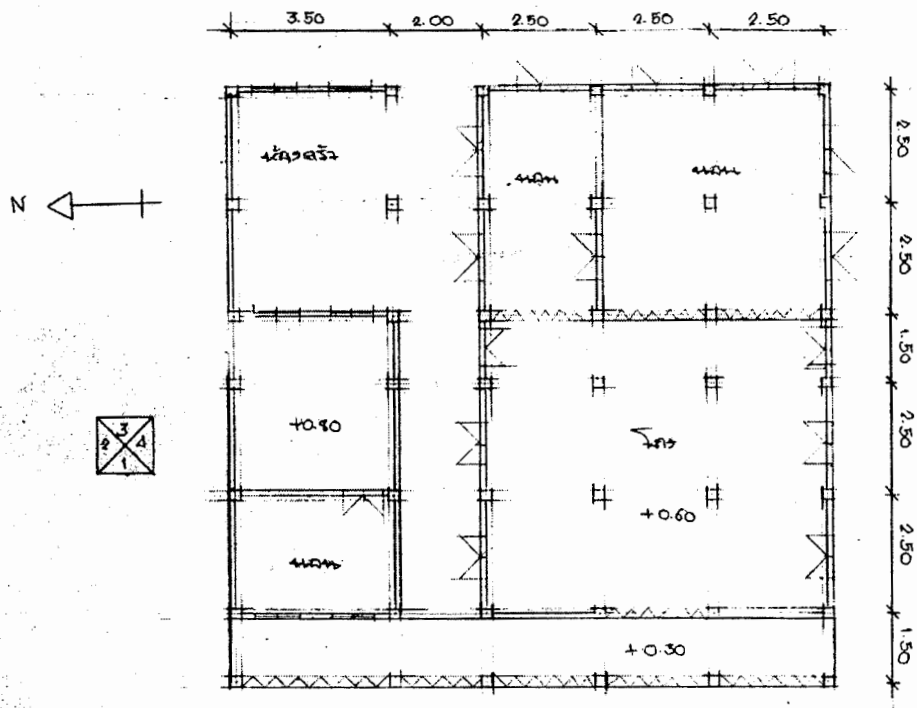
แปลนพื้นที่ชั้นบน 1:100

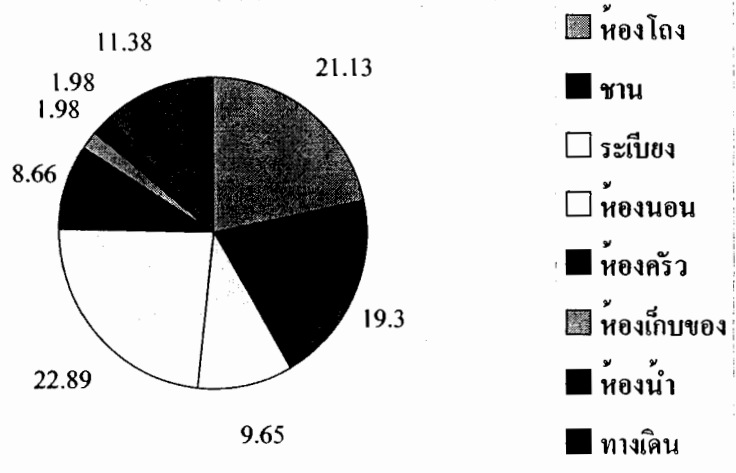
ภาพที่ 5.67 แปลนเรือนชั้นบน นายแลล้ม เจริญไทย เรือนโถงค้าขาย โกสัมพี
จังหวัดกำแพงเพชร นายพิเชษฐ์ คชเดือน ตำรวจและเขียนแบบ

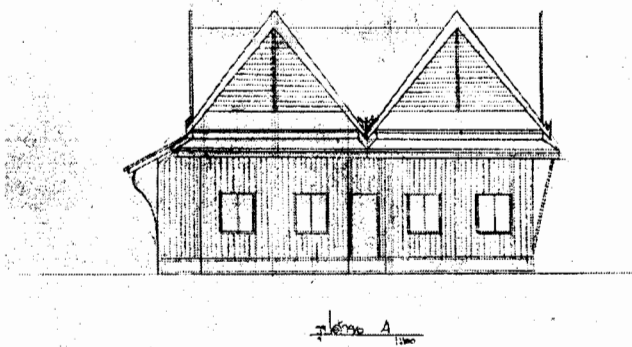
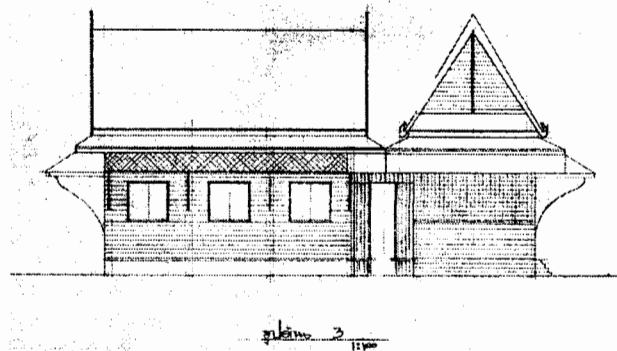
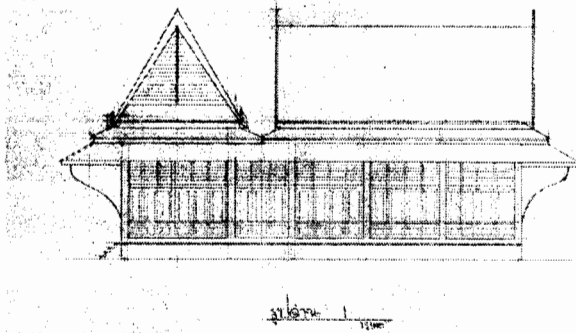
ภาพที่ 5.68 เรือนโถงค้าขาย นายแลส้ม เจริญไทย จังหวัดกำแพงเพชร
และตลาดเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2546

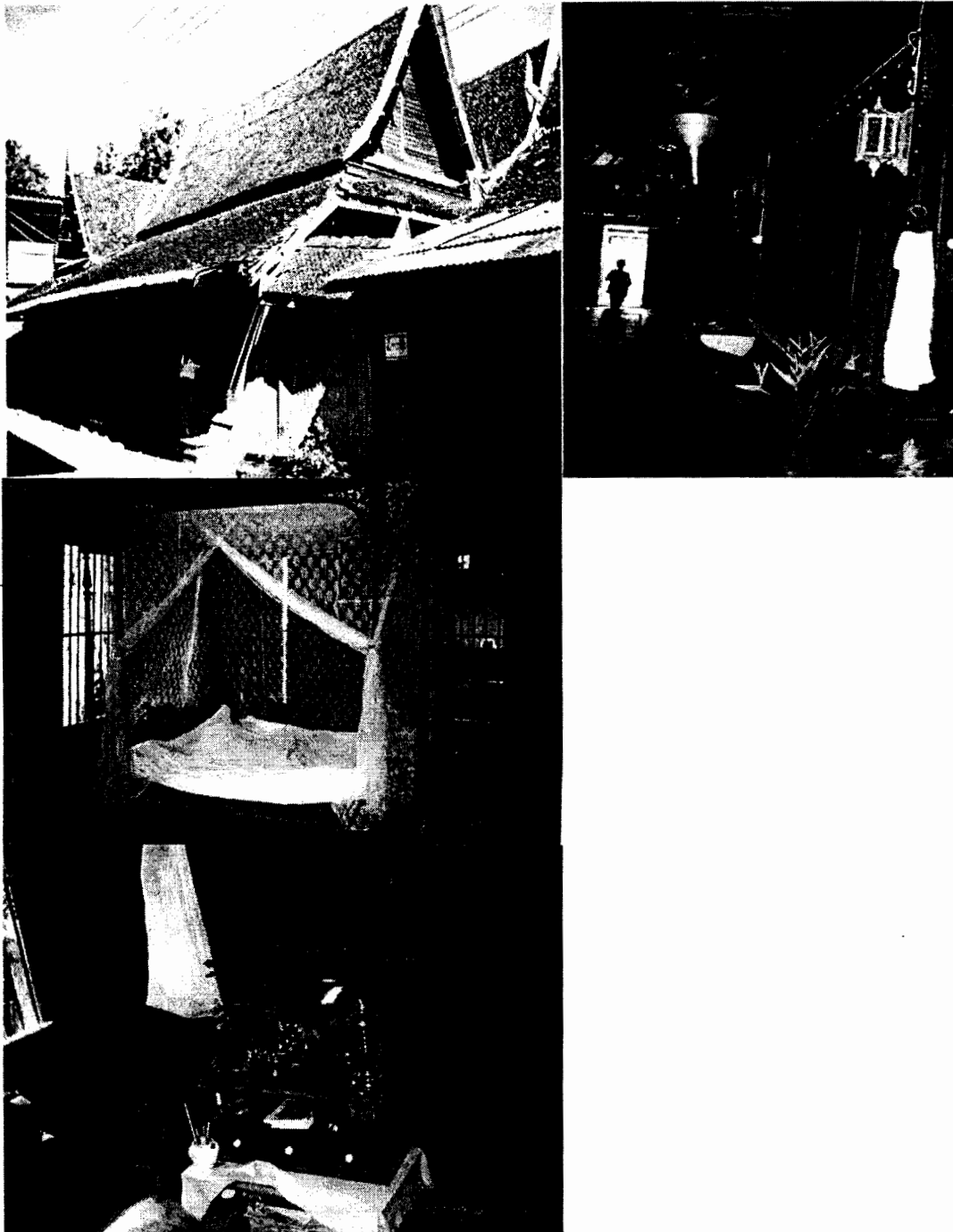
มาตราส่วน 1:100

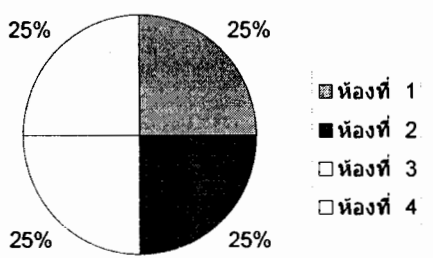
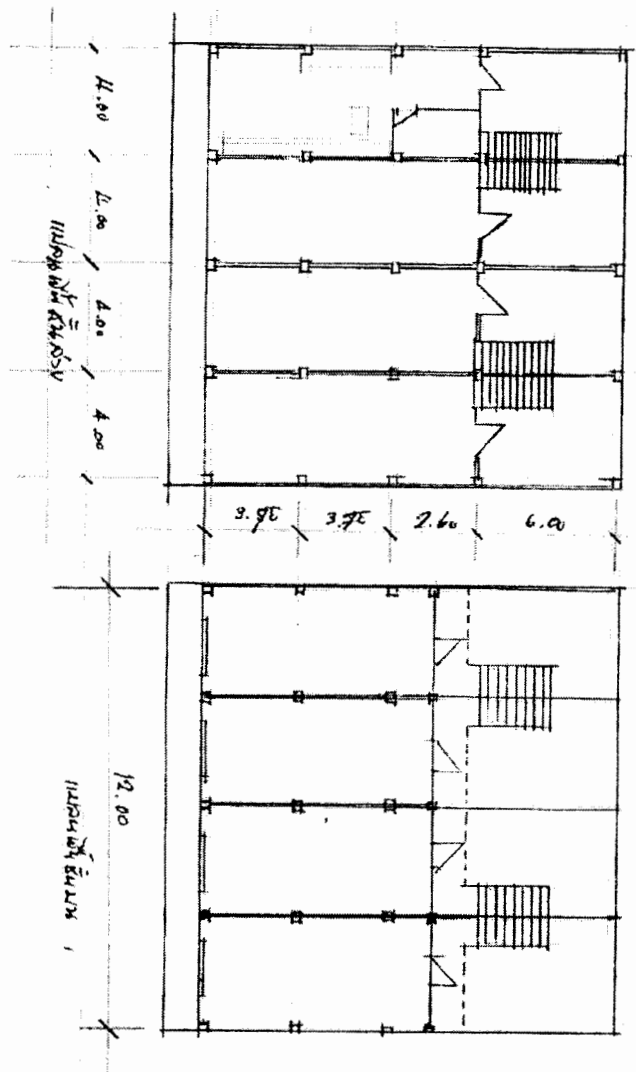
ภาพที่ 5.69 แพลนเรือนนายคม กาญจนสูตร เรือนโถงค้าขาย อ.เมือง จ.ตาก นายโสฬส มุ่ยแดง สำรวจและเขียนแบบ

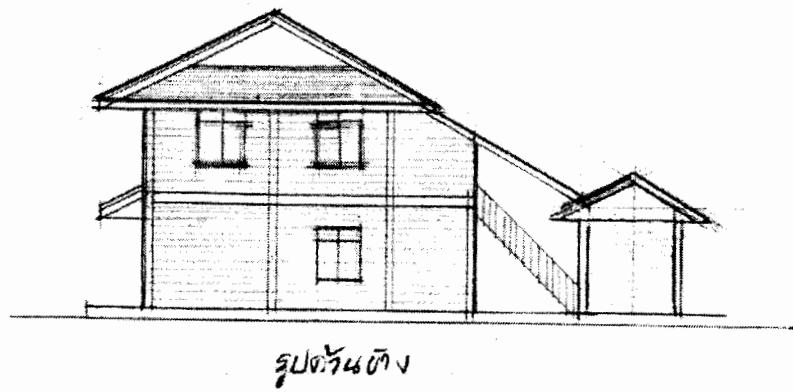
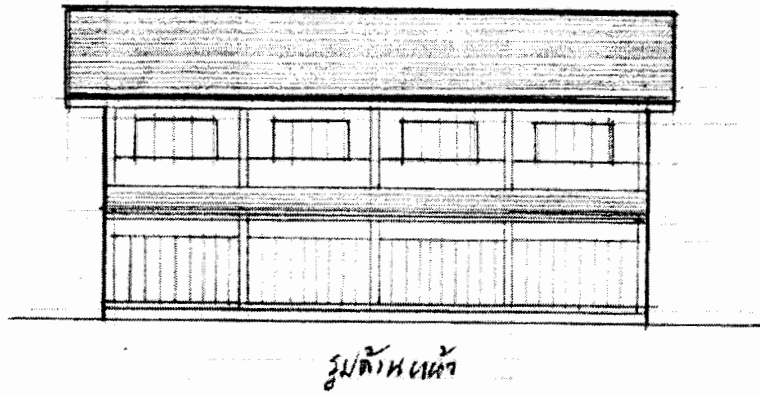
ภาพที่ 5.70 แบบเรือนนายคม กาญจนสูตร เรือนโถงค้าขาย อ.เมือง จ.ตาก
นายโสฬส มุ่ยแดง สักรางและเขียนแบบ

ภาพที่ 5.71 เรือนนายคม กาญจนสูตร เรือนค้าขาย ตรอกบ้านจีน จังหวัดตาก
ที่มา : ถ่ายเมื่อ กรกฎาคม พ.ศ.2546

ภาพที่ 5.72 แบบเรื่อนนครชุมกำแพงเพชร เรือนแถวค้าขาย อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

ภาพที่ 5.73 รูปด้านหน้าและด้านข้างเรือนนกรชุมชนกำแพงเพชร เรือนแถวค้าขาย อ.เมือง
จ.กำแพงเพชร

บทที่ 6

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ เริ่มต้นด้วยการออกแบบสอบถามเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับผู้พักอาศัยบนเรือนไม้พื้นดินทั้งเรือนพักอาศัยและเรือนค้าขายและเรือนคหบดีเพื่อต้องการทราบความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่การใช้ชีวิตตามวิถีไทยเดิมและสภาพสังคมและสถานะของผู้อยู่อาศัยหรือผู้ครอบครองเรือนตลอดกลุ่มน้ำตามหน่วยต่าง ๆ ที่เลือกแบบเจาะจงโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. สภาพแวดล้อมในชุมชน (ภาษา, วัฒนธรรม, ประเพณี, วิถีน้ำ)
3. เรือนไทยและความต้องการในการอนุรักษ์เรือนไทยในชุมชน

จากข้อมูลที่ได้ทั้งหมด 473 คน 6 ชุมชนคือ ชุมชนบางแก้ว ชุมชนตลาดเก่าคลองขลุ่ย ชุมชนนครชุมกำแพงเพชร ชุมชนระแหง 3 ชุมชน และแยกวิเคราะห์แต่ละชุมชนเพื่อนำผลมาวิเคราะห์ในบริบทอื่น ๆ เชื่อมโยงเก็บผลการสัมภาษณ์และตรวจสอบสภาพเรือนแต่ละเรือนที่เข้าศึกษา และนำมาประมวลผลจากการศึกษา จากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิกลับกรอกรวบเรียงแยกนำเสนอดังปรากฏอยู่ในแต่ละบทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และได้วิเคราะห์ผล 6 ชุมชน 473 ฉบับ ดังผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

แบบสอบถามทั้งหมดมี 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สภาพแวดล้อมในชุมชน (ภาษา, วัฒนธรรม, ประเพณี, วิถีน้ำ)

ตอนที่ 3 สภาพเรือนไทยและความต้องการในการอนุรักษ์เรือนไทยในชุมชน

จากการสอบถามและสัมภาษณ์ กลุ่มประชากรที่พักอาศัยบนเรือนพื้นที่ริมน้ำโดยวิธี

เจาะจง จำนวน 473 คน 6 ชุมชน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 6.1 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
1. ชาย	168	35.6
2. หญิง	305	64.4
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.1 แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 64.4 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 35.6

ตารางที่ 6.2 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
1. ต่ำกว่า 30 ปี	92	19.2
2. 31- 50 ปี	189	39.6
3. 51 ปีขึ้นไป	196	41.1
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.2 แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มี 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 41.1 รองลงมาได้แก่ 31 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.6 และ อายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.2

ตารางที่ 6.3 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
1. ทำไร่นา	40	8.5
2. ค้าขาย	115	24.3
3. รับราชการ	46	9.7
4. อื่น ๆ	272	97.5
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.3 แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ อื่น ๆ นอกเหนือจากทำไร่นา ค้าขาย และรับราชการ คิดเป็นร้อยละ 97.5 ส่วนอาชีพค้าขายคิดเป็นร้อยละ 24.3 อาชีพทำไร่นา คิดเป็นร้อยละ 8.5 และอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 9.7

ตารางที่ 6.4 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่ได้ศึกษา	7	1.5
2. ระดับประถมศึกษา	289	61.2
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	45	9.5
4. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	38	8.0
5. ปริญญาตรี	76	16.0
6. อื่น ๆ	18	3.8
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.4 แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 61.2 รองลงมาได้แก่ ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 16.0 และระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 9.5

ตารางที่ 6.5 แสดงจำนวนและร้อยละของรายได้ของครัวเรือนเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย

รายได้ของครัวเรือนเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย	จำนวน	ร้อยละ
1. พอใช้ไม่เหลือเก็บ	218	46.6
2. พอใช้เหลือเก็บ	155	22.0
3. ไม่พอใช้เป็นหนี้	100	32.0
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.5 แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ของครัวเรือนเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่พอใช้ไม่เหลือเก็บ คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาได้แก่ ไม่พอใช้เป็นหนี้ คิดเป็นร้อยละ 32.2 และพอใช้เหลือเก็บ คิดเป็นร้อยละ 22.0

ตารางที่ 6.6 แสดงจำนวนตามเหตุการณ์ที่ประสบในรอบปีที่ผ่านมา

เหตุการณ์ที่ประสบในรอบปี	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่เคย	433	91.5
2. เคย	40	8.5
2.1 ถูกขโมยสิ่งของ/ทรัพย์สินต่าง	26	5.5
2.2 ถูกฉ้อโกงทรัพย์สิน	5	1.0
2.3 อื่น ๆ	9	2.0

จากตารางที่ 6.6 แสดงว่า เหตุการณ์ที่ประสบในรอบปีที่ผ่านมา มีผู้ที่ประสบเหตุการณ์จำนวน 40 คน โดยเหตุการณ์ที่ประสบส่วนใหญ่ ได้แก่ ถูกขโมยสิ่งของ / ทรัพย์สินต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 5.5 และถูกฉ้อโกงทรัพย์สิน คิดเป็นร้อยละ 1.0

ตารางที่ 6.7 แสดงจำนวนของการใช้สิทธิในการการเลือกตั้ง

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส)	384	81.1
2. เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว)	251	53.1
3. เลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท)	224	47.3
4. เลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบ.จ.)	173	76.5
5. เลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบ.ต.)	183	38.6
6. เลือกตั้งกำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน	71	15.0
7. เลือกตั้งอื่น ๆ	24	5.1
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.7 แสดงว่า การใช้สิทธิในการการเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส) คิดเป็นร้อยละ 81.1 รองลงมาคือ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) คิดเป็นร้อยละ 53.1 และเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล คิดเป็นร้อยละ 47.3

ตารางที่ 6.8 แสดงจำนวนการเป็นสมาชิกกลุ่มของชุมชน

สมาชิกกลุ่มของชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม	322	68.1
2. กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	16	3.4
3. กลุ่มเกษตรกร	16	3.4
4. กลุ่ม ธ.ก.ส.	10	2.1
5. กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน	71	15.0
6. กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน	7	1.5
7. กลุ่มส่งเสริมคุณภาพชีวิต (สคช.)	10	2.1
8. อื่น ๆ	21	4.4
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.9 แสดงว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มของชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่ม และกลุ่มที่มีผู้เข้าร่วมมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน รองลงมาได้แก่ กลุ่ม ช.ก.ส. และกลุ่มอื่น ๆ

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนและร้อยละของการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาสังคม/ประชา
รัฐ / ประชาพิจารณ์

การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาสังคม / ประชารัฐ / ประชาพิจารณ์	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่เคย	346	73.1
2. เคย	127	26.9
2.1 เข้าร่วมกิจกรรมบางครั้ง	88	18.6
2.2 เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง	21	4.4
2.3 อื่น ๆ	18	3.8

จากตารางที่ 6.9 แสดงว่า การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาสังคม / ประชารัฐ /
ประชาพิจารณ์ผู้ตอบแบบสอบถามมีความไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 73.1 ส่วนผู้ที่เคย
เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 18.6 และเข้าร่วมกิจกรรม
ทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 4.4

ตารางที่ 6.10 แสดงจำนวนและร้อยละของการพักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล

การพักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล	จำนวน	ร้อยละ
1. เกิดที่นี่	361	76.3
2. ย้ายเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาล	112	23.7
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.10 แสดงว่า การพักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เกิดที่นี่ คิดเป็นร้อยละ
76.3 ส่วนการย้ายเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาล คิดเป็นร้อยละ 23.7

ตารางที่ 6.11 แสดงจำนวนและร้อยละของภูมิลำเนาเดิมของท่าน

ภูมิลำเนาเดิมของท่าน	จำนวน	ร้อยละ
1. อำเภอเมืองนอกเขตเทศบาล	95	20.1
2. จังหวัดในภาคกลาง	177	37.4
3. จังหวัดในภาคตะวันออก	72	15.2
4. จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	21	4.5
5. จังหวัดในภาคเหนือ	70	14.8
6. กรุงเทพมหานคร	2	0.4
7. ต่างประเทศ	36	7.6
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.11 แสดงว่า ผู้ที่ย้ายมาอยู่ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมคือ จังหวัดในภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 37.4 รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองเขตเทศบาล คิดเป็นร้อยละ 20.1 และจังหวัดในภาคตะวันออก คิดเป็นร้อยละ 15.2

ตารางที่ 6.12 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ที่ย้ายมาอยู่ด้วยตนเองเข้ามาอยู่ครั้งแรก

ผู้ที่ย้ายมาอยู่ด้วยตนเองเข้ามาอยู่ครั้งแรก	จำนวน	ร้อยละ
1. ย้ายมาคนเดียว	154	32.6
2. บิดา / มารดา พี่น้องตนเอง	151	31.9
3. คู่สมรสและลูก ๆ	154	32.6
4. ญาติ / เพื่อน	7	1.5
5. อื่น ๆ	7	1.5
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.12 แสดงว่า ผู้ที่ย้ายมาอยู่ด้วยตนเองเข้ามาอยู่ครั้งแรกส่วนใหญ่ย้ายเข้ามาอยู่กับคู่สมรสและลูก ๆ และย้ายเข้ามาคนเดียวคิดเป็นร้อยละ 32.6 เท่ากัน รองลงมาได้แก่ ย้ายตามบิดา/มารดา พี่น้องตนเอง คิดเป็นร้อยละ 31.9

ตารางที่ 6.13 แสดงจำนวนและร้อยละของเหตุผลสำคัญที่สุดที่ย้ายมาอยู่

เหตุผลสำคัญที่สุดที่ย้ายมาอยู่	จำนวน	ร้อยละ
1. ย้ายตามครอบครัว/แต่งงาน	131	27.6
2. เหตุผลด้านการประกอบอาชีพ	249	52.6
3. พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการพักอยู่อาศัย	57	12.2
4. เหตุผลส่วนตัว	24	5.1
5. อื่น ๆ	12	2.5
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.13 แสดงว่า เหตุผลสำคัญที่สุดที่ย้ายมาอยู่ส่วนใหญ่คือ เพื่อเหตุผลด้านการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 52.6

ตารางที่ 6.14 แสดงจำนวนและร้อยละของที่ดินในการทำนา ทำไร่

ที่ดินในการทำนา ทำไร่	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่มีที่ดิน	371	78.4
2. 1 - 10 ไร่	58	12.2
3. 11 - 20 ไร่	18	3.8
4. 21 - 40 ไร่	13	2.7
5. 41 - 60 ไร่	11	2.3
6. มากกว่า 60 ไร่	2	0.6
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.14 แสดงว่า ที่ดินในการทำนา ทำไร่ของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 78.4 โดยผู้ที่มีที่ดินในการทำนา ทำไร่ ส่วนใหญ่มีขนาด 1 - 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.2 รองลงมาได้แก่ 11 - 20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.8

ตอนที่ 2 สภาพแวดล้อมในชุมชน (ภาษา, วัฒนธรรม, ประเพณี, วิถีน้ำ)

ตารางที่ 6.15 แสดงจำนวนและร้อยละของภาษาหลักที่ใช้พูดในครัวเรือน

ภาษาหลักที่ใช้พูดในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1. ภาษาไทย – ลาว	14	3.0
2. ภาษาไทย – จีน	8	1.7
3. ภาษาไทย – กลาง	284	60.0
4. ภาษาไทย – เหนือ	154	32.6
5. ภาษาไทย – ใต้	4	1.5
6. ภาษาอื่นๆ	6	1.7
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.15 แสดงว่า ภาษาหลักที่ใช้พูดในครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทย – กลาง คิดเป็นร้อยละ 60.0 รองลงมาได้แก่ ภาษาไทย – เหนือ คิดเป็นร้อยละ 32.6 และภาษาไทย – ลาว คิดเป็นร้อยละ 3.0

ตารางที่ 6.16 แสดงจำนวนและร้อยละของบุคคลที่ใช้ภาษาหลักในการสื่อสารในบ้าน

บุคคลที่ใช้ภาษาหลักในการสื่อสารในบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1. ใช้เฉพาะรุ่นปู่ย่า	14	3.1
2. ใช้เฉพาะรุ่นบิดา มารดา	25	5.3
3. ใช้เฉพาะรุ่นลูก – หลาน	36	7.5
4. ทุกคน	394	84.1
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.16 แสดงว่า บุคคลที่ใช้ภาษาหลักในการสื่อสารในบ้านส่วนใหญ่ทุกคนใช้ภาษาหลักในบ้านเหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 84.1 รองลงมาได้แก่ ใช้เฉพาะรุ่นบิดา มารดา คิดเป็นร้อยละ 5.3 และใช้เฉพาะรุ่นปู่ย่า คิดเป็นร้อยละ 3.1

ตารางที่ 6.17 แสดงจำนวนของประเพณี วัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนที่ไปร่วมและถือปฏิบัติอยู่

ประเพณี วัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1. งานลอยกระทง	303	64.1
2. งานสงกรานต์	327	69.1
3. งานกฐิน	79	16.7
4. งานขึ้นบ้านใหม่	114	24.1
5. งานบวชนาค	236	49.8
6. งานปีใหม่	105	22.1
7. งานแต่งงาน	66	13.9
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.17 แสดงว่า ประเพณี วัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนที่ไปร่วมและถือปฏิบัติมากที่สุดคืองานสงกรานต์ คิดเป็นร้อยละ 69.1 รองลงมาคือ งานลอยกระทง คิดเป็นร้อยละ 64.1 งานบวชนาค คิดเป็นร้อยละ 49.8 งานขึ้นบ้านใหม่ คิดเป็นร้อยละ 24.1 งานกฐิน คิดเป็นร้อยละ 16.7 และงานแต่งงาน คิดเป็นร้อยละ 13.9

ตารางที่ 6.18 แสดงจำนวนของสิ่งที่นับถือ

สิ่งที่นับถือ	จำนวน	ร้อยละ
1. นับถือผู้ที่มีความรู้	97	20.5
2. นับถือผู้ที่มีตำแหน่ง อำนาจ	4	0.8
3. นับถือผู้สูงอายุ	264	55.8
4. นับถือผีปู่ ย่า เจ้าเข้าทรง	52	11.0
5. ไม่มีอะไรแน่นอน	48	10.2
6. อื่น ๆ	8	1.7
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.18 แสดงว่า สิ่งที่น่าสนใจของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ นักร้อง ผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 55.8 รองลงมาได้แก่ นักร้องที่มีความรู้ คิดเป็นร้อยละ 20.5 นักร้องฝึกหัด และเจ้าเข้าทรง คิดเป็นร้อยละ 11.0

ตารางที่ 6.19 แสดงจำนวนของการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา

การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
1. วันวิสาขบูชา	422	89.2
2. วันมาฆบูชา	365	77.1
3. วันอาสาฬหบูชา	403	85.2
4. วันเข้าพรรษา	465	98.0
5. วันออกพรรษา	454	95.9
6. อื่น ๆ	301	63.4
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.19 แสดงว่า การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาส่วนใหญ่เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนามากที่สุด คือ วันเข้าพรรษา คิดเป็นร้อยละ 98.0 รองลงมา คือ วันออกพรรษา คิดเป็นร้อยละ 95.9 วันวิสาขบูชา คิดเป็นร้อยละ 89.2 วันอาสาฬหบูชา คิดเป็นร้อยละ 85.2 และวันมาฆบูชา คิดเป็นร้อยละ 77.1

ตารางที่ 6.20 แสดงจำนวนและร้อยละของการใส่บาตรพระสงฆ์

การใส่บาตรพระสงฆ์	จำนวน	ร้อยละ
1. ทุกวัน	75	15.8
2. ทุกสัปดาห์	28	5.9
3. เฉพาะวันสำคัญ	153	32.3
4. เฉพาะโอกาสพิเศษ	212	44.8
5. ไม่เคยใส่บาตรเลย	5	1.0
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.20 แสดงว่า การใส่บาตรพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีการตักบาตรเฉพาะโอกาสพิเศษ คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาได้แก่ เฉพาะวันสำคัญ คิดเป็นร้อยละ 32.3 และทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 15.8

ตารางที่ 6.21 แสดงจำนวนและร้อยละของการมีความรู้จักเพื่อนบ้าน

การมีความรู้จักเพื่อนบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1. รู้จักเกือบทุกคน (80 เปอร์เซ็นต์)	277	58.5
2. รู้จักมาก (61 – 80 เปอร์เซ็นต์)	109	23.0
3. รู้จักเกือบทุกที่ (41 – 60 เปอร์เซ็นต์)	39	8.2
4. รู้จักเฉพาะละแวกบ้าน (21 – 40 เปอร์เซ็นต์)	48	10.1
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.21 แสดงว่า การมีความรู้จักเพื่อนบ้านส่วนใหญ่รู้จักเกือบทุกคน คิดเป็นร้อยละ 58.5 รองลงมาได้แก่ รู้จักมาก คิดเป็นร้อยละ 23.0 และรู้จักเฉพาะละแวกบ้าน คิดเป็นร้อยละ 10.1

ตารางที่ 6.22 แสดงจำนวนของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียง

สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	จำนวน	ร้อยละ
1. น้ำตก	33	6.9
2. ถ้ำ	24	5.0
3. แม่น้ำ	269	56.8
4. อุทยานแห่งชาติ	26	5.4
5. อื่นๆ	14	2.9
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.22 แสดงว่า สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงส่วนใหญ่สถานที่ท่องเที่ยว คือ แม่น้ำ คิดเป็นร้อยละ 56.8 รองลงมา คือ น้ำตก คิดเป็นร้อยละ 6.9 และอุทยานแห่งชาติ คิดเป็นร้อยละ 5.4

ตารางที่ 6.23 แสดงจำนวนของสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรม / โบราณสถาน

สถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรม / โบราณสถาน	จำนวน	ร้อยละ
1. วัด	189	39.9
2. ประสาท	2	0.4
3. สถูป	2	0.4
4. เจดีย์	19	4.0
5. อื่น ๆ	3	0.6
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.23 แสดงว่า สถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรม / โบราณสถานส่วนใหญ่คือ วัดและเจดีย์

ตารางที่ 6.24 แสดงจำนวนและร้อยละของการเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

การเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่เคยไป	146	30.0
2. ไปด้วยตัวเอง	158	30.1
3. พ่อแม่พาไป	3	0.6
4. พาเพื่อน /ญาติ / บุตร ไปเที่ยว	152	30.0
5. อื่น ๆ	50	9.5
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.24 แสดงว่า การเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนส่วนใหญ่จะไปด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 30.1 รองลงมาได้แก่ พาเพื่อน/ญาติ / บุตร ไปเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 30.0 และไม่เคยไป คิดเป็นร้อยละ 30.0

ตารางที่ 6.25 แสดงจำนวนของความพึงพอใจในความสะดวกเรียบร้อยสวยงามของสภาพชุมชน

ความพึงพอใจในความสะดวกเรียบร้อยสวยงามของสภาพชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1. สภาพทั่วไปโดยรวมไม่มีระเบียบ	119	26.5
2. บริเวณตลาดสดสกปรกมีกลิ่นเหม็น	34	7.5
3. สภาพถนน ท่อระบายน้ำ ทางเข้าไม่เรียบร้อย	39	8.6
4. สภาพบ้านเรือนเป็นระเบียบสะอาด	189	42.0
5. สภาพแม่น้ำและคลองสะอาดเรียบร้อย	7	1.5
6. สภาพแม่น้ำปิงมีขยะตลิ่งพังชำรุด	40	8.9
7. สภาพแม่น้ำปิงแห้งขอดในฤดูแล้ง	0	0
8. สภาพแม่น้ำปิงมีร่องน้ำลึกพอเรือสัญจร	0	0
9. อื่น ๆ	21	4.7
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.25 แสดงว่า ความพึงพอใจในความสะดวกเรียบร้อยสวยงามของสภาพชุมชนส่วนใหญ่มีสภาพบ้านเรือนเป็นระเบียบสะอาด รองลงมาได้แก่ สภาพสภาพทั่วไปโดยรวมไม่มีระเบียบและสภาพแม่น้ำปิงมีขยะตลิ่งพังชำรุด

ตารางที่ 6.26 แสดงจำนวนของความสนใจในการแสดงพื้นบ้าน

ความสนใจในการแสดงพื้นบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1. ลิเก	197	41.6
2. รำวง	129	27.2
3. ลำตัด , เพลงน้อย	37	7.8
4. หมอรำ	29	6.1
5. จั้ว	25	5.2
6. อื่น ๆ	56	11.8
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.26 แสดงว่า ความสนใจในการแสดงพื้นบ้านส่วนใหญ่คือ ลิเก รองลงมาได้แก่ รำวง และลำตัดเพลงฉ่อย

ตารางที่ 6.27 แสดงจำนวนของสถานที่ที่เข้าชมการแสดง

สถานที่ที่เข้าชมการแสดง	จำนวน	ร้อยละ
1. งานบวชนาค	70	14.7
2. งานวัดประจำปีในวัด	289	61.0
3. งานเทศกาลสงกรานต์	12	2.5
4. งานเทศกาลลอยกระทง	39	8.2
5. อื่น ๆ	63	13.3
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.27 แสดงว่า สถานที่ที่เข้าชมการแสดงส่วนใหญ่คือ งานวัดประจำปีในวัด รองลงมาได้แก่ งานบวชนาค และสถานที่อื่น ๆ

ตารางที่ 6.28 แสดงจำนวนของประโยชน์ที่ได้รับจากแม่น้ำปิง

ประโยชน์ที่ได้รับจากแม่น้ำปิง	จำนวน	ร้อยละ
1. อาบ	283	60.5
2. สูบเข้าไร่นา , สวน	31	6.6
3. บริโภค	18	3.8
4. หาปลา , สัตว์น้ำอื่น ๆ	76	16.2
5. ปลุกพืชชายฝั่ง	18	3.8
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.28 แสดงว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากแม่น้ำปิงส่วนใหญ่ใช้อาบ รองลงมาได้แก่ หาปลา สัตว์น้ำอื่น ๆ และสูบเข้าไร่นา , สวน,

ตารางที่ 6.29 แสดงจำนวนของสภาพแม่น้ำปิง

สภาพแม่น้ำปิง	จำนวน	ร้อยละ
1. สะอาดพออาบเล่นได้	284	60.0
2. ปนเปื้อนสารเคมีจากสวน	6	1.2
3. พอที่จะใช้เดินเรือท่องเที่ยวได้	19	4.0
4. เพียงพอที่จะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ	61	12.8
5. ดิ้นเงินควรวุชุลอก	91	19.2
6. ไม่ควรสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำชนิด	12	2.5
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.29 แสดงว่า สภาพแม่น้ำปิงส่วนใหญ่สะอาดอาบเล่นได้ รองลงมาได้แก่ ดิ้นเงินควรวุชุลอก และพอที่จะใช้เดินเรือท่องเที่ยวได้

ตารางที่ 6.30 แสดงจำนวนของการใช้น้ำในอดีต

การใช้น้ำในอดีต	จำนวน	ร้อยละ
1. บริโภค และหุงหาอาหาร	87	16.6
2. อาบเป็นประจำ	136	26.0
3. อาบเป็นบางวัน	145	27.7
4. จับสัตว์น้ำ	124	23.7
5. เดินทางระหว่างเมืองทางไกล	30	9.7
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.30 แสดงว่า การใช้น้ำในอดีตส่วนใหญ่ใช้อาบเป็นบางวัน รองลงมาได้แก่ อาบเป็นประจำ และจับสัตว์น้ำ

ตารางที่ 6.31 แสดงจำนวนของแหล่งที่ใช้น้ำอุปโภค บริโภค

แหล่งที่ใช้น้ำอุปโภค บริโภค	จำนวน	ร้อยละ
1. แม่น้ำปิง	28	6.0
2. บ่อขุด	23	4.9
3. บ่อบาดาล	24	5.1
4. น้ำประปา	364	78.6
5. ชื่อน้ำตามร้านค้า	13	2.8
6. ชื่อน้ำจากรถบริการ	11	2.3
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.31 แสดงว่าแหล่งที่ใช้น้ำอุปโภค บริโภคส่วนใหญ่คือ น้ำประปา รองลงมาได้แก่ แม่น้ำปิง

ตารางที่ 6.32 แสดงจำนวนของความคิดเห็นในการจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

ความคิดเห็นในการจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
1. เที่ยวชมวิถีชนในตลาด	19	4.0
2. เที่ยวชมวิถีชนในชุมชน	60	12.6
3. เที่ยวชมวัด	204	43.1
4. เที่ยวชมร่องเรือกลางแม่น้ำปิง	41	8.6
5. เที่ยวชมบ้านเรือนประวัติศาสตร์	15	3.1
6. เที่ยวชมสวนริมแม่น้ำปิง	134	28.3
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.32 แสดงว่าความคิดเห็นในการจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ มีความคิดว่าให้เที่ยวชมวัด รองลงมาได้แก่ เที่ยวชมสวนริมแม่น้ำปิง และเที่ยวชมวิถีชนในชุมชน

ตารางที่ 6.33 แสดงจำนวนของสถานที่ที่ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

สถานที่ที่ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
1. ควรพัฒนาอาคารบริเวณตลาด	76	16.0
2. พัฒนาวิถีชนในด้านต่าง ๆ	25	5.2
3. พัฒนาบริเวณวัดและรอบวัด	126	26.6
4. พัฒนากิจกรรมบนลำน้ำปิง	46	9.7
5. พัฒนารูปทรง รูปลักษณะ ของเรือนพื้นถิ่น	27	5.7
6. พัฒนาสวนสาธารณะริมลำน้ำปิง	159	33.6
7. อื่น ๆ	14	2.9
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.33 แสดงว่า สถานที่ที่ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรพัฒนาสวนสาธารณะริมลำน้ำปิง รองลงมาได้แก่ พัฒนาบริเวณวัดและรอบวัด ควรพัฒนาอาคารบริเวณตลาด และ พัฒนากิจกรรมบนลำน้ำปิง

ตอนที่ 3 สภาพเรือนไทยและความต้องการในการอนุรักษ์เรือนไทยในชุมชน

ตารางที่ 6.34 แสดงจำนวนและร้อยละอายุของเรือนพักอาศัย

อายุของเรือนพักอาศัย	จำนวน	ร้อยละ
1. ต่ำกว่า 10 ปี	19	4.0
2. 11 – 20 ปี	80	16.9
3. 21 – 30 ปี	47	9.0
4. 31 – 40 ปี	50	10.5
5. 41 – 50 ปี	50	10.5
6. 51 – 60 ปี	133	28.1
7. 60 – 70 ปี	13	2.7
8. 70 ปีขึ้นไป	85	17.9
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.34 แสดงว่า อายุของเรือนพักอาศัยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.1 รองลงมาได้แก่ 70 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 17.9 และ 11 – 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.9

ตารางที่ 6.35 แสดงจำนวนและร้อยละของบุคคลที่เป็นเจ้าของบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

บุคคลที่เป็นเจ้าของบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน	จำนวน	ร้อยละ
1. เป็นของตนเอง / คู่สมรส	258	54.5
2. เป็นของบิดามารดาของตนเอง	138	29.1
3. เป็นของบิดามารดาของคู่สมรส	30	6.3
4. เป็นของญาติ ๆ พี่น้องของตนเอง	12	2.53
5. เป็นบ้านเช่า / ห้องเช่า	35	7.3
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.35 แสดงว่า บุคคลที่เป็นเจ้าของบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นของตนเอง / คู่สมรส คิดเป็นร้อยละ 54.5 รองลงมาได้แก่ เป็นของบิดามารดาของตนเอง และเป็นบ้านเช่า / ห้องเช่า

ตารางที่ 6.36 แสดงจำนวนและร้อยละของพื้นที่บริเวณบ้าน

พื้นที่บริเวณบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1. ต่ำกว่า 1 งาน	262	55.3
2. ไม่เกิน 1 – 2 งาน	166	35.0
3. ไม่เกิน 2 – 3 งาน	30	6.3
4. ไม่เกิน 3 – 4 งาน	11	2.3
5. ไม่เกิน 1 – 2 ไร่	4	0.8
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.36 แสดงว่า พื้นที่บริเวณบ้านส่วนใหญ่มีพื้นที่ต่ำกว่า 1 งาน คิดเป็นร้อยละ 55.3 รองลงมาได้แก่ ไม่เกิน 1 – 2 งาน คิดเป็นร้อยละ 35.0 และไม่เกิน 2 – 3 งาน คิดเป็นร้อยละ 6.3

ตารางที่ 6.37 แสดงจำนวนและร้อยละของลักษณะบ้าน

ลักษณะบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1. เรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนต่ำ	157	33.0
2. เรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง	108	22.8
3. เรือนไม้ 2 ชั้น	163	34.4
4. ห้องแถวไม้ (2 ชั้น)	45	9.5
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.37 แสดงว่า ลักษณะบ้านส่วนใหญ่เป็นแบบเรือนไม้ 2 ชั้น คิดเป็นร้อยละ 34.4 รองลงมาได้แก่ เรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนต่ำคิดเป็นร้อยละ 33.3 และ เรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง คิดเป็นร้อยละ 22.8

ตารางที่ 6.38 แสดงจำนวนและร้อยละของวัสดุสร้างบ้าน

วัสดุสร้างบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม้	278	58.7
2. ไม้ + ปูน	185	39.1
3. เศษวัสดุ + ไม้ไผ่	10	2.11
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.38 แสดงว่า วัสดุสร้างบ้านส่วนใหญ่คือ ไม้ คิดเป็นร้อยละ 58.7 และเป็นไม้ + ปูน คิดเป็นร้อยละ 39.1

ตารางที่ 6.39 แสดงจำนวนและร้อยละของการถ่ายเทอากาศ

การถ่ายเทอากาศ	จำนวน	ร้อยละ
1. ดี	424	89.6
2. ไม่ดี	49	10.4
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.39 แสดงว่า การถ่ายเทอากาศส่วนใหญ่มีการถ่ายเทอากาศที่ดี คิดเป็นร้อยละ 89.6 และการถ่ายเทอากาศไม่ดี คิดเป็นร้อยละ 10.4

ตารางที่ 6.40 แสดงจำนวนและร้อยละของทิศทางหน้าเรือน

ทิศทางหน้าเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1. เหนือ	101	21.3
2. ใต้	92	10.9
3. ออก	180	38.0
4. ตก	140	29.5
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.40 แสดงว่า ทิศทางหน้าเรือนส่วนใหญ่อยู่ในทิศตะวันออก คิดเป็นร้อยละ 38.0 รองลงมาได้แก่ ทิศตะวันตก คิดเป็นร้อยละ 29.5 และทิศเหนือ คิดเป็นร้อยละ 21.3

ตารางที่ 6.41 แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นในการย้ายไปอยู่ที่อื่น

ความคิดเห็นในการย้ายไปอยู่ที่อื่น	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่คิดจะย้าย	391	82.6
2. คิดจะย้ายไปเพราะ	82	17.3
2.1 ด้านการประกอบอาชีพ	208	43.9
2.2 เหตุผลส่วนตัว / ครอบครัว	110	23.2
2.3 สภาพพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการพักอาศัย	30	6.3
2.4 อื่น ๆ	125	26.4

จากตารางที่ 6.41 แสดงว่า ความคิดเห็นในการย้ายไปอยู่ที่อื่นส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไม่คิดจะย้าย คิดเป็นร้อยละ 82.6 และมีผู้คิดจะย้ายจำนวน 82 คน โดยสาเหตุที่ย้ายเพราะเหตุผลอื่น ๆ เหตุผลส่วนตัว / ครอบครัว และสภาพพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการพักอาศัย

ตารางที่ 6.42 แสดงจำนวนและร้อยละของสถานที่ที่ต้องการย้ายไปอยู่ใหม่

สถานที่ที่ต้องการย้ายไปอยู่ใหม่	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่คิดจะย้าย	12	2.5
2. ในเขตเทศบาลนี้	106	22.4
3. ในอำเภอนี้	70	14.7
4. ในจังหวัดนี้	51	10.7
5. ในภาคเหนือ	41	8.6
6. ในภาคกลาง	52	10.9
7. กรุงเทพมหานคร	132	27.9
8. อื่น ๆ	9	1.9
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.42 แสดงว่า สถานที่ที่ต้องการย้ายไปอยู่ใหม่ ส่วนใหญ่เป็นกรุงเทพฯ คิดเป็นร้อยละ 27.9 และรองลงมาได้แก่ เขตเทศบาล

ตารางที่ 6.43 แสดงจำนวนและร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการปรับปรุงเรือน
บ้านเอื้ออาทร ดอกเบี๋ยดำ ผ่อนระยะยาว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการปรับปรุงเรือนบ้านเอื้ออาทรดอกเบี๋ยดำ ผ่อนระยะยาว	จำนวน	ร้อยละ
1. ตกลงใช้บริการเพื่อปรับปรุง	264	55.8
2. ไม่ตกลงอยากอยู่แบบตามสภาพ	209	44.1
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.43 แสดงว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการปรับปรุงเรือนบ้านเอื้ออาทรดอกเบี๋ยดำ ผ่อนระยะยาว ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตกลงคิดเป็นร้อยละ 55.8 และมีผู้ไม่ตกลงใช้บริการเพื่อปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 44.1

ตารางที่ 6.44 แสดงจำนวนของความต้องการปรับปรุงส่วนใดของบ้าน

ความต้องการปรับปรุงส่วนใดของบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
1. รั้วบ้าน	75	19.8
2. หลังคาและชายคา	184	38.9
3. ฝาเรือน	47	9.9
4. ชายเรือน	10	2.1
5. ห้องน้ำ	66	13.9
6. ฝ้าเพดาน	23	4.8
7. อื่น ๆ	65	13.7
รวม	473	100

จากตารางที่ 6.44 แสดงว่า ความต้องการปรับปรุงส่วนใดของบ้าน ส่วนใหญ่ต้องการให้ปรับปรุงหลังคาและชายคาบ้าน รั้วบ้าน ฝาเรือน ชายเรือน ห้องน้ำ ฝ้าเพดาน

ตารางที่ 6.45 แสดงจำนวนและร้อยละของความต้องการงบประมาณในการปรับปรุงเรือน

ความต้องการงบประมาณในการปรับปรุงเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1. 50,000 – 100,000 บาท	290	61.3
2. 100,001 – 150,000 บาท	98	20.7
3. 150,001 – 200,000 บาท	38	7.6
4. 200,001 – 250,000 บาท	4	0.8
5. 300,001 – 350,000 บาท	10	2.1
6. อื่น ๆ	33	6.9
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.45 แสดงว่า ความต้องการงบประมาณในการปรับปรุงเรือน ส่วนใหญ่
ต้องการงบประมาณระหว่าง 50,000 – 100,000 บาท รองลงมาได้แก่ 100,001 – 150,000 บาท
และ 300,001 – 350,000 บาท

ตารางที่ 6.46 แสดงจำนวนและร้อยละของความสามารถในการผ่อนส่งเงินกู้แบบเอื้ออาทร

ความสามารถในการผ่อนส่งเงินกู้แบบเอื้ออาทร	จำนวน	ร้อยละ
1. 1-5 ปี	162	34.2
2. 6 – 10 ปี	179	37.8
3. 11 – 15 ปี	72	15.2
4. 16 – 20 ปี	29	6.1
5. 21 – 25 ปี	10	4.2
6. อื่น ๆ	21	4.4
รวม		100.0

จากตารางที่ 6.46 แสดงว่า ความสามารถในการผ่อนส่งเงินกู้แบบเอื้ออาทร ส่วนใหญ่
คือ 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.8 รองลงมาได้แก่ 1 – 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.2 และ 11 - 15 ปี
คิดเป็นร้อยละ 15.2

ตารางที่ 6.47 แสดงจำนวนของความสามารถในการนำเงินส่วนใดก่อนชำระเงินกู้แบบเอื้ออาทร

ความสามารถในการนำเงินส่วนใดก่อนชำระเงินกู้ แบบเอื้ออาทร	จำนวน	ร้อยละ
1. เงินออมปกติ	219	64.3
2. ประกอบกิจการค้าเพิ่มเติมหน้าบ้าน	128	27.0
3. เงินบำนาญ	19	4.0
4. ขอเฉลี่ยเงินจากสมาชิกในครัวเรือน	76	16.0
5. ขอจากลูกหลานสมทบ	31	6.5
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.47 แสดงว่า ความสามารถในการนำเงินส่วนใดก่อนชำระเงินกู้แบบเอื้ออาทรส่วนใหญ่ นำเงินมาจากเงินออมปกติ คิดเป็นร้อยละ 64.3 รองลงมา ได้แก่ การประกอบกิจการค้าเพิ่มเติมหน้าบ้านคิดเป็นร้อยละ 27.0 และขอเฉลี่ยจากสมาชิกในครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 16.0

ตารางที่ 6.48 แสดงจำนวนและร้อยละของการชำระผ่อนส่งเงินกู้เอื้ออาทรต่อเดือน

การชำระผ่อนส่งเงินกู้เอื้ออาทรต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
1. 1,000 – 1,500 / เดือน	250	41.1
2. 1,501 – 2,000 / เดือน	174	28.8
3. 2,001 – 2,500 / เดือน	152	25.2
4. 2,501 – 3,000 / เดือน	9	1.49
5. มากกว่า 4,000 / เดือน	18	2.9
รวม	473	100.0

จากตารางที่ 6.48 แสดงว่า การชำระผ่อนส่งเงินกู้เอื้ออาทรต่อเดือน ส่วนใหญ่ต้องการชำระเงินอยู่ในระหว่าง 1,000 – 1,500 / เดือน คิดเป็นร้อยละ 41.1 รองลงมาได้แก่ 1,501 – 2,000 / เดือน คิดเป็นร้อยละ 28.8 และ 2,001 – 2,500 / เดือน คิดเป็นร้อยละ 25.2

การอภิปรายผล

จากการผลการวิเคราะห์ผลข้างต้นทั้ง 3 ตอน สามหัวข้อสามารถอธิบายได้ว่า สังคมโดยรวมของผู้ตอบแบบสอบถามยังคงเป็นแม่บ้านคือเพศหญิงตามวิถีของชุมชนพื้นบ้านแบบเดิม และเป็นผู้สูงอายุความรู้คือขั้นต่ำ มีอาชีพไม่แน่นอนคือไม่มีอาชีพที่แน่นอนซึ่งอาจจะขายของบ้างตามโอกาสหรือเก็บผลไม้ในบ้านตามฤดูกาล แต่ยังคงมีรายได้ที่มาจากรายได้จากลูกหลาน จึงยังคงมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อเพื่อมุ่งเพื่อได้เฉพาะผู้ตอบแบบสอบถามที่สูงอายุเท่านั้น แต่มีผู้ที่จบปริญญาตรีอยู่ถึง 76 คน แต่คิดเป็นร้อยละเพียง 16 เท่านั้น

สภาพสังคมโดยทั่วไปจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ดี ในชุมชนที่เข้าศึกษาคือไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรงเกี่ยวกับการลักเล็กขโมยน้อย แต่ก็พอมีอยู่บ้างก่อนหน้านั้นซึ่งหายไปอาจคงด้วยการปราบปรามยาเสพติดของรัฐบายที่เข้มแข็ง ยังมีความรับผิดชอบในกิจกรรมทางประชาธิปไตยหรือการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกองทุนกู้ยืมต่าง ๆ มองให้เห็นว่ายังคงยึดหลักการเป็นอยู่อย่างพอเหมาะพอดีแก่การครองตนที่ไม่ประมาท ในการใช้จ่าย ซึ่งยังคงเป็นคนที่อยู่กับชุมชนมาแต่อดีต การย้ายเข้าออกของชุมชนยังคงมีเหตุผลจากอาชีพเช่นเดิมของสังคม ภาษาที่ใช้ไทยกลางและไทยเมืองเหนือตามลำดับยังมีความยึดมั่นต่อขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นเช่นเดิม นับถือผู้สูงอายุ นับถือผู้มีความรู้ และยังคงนับถือผีบรรพบุรุษ ผีปู่ย่า ทุกชุมชนยึดมั่นในพระพุทธศาสนา รู้จักเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ยังคงมีความคิดว่าวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้เช่นกัน แต่ยังคงตอบคำถามเกี่ยวกับความเป็นระเบียบหรือความพอใจในด้านความสะอาดของชุมชนมาอยู่เช่นกัน ดังนั้นนอกจากชาวบ้านจะช่วยตนเองในเรื่องของการเก็บขยะอยู่แล้ว ทางเจ้าหน้าที่ของรัฐคงต้องช่วยดูแลให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

ชุมชนที่เข้าศึกษา ยังคงมีความรักในเรื่องของการนันทนาการแบบเดิม ๆ อยู่ เช่น ลีเก ร้าง เป็นต้น ดังนั้นงานแสดงต่าง ๆ ในงานประเพณียังคงมีการแสดงอยู่ตลอดมา ยังมีความคิดว่าแม่น้ำปิง หน้าเรือนหรือหลังเรือนของตนเองยังคงสะอาดอยู่เช่นเดิม ซึ่งจากคำตอบที่ได้ยังคงลงเล่นหรืออาบน้ำอยู่เช่นเดิมและยังมีความเห็นเป็นส่วนใหญ่ว่าพื้นที่สาธารณะหน้าวัดที่ติดกับแม่น้ำปิงนั้นควรจัดให้สวยงามด้วยเห็นว่าจะน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนั้นชุมชนและภาครัฐควรร่วมมือการจัดพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นไปตามที่ต้องการได้

จากข้อความในตอนต้นที่ 3 ที่ความเกี่ยวกับการอนุรักษ์ซ่อมแซมบ้านเรือนของตนนั้นได้คำตอบที่อธิบายได้ดังนี้คือ อายุเรือนมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งสภาพเริ่มทรุดโทรม บางเรือนที่มีฐานะได้จัดการซ่อมแซมคัดแปลงแก้ไขให้คงสภาพดีขึ้น ในประโยชน์ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 ส่วนใหญ่เป็นเรือนของตนเอง บริเวณที่ดินเรือนหรือเรียกรวมว่าบ้าน

นั้นจะมีพื้นที่ไม่มากนัก หรือคิดรวมเป็นร้อยละ 80 ขึ้นไปที่มีพื้นที่ดินเพียง 1 – 2 งาน หรือ 100 – 200 ตารางวาขึ้นไป

ลักษณะเรือนมีทั้งชั้นเดียวและสองชั้นปะปนกันทั่วไปทุกชุมชนเป็นเรือนไม้สักเป็นส่วนใหญ่ การวางรูปแบบเรือนที่สร้างขึ้นจากภูมิปัญญาจึงทำให้ถ่ายเทอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลมจากแม่น้ำปิง และเมื่อถามว่าจะย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไม่ตอบว่าไม่ คิดเป็นร้อยละ 83 นั้นหมายความว่าความถึงความรักและความผูกพันกับเคหะสถานกับบ้านช่องของตนเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อถามว่าจะซ่อมแซมตกแต่งบ้านเรือนบ้านเรือนของตนหรือไม่มีคำตอบครึ่งต่อครึ่ง คือมีทั้งอยากซ่อมแซมและขออยู่ตามสภาพเดิม ซึ่งอาจมีเหตุผลแตกต่างกันตัวแปรที่ตัดสินใจตอบ น่าจะเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นซึ่งจะเป็นเรือนหมื่นเรือนแสน

จากการเข้าศึกษาสังเกตเห็นว่าส่วนใหญ่ที่ใกล้พังหรือทรุดโทรมนั้นคือส่วนของหลังคา ทั้งกระเบื้องและเชิงชายป็นลมซึ่งเป็นไปตามลักษณะขององค์ประกอบเรือนที่รับแดดฝนและลมมายาวนานเป็นประจำทุกฤดูกาล ซึ่งตรงกับแบบสอบถามที่ตอบส่วนใหญ่จากผู้คิดจะซ่อมแซม คือ หลังคา และชายคาเช่นกัน ถึงร้อยละ 40 ผู้ที่ตอบว่าจะซ่อมแซมเรือนได้ประมาณค่าการซ่อมอย่างง่าย ๆ เฉลี่ยประมาณ 5 หมื่น ถึงแสนบาทมากที่สุด ถ้ามีเงินให้กู้แบบดอกเบี้ยต่ำก็ยังคงตอบว่าจะใช้บริการ และยังมีความสามารถผ่อนส่งได้ จากข้อคำถาม ถามไว้ นั้นหมายความว่าหลายคนยังคงรักหวงแหนสมบัติอันล้ำค่าของตนพร้อมที่จะซ่อมแซมเพื่อให้มีอายุยืนนานไว้เป็นสมบัติของลูก

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาครั้งนี้ได้พบว่ามี การซ่อมแซมเรือนไม้พื้นดินมากทั้งอำเภอบรรพตพิสัย แก้วเจ็ยจนถึงเมืองระแหงเป็นสิ่งที่น่าขบคิดและน่าชื่นชมอย่างยิ่งกับการอนุรักษ์ที่ทางภาครัฐค้นหาวิธีการช่วยเหลือในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่นในเขตท้องที่เฉพาะเช่น อบต. เทศบาล การศึกษาสำรวจออกแบบซ่อมแซมในส่วนที่เป็นสาธารณะ หรือบางส่วนด้านหน้าของเรือน เช่น เทศบาล อำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น หรือชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร ที่อยู่ในโครงการบูรณฟื้นฟูสภาพสถาปัตยกรรม ของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นต้น โดยเฉพาะชุมชนที่ที่เข้าศึกษา พอสรุปจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนหรือมีคุณค่ามากตามลำดับ ดังนี้

อันดับที่ 1 คือ ชุมชนตรอกบ้านเงิน จังหวัดตาก

อันดับที่ 2 คือ ชุมชนเชียงทองทั้งหมด จังหวัดตาก

อันดับที่ 3 คือ ชุมชนตลาดแก่นนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

อันดับที่ 4 คือ ชุมชนตลาดระแหง จังหวัดตาก

อันดับที่ 5 คือ ชุมชนหัวเดียด ไม้งาม เกาะตาเถียร จังหวัดตาก

อันดับที่ 6 คือ ชุมชนตลาดคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

อันดับที่ 7 คือ ชุมชนหนองหลวง จังหวัดตาก

อันดับที่ 8 คือ ชุมชนตลาดบางแก้ว จังหวัดนครสวรรค์

อันดับที่ 9 คือ ชุมชนตลาดเก่าส้มเลี้ยวและเก่าเดี่ยว จังหวัดนครสวรรค์

อันดับที่ 10 คือ ชุมชนวังแฉม จังหวัดกำแพงเพชร

อันดับที่ 11 คือ ชุมชนท่าพุทรา จังหวัดกำแพงเพชร

อันดับที่ 12 คือ ชุมชนคนชาติ จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

เป็นการแบ่งระดับความสำคัญตามสภาพของท้องที่ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นตามลำดับตามที่กล่าวด้วยทุกชุมชนมีความสำคัญที่ควรได้รับการดูแลโดยเฉพาะภาครัฐ หรือท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสำรวจ สืบค้นความคิดเห็นของชุมชน เพื่อมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ ในหลาย ๆ มิติที่ชุมชนควรได้รับการบริการจากรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การป้องกันอัคคีภัย ที่ทุกชุมชนยังมีไม่ดีพอหรือไม่เพียงพอต่อการป้องกันในการที่จะเกิดเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์

การหาโอกาสปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนได้เข้าใจในศิลปสถาปัตยกรรมของชุมชนตน ให้เกิดความรักและหวงแหน และศึกษาในบริบทของท้องถิ่นคนให้เพิ่มมากขึ้น ด้วยแต่ละชุมชนที่เข้าศึกษายังคงมีขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อในตลาดหลายรูปแบบแตกต่างกันไปแต่ละชุมชนจากได้ขึ้นเหนือ เช่น การจัดการสัมมนาพหุสถานที่สำคัญของท้องถิ่นของตน ทั้งวัด บ้านเรือนวิถีอันดั้งเดิมยิ่ง พัฒนาประชาสัมพันธ์ให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติลุ่มแม่น้ำปิงได้ ไม่ต่างกับเมืองเชียงใหม่ที่ได้ให้มีการจัดกิจกรรมเรือล่องแม่น้ำปิงทางลำน้ำ ดังปัจจุบัน เป็นต้น ดังในประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวถึงการล่องเรือซึ่งหยุดไปเมื่อ 40 ปีมาแล้ว ควรที่จะหาทางฟื้นฟูในโอกาสสำคัญๆ ทางประวัติศาสตร์ เช่น การครบรอบเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชรเมื่อ สิงหาคม 2449 ที่จะครบร้อยปีที่จะถึงในปี 2549 ที่จะถึงนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาและพัฒนาอนุรักษ์ในมิติของวัฒนธรรมทุก ๆ สาขาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ เช่น
 - การฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมที่ขาดหายไป
 - การให้ความรู้แก่เยาวชน และประชาชนในด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - การวิจัยเชิงปฏิบัติการและอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอาสาเข้าชุมชนสถานที่สำคัญของท้องถิ่น
 - การศึกษาแบบเจาะลึกในแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกาวิจัย
 - จัดให้มีการดำเนินการศึกษาวิจัยในตลอดลุ่มน้ำปิงและในลำน้ำสาขาซึ่งแต่ละชุมชนนั้นน่าจะมีหลากหลายวัฒนธรรมที่สำคัญด้วย เช่น ลำน้ำแม่อาข ลำน้ำแม่วง ลำน้ำแม่กวง ลำน้ำลี้ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา เกรงษ์. พจนานุกรมภาษากลุ่มชาติพันธุ์ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง, มปป.
กำแพงเพชร, สถาบันราชภัฏ. สำนักศิลปวัฒนธรรม. กำแพงเพชร : 2543.
- กำแพงเพชร, สภาวัฒนธรรมจังหวัด. วัฒนธรรมกับเมืองกำแพงเพชร. กำแพงเพชร :
สำนักงานศึกษาธิการ, 2540.
- กำแพงเพชร, สำนักงานจังหวัด. ประวัติศาสตร์มหาดไทยส่วนภูมิภาค กำแพงเพชร. กำแพงเพชร:
สำนักงานจังหวัด, 2529.
- กำแพงเพชร, สำนักงานผังเมืองจังหวัด. ภาพถ่ายทางอากาศ. กรุงเทพฯ : 2541.
- กำแพงเพชร, สำนักงานพาณิชย์จังหวัด. ข้อมูลการตลาดจังหวัดกำแพงเพชรประจำปี2538.
กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, 2539.
- เกษม จันทร์แก้ว, การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545
เชื่อนภูมิพล เอกสารอัดสำเนา (มปป.)
- ขวัญเมือง จันทโรจณี, เอกสารพัฒนาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง. มหาวิทยาลัย
นเรศวร, 2539
- จรัญพัฒน์ ภูวนันท์และอำนาจ รัตนปัญญา. ศึกษาความเป็นไปได้เบื้องต้นในการนำระบบก่อสร้าง
2x4 ของแคนาดา มาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อี.ที. พับลิชชิ่ง,
2542.
- จันทรา ณ ลำพูน. ปทานุกรมศัพท์ ช่างเทคนิคสถาปัตยกรรมและช่างก่อสร้าง. กรุงเทพฯ :
สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), 2537.
- ฉลิขวิ เอี่ยมตระกูล. คู่มือคำนวณหน้าไม้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2530.
- ฉัตรทิพย์ นาถสกุล. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547
- ฉัตรทิพย์ นาถสกุลและพรวิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2541
- เฉลิมชัย เกรงษ์, การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จังหวัดพิษณุโลก: กรณีศึกษาบ้านไผ่ขอน้ำ.
มหาวิทยาลัยนเรศวร : พิษณุโลก, 2543
- _____. การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จังหวัดนครสวรรค์. มหาวิทยาลัยนเรศวร : พิษณุโลก,
2544.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เฉลิม สุจริต. วัสดุและการก่อสร้าง สถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ชุมศรี ศิวะศรียานนท์. สถาปัตยกรรมไทยพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), 2534.
- ดวงจันทร์ อาภาวิชรุตม์. “แม่โป่งวิกฤต”. เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่, 2536.
- ทวี บูรณเขตต์. จ.ส.อ. พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี. พิษณุโลก : ชัยสยามการพิมพ์, 2538.
- ทางหลวง, กรม. 84 ปี กรมทางหลวง. ระลึกในงานฉลองวันคล้ายวันสถาปนากรมทางหลวง กรุงเทพฯ : 2539.
- ทิพย์สุดา ปทุมมานนท์. กำเนิดสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ทิพาพร พิมพ์สุทธิ. ตามรอยวัฒนธรรมบ้านนา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- ทิวา สุภจรรยา. คลองชลประทาน ท่อปู้พญาร่วงที่มาของการสร้างเมืองสุโขทัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น. เทคนิควิทยาพื้นบ้านภาคเหนือ จ. ลำปาง. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, 2540.
- น.ณ ปากน้ำ. แบบแผนบ้านเรือนในสยาม. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2543.
- นุกูล ชมภูนิช. บ้านไทยเอกลักษณ์ของชาติ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2530.
- ตรึงใจ บูรณสมภพ. การออกแบบอาคารที่มีประสิทธิภาพในการประหยัดพลังงาน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2539.
- บัณฑิต จุลาสัย. บ้านไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- บุญทรง สรวาฐ. พจนานุกรมช่างก่อสร้าง (ไทย-อังกฤษ). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2511.
- ประจักษ์ ฉายแสง. กำแพงเพชร อดีต ปัจจุบัน อนาคต. กำแพงเพชร : รายงานการสัมมนาทางวิชาการวิทยาลัยครูกำแพงเพชร, 2533.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์และคณะ. การเสนอแผนการจัดการอนุรักษ์ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่ากำแพงเพชร. กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2536.
- ประเสริฐสุข จามรมาน และคณะ. แหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมคลองอ้อมนนท์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2548.
- เปลื้อง เปลี่ยนสายสืบ. วิถีชนบท. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหอศิลป์แห่งรัชกาลที่ 9, 2541.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ผังเมือง,กรมการ. วารสารข่าวสาร ฉบับที่,68/2541. เข้าถึงได้จาก, <http://www.designl.chandra.ac.th/xrch/Planing/artic/e-t.htm>, 2541.
- ผุสดี ทิพทัส. **เกณฑ์ในการออกแบบสถาปัตยกรรม**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- พงศ์พันธ์ วรสุนทรโรสถ. **วัสดุก่อสร้าง**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2521.
- พรพิไล เลิศวิชาและอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. **“ชุมชนหมู่บ้านลุ่มน้ำขาน”**. กรุงเทพฯ : ธารปัญญาเอ็ดดูเคชั่น, 2546.
- พรรณชลัท สุริยอิน. **วัสดุและการก่อสร้าง:กระจก**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- พรรณยุภา นพรัถ. **ความรู้พื้นฐานทางสังคมวิทยาสำหรับบัณฑิตศึกษา**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2533.
- พระยาราชสัมภารากร (เลื่อน สุรนนท์). **“โคลงนิราศระยะทางเมืองนครเชียงใหม่”**. เชียงใหม่ : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- พวงเพชร สุจริตกวีกุล. **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- พิภพ สุนทรสมัย. **วัสดุวิศวกรรมการก่อสร้าง**. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), 2537.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. **“ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ในผลการสัมมนาทางวิชาการ กำแพงเพชร อดีต ปัจจุบันและอนาคต”** กำแพงเพชร : สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร, 2530 _____ . **กำแพงเพชรมรดกโลกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ครุสภา ลาดพร้าว, 2541.
- ไพโรจน์ แสงจันทร์. **สถาปัตยกรรมบ้านพักอาศัย**. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู, 2536.
- มนัส อนุศิริ. **การออกแบบโครงสร้างไม้และเหล็ก**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2521. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **แม่น้ำปิงและแม่น้ำสาขา**, 2547
- มาลัย ชูพินิจ. **ทุ่งมหาธาต**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, ม.ป.ป.
- มาลัย ชูพินิจ. **ส่องไพร**. กรุงเทพฯ : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, 2533.
- มาลัย ชูพินิจ. **“เรียมเอย”**. กรุงเทพฯ : เกษมบรรณกิจ, 2518.
- ยศ สันตสมบัติและคณะ. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : 2544.
- อุทัย จงใจรัก. **เรือนไทยเดิม**. กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ฤทัย จงใจรัก. **เรือนไทยเดิม**. พิมพ์เนื่องในงานเด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถาน
จังหวัดกำแพงเพชร เฉลิมพระเกียรติ, 2540.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **ศิลปกรรมไทย : พระพุทธปฏิมา พระบรมมหาราชวัง วัดเรือนไทย
ภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก จำกัด, 2536.
- รุจน์ มณีจิรา. **“ทักษิณ ชินวัตร นักบริหารสมองกล”**. กรุงเทพฯ : บริษัทสามัคคีสาร (ดอกหญ้า),
2538.
- วสันต์ จอมภักดี. **การดูแลรักษาแม่น้ำปิง น้ำแม่ปิงต้นธารแห่งเจ้าพระยา**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2547.
- วสันต์ จอมภักดีและคณะ. **โครงการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา
สภาพแวดล้อมแม่น้ำปิงและลำน้ำสาขา**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- วสิน อังคพัฒนากุล. **การใช้ประโยชน์ไม้จันทน์พื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้, 2541.
- วัลยา เรียบเรียง. **ทักษิณชินวัตร ดาวดวงอาทิตย์ติดดิน**. สำนักพิมพ์มติชน : กรุงเทพฯ, 2546.
- วินัย บุษบา. **ภูมิศาสตร์จังหวัดกำแพงเพชร**. กำแพงเพชร : สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร, 2540.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ. **พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม อดีต
ปัจจุบัน และอนาคต**. กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์
เครือซีเมนต์ไทย, 2536.
- วีระพันธ์ ชินวัตรและคณะ. **โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม
เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว**. เชียงราย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544
- วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาทางประวัติศาสตร์
จังหวัดกำแพงเพชร, 2542.
- วรรณศิลป์ พีรพันธ์ และคณะ. **แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม**.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **สัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กำแพงเพชร สุโขทัย**. กรุงเทพฯ :
เรือนแก้วการพิมพ์, 2532.
- ศิลปกรรม. **สถาปัตยกรรมไทย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด
(มหาชน), 2538.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ศิลป์กร. กรม. **เอกลักษณ์ไทย ในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น**. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคฟอแมท (ไทยแลนด์) จำกัด, 2540.
- ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. กรม. **ทรงเป็นพระบิดาแห่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม(1) ต้นน้ำลำธาร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2536
- สมโชติ อ๋องสกุล. **กำแพงเพชร : เมืองโบราณบนสองฝั่งสายน้ำ (ปิง – วัง)**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปรป.
- _____. **วัดในทักขิเมือง**. เชียงใหม่ : พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์, 2548
- สมบัติ จำปาเงิน. **อุษณยานามตี**. กรุงเทพฯ : เพลโลการพิมพ์, 2539.
- สมภพ ภิรมย์ และคณะ. **บ้านไทย**. กรุงเทพฯ : อินเทอร์เน็ตชั้นเนต, 2538.
- สมัย สุทธิธรรม. **ถิ่นทองคำไทย กำแพงเพชร**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2542.
- สร้อยสวัสดิ์ อ๋องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2539
- สันติ อภัยราช และคณะ. **ทุ่งมหาธาตกับประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร**. กำแพงเพชร : สำนักงานสามัญศึกษา จังหวัดกำแพงเพชร, 2538.
- สันติ อภัยราช. **ตามรอยเสด็จประพาสต้นพระพุทธเจ้าหลวง ณ เมืองกำแพงเพชร**. กำแพงเพชร : 2544.
- สามารถ สิริเวชพันธ์. **สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือประเภทเรือนอยู่อาศัย**. กรมศิลปากร : กรุงเทพฯ, 2540
- สิริรัตน์ เข้าประเสริฐ. **กระบวนการเลือกตั้ง ส.ว.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สุนทร บุญญาธิการ. **กรณีศึกษาอาคารอนุรักษ์พลังงานเฉลิมพระเกียรติการวิจัยประยุกต์เพื่อการออกแบบอาคารประหยัดพลังงาน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- _____. **เทคนิคการออกแบบ บ้านประหยัดพลังงาน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า**. กรุงเทพฯ : 2542.
- สุภรณ์ โอเจริญ. **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น นครสวรรค์รัฐกึ่งกลาง**. นครสวรรค์, 2548
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **แผนที่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2548
- อนันต์ กาญจนพันธ์. **ชาติพันธุ์และมายาคติ**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : กรุงเทพฯ, 2546.

บรรณานุกรม (ต่อ)

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล และวิวัฒน์ เตมีขพันธ์. เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน.

กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2521.

อเนก นาวิกมูล. ภาพเก่าเล่าตำนาน. กรุงเทพฯ : พิมพ์ศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์, 2540.

อรศิริ ปาฉินท์. การศึกษาหมู่บ้าน บ้านและเทคโนโลยีการก่อสร้างของหมู่บ้านเงินฮ่อ

จังหวัดแม่ฮ่องสอน. นครปฐม : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.

_____. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539.

_____. เรือนพื้นถิ่นไทย - มอญ ที่สังขละบุรี. (ม.ป.ท.), 2539.

Feirer John L, **Industrial Arts Woodworking**. Michigan: Western Michigan College of Education Kalamazoo, 1950.

Forest Product Laboratory, **Wood Handbook: Basic Information on Wood as a Material of Construction with Data for its Use in Design and Specification**. Washington D.C., 1940.

Foster, J. Stroud. **Mitchell's Advanced Building Construction: the Structure**. London. B.T. Batsford, 1966.

Hornbostel, Caleb. **Materials for Architecture**. New York: Reinhold, 1965.

Huntington, Whitney Clark. **Building Construction Materials and Types of Construction**. 3 rd. ed, New York: J. Wiley, 1967.

James McCarthy. **Surveying and Exploring in Siam**, 1994.

The Office of His Majesty's Principal private Secretary. **Concepts and Theories of his majesty The King On Development**. Royal Development Projects Board Department of Technical and Economic Cooperation United Nations Development Programme Bangkok. Thailand, 1997.

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

นางกัญ แซ่อื้อ	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นายเกษม ทิมาสาร	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นางจาน กั้นจันะ	ตำบลหัวเดียด อำเภอเมือง จังหวัดตาก
นายจง วิริยะจารี	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายเจริญ จันท์จักร	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายเฉลิม พ่วงอิม	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายเฉลิม ก๊กตระกูล	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นางซิด หลีตา	ตำบลหัวเดียด อำเภอเมือง จังหวัดตาก
นายชลอ สุขดวง	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นายชุยฮ้อ แซ่เตี้ย	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายทอง สมบัติ	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นายบาง พานทอง	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายบุญลือ ชุนวิเศษ	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
(อดีตอาจารย์รงเรียนบางแก้ว)	
นายปทุม ปรีชา	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นางพูน นพพันธ์	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นางพร้อม พนมวัน	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นายพนม สิงมาร์ตัน	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายยุทธนา วิมลสมบัติ	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายเย็น อุดมนิทัศน์	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นายเรียม บรรเทา	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายวีระวัฒน์ รัตนานิกม	ตำบลหัวเดียด อำเภอเมือง จังหวัดตาก
สมนา พรมา	ตำบลหัวเดียด อำเภอเมือง จังหวัดตาก
นายสงว โปธิ์เย็น	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นายสุริทร์ รินรส	ตำบลระแหง อำเภอเมือง จังหวัดตาก
นายสุวรรณ เทียนสันต์	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร
นายเสนาะ คีรีทศ	ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นายเสนีย์ ชมพูศรี	ตำบลคลองขลุ อำเภอกลองขลุ จังหวัดกำแพงเพชร

นางแสงทอง อรุณ ตำบลปากห้วยแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก
นางแสง อูมาวณะ ตำบลหนองหลวง อำเภอเมือง จังหวัดตาก
นายอำนาจ คุชฤทธิ ตำบลบางแก้ว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
นางเอื้อย ตำบลป่ามะม่วง อำเภอเมือง จังหวัดตาก

ภาคผนวก

ที่วธ.๐๔๐๓.๑๐/๒๐๓๐

สำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง
สท ๖๔๒๑๐

๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๘

เรื่อง โบราณวัตถุที่วัดพระนารายณ์ จังหวัดตาก

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชวาลย์ ธรรมสอน

อ้างถึง หนังสือสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่ ศว ๐๒๑/๒๕๔๗ ลงวันที่
๑๓ ธันวาคม ๒๕๔๗

ตามหนังสือที่อ้างถึง ท่านได้แจ้งให้สำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัยเข้าไปตรวจสอบ
โบราณวัตถุและโบราณสถานที่ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง จังหวัดตาก ความโดยละเอียดทราบแล้ว
นั้น สำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย ขอเรียนให้ทราบดังนี้

แผ่นอิฐมีจารึกเป็นตัวอักษรจีนที่พบอยู่ในวิหารนั้น มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏ
อยู่ในพระนิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่อง อธิบายระยะทางล่องลำน้ำปิง ซึ่งทรงนิพนธ์
เมื่อกลับจากเมืองเชียงใหม่ในคราวเสด็จไปครั้งที่ ๒ เมื่อพ.ศ.๒๔๖๔ ทรงกล่าวถึงวัดโบราณแห่งหนึ่งว่า
น่าจะเป็นวัดที่ชาวจีนสร้าง เนื่องจากพบอิฐจารึกตัวอักษรจีนแผ่นหนึ่ง แปลได้ความว่า สร้างเมื่อศักราช
คังฮีได้ ๕๔ ปี ตรงกับพ.ศ.๒๒๕๘ ทั้งนี้สำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย จึงได้ดำเนินการศึกษาทาง
วิชาการเกี่ยวกับแผ่นอิฐมีจารึกแผ่นอื่น ๆ ที่พบต่อไป

สำหรับโบราณสถานดังกล่าว คือ วัดพระนารายณ์ นั้น เป็นโบราณสถานสมัยอยุธยา
กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๒ ตอนที่
๑๒๘ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๒๘ หน้า ๔๔๕๓ โดยมีการกำหนดขอบเขตโบราณสถานแบ่งเป็น ๓
บริเวณ (ตามแผนที่แนบท้ายประกาศ) คือ

พื้นที่บริเวณ ก ประมาณ ๑ ไร่ ๓ งาน ๗๗ ตารางวา

พื้นที่บริเวณ ข ประมาณ ๑ ไร่ ๑ งาน ๓๓ ตารางวา

พื้นที่บริเวณ ค ประมาณ ๒ ไร่ ๑ งาน ๓๔ ตารางวา

โดยมีสิ่งสำคัญที่ประกาศขึ้นทะเบียน ดังนี้ คือ เจดีย์ วิหาร และกลุ่มโบราณสถาน

/จึงเรียนมา.....

จึงเขียนมาเพื่อโปรดทราบ และขอขอบพระคุณยิ่งในความใส่ใจดูแลรักษามรดกทาง
ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ขอแสดงความนับถือ

Timote

(นายธราพงศ์ ศรีสุชาติ)

ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย

กลุ่มวิชาการโบราณคดี

โทร.๐-๕๕๖๙-๗๓๖๔,๐-๕๕๖๓-๓๔๕๖

ประวัติโดยย่อของรองอำมาตย์เอกหลวงโยนະการพิจิตร

รองอำมาตย์เอกหลวงโยนະการพิจิตรหรือปิ่นโยย อุปะโยคิน หรือ พญาตะกำ เป็น คนหมัดชาวพม่า ท่านมีอาชีพเป็นพ่อค้าเดินทางมาจากเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า เพื่อมาค้าขายที่เมืองไทย ต้นตระกูลของท่านเป็นตระกูลเศรษฐีที่ดั่งบ้านเรือนอยู่บริเวณใกล้ วัดกันจอง เมืองดองยี ประเทศพม่า โดยมีวัดนี้เป็นวัดประจำตระกูล ภายหลังเมื่อมาค้าขายที่เชียงใหม่ ท่านได้เปลี่ยนไปเป็นพ่อค้าไม้ ท่านได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อปูนบำเหน็จที่มองปิ่นโย ได้สนับสนุนเงินทองและเสบียงอาหารแก่กองทัพไทยที่ยกทัพจะไปปราบฮ่อแต่เงินทองและเสบียงอาหารมาหมดลง(สมัยนั้นยังไม่มีถนนหรือรถไฟการติดต่อกับกรุงเทพฯ ใช้เวลานาน)นอกจากนั้นท่านยังให้ยืมช้างเพื่อให้กองทัพใช้ชนเสบียงอาหารไปรบเมื่อรบชนะพระเจ้านองยา-เธอพระองค์เจ้าอลองคตาแม่ทัพไทย จึงนำหม่องปิ่นโยหรือปิ่นโย ไปเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อกราบบังคมทูลถึงคุณความดีดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้หม่องปิ่นโยเป็นรองอำมาตย์เอก หลวงโยนະการพิจิตร ตำแหน่งกรมการในกองข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลพายัพ ให้ช่วยข้าหลวงเทศาภิบาลผู้สำเร็จราชการมณฑลพายัพ ถือศักดินา ๑๐๐๐ไร่ ตามใบบอกสารตราตั้งเลขที่ ๙๐/๗๓๗ ทรงแต่งตั้งในปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๕

ภายหลังท่านได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มงกุฎสยาม ชั้นที่ ๕ ชื่อ วิจิตรภรณ์ ในปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๘

ท่านเป็นต้นตระกูลนามสกุลพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ นามสกุล อุปะโยคิน พระราชทานที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๗

บ้านเดิมของท่าน คือบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ในโรงแรมเพชรงาม ถนนเจริญประเทศ เชียงใหม่ ในปัจจุบัน

ท่านมีภรรยา ๓ คน (แต่มิได้มีพร้อมกันในเวลาเดียวกัน) คือ แม่บัวแก้ว แม่บัวจิ้น และแม่หน้อย

แม่บัวแก้วมีบุตรและธิดา ๓ คนคือ นายโมส่วย นายองชินและแม่ขจร

แม่บัวจิ้นมีบุตรและธิดาสองคน คือ นางทองอินทร์และนายแดง

แต่ทั้งสองเสียชีวิตตั้งแต่ยังเด็ก

แม่หน้อยมีบุตรและธิดา ๙ คน คือ นายบุญสม นายทองอยู่ นายทองคำ นายทองดี นางสาวสมบุรณ์ นางเกษิณีหรือมะเยิง นางศิริลักษณ์ หรือแสงเหม่ นายทองสายหรือทองส่วย นางประภาศรีหรือแสงหล้า หรือมะเอ็ดัน

หลวงโยนະการพิจิตรเป็นผู้ที่ใญ่บุญสุนทานและมุ่งมั่นในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยสร้าง ร่วมสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม

มากมาย โดยเฉพาะท่านขอบุรณะพระเจดีย์ที่ชำรุดทรุดโทรม
ให้กลับมาอยู่ในสภาพสมบูรณ์หรืองดงามกว่าเดิม
สิ่งก่อสร้างเท่าที่หายาททรานว่าท่านมีส่วนร่วมสร้างหรือบูรณะได้แก่
การบูรณะพระเจดีย์คู่คำ วัดเจดีย์เหลี่ยมทั้งองค์ เมื่อปีพ.ศ.๒๔๕๑
โดยท่านสร้างพระพุทธรูปเพิ่มอีกสี่องค์ด้านละองค์ตรงฐานพระเจดีย์
จากเดิมที่พญามังรายสร้างไว้มีพระพุทธรูป ๖๐ องค์และชำรุด
ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา จึงกลายเป็นมีพระพุทธรูป ๖๔ องค์
เหตุผลที่ท่านสร้างพระพุทธรูปเพิ่มก็เพื่อปิดปากถ้าได้พระเจดีย์เนื่อง
จากท่านเกรงว่าจะมีคนเข้าไปปลุกกลอบชุดของมีค่าได้องค์พระเจดีย์
นอกจากนั้นท่านยังได้เดิมยอดพระเจดีย์ เดิมฉัตรทองน้อยใหญ่
รวมทั้งสิ่งและลวดลายกนกประดับซุ้มพระต่างๆในงดงามกว่าเดิม
ซึ่งก็คือรูปแบบองค์พระเจดีย์ที่เห็นปัจจุบัน ท่านใช้ช่างชาวพม่า ๕ คน
คือหม่ององค์ละ หม่องสะเดย หม่ององค์เมี้ยะ หม่องยี่ดลย
และหม่ององค์ขึ้น ในช่วงเดียวกันนั้นท่านได้ทำการบูรณะวัดกานโถม
หรือวัดข้างคำ ในเวียงกุมกาม(มีจารึกที่วัดข้างคำที่กรมศิลปากร
สันนิษฐานว่าคนหนีชาวพม่าบูรณะวัดข้างคำในช่วงที่ท่านมาบูรณะ
พระเจดีย์คู่คำ วัดเจดีย์เหลี่ยม) ท่านยังสร้างพระเจดีย์ให้วัดชัยมงคล
วัดเชดวัน วัดบุพผาราม และวัดมหาวัน ท่านทำประดิหารให้วัด
ศรีดอนชัย ท่านได้บูรณะวิหารลายคำวัดพระสิงห์ ภายหลังเมื่อมีผู้
มาบูรณะใหม่ ชื่อของท่านก็ถูกลบไป ท่านยังได้ร่วมปฏิสังขรณ์
วัดสวนดอกด้วย เมื่อช่างของท่านดกมันไปชนบันไดทางขึ้นพระวิหาร
ของวัดหมื่นล้าน ท่านก็ได้สร้างบันไดและหน้าบันพระวิหารแทนอย่าง
งดงาม ท่านสร้างสิ่งก่อสร้างในวัดแสนฝางเองเกือบทั้งวัด
ยกเว้นพระอุโบสถที่พระราชชายาเจ้าดารารัศมีทรงสร้าง
ท่านสร้างกุฏิไม้สักให้เจ้าอาวาส วัดบ้านปิง(ปัจจุบันถูกไฟไหม้หมด
แล้ว) ท่านสร้างเรือนไม้สักหลังใหญ่มากไว้ที่อำเภอนครชุม
กำแพงเพชรเพื่อใช้เป็นที่พักการของทางราชการ
ปัจจุบันเรือนไม้สักหลังนี้ยังอยู่แต่ชำรุดทรุดโทรมไปมาก
นอกจากนั้นท่านยังได้ก่อสร้างศาลาพระพุทธที่ผาลาด ดอยสุเทพ
(ตอนที่ท่านสร้างศาลาพระพุทธ ครุบาศรีวิชัยยังไม่ได้เริ่มตัดถนน
ขึ้นดอยสุเทพ ผู้คนที่เดินขึ้นดอยสุเทพมักจะหยุดพักดื่มน้ำที่ผาลาด
ท่านจึงสร้างศาลาพระพุทธเพื่อให้คนที่หยุดพักดื่มน้ำได้กราบไหว้
บูชาพระพุทธรูป ต่อมาเมื่อสร้างถนนจึงมีการรื้อทิ้งไป)
ท่านทำมงกุฎทองคำประดับเพชรนิลจินดาขนาดเท่ามงกุฎจริงถวาย
ให้วัดพระธาตุศรีจอมทองมงกุฎของท่านวางอยู่ร่วมกับกลุ่มพระพุทธรูป
ทองคำที่เจ้านายฝ่ายเหนือถวายวัดท่านเป็นสามัญชนเพียงคนเดียวที่มี
ของถวายวัดวางรวมกับของที่เจ้านายฝ่ายเหนือถวาย
ทราบว่าคุณได้สร้างซุ้มประตูแบบพม่าอย่างงดงามไว้ในพระวิหารของ

วัดพระธาตุศรีจอมทองด้วย

สิ่งก่อสร้างอื่นๆที่ท่านร่วมสร้างและปฏิสังขรณ์ เท่าที่หาหาทราบได้แก่ พระเจดีย์ที่วัดเจดีย์ขาวที่ลำปาง และพระบรมธาตุวัดพระบรมธาตุ ที่อำเภอนครชุมจังหวัดกำแพงเพชร สำหรับพระเจดีย์ที่วัดพระบรมธาตุ นี้มีความสำคัญเทียบเท่าพระเจดีย์ชเวดากองที่พม่าเลยทีเดียว ท่านร่วมสร้างพระบรมธาตุแห่งนี้กับพะโป่พ่อค้าชาวกะเหรี่ยงในนาม พญาตะกำ(พญาตะกำเป็นสมณนามที่ชาวกะเหรี่ยงเรียกท่าน) ท่านได้สร้างร่วมสร้างและบูรณะวัดวาอารามอีกมากมายทั่วมณฑล พายัพแต่ท่านมิได้จาริกไว้เป็นหลักฐานจึงมีเพียงบางวัดที่ทราบเพราะ เจ้าอาวาสเล่าให้พระลูกวัดฟังสืบๆกันมาว่าหลวงโยนะการพิจิตรได้ไป สร้างอะไรให้วัด **วัดประจำตระกูลของท่านคือ วัดอุปกุดพม่า** ซึ่งตั้งอยู่ติดกับวัดอุปกุดไทยในปัจจุบัน โดยที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ทั้งวัดเป็นของท่าน ต่อมาภายหลังบุตรชายของท่านลงนามยกที่ดิน และสิ่งก่อสร้างให้แก่คณะสงฆ์ไทย ภายหลังคณะสงฆ์ไทยได้ทำการรื้อ วัดอุปกุดพม่าทั้งทั้งวัดแล้วใช้ที่ดินก่อสร้างพุทธสถานขึ้นแทนโดย ไม่เคยระบุถึงท่าน ซึ่งเป็นเจ้าของเดิมแม่แต่น้อย ท่านเป็นผู้ก่อตั้งกาดเก้าลำไย(ตลาดต้นลำไย)ภายหลังมีการเปลี่ยน เจ้าของไป

ท่านเป็นเจ้าของโรงพิมพ์แห่งแรกในจังหวัดเชียงใหม่ชื่อโรงพิมพ์บำรุง ประเทศเจริญ(บ้านสุ่อ)นครเชียงใหม่ ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงพิมพ์อุปะโยคิน โดยหาหายังมีสำเนาหนังสือประวัติพระเจ้า นครเชียงใหม่และเจ้าเชียงใหม่ที่พระราชชายาเจ้าดารารัศมีจ้าง หลวงโยนะการพิจิตรพิมพ์ในวโรกาสที่พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ได้บูรณะพระเจดีย์วัดเจดีย์หลวงและย้ายกุฏิที่บรรจุอัฐิของเจ้าผู้ครอง นครและเจ้าเชียงใหม่ไปประดิษฐานรวมกันที่วัดสวนดอก ท่านเป็นคนทันสมัยจึงเป็นผู้หนึ่งซึ่งสั่งรถยนต์รุ่นแรกของไทยมาใช้ เมื่อแม่บัวจันภรรยาของท่านถึงแก่กรรม ท่านได้สร้างเมรุเผาด้วยหิน ไว้ที่สุสานข้างคลาน ต่อมาคนเชียงใหม่หลายคนก็ได้ใช้เมรุแห่งนี้ ในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านมีอิทธิพลอย่างสูงทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมของล้านนา เนื่องจากท่านใจบุญและชอบสร้าง ร่วมสร้าง หรือบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามทั่วมณฑลพายัพนั่นเอง

หลวงโยนะการพิจิตรถือกำเนิดเมื่อปีพ.ศ. ๒๓๘๘

มรณะที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๗ มกราคม

พ.ศ.๒๔๗๐ ตรงกับปีเถาะ เวลาตีสาม วันเพ็ญ เดือนยี่

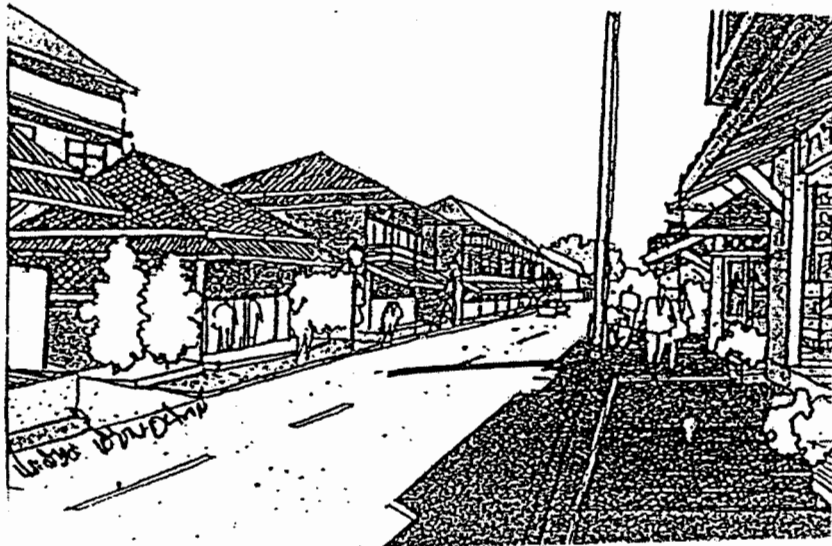
จ.ศ.๑๒๘๗ (จัดทำประวัติโดยนางประภาศรี อุปะโยคิน เทพมนตรี บุตรสาวคนสุดท้ายและเป็นคนเดียวที่ยังมีชีวิตอยู่ เมษายน ๒๕๔๘)

แบบสัมภาษณ์

โครงการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำปิง

The Study of Vernacular Architecture on the Ping River

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชวาลย์ ธรรมสอน

สำนักศิลปวัฒนธรรม

สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร

2547

แผนที่โดยสังเขป

ที่ตั้ง.....

แบบสัมภาษณ์

โครงการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำปิง

The Study of Vernacular Architecture on the Ping River

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชวาลย์ ธรรมสอน

สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร

2547

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)

สนับสนุนโครงการ

แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอนดังนี้

1. ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี
3. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. ชื่อ.....ศาสนา.....
2. เพศ ชาย หญิง
3. อายุ ต่ำกว่า 30 ปี 31 – 50 ปี 51 ปีขึ้นไป
4. อาชีพ ทำไร่นา ค้าขาย รับราชการ
 อื่น ๆ
5. การศึกษา ไม่ได้ศึกษา ระดับประถม ระดับมัธยมต้น
 ระดับมัธยมปลาย ปริญญาตรี อื่นๆ

6. รายได้ของครัวเรือนเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย

- (01) พอใช้ไม่เหลือเก็บ (02) พอใช้ เหลือเก็บ
(03) ไม่พอใช้ เป็นหนี้ (88) อื่น ๆ

7. ในรอบปีที่ผ่านมาท่านเคยประสบกับสิ่งต่อไปนี้หรือไม่

- (00) ไม่เคย
() เคย (01) ถูกขโมยสิ่งของ ทรัพย์สินต่าง ๆ..... ครั้ง รวมค่าความเสียหาย.....บาท
(02) ถูกโจรปล้น..... ครั้ง รวมค่าความเสียหาย.....บาท
(03) ถูกฉ้อ โกงทรัพย์สิน..... ครั้ง รวมค่าความเสียหาย.....บาท
(04) ถูกข่มขู่ทรัพย์สิน..... ครั้ง รวมค่าความเสียหาย.....บาท
(05) ถูกกรรโชกทรัพย์สิน..... ครั้ง รวมค่าความเสียหาย.....บาท
(06) ถูกวิ่งราวทรัพย์สิน..... ครั้ง รวมค่าความเสียหาย.....บาท

8. การเลือกตั้งที่ผ่านมาท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (01) เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)
(02) เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.)
(03) เลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.)
(04) เลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบ.จ.)
(05) เลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบ.ต.)
(06) เลือกตั้งกำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน
(07) เลือกตั้งประธาน/กรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
(88) เลือกตั้งอื่น ๆ ระบุ

9. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มใดบ้างที่อยู่ในชุมชนของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (00) ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด (01) กลุ่มสหกรณ์การเกษตร
(02) กลุ่มเกษตรกร (03) กลุ่ม ธ.ก.ส.
(04) กลุ่มธนาคารพาณิชย์ (05) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
(06) กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน (07) กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน
(08) กลุ่มส่งเสริมคุณภาพชีวิต (สคช.) (88) อื่น ๆ ระบุ

10. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมจัดทำประชาสังคม/ประชารัฐ/ประชาภิวัฒน์หรือไม่

(00) ไม่เคย

() เคย

(01) ไปร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

(02) ไปร่วมกิจกรรมบางครั้ง

11. ท่านพักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนี้มากี่ปีแล้ว

(00) เกิดที่นี่

(01) จำนวนปีที่อยู่อาศัย (ระบุ).....ปี

12. ภูมิลำเนาเดิมของท่าน

(00) เกิดที่นี่/ไม่ได้ย้ายถิ่น

(01) อำเภอเมืองนอกเขตเทศบาล

(02) จังหวัดในภาคกลาง

(03) จังหวัดในภาคตะวันออก

(04) จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(05) จังหวัดในภาคเหนือ

(06) จังหวัดในภาคใต้

(07) กรุงเทพมหานคร

(08) ต่างประเทศ

13. ตอนย้ายเข้ามาที่นี่ครั้งแรกท่านย้ายเข้ามาอยู่กับใครบ้าง

(00) เกิดที่นี่ / ไม่ได้ย้ายถิ่น

(01) ย้ายมาคนเดียว

(02) เหตุผลด้านการประกอบอาชีพ

(03) พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการพักอยู่อาศัย

(04) ญาติ/เพื่อน

(88) อื่น ๆ (ระบุ).....

14. เหตุผลสำคัญที่สุดที่ท่านย้ายมาอยู่ที่นี่

(00) เกิดที่นี่ / ไม่ได้ย้ายถิ่น

(01) ย้ายตามครอบครัว / แต่งงาน

(02) เหตุผลด้านการประกอบอาชีพ

(03) พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการพักอยู่อาศัย

(04) เหตุผลส่วนตัว

(05) เหตุผลด้านสภาพแวดล้อม/

ภูมิประเทศ/ภูมิอากาศ

(88) อื่น ๆ (ระบุ).....

15. ท่านมีที่ดินในการทำนา ทำไร่ จำนวนเท่าใด

(01) 1 – 10 ไร่

(02) 11 – 20 ไร่

(03) 21 – 40 ไร่

(04) 41 – 60 ไร่

(88) มากกว่า 60 ไร่

ตอนที่ 2 สภาพแวดล้อมในชุมชน (ภาษา, วัฒนธรรม, ประเพณี, วิถีน้ำ)

1. ภาษาพูดในครัวเรือนของท่านใช้ภาษาอะไรเป็นหลัก

(01) ภาษาไทย - ลาว	(02) ภาษาไทย - จีน
(03) ภาษาไทย - กลาง	(04) ภาษาไทย - เหนือ
(05) ภาษาไทย - ใต้	(88) ภาษาอื่น ๆ (ระบุ).....

2. จากข้อ 1 สมาชิกในบ้านใช้ภาษาดังกล่าวสื่อสารทุกคนหรือไม่

(01) ใช้เฉพาะรุ่นปู่ย่า	(02) ใช้เฉพาะรุ่นบิดา มารดา
(03) ใช้เฉพาะรุ่นลูกหลาน	(04) ทุกคน

3. ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนที่ท่านไปร่วมและถือปฏิบัติอยู่

(01) งานลอยกระทง	(02) งานสงกรานต์
(03) งานกฐิน	(04) งานขึ้นบ้านใหม่
(05) งานบวชนาค	(06) งานปีใหม่
(07) งานแต่งงาน	(08) งานมรดกโลก
(09) วันพระ	(88) อื่น ๆ (ระบุ).....

4. ท่านนับถือสิ่งต่อไปนี้หรือไม่

(01) นับถือผู้ที่มีความรู้	(02) นับถือผู้ที่มีตำแหน่ง อำนาจ
(03) นับถือผู้สูงอายุ	(04) นับถือคนมีเงิน
(05) นับถือผีปู่-ย่า เจ้าเข้าทรง	(06) ไม่มีอะไรแน่นอน
(88) อื่น ๆ (ระบุ).....	

5. ท่านไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() วันวิสาขบูชา	(01) ประจำ	(02) นาน ๆ ครั้ง	(03) ไม่แน่นอน
() วันมาฆบูชา	(01) ประจำ	(02) นาน ๆ ครั้ง	(03) ไม่แน่นอน
() วันอาสาฬหบูชา	(01) ประจำ	(02) นาน ๆ ครั้ง	(03) ไม่แน่นอน
() วันเข้าพรรษา	(01) ประจำ	(02) นาน ๆ ครั้ง	(03) ไม่แน่นอน
() วันออกพรรษา	(01) ประจำ	(02) นาน ๆ ครั้ง	(03) ไม่แน่นอน
() อื่น ๆ (ระบุ).....	(01) ประจำ	(02) นาน ๆ ครั้ง	(03) ไม่แน่นอน

6. ท่านใส่บาตรพระสงฆ์เป็นประจำอย่างไร

(01) ทุกวัน	(02) ทุกสัปดาห์
(03) เฉพาะวันสำคัญ	(04) เฉพาะโอกาสพิเศษ
(88) ไม่เคยใส่บาตร	

7. ท่านมีความรู้จักเพื่อนบ้านอย่างไร

(01) รู้จักเกือบทุกคน (80 เปอร์เซ็นต์)	(02) รู้จักมาก (61 - 80 เปอร์เซ็นต์)
(03) รู้จักเกือบทุกที่ (41 - 60 เปอร์เซ็นต์)	(04) รู้จักเฉพาะละแวกบ้าน
(21 - 40 เปอร์เซ็นต์)
(88) ไม่รู้จักเลย	

8. ในหมู่บ้านของท่านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือไม่

(00) ไม่มี	() มี
	(01) น้ำตก (ระบุชื่อ).....
	(02) ถ้ำ (ระบุชื่อ).....
	(03) แม่น้ำ (ระบุชื่อ).....
	(04) อุทยานแห่งชาติ (ระบุชื่อ).....
	(05) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (ระบุชื่อ).....
	(88) อื่นๆ (ระบุ).....

9. ในหมู่บ้านของท่านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงมีสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรม/โบราณสถานหรือไม่

(00) ไม่มี	() มี
	(01) วัด (ระบุชื่อ).....
	(02) ปราสาท (ระบุชื่อ).....
	(03) สถูป (ระบุชื่อ).....
	(04) เจดีย์ (ระบุชื่อ).....
	(88) อื่น ๆ (ระบุ).....

10. ท่านเคยไปเที่ยวแหล่งดังกล่าวหรือไม่

(00) ไม่เคยไป	(01) ไปด้วยตนเอง
(02) พ่อแม่พาไป	(03) พาเพื่อน / ญาติ / บุตรไปเที่ยว
(04) ถูกบังคับให้ไป	(88) อื่น ๆ (ระบุ).....

11. ท่านพึงพอใจในความสะดวกเรียบร้อยสวยงามของสภาพชุมชนของท่านอย่างไร

(01) สภาพทั่วไปโดยรวมไม่มีระเบียบ	(02) บริเวณตลาดสดสกปรกมีกลิ่นเหม็น
(03) สภาพถนน ท่อระบายน้ำ ทางเข้าไม่เรียบร้อย	(04) สภาพบ้านเรือนเป็นระเบียบสะอาด
(05) สภาพแม่น้ำและคลองสะอาดเรียบร้อย	(06) สภาพแม่น้ำปิงมีขยะล้นทั้งซำรุค
(07) สภาพแม่น้ำปิงแห้งขอดในฤดูแล้ง	(08) สภาพแม่น้ำปิงมีล่องน้ำลึกพอเรือสัญจร
(88) อื่นๆ (ระบุ).....	

12. ท่านสนใจการแสดงพื้นบ้านประเภทใด

(01) ลิเก	(02) รำวง
(03) ลำตัด	(04) เพลงฉ่อย
(05) หมอรำ	(06) จั๊ว
(88) อื่นๆ (ระบุ).....	

13. ท่านได้ชมการแสดง ณ สถานที่ใด

(01) งานบวชนาค	(02) งานวัดประจำปีในวัด
(03) งานแสดงเก็บเงิน	(04) งานเทศกาลสงกรานต์
(05) งานเทศกาลลอยกระทง	(06) งานเทศกาลปีใหม่
(88) อื่น ๆ (ระบุ).....	

14. ท่านใช้ประโยชน์จากแม่น้ำปิงอย่างไร

(01) อาบ	(02) สูดน้ำร้อน, สวน
(03) บริโภค	(04) หาปลา, สัตว์น้ำอื่น ๆ
(05) ปลุกพืชชายฝั่ง	(06) นั่งเรือท่องเที่ยว

15. ท่านคิดว่าสภาพแม่น้ำปิงเป็นเช่นไร

(01) สะอาดพออาบเล่นได้	(02) ปนเปื้อนสารเคมีจากสวน
(03) พอที่จะเดินเรือท่องเที่ยวได้	(04) เพียงพอที่จะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ
(05) คั้นเงินควรขุดลอก	(06) ควรสร้างเขื่อนหรือฝายกักเก็บน้ำ
(07) ไม่ควรสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำชนิดใด	
(88) อื่น ๆ (ระบุ)	

16. ท่านเคยใช้แม่น้ำในอดีตรึอย่างไร

(01) บริโภคและหุงหาอาหาร	(02) อาบเป็นประจำ
(03) อาบเป็นบางวัน	(04) จับสัตว์น้ำ
(05) เดินทางระหว่างเมืองทางไกล	(06) ล่องแพไม้
(88) อื่น ๆ (ระบุ).....	

17. ท่านใช้น้ำอุปโภค บริโภคจากแหล่งใด

(01) แม่น้ำปิง	(02) บ่อขุด
(03) บ่อบาดาล	(04) น้ำปะปา
(05) ชื่อน้ำตามร้านค้า	(06) ชื่อน้ำจากรถบริการ
(88) อื่น ๆ (ระบุ).....	

18. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้หรือไม่หรือที่ใด

(01) เที่ยวชมวิถีชนในตลาด	(02) เที่ยวชมวิถีชนในชุมชน
(03) เที่ยวชมวัด	(04) เที่ยวชมล่องเรือกลางแม่น้ำปิง
(05) เที่ยวชมบ้านเรือนประวัติศาสตร์	(06) เที่ยวชมสวนริมแม่น้ำปิง

19. ท่านคิดว่าสถานที่ใดควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

(01) ควรพัฒนาอาคารบริเวณตลาด	(02) พัฒนาวิถีชนในด้านต่าง ๆ
(03) พัฒนาบริเวณวัดและรอบวัด	(04) พัฒนากิจกรรมบนลำน้ำปิง
(05) พัฒนารูปทรง รูปลักษณ์ ของเรือนพื้นถิ่น	(06) พัฒนาสวนสาธารณะริมปิง
(88) อื่น ๆ (ระบุ).....	

ตอนที่ 3 สภาพเรือนไทยและความต้องการในการอนุรักษ์เรือนไทยในชุมชน

1. อายุของเรือนพักอาศัยสร้างมานานเท่าใด

(01) ต่ำกว่า 10 ปี	(02) 11 – 20 ปี
(03) 21 – 30 ปี	(04) 31 – 40 ปี
(05) 41 – 50 ปี	(05) 51 – 60 ปี
(06) 61 – 70 ปี	(88) 70 ปีขึ้นไป

2. บ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็นของใคร

(01) เป็นของตนเอง/คู่สมรส	(02) เป็นของบิดามารดาของตนเอง
(03) เป็นของบิดามารดาของคู่สมรส	(04) เป็นของญาติ ๆ พี่น้องของตนเอง
(05) เป็นของญาติ ๆ พี่น้องของคู่สมรส	(06) เป็นของเพื่อน
(07) เป็นบ้านเช่า/ห้องเช่า	(88) อื่น ๆ (ระบุ).....

3. บริเวณบ้านของท่านมีพื้นที่เท่าไร

(01) ต่ำกว่า 1 งาน	(02) ไม่เกิน 1-2 งาน
(03) ไม่เกิน 2 – 3 งาน	(04) ไม่เกิน 3 – 4 งาน
(05) ไม่เกิน 1 – 2 ไร่	(06) ไม่เกิน 2 – 3 ไร่
(88) 3 ไร่ขึ้นไป	

ลักษณะบ้าน วัสดุ และการระบายอากาศ

ลักษณะบ้าน	วัสดุสร้างบ้าน			การถ่ายเทอากาศ		ทิศทางหน้าเรือน			
	ไม้ (1)	ไม้+ปูน (2)	เศษวัสดุ+ไม้ไผ่ (3)	ดี (1)	ไม่ดี (2)	เหนือ (1)	ใต้ (2)	ออก (3)	ตก (4)
1. เรือนไม้ชั้นเดียวได้คุณค่า									
2. เรือนไม้ชั้นเดียวได้คุณค่าสูง									
3. เรือนไม้ 2 ชั้น									
4. ห้องแถวไม้ (ชั้นเดียว)									
5. ห้องแถวไม้ (2 ชั้น)									
6. อื่น ๆ (ระบุ).....									

4. พื้นที่เรือนไม้ชั้นเดียวได้คุณค่า

(01) 12 - 16 ตารางวา

(02) 17 - 20 ตารางวา

(03) 21 - 24 ตารางวา

(04) 25 - 28 ตารางวา

(05) 29 - 32 ตารางวา

(06) 33 - 36 ตารางวา

(88) มากกว่า 37 ตารางวา

5. พื้นที่เรือนไม้ชั้นเดียวได้คุณค่าสูง

(01) 12 - 16 ตารางวา

(02) 17 - 20 ตารางวา

(03) 21 - 24 ตารางวา

(04) 25 - 28 ตารางวา

(05) 29 - 32 ตารางวา

(06) 33 - 36 ตารางวา

(88) มากกว่า 37 ตารางวา

6. พื้นที่เรือนไม้ (2 ชั้น)

(01) 12 – 16 ตารางวา	(02) 17 – 20 ตารางวา
(03) 21 – 24 ตารางวา	(04) 25 – 28 ตารางวา
(05) 29 – 32 ตารางวา	(06) 33 – 36 ตารางวา
(88) มากกว่า 37 ตารางวา	

7. พื้นที่ห้องแถวไม้ (ชั้นเดียว)

(01) 12 – 16 ตารางวา	(02) 17 – 20 ตารางวา
(03) 21 – 24 ตารางวา	(04) 25 – 28 ตารางวา
(05) 29 – 32 ตารางวา	(06) 33 – 36 ตารางวา
(88) มากกว่า 37 ตารางวา	

8. พื้นที่ห้องแถวไม้ (2 ชั้น)

(01) 12 – 16 ตารางวา	(02) 17 – 20 ตารางวา
(03) 21 – 24 ตารางวา	(04) 25 – 28 ตารางวา
(05) 29 – 32 ตารางวา	(06) 33 – 36 ตารางวา
(88) มากกว่า 37 ตารางวา	

9. ท่านคิดจะย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไม่

- (00) ไม่คิดจะย้าย
- () คิดจะย้ายไปเพราะ
(01) ด้านการประกอบอาชีพ	(02) เหตุผลส่วนตัว/ครอบครัว
(03) สภาพพื้นที่ไม่เหมาะต่อการพักอาศัย	(88) อื่น ๆ (ระบุ).....

10. สถานที่ที่ต้องการย้ายไปอยู่ใหม่

(00) ไม่คิดจะย้าย	(01) ในเขตเทศบาลนี้
(02) ในอำเภอนี้	(03) ในจังหวัดนี้
(04) ในภาคเหนือ	(05) ในภาคกลาง
(06) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	(07) ในภาคใต้
(08) กรุงเทพมหานคร	(09) ต่างประเทศ
(10) ไม่แน่ใจ	(88) อื่น ๆ (ระบุ).....

11. ถ้ามีโครงการปรับปรุงเรือนแบบเอื้ออาทรคอกเบี้ยต่ำ ผ่อนระยะยาว ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

- (01) คกลงใช้บริการเพื่อปรับปรุงเรือน
- (02) ไม่ตกลงอยากอยู่แบบคามสภาพ

12. ส่วนใดของบ้านเรือนที่ท่านต้องการปรับปรุง

- (01) รั้วบ้าน
- (02) หลังคาและชายคา
- (03) ฝาเรือน
- (04) ขานเรือน
- (05) ห้องน้ำ
- (06) ฝ้าเพดาน
- (88) อื่น ๆ (ระบุ).....

13. งบประมาณเท่าใดที่ท่านต้องการปรับปรุงเรือน

- (01) 50,000 – 100,000
- (02) 100,001 – 150,000
- (03) 150,001 – 200,000
- (04) 200,001 – 250,000
- (05) 250,001 – 300,000
- (05) 300,001 – 350,000
- (88) อื่น ๆ (ระบุ).....

14. ท่านคิดว่าท่านสามารถผ่อนส่งเงินกู้แบบเอื้ออาทรได้ภายในกี่ปี

- (01) 1 – 5 ปี
- (02) 6 – 10 ปี
- (03) 11 – 15 ปี
- (04) 16 – 20 ปี
- (05) 21 – 25 ปี
- (06) 26 – 30 ปี
- (88) อื่น ๆ (ระบุ).....

15. ท่านคิดว่าจะสามารถนำเงินจากส่วนใดผ่อนชำระเงินกู้แบบเอื้ออาทร

- (01) เงินออมปกติ
- (02) ประกอบกิจการค้าเพิ่มเติมหน้าบ้าน
- (03) เงินบำนาญ
- (04) ขอเฉลี่ยเงินจากสมาชิกในครัวเรือน
- (05) ขอลูกหลานสมทบ
- (06) จัดแบ่งเรือนให้เช่า

16. ท่านคิดว่าจะชำระผ่อนส่งเงินกู้เอื้ออาทรได้อย่างน้อยเดือนละเท่าใด

- (01) 1,000 – 1,500 / เดือน
- (02) 1,501 – 2,000 / เดือน
- (03) 2,001 – 2,500 / เดือน
- (04) 2,501 – 3,000 / เดือน
- (05) 3,001 – 3,500 / เดือน
- (06) 3,501 – 4,000 / เดือน
- (88) มากกว่า 4,000 / เดือน